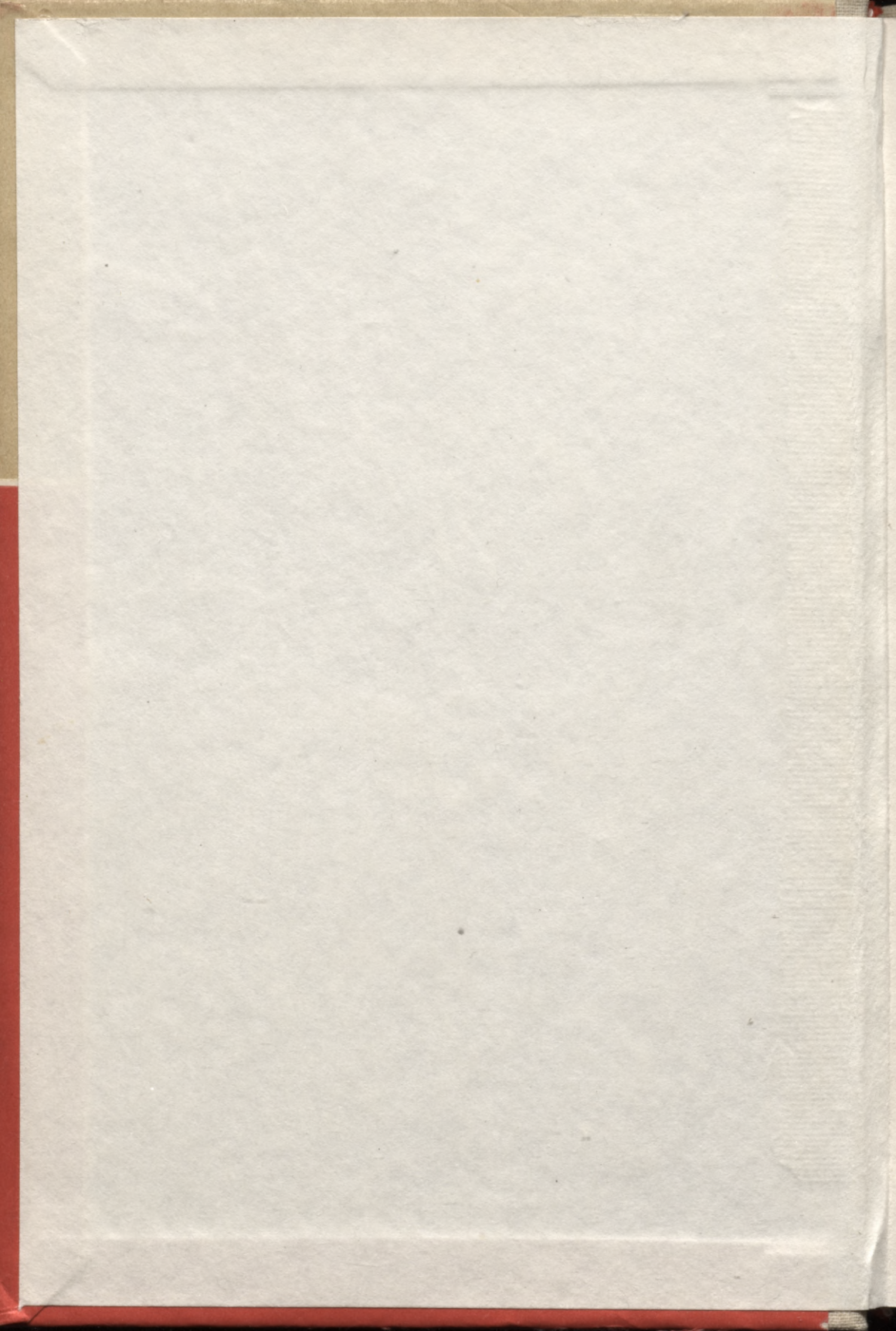
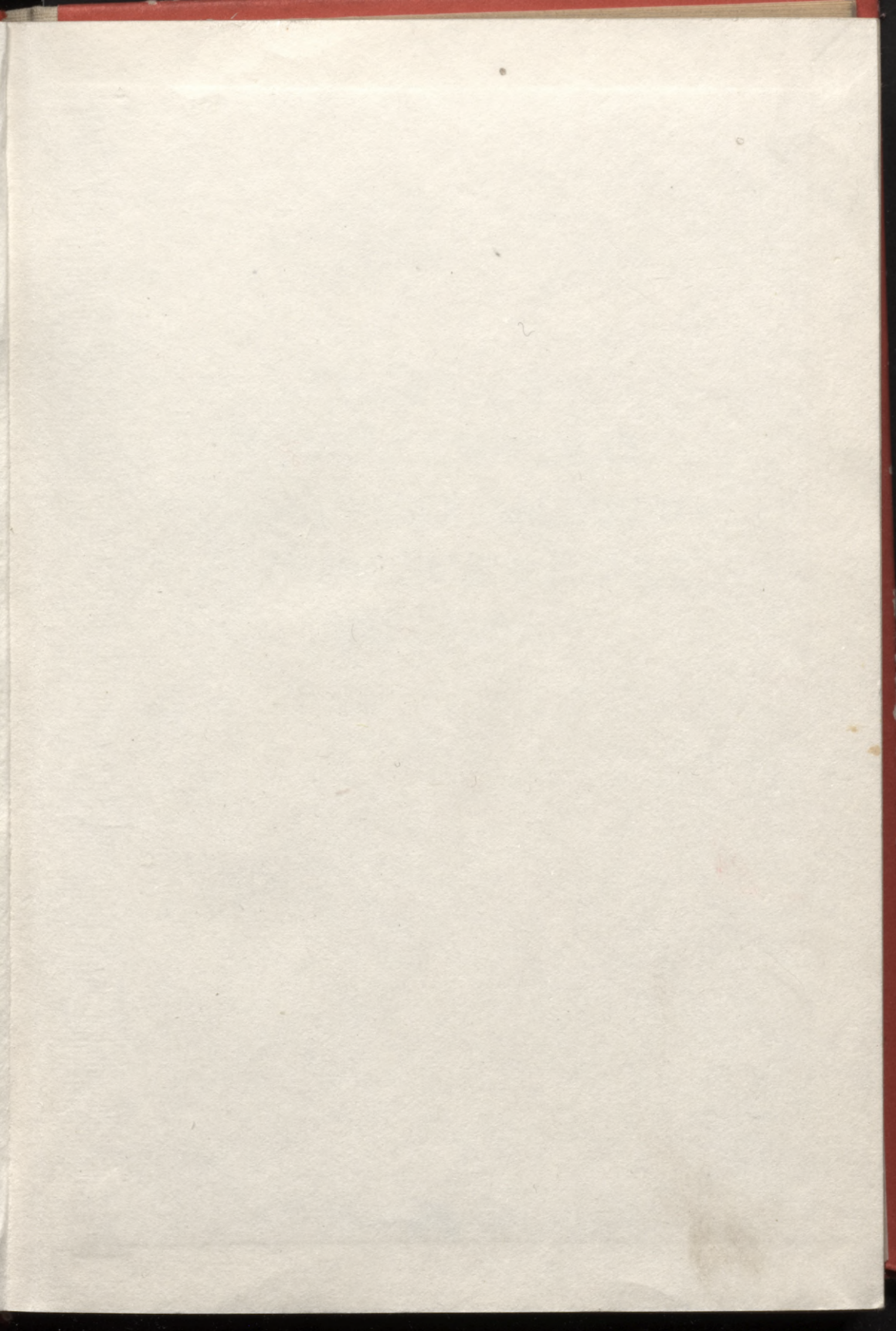

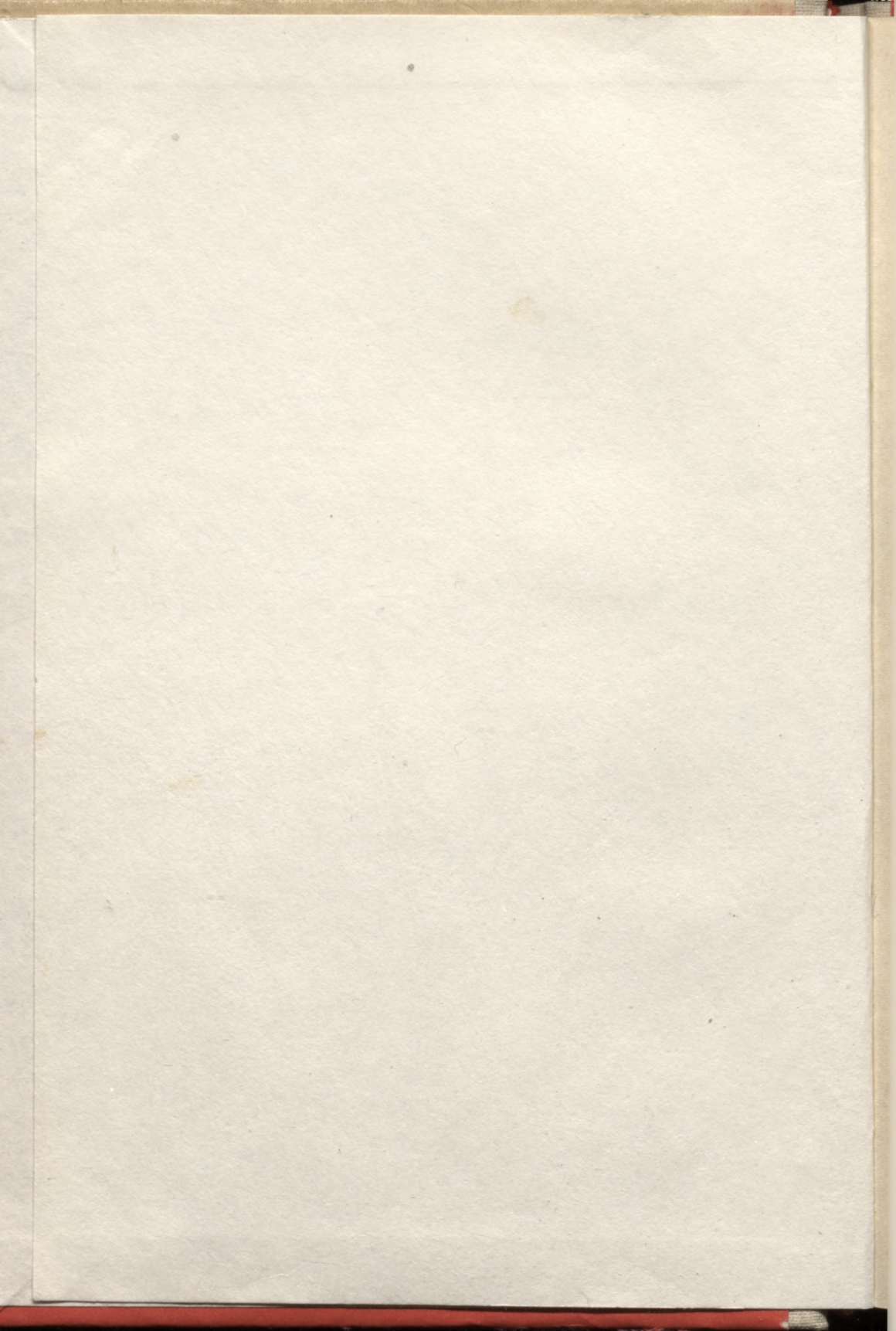
91-4
L 89

**LATVIJAS PSR
AUGSTĀKĀS TIESAS
PLĒNUMA LĒMUMU
KRĀJUMS
1965—1989**

**СБОРНИК
ПОСТАНОВЛЕНИЙ
ПЛЕНУМА
ВЕРХОВНОГО СУДА
ЛАТВИЙСКОЙ ССР
1965—1989**

БЕЛОРУССКАЯ ГОСУДАРСТВЕННАЯ АКАДЕМИЯ НАУК

ИЗДАТЕЛЬСТВО НАУКА

2

РАБОТЫ
ПО
ИСТОРИИ
НАУКИ
И ТЕХНИКИ
В БССР
С 1918 ПО 1988

ВЕРХОВНЫЙ СУД ЛАТВИЙСКОЙ ССР

СБОРНИК
ПОСТАНОВЛЕНИЙ
ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО
СУДА ЛАТВИЙСКОЙ ССР
1965—1989

РИГА «АВОТС» 1991

91-4
L 89

LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀ TIESA

00(2)00.00
018 AJ

L
34

Обязательный экземпляр

LATVIJAS PSR
AUGSTĀKĀS TIESAS
PLĒNUMA LĒMUMU
KRĀJUMS
1965—1989

67.99(2)90
LA 810

Krājumu sastādījuši Latvijas Republikas Augstākās Tiesas darbinieki Latvijas Republikas Augstākās Tiesas priekšsēdētāja Latvijas Republikas Nopelniem bagātā jurista G. Zemribo vadībā.

Zinātniskie redaktori: Latvijas Republikas Nopelniem bagātais jurists A. Cīrulis un Latvijas Republikas Augstākās Tiesas priekšsēdētāja vietnieks M. Dudelis.

Izdots pēc Latvijas Republikas Augstākās Tiesas pasūtījuma

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTĒKA

~~91-~~ 9.627
0306082.984

L $\frac{1203021300-274}{M 803(11)-91}$ 91

ISBN 5-401-00556-3

© Latvijas Republikas
Augstākā Tiesa, 1991

PRIEKŠVārds

Veidojot tiesisku valsti, ir ļoti nepieciešams paaugstināt likuma autoritāti, ko var panākt, nodrošinot likumu precīzu ievērošanu. Likums vienmēr ir abstrakts. Konkrētām dzīves situācijām to piemēro tiesa. Tādēļ ir svarīgi, lai tiesneši pareizi izprastu tā jēgu, lai dažādas tiesas neiztulkotu to dažādi.

Krimināllietās pastāv sens princips: neviena rīcība, lai arī cik tā liktos nosodāma, nav uzskatāma par noziegumu, ja ar likumu šī rīcība nav pasludināta par tādu. Tādēļ krimināltiesībās nav pieļaujama tiesību vai likumu analogija, kā arī paplašināta likumu iztulkošana. Turpretī civillietās tiesa var saskarties ar attiecībām, kuras likumā nav noregulētas, bet tai šāds strīds tomēr ir jāizskata. Pie tam jāņem vērā, ka likumdevējs nekad nevar paredzēt visas iespējamās dzīves situācijas. Tālab šādos gadījumos jo svarīga ir tiesneša loma. Lai uzšķirtu attiecīgu kodeksa pantu un to nolasītu — liela gudrība nav vajadzīga. Tiesneša īstā nozīme sākas tad, kad tieša atbilde likumā nav atrodama, bet tiesa savā spriedumā šo atbildi dod. Varētu teikt, ka tiesneša nozīme sākas tur, kur likums klusē.

Šajā krājumā ievietoti Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma dotie vadošie izskaidrojumi republikas likumu piemērošanas jautājumos, lai tādējādi atvieglotu tiesu darbu. Plēnuma lēmumos izteiktās tēzes radušās republikas tiesu prakses analīzes un vispārināšanas rezultātā.

Te ievietotie Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma lēmumi pieņemti laikā no 1965. gada līdz 1989. gada 1. aprīlim un tie satur vadošus norādījumus tiesām likumdošanas piemērošanas jautājumos, izskatot lietas tiesā. Lēmumi publicēti ar tajos vēlāk izdarītajiem grozījumiem un papildinājumiem.

Jāņem vērā, ka saskaņā ar Republikas likuma par tiesu iekārtu 29. pantu Republikas Augstākās Tiesas Plēnuma vadošie izskaidrojumi ir obligāti tiesām, kā arī citām iestādēm un amatpersonām, kas piemēro likumu, uz kuru attiecas skaidrojums.

Krājumā nav ievietoti daži Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma lēmumi, kuri nesatur vadošus norādījumus tiesām.

Lēmumi ir sistematizēti pa atsevišķiem materiālo un procesuālo tiesību jautājumiem.

Krājumā ievietots arī to Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma lēmumu saraksts, kuri zaudējuši savu spēku.

I. LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA VADOŠIE NORĀDĪJUMI TIESU DARBĪBAS VISPĀRĒJOS JAUTĀJUMOS

1. PAR LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS TIESAS DARBA REZULTĀTIEM 1977. GADĀ UN UZDEVUMIEM, KAS IZRIET NO PSRS KONSTITŪCIJAS

(1978. gada 20. marta Plēnuma lēmums Nr. 1)

(I z v i l k u m s)

Lai tālāk uzlabotu Augstākās Tiesas darbību un nodrošinātu PSRS Konstitūcijas izvirzīto prasību izpildi, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnumš nolēmj:

1. Atzīmēt, ka Augstākā Tiesa 1977. gadā veikusi zināmu darbu, lai pastiprinātu cīņu pret noziedzību un novērstu likumpārkāpumus, īstenotu PSRS Konstitūcijā nostiprinātos tiesu iestāžu darbības demokrātiskos principus, nodrošinātu stingru sociālistiskās likumības ievērošanu tiesas spriešanā.

Vērst tiesas kolēģiju uzmanību uz to, ka tiesām ar visu savu darbību arī turpmāk jāaudzina pilsoņi tā, lai viņi stingri ievērotu PSRS Konstitūciju un padomju likumus, cienītu sociālistiskās sadzīves noteikumus, ņemot vērā, ka pilsoņu tiesību un brīvību realizēšana nav atdalāma no viņu pienākumu izpildes, tiesību un brīvību izmantošana nedrīkst kaitēt sabiedrības un valsts interesēm, citu pilsoņu tiesībām.

Tālāka sociālistiskās likumības nostiprināšana, tiesas spriešanas līmeņa paaugstināšana, tās audzinošā ietekme nesaraujami saistīta ar konstitucionālo normu — PSRS sabiedriskās un valsts iekārtas pamatu, sociālistiskās saimniecības sistēmas un sociālistiskā īpašuma, pilsoņu politisko, darba, dzīvokļu un citu personisko un mantisko tiesību un interešu, kā arī valsts, iestāžu, uzņēmumu un sabiedrisko organizāciju ar likumu aizsargāto tiesību un interešu aizsardzības nelokāmu īstenošanu.

Latvijas PSR Augstākās Tiesas Prezidijam, tiesas kolēģijām, visām strukturālajām apakšvienībām jāveic papildu pasākumi, lai nelokāmi un konsekventi realizētu PSRS Konstitūcijas principus jautājumos par tiesiskās kārtības un sociālistiskās likumības tālāku nostiprināšanu, visnotaļ paaugstinātu savas darbības līmeni, tiesisko pasākumu kvalitāti un efektivitāti.

2. Sagatavojot un veicot pasākumus Augstākās Tiesas darbības tālākai pilnveidošanai, sevišķu uzmanību pievērst

— likuma nelokāmai ievērošanai visās iztiesāšanas stadijās;

— lai stingri tiktu ievēroti likumā noteiktie termiņi tiesas lietu iztiesāšanas sākuma datuma noteikšanai un iztiesāšanai;

— tiesas procesu augstas kultūras nodrošināšanai;

— precīzas tiesas spriedumu un lēmumu izpildīšanas organizācijas nodrošināšanai;

— pienācīgai darba organizācijai likumpārkāpumu novēršanā.

3. Krimināllietu tiesas kolēģijai un Civillietu tiesas kolēģijai veikt pasākumus, lai tālāk uzlabotu tiesu darbu lietu izskatīšanā, kas saistītas ar sociālistiskā īpašuma saglabāšanu.

Saskaņā ar PSRS Konstitūcijas 10. pantu par sociālistiskā īpašuma aizsargāšanu un nepieļaušanu izmantot to personiskas iedziņošanās vai citos savtīgos nolūkos nepieciešams konsekventi cīnīties pret izlaupišanu, valsts un sabiedriskās mantas izšķiešanu, nesaimnieciskumu un citiem likumpārkāpumiem, kas nodara mantisku zaudējumu valsts un sabiedriskajiem uzņēmumiem, iestādēm, organizācijām.

Izskatot šīs kategorijas lietas, dziļi un vispusīgi jānoskaidro visi lietas apstākļi, jāatklāj visas personas, kam ir sakars ar nozieguma izdarīšanu vai kas ir atbildīgas par nodarīto mantisko zaudējumu.

Nelokāmi jāizpilda likuma prasība piemērot ļaunprātīgiem izlaupiņiem stingrus sodus, likumā paredzētajos gadījumos apspriest jautājumu par vainīgo mantas konfiskāciju un papildsoda piemērošanu — atņemt tiesības ieņemt noteiktus amatus, ja noziegums izdarīts, izmantojot dienesta stāvokli.

Tiesas kolēģijām neatlaidīgi jāprasa, lai tiesas noskaidrotu cēloņus un apstākļus, kas veicinājuši tautas mantas izlaupišanu un izsaimniekošanu, veiktu pasākumus to novēršanai, nodrošinātu nodarīto zaudējumu maksimālu atlīdzināšanu.

4. Ievērojot Konstitūcijas prasības aizsargāt tiesisko kārtību, pilsoņu dzīvību un veselību, godu un cieņu, pievērst lielāku uzmanību lietu par pilsoņu dzīvības un veselības apdraudējumu, ļaunprātīgu huligānismu un citiem noziegumiem pret personu un sabiedrisko kārtību izskatīšanai. Nelokāmi jāpiemēro likumi par žūpības un alkohola apkarošana, ņemot vērā, ka vairums noziegumu pret personu un sabiedrisko kārtību tiek izdarīti dzērumā.

5. Ņemot vērā Konstitūcijas principus par pusaudžu audzināšanu un viņu sagatavošanu sabiedriski derīgam darbam, kā arī lai pilnveidotu darba organizāciju nepilngadīgo noziedzības apkarošanā, nepieciešams

— koncentrēt galvenās pūles uz nepilngadīgo noziedzības novēršanu, nepilngadīgo izdarīto noziegumu veicinātāju apstākļu vispusīgu izpēti un pasākumu veikšanai, lai tos novērstu, cieši saistīt savu darbu ar nepilngadīgo lietu komisijām un citām sabiedriskajām un valsts organizācijām;

— aktivizēt cīņu pret noziegumiem, kas saistīti ar nepilngadīgo iesaistīšanu žūpošanā vai citā pretsabiedriskā darbībā;

— nodrošināt visstingrāko likumības ievērošanu, izlemjot lietas par nepilngadīgo noziegumiem, uzmanīgi atrisināt jautājumus, kas

saistīti ar kriminālsodu, it īpaši ar brīvības atņemšanas piemērošanu nepilngadīgajiem; likumā paredzētajos gadījumos apspriest jautājumu, vai nav iespējams atlikt sprieduma izpildi, pusaudzū labošanas un pāraudzināšanas darbā plaši iesaistīt sabiedrības pārstāvjus.

6. Ievērojot Konstitūcijas prasības par zemes, tās dziļu, ūdens resursu, cilvēku apkārtējās vides aizsardzību, tiesas kolēģijām jāveic pasākumi, lai visnotaļ pilnveidotu tiesu darbu lietu izskatīšanā, kas saistītas ar dabas aizsardzības likuma pārkāpumiem, jāpievērš tiesas uzmanība tam, ka nepieciešams konstatēt visas personas, kas vainīgas lauksaimniecības un citu zemju bojāšanā, ūdens piesārņošanā, mežu iznīcināšanā un bojāšanā un citu likumpārkāpumu izdarīšanā, jāsauc tādas personas pie likumīgas atbildības un jānodrošina nodarīto zaudējumu atlīdzināšana.

7. Ņemot vērā, ka tiesas aizsardzība ir viena no garantijām, kas nodrošina pilsoņu konstitucionālās tiesības uz darbu, atpūtu, darba samaksu atbilstoši tā daudzumam un labumam, nepieciešams pilnīgi izmeklēt apstākļus katrā darba strīda lietā.

Aizsargājot pilsoņu tiesības, tai pašā laikā nedrīkst pieļaut iecietību pret darba disciplīnas pārkāpumiem un personām, kas nolaidīgi pilda savus darba pienākumus. Pilnībā jāizmanto tiesas procesi, lai ieaudzinātu komunistisku attieksmi pret darbu. Ja ir nepieciešams, aktuālākās lietas jāizskata izbraukuma sēdēs.

8. Tā kā pareiza un savlaicīga dzīvokļu lietu izskatīšana tiesās palīdz realizēt PSRS pilsoņu konstitucionālās tiesības uz dzīvokli, tad, izskatot dzīvokļu strīdus, sevišķa uzmanība jāpievērš lietas sagatavošanai izskatīšanai, vispusīgi jāpārbauda lietas materiāli, neaprobežojoties ar pušu iesniegtajiem pierādījumiem.

9. Izskatot lietas, kas izriet no laulības un ģimenes attiecībām, nepieciešams balstīties uz Konstitūcijas principu, ka ģimeni aizsargā valsts, ka laulātajiem ir vienlīdzīgas tiesības, ka vecāku pienākums ir audzināt bērnus un sagatavot viņus sabiedriski derīgam darbam un ka arī bērnu pienākums ir rūpēties par vecākiem un sniegt viņiem palīdzību.

10. Nepieciešams stingri ievērot PSRS Konstitūcijā noteiktos demokrātiskos principus tiesas spriešanā, nodrošināt visu pilsoņu vienlīdzību likuma un tiesas priekšā, atklātumu un koleģialitāti civillietu un krimināllietu izskatīšanā, procesa dalībnieku tiesību un likumīgo interešu aizsardzību.

Izskatot krimināllietas, stingri jāievēro Konstitūcijā garantētās apsūdzētā tiesības uz aizstāvību, tāpēc it īpaši jānodrošina aizstāvja piedalīšanās tiesā, kad tas saskaņā ar likumu ir obligāti, kā arī apsūdzētā pilnīga iepazīstināšana ar lietas materiāliem.

Personām, kas piedalās lietā un neprot valodu, kurā notiek iztiesāšana, jānodrošina tiesības pilnīgi iepazīties ar lietas materiāliem, piedalīties tiesas procesā ar tulka starpniecību un tiesības izteikties tiesā savā dzimtajā valodā.

11. Krimināllietu tiesas kolēģijai jāveic pasākumi, lai tiesas konsekvēnti izpildītu likuma prasības par sodu individualizāciju,

ņemot vērā, ka tikai taisnīgam spriedumam ir brīdinoša nozīme un tas palīdz labot un pāraudzināt notiesātos.

12. Paaugstināt krimināllietu un civillietu izskatīšanas kvalitāti, nodrošināt likumīgu un pamatotu spriedumu un lēmumu taisīšanu. Šai nolūkā nepieciešams stingri ievērot materiālās un procesuālās likumdošanas normu prasības, veikt visus pasākumus, lai novērstu tiesu kļūdas, it īpaši nevainīgu personu notiesāšanu, kas ir visrupjākais pilsoņu tiesību un brīvību pārkāpums. Veikt pasākumus, lai tālāk uzlabotu tiesvedības kultūru, ieviestu darba zinātnisko organizāciju, izmantotu tehniskos līdzekļus.

13. Lai visnotaļ pastiprinātu profilaktisko pasākumu efektivitāti likumpārkāpumu novēršanā, Augstākās Tiesas kolēģijām nepieciešams

- nodrošināt, lai tiesas procesi, it sevišķi izbraukuma sēdes, notiktu augstā organizatoriskā un profesionālā līmenī;

- noskaidrot cēloņus un apstākļus, kas veicinājuši nozieguma izdarīšanu;

- plašāk iesaistīt iztiesāšanā sabiedrības pārstāvjus;

- asāk izvirzīt padomju, saimnieciskajiem un arodbiedrību orgāniem jautājumus par likumpārkāpumu izraisītāju cēloņu novēršanu;

- pilnveidot blakus lēmumu izpildes kontroles organizācijas praksi.

14. Augstākās Tiesas Prezidijam, tiesas kolēģijām veikt pasākumus, lai uzlabotu darbu kasācijas un uzraudzības prakses pilnveidošanā un tiesu kļūdu, kas pieļautas, lietas izskatot, savlaicīgā izlabošanā.

Latvijas PSR Augstākās Tiesas kolēģijām veikt nepieciešamos pasākumus, lai tālāk paaugstinātu tautas tiesnešu ražošanas prakses organizēšanas un norises līmeni.

Tiesas locekļiem aktīvi piedalīties Latvijas PSR Tieslietu ministrijas rīkotajos pasākumos, lai celtu tiesnešu profesionālo sagatavotību.

Sistemātiski analizēt tiesu praksi aktuālākajās tiesu lietu kategorijās, konstatēt raksturīgākās kļūdas, kādas pieļauj tiesas, un atkarībā no izpētes rezultātiem sniegt palīdzību tautas tiesām, sevišķu uzmanību pievēršot palīdzības sniegšanai pirmo reizi ievēlētajiem tiesnešiem.

15. Sistemātiski pētīt praksi, kā tiesas piemēro PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1977. gada 8. un 15. februārī pieņemtos likumus par papildinājumiem un grozījumiem kriminālajā, kriminālprocesa, labošanas darbu un administratīvajā likumdošanā, savlaicīgi noteiktajā kārtībā izvirzot tiesiskos jautājumus, kas prasa atbilstošus PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma vai Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus.

16. Tiesas kolēģijām, visām strukturālajām apakšvienībām, ievērojot PSRS Konstitūcijas 49. un 58. panta prasības, nemitīgi uzlabot darbu, izskatot vēstules, iesniegumus un sūdzības, kas ir svarīga forma, kā pilsoņi piedalās sociālistiskās likumības nostiprināšanā; pastāvīgi veltīt uzmanību izpildes disciplīnas nostiprināšanai,

uzlabot darbu ar kadriem to kvalifikācijas paaugstināšanā, ieaudzināt viņos augstu partijisku atbildību par stāvokli noziedzības apkarošanā un sociālistiskās likumības principu ievērošanā, panākt, lai viņi ar iniciatīvu un radoši izpildītu savus dienesta pienākumus. Paaugstināt personisko prasīgumu attiecībā uz katra darbinieka darba kvalitāti viņam uzticētajā darba iecirknī.

2. PAR LATVIJAS PSR TIESU PRAKSI LIKUMU PIEMĒROŠANĀ, KAS NOSAKA MATERIĀLO UN KRIMINĀLO ATBILDĪBU PAR KOLHOZIEM, PADOMJU SAIMNIECĪBĀM UN CITIEM LAUKSAIMNIECĪBAS UZŅĒMUMIEM NODARĪTAJEM ZAUĒJUMIEM LOPU BOJĀEJAS VAI IZTRŪKUMA REZULTĀTĀ

(1981. gada 26. oktobra Plēnuma lēmums Nr. 6 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3)

Noklausījies un apspriedis Stučkas rajona tautas tiesas priekšsēdētājas Z. Krūmiņas, Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekļu Z. Aizpurves un U. Krastiņa ziņojumus par tiesu praksi likumu piemērošanā, kas nosaka atbildību par kolhoziem, padomju saimniecībām un citiem lauksaimniecības uzņēmumiem nodarīto zaudējumu sakarā ar lopu bojāeju vai iztrūkumu, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums atzīmē, ka tiesas, izskatot civillietas un krimināllietas, visumā pareizi piemēro spēkā esošos civilos, darba, kolhozu un kriminālos likumus, kā arī PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus.

Tai pašā laikā tiesu darbā, izskatot šīs kategorijas lietas, ir trūkumi. Izlemjot jautājumu par personas vainu un atbildību par lopu bojāeju vai iztrūkumu, tiesas ne vienmēr noskaidro šīs personas pienākumu loku atkarībā no dienesta stāvokļa vai izpildāmā darba, vai persona iepazīstināta ar izpildāmā darba attiecīgiem noteikumiem, ja persona ir šīs saimniecības darbinieks; bieži netiek noskaidrota personas konkrētā darbība vai bezdarbība, kas izraisījusi lopu bojāeju vai iztrūkumu, kā arī cēloņsakarība.

Nav vienotas tiesu prakses, izlemjot jautājumu par amatpersonu atbildību, kuru kopējā darbība vai bezdarbība veicinājusi zaudējuma rašanos sakarā ar lopu bojāeju vai iztrūkumu.

Dažkārt nepareizi tiek izlemts jautājums par atlīdzināmā zaudējuma apmēru, kas nodarīts lopu izlaupišanas rezultātā, ja krimināllieta izbeigta vai krimināllieta ierosināšana atteikta un vainīgais netiek saukts pie kriminālatbildības uz spēkā esošo likumu pamata.

Bieži tiesas nepamatoti samazina piedzenamā zaudējuma apmēru.

Izskatot civillietas, tiesas dažkārt nepievērš pienācīgu uzmanību faktiem, kas liecina par to, ka persona, no kuras prasa tikai materiālo atbildību par lopu bojāeju vai iztrūkumu, izdarījusi darbības, kurām ir ziegajuma pazīmes.

Vairākos gadījumos tiesas pieļauj kļūdas likumu piemērošanā, kas paredz materiālās atbildības nosacījumu pamatus un apmēru

par kolhozam, padomju saimniecībai vai citam lauksaimniecības uzņēmumam lopu bojāejas rezultātā nodarīto materiālo zaudējumu.

Tiesas bieži neievēro likuma prasības par to cēloņu un apstākļu noskaidrošanu, kas veicinājuši zaudējumu rašanos, reti pieņem blakus lēmumus un neierosina jautājumu attiecīgām organizācijām par konstatēto trūkumu novēršanu un zaudējumu piedziņu.

Norādīto trūkumu novēršanai un tiesu praksē radušos jautājumu izskaidrošanai Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēmj:

1. Tiesām jāņem vērā, ka pareiza civillietu un krimināllietu izskatīšana par atbildību par zaudējumu, kas nodarīti lauksaimniecības uzņēmumiem lopu bojāejas vai iztrūkuma rezultātā, ir obligāts nosacījums, lai sekmīgi izpildītu PSKP XXVI kongresa lēmumus un veicinātu lauksaimniecības tālāku uzplaukumu.

2. Izskatot šīs kategorijas lietas, tiesām obligāti jāievēro attiecīgās civilās, darba, kolhozu un kriminālās likumu normas, kā arī PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 29. jūnija lēmums «Par tiesu praksi likumu piemērošanā, izlemjot strīdus, kuros viena no pusēm ir kolhozs vai starpkolhozu organizācija»¹ ar grozījumiem un papildinājumiem, kas izdarīti ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1981. gada 26. marta lēmumu, un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 24. decembra lēmums «Par republikas tiesu praksi likumu piemērošanā, kuri paredz atbildību par valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanu un citiem noziegumiem lauksaimnieciskās ražošanas jomā»².

3. Tiesām jāņem vērā, ka, tāpat kā kolhozu, padomju saimniecību un citu lauksaimniecības uzņēmumu strādnieku un kolhoznieku, arī brigadieru, fermu vadītāju, veterinārārstu un citu amatpersonu, kas saistītas ar organizatorisku un rīkotāja vai administratīvu un saimniecisku pienākumu pildīšanu, materiālā atbildība par bojāgājušiem lopiem iestājas pēc Latvijas PSR Ministru Padomes 1954. gada 26. februāra lēmuma «Par kolhoziem un padomju saimniecībām piederošo lopu krišanā un piesavināšanā vainīgo personu materiālo atbildību», saskaņā ar kuru no personām, kas vainīgas kolhoziem vai padomju saimniecībām piederošo liellopu, cūku, aitu un kazu bojāejā, piedzen zaudējumus vienreizējās vērtības apmērā iepirkšanas cenās, bet sugas un vietējo uzlabotās sugas lopu bojāejas gadījumā — pēc cenām, kas noteiktas sugas un vietējiem uzlabotās sugas lopiem.

4. Ja, izskatot lietas par zaudējumu piedziņu par bojāgājušiem

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 29. jūnija lēmums Nr. 4 «Par tiesu praksi likumu piemērošanā, izlemjot strīdus, kuros viena no pusēm ir kolhozs vai starpkolhozu organizācija» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 6 un 1988. gada 29. septembra lēmumu Nr. 12.

² Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 24. decembra lēmums Nr. 5 «Par republikas tiesu praksi likumu piemērošanā, kuri paredz atbildību par valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanu un citiem noziegumiem lauksaimnieciskās ražošanas jomā» grozīts ar Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1983. gada 28. marta lēmumiem Nr. 1 un Nr. 3 un ar 1983. gada 12. decembra lēmumu Nr. 8.

un iztrūkstošajiem lopiem, noskaidrosies, ka zaudējumu rašanos veicinājusi citu personu darbība vai bezdarbība, pret kurām prasība nav celta, tiesām jāapsver jautājums par šo personu pieaicināšanu lietā par atbildētājiem gadījumos, kad konstatēta cēloņsakarība starp šo personu nepareizo darbību vai bezdarbību un kaitīgajām sekām, kas iestājušās.

Apmierinot prasību, tiesai jānosaka katra atbildētāja daļēja materiālā atbildība atkarībā no viņa vainas pakāpes un materiālā stāvokļa, ja viņu rīcībā nav nozieguma sastāva.

5. Gadījumos, kad konstatēts, ka zaudējums nodarīts lopu izlau-pīšanas rezultātā, bet krimināllieta nav ierosināta vai izbeigta kri-minālprocesa likumā noteiktajā kārtībā, ceļot prasību, zaudējumu summa nosakāma lopu vērtības pusotrkārtīgā apmērā pēc cenām, kas norādītas minētajā Latvijas PSR Ministru Padomes lēmumā.

Ja izlau-pīšanu izdarījušas vairākas personas, viņām nosakāma solidāra materiāla atbildība kā gadījumos, kad pret viņām krimināl-lieta nav bijusi ierosināta vai krimināllietas ierosināšana atteikta pēc norādītajiem pamatiem, tā arī gadījumos, kad izlau-pīšanas fakts konstatēts ar spēkā stājušos kriminālspriedumu.

6. Gadījumos, kad, izskatot lietu par zaudējuma piedziņu, kas radies lopu bojāejas rezultātā, tiks konstatēts, ka bijusi nepiecieša-mība piespiedu kārtā nokaut lopus no atbildētāja neatkarīgu iemeslu dēļ, bet kolhozs, padomju saimniecība vai cits lauksaimniecības uzņēmums atbildētāja vainas dēļ nav varējis dzīvnieku nokaut, materiālā atbildība iestājas nevis kā par lopu bojāeju, bet kā par zaudējumu, kas radies tādēļ, ka nav iespējams izmantot gaļu. Šajos gadījumos materiālā atbildība iestājas Kolhoza paraugstatūtu 13.punktā noteiktajā apmērā, ja atbildētājs ir kolhoza biedrs, vai Latvijas PSR DLK 127.pantā noteiktajā apmērā, ja atbildētājs ir strādnieks vai kalpotājs, vai pēc citiem likumā paredzētiem pama-tiem, ja atbildētājam nevar uzlikt pilnu materiālo atbildību.

(1988.gada 28.marta Plēnuma lēmuma Nr.3 redakcijā.)

7. Ja kolhozam, padomju saimniecībai vai citam lauksaimnie-cības uzņēmumam piederošie lopi gājuši bojā no paaugstinātas bīs-tamības avota, tad atbilstoši Latvijas PSR CK 469.pantam atbil-dība uzliekama paaugstinātas bīstamības avota īpašniekam.

8. Tiesām jāņem vērā, ja, izskatot civillietu par personas mate-riālo atbildību par zaudējumu, kas nodarīts kolhozam, padomju saimniecībai vai citam lauksaimniecības uzņēmumam lopu bojāejas vai iztrūkuma rezultātā, noskaidrosies, ka zaudējums radies vainīgās personas tišas noziedzīgas darbības vai rupjas neuzmanības dēļ, par to jāpaziņo prokuroram vai jāierosina krimināllieta.

Pie tam jāņem vērā, ka Latvijas PSR KK 97.pantā, 95.panta 2.daļā paredzētais zaudējuma lielais apmērs kā nozieguma sastāva elements nosakāms ne tikai pēc bojāgājušo vai pazudušo lopu vē-rtības, bet ņemot vērā to nozīmi tautas saimniecībā.

9. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka nav pieļaujams nepamatoti samazināt piedzenamā zaudējuma apmēru. Piemērojot Latvijas PSR CK 485.pantu un Latvijas PSR DLK 131.pantu, tiesām spriedumos sīki jāmotivē, uz kāda pamata prasība apmierināta daļēji.

10. Izskatot lietas par kolhoziem, padomju saimniecībām un citiem lauksaimniecības uzņēmumiem lopu bojāejas un iztrūkuma rezultātā radīto zaudējumu atlīdzību, tiesām jānoskaidro minēto uzņēmumu saimnieciskās darbības trūkumi, kas veicinājuši zaudējumu rašanos, un jāreaģē uz tiem, pieņemot blakus lēmumus.

11. Latvijas PSR Augstākās Tiesas Krimināllietu tiesas un Civillietu tiesas kolēģijām, izskatot lietas kasācijas un uzraudzības kārtībā, pastiprināt uzraudzību pār šīs kategorijas lietu izskatīšanu tautas tiesās un savlaicīgi veikt pasākumus konstatēto trūkumu novēršanai.

3. PAR LATVIJAS PSR TIESU PRAKSI, LIKUMU UN PSRS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA UN LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA VADOŠO IZSKAIDROJUMU IZPILDI BLAKUS LĒMUMU PIEŅEMŠANĀ

(1985. gada 16. septembra Plēnuma lēmums Nr. 5)

Noklausījies un apspriedis Limbažu rajona un Bauskas rajona tautas tiesu priekšsēdētāju informāciju par to, kā šīs tiesas izpilda likumus, PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus par blakus lēmumiem, un Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekļa L. Lotko ziņojumu par republikas tiesu praksi blakus lēmumu pieņemšanā, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma atzīmē, ka republikas tiesas pareizi novērtē blakus lēmumu pieņemšanas nozīmi, ņemot vērā, ka tas ir viens no visefektīvākajiem tiesas profilakses darbības veidiem, kuru tā veic tieši tiesas spriešanā. Pieņemot blakus lēmumus, tiesas veicina likumpārkāpumu izraisītāju cēloņu un apstākļu novēršanu, palīdz izskaust uzņēmumu, organizāciju, iestāžu darbā pieļautos būtiskos trūkumus, likumības un tiesiskās kārtības pārkāpšanas faktus, ko pieļāvušas amatpersonas un pilsoņi.

Pēdējos gados palielinājies republikas tiesu pieņemto blakus lēmumu daudzums un uzlabojusies tā kvalitāte.

Taču tiesu praksē blakus lēmumu pieņemšanā vēl joprojām ir kļūdas un trūkumi, kas mazina tiesu profilaktiskā darba efektivitāti.

Dažkārt apstākļi, sakarā ar kuriem pieņemts blakus lēmums, lietā vispusīgi pilnīgi un objektīvi nav izmeklēti, bet tiesas secinājumi blakus lēmumos nav motivēti.

Nereti blakus lēmumos konkrētā lietā, pārkāpjot Latvijas PSR KPK 317. pantu un CPK 227. pantu, ir atsauces uz analogiskiem apstākļiem, kas konstatēti citās lietās.

Sastopami gadījumi, kad tiesas blakus lēmumos dod uzņēmumu, iestāžu un organizāciju operatīvās vai saimnieciskās darbības jomā rekomendācijas, kas pārsniedz to kompetenci, vai arī iesaka piemērot atsevišķām personām konkrētus ietekmēšanas līdzekļus.

Ierosinot tiesā krimināllietu pret personu, kas nav saukta pie kriminālatbildības izskatāmajā krimināllietā, dažas tiesas nepieņem lēmumu par krimināllietas ierosināšanu, bet gan blakus lēmumu.

Nepietiekami tiek kontrolēta blakus lēmumu izpilde. Nereti atbildes par veiktajiem pasākumiem sakarā ar blakus lēmumu tiesā tiek saņemtas, pārkāpjot likumā noteikto termiņu, bet dažkārt vispār netiek saņemtas. Nereti atbildēm ir formāls raksturs, taču tiesas neizvirza jautājumu par vadītāju vai citu amatpersonu atbildību, kuri pieļāvuši blakus lēmumu neizpildīšanu vai izturējušies formāli pret to izpildi.

Ne vienmēr tiek ievēroti PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošie izskaidrojumi par to, ka, izskatot krimināllietas, kurās ir izmeklējama vai prokurora iesniegumi par noziegumu cēloņu un veicinātāju apstākļu novēršanu, tiesu pienākums ir noskaidrot, kādi pasākumi veikti sakarā ar šiem iesniegumiem.

Atsevišķas tiesas nenorāda blakus lēmumu pārsūdzēšanas kārtību un termiņu, bet tiesas sēdes protokolā nenorāda, vai blakus lēmums tiesas sēdē nolasīts vai par tā pieņemšanu tikai paziņots, ja tiesa nolēmusi to nenolasīt.

Sastopami gadījumi, kad blakus lēmumi tiek nosūtīti amatpersonām, kuru kompetencē neietilpst tiesas atklāto trūkumu novēršana.

Tiesas pietiekami asi nereaģē uz atklātajiem pārmērīgas alkoholisko dzērienu lietošanas faktiem. Nereti tiek atstāti bez ievēribas lietā konstatētie fakti, ka alkoholiskos dzērienus lietojuši pusaudži, un gadījumos, kad tas nepieciešams, netiek veikti pasākumi krimināllietas ierosināšanai pret pieaugušajiem par nepilngadīgo iesaistīšanu žūpošanā. Lietās, kas saistītas ar žūpības apkarošanas likumu pārkāpšanu, ne vienmēr tiek nodrošināta plaša tiesas procesu atklātība.

Ne vienmēr tiesas sēdes protokolā tiek ierakstīti procesa dalībnieku lūgumi par blakus lēmumu pieņemšanu.

Lai stingri izpildītu likuma prasības, kas uzliek par pienākumu tiesām izmeklēšanas procesā atklāt likumpārkāpumu veicinātājus cēloņus un apstākļus, kā arī lai pilnveidotu tiesu darbību blakus lēmumu pieņemšanā un to izpildes kontrolē, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību katrā izskatāmajā krimināllietā un civillietā vispusīgi un pilnīgi izmeklēt cēloņus un apstākļus, kas veicinājuši likumpārkāpumu izdarīšanu, un visos gadījumos, ja tam ir pamats, pieņemt blakus lēmumu.

Pieņemot blakus lēmumus, tiesām stingri jāvadās no PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1964. gada 14. oktobra lēmumā «Par tiesu praksi blakus lēmumu pieņemšanā krimināllietās»¹ un 1965. gada 29. decembra lēmumā «Par trūkumu novēršanu tiesu praksē, pieņemot blakus lēmumus civillietās»¹ dotajiem vadošajiem izskaidrojumiem.

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1964. gada 14. oktobra lēmums «Par tiesu praksi blakus lēmumu pieņemšanā krimināllietās» un 1965. gada 29. decembra lēmums «Par trūkumu novēršanu tiesu praksē, pieņemot blakus lēmumus civillietās» atzīti par spēku zaudējušiem. Šie lēmumi aizstāti ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1988. gada 29. septembra lēmumu Nr. 11 «Par tiesu praksi blakus lēmumu pieņemšanā».

2. Laikā, kad lietu sagatavo izskatīšanai, tiesneša vai tiesas pienākums ir veikt pasākumus, lai tiesas sēdē atklātu un izmeklētu apstākļus, kas veicinājuši likumpārkāpuma izdarīšanu; šajā nolūkā nepieciešamos gadījumos jāpieprasa attiecīgi dokumenti, jāpieaicina papildu liecinieki, speciālisti utt.

Ja lietas izmeklēšanas laikā izmeklētājs vai prokurors iesniegjis iesniegumus par cēloņiem un apstākļiem, kas veicinājuši likumpārkāpumu, tad nodošanas tiesai stadijā un iztiesāšanas gaitā jānoskaidro, kādi pasākumi veikti iesniegumos minēto trūkumu novēršanai.

Gadījumos, kad izmeklētāja vai prokurora iesniegumi neattaisnojošu iemeslu dēļ nav bijuši izpildīti, tiesām jāapspriež jautājums, vai mērķtiecīgi pieņemt blakus lēmumu uz tiem pašiem pamatiem un nosūtīt to resoram vai iestādei, kurai pakļautas iesnieguma neizpildīšanā vainīgās personas.

3. Izskaidrot tiesām, ka saskaņā ar Latvijas PSR KPK 317. pantu par pamatu blakus lēmuma pieņemšanai var būt: lietā konstatētie likuma pārkāpšanas fakti, to skaitā likuma pārkāpumi, kas pieļauti, izdarot izziņu vai iepriekšējo izmeklēšanu; cēloņi un apstākļi, kas veicinājuši noziegumu izdarīšanu; atsevišķu pilsoņu nepareiza uzvedība ražošanā, sadzīvē, alkoholisko dzērienu pārmerīga lietošana vai sabiedrisko pienākumu pārkāpumi. Turklāt tiesām nepieciešamības gadījumos jāizmanto secinājumi, kurus izdarījuši speciālisti un eksperti, kas atbilstoši savām speciālajām zināšanām konstatē likumpārkāpumu izdarīšanas veicinātājus apstākļus un ieteic zinātniski pamatotus pasākumus to novēršanai.

3.1. Ar blakus lēmumu tiesa var darīt zināmu attiecīgam uzņēmumam, iestādei vai organizācijai par pilsoņa augsto apzinīgumu un vīrišķību, novēršot likumpārkāpumu. Pēc tiesas sēdē izskatītiem materiāliem var pieņemt blakus lēmumu arī citos gadījumos, kad tiesa to atzīst par nepieciešamu.

3.2. Tiesas sēdes protokolā jāieraksta procesa dalībnieku lūgumi pieņemt blakus lēmumus, un tiesai tādi lūgumi jāapspriež, taisot spriedumu.

4. Tiesām jāņem vērā, ka saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1964. gada 14. oktobra lēmuma «Par tiesu praksi blakus lēmumu pieņemšanā krimināllietās» ar grozījumiem, kas izdarīti ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumu, 6. punktā dotajiem izskaidrojumiem gadījumos, kad, izskatot lietu, tiks konstatēti fakti, kas norāda, ka noziegumu izdarījusi persona, kura netiek saukta pie kriminālatbildības, un tiesa atzīs, ka nepieciešams ierosināt krimināllietu, tad saskaņā ar Latvijas PSR KPK 257. pantu tiesai jāpieņem lēmums par krimināllietas ierosināšanu, nevis blakus lēmums.

Ja nav pietiekama pamata krimināllietas ierosināšanai, tiesa var ar blakus lēmumu paziņot prokuroram par tiesas sēdē noskaidrotiem apstākļiem, kas prasa papildu pārbaudi.

5. Izskatot krimināllietas, tiesām sevišķa uzmanība jāpievērš tam, lai vispusīgi noskaidrotu un novērstu cēloņus un apstākļus,

kas veicinājuši valsts un sabiedriskās mantas izlaupišanu, atklātu nolaidības faktus materiālo vērtību uzskaitē, kadru izvēlē, bezsaimnieciskumu, izšķērdību u. tml.; lai atklātu apstākļus, kas veicinājuši atkārtotu noziegumu izdarīšanu, devuši iespēju atsevišķām personām ilgu laiku nestrādāt sabiedriski derīgu darbu, dzīvot bez pierakstīšanās, dzīvot parazitiski; jāpievērš uzmanība nevērībai un pārkāpumiem, kas pieļauti, izpildot žūpības un alkoholisma apkarošanas likumus; jāatklāj cēloņi un apstākļi, kas veicinājuši citu, it īpaši republikā izplatīto noziegumu un citu likumpārkāpumu izdarīšanu.

6. Iztiesāšanas gaitā tiesu pienākums ir atklāt un reaģēt uz katru pārmērīgas alkoholisko dzērienu lietošanas gadījumu, alkoholisko dzērienu lietošanu ražošanā, mācību iestādēs, nepilngadīgo iesaistišanu alkoholisko dzērienu lietošanā, tirdzniecības noteikumu pārkāpšanu un spekulāciju ar alkoholiskajiem dzērieniem, kandžas tecināšanu.

Lai paaugstinātu tiesu darbības brīdinošo un audzinošo ietekmi žūpības un alkoholisma izskaušanā, tiesām jānodrošina tiesas procesu plaša atklātība lietās, kas saistītas ar žūpības apkarošanas likumu pārkāpšanu (lietu izskatīšana izbaukuma tiesas sēdēs, tiesas procesu rezultātu paziņošana sabiedrībai ar masu informācijas līdzekļiem, blakus lēmumu, tiesas lēmumu nosūtīšana darba kolektīviem u. tml.).

7. Lai novērstu noziedzību nepilngadīgo vidū, tiesām stingri jāievēro PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 3. decembra lēmuma «Par tiesu praksi, piemērojot likumus lietās par nepilngadīgo noziegumiem un viņu iesaistišanu noziedzīgā vai citādā pretsabiedriskā darbībā»¹ (ar grozījumiem, kas izdarīti ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1982. gada 9. jūlija lēmumu Nr. 6) izskaidrojumi, jāatklāj nolaidības fakti pusaudžu audzināšanā un viņu uzvedības kontrolē, gadījumi, kad pusaudžus iesaista žūpošanā un noziegumu izdarīšanā, pieaugušo loma viņu iesaistišanā noziegumā vai ietekmēšana izdarīt citas pretsabiedriskas darbības; alkoholisko dzērienu iegādāšanās un lietošanas apstākļi u. tml.; katrā gadījumā, kad atklāti šādi apstākļi, jāpieņem blakus lēmumi.

8. Civillietās sevišķa uzmanība tiesām jāpievērš pilsoņu likumisko tiesību un interešu pārkāpšanas faktu atklāšanai, piemēram, racionalizatoru, izgudrotāju un rūpniecisko paraugu autoru tiesību un interešu pārkāpšanai, jānoskaidro apstākļi, kas veicinājuši darba disciplīnas pārkāpšanu, negatīvi fakti bērnu un pusaudžu audzināšanā, fakti par bērnu atstāšanu bez uzraudzības, vecāku amorālo uzvedību, savu vecāku pienākumu nepienācīgu pildīšanu u. tml., un jāveic iedarbīgi pasākumi to novēršanai.

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 3. decembra lēmums Nr. 16 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus lietās par nepilngadīgo noziegumiem un viņu iesaistišanu noziedzīgā vai citādā pretsabiedriskā darbībā» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7, 1986. gada 18. aprīļa lēmumu Nr. 10 un 1986. gada 5. decembra lēmumu Nr. 17.

9. Blakus lēmumu var pamatot, atsaucoties tikai uz tādiem apstākļiem, kas konstatēti un izmeklēti tiesas sēdē, izskatot lietu, kurā pieņemts lēmums.

Tiesām jāņem vērā, ka, pieņemot blakus lēmumu, tiesa nav tiesīga konstatēt vai atzīt par pierādītiem faktus, kas noraidīti spriedumā, vai pieņemt tādu blakus lēmumu, kurš būtībā diskreditē sprieduma likumīgumu un pamatotību.

Ja, pieņemot blakus lēmumu par Latvijas PSR KPK 317. pantā un Latvijas PSR CPK 227. pantā paredzētajiem apstākļiem, noskaidrojas, ka līdzīgi apstākļi konstatēti arī citās agrāk izskatītajās lietās, bet blakus lēmumi par tiem nav pieņemti, tiesām ar blakus lēmuma pavadrakstu vai atsevišķas informācijas veidā par visiem šiem apstākļiem jāpaziņo amatpersonai, kuras pienākums ir novērst atzīmētos trūkumus.

Tiesas sēdes protokolā jāizklāsta blakus lēmumā norādīto apstākļu, kas veicinājuši likumpārkāpumu izdarīšanu, vai citu fakti izmeklēšana.

10. Blakus lēmumā jānorāda izdarītā likumpārkāpuma īss saturs; precīzi jāformulē tiesas noskaidrotais likumpārkāpums vai trūkums uzņēmuma, iestādes, organizācijas darbībā, norādot vainīgās personas; pilsoņu nepareizas uzvedības fakti; šo apstākļu novērtējums no viedokļa, ka tie ietekmējuši likumpārkāpuma izdarīšanu, un ieteikumi, kā tos novērst. Turklāt nav pieļaujams dot ieteikumus, kas pārsniedz tiesas kompetenci un skar uzņēmuma un organizācijas operatīvo un saimniecisko darbību, vai ieteikt konkrētus ietekmēšanas līdzekļus atsevišķām personām.

Lēmuma rezolutīvajā daļā jāpievērš attiecīgas amatpersonas (kolektīva, organizācijas) uzmanība izklāstītajiem negatīvajiem apstākļiem, uzliekot par pienākumu veikt pasākumus to novēršanai un norādot likumā noteikto termiņu, kurā jāpaziņo tiesai par blakus lēmuma izpildi. Turklāt jāņem vērā, ka noteiktais termiņš tiesas ieteikumu izpildei ir skaitāms no dienas, kad adresāts saņēmis blakus lēmumu.

Tā kā saskaņā ar Latvijas PSR KPK 324. panta 2. daļu un Latvijas PSR CPK 227. panta 4. daļu blakus lēmumu civillietās un krimināllietās var pārsūdzēt vai prokurors par to var iesniegt protestu, blakus lēmuma pārsūdzēšanas un protesta iesniegšanas kārtība un termiņš jāizskaidro un jānorāda pašā blakus lēmumā. Tas jānorāda arī tiesas sēdes protokolā.

11. Izlemjot jautājumu, kam nosūtīt blakus lēmumu, tiesām jāievēro, ka blakus lēmums nosūtāms tai amatpersonai, kura pēc sava dienesta stāvokļa var un kuras pienākums ir novērst tiesas atklātos trūkumus.

Gadījumos, kad atklātie trūkumi izpaudušies sevišķi nopietnos pārkāpumos vai tie konstatēti vienas sistēmas vairākās organizācijās, blakus lēmums nosūtāms augstākstāvošai organizācijai. Ja atklāto negatīvo apstākļu novēršana uzlikta vairākiem uzņēmumiem, organizācijām, iestādēm, tad blakus lēmuma rezolutīvajā daļā jānorāda katras nosaukums un lēmuma noraksts jānosūta katram adresātam. Attiecībā uz konkrētu personu pieņemtā blakus

lēmuma noraksts jānosūta šai personai. Turklāt jāņem vērā, ka blakus lēmums nododams izpildīšanai pēc tā stāšanās likumīgā spēkā.

12. Ja tautas tiesa par iztiesāšanā atklātajiem apstākļiem nav pieņēmusi blakus lēmumu, kasācijas vai uzraudzības instancei pašai, ja tam ir pamats, jāpieņem tāds lēmums un nepieciešamības gadījumos jāvērs tautas tiesas uzmanība uz to, ka tā nav ievērojusi likuma prasību obligāti noskaidrot cēloņus un apstākļus, kas veicinājuši likumpārkāpumu izdarīšanu, un veikt pasākumus to novēršanai.

Ja kasācijas vai uzraudzības instancē blakus lēmumā izdarīti grozījumi, lēmuma noraksts jānosūta adresātam.

13. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka profilaktiskā darba efektivitāti nosaka ne tikai pats blakus lēmuma pieņemšanas fakts, bet arī atklāto pārkāpumu un trūkumu reāla novēršana, tādēļ nepieciešams nodrošināt lēmumu izpildes iedarbīgu kontroli.

Sai sakarā tiesām jāņem vērā, ka blakus lēmums atzīstams par izpildītu, ja tajā uzrādītie cēloņi un apstākļi, kas veicinājuši likumpārkāpumu izdarīšanu, tiesām novērsti. Turklāt tiesas nevar aprobežoties tikai ar atbilžu saņemšanu, bet, ja tam ir pamats, tām jāpārbauda blakus lēmuma izpilde uz vietas, aktīvāk iesaistot šajā darbā tautas piesēdētājus un darba kolektīvus.

14. Ieteikt tiesām regulāri vispārināt blakus lēmumu pieņemšanas un izpildīšanas praksi, pievērst sevišķu vērību cēloņu, kuri rada noziegumus un citus likumpārkāpumus, analīzei, trūkumu novēršanai uzņēmumu, organizāciju un iestāžu darbā, alkoholisko dzērienu pārdošanas noteikumu pārkāpšanai, alkoholisko dzērienu pārmērīgai lietošanai ražošanā un sadzīvē.

Uz vispārinājuma rezultātu pamata nepieciešams nosūtīt iesniegumus attiecīgām organizācijām un resoriem, kā arī nosūtīt informāciju partijas un padomju orgāniem.

15. Atzīt par spēku zaudējušiem Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1977. gada 14. februāra lēmumu Nr. 1 «Par Latvijas PSR tiesu praksi blakus lēmumu pieņemšanā» un 1979. gada 17. septembra lēmumu Nr. 4 «Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošo izskaidrojumu par tiesu praksi blakus lēmumu pieņemšanā izpildi Latvijas PSR tiesās».

**4. PAR LATVIJAS PSR TIESU PRAKSI, IZPILDOT LIKUMUS
UN PSRS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA UN LATVIJAS PSR
AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA VADOŠOS IZSKAIDROJUMUS
PAR LIKUMA PRASĪBU IEVĒROŠANU, TIESU DARBĪBAS
AUDZINOŠĀS IEDARBĪBAS UN TIESU KULTŪRAS
PAAUGSTINĀŠANU**

(1985. gada 23. decembra Plēnuma lēmums Nr. 7)

Noklausījies un apspriedis Jēkabpils rajona tautas tiesas priekšsēdētājas V. Baltiņas informāciju un Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekļa A. Dudara ziņojumu par to, kā republikas tiesas ievēro

likumību, paaugstina tiesu darbības audzinošo iedarbību un kultūru, Plēnums atzīmē, ka republikas tiesas, izskatot krimināllietas un civillietas, galvenajos vilcienos izpilda materiālo un procesuālo likumu prasības, veic nepieciešamos pasākumus tiesas procesu brīdinošās un audzinošās nozīmes, tiesu darbības kultūras paaugstināšanā, tiesas dokumentu pareizā sastādīšanā.

Taču tiesu darbībā ir arī trūkumi, kas negatīvi ietekmē lietu izskatīšanas kvalitāti, mazina tiesas procesu audzinošo nozīmi. Joprojām vēl ir gadījumi, kad tiesas pieņem nelikumīgus un nepamatotus spriedumus un lēmumus.

Dažos gadījumos to veicina tas, ka tiesas lēmumus pieņem, kad nav pietiekami pilnīgi un vispusīgi izmeklēti svarīgi lietas apstākļi, kā arī tad, kad tiesas secinājumi neatbilst lietas apstākļiem. Krimināllietās tiesas pieļāvušas kļūdas materiālo tiesību normu piemērošanā, galvenokārt nodarījuma kvalificēšanā. Nosakot sodus, tiesas ne vienmēr izpilda likuma prasības par soda individualizāciju, ievērojot nozieguma raksturu un sabiedriskās bīstamības pakāpi, vainīgā personību, atbildību mikstinošos un pastiprinošos apstākļus.

Tas viss mazina tiesas procesu audzinošās un brīdinošās iedarbības efektivitāti.

Atsevišķas tiesas nepietiekami novērtē, cik nozīmīga un svarīga ir tiesai nodošanas stadija krimināllietās un lietas sagatavošana iztiesāšanai civillietās. Pienācīga lietas sagatavošana sekmē lietas apstākļu vispusīgu, pilnīgu un objektīvu izmeklēšanu. Dažkārt tiesai nodod personas, par kurām lietu vajadzēja izbeigt, vai arī nodošanu tiesai izdara tiesnesis vienpersoniski, lai gan likumā paredzēts šo jautājumu izlemt rīcības sēdē.

Dažās republikas tiesās netiek pievērsta pienācīga uzmanība tiesas procesu norises organizēšanai. Tiesas sēdes bieži vien bez dibinātiem iemesliem tiek atklātas ar lielu nokavēšanos, nereti tiesas bez pietiekama pamata atliek civillietu un krimināllietu izskatīšanu, tiek pārkāpti lietu izskatīšanas termiņi.

Daži tiesneši, vadot tiesas sēdi, nenodrošina Latvijas PSR KPK 19. un 246. panta un Latvijas PSR CPK 150. panta prasību izpildi par lietas apstākļu vispusīgu, pilnīgu un objektīvu izmeklēšanu. Dažas krimināllietas tiesas sēdē tiek izskatītas bez dibinātiem iemesliem neieradušos cietušo nostbūtnē, bet civillietas tiek izskatītas pušu nostbūtnē, kurām pienācīgā kārtā nav paziņots par tiesas sēdes vietu un laiku.

Atsevišķi tiesneši pieļauj netaktisku izturēšanos pret procesa dalībniekiem un lieciniekiem. Nav izskausti Latvijas PSR KPK 96. panta pārkāpumi, kurš paredz obligātu aizstāvja piedalīšanos lietās par noziegumiem, ko izdarušas personas, kuras savu fizisko vai psihisko trūkumu dēļ pašas nespēj izlietot savu tiesību uz aizstāvību, kā arī lietās par personām, kas neprot valodu, kurā notiek tiesvedība.

Republikas tiesās vēl ir gadījumi, kad tiesas dokumentus nesa-stāda savlaicīgi vai sastāda tos nevērīgi.

Spriedumos un lēmumos, kā arī tiesas sēdes protokolos sastopami neatrunāti labojumi. Savlaicīgi netiek izsniegti spriedumu noraksti notiesātajiem, kuri atrodas apcietinājumā, tiesu lietām netiek

pievienoti tiesas spriedumu un lēmumu noraksti. Ne vienmēr tiek vērtēta pietiekama vērība tiesas sēdes protokolu kvalitatīvai sastādīšanai, iztiesāšanas gaitas pilnīgai atspoguļošanai tajos. Noliekot lietas izskatīšanai otrās instances tiesā, tautas tiesas pieļauj Latvijas PSR KPK 330. panta un Latvijas PSR CPK 292. panta pārkāpumus. Dažkārt par lietas izskatīšanas dienu kasācijas instances tiesā netiek paziņots visām krimināllietās ieinteresētajām personām un visām personām, kas piedalījušās civillietās, tādēļ lietu izskatīšana tiek atlikta.

Tiesu darbība noziegumu un citu tiesībpārkāpumu novēršanā pietiekami neatbilst izvirzītajām prasībām. Tiesas ne vienmēr dziļi izmeklē cēloņus un apstākļus, kas veicinājuši tiesībpārkāpumu izdarīšanu, vēl joprojām nepietiekami asi reaģē uz konstatētajiem pārmērīgas alkoholisko dzērienu lietošanas faktiem. Dažkārt netiek pienācīgi kontrolēta tiesu pieņemto blakus lēmumu izpilde, netiek pietiekami analizēta to efektivitāte. Tiesas procesos nepietiekami piedalās sabiedrības pārstāvji. Tiesas ne vienmēr pievērš vajadzīgo uzmanību tiesas sēžu sagatavošanai un to norises organizēšanai, audzinošās iedarbības paaugstināšanai. Spriedumi reti tiek izskaidroti darba kolektīvos, izskatītās krimināllietas un civillietas joprojām maz tiek apgaismotas masu informācijas līdzekļos.

Latvijas PSR Augstākās Tiesas tiesu kolēģijas, izskatot lietas kasācijas kārtībā, ne vienmēr veic pasākumus, lai novērstu tautas tiesu pieļautās kļūdas, nepietiekami šajā sakarā pieņem blakus lēmumus.

Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums n o l e m j:

1. Vērst Latvijas PSR tiesu uzmanību uz nepieciešamību stingri ievērot materiālo un procesuālo tiesību normas, izskatot tiesu lietas. Tiesām jāņem vērā, ka tiesas procesu audzinošo un brīdinošo iedarbību var nodrošināt tikai tad, ja, izskatot lietas, tiks stingri ievēroti likumi un iztiesāšana notiks augstā tiesas kultūras līmenī.

2. Tiesām jāņem vērā, ka taisnīga soda noteikšana tiesājamam ir svarīgs līdzeklis noziedzības apkarošanā un tiesiskās kārtības nostiprināšanā. Pie tam jāievēro, ka sods savu mērķi varēs sasniegt tikai tad, ja būs nodrošināta individuāla pieeja soda noteikšanai. Tādēļ tiesām jānodrošina nelokāma stingru sodu piemērošana personām, kuras izdarījušas smagus noziegumus, jau agrāk sodītas, stūrgalvīgi nevēlas iesaistīties godīgā darba dzīvē, bet personām, kuras pirmo reizi izdarījušas noziegumus, kam nav ievērojamas sabiedriskās bīstamības, un kuras spējīgas laboties, neizolējot tās no sabiedrības, nosakāmi sodi, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu.

3. Tiesām jāpaaugstina savas audzinoši brīdinošās darbības līmenis. Šai nolūkā iztiesāšanas gaitā nepieciešams pievērst vajadzīgo uzmanību noziegumu un citu tiesībpārkāpumu izdarīšanu veicinātāju cēloņu un apstākļu atklāšanai un izmeklēšanai, jāatklāj sociālistiskās sadzīves noteikumu pārkāpumi, ko izdarījušas atsevišķas amatpersonas vai pilsoņi, uzņēmumu, iestāžu, organizāciju darbā pieļautie būtiskie trūkumi un, ja ir pamats, jāpieņem blakus lēmumi.

Nepieciešams stingrāk kontrolēt blakus lēmumu izpildi un analizēt to efektivitāti.

Tiesām jāpievērš lielāka uzmanība izbraukuma tiesas sēžu sagatavošanai, organizētai norisei un to audzinošās ietekmes paaugstināšanai. Tādēļ, izvēloties šādās sēdēs izskatāmās lietas, tiesnešiem jāņem vērā to aktualitāte. Lai paaugstinātu izbraukuma tiesas sēžu audzinoši brīdinošo ietekmi, svarīgi, lai tajās piedalītos sabiedrības pārstāvji, lai par tiesas sēdi laikus būtu paziņots pilsoņiem.

Tiesām jāveic pasākumi, lai pilnīgāk informētu sabiedrību par tādu kriminālietu un civillietu izskatīšanas rezultātiem, par kurām sabiedrībā ir paaugstināta interese, jānostiprina sakari ar darba kolektīviem un sabiedriskajām organizācijām.

Sai nolūkā jāorganizē tiesnešu un tautas piesēdētāju uzstāšanās darba kolektīvos, informējot par lietu izskatīšanas rezultātiem, spriedumu noraksti jānosūta darba kolektīviem vai sabiedriskajām organizācijām pēc notiesāto darba, mācību vai dzīves vietas. Biežāk jāpraktizē tiesas procesu rezultātu paziņošana sabiedrībai ar masu informācijas līdzekļiem.

4. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību precīzi ievērot likuma prasības, izlemjot jautājumus, kas saistīti ar apsūdzētā nodošanu tiesai. Pie tam tiesnešu pienākums ir ne tikai rūpīgi izstudēt lietas, kas izskatāmas tiesas sēdē, bet arī palīdzēt to darīt tautas piesēdētājiem. Katrā lietā nepieciešams noteikt precīzu tiesas procesa uzsākšanas laiku, ņemot vērā lietas sarežģītību un aicināto personu daudzumu; nedrīkst nolikt izskatīšanai vienā un tajā pašā laikā vairākas lietas.

5. Tiesas sēdes priekšsēdētājam jāņem vērā, ka tiesas sēdē nelokāmi jāievēro procesuālo tiesību normas, jānodrošina ne tikai lietas apstākļu vispusīga, pilnīga un objektīva izmeklēšana, bet arī tiesas procesa audzinošā nozīme. Viņa pienākums ir dot katram procesa dalībniekam reālas iespējas īstenot savas tiesības, kas paredzētas likumā.

Tiesas sastāva netaktiskas un nepareizas uzvedības fakti, tai skaitā dažāda veida piezīmes un izteicieni, kas rada šaubas par tiesas objektivitāti, pilnīgi jāizskauž.

6. Norādīt tiesām, ka tiesas nolēmumi rūpīgi jā sastāda likumā noteiktā termiņā, tiem jābūt pārlicinošiem, motivētiem, saprotamiem. Tiesām jāņem vērā, ka tiesas dokumentu pavirša sastādīšana grauj tiesu autoritāti, pazemina pieņemto lēmumu audzinošo un brīdinošo nozīmi. Tiesas nolēmumu noraksti jānoformē kvalitatīvi, tie jānodrukā un jāpievieno lietai. Tiesām stingri jāievēro likumā noteiktie termiņi, kad sprieduma noraksti izsniedzami notiesātajam, un paraksti par to saņemšanu jāpievieno lietas materiāliem.

Vērst tiesnešu uzmanību uz nepieciešamību būtiski uzlabot tiesas sēdes protokolu kvalitāti. Pie tam tiesas sēdes priekšsēdētājam personīgi jāatbild par visas iztiesāšanas gaitas, tai skaitā noziegumu izdarīšanas veicinātāju apstākļu un tiesībpārkāpumu cēloņu pilnīgu un objektīvu atspoguļošanu sēdes protokolos. Protokoli jā sastāda pilnīgi un salasāmi, tie jāuzraksta likumā noteiktā termiņā, tajos jāuzrāda protokola parakstīšanas datums.

7. Nosūtot lietu izskatīšanai kasācijas instancei, tautas tiesām nelokāmi jāvadās no procesuālā likuma prasībām šajā jautājumā, pievēršot sevišķu uzmanību procesuālo termiņu ievērošanai un tam, lai visiem procesa dalībniekiem laikus būtu paziņots par lietas izskatīšanas dienu. Tāpat jāņem vērā, ka pirms lietas nosūtīšanas kasācijas instancei tautas tiesai saskaņā ar Latvijas PSR KPK 326. pantu un Latvijas PSR CPK 292. pantu par iesniegto sūdzību vai protestu jāpaziņo procesa dalībniekiem, kuriem ir tiesības iesniegt rakstveida iebildumus pret sūdzību vai protestu. Tiesām nav jānosūta kasācijas instances tiesai kasācijas sūdzības un protesti, kas iesniegti pēc likumā paredzētā sprieduma pārsūdzēšanas vai protestēšanas termiņa notecēšanas, neizskatot jautājumu par nokavētā termiņa atjaunošanu, ja par to ir lūgums.

Tiesām jāpievērš lielāka uzmanība kasācijas kārtībā izskatāmo lietu noformēšanai, nenosūtot kasācijas instances tiesai lietas pirms kasācijas pārsūdzēšanas termiņa notecēšanas, ja spriedumu nav pārsūdzējušas visas personas, kurām tiesības to darīt.

8. Republikas Augstākās Tiesas locekļiem, izbraucot uz vietas, lai sniegtu praktisku palīdzību, biežāk jābūt klāt tiesas procesos, pievēršot lielāku uzmanību to norises kultūrai, tiesas dokumentu pareizai noformēšanai.

9. Republikas Augstākās Tiesas tiesu kolēģijām, pārbaudot kasācijas un uzraudzības kārtībā spriedumu un tiesas lēmumu likumību un pamatotību, jāpievērš uzmanība arī tam, kā tiesas ievēro tiesas kultūras prasības, neatstājot bez reaģēšanas faktus, kad tautas tiesas pārkāpušas likumu, vienkāršojušas procesu, tiesneši nepareizi izturējušies, un jāveic pasākumi, lai līdzīgi pārkāpumi turpmāk tiktu novērsti.

5. PAR REPUBLIKAS TIESU UZDEVUMIEM ATBILSTOŠI PSKP XXVII KONGRESA UN LATVIJAS KP XXIV KONGRESA LĒMUMIEM

(1986. gada 12. maija Plēnuma lēmums Nr. 1)

Padomju Savienības Komunistiskās partijas XXVII kongresa un Latvijas Komunistiskās partijas XXIV kongresa lēmumi uzliek tiesām par pienākumu maksimāli paaugstināt darba efektivitāti sociālistiskās likumības un tiesiskās kārtības nostiprināšanā.

Partijas izvirzīto ekonomiskās, sociālās un sabiedrības garīgās attīstības plānu sekmīga izpilde ir daudzējādā ziņā atkarīga no valsts un darba disciplīnas precīzas ievērošanas, no tā, lai sociālistiskā īpašuma aizsardzība būtu visnotaļ nodrošināta no nesaimnieciskuma, izšķērdēšanas, kukuļošanas, spekulācijas un pierakstījumiem. Svarīgu nozīmi iegūst cīņas pastiprināšana pret noziegumiem pret personu un sabiedrisko kārtību, pret žūpību un alkoholismu, liekēdību, recidīvo noziedzību, nepilngadīgo tiesībpārkāpumiem un citām negatīvām parādībām.

Plēnums atzīmē, ka tiesu darbs, risinot šos uzdevumus, ir ne-
daudz aktivizējies. Vairākums civillietu un krimināllietu tiek izlem-

tas stingri atbilstoši materiālā un procesuālā likuma prasībām, ir paaugstinājusies lietu izskatīšanas organizācija un kultūra, pastiprinājusies tiesas procesu brīdinoši audzinošā iedarbība.

Līdz ar to republikas tiesu darbā ir arī trūkumi. Izskatot civilietas un krimināllietas, atsevišķos gadījumos tiek taisīti nepamatoti un nelikumīgi civilspriedumi un kriminālspriedumi. Krimināllietās tiesas ne visos gadījumos pamatīgi pārbauda un kritiski novērtē iepriekšējās izmeklēšanas un izziņas materiālus. Ir fakti par pilsoņu nepamatotu notiesāšanu. Tajā pašā laikā, izmeklējot (izdarot izziņu) un iztiesājot lietas, ne vienmēr tiek noskaidrotas visas personas, kuras piedalījušās nozieguma izdarīšanā, ne vienmēr tiek izpildītas likuma prasības par stingri individuālu pieeju soda noteikšanā. Pieņācīga uzmanība netiek veltīta materiālo zaudējumu, kas nodarīti ar noziegumiem un citiem tiesībpārkāpumiem, atlīdzināšanai, noziegumus un citus tiesībpārkāpumus veicinošo cēloņu un apstākļu noskaidrošanai un novēršanai. Nepieciešams uzlabot strīdu, kas radušies darba, dzīvokļu, laulības un ģimenes attiecībās, kā arī to, kas saistīti ar saimniecisko līgumu noslēgšanu un izpildi, izšķiršanas kvalitāti.

Trūkumi ir arī republikas Augstākās Tiesas darbā. Tiesas kolēģijas ne vienmēr laikus izlabo tautas tiesu kļūdas, kas ir par pamatu tam, ka civilspriedumi un kriminālspriedumi, kā arī kasācijas lēmumi tiek izskatīti no jauna uzraudzības kārtībā. Sūdzības, kas tiek pārbaudītas uzraudzības kārtībā, ne vienmēr tiek izlemtas pareizi un laikus.

Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību ievērojami paaugstināt darba kvalitāti, lai konsekvēnti un nelokāmi izpildītu PSKP XXVII kongresa un Latvijas KP XXIV kongresa izvirzītos uzdevumus likumības un tiesiskās kārtības nostiprināšanā, valsts interešu, pilsoņu tiesību un likumisko interešu aizsargāšanā. Savā praktiskajā darbībā tiesām visnotaļ jāsekmē PSKP kongresā pieņemtās programmas par valsts sociāli ekonomiskās attīstības noteiktu paātrināšanu, pilsoņu augsta apzinīguma veidošanu, padomju cilvēku tikumisko un tiesisko audzināšanu, viņu sociāli politiskās aktivitātes attīstību, nesamierināšanos ar trūkumiem un tiesībpārkāpumiem izpilde.

2. Atbilstoši partijas prasībām par personiskās atbildības paaugstināšanu par uzticēto darbu tiesām pastāvīgi jāpilnveido sava darbība, jāpanāk, lai civilietas un krimināllietas tiktu izskatītas augstā profesionālā līmenī, pamatojoties uz materiālo un procesuālo likumu stingru un nelokāmu ievērošanu, un lai pieņemtie lēmumi būtu likumīgi, pamatoti un taisnīgi.

3. Ievērojot principu, ka par izdarīto noziegumu atbildība ir neizbēgama, tiesām, izskatot krimināllietas, jāveic pasākumi, lai visas personas, kas izdarījušas noziegumus, tiktu noskaidrotas un sauktas pie atbildības. Tai pašā laikā pilnīgi jāizskauž pilsoņu nepamatotas notiesāšanas fakti. Šādi fakti jānovērtē kā socialistiskās likumības visrupjākā pārkāpšana, bet attiecībā uz tajā vainīgajām personām stingri jāreaģē.

Nemot vērā to, ka pilsoņu nepamatotas notiesāšanas gadījumi bieži vien saistīti ar apsūdzētā tiesību uz aizstāvību pārkāpšanu, tiesām stingri jāvadās no PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1978. gada 16. jūnija lēmuma «Par tiesu praksi, piemērojot likumus, kas nodrošina apsūdzētā tiesības uz aizstāvību» izskaidrojumiem.

4. Tiesām jānodrošina diferencētāka pieeja, izlemjot jautājumu par sodu noteikšanu tiesībpārkāpējiem. Likumā paredzētie stingrie sodi nelokāmi jāpiemēro personām, kuras izdarijušas smagus noziegumus, ir agrāk sodītas un stūrgalvīgi nevēlas iesaistīties godīgā darba dzīvē, bet personām, kuras vainīgas mazāk bīstamu noziegumu izdarīšanā pirmo reizi un spējīgas laboties, neizolējot tās no sabiedrības, nosakāmi sodi, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu.

Jāpievērš lielāka uzmanība papildsodu noteikšanai, ņemot vērā, ka pamatsoda un papildsoda pareiza savienošana sekmē soda individualizācijas principa konsekventu īstenošanu, notiesāto labošanas un pāraudzināšanas mērķa sekmīgāku sasniegšanu. Personām, kas izdarijušas noziegumus aiz mantkārības, izmantojot dienesta stāvokli, parasti jānosaka papildsodi — tiesību atņemšana ieņemt noteiktus amatus vai tiesības atņemšana uz zināmu nodarbošanos.

5. Sevišķa vērība tiesām jāveltī cīņai pret sociālistiskā īpašuma izlaušanās, pierakstījumiem, nesaimnieciskumu, spekulāciju, kukuļošanu, liekēdību, pret personām, kas iegūst bezstrādes ienākumus.

Tiesām saskaņā ar likumu jānodrošina stingru sodu noteikšana ļaunprātīgiem valsts un sabiedriskās mantas izlauptājiem, kukuļotājiem, spekulantiem, citu noziegumu, kas saistīti ar sociālistiskā īpašuma izmantošanu, lai iegūtu bezstrādes ienākumus, organizatoriem un aktīviem dalībniekiem.

6. Ņemot vērā partijas izvirzīto uzdevumu par tautas labklājības tālāku paaugstināšanu, iedzīvotāju pieprasījuma pēc labas kvalitātes precēm pilnīgāku apmierināšanu, sadzīves pakalpojumu uzlabošanu, tiesām jāpastiprina cīņa pret dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, pircēju un pasūtītāju apkrāpšanu, sliktas kvalitātes preču izlaidi, kā arī jāpaaugstina civillietu, kas radušās no sadzīves pasūtījumu un nomas līgumiem, un citu lietu, kas saistītas ar iedzīvotāju apkalpošanu, izskatīšanas līmenis.

7. Tiesām obligāti jāpilda likumi, kas vērsti uz cīņu pret žūpību un alkoholismu, koordinējot savu darbību ar citiem tiesību sargāšanas orgāniem un balstoties uz sabiedrisko organizāciju un darba kolektīvu atbalstu.

Konstatējot iecietību pret žūpām, alkoholisko dzērienu tirdzniecības noteikumu neievērošanu, spekulāciju ar tādām dzērieniem, alkoholisko dzērienu izgatavošanu mājās apstākļos, tiesām jāizlemj jautājums par vainīgo personu saukšanu pie atbildības.

8. Tiesām jāpastiprina cīņa pret recidīvo noziedzību. Reizē ar atkārtotu noziegumu izdarīšanas apstākļu rūpīgu izmeklēšanu jānodrošina, starp citu, ziņu par agrākajām sodāmībām, notiesātā atbrīvošanas no brīvības atņemšanas vietām pamatu, par viņa vēlāko uzvedību un citu jautājumu noskaidrošana. Konstatējot faktus, kas liecina par trūkumiem no brīvības atņemšanas vietām atbrīvoto iekārtošanā darbā un sadzīvē, par trūkumiem administratīvās uzrau-

dzības realizēšanā pār viņiem, to personu, kuras dzīvo parazitiski, atklāšanā, tiesām jāpieņem blakus lēmumi, lai tādi trūkumi tiktu novērsti.

9. Sevišķa uzmanība tiesām jāpievērš lietu izskatīšanai par nepilngadīgo noziegumiem, jo nepilngadīgā saukšana pie krimināl-atbildības var notikt tikai tajos gadījumos, kad, ņemot vērā izdarītā tiesbāpākuma raksturu un smagumu, kā arī vainīgā personību, citu līdzekļu piemērošana ir acīm redzami nepietiekama.

Tiesām nelokāmi jāizpilda PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošie izskaidrojumi par uzmanīgāku pieeju soda veida un apmēra noteikšanā nepilngadīgajiem. Praksē nepieļaut brīvības atņemšanas noteikšanu tais gadījumos, kad nepilngadīgo labošanu var panākt, neizolējot viņus no sabiedrības.

10. Tiesām jāveic pasākumi, lai nodrošinātu pilsoņu konstitucionālo tiesību aizsardzību no viņu goda un cieņas, dzīvības un veselības, personiskās brīvības un mantas apdraudējumiem. Šajā nolūkā līdz ar pareizu tiesas lietu izskatīšanu un soda noteikšanu vairāk uzmanības jāveltī pilsoņu konstitucionālo tiesību pārkāpšanas novēršanai, nelokāmi jāveic pasākumi cietušo likumisko tiesību aizsargāšanai.

11. Lai veicinātu partijas agrārās politikas īstenošanu, Pārtikas programmas izpildi, tiesām lielāka uzmanība jāpievērš lietu izskatīšanai, kas saistītas ar materiālā zaudējuma nodarīšanu kolhoziem, padomju saimniecībām un citiem agrorūpnieciskā kompleksa uzņēmumiem un organizācijām. Pie tam jāveic visi pasākumi, lai nodarītais kaitējums tiktu atlīdzināts.

12. Tiesām jāuzlabo darba strīdu izskatīšanas kvalitāte, ņemot vērā darba likumdošanas pareizas piemērošanas sevišķo nozīmīgumu, lai izpildītu PSKP XXVII kongresa un Latvijas KP XXIV kongresa izvirzītos uzdevumus ražošanas disciplīnas nostiprināšanā, darba procesa organizētības paaugstināšanā. Pie tam stingri jāreaģē uz faktiem, kad tiek parādīta iecietība pret darba kavētājiem, žūpām un citiem darba disciplīnas pārkāpējiem, kā arī uz nepamatotas atbrīvošanas no darba un citiem darbinieku tiesību pārkāpšanas faktiem. Jānodrošina likuma prasību izpilde par materiālās atbildības uzlikšanu amatpersonām, kuras, acīm redzami pārkāpjot likumu, vainīgas darbinieku atbrīvošanā, par zaudējumiem, kas nodarīti, izmaksājot darba algu par piespiedu kavējuma laiku.

13. Vadoties no partijas programmas uzdevuma par ģimenes visāda veida nostiprināšanu, mātes un bērnu aizsardzību, vecāku atbildības pastiprināšanu par bērnu audzināšanu, tiesu pienākumus, izskatot lietas par laulības šķiršanu un citus strīdus, kas radušies no laulības un ģimenes attiecībām, veikt visus likumā paredzētos pasākumus, kas vērsti uz ģimenes saglabāšanu un nostiprināšanu, bērnu tiesību un interešu aizsardzību.

Izskatot lietas par laulības šķiršanu, tiesām jāveic pasākumi, lai sekmētu samierināšanās panākšanu, šai nolūkā jāizved pārrunas ar laulātajiem, jāizmanto sabiedrības un to darba kolektīvu palīdzība, kuros laulātie strādā, un jāveic citas darbības, lai panāktu

samierināšanos. Prasība par laulības šķiršanu jāapmierina tikai tajā gadījumā, ja tiesa konstatē, ka laulāto turpmākā kopdzīve un ģimenes saglabāšana kļuvusi neiespējama.

14. Tiesām jāpastiprina cīņa pret likumu par zemes, tās dzīļu, mežu un ūdeņu, dzīvnieku un augu valsts, atmosfēras gaisa aizsardzības pārkāpumiem. Nepieciešams stingri ievērot principu par atbildības nenovēršamību attiecībā pret visām personām, kuras piedalījušās malumniecībā un citu dabas aizsardzības likumu pārkāpšanā.

Attiecībā pret amatpersonām, kuras vainīgas tādu likumu pārkāpšanā, reizē ar pamatsoda piemērošanu un materiālā zaudējuma atlīdzināšanu nepieciešams apspriest jautājumu par papildsoda piemērošanu — tiesību atņemšanu ieņemt noteiktu amatu.

15. Tiesu pienākums pastiprināt uzmanību dzīvokļu lietu izskatīšanā un reaģēt uz pilsoņu tiesību uz dzīvokli pārkāpšanas faktiem. Lai pilsoņus audzinātu sociālistiskās sadzīves noteikumu ievērošanas un saudzīgas attieksmes pret dzīvokļu saglabāšanu garā, šīs lietas biežāk jāizskata izbraukuma tiesas sēdē, piedaloties sabiedrisko organizāciju un darba kolektīvu pārstāvjiem.

16. Pievērst tiesu uzmanību tam, ka nepieciešams veikt iedarbīgus pasākumus, lai nodrošinātu tiesas spriedumu, tai skaitā daļā par materiālā zaudējuma, kas nodarīts ar noziegumiem un citiem tiesībpārkāpumiem, nodošanu izpildīšanai.

17. Lai paaugstinātu tiesas spriešanas brīdinoši audzinošo iedarbību, tiesām jānodrošina tiesas darbības plašs atklātums. Tiesas procesi, it īpaši izbraukuma tiesas sēdes tiesām jānotur augstā organizatoriskā un profesionālā līmenī, jānoskaidro tiesībpārkāpumu izdarīšanas veicinošie cēloņi un apstākļi, iztiesāšanā plašāk jāiesaista sabiedrības pārstāvji.

Pievērst tiesu uzmanību nepieciešamībai katrā izskatāmajā civilī lietā un krimināllietā vispusīgi un pilnīgi izmeklēt cēloņus un apstākļus, kas veicinājuši tiesībpārkāpumu izdarīšanu, un visos gadījumos, ja tam ir pamats, pieņemt blakus lēmumus.

Visaktuālāko tiesas procesu rezultātus apgaismot presē, pa radio un televīziju, paziņot tos darba kolektīviem.

Koordinējoties ar tiesībsargāšanas orgāniem, regulāri izpētīt un vispārināt noziedzības un sodāmības stāvokli rajonā (pilsētā, republikā), izstrādāt un iesniegt attiecīgiem orgāniem priekšlikumus, kas būtu vērsti uz tiesībpārkāpumu cēloņu un apstākļu, kas tos radījuši, novēršanu.

18. Augstākās Tiesas tiesu kolēģijām visnotaļ jāpaaugstina darba organizācija, lai nodrošinātu, ka tiesas lietas pirmajā instancē tiek izskatītas laikus un kvalitatīvi. Jāveic nepieciešamie pasākumi pirmās instances lietu izskatīšanas kvalitātes un kultūras tālākai paaugstināšanai, lai tiesas procesa organizācijas, materiālo un procesuālo normu un tiesas ētikas prasību nelokāmas ievērošanas ziņā katra tiesas sēde un katrs tiesas spriedums būtu paraugs republikas tautas tiesām.

19. Augstākās Tiesas tiesu kolēģijām jāveic nepieciešamie pasākumi, lai uzlabotu savu darbību lietu izskatīšanā kasācijas kārtībā.

Periodiski jāizpēta un jāanalizē kasācijas prakse, visām republikas tiesām jādara zināmi tiesu kolēģiju lēmumi, kuros izlemti likuma piemērošanas principiāli jautājumi.

Izskatot lietas kasācijas kārtībā, asi jāreaģē uz likuma prasību pārkāpumiem, iepriekšējās un tiesas izmeklēšanas nepilnībām un trūkumiem, pieņemot blakus lēmumus.

Jānodrošina, ka pilsoņu sūdzības tiek izskatītas laikus un pareizi. Šajā nolūkā dziļi jāizstudē sūdzību saturs, jādod motivētas un pārliecinošas atbildes uz tām.

20. Augstākās Tiesas tiesu kolēģijām un tiesu prakses vispārināšanas daļai jānodrošina pareizs tiesu prakses virziens, vienveidīga likumu izpratne un piemērošana, spriežot tiesu. Šajā nolūkā sistemātiski jāizpēta prakse, kā tiesas piemēro likumus visaktuālāko lietu kategorijās, jānoskaidro neskaidrie un strīdīgie jautājumi, kas radušies, izskatot lietas, laikus jāizvirza tie Augstākās Tiesas Plēnumam izskatīšanai.

6. PAR TIESU PRAKSI, PIEMĒROJOT REPUBLIKAS LIKUMDOŠANU, KAS VĒRSTA UZ ŽŪPIBAS UN ALKOHOLISMA APKAROŠANAS PASTIPRINĀŠANU

**(1986. gada 27. oktobra Plēnuma lēmums Nr. 3 ar grozījumiem,
kas izdarīti ar 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 5)**

Pašreizējos apstākļos, kad tiek īstenots PSKP XXVII kongresa nospraustais stratēģiskais valsts sociāli ekonomiskās attīstības paātrinājuma kurss, sevišķu nozīmi iegūst sociālistiskās likumības, komunistiskās morāles un tikumības principu ievērošana, kaitīgu ieradumu un aizspriedumu, pirmām kārtām tādas parādības kā žūpība un alkoholisms, pārvarēšana.

Noklausījies un apspriedis Jelgavas pilsētas tautas tiesas priekšsēdētāja P. Dzalbes informāciju un Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekļa G. Kužņecova ziņojumu, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums atzīmē, ka republikas tiesas, uzskatot žūpības un alkoholisma pārvarēšanu par sociālu uzdevumu ar lielu politisku nozīmi, veic zināmu darbu pretalkohola likumdošanas izpildē.

Taču šajā tiesu darbībā ir arī trūkumi un nolaidība, kas vājina veiktā darba efektivitāti.

Dažas tiesas nenodrošina pretalkohola likumdošanas un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1985. gada 1. novembra lēmuma Nr. 15 «Par tiesu praksi, piemērojot likumdošanu, kas vērsta uz žūpības un alkoholisma apkarošanas pastiprināšanu» pienācīgu izpildi.

Atsevišķas tiesas tiesībpārkāpumu izdarīšanu dzērumā pretēji likuma prasībām neatzīst, to nemotivējot, par atbildību pastiprinošu apstākli; nereti, kad tam ir pamats, neizlemj jautājumu par piespiedu ārstēšanas no hroniska alkoholisma noteikšanu.

Tajā pašā laikā dažos gadījumos tiesas nosaka ārstēšanu no hroniskā alkoholisma bez pietiekama pamata.

Ne vienmēr tiek ievērota likumdošana, izskatot lietas par kandžas tecināšanu un citu stipru alkoholisko dzērienu izgatavošanu mājas apstākļos, par spekulāciju ar alkoholiskajiem dzērieniem, par noziegumiem, kurus izdarījuši nepilngadīgie dzēruma stāvoklī.

Izskatot darba, ģimenes, dzīvokļu lietas, lietas par kaitējuma atlīdzināšanu, par rīcības ierobežošanu personām, kuras pārmērīgi lieto alkoholu, un citu kategoriju civillietas, tiesas pilnā mērā neizmanto tām ar likumu dotās iespējas žūpības un alkoholisma apkarošanai.

Ir gadījumi, kad nepamatoti tiek samazināts atlīdzināmā materiālā zaudējuma apmērs personām, kuras zaudējumu nodarījušas dzēruma stāvoklī; ne vienmēr, kad tam ir pamats, tiek ierobežota rīcības spēja personai, kura pārmērīgi lieto alkoholiskos dzērienus.

Ir trūkumi, nosakot sodu. Atsevišķas tiesas, kaut tam ir pamats, nenosaka papildsodus personām, kas notiesātas par noziegumiem, kādi paredzēti Latvijas PSR KK 150.¹ pantā, 152. panta 4. daļā, 213.¹ un 213.³ pantā, kuri paredz papildsodu obligātu piemērošanu.

Tiesas ne vienmēr reaģē uz tiesas lietu un administratīvo materiālu izskatīšanas gaitā atklātajiem faktiem par pārmērīgu alkohola lietošanu, alkoholisko dzērienu tirdzniecības noteikumu pārkāpšanu un spekulāciju ar alkoholiskajiem dzērieniem, to lietošanu darba vietā, mācību iestādēs, pusaudžu iesaistīšanu žūpošanā.

Gausi tiek novērsti trūkumi hronisko alkoholiķu nosūtīšanā uz ārstnieciskajiem darba profilatorijiem. Tiesu praksē ir arī trūkumi administratīvo sodu piemērošanā un citas kļūdas.

Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums n o l e m j:

1. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību ievērojami paaugstināt darba kvalitāti, lai konsekventi un nelokāmi izpildītu uzdevumus, kas izriet no partijas un valdības lēmumiem par žūpības un alkoholisma apkarošanas pastiprināšanu, kandžas tecināšanas izskaušanu.

Lai atrisinātu šos uzdevumus, tiesām stingri un nelokāmi jāievēro PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1985. gada 16. maija dekrēts «Par cīņas pastiprināšanu pret žūpību», PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1985. gada 30. septembra lēmums par šā dekrēta piemērošanas kārtību, PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1987. gada 29. maija dekrēts «Par atbildību par kandžas tecināšanu», Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1985. gada 24. maija dekrēts «Par pasākumiem žūpības un alkoholisma apkarošanas pastiprināšanai un kandžas tecināšanas izskaušanai» (ar grozījumiem, kas izdarīti ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1987. gada 18. jūnija dekrētu), kā arī izskaidrojumi, kas izklāstīti PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1985. gada 1. novembra lēmumā Nr. 15 «Par tiesu praksi, piemērojot likumdošanu, kas vērsta uz žūpības un alkoholisma apkarošanas pastiprināšanu» un 1987. gada 24. decembra lēmumā Nr. 13 «Par trūkumiem tiesās, izpildot likumdošanu, kas paredz mantas konfiskācijas piemērošanu kandžas tecināšanas lietās».

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

2. Tiesām katrā krimināllietā nepieciešams konstatēt, vai vainīgais noziegumu nav izdarījis dzērumā, paturot vērā, ka nozie-

guma izdarīšana dzērumā Latvijas PSR KK 37. panta 11. punktā attiecināta uz atbildību pastiprinošiem apstākļiem.

Atzīstot nozieguma izdarīšanu dzērumā par pastiprinošu apstākli, tiesai uz to jāatsaucas spriedumā, motivējot nosakāmo sodu.

Atkarībā no nozieguma rakstura tiesa var neatzīt to par atbildību pastiprinošu apstākli. Taču šai gadījumā nepieciešams spriedumā norādīt pieņemtā lēmuma motīvus.

3. Lietās par noziegumiem, kurus izdarījušas personas uz hroniska alkoholisma vai narkomānijas pamata, tiesai taisot spriedumu, jāapsver jautājums par piespiedu ārstēšanas piemērošanu vainīgajam, pamatojoties uz Latvijas PSR KK 57. pantu.

3.1. Piespiedu ārstēšanu no hroniska alkoholisma nosaka, ja ir medicīniskās komisijas atzinums, kurā jābūt atspoguļotam: vai persona ir hronisks alkoholiķis, vai tai vajadzīga piespiedu ārstēšana un vai tā nav kontraindicēta šādai ārstēšanai.

Par pamatu medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanai pēc Latvijas PSR KK 57. panta var būt arī tiesu psihiatrijas ekspertu komisijas atzinums ar nosacījumu, ja tajā atspoguļoti šie jautājumi.

Ja medicīniskajā atzinumā nav atbildes kaut vai uz vienu no minētajiem jautājumiem un ja nav iespējams šos trūkumus novērst tiesas sēdē, lieta nosūtāma papildizmeklēšanai vai izziņai.

3.2. Medicīniskās komisijas atzinums jāpārbauda tiesas sēdē un tiesai tas jānovērtē reizē ar citiem pierādījumiem. Nepiekrītot medicīniskās komisijas atzinumam par nepieciešamību piemērot piespiedu ārstēšanu, tiesas lēmumam jābūt motivētam.

3.3. Ja brīvības atņemšanas soda izciešanas laikā tiks konstatēts, ka notiesātais, kurš ar tiesas spriedumu nav bijis pakļauts piespiedu ārstēšanai, ir hronisks alkoholiķis, tiesa pēc notiesātā soda izciešanas vietas un labošanas darbu iestādes administrācijas iesnieguma, ja ir atbilstošs medicīniskās komisijas atzinums, tiesas sēdē pieņem lēmumu par notiesātā piespiedu ārstēšanu (Latvijas PSR KK 57. pants un Latvijas PSR LDK 79. pants). Materiāli tiesas sēdē jāizskata, obligāti piedaloties notiesātajam.

3.4. Jautājums par piespiedu ārstēšanas izbeigšanu, kas noteikts, pamatojoties uz Latvijas PSR KK 57. pantu, izlemjams saskaņā ar Latvijas PSR KPK 373. panta noteikumiem.

Lai izlemtu šo jautājumu, nepietiek konstatēt tikai faktu, ka notiesātais pabeidzis ārstēšanas kursu, nepieciešams noskaidrot ziņu kopumu, kas liecinātu, ka tāda ārstēšana turpmāk nav vairs vajadzīga.

3.5. Tā kā Latvijas PSR KK 57. pants piespiedu ārstēšanas piemērošanas iespēju nesaista ar vecumu, tādēļ, notiesājot ar brīvības atņemšanu nepilngadīgos, vīriešus, vecākus par 60 gadiem, un sievietes, vecākas par 55 gadiem, kas sirgst ar hronisku alkoholismu, var tādām personām piemērot piespiedu ārstēšanu, ja tā nepieciešama un tās piemērošana nav kontraindicēta.

3.6. Latvijas PSR KK 57. pants nesatur norādījumus par termiņiem piespiedu ārstēšanai, tādēļ tiesas nav tiesīgas noteikt spriedumā tādu termiņu.

4. Tiesu pienākums nodrošināt diferencētāku pieeju, izlemjot jautājumu par sodiem personām, kas izdarušas tiesbipārkāpumus dzēruma stāvoklī. Nelokāmi jāpielieto likumā paredzētie stingrie sodi personām, kuras uz alkoholisma pamata izdarušas smagus noziegumus, agrāk sodītas un stūrgalvīgi nevēlas iesaistīties godīgā darba dzīvē, un personām, kuras dzīvo parazitiski.

Nosakot sodu personām, kuras izdarušas Latvijas PSR KK 150.¹ pantā, 152. panta 4. daļā, 213.¹ un 213.³ pantā paredzētos noziegumus, tiesu pienākums ņemt vērā, ka šo pantu sankcijas paredz obligātu papildsodu piemērošanu. Tos nepiemērot var tikai tad, ja ir Latvijas PSR KK 41. pantā paredzētie apstākļi, spriedumā obligāti norādot tāda lēmuma motīvus.

Ja tiesājamais pirms lietas izskatīšanas tiesā vairs nav ieņēmis amatu vai piekopus nodarbošanos, ar ko bijis saistīts nodarījums, šis apstākļis neliek šķēršļus papildsoda piemērošanai.

5. Tiesām jāņem vērā, ka saskaņā ar Latvijas PSR KK 24.¹ un 43.¹ pantu nav pieļaujama nosacīta notiesāšana ar brīvības atņemšanu, notiesāto obligāti iesaistot darbā, kā arī sprieduma izpildīšanas atlikšana, ja reizē ar sodu par izdarīto noziegumu tiek noteikti piespiedu ārstēšanas līdzekļi, pamatojoties uz Latvijas PSR KK 57. pantu.

6. Tiesām jāņem vērā, ka saskaņā ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1985. gada 24. maija dekrēta «Par pasākumiem žūpības un alkoholisma apkarošanas pastiprināšanai un kandžas tecināšanas izskaušanai» 26. pantu nosūtīšanai uz ārstnieciskajiem darba profilatorijiem piespiedu ārstēšanai un pārraudzināšanai darbā pieļaujami tikai tie hroniskie alkoholiķi, kas izvairās no labprātīgas ārstēšanās vai pēc ārstēšanās turpina žūpot.

Tiesām nosūtītajos materiālos jāatrodas dokumentiem, kas apstiprina minētos apstākļus.

6.1. Jautājumu par hronisko alkoholiķu nosūtīšanu uz profilatoriju pēc sabiedrisko organizāciju, darba kolektīvu, valsts iestāžu, kā arī ģimenes locekļu vai tuvu radnieku lūguma izskata tiesa pēc minēto personu dzīvesvietas (attiecībā uz personām, kurām nav pastāvīgas dzīvesvietas, — pēc viņu atrašanās vietas lūguma ierosināšanas brīdī), nepārsniedzot desmit dienu termiņu, aicinot personu, par kuru ierosināts lūgums, un nepieciešamības gadījumos — ar sabiedrisko organizāciju, darba kolektīvu vai valsts iestāžu pārstāvju, kā arī ģimenes locekļu vai tuvu radnieku piedalīšanos.

6.2. Tiesām rūpīgi jāpārbauda iesniegtie materiāli, pievēršot sevišķu uzmanību to pilnībai, bet nepieciešamības gadījumos aicinot un noprotinot lieciniekus. Materiālam jābūt pievienotam medicīniskās komisijas atzinumam, kurā jābūt atspoguļotam, vai persona ir hronisks alkoholiķis, vai tai vajadzīga piespiedu ārstēšana, vai tā nav kontrindicēta tādai ārstēšanai, norādot ieteicamo ārstēšanas termiņu. Ja materiālu nepilnību nav iespējams novērst tiesas sēdē, tiesa nosūta tos atpakaļ iekšlietu iestādei papildu noformēšanai.

6.3. Tiesas sēdē raksta protokolu.

6.4. Nedrīkst pieļaut, ka personas, kuras izdarījušas noziegumus uz alkoholisma pamata, nosūta uz ārstnieciskajiem darba profilaktoriem.

Konstatējot tādu personu darbības nozieguma sastāvu, tiesas pienākums, ja tam ir pamats, ierosināt krimināllietu un materiālus nosūtīt iepriekšējās izmeklēšanas vai izziņas izdarīšanai.

6.5. Tiesas lēmums par piespiedu ārstēšanas izbeigšanu vai tās termiņa pagarināšanu jāpamato uz medicīniskās komisijas atzinumu un citām ziņām, kas liecina par tāda lēmuma nepieciešamību.

6.6. Hroniskie alkoholiķi, kuri līdztekus sirgst ar smagām slimībām, kas traucē viņu atrašanos ārstnieciskajos darba profilaktoriņos, I un II grupas invalīdi, vīrieši, vecāki par 60 gadiem, un sievietes, vecākas par 55 gadiem, kuri izvairās no labprātīgas ārstēšanās vai turpina žūpot pēc ārstēšanās, nosūtāmi piespiedu ārstēšanai uz speciālajām narkoloģiskajām nodaļām.

7. Lietās par nepilngadīgajiem, kuri noziegumus izdarījuši dzēruma stāvoklī vai nolūkā iegūt līdzekļus alkoholisko dzērienu iegādei, tiesām sevišķi rūpīgi jānoskaidro visi apstākļi, kas saistīti ar alkoholisko dzērienu iegādi un lietošanu, un jāveic pasākumi to novēršanai.

Konstatējot alkoholisko dzērienu tirdzniecības noteikumu pārkāpumu faktus, ja tam ir pamats, jāizvirza jautājums par to personu atbildību, kuras pieļāvušas šos pārkāpumus.

8. Lietās par stipru alkoholisko dzērienu izgatavošanu mājas apstākļos, to pārdošanu un glabāšanu tiesām jānoskaidro visas personas, kuras piedalījušas noziegumā. Pēc Latvijas PSR KK 17. panta un 152. panta pie kriminālatbildības saucamas arī personas, kuras stipru alkoholisko dzērienu izgatavošanai mājas apstākļos devušas telpas, transporta līdzekļus, produktus vai citādā veidā sniegušas atbalstu noziegumā (piemēram, uzkuģdijušas izgatavot minētos dzērienus un aparātus, kas paredzēti to izgatavošanai).

Tādā pašā veidā jākvalificē to amatpersonu darbības, kuras apzināti izsniegušas produktus, devušas transporta līdzekļus, telpas vai citādā veidā atbalstījuši kandžas vai citu stipru alkoholisko dzērienu izgatavošanu mājas apstākļos, bet gadījumos, kad ar viņu darbībām nodarīts būtisks kaitējums valsts vai sabiedriskajām interesēm vai pilsoņu tiesībām un interesēm, ko aizsargā likums, un šīs darbības izdarītas mantkāriģā nolūkā vai citas personiskas ieinteresētības dēļ, — pēc kopības pēc Latvijas PSR KK 17. panta un 152. panta un 162. panta.

8.1. Kriminālatbildība pēc Latvijas PSR KK 152. panta par stipru alkoholisko dzērienu izgatavošanai paredzētu aparātu izgatavošanu vai glabāšanu iestājas arī gadījumos, kad šim nolūkam tiek izmantoti dažādi priekšmeti, kuri speciāli pielāgoti alkohola atdalīšanai no rūģšanas produktiem.

8.2. Stipru mājas apstākļos izgatavoto alkoholisko dzērienu vai to izgatavošanai paredzētu aparātu uzpirkšana un tālākpārdošana iedzīvošanās nolūkā veido noziegumu kopību kā pārdošana (Latvijas PSR KK 152. panta 3. vai 4. daļa) un kā spekulācija (Latvijas PSR KK 149. pants).

8.3. Tā kā kandžas tecināšana pārdošanas nolūkā ir mantkārīgs noziegums, tiesām visa nepamatoti iegūtā manta un nauda jāpiedzen valsts labā.

8.4. Saskaņā ar minētā Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1985. gada 24. maija dekrēta 29. pantu kandža un citi stipri mājas apstākļos izgatavoti alkoholiskie dzērieni un to izgatavošanai paredzētie aparāti iznīcināmi tikai pēc lietas izskatīšanas tiesā. Tiesu pienākums ir reaģēt uz šā likuma pārkāpšanas faktiem, ko pieļāvuši iepriekšējās izmeklēšanas un izziņas orgāni.

9. Tais gadījumos, kad tirdzniecības vai sabiedriskās ēdināšanas uzņēmuma amatpersona, pārkāpjot tirdzniecības noteikumus, alkoholiskos dzērienus pārdevusi par kukuli, viņa darbības jākvalificē pēc Latvijas PSR KK 150.¹ un 164. pantā paredzēto noziegumu kopības.

10. Izskaidrot tiesām, ka atbildība pēc Latvijas PSR KK 213.¹ panta 1. daļas iestājas gadījumos, kad persona atkārtoti gada laikā no pirmā tiesībpārkāpuma dienas vadījusi transporta līdzekli dzērumā, neatkarīgi no tā, vai par pirmo gadījumu tā saukta pie administratīvās atbildības vai ne.

Pēc Latvijas PSR KK 213.¹ panta 2. daļas persona ir atbildīga, ja tai ir nenoņemta vai nedzēsta sodāmība par noziegumu, kas paredzēts šajā pantā, un tā kaut vai vienreiz vadījusi transporta līdzekli dzērumā.

10.1. Izskatot krimināllietas par transporta līdzekļu vadīšanu dzērumā (Latvijas PSR KK 213.¹ pants), tiesām jāņem vērā, ka dzēruma stāvoklis ir šā nozieguma nepieciešamā pazīme un to nevar atzīt par atbildību pastiprinošu apstākli.

11. Ja persona, kas atbildīga par transporta līdzekļu tehnisko stāvokli vai ekspluatāciju, pieļāvusi vadīt transporta līdzekļus vadītājiem, kas ir dzēruma stāvoklī, atbildība var iestāties tikai tad, ja ir Latvijas PSR KK 213. pantā norādītās sekas. Pie tam nav nozīmes, vai pie atbildības ir vai nav saukts vadītājs, kurš pieļāvis transporta līdzekļa kustības drošības un ekspluatācijas noteikumu pārkāpumu, kas radījis šīs sekas (vadītāja nāve, viņš nav nozieguma subjekts, likuma par amnestiju piemērošana u. c.).

Turklāt tiesām jākonstatē cēloniskais sakars starp atbildīgās personas darbību vai bezdarbību un sekām, kas iestājušās.

Pēc Latvijas PSR KK 213.¹ panta ir atbildīgi ne tikai valsts uzņēmumu, iestāžu un sabiedrisko organizāciju darbinieki, kuriem uzlikta atbildība par transporta līdzekļu tehnisko stāvokli vai ekspluatāciju, bet arī individuālo transporta līdzekļu īpašnieki un vadītāji, kuri apzināti atļāvuši personai, kas ir dzēruma stāvoklī, vadīt transporta līdzekli.

12. Izskatot darba, ģimenes, dzīvokļu lietas, lietas par civiltiesiska kaitējuma atlīdzināšanu, par rīcībspējas ierobežošanu, citu kategoriju civillietas, tiesām jāizmanto visi likumā paredzētie līdzekļi, lai aizsargātu pilsoņu un organizāciju tiesības, kuras pārkāpušas personas, kas pārmērīgi lieto alkoholiskos dzērienus.

13. Izskatot lietas par pilsoņu, kuri pārmērīgi lieto alkoholiskos dzērienus, atzišanu par ierobežoti rīcībspējīgiem, tiesām stingri

jāievēro Latvijas PSR CK 16. panta un Latvijas PSR CPK 261.—266. panta noteikumi, kā arī vadošie izskaidrojumi, kas doti PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1985. gada 1. novembra lēmuma «Par tiesu praksi, piemērojot likumdošanu, kas vērsta uz žūpības un alkoholisma apkarošanas pastiprināšanu» 24. un 25. punktā.

Pie tam jāņem vērā, ka pareiza šīs kategorijas lietu izskatīšana un savlaicīga pieņemto lēmumu izpilde ir žūpības un alkoholisma izskaušanas līdzeklis.

13.1. Piedalīties lietā kā aizbildnības un aizgādības iestāžu pārstāvjiem jāaicina rajonu, pilsētu (republikas pakļautības) veselības aizsardzības orgāni, kuri saskaņā ar Latvijas PSR aizbildnības un aizgādības iestāžu nolikuma 13. punktu veic par ierobežoti rīcīb-spējīgām atzītu personu aizbildnības funkcijas.

13.2. Tiesām jāņem vērā, ka, lai apmierinātu pieteikumu par rīcībspējas ierobežošanu, jākonstatē šādi apstākļi: fakts, ka pilsonis pārmērīgi lieto alkoholiskos dzērienus, pie tam nav obligāti, lai viņš būtu hronisks alkoholiķis; smags ģimenes materiālais stāvoklis un cēloniskais sakars starp pārmērīgas alkoholisko dzērienu lietošanas faktu un personas, kuras pārmērīgi lieto alkoholiskos dzērienus, smago ģimenes materiālo stāvokli.

14. Izskatot civillietas un krimināllietas un konstatējot, ka kopā ar personu, kura pārmērīgi lieto alkoholiskos dzērienus, dzīvo nepilngadīgi bērni sakarā ar otra vecāka nāvi vai vecāku dzīvošanu šķirti, tiesu pienākums saskaņā ar Latvijas PSR LĢK 134. pantu par to paziņot aizbildnības un aizgādības iestādei bērnu iekārtošanas pasākumu veikšanai vai aizbildnības un aizgādības iecelšanai viņiem.

15. Uzlikt par pienākumu tiesnešiem paaugstināt izskatīšanas kvalitāti lietās par administratīvajiem pārkāpumiem, kas saistīti ar žūpību un alkoholismu, nepieļaut, ka pie administratīvās atbildības tīktu sauktas personas, kuras izdarījušas krimināli sodāmus nodarījumus, kā arī personas, kuru darbībās trūkst administratīva pārkāpuma pazīmes.

Ja tiks konstatēts, ka administratīvo pārkāpumu izdarījis hronisks alkoholiķis, tad reizē ar administratīvā soda uzlikšanu tiesneša pienākums par to paziņot attiecīgiem orgāniem jautājuma izlemšanai par pārkāpēja nosūtīšanu ārstēšanai no alkoholisma.

16. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību tālāk paaugstināt tiesu darbības brīdinošo un audzinošo iedarbību žūpības un alkoholisma pārvarēšanā, ņemot vērā, ka šī darba efektivitātē ir atkarīga vispirms no sakariem ar darba kolektīviem, sabiedriskajām organizācijām, citām tiesību aizsardzības un valsts iestādēm.

Tiesām jānodrošina tiesas procesu atklātums lietās, kuras saistītas ar pretalkohola likumdošanas pārkāpumiem.

16.1. Katrā izskatāmajā civillietā un krimināllietā tiesām vispusīgi un pilnīgi jāizmeklē cēloņi un apstākļi, kas veicinājuši tiesību pārkāpumu izdarīšanu uz alkoholisma pamata, un visos gadījumos, kad tam ir pamats, jāpieņem blakus lēmumi.

16.2. Koordinējoties ar citām tiesību aizsardzības iestādēm, regulāri jāizpēta un jāvispārina noziedzības un sodāmības stāvoklis rajonā (pilsētā, republikā), jāizstrādā un jāiesniedz attiecīgām

iestādēm priekšlikumi, kas būtu vērsti uz žūpības un alkoholisma izskaušanu.

17. Latvijas PSR Augstākajai Tiesai jāpastiprina uzraudzība pār to, lai republikas tiesas pareizi piemērotu likumdošanu, kas vērsta uz žūpības un alkoholisma apkarošanas pastiprināšanu, kandžas tecināšanas izskaušanu.

18. Atzīt par spēku zaudējušiem Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1975. gada 3. novembra lēmumu Nr. 3 «Par Latvijas PSR tiesu uzdevumiem, piemērojot likumdošanu par žūpības un alkoholisma apkarošanas pastiprināšanu», Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1978. gada 4. novembra lēmuma Nr. 4 «Par PSRS Augstākās Tiesas un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma lēmumu, kas vērsti uz žūpības un alkoholisma apkarošanas pastiprināšanu, izpildi republikas tiesās» un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1985. gada 23. decembra lēmumu Nr. 8 «Par grozījumiem dažos Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma lēmumos jautājumos par cīņas pastiprināšanu pret žūpību un alkoholismu».

**7. PAR PSRS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA 1986. GADA
18. APRĪĻA LĒMUMA NR. 7 «PAR TIESU DARBĪBAS
PILNVEIDOŠANU TIESAS SPRIEŠANĀ UN LIKUMĪBAS
NOSTIPRINĀŠANĀ ATBILSTOŠI PSKP XXVII KONGRESA
LĒMUMIEM» UN LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA
1986. GADA 12. MAIJA LĒMUMA NR. 1 «PAR REPUBLIKAS TIESU
UZDEVUMIEM ATBILSTOŠI PSKP XXVII KONGRESA UN
LATVIJAS KP XXIV KONGRESA LĒMUMIEM»
IZPILDES GAITU REPUBLIKAS TIESĀS**

(1987. gada 23. marta Plēnuma lēmums Nr. 1)

Noklausījis un apspriedis Latvijas PSR Augstākās Tiesas priekšsēdētāja G. Zemrībo ziņojumu, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums atzīmē, ka republikas tiesas, pildot uzdevumus, kas izriet no PSKP XXVII kongresa un Latvijas KP XXIV kongresa lēmumiem, ir veikušas zināmu darbu PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1986. gada 18. aprīļa un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1986. gada 12. maija lēmumu izpildē, ir veikušas pasākumus tiesu darbības pārkārtošanā, tiesas spriešanas kvalitātes uzlabošanā, sociālistiskās likumības un tiesiskās kārtības nostiprināšanā, pilsoņu tiesību un likumīgo interešu nodrošināšanā.

Augstākā Tiesa ir veikusi zināmu darbu tiesas lietu izskatīšanas kvalitātes un termiņu uzlabošanā, pilnveidojusi pilsoņu sūdzību un iesniegumu izskatīšanu, noziedzības profilaksi, pastiprinājusi cīņu pret žūpību un alkoholismu, kandžas tecināšanu un narkomāniju, bezstrādes ienākumu gūšanu, tai skaitā pret sociālistiskā īpašuma izlaupīšanām, spekulāciju, kukuļņemšanu.

Republikas tiesas pārkārto savu darbu soda noteikšanā, realizējot individuālu pieeju katrā konkrētajā lietā.

Pastāvīga uzmanība tikusi veltīta pilsoņu tiesiskās audzināšanas darba pilnveidošanai, noziegumu cēloņu un veicinošo apstākļu atklāšanai un novēršanai.

Cīņā pret tiesībpārkāpumiem uzlabojas tiesu darbības koordinācija ar citiem tiesību aizsardzības orgāniem, kā arī ar valsts orgāniem, sabiedriskajām organizācijām un darba kolektīviem.

Tai pašā laikā republikas tiesu darbā ir arī trūkumi.

Republikas tiesas lēni pārkārto savu darbu.

Izskatot civillietas un krimināllietas, atsevišķos gadījumos vēl arvien tiek pieņemti nepamatoti un nelikumīgi civilspriedumi un kriminālspriedumi.

Izskatot krimināllietas, ne vienmēr vispusīgi un pilnīgi tiek noskaidroti nozieguma izdarīšanas apstākļi, ne visos gadījumos pamatīgi un kritiski tiek novērtēti iepriekšējās izmeklēšanas un izziņas materiāli.

Nav izskausti pilsoņu nepamatotas notiesāšanas gadījumi. Tiek pieļautas kļūdas, kas saistītas ar vainīgo personu darbību kvalifikāciju un soda individualizāciju.

Ir trūkumi nepilngadīgo lietu izskatīšanā.

Dažas civillietas un krimināllietas tiek izskatītas zemā profesionālā līmenī, virspusēji, vienpusīgi, pieļaujot procesuālo un materiālo likumu pārkāpumus. Atsevišķi tiesas spriedumi un lēmumi tiek sastādīti nevērīgi un nemotivēti, kā rezultātā tie tiek atcelti vai grozīti.

Atsevišķas tiesas pietiekami dziļi neizpēta cēloņus un apstākļus, kas veicina noziedzīgas uzvedības veidošanos, tiesībpārkāpumu izdarīšanu, kā arī neveic pasākumus šo apstākļu obligātai novēršanai.

Nepietiekama uzmanība tiek veltīta ar noziegumiem vai citiem tiesībpārkāpumiem nodarīta materiālā zaudējuma atlīdzināšanai, ne vienmēr tiek veikti nepieciešamie pasākumi šā zaudējuma pilna apmēra noteikšanai, tiesas maz sauc pie materiālās atbildības amatpersonas, kas pieļāvušas pilsoņu atlaišanu no darba, acīm redzami pārkāpjot likumu.

Nepieciešams uzlabot to strīdu izskatīšanas kvalitāti, kas rodas no darba, dzīvokļu, laulības un ģimenes, dabas aizsardzības un citām attiecībām, kā arī saistītos ar saimniecisko līgumu noslēgšanu un izpildi.

Tiesas kolēģijas, izskatot lietas kasācijas un uzraudzības kārtībā, ne vienmēr atklāj un izlabo tautas tiesu pieļautās kļūdas un pārkāpumus, bet dažkārt nepietiekami pamatoti izlemj jautājumus par tiesu spriedumu un lēmumu atcelšanu vai grozīšanu, ne visos nepieciešamajos gadījumos pienācīgi reaģē uz tautas tiesu pieļautajiem likuma pārkāpumiem konkrētajās lietās.

Nav izmantotas visas iespējas praktiskās palīdzības sniegšanā tautas tiesām, lai pareizi piemērotu likumdošanu tiesā izskatāmajās lietās.

Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēmj:

1. Pieņemt zināšanai Latvijas PSR Augstākās Tiesas priekšsēdētāja G. Zemrībo ziņojumu par to, ka, izpildot PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1986. gada 18. aprīļa lēmumu Nr. 7 «Par tiesu darbības pilnveidošanu tiesas spriešanā un likumības nostiprināšanā

atbilstoši PSKP XXVII kongresa lēmumiem» un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1986. gada 12. maija lēmumu Nr. 1 «Par republikas tiesu uzdevumiem atbilstoši PSKP XXVII kongresa un Latvijas KP XXIV kongresa lēmumiem», republikas tiesas veic darba organizācijas pārkārtošanas pasākumus, lai celtu tiesu darbības līmeni cīņā pret noziedzību un citiem tiesībpārkāpumiem. Ir paredzēti un tiek īstenoti pasākumi, kas vērsti uz to uzdevumu izpildi, kas izriet no PSKP CK novembra (1986. gada) Plēnuma lēmuma «Par tālāku sociālistiskās likumības un tiesiskās kārtības nostiprināšanu, pilsoņu tiesību un likumīgo interešu aizsardzības pastiprināšanu» un PSKP CK janvāra (1987. gada) Plēnuma lēmuma «Par pārkārtošanos un partijas kadru politiku».

2. Vērst republikas tiesu uzmanību uz to, ka nepieciešams pastiprināt cīņu pret noziedzību un citām negatīvām parādībām, nelokāmi ievērojot sociālistisko likumību.

Izmantojot likuma spēku un sabiedriskās domas autoritāti, tiesām būtiski jāaktivizē cīņa pret darba disciplīnas pārkāpumiem, žūpību, alkoholismu un narkomāniju, izlaušanās, kukuļošānu un spekulāciju, citādu bezstrādes ienākumu iegūšanu, liekēdību un huliģānismu, nenogurstoši jācīnās pret privātpašniecisku psiholoģiju un mantrausību.

Ipaša uzmanība tiesām jāvelta tiesas spriešanas demokrātisko principu, pilsoņu vienlīdzības likuma priekšā ievērošanai, jānodrošina valsts interešu, pilsoņu tiesību un likumīgo interešu aizsardzība.

3. Republikas tiesām jāuzlabo tiesas spriešanas kvalitāte civilietās un krimināllietās, ņemot vērā, ka pareiza un savlaicīga to izskatīšana sekmē cīņu pret tiesībpārkāpumiem, nostiprina pilsoņos pārliecību, ka tiesas spriešana ir taisnīga, veicina sociālā taisnīguma principa īstenošanu dzīvē.

Tiesas lietu izskatīšana, atkāpjoties no likuma normām, nav savienojama ar sociālistisko tiesas spriešanu.

Katrā pilsoņu nepamatotas notiesāšanas gadījumā sīki jānoskaidro tiesas pieļautās kļūdas cēloņi un jāveic pasākumi vainīgo tiesnešu saukšanai pie atbildības, pat līdz jautājuma izlemšanai par viņu atsaukšanu no ieņemamā amata.

4. Savā praktiskajā darbībā tiesām stingri jāvadās no PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1986. gada 5. decembra lēmumā «Par tālāku likumības nostiprināšanu tiesas spriešanā» ietvertajiem izskaidrojumiem, tai skaitā lemjot jautājumus par apsūdzētā nodošanu tiesai, tiesību nodrošināšanu uz aizstāvību, drošības līdzekļa izraudzīšanu, pierādījumu novērtēšanu u. c.

5. Uzlikt par pienākumu tiesām stingri ievērot likumu par individuālu pieeju soda noteikšanā, nodrošināt stingru sodu piemērošanu personām, kas izdarījušas smagus noziegumus, agrāk sodītas un stūrgalvīgi nevēlas iesaistīties godīgā darba dzīvē, un personām, kas noziegumus izdarījušas uz žūpības un narkomānijas pamata, kā arī tādām personām, kas dzīvo parazitisku dzīvi. Vienlaikus jāizmanto likuma dotās iespējas piemērot sodus, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu, personām, kas vainīgas mazāk bīstamu noziegumu izdarīšanā un ir spējīgas laboties bez izolācijas no sabiedrības.

Stingri jāievēro Latvijas PSR KPK 313. panta prasības, ka obligāti jāmotivē brīvības atņemšanas soda piespriešana, ja likuma sankcija paredz arī citus — ar brīvības atņemšanu nesaistītus sodus.

Attiecībā uz personām, kas izdarījušas mazsvarīgus noziegumus, ja ir Latvijas PSR KK 47. un 47.¹ pantā paredzētie pamati, jāapsver iespēja tās labot un pāraudzināt, nepiemērojot kriminālsodu.

6. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību precīzi ievērot likumdošanas prasību, kas vēsta uz cīņu pret žūpību un alkoholismu un kandžas tecināšanas izskaušanu.

Šo jautājumu risināšanā stingri jāievēro PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1985. gada 1. novembra lēmumā «Par tiesu praksi, piemērojot likumdošanu, kas vēsta uz žūpības un alkoholisma apkarošanas pastiprināšanu» un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1986. gada 27. oktobra lēmumā šajā jautājumā ietvertie izskaidrojumi.

Tiesām pilnā mērā jāizmanto likuma spēks, izskatot lietas par personām, kas tiesībpārkāpumus izdarījušas dzēruma stāvoklī, kā arī par tām, kas vainīgas spekulācijā ar alkoholiskajiem dzērieniem, pārkāpušas alkoholisko dzērienu tirdzniecības noteikumus, vainīgas darba disciplīnas pārkāpumos uz žūpības pamata.

Asi jāreaģē uz gadījumiem, kad vadītāji un citas amatpersonas pieļāvušas alkoholisko dzērienu lietošanu ražošanā, mācību iestādēs un sabiedriskās vietās.

7. Tiesām jāveic efektīvi pasākumi tiesībpārkāpumu novēršanai nepilngadīgo vidū, jāizlabo to civillietu un krimināllietu izskatīšanas kvalitāte, kurās skartas nepilngadīgo intereses. Ikvienā gadījumā jāreaģē uz pieļautajiem trūkumiem pusaudžu audzināšanā ģimenē, skolā, ražošanā, uz nolaidību nepilngadīgo tiesībpārkāpēju uzvedības kontrolē.

Plašāk jāiesaista sabiedrības un darba kolektīvu pārstāvji to nepilngadīgo labošanā un pāraudzināšanā, kuri notiesāti ar sodiem, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu. Jāreaģē uz katru faktu, kad atslābis audzināšanas un kultūrmasu darbs ar jaunatni.

8. Tiesām jāpievērš lielāka uzmanība civillietu izskatīšanai, izšķirot strīdus, kas radušies no darba, dzīvokļu, laulības un ģimenes, dabas aizsardzības un citām attiecībām, kas saistītas ar saimniecisko līgumu noslēgšanu un izpildi.

Pieprasīt no tiesām nelokāmu likuma izpildi par materiālās atbildības uzlikšanu amatpersonām, kas pieļāvušas pilsoņu atlaišanu no darba, acīm redzami pārkāpjot likumu.

9. Tiesām konsekventi jāizmanto likuma spēks cīņā pret bezstrādes ienākumu gūšanu, kā izskatot krimināllietas par izlaupišanām, kukuļošanu, spekulāciju un citiem mantkārīgiem noziegumiem, tā arī izskatot attiecīgo kategoriju civillietas, jānodrošina pilnīga valstij nodarītā materiālā zaudējuma atlīdzināšana uz vainīgo personu rēķina, kā arī jāpiedzen no šīm personām valsts labā nepamatoti iegūtais.

10. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību pienācīgi un savlaicīgi izpildīt civilspriedumus un kriminālspriedumus un uzskatīt šo darbu par tiesas spriešanas neatņemamu sastāvdaļu.

11. Tiesām jānovērš trūkumi sūdzību izskatīšanā par tiesas spriedumiem un lēmumiem. Pie tam jāņem vērā, ka pilsoņu iesniegumi ir ne tikai iemesls viņu aizskarto tiesību un ar likumu aizsargāto interešu atjaunošanai, bet arī līdzeklis, kā konstatēt trūkumus tiesu un citu orgānu darbā, tā ir viena no pilsoņu tiešās līdzdalības formām sociālistiskās likumības nostiprināšanā.

12. Katrā lietā tiesai jāatklāj cēloņi un apstākļi, kas veicinājuši noziegumu izdarīšanu, strīdu rašanos civiltiesisko attiecību jomā, un jāveic pasākumi to novēršanai.

13. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību vēl plašāk izskatīt lietas izbraukuma sēdēs, izvirzot par mērķi ne tikai atklāt tiesas spriešanas būtību, bet arī mobilizēt sabiedrību tiesībpārkāpumu novēršanai, pozitīvi iedarboties uz iespējami plašākas pilsoņu masas tiesiskās apziņas veidošanu.

Visaktuālāko tiesas procesu rezultātus atspoguļot presē, pa radio, televīziju, paziņot tos darba kolektīviem.

Koordinējot savu darbu ar citiem tiesību aizsardzības orgāniem, pētīt un vispārināt noziedzības un sodāmības stāvokli rajonā (pilsētā), iesniegt attiecīgiem orgāniem priekšlikumus, kas vērsti uz tiesībpārkāpumu, to cēloņu un veicinošo apstākļu novēršanu.

14. Augstākās Tiesas tiesu kolēģijām izvirzīt stingras prasības tautas tiesām likumdošanas un PSRS Augstākās Tiesas un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnumu vadošo izskaidrojumu pareizā piemērošanā, izskatot lietas. Šajā nolūkā pastiprināt uzraudzību pār tiesu darbību, paaugstināt kasācijas un uzraudzības instanču atbildību par procesuālās un materiālās likumdošanas neievērošanas, kā arī citu tiesas kļūdu savlaicīgu atklāšanu un novēršanu. Pieņemot blakus lēmumus, asi reaģēt uz likuma prasību pārkāpumiem, iepriekšējās un tiesas izmeklēšanas nepilnībām un trūkumiem. Par savu darbību regulāri informēt masu informācijas līdzekļus.

Pastāvīgi meklēt jaunas formas praktiskās palīdzības sniegšanai tautas tiesām.

15. Tiesas kolēģijām un Augstākās Tiesas prakses vispārināšanas daļai jānodrošina pareizs tiesu prakses virziens, vienveidīga likumu izpratne un piemērošana, spriežot tiesu. Šajā nolūkā sistemātiski jāpēta prakse, kā tiesas piemēro likumus visaktuālāko lietu kategorijās, jānoskaidro strīdīgie jautājumi un savlaicīgi tie jāizvirza izskatīšanai Augstākās Tiesas Plēnumā.

8. PAR REPUBLIKAS TIESU DARBĪBU TIESAS SPRIESANĀ UN DARBA PĀRKĀRTOŠANĀ 1987. GADĀ

(1988. gada 28. marta Plēnuma lēmums Nr. 1)

Noklausījies un apspriedis Latvijas PSR Augstākās Tiesas priekšsēdētāja G. Zemrībo ziņojumu, Plēnuma atzīmē, ka republikas tiesas, īstenojot uzdevumus, kas izriet no PSKP XXVII kongresa un Latvijas KP XXIV kongresa lēmumiem, 1987. gadā ir veikušas pasākumus tiesu darbības pārkārtošanā, tiesas spriešanas kvalitātes paaugstināšanā, sociālistiskās likumības un tiesiskās kārtības nostip-

rināšanā republikā, valsts interešu un ar likumu aizsargāto pilsoņu tiesību nodrošināšanā.

Ir veikts zināms darbs tiesas lietu izskatīšanas kvalitātes uzlabošanā, noziedzības novēršanā, cīņas pastiprināšanā pret valsts un sabiedriskās mantas izlaupišanām, spekulāciju, kukuļošanu un citiem bezstrādes ienākumiem, žūpību, alkoholismu un narkomāniju, darba ar pilsoņu sūdzībām un iesniegumiem pilnveidošanā, kā arī praktiskās palīdzības sniegšanā tautas tiesām.

Pastāvīga uzmanība pievērsta pilsoņu tiesiskās audzināšanas darba pilnveidošanai, tādu cēloņu un apstākļu noskaidrošanai un novēršanai, kuri veicinājuši tiesībpārkāpumus, kā arī strīdu rašanos civiltiesisko attiecību jomā.

Uzlabojas darba koordinācija ar citām tiesību aizsardzības iestādēm, kā arī ar valsts orgāniem, sabiedriskajām organizācijām un darba kolektīviem cīņā pret tiesībpārkāpumiem.

Augstākajā Tiesā jautājumi par tiesas kolēģiju darbības un visa aparāta darba organizācijas turpmāku pilnveidošanu regulāri tika izskatīti Augstākās Tiesas Prezidija sēdēs.

Sistemātiski pētīta un vispārināta tiesu prakse aktuālākajās tiesu lietās, vispārinājumu materiāli apspriesti Plēnumu sēdēs, kurās tiesām doti vadoši izskaidrojumi un uzlikts par pienākumu kvalitatīvi pārkārtot savu darbu uz atklātības un citu tiesvedības demokrātisko principu tālāku attīstību, panākot spēkā esošās likumdošanas maksimālu efektivitāti valsts interešu un pilsoņu tiesību nodrošināšanā.

Vienlaikus Augstākās Tiesas un republikas tautas tiesu darbībā ir arī trūkumi.

Republikas tiesas vēl nepietiekami pārkārtojušas savu darbu. Izskatot tiesu lietas, tiesas vēl joprojām pieņem nepamatotus un nelikumīgus lēmumus.

Arvien vēl sastopami pilsoņu nepamatotas notiesāšanas vai attaisnošanas fakti, tiek pieļautas kļūdas soda individualizācijā.

Nepietiekama uzmanība tiek pievērsta noziedzīgas uzvedības veidošanās un tiesībpārkāpumu cēloņu un veicinātāju apstākļu izpētei, kā arī to obligātas novēršanas pasākumu veikšanai.

Tiesām nepieciešams labākā kvalitātē izšķirt strīdus, kas radušies no darba, dzīvokļu, laulības un ģimenes, dabas aizsardzības un citām attiecībām vai kas saistīti ar saimniecisko līgumu slēgšanu un izpildi.

Tiesneši ne vienmēr sniedz vajadzīgo palīdzību tautas piesēdētājiem tiesas lietu sagatavošanā un izskatīšanā un neveic pasākumus viņu aktivitātes paaugstināšanai.

Augstākās Tiesas kolēģijas, izskatot lietas kasācijas un uzraudzības kārtībā, ne vienmēr laikus atklāj un novērš tiesu pieļautās kļūdas un pārkāpumus, bet dažkārt nepietiekami pamatoti lemj jautājumus par tiesas lēmumu atcelšanu vai grozīšanu, ne visos nepieciešamajos gadījumos pienācīgi reaģē uz tiesu pieļautajiem likuma pārkāpumiem konkrētajās lietās.

Netiek izmantoti visi līdzekļi un iespējas praktiskās palīdzības sniegšanai tiesām likuma pareizā piemērošanā, izskatot tiesu lietas.

Tiesu prakses vispārinājumi vēl joprojām nepietiekami ietekmē tiesas spriešanas kvalitāti.

Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēmj:

1. Pieņemt zināšanai Latvijas PSR Augstākās Tiesas priekšsēdētāja G. Zemribo ziņojumu par to, ka republikas tiesas, izpildot PSKP XXVII kongresa un Latvijas KP XXIV kongresa lēmumus, veic pasākumus tiesu darbības līmeņa paaugstināšanai cīņā pret noziedzību un citiem tiesībpārkāpumiem.

Tiek veikti pasākumi, lai izpildītu uzdevumus, kas izriet no PSKP CK 1986. gada 20. novembra lēmuma un Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1988. gada 25. februāra lēmuma «Par republikas valsts un tiesību sargāšanas orgānu darbu, izpildot PSKP CK lēmumu «Par sociālistiskās likumības un tiesiskās kārtības tālāku nostiprināšanu, pilsoņu tiesību un likumisko interešu aizsardzības pastiprināšanu»».

Vērst tiesu uzmanību uz to, ka tās pienācīgi nav pārkārtojušas darba organizāciju, lai paaugstinātu savas darbības līmeni.

2. Republikas tiesām pastiprināt cīņu pret noziedzību un citām negatīvām parādībām, nelokāmi ievērojot likumību. Izmantojot likuma spēku un sabiedriskās domas autoritāti, radikāli aktivizēt cīņu pret darba disciplīnas pārkāpumiem, žūpību, alkoholismu un narkomāniju, izlaupīšanām, kukuļošanu, spekulāciju un citādu bezstrādes ienākumu gūšanu, liekēdību, valūtas operāciju noteikumu pārkāpumiem, huligānismu un prostitūciju, pastāvīgi cīnīties pret privātīpašniecisko psiholoģiju un mantrausību.

Sevišķu uzmanību veltīt tiesas spriešanas demokrātisko principu ievērošanai, pilsoņu vienlīdzībai likuma priekšā, valsts interešu un pilsoņu tiesību aizsardzības nodrošināšanai.

3. Ievērojot likumu par individuālu pieeju soda mēru noteikšanā, tiesām jānodrošina stingru sodu piemērošana personām, kas izdarījušas smagus noziegumus, agrāk sodītas un stūrgalvīgi nevēlas iesaistīties godīgā darba dzīvē, un personām, kas izdarījušas noziegumus, kuru pamatā bijusi žūpība vai narkomānija, kā arī personām, kas dzīvo parazitiski. Vienlaikus jāizmanto likumā dotās iespējas noteikt ar brīvības atņemšanu nesaistītus sodus personām, kas vainīgas mazāk bīstamu noziegumu izdarīšanā un spējīgas laboties bez izolēšanas no sabiedrības. Sevišķi rūpīgi jāizlemj jautājumi par soda mēra un veida noteikšanu nepilngadīgajiem, turklāt jāņem vērā, ka saskaņā ar Latvijas PSR KK 36. pantu nozieguma izdarīšana pirms pilngadības vecuma sasniegšanas ir atbildību mīkstinošs apstāklis.

4. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību precīzi izpildīt likumus, kas paredz cīņas pastiprināšanu pret žūpību, alkoholismu un narkomāniju.

Izskatot tiesu lietas par personām, kas izdarījušas tiesībpārkāpumus vai darba disciplīnas pārkāpumus, kuru pamatā ir žūpība vai narkomānija, pilnīgi jāizmanto likuma, kā arī attiecīgu PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma šajā jautājumā doto izskaidrojumu spēks.

Stingrāk jāreaģē uz gadījumiem, kad vadītāji un citas amatpersonas pieļāvušas iecietību pret žūpām un narkomāniem.

5. Tiesām jāveic efektīvi pasākumi tiesībpārkāpumu novēršanai nepilngadīgo vidū, jāuzlabo civillietu un krimināllietu, kurās tiek skartas viņu intereses, izskatīšanas kvalitāte. Katrā gadījumā jāreaģē uz nolaidību pusaudžu audzināšanā.

Tiesībpārkāpumus izdarījušo nepilngadīgo labošanas un pāraudzīšanas darbā plašāk jāiesaista sabiedrības un darba kolektīvu pārstāvji. Jāreaģē uz katru faktu, kad atslābis jaunatnes audzināšanas un kultūras masu darbs.

6. Republikas tiesām lielāka uzmanība jāveltī civillietu izskatīšanai strīdu izšķiršanā, kas radušies no darba, dzīvokļu, laulības un ģimenes, dabas aizsardzības attiecībām, kā arī strīdu izšķiršanā, kas saistīti ar saimniecisko līgumu slēgšanu un izpildi.

Nemot vērā darbaļaužu radošās aktivitātes svarīgumu zinātniski tehniskā progresa paātrināšanā, jānodrošina izgudrotāju un racionalizatoru tiesību un likumisko interešu aizsardzība, izskatot lietas pēc viņu prasībām.

Nodrošināt jaunā PSRS likuma «Par kārtību, kādā var pārsūdzēt tiesā amatpersonu prettiesisko rīcību, ar kuru aizskartas pilsoņu tiesības», PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1988. gada 4. februāra dekrēta «Par grozījumu un papildinājumu izdarīšanu PSR Savienības darba likumdošanā, kas saistīti ar ekonomiskās pārvaldes pārkārtošanu» un PSRS likuma «Par valsts uzņēmumu (apvienību)» precīzu izpildi.

7. Īstenojot partijas noteiktos uzdevumus sociālā taisnīguma principu nostiprināšanā un aktīvākā bezstrādes ienākumu apkaršanā, tiesām kvalitatīvāk jāizskata lietas par mantkārīgiem noziegumiem, kā arī attiecīgu kategoriju civillietas un jānodrošina, lai vainīgie pilnīgi atlīdzinātu nodarīto zaudējumu, kā arī nepamatoti iegūto piedzītu no viņiem valsts ienākumos.

8. Veikt nepieciešamos pasākumus, lai katrā lietā tiktu atklāti cēloņi un apstākļi, kas veicinājuši tiesībpārkāpumu izdarīšanu un strīdu rašanos civiltiesisko attiecību jomā, un, ja ir pamats, pieņemt blakus lēmumus šādu faktu novēršanai.

Uzlabot pieņemto blakus lēmumu kvalitāti un stingrāk un iedarbīgāk kontrolēt, vai attiecīgās amatpersonas veic pasākumus sakarā ar šiem lēmumiem.

9. Lai paaugstinātu tiesas procesu brīdinošo un audzinošo iedarbību un pastiprinātu darba kolektīvu lomu cīņā pret tiesībpārkāpumiem, praktizēt lietu izskatīšanu izbraukuma sēdēs, kurās lietu izskatīšanā plaši piedalītos sabiedrības pārstāvji.

Aktuālāko tiesas procesu rezultātus atspoguļot presē, pa radio un televīziju un darīt tos zināmus darba kolektīviem.

10. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību stingri ievērot tiesas lietu izskatīšanas koleģialitātes demokrātisko principu un precīzi ievērot PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma izskaidrojumus, kas ietverti 1987. gada 3. aprīļa lēmumā «Par likumdošanas, kas reglamentē tautas piesēdētāju līdzdalību tiesas spriešanā, ievērošanu».

11. Uzskatīt par Augstākās Tiesas svarīgāko uzdevumu paaugstināt tiesas spriešanas līmeni republikā. Šai nolūkā pastiprināt uzraudzību pār tiesas darbību, prasīt no kasācijas un uzraudzības instances lielāku atbildību par procesuālā un materiālā likuma normu pārkāpumu un citu tiesas kļūdu savlaicīgu atklāšanu un novēršanu.

Izvirzīt stingrākas prasības tautas tiesām likumu, kā arī PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošo izskaidrojumu pareizā piemērošanā, izskatot tiesu lietas. Pieņemt blakus lēmumus un tādējādi asi reaģēt uz tiesās pieļautajiem likumu pārkāpumu faktiem, kā arī uz iepriekšējās un tiesas izmeklēšanas nepilnībām un trūkumiem.

Katrā pilsoņu nepamatotas notiesāšanas gadījumā nepieciešams rūpīgi noskaidrot tiesas pieļautās kļūdas un cēloņus un veikt pasākumus vainīgo tiesnešu saukšanā pie atbildības.

12. Vērst Augstākās Tiesas tiesu kolēģiju uzmanību uz nepieciešamību paaugstināt darba organizāciju, lai nodrošinātu tiesas lietu savlaicīgu un kvalitatīvu izskatīšanu pirmajā instancē.

Veikt pasākumus lietu izskatīšanas kvalitātes un kultūras tālākai paaugstināšanai, lai katra tiesas sēde un katrs tiesas lēmums būtu tiesas procesa organizācijas un nelokāmas likumu un tiesas ētikas prasību ievērošanas paraugs.

13. Tiesas kolēģijām un struktūrvienībām pilnīgi izskaust formālu attieksmi pret pilsoņu sūdzību un iesniegumu izskatīšanu.

Turklāt ievērot, ka pilsoņu iesniegumi ir ne tikai iemesls pārkāpto tiesību un interešu atjaunošanai, bet arī līdzeklis tiesu darba trūkumu atklāšanai un viens no veidiem, kā pilsoņi tieši piedalās likumības nostiprināšanā.

14. Tiesu kolēģijām pastiprināt darbu praktiskās palīdzības sniegšanā tautas tiesām, pievēršot sevišķu uzmanību nepieciešamībai to regulāri sniegt jaunievēlētajiem tiesnešiem. Pastāvīgi meklēt tādas darbības jaunas formas, lai varētu atklāt un izskaust trūkumu cēloņus tautas tiesu darbā.

15. Tiesas kolēģijām un tiesu prakses vispārinājumu daļai nodrošināt tiesu prakses pareizu ievirzi un likumu vienveidīgu izpratni un piemērošanu tiesas spriešanā.

Šai nolūkā sistemātiski pētīt un vispārināt likumu piemērošanas praksi tiesās atsevišķu kategoriju lietās, noskaidrot strīdīgus jautājumus un laikus nodot tos Augstākās Tiesas Plēnumam izskatīšanai. Panākt, lai katrs vispārinājums pozitīvi ietekmētu tiesas spriešanas kvalitāti.

9. PAR LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS TIESAS UN TAUTAS TIESU DARBA REZULTĀTIEM 1988. GADĀ UN 1989. GADA UZDEVUMIEM

(1989. gada 27. marta Plēnuma lēmums Nr. 1)

Noklausījies un apspriedis Latvijas PSR Augstākās Tiesas priekšsēdētāja G. Zemrībo ziņojumu, Plēnumš atzīmē, ka Augstākā Tiesa, pildot tai ar likumu uzliktās republikas augstākās tiesu iestā-

des funkcijas, veic savu darbu atbilstoši PSKP lēmumiem par sociālistiskās likumības un tiesiskās kārtības maksimālu nostiprināšanu, ar likumu aizsargāto pilsoņu tiesību un valsts interešu nodrošināšanu, tiesu lomas palielināšanu sociālā taisnīguma nostiprināšanā un sociālistiskās tiesiskās valsts veidošanā.

Augstākā Tiesa veic pasākumus tiesas spriešanas līmeņa paaugstināšanai, tiesībpārkāpumu novēršanai, cīņas pastiprināšanai pret valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanām, personiskā īpašuma apdraudējumiem, spekulāciju, kukuļošanu, alkoholismu un narkomāniju un darba, kas saistīts ar praktiskās palīdzības sniegšanu tautas tiesām, pilnveidošanai.

Lai atjaunotu taisnīgumu un likvidētu nelikumību sekas, tiek izskatītas personības kulta periodā nepamatoti notiesāto personu rehabilitācijas lietas. Veikti pasākumi, lai uzlabotu tiesu darba kvalitāti, izšķirot strīdus, kas radušies no darba, dzīvokļu, laulības un ģimenes, dabas aizsardzības un citām attiecībām.

Tiek veikts darbs pilsoņu tiesiskajā audzināšanā, viņu sūdzību un iesniegumu izskatīšanā un tādu cēloņu un apstākļu noskaidrošanā, kuri veicinājuši tiesībpārkāpumu izdarīšanu un strīdu rašanos civiltiesisko attiecību jomā.

Augstākā Tiesa ir veikusi ievērojamu darbu, lai izpētītu un vispārinātu tiesu praksi, kā arī devusi vairākus principiāli svarīgus vadošos izskaidrojumus jautājumos par pareizu likumdošanas piemērošanu un tiesas lietu savlaicīgu un likumīgu izlemšanu, pamatojoties uz tiesvedības demokrātisko principu stingru ievērošanu pārbūves tiesiskā nodrošinājuma interesēs. Pastāvīgi orientējusi tiesas uz nepieciešamību diferencētāk un taisnīgāk pieiet sodu noteikšanai.

Tai pašā laikā Augstākās Tiesas un republikas tiesu darbībā kopumā ir arī trūkumi. Tiesas gausi izlemj jautājumus, kuri izriet no pārbūves uzdevumiem.

Izskatot tiesu lietas, atsevišķos gadījumos vēl joprojām tiek pieņemti nepamatoti un nelikumīgi tiesu nolēmumi. Nav izskausti pilsoņu nepamatotas notiesāšanas vai attaisnošanas fakti, tiek pieļautas kļūdas vainīgo darbību kvalificēšanā un soda individualizācijā.

Ir gadījumi, kad civillietas un krimināllietas tautas tiesās vēl joprojām tiek izskatītas zemā profesionālā līmenī, neievērojot procesuālo un materiālo likumdošanu. Atsevišķi tiesu nolēmumi tiek sastādīti nevērigi un netiek motivēti un tādēļ tiek atcelti vai grozīti.

Tiek pieļautas kļūdas lietu izskatīšanā kasācijas un uzraudzības kārtībā.

Netiek izmantotas visas iespējas praktiskās palīdzības sniegšanā tautas tiesām.

Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums n o l e m j:

1. Pieņemt zināšanai Latvijas PSR Augstākās Tiesas priekšsēdētāja G. Zemrībo ziņojumu par to, ka Augstākā Tiesa, izpildot PSKP lēmumus, savu praktisko darbību ir virzījusi uz to, lai tālāk paaugstinātu tiesas spriešanas līmeni republikā, palielinātu tiesībpārkāpumu profilakses ietekmi un nostiprinātu likumību, paaugstinātu tiesu lomu pilsoņu tiesību un valsts interešu aizsargāšanā un veidotu sociālistisku tiesisku valsti.

2. Vērst republikas tiesu uzmanību uz nepieciešamību paaugstināt tiesu darbības līmeni, koncentrējot galveno uzmanību uz tiesas kļūdu novēršanu, īstenojot padomju tiesas spriešanas demokrātiskos principus un nodrošināt likumdošanas stingru ievērošanu, izlemjot konkrētas lietas.

Palielināt tiesu nozīmi pilsoņu politisko, personisko, darba un citu sociāli ekonomisko tiesību un brīvību aizsargāšanā, valsts un sabiedriskās mantas un pilsoņu personiskā īpašuma, kā arī uzņēmumu interešu aizsargāšanā un cīņas pastiprināšanā pret bezsaimnieciskumu.

3. Nodrošināt, lai katrs tiesas process noritētu pilnīgā saskaņā ar procesuālās likumdošanas, juridiskās kultūras un tiesu ētikas prasībām, nelokāmi ievērojot visus tiesas spriešanas demokrātiskos principus.

4. Tiesām jāņem vērā, ka lietu izskatīšana, neievērojot likuma normas, nav savienojama ar sociālistisko tiesas spriešanu.

Katrā pilsoņu nepamatotas notiesāšanas gadījumā nepieciešams rūpīgi noskaidrot tiesas pieļautās kļūdas cēloņus un veikt enerģiskus pasākumus, lai tādas kļūdas netiktu pieļautas tiesas darbībā.

5. Tiesām nelokāmi jāpilda likuma prasības par stingri individuālu pieeju kā kriminālsoda veida, tā arī tā apmēra noteikšanā, ņemot vērā, ka netaisnīgs sods tā bardzības vai arī mīkstuma ziņā neveicina soda mērķu sasniegšanu un mazina noziedzības apkarošanas efektivitāti.

6. Tiesām jāveic efektīvi pasākumi nepilngadīgo tiesībpārkāpumu novēršanai, jāuzlabo to civillietu un krimināllietu izskatīšana, kurās skartas viņu intereses. Ikvienā gadījumā jāreaģē uz trūkumiem pusaudžu audzināšanā ģimenē, skolā, ražošanā un nepilngadīgo tiesībpārkāpēju uzvedības kontroles realizēšanā. Nosakot sodu, sevišķa uzmanība jāpievērš nepilngadīgā pāraudzināšanas iespējai, neizolējot viņu no sabiedrības.

7. Tiesām jāpievērš lielāka uzmanība civillietu izskatīšanai, izšķirot strīdus, kas radušies no darba, dzīvokļu un citām attiecībām, kas skar pilsoņu sociāli ekonomiskās attiecības, kā arī asi jāreaģē uz šo tiesību ierobežošanas faktiem.

8. Cīņai pret bezstrādes ienākumu gūšanu tiesām konsekventi jāizmanto likuma spēks, kā izskatot lietas par izlaupīšanām, kukuļošanu, spekulāciju un citiem mantkārīgiem noziegumiem, tā arī izskatot attiecīgo kategoriju civillietas; jānodrošina, lai vainīgie pilnīgi atlīdzinātu materiālo zaudējumu, kā arī no viņiem valsts labā jāpiedzen nepamatoti iegūtais.

9. Katrā tiesas lietā tiesām jāatklāj cēloņi un apstākļi, kas veicinājuši tiesībpārkāpumu izdarīšanu, strīdu rašanos civiltiesisko attiecību jomā, un jāveic pasākumi to novēršanai.

10. Lai pievērstu sabiedrības uzmanību un aktivizētu sabiedrību tiesībpārkāpumu novēršanai un pozitīvi ietekmētu iespējami plašākās aprindās pilsoņu tiesiskās apziņas veidošanos, tiesām aktuālākās lietas jāizskata izbraukuma sēdēs, tiesas procesu rezultāti jāatspoguļo presē, radio un televīzijas raidījumos un jāpaziņo darba kolektīviem.

11. Augstākās Tiesas kolēģijām stingrāk prasīt, lai tautas tiesas pareizi piemērotu likumdošanu un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus, izskatot tiesu lietas.

Aktivizēt darbu praktiskās palīdzības sniegšanā tautas tiesām, meklēt jaunas formas šādai darbībai.

12. Pilnveidot uzraudzību pār tiesu darbību, paaugstināt kasācijas un uzraudzības instanču atbildību par likuma pārkāpumu un citu kļūdu savlaicīgu atklāšanu un novēršanu. Nodrošināt tiesu lietās iesniegto sūdzību uzmanīgu un operatīvu izskatīšanu, asi un principiāli reaģēt uz likumības pārkāpumiem, nepamatotu civilspriedumu un kriminālspriedumu taisīšanu un pilsoņu nelikumīgu saukšanu pie atbildības.

13. Tiesas kolēģijām un Augstākās Tiesas tiesu prakses vispārīnāšanas daļai:

13.1. Veikt tiesu prakses dziļu izpēti un vispārīnāšanu, laikus orientēt tiesas sarežģītākajos un aktuālākajos likumdošanas piemērošanas jautājumos apstākļos, kad notiek sabiedrības dzīves tālāka demokratizācija, tiek īstenota ekonomiskā reforma un realizēts PSRS likums «Par kārtību, kādā var pārsūdzēt tiesā amatpersonu prettiesisku rīcību, ar kuru aizskartas pilsoņu tiesības». Paaugstināt vadošo izskaidrojumu kvalitāti, panākt to izpildes kontroles lielāku iedarbību.

13.2. Lai radītu sociālistiskās tiesiskās valsts tiesisko pamatu, aktīvi piedalīties vissavienības un republikas nozīmes likumdošanas aktu apspriešanā un izstrādāšanā.

II. LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA VADOŠIE NORĀDĪJUMI CIVILLIETĀS

CIVILTIESĪBAS IPAŠUMA TIESĪBAS

10. PAR TIESU PRAKSI LIETĀS PAR MANTAS ATBRIVOŠANU NO ARESTA (IZSLĒGŠANU NO APRAKSTES)

(1974. gada 24. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 1 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1977. gada 14. februāra Plēnuma lēmumu Nr. 3 un 1980. gada 11. februāra Plēnuma lēmumu Nr. 3)

Apspriedis republikas tiesu prakses vispārinājuma rezultātus civillietās par mantas atbrīvošanu no aresta, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums atzīmē, ka republikas tiesu prakse šīs kategorijas lietu izskatīšanā visumā ir pareiza.

Tai pašā laikā tiesu prakses izpēte rāda, ka dažas tautas tiesas nenovērtē šīs kategorijas lietu nozīmi. Tā rezultātā šīs tiesas pieļauj nopietnus trūkumus un kļūdas, kuru sekas ir tādas, ka ne vienmēr tiek nodrošinātas valsts, kooperatīvo, sabiedrisko organizāciju un pilsoņu tiesības un likumiskās intereses.

Atsevišķas tiesas apmierina prasības, pārkāpjot pierādījumu pieļaujamības principu, nepareizi nosaka parādniekam piederošās mantas daļas apmēru, nenoskaidro un neņem vērā, kāda manta palikusi neaprašīta, neizpēta krimināllietas materiālus, ne vienmēr pieprasa sprieduma norakstus vai izrakstus no tā, nepamatoti izskata lietas bez atbildētāja klātbūtnes.

Lai novērstu trūkumus un uzlabotu tiesu darbu civillietu izskatīšanā par mantas atbrīvošanu no aresta, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka viens no galvenajiem priekšnoteikumiem, kas nodrošina lietu par mantas atbrīvošanu no aresta savlaicīgu un pareizu izlemšanu, ir stingri izpildīt Latvijas PSR CPK 436. panta prasības un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1978. gada 31. marta lēmumu Nr. 4 «Par likumu piemērošanu tiesās, izskatot lietas par mantas atbrīvošanu no aresta (izslēgšanu no aprakstes)».

(1980. gada 11. februāra Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

Izskatot tādas lietas, tiesām rūpīgi jāizpēta un jāpārbauda visi apstākļi, kuriem ir nozīme strīda izlemšanā, nepieļaujot kā mantas

nepamatotu atbrīvošanu no aresta, tā arī prasības nepareizu noraidīšanu.

2. Trešās personas prasība par mantas atbrīvošanu no aresta, kurā tiek apstrīdētas parādnieka īpašuma tiesības uz šo mantu, izskatāma tiesā atbilstoši prasības tiesvedības noteikumiem. Tas attiecas uz gadījumiem, kad nodarīto zaudējumu atlīdzina saskaņā ar tiesas spriedumu krimināllietā vai civillietā, kā arī tad, kad tiesas spriedumā krimināllietā atzīts, ka piemērojama mantas konfiskācija kā papildsods, vai sakarā ar to, ka manta ir nozieguma rīks.

Ja tiesu izpildītājs, izdarot mantas arestu, pārkāpj Latvijas PSR CPK normu prasības, to skaitā Mantu saraksta prasības, kur norādīts, uz kādām mantām nedrīkst vērst piedziņu pēc izpildu dokumentiem (Latvijas PSR CPK pielikums Nr. 1), un Instrukciju par tiesas spriedumu izpildes kārtību, kas ir pamats aresta atcelšanai neatkarīgi no mantas piederības parādniekam vai citām personām, tad parādnieka un šo personu iesniegums par aresta atcelšanu jāizskata tiesā nevis prasības tiesvedības kārtībā, bet Latvijas PSR CPK 435. panta kārtībā kā sūdzība par tiesu izpildītāja rīcību. Tādā pašā kārtībā jāizskata arī iesniegums par to, ka tiesu izpildītājs parādnieka mantu novērtējis nepareizi.

Saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1953. gada 29. septembra lēmuma Nr. 7¹ (Plēnuma 1963. gada 14. marta lēmuma Nr. 1 redakcijā) 11. punktu visas sūdzības par nepareizu sprieduma izpildi daļā par mantas konfiskāciju, kā arī visas šaubas un jautājumus, kas radušies šai sakarā un nav saistīti ar civilprasības iesniegšanu, izlemj tiesa, kas taisījusi spriedumu, vai sprieduma izpildes vietai atbilstošā tiesa Latvijas PSR KPK 373. un 374. panta kārtībā.

(1980. gada 11. februāra Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

3. Lai nodrošinātu visu lietas apstākļu pilnīgāku noskaidrošanu un lietas pareizu izlemšanu, tiesām jāpanāk, lai lietā piedalītos atbildētāju pārstāvji — piedzinējas organizācijas vai vietējās tautas deputātu izpildkomitejas finansu daļas pārstāvji, ja arests mantai uzlikts sakarā ar konfiskāciju.

Tiesām laikus jānosūta atbildētājiem pavēstes un prasības pieteikuma noraksti, lai dotu iespēju sagatavoties savu interešu aizstāvēšanai. Konstatējot, ka minētie atbildētāji izvairās no piedalīšanās lietā, nepieciešams par to ziņot augstākstāvošām organizācijām un iestādēm.

Ja atbildētājs — parādnieks ir notiesāts un atrodas labošanas darbu iestādē, laikus jānosūta šīs iestādes administrācijai pavēste un prasības pieteikuma noraksts ar lūgumu nodot šos dokumentus atbildētājam un izskaidrot viņam tā tiesības iesniegt tiesai rakstisku paskaidrojumu un uzticēt citai personai pārstāvēt tiesā viņa intereses.

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1953. gada 29. septembra lēmumā Nr. 7 «Par tiesu praksi, piemērojot mantas konfiskāciju» izdarīti grozījumi ar Plēnuma 1963. gada 14. marta lēmumu Nr. 1, 1968. gada 24. jūnija lēmumu Nr. 7 un 1980. gada 29. augusta lēmumu Nr. 7.

4. Sagatavojot iztiesāšanai lietu prasībā par mantas atbrīvošanu no aresta, tiesneša pienākumi ir šādi:

a) apturēt izpildu lietvedību daļā par apstrīdēto mantu uz Latvijas PSR CPK 369. panta 4. punkta pamata, ja arestu uzlicis tiesu izpildītājs;

b) ja nepieciešams, iepazīties ar krimināllietas materiāliem un pievienot atsevišķus izrakstus no tiem civillietai;

c) ja nepieciešams, izsaukt uz tiesas sēdi kā lieciniekus tiesu izpildītāju un pieaicinātās personas, kas piedalījušās mantas aprakstes akta sastādīšanā.

Pirms lietas nolikšanas izskatīšanai tiesnesis saskaņā ar Latvijas PSR CPK 145. pantu liek priekšā pusēm iesniegt lietā nepieciešamos pierādījumus vai arī viņam jāpieprasa tie pašam pēc savas iniciatīvas.

Pie tādiem pierādījumiem lietā par mantas atbrīvošanu no aresta, starp citu, pieder

a) sprieduma noraksts krimināllietā vai izraksts no tā vai spriedums civillietā, sakarā ar kuru mantai uzlikts arests. Izraksts no sprieduma rezolutīvās daļas krimināllietā un civillietā minētos dokumentus aizstāt nevar;

b) mantas aprakstes akta vai protokola noraksts;

c) dokuments par to, vai manta, kurai uzlikts arests, nav kolhoznieku sētas vai zemnieku viensētas īpašums, ja parādnieks dzīvo lauku apvidū.

5. Tiesas nav tiesīgas atteikties pieņemt prasības pieteikumu par mantas atbrīvošanu no aresta tāpēc, ka krimināllietā, sakarā ar kuru mantai uzlikts arests, nav izskatīta.

Taču, ja tiesa atzīst, ka lietu par mantas atbrīvošanu no aresta nevar izskatīt pirms krimināllietas izlemšanas, tai jāaptur tiesvedība lietā uz Latvijas PSR CPK 216. panta 4. punkta pamata.

6. Izlemjot jautājumu par tādas mantas atbrīvošanu no aresta, kura ir parādnieka — laulātā mantas daļa vai arī kolhoznieku sētas vai zemnieku viensētas locekļa mantas daļa nedalītā kopīpašumā, tiesām jābalstās uz laulāto mantas daļu vienlīdzību (Latvijas PSR LĢK 20. un 23. pants), kā arī uz visu sētas locekļu daļu vienlīdzību, ieskaitot nepilngadīgos un darba nespējīgos (Latvijas PSR CK 132. pants). Tiesa var atkāpties no laulāto mantas daļu vienlīdzības vai samazināt sētas darbspējīgā locekļa daļu tikai tad, ja ir Latvijas PSR LĢK 21. pantā un Latvijas PSR CK 132. pantā 3. daļā paredzētais pamats, speciāli motivējot to spriedumā.

Nosakot laulātā vai sētas locekļa daļas apmēru, jāņem vērā visa manta, kas ir viņu nedalīts kopīpašums, tai skaitā arī manta, kas nav pakļauta arestam un atstāta parādnieka laulātā un ģimenes vai sētas locekļu lietošanā, izņemot Mantu saraksta 10. punktā norādīto mantu, uz kuru nevar vērst piedziņu pēc izpildu dokumentiem, kad notiek kolhoznieku sētas vai zemnieku viensētas kopīpašumā esošās parādnieka mantas daļas konfiskācija.

Parādnieka daļa nedalītā kopīpašumā jānosaka un uz to jāvērs piedziņa neatkarīgi no tā, vai manta iegādāta pirms vai pēc nozieguma izdarīšanas.

7. Tajos gadījumos, kad puses civillietā par mantas atbrīvošanu no aresta atsaucas uz apstākļiem, kurus saskaņā ar likumu var apstiprināt tikai rakstveida pierādījumi, tiesa nav tiesīga pamatot spriedumu uz liecinieku liecībām (Latvijas PSR CK 44., 248., 275., 285., 292., 422. un citi panti).

Ja trūkst Latvijas PSR CPK 400. pantā paredzēto pamatu, tiesa nav tiesīga apmierināt prasību par mantas atbrīvošanu no aresta, motivējot ar to, ka parāda piedziņu var vērst uz darba algu.

Vērst tiesu uzmanību uz to, ka pārējo personu prasības, kuri nav kopīpašuma dalībnieki, par konfiskācijai pakļauto parādnieka mantu aizstāšanu ar šīs mantas vērtībai atbilstošu naudas summu nav apmierināmas. (Rindkopa izteikta 1977. gada 14. februāra Plēnuma lēmuma redakcijā.)

8. Tiesām jāņem vērā, ka nevar pieņemt vietējās tautas deputātu padomes izpildkomitejas finansu daļas vai organizācijas, kuras labā notiek piedzīšana, pārstāvja paziņojumu par prasības atzīšanu, ja viņam nav speciālas rakstveida pilnvaras (Latvijas PSR CPK 46. pants).

Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 35. pantu tiesa var pieņemt no atbildētāja tikai tādu prasības atzīšanu, kas nav pretrunā ar likumu vai nepārkāpj kāda tiesības un ar likumu aizsargātās intereses.

9. Ja tiek konstatēts, ka glabātājs izšķērdējis, atsavinājis, noslēpis vai apmainījis aprakstīto mantu, tiesai jāierosina krimināllietā pēc Latvijas PSR KK 178. panta pazīmēm vai jāpaziņo par to prokuroram.

Atsevišķos gadījumos, ja tas neskar piedzinēja intereses un iepriekš minētās nelikumīgās darbības izdarījis prasītājs, kas ar parādnieku ir kopīpašuma dalībnieks, tiesa, izlemjot strīdu, ir tiesīga ierēķināt prasītāja daļā izšķērdētās, atsavinātās, noslēptās vai apmainītās mantas vērtību.

10. Izskatot lietas, tiesām jāpievērš uzmanību tam, kā tiesu izpildītāji, uzliekot arestu mantai, ievēro likuma prasības un Instrukciju par tiesas spriedumu izpildes kārtību, kā arī mantas arestu protokolu kvalitātei, kurus sastādījuši izmeklētāji un izziņas darbinieki, kā arī attiecīgi jāreaģē uz atklātajiem pārkāpumiem un trūkumiem.

11. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka prasībās par mantas atbrīvošanu no aresta valsts nodeva nosakāma nevis no piedzenamās mantas vērtības, bet tā ņemama saskaņā ar Latvijas PSR CPK 80. panta 8. punktu.

Ja apmierina prasību par mantas atbrīvošanu no aresta, prasītājam jāatlīdzina no budžeta līdzekļiem viņa tiesas izdevumi (Latvijas PSR CPK 94. panta 3. daļa).

12. Atzīt Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1964. gada 26. decembra lēmumu Nr. 6 «Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1948. gada 19. marta lēmuma «Par tiesu praksi lietās par mantas izslēgšanu no aprakstes» izpildīšanu Latvijas PSR tautas tiesās» par spēku zaudējušu.

11. PAR PSRS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA 1978. GADA
31. MARTA LĒMUMA UN LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS TIESAS
PLĒNUMA 1974. GADA 24. JŪNIJA LĒMUMA IZPILDI REPUBLIKAS
TIESĀS LIETĀS PAR MANTAS ATBRĪVOŠANU NO ARESTA

(1984. gada 24. septembra Plēnuma lēmums Nr. 3)

Izskatījis tiesu prakses izpētes materiālus civillietās par mantas atbrīvošanu no aresta, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums atzīmē, ka spriedumu likumība un pamatotība šīs kategorijas lietās sekmē ar noziegumiem un citiem tiesību pārkāpumiem valsts un sabiedriskajām organizācijām nodarīto materiālo zaudējumu reālu atlīdzināšanu, kā arī tāda soda veida kā mantas konfiskācija efektīvu piemērošanu. Republikas tautas tiesas sākušas uzmanīgāk izskatīt šīs lietas un pamatā tās iztiesā pareizi.

Tai pašā laikā Plēnums atzīmē, ka joprojām pieļauti gadījumi, kad prasības tiek apmierinātas nepamatoti. Lietu izpēte rāda, ka republikas tiesas vairākās lietās pieļāvušas būtiskus likuma un PSRS Augstākās Tiesas un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnumu lēmumu norādījumu pārkāpumus, nepietiekami veikušas lietu sagatavošanu iztiesāšanai, ne vienmēr rūpīgi noskaidrojušas faktiskos apstākļus un devušas pierādījumu pienācīgu vērtējumu. Spriedumi bieži vien motivēti pavirši un tiesas secinājumi pamatoti tikai uz prasītāju paskaidrojumiem.

Atsevišķos gadījumos tiesas nepieaicina lietā īsto atbildētāju — organizāciju, kurai nodarīts zaudējums, un izskata lietu prasībā pret vietējās Tautas deputātu padomes izpildkomitejas finansu nodaļu, kaut arī mantas konfiskācija nav piemērota vai līdztekus mantas konfiskācijai atlīdzināms nodarītais zaudējums.

Nereti lietas tiek izskatītas bez atbildētāju piedalīšanās, neesot ziņām par to, ka viņiem paziņots par lietas izskatīšanas laiku.

Atsevišķi tautas tiesneši neievēro Latvijas PSR CPK 369. panta 4. punkta prasības, ka, pieņemot izskatīšanai pieteikumus par mantas atbrīvošanu no aresta, izpildu lietvedību obligāti jāaptur. Pēc prasības pilnīgas vai daļējas noraidīšanas netiek pieņemti lēmumi par izpildu lietvedības atjaunošanu.

Tautas tiesas nepietiekami reaģē uz faktiem, kad izmeklēšanas vai izziņas orgāni neuzliek mantai arestu savlaicīgi, nepareizi novērtē aprakstāmo mantu, kā arī neveic pasākumus mantas saglabāšanai, kurai uzlikts arests. Tiesas nepieņem blakus lēmumus par personu saukšanu pie atbildības, kuras vainīgas aprakstītās mantas nesaglabāšanā.

Nolūkā novērst konstatētos trūkumus Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Vērst republikas tiesu uzmanību uz vēl pastāvošajiem nopietniem trūkumiem civillietu izskatīšanā par mantu atbrīvošanu no aresta un uz nepieciešamību stingri ievērot visas Latvijas PSR CPK 436. panta un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1978. gada 31. marta lēmumu «Par likumdošanas piemērošanu tiesās, izskatot lietas par mantu atbrīvošanu no aresta (izslēgšanu no aprakstes) un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1974. gada 24. jūnija lēmuma «Par

tiesu praksi lietās par mantas atbrīvošanu no aresta (izslēgšanu no aprakstes)» prasības.

2. Izskaidrot tautas tiesām, ka mantas realizācijas apturēšana ir prasības nodrošinājuma līdzeklis (Latvijas PSR CPK 138. panta 4. punkts) un jāpiemēro neatkarīgi no prasītāja pieteikuma. Izpildu lietvedība apturama, līdz stāties likumīgā spēkā tiesas spriedums par prasības noraidīšanu. Tāpēc saskaņā ar Latvijas PSR CPK 371. panta 2. daļu izpildu lietvedība jāatjauno pēc piedzinēja pieteikuma vai pēc tiesneša iniciatīvas tad, kad novērsti apstākļi, kas izraisīja lietvedības apturēšanu.

3. Tiesām jāņem vērā, ka izskaidrojums par to, ka parādnieks (notiesātais) nav tiesīgs celt prasību par mantas atbrīvošanu no aresta, nav piemērojams, ja viņš uzstājas tiesā uz Latvijas PSR CPK 49. panta pamata kā savu nepilngadīgo bērnu likumiskais pārstāvis un ceļ prasību viņu vārdā par viņiem piederošās mantas atbrīvošanu no aresta.

4. Līdz lietas nolikšanai izskatīšanai tiesnesim jānoskaidro īstais atbildētājs lietā un jāpieaicina tas piedalīties procesā. Pie tam jāņem vērā, ka pēc likumā noteiktās piedziņu kārtas mantas konfiskācija izdarāma pēc pārējo mantiska rakstura prasījumu apmierināšanas, kas celtas pret notiesāto. Tāpēc līdz ar finansu iestādi par atbildētājiem jāpieaicina organizācijas un pilsoņi, kuriem nodarīts zaudējums.

5. Konstatējot likuma pārkāpumus, kas pieļauti, uzliekot mantai arestu, tiesai jāapspriež jautājums par blakus lēmuma pieņemšanu, lai novērstu šos pārkāpumus.

6. Rekomendēt tautas tiesas priekšsēdētājiem noteikt specializāciju šīs kategorijas lietās un regulāri veikt prasību par mantas atbrīvošanu no aresta izskatīšanas prakses izpēti.

7. Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekļiem, piedaloties pārbauvēs un sniedzot praktisko palīdzību tautas tiesās, sevišķu vērību vērst uz lietu pareizu izskatīšanu tiesās par mantas atbrīvošanu no aresta.

8. Pieņemt zināšanai, ka tiesu prakses izpētes rezultāti apspriesti ar republikas tautas tiesnešiem zonālo semināru nodarbībās, sagatavots un nosūtīts republikas tautas tiesām tiesu prakses vispārīgais ziņojums.

12. PAR DAŽIEM JAUTĀJUMIEM LATVIJAS PSR LIKUMDOŠANAS PIEMĒROŠANĀ LIETĀS PAR PERSONISKĀ IPASUMA TIESĪBĀM UZ ĒKĀM

(1974. gada 26. novembra Plēnuma lēmums Nr. 2 ar grozījumiem,
kas izdarīti ar 1982. gada 27. septembra Plēnuma lēmumu Nr. 7,
1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3 un 1988. gada
28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3)

Tiesu prakses izpēte lietās par personiskā īpašuma tiesībām uz ēkām rāda, ka Latvijas PSR tiesas galvenos vilcienos pareizi izlemj šīs kategoriskās lietas.

Tai pašā laikā, izskatot atsevišķas minētās kategorijas lietas, tiek pieļautas kļūdas. Ne vienmēr tiek ievērotas PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma lēmuma prasības lietās par personiskā īpašuma tiesībām uz ēkām.

(Plēnuma 1988. gada 28. marta lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

Tiesu praksē rodas arī vairāki jautājumi par pareizu Latvijas PSR likumdošanas piemērošanu.

Izskatot lietas par patvaļīgi uzceltu ēku bezatlīdzības atsavināšanu, tiesas ne vienmēr pareizi piemēro republikas civilkodeksa normas. Kad, izlemjot dažus strīdus, tiek atklāti patvaļīgas celtniecības fakti, republikas tiesas ne vienmēr paziņo par tiem vietējo padomju izpildkomitejām, lai tās veiktu attiecīgus pasākumus.

Nosakot daļas kopīpašumā un telpu lietošanas kārtību, atsevišķos gadījumos netiek ņemtas vērā kopīpašuma dalībnieku likumiskās intereses.

Sagatavojot iztiesāšanai lietas par personiskā īpašuma tiesībām uz ēkām, tautas tiesas ne vienmēr savlaicīgi pieprasa nepieciešamos dokumentus un citus pierādījumus.

Lai novērstu minētos trūkumus un pareizi piemērotu materiālo un procesuālo tiesību normas minētās kategorijas lietu izskatīšanā, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēmj dot tiesām šādus izskaidrojumus:

1. Izskatot civillietas par personiskā īpašuma tiesībām uz ēkām, tiesām stingri jāievēro PSR Savienības un Latvijas PSR civilā, ģimenes un zemes likumdošana šai jautājumā, kā arī PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1981. gada 31. jūlija lēmums Nr. 4 «Par tiesu praksi strīdu izšķiršanā, kas saistīti ar personiskā īpašuma tiesībām uz dzīvojamo māju» (1982. gada 27. septembra Plēnuma lēmuma redakcijā).

2. (Atzīts par spēku zaudējušu ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3.)

3. Izlemjot strīdu par īpašuma tiesībām starp dzīvojamās mājas celtniecības dalībniekiem, kad mājas celšana vēl nav pabeigta, tiesa ir tiesīga citu celtniecības dalībnieku prasības pret individuālo būvētāju par daļu noteikšanu nepabeigtajā dzīvojamā mājā noraidīt, ja nav iespējams turpināt kopīgi celt dzīvojamo māju sakarā ar savstarpējām attiecībām, kas radušās starp celtniecības dalībniekiem, ņemot pie tam vērā dzīvojamās mājas gatavības pakāpi. Tādā gadījumā minēto celtniecības dalībnieku labā piedzenama kompensācija naudā.

Individuālā būvētāja nāves gadījumā nepabeigtā dzīvojamā māja pāriet mantinieku īpašumā. Ja mantinieki nevar vienoties par kopēju celtniecību vai par mantojuma sadali, tiesa ir tiesīga atzīt īpašuma tiesības uz nepabeigto dzīvojamo māju vienam mantiniekam (vai vairākiem) un piedzīt atbilstošu kompensāciju citu mantinieku labā atbilstoši viņu mantojuma daļai.

4. Tiesa var atzīt īpašuma tiesības uz nepabeigto dzīvojamo māju individuālā būvētāja laulātajam, ja to prasa šī laulātā pamatotās intereses un ja kopīga celtniecības turpināšana kļuvusi neiespējama laulāto savstarpējo attiecību dēļ, ņemot pie tam vērā dzīvojamās mājas gatavības pakāpi.

5. Izlemjot lietas tautas deputātu padomju izpildkomiteju prasībās par patvaļīgi uzbūvētas ēkas bezatlīdzības atsavināšanu (Latvijas PSR CK 109. panta 2. daļa), tiesām jāizskata pieteiktās prasības pamatotība, bet tās nav tiesīgas izlemt jautājumu par to, vai izpildkomitejai lietderīgāk celtni nojaukt, nevis to ieskaitīt vietējās padomes fondā.

Tiesām jāņem vērā, ka patvaļīgas celtniecības objekts var būt ne tikai dzīvojamā māja, bet jebkura celtnē.

Ja patvaļīgi uzcelta ēkas daļa (piebūve, virsbūve), tad atsavināma un ieskaitāma vietējās padomes fondā tikai šī ēkas daļa.

6. Ja individuālais būvētājs pārkāpj Latvijas PSR CK 247. panta prasības, kas paredz obligāti pieprasīt tautas deputātu padomes izpildkomitejas atļauju nepabeigtās dzīvojamās mājas atsavināšanai, tad šāds darījums atzīstams par spēkā neesošu.

Gadījumā, ja dzīvojamo māju uz tāda pamata uzcēlusi persona, kas nav individuālais būvētājs, māju var atsavināt pēc vietējās tautas deputātu padomes izpildkomitejas prasības uz Latvijas PSR CK 109. panta pamata.

7. Persona, kura nesastāv ar individuālo būvētāju laulībā, bet kurai ir ar to faktiskas laulāto attiecības un kura piedalījies dzīvojamās mājas celšanā, ir tiesīga pieprasīt atzīt tai īpašuma tiesības uz mājas daļu, ko nosaka atbilstoši šīs personas personiskajam ieguldījumam celtniecībā (Latvijas PSR CK 116. pants), ievērojot PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1981. gada 31. jūlija lēmuma Nr. 4 «Par tiesu praksi strīdu izšķiršanā, kas saistīti ar personiskā īpašuma tiesībām uz dzīvojamo māju» 5. un 6. punktu.

(1982. gada 27. septembra Plēnuma lēmuma redakcijā.)

8. Strīda gadījumā par kompensācijas apmēru kopīpašuma dalībniekam tiesām jāvadās pēc dzīvojamās mājas patiesās vērtības strīda izšķiršanas laikā. Mājas patiesā vērtība jānosaka attiecīgiem speciālistiem, ievērojot būvmateriālu mazumcenas, pārvadājuma tarifus, darbaspēka samaksu pēc šīnī apvidū pastāvošajām likmēm, mājas nolietojumu, kā arī citus apstākļus, kam nozīme mājas pareizai novērtēšanai (mājas atrašanās vietu, tās labiekārtotību u. tml.).

(1982. gada 27. septembra Plēnuma lēmuma redakcijā.)

9. Sadalot dzīvojamo māju starp laulātajiem, tiesām jāņem vērā, ka trešās personas palīdzība vienam no laulātajiem dzīvojamās mājas celšanā pati par sevi nedod pamatu palielināt šā laulātā īpašuma tiesību daļu.

Saistības pret trešo personu, kas palīdzējusi vienam no laulātajiem mājas celtniecībā, arī nerada šā laulātā daļas palielināšanos īpašuma tiesībās uz dzīvojamo māju. Saskaņā ar Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa 24. panta 2. daļu, kas paredz laulāto atbildību pret saistībām, kādas uzņēmis viens no viņiem, ja sakarā ar saistībām iegūtais izmantots visas ģimenes interesēs, pienākumus pret trešo personu sakarā ar tādām saistībām, sadalot dzīvojamo māju, var atbilstoši sadalīt starp laulātajiem, ja likumā vai līgumā nav paredzēts citādi.

Viena laulātā daļu var palielināt, ja šis laulātais ieguldījis celtniecībā līdzekļus, kas ir viņa atsevišķs personiskais īpašums (līdzekļi, kas iegūti kā mantojums, ar dāvināšanas līgumu, pirmslaulības manta).

10. Gadījumā, ja tiek grozītas daļas daļējā kopīpašumā uz māju Latvijas PSR CK 126. pantā paredzēto pamatu dēļ, tiesai, nosakot jaunās daļas, jābalstās uz dzīvojamās mājas izmantojamo platību pirms un pēc pārbūves, piebūves vai virsbūves pabeigšanas.

(1988. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

Jebkurš no daļējā kopīpašuma dalībniekiem ir tiesīgs prasīt grozīt savu daļu uz māju saskaņā ar Latvijas PSR CK 126. pantā norādītajiem pamatiem.

Viena kopīpašuma dalībnieka atteikšanos dot otram dalībniekam piekrišanu veikt pārbūvi, uzcelt piebūvi vai virsbūvi var apstrīdēt tiesā. Ja tiesa sakarā ar viena kopīpašuma dalībnieka prasību atļāvusi uzcelt piebūvi, veikt pārbūvi vai uzcelt virsbūvi, daļējā kopīpašuma dalībnieks ir tiesīgs prasīt mainīt viņa daļu daļējā kopīpašumā saskaņā ar Latvijas PSR CK 126. pantā paredzētajiem pamatiem.

Ja viens no kopīpašuma dalībniekiem uzcēlis palīgēkas (saimniecības ēkas), tad nav pamata palielināt šā dalībnieka daļu kopīpašumā, bet var radīt tikai priekšrocības šo ēku izmantošanā.

11. Dzīvojamo māju, kas ir viena laulātā personisks īpašums, var atzīt par laulāto nedalītu kopīpašumu, ja tiks konstatēts, ka laulības laikā šai īpašumā izdarīti ieguldījumi, kas ievērojami palielina mājas vērtību (kapitālremonts, būves pabeigšana, pārkārtošana utt.).

12. Tiesām jāņem vērā, ka, reāli sadalot dzīvojamo māju (Latvijas PSR CK 122. pants), daļēja kopīpašuma tiesības izbeidzas: izdalītās mājas reālās daļas veido patstāvīgus īpašuma tiesību objektus; katrs bijušais daļējā kopīpašuma dalībnieks ir patstāvīgs viņam izdalītās daļas īpašnieks un viņam pilnībā pieder šīs mājas daļas valdījuma, lietojuma un rīcības tiesības, pirmpirkuma tiesības bijušajiem daļējā kopīpašuma dalībniekiem nesaglabājas.

Pamatojoties uz to, tiesas ir tiesīgas reāli sadalīt dzīvojamo māju, kas sastāv no divām vai vairākām dzīvojamām ēkām, ja katru no tām var izdalīt kā patstāvīgu īpašuma tiesību objektu ar atsevišķu zemes gabalu. Atsevišķos gadījumos tiesas ir tiesīgas reāli sadalīt vienas ēkas izolētās daļas, ja pilnīgi nodrošināta šo daļu atsevišķa izmantošana dzīvošanai (nav telpu, kas būtu lietojamas kopīgi) un ja šīm mājas daļām iespējams izdalīt atsevišķus zemes gabalus.

Gadījumā, ja jauno patstāvīgo objektu vērtība neatbilst iepriekšējam kopīpašuma dalībnieku daļām, starpību kompensē, ņemot vērā ēkas patieso vērtību. Reāli sadalot, obligāti jāievēro Latvijas PSR CK 106. panta prasības, kas paredz, ka pilsonim uz personiskā īpašuma tiesību pamata var piederēt tikai viena dzīvojamā māja vai vienas mājas daļa un ka dzīvojamās mājas vai tās daļas maksimālie apmēri nedrīkst pārsniegt 130 kvadrātmetrus derīgās platības.

(1983. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

13. Izskaidrot tiesām, ka, nosakot lietošanas kārtību mājā, kas pieder vairākiem pilsoņiem, daļējā kopīpašuma tiesības neizbeidzas, bet to dalībniekiem tiek piešķirtas lietošanai noteiktas telpas mājā (dzīvojamās un palīgtelpas); šīs mājas telpas nav patstāvīgi īpašuma tiesību objekti, tāds objekts ir visa māja kopumā; daļēja kopīpašuma valdījums, lietojums un rīcība notiek pēc visu dalībnieku vienošanās; pārējo kopīpašuma dalībnieku pirmpirkuma tiesības saglabājas.

Nosakot telpu lietošanas kārtību starp daļējā kopīpašuma dalībniekiem, tiek ņemta vērā dzīvojamā platība, kas jāsadala samērīgi ar īpašnieku daļām. Dzīvojamās platības aizstāšana ar palīgtelpām bez īpašnieku piekrišanas nav pieļaujama.

14. Ar tiesas spriedumu noteiktā dzīvojamās mājas lietošanas kārtība var būt jauna strīda priekšmets tiesā, ja jaunā prasība tiek iesniegta uz citiem pamatiem, to skaitā, kad prasītājs iesniedz telpu pārplānošanas projektu, kura mērķis ir noteikt lietošanas kārtību atbilstoši mājas īpašnieku ideālo daļu apmēriem vai telpas izolēt.

Dzīvojamās mājas pārbūve, piebūves vai virsbūves uzcelšana pieļaujama, ja ir projekts un vietējās tautas deputātu padomes izpildkomitejas atļauja.

Izdevumus sakarā ar dzīvojamās mājas pārplānošanu, ja par tiem rodas strīds, sadala tiesa.

15. Izlemjot strīdus starp daļēja kopīpašuma dalībniekiem par zemes gabalu lietošanu, tiesām jāņem vērā, ka saskaņā ar Latvijas PSR zemes kodeksa 89. pantu katram daļējā kopīpašuma dalībniekam ir tiesības izmantot savai mājas daļai proporcionālu zemes gabalu.

16. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību sevišķi rūpīgi sagatavot šīs kategorijas lietas iztiesāšanai, lai nodrošinātu strīdu savlaicīgu un pareizu izlemšanu. Konstatējot patvaļīgas celtniecības faktus vai citus likumības pārkāpumus, ziņot par to attiecīgām organizācijām vai amatpersonām, lai tās veiktu vajadzīgos pasākumus.

DZĪVOKĻU TIESĪBAS

13. PAR LATVIJAS PSR DZĪVOKĻU LIKUMU PIEMĒROŠANAS PRAKSI TIESĀS

(1985. gada 8. aprīļa Plēnuma lēmums Nr. 4 ar papildinājumiem, kas izdarīti ar 1986. gada 29. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 5 un 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3)

Saskaņā ar PSRS Konstitūcijas 44. pantu un Latvijas PSR Konstitūcijas 42. pantu pilsoņiem ir tiesības uz dzīvokli. Šīs tiesības tiek nodrošinātas, attīstot un aizsargājot valsts un sabiedrisko dzīvokļu fondu, veicinot kooperatīvo un individuālo dzīvokļu celtniecību.

Šo pilsoņu konstitucionālo tiesību realizēšanā liela nozīme ir pareizai dzīvokļu likumu normu iztulkošanai un piemērošanai.

Tiesu prakses izpēte rāda, ka tautas tiesas visumā pareizi izšķir dzīvokļu strīdus, kaut arī, piemērojot atsevišķas tiesību normas, nav vienveidības, kas izraisa kļūdas lietu izskatīšanā.

Lai novērstu konstatētos trūkumus un nodrošinātu pareizu un vienveidīgu dzīvokļu tiesisko attiecību regulējošo likumu piemērošanu, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums **n o l e m j**:

1. Izšķirot dzīvokļu strīdus, tiesām jāvadās no PSR Savienības un savienoto republiku dzīvokļu likumdošanas pamatiem, Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa, Latvijas PSR civilt kodeksa, Nolikuma par kārtību pilsoņu, kuriem nepieciešams uzlabot dzīvokļa apstākļus, ņemšanai uzskaitē un dzīvojamo telpu piešķiršanai Latvijas PSR, kas apstiprināts ar Latvijas PSR Ministru Padomes un Latvijas Republikāniskās arodbiedrību padomes 1983. gada 23. decembra lēmumu Nr. 722, Latvijas PSR Ministru Padomes 1984. gada 5. novembra lēmuma Nr. 665 «Par svarīgāko tautas saimniecības nozaru uzņēmumu, iestāžu un organizāciju sarakstu, no kuru mājām var izlikt tiesas ceļā strādniekus un kalpotājus (līdz ar personām, kas dzīvo kopā ar viņiem), ja viņi izbeiguši darba attiecības ar uzņēmumu, iestādi vai organizāciju sakarā ar atlaišanu no darba pēc pašu vēlēšanās bez attaisnojošiem iemesliem, par darba disciplīnas pārkāpšanu vai par nozieguma izdarīšanu» un no citiem normatīvajiem aktiem, kā arī no PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1982. gada 9. decembra lēmumā Nr. 8 «Par PSR Savienības un savienoto republiku dzīvokļu likumdošanas pamatu piemērošanu tiesās»¹ dotajiem izskaidrojumiem.

2. Saskaņā ar Latvijas PSR civilprocesa kodeksa 26. pantu tiesām pakļautas lietas par strīdiem, kas radušies no dzīvokļu tiesiskajām attiecībām, tai skaitā:

2.1. par atbrīvotās dzīvojamās telpas piešķiršanu īrniekiem, kas dzīvo dzīvoklī, kurā šī telpa atrodas, ja kompetents orgāns atteicis šo telpu piešķirt, Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 49. panta 3. daļā un 55. pantā vai Nolikuma par kārtību pilsoņiem, kuriem nepieciešams uzlabot dzīvokļa apstākļus, ņemšanai uzskaitē dzīvojamo telpu piešķiršanai Latvijas PSR 50. pantā paredzētajos gadījumos; (1988. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

2.2. par dzīvojamo telpu piešķiršanu mājās, kuras uzceltas ar strādnieku un kalpotāju darba līdzdalību, ja pilsonis un uzņēmums noslēguši līgumu, saskaņā ar kuru darbinieks apņemas ar savu darbu piedalīties mājas uzcelšanā, bet uzņēmums pēc celtniecības pabeigšanas piešķir viņam dzīvojamo telpu;

2.3. par ordera izsniegšanu uz dzīvojamo telpu, kas piešķirta ar uzņēmuma, iestādes, organizācijas administrācijas vai kooperatīvās arodbiedrības un citas sabiedriskās organizācijas orgāna un arodbiedrības komitejas kopīgu lēmumu Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 52. un 53. pantā paredzētajos gadījumos, ja pieņemto lēmumu nav nepieciešams apstiprināt vietējās Tautas deputātu padomes izpildu komitejai (mājās, kas uzceltas par uzņēmuma, apvienības, organi-

¹ Tagad PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1987. gada 3. aprīļa lēmums Nr. 2 «Par dzīvokļu likumdošanas piemērošanas praksi tiesās».

zācijas, kas pārvesta uz pilnu saimniecisko aprēķinu un pašfinansēšanos, sociālās attīstības fonda līdzekļiem vai atrodas sabiedriskajā dzīvokļu fondā), bet izpildkomiteja atteikusies izsniegt orderi; (1988. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

2.4. par to personu izlikšanu no kopmītnēm, kurām tās bija piešķirtas sakarā ar darbu vai mācībām (Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 125. pants), kā arī par pārvietošanu citās telpās tajā pašā vai citā kopmītnē (Paraugnolikuma par kopmītnēm 12. punkts).

3. Saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1982. gada 9. decembra lēmuma «Par PSR Savienības un savienoto republiku dzīvokļu likumdošanas pamatu piemērošanu tiesās»¹ 1. punktu tiesas nevar izskatīt prasības, kuru izšķiršana ietilpst citu orgānu kompetencē, kā, piemēram:

3.1. par citas labiekārtotas dzīvojamās telpas piešķiršanu īrnieka pastāvīgā lietošanā sakarā ar mājas kapitālremontu, ja aizņemtā dzīvojamā telpa saglabājas vai pēc platības būtiski neizmainās, jo šis jautājums var tikt izšķirts tikai pēc pušu vienošanās (Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 95. panta 2. daļa);

3.2. prasības pret vietējās Tautas deputātu padomes izpildkomiteju par atļauju veikt īrniekam aizņemamo dzīvojamo un palīgtelpu pārbūvi un pārplānošanu (Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 101. pants);

3.3. par personu izlikšanu sakarā ar patvarīgu dzīvojamās telpas aizņemšanu valsts un sabiedriskā dzīvojamā fonda mājās, neskatoties uz to, ka prokurors atteicies dot sankciju izlikšanai administratīvā kārtībā (Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 104. panta 2. daļa). Šajos gadījumos tiesa var izskatīt prasību par izlikšanu uz citiem pamatiem, kas saskaņā ar likumu ietilpst tiesas kompetencē.

(1988. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

4. Izšķirot jautājumu par to, vai apmierināma prasība par dzīvojamās telpas piešķiršanu Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 55. panta 2. daļā noteiktajā kārtībā, jāņem vērā, ka atbrīvoto izolēto dzīvojamo telpu var nodot dzīvoklī dzīvojoša īrnieka lietošanā, ja dzīvojamā platība uz katru cilvēku ir mazāka par minētā kodeksa 47. pantā noteikto normu (ņemot vērā arī tiesības uz papildus dzīvojamo platību), ja dzīvoklī nav personas, kas mazāk nodrošinātas ar dzīvojamo platību, kurām nepieciešams uzlabot dzīvokļa apstākļus.

Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 55. panta 2. daļā norādītajām personām ir tiesības saņemt dzīvoklī atbrīvojušos dzīvojamo telpu arī tā paša kodeksa 54. pantā paredzētajos gadījumos.

(1988. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

5. Personai, kas nesastāv laulībā ar īrnieku vai viņa ģimenes locekli un nav minēta Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 63. panta 1. un 2. daļā, tiesa var atzīt patstāvīgas tiesības uz ieņemamo dzīvojamo telpu tikai tad, ja konstatē, ka šī persona ievietojusies un dzīvo nevis kā apakšīrnieks vai pagaidu iemītnieks, bet gan lai izveidotu ģimenes un laulības attiecības ar īrnieku vai viņa ģimenes locekli

¹ Tagad PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1987. gada 3. aprīļa lēmums Nr. 2 «Par dzīvokļu likumdošanas piemērošanas praksi tiesās».

un viņai nav tiesības uz citu dzīvojamo telpu. Turklāt tiesai jāievēro citi konkrētie lietas apstākļi (vai ir bērni, cik ilgi persona dzīvo telpā u. tml.).

6. Saskaņā ar Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 64. pantu īrnieks un viņa ģimenes locekļi tiesīgi noteiktā kārtībā iemitināt viņu aizņemtajā dzīvojamā telpā citus ģimenes locekļus. Ar iemitināšanas noteikto kārtību jāsaprot arī pastāvošo pilsoņu pierakstīšanas noteikumu ievērošana konkrētajā apdzīvojamā vietā. Izskatot strīdu par tiesībām uz dzīvojamo telpu, tiesai jānoskaidro nepierakstīšanās iemesli. Ja noteiktā iemitināšanas kārtība nav ievērota sakarā ar administratīvo orgānu nepamatotu rīcību vai citu attaisnojošu iemeslu dēļ, tad šis apstāklis nevar būt par pamatu prasības noraidīšanai par tiesību atzīšanu uz dzīvojamo telpu.

Persona, kas iemitināta dzīvojamā telpā, ievērojot Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 86. un 91. panta prasības, bez pastāvīgām tiesībām uz dzīvojamo telpu, bet vēlāk kļuvusi par īrnieka ģimenes locekli, tiesīga celt prasību tiesā par tiesību atzīšanu viņai uz dzīvojamo telpu.

Īrnieka pilngadīgo ģimenes locekļu piekrišana ģimenes locekļu un citu pilsoņu iemitināšanai dzīvojamā telpā var būt izteikta jebkurā formā — mutvārdos, rakstveidā, ar pilsoņa rīcību.

7. Piemērojot Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 69., 70. un 71. pantu, tiesai jāņem vērā:

7.1. personas piespiedu nedzīvošana dzīvojamā telpā sakarā ar traucējumiem, kurus radījuši izīrētājs, īrnieks vai viņa ģimenes locekļi, dod pamatu sešu mēnešu termiņa pagarināšanai, kura laikā saglabājas tiesības uz dzīvojamo telpu;

7.2. ja konstatē, ka īrnieks vai viņa ģimenes locekļi bez attaisnojošiem iemesliem nedzīvo dzīvojamā telpā ilgāk par sešiem mēnešiem, tad fakts, ka tiek maksāta īres maksa, mantu atrašanās telpā, kā arī pierakstīšanās pati par sevi neizslēdz lietošanas tiesību zaudēšanu uz dzīvojamo telpu;

7.3. saskaņā ar Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 69. pantu īrnieka vai viņa ģimenes locekļu pagaidu prombūtnes gadījumā viņiem saglabā dzīvojamo telpu sešus mēnešus. Tāda īrnieka vai viņa ģimenes locekļu atgriešanās, kas bez attaisnojošiem iemesliem bijis prombūtnē ilgāk par sešiem mēnešiem līdz prasības celšanai pret viņu par lietošanas tiesību zaudēšanu uz dzīvojamo telpu, nav bezstrīda pamats prasības noraidīšanai pret viņu, bet jāņem vērā un jāvērtē kopumā ar visiem citiem lietā savāktajiem pierādījumiem;

7.4. nosacījumi par dzīvojamās telpas lietošanas tiesību saglabāšanu pagaidu prombūtnē esošajiem pilsoņiem piemērojami arī attiecībā uz īrnieku un ģimenes locekļiem, kuri dzīvo dzīvokļu celtniecības kooperatīva vai pilsoņiem uz personiskā īpašuma tiesību pamata piederošajās mājās.

8. Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 74. pantā paredzētajos gadījumos īrniekam un viņa ģimenes locekļim saglabājas tiesības uz dzīvojamo telpu uz nodrošinājuma apliecības pamata, kas jāformē ne vēlāk kā sešus mēnešus no izbraukšanas dienas.

Ja pilsonis, kuram ir tiesības uz dzīvojamās telpas nodrošināšanu, nav to izdarījis attaisnojošu iemeslu dēļ, tiesa var atzīt viņam tiesības uz iepriekšējo dzīvojamo telpu.

9. Dzīvojamo telpu apmaiņa atļauta, savstarpēji nododot katrai no pusēm pēc līguma atsevišķu dzīvojamo telpu, kā arī nododot atsevišķu dzīvojamo telpu pret dzīvojamās telpas daļu bez pastāvīga dzīvojamās telpas īres līguma noslēgšanas, ja personu, kas apmaiņas kārtībā iemitinās, saskaņā ar Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 63. pantu var atzīt par šajā dzīvojamā telpā dzīvojošā ģimenes locekli. Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 63. pantā norādītās personas, ja tās apvienojas vienā ģimenē, tiesīgas apmainīt savas dzīvojamās telpas uz vienu kopēju telpu, noslēdzot ar vienu no viņiem kopīgu dzīvojamās telpas īres līgumu.

Tiesām rūpīgi jānoskaidro motīvi, pēc kuriem puses vēlas apmainīt dzīvojamās telpas, nepieļaujot apmaiņu ja tai ir spekulatīvs vai fiktīvs raksturs (Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 81. panta 2. punkts), kā arī citos gadījumos, kad PSRS un Latvijas PSR likumdošana nepieļauj dzīvojamo telpu apmaiņu.

Atbildētājam piedāvājamai dzīvojamai telpai piespiedu apmaiņas kārtībā saskaņā ar Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 112. panta 2. daļu jāatbilst minētā kodeksa III. panta 1. daļas prasībām un nav obligāti jābūt līdzvērtīgai.

10. Izšķīrot strīdus par izlikšanu no aizņemtās dzīvojamās telpas uz mājas kapitālremonta laiku (Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 95. pants), jānoskaidro, vai piešķiramā dzīvojamā telpa derīga dzīvošanai izliekamajiem pilsoņiem, ņemot vērā viņu vecumu, veselības stāvokli un citus ievēribu pelnošus apstākļus, kā arī kapitālremonta laiku.

Ja ģimenes izliek no mājas, kas uz personiskā īpašuma tiesību pamata pieder pilsonim, tiesai jāpārbauda kapitālremonta nepieciešamība, mājas īpašnieka reāla iespēja to uzsākt (piemēram, līdzekļu un materiālu esamība), kā arī jānosaka, kādā laikā iespējama remonta darbu izpilde. Spriedumā par ģimenes locekļu izlikšanu, ja to prasa ģimene, tiesai jānorāda atbildētāju izlikšanas termiņš.

11. Izskatot ģimenes pilngadīgā ģimenes locekļa prasību par atsevišķa dzīvojamās telpas īres līguma noslēgšanu ar viņu saskaņā ar Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 98. pantu, tiesai rūpīgi jānoskaidro prasības motīvi. Konstatējot, ka tāda prasība celta ar nolūku mākslīgi radīt apstākļus turpmākai ņemšanai uzskaitē nodrošināšanai ar citu dzīvojamo telpu, tiesa var prasību noraidīt.

Nav atļauta dzīvojamo telpu sadale pēc tipveida projektiem vienas ģimenes iemitināšanai uzceltajos dzīvokļos. Tāpēc pienākošās dzīvojamās platības daļas izdalīšana iespējama, apmainot visu dzīvokli pret divām dzīvojamām telpām dažādās vietās.

12. (Atzīts par spēku zaudējušu ar 1986. gada 29. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 5.)

13. Grozīt dzīvojamās telpas īres līgumu pēc vienā dzīvoklī dzīvojošu un vienā ģimenē apvienojušos ģimenes locekļu prasības iespējams, ja pastāv Latvijas PSR dzīvokļu kodeksā 100. panta paredzētie

noteikumi. Šādu spriedumu strīda gadījumā var pieņemt tiesa, ja viens no dzīvojamās telpas īres līgumiem nav zaudējis spēku, piemēram, sakarā ar īrnieka nāvi. Tikai īrnieku faktiskās darbības vien (kopīga saimniecība u. c.) nevar grozīt dzīvojamās telpas īres līgumus.

14. Izskatot lietas par izlikšanu no dzīvojamās telpas sakarā ar mājas nojaukšanu, mājas (dzīvojamās telpas) pārbūvi par neapdzīvojamo (Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 105. panta 1. un 3. punkts), jāpārbauda, vai ir kompetenta orgāna lēmums par zemes gabala atņemšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām (Latvijas PSR zemes kodeksa 39. pants) vai par dzīvojamās mājas (dzīvojamās telpas) ieskaitīšanu neapdzīvojamā (Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 8. pants).

15. Lietās par izlikšanu, piešķirot citu labiekārtotu dzīvojamo telpu, uz Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 96., 105. un 108. pantā paredzētajiem pamatiem tiesai jāņem vērā izliekamo pilsoņu veselības stāvoklis, kas apstiprināts ar medicīnas komisijas atzinumu, tai skaitā nepieciešamība dzīvot mājas apakšējos stāvos vai mājā ar liftu, kā arī citi vērā ņemami apstākļi, kas apgrūtina viņiem lietot piešķirto dzīvojamo telpu.

16. Izskatot lietas par izlikšanu uz Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 110. panta 1. daļas un 125. panta 2. daļas pamata, par attaisnojošiem iemesliem darba līguma laušanai pēc paša vēlēšanās jāuzskata iemesli, kas norādīti PSRS Valsts darba un sociālo jautājumu komitejas un VACP Sekretariāta 1980. gada 9. jūlija izskaidrojuma Nr. 5/12-21 1. un 2. punktā (1984. gada 28. aprīļa lēmuma Nr. 127/8-50 redakcijā).

Ņemot vērā konkrētos lietas apstākļus, tiesa var atzīt par attaisnojošiem arī citus iemeslus darba līguma laušanai pēc paša vēlēšanās.

17. Lietās par izlikšanu uz likumā paredzētajiem pamatiem, piešķirot citu dzīvojamo telpu (Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 110., 114., 124. pants un 125. panta 2. daļa), tiesai jāņem vērā, ka dzīvojamajai telpai jāatbilst Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa III. panta 1. daļas noteikumiem, kā arī prasībām, lai pilsoni nevarētu atzīt par tādu, kam nepieciešams uzlabot dzīvokļa apstākļus. Sakarā ar to piešķiramā telpa nevar būt, tai skaitā:

- a) dienesta vai kopmītne;
- b) pēc platības mazāka par normu, kas noteikta ņemšanai uzskaitē dzīvokļa apstākļu uzlabošanai;
- c) viena istaba vai vienistabas dzīvoklis, ja ģimenē ir dažāda dzimuma personas, vecākas par deviņiem gadiem, izņemot laulātos (Nolikuma par kārtību pilsoņu, kuriem nepieciešams uzlabot dzīvokļu apstākļus, ņemšanai uzskaitē un dzīvojamo telpu piešķiršanai Latvijas PSR, kas apstiprināts ar Latvijas PSR Ministru Padomes un Latvijas republikāniskās arodbiedrību padomes 1983. gada 23. decembra lēmumu Nr. 722, 11.5. punkts), vai persona, kura slimo ar slimību, kas norādīta slimību sarakstā, kas apstiprināts ar PSRS Veselības aizsardzības ministra 1983. gada 28. marta pavēli Nr. 330.

Strīda gadījumā par piešķiramās dzīvojamās telpas atbilstību sanitārajām normām un tehniskajām prasībām tiesa var pieprasīt

attiecīgu orgānu atzinumu, tai skaitā no sanitāri epidemioloģiskā dienesta.

(1986. gada 29. decembra Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

18. Ja dzīvokļa apstākļu uzlabošanai piešķirta cita labiekārtota dzīvojamā telpa, tad visiem īrnieka ģimenes locekļiem jāatbrīvo iepriekšējā dzīvojamā telpa, ja nepastāv cita vienošanās ar kompetentu orgānu.

Konstatējot, ka iepriekšējā dzīvojamā telpā palikušo īrnieku ģimenes locekļu izlikšanai nav pamata, bet jaunā dzīvojamā telpa saņemta aiz maldīšanās, kurai būtiska nozīme, vai ar viltu (Latvijas PSR Civilkodeksa 58. un 59. pants), ja celta attiecīga prasība, tiesa var uz Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 57. panta pamata atzīt orderi uz jauno dzīvojamo telpu par spēkā neesošu un izlikt iemitinājušās personas, atzīstot tām tiesības ieņemt iepriekšējo dzīvojamo telpu.

19. (Atzīts par spēku zaudējušu ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3)

20. Lietās par izlikšanu no kopmītnēm tiesām jāpārbauda, vai telpa piešķirta pēc kopmītnes reģistrācijas vietējās tautas deputātu padomes izpildu komitejā, vai atbildētājs sastāvējis darba attiecībās ar to uzņēmumu, iestādi, organizāciju, kuras rīcībā kopmītne atrodas.

Uz telpu kopmītnes tiesiskais statuss attiecas no reģistrācijas dienas attiecīgajā Tautas deputātu padomes izpildu komitejā. Personas iemitināšana telpā pēc kopīga administrācijas un arodbiedrības komitejas lēmuma līdz tam nevar būt par pamatu, lai turpmāk piemērotu Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 125. pantu. Tādā gadījumā tiesai jāapspriež jautājums par iemitināšanas likumību telpā bez ordera un par dzīvojamās telpas īres līguma atzīšanu par spēkā neesošu. Ja kopmītne piešķirta pilsonim, kas nesastāv darba attiecībās ar uzņēmumu, iestādi, organizāciju, kuras rīcībā kopmītne atrodas, un pret viņu celta prasība par izlikšanu uz šā pamata, tad, piemērojot Latvijas PSR civilkodeksa 48. pantu, nepieciešams atzīt vietas piešķiršanu kopmītnē par nelikumīgu.

Minētajos gadījumos izlikšana notiek bez citas dzīvojamās telpas ierādišanas.

Ja persona, kurai kopmītne piešķirta noteiktā kārtībā, to atstājusi sakarā ar ģimenes attiecību izbeigšanu, bijušo ģimenes locekļu izlikšana nav pieļaujama, ja darbinieks turpina darba attiecības ar uzņēmumu, iestādi, organizāciju, kuras rīcībā atrodas kopmītne.

21. Izskatot prasības par īrnieku izlikšanu no mājām, kas pieder pilsoņiem uz personiskā īpašuma tiesību pamata, motivējot ar to, ka strīda dzīvojamā telpa nepieciešama īpašniekam un viņa ģimenes locekļiem, tiesai jānoskaidro iespējamība nodot īpašniekam ne visu telpu, bet tās daļu. Konstatējot, ka īpašnieka un viņa ģimenes locekļu nepieciešamību pēc dzīvojamās telpas var apmierināt, ja īrnieks atbrīvo daļu aizņemtās dzīvojamās telpas izolētās istabas (istabu) veidā, tad tiesa prasību var apmierināt daļēji.

22. Izskatot civilās dzīvokļu lietas, tiesām jānoskaidro pilsoņu tiesību uz dzīvokli un arī valsts orgānu, uzņēmumu, iestāžu un

organizāciju tiesību pārkāpumu cēloņus un apstākļus un, ja ir pamats, jāpieņem blakus lēmumi.

Rekomendēt tiesām regulāri vispārināt dzīvokļu lietu izskatīšanas praksi, izmantojot vispārinājumu rezultātus konstatēto trūkumu novēršanai.

14. PAR DAZIEM JAUTĀJUMIEM, KĀ TIESAS PIEMERO LIKUMUS, KAS REGULĒ PILSOŅU UN DZĪVOKĻU CELTNIECĪBAS KOOPERATĪVU TIESISKĀS ATTIECĪBAS

(1986. gada 29. decembra Plēnuma lēmums Nr. 4)

Dzīvokļu celtniecības kooperatīvu dzīvojamā fonda attīstības mērķis, tāpat kā valsts un sabiedriskajam dzīvojamajam fondam, ir izpildīt PSKP XXVII kongresa lēmumos noteiktos uzdevumus pilsoņu dzīvokļu vajadzību apmierināšanai.

Izskatot lietas strīdos starp pilsoņiem un dzīvokļu celtniecības kooperatīviem, tautas tiesām jāveicina pilsoņu tiesību nodrošināšana uz dzīvokli, kooperatīvā dzīvojamā fonda efektīva izmantošana un aizsardzība.

Tiesu prakses izpēte parādīja, ka dažas tautas tiesas pieļauj kļūdas, nepareizi iztulkojot atsevišķus Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa noteikumus. Latvijas PSR dzīvokļu celtniecības kooperatīva paraugstatūtus un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma lēmumu šīs kategorijas lietās. Latvijas PSR Augstākās Tiesas Civillietu tiesas kolēģija tautas tiesu kļūdas ne vienmēr izlabo.

Ņemot vērā, ka Latvijas PSR dzīvokļu celtniecības kooperatīva paraugstatūti Latvijas PSR Ministru Padomes 1984. gada 20. augusta lēmuma Nr. 521 redakcijā vairākus jautājumus atrisina savādāk, tad, lai nodrošinātu tiesu prakses vienveidību šīs kategorijas lietās, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolemj dot tiesām šādus izskaidrojumus:

1. Izšķirot tiesās strīdus starp pilsoņiem un dzīvokļu celtniecības kooperatīviem, kā arī starp kooperatīva biedriem un viņu ģimenes locekļiem, tiesām jāvadās no Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa normām, kas regulē jautājumus par pilsoņu nodrošināšanu ar dzīvojamām telpām dzīvokļu celtniecības kooperatīvu mājās un to lietošanu, un Latvijas PSR dzīvokļu celtniecības kooperatīva paraugstatūtiem Latvijas PSR Ministru Padomes 1984. gada 20. augusta lēmuma Nr. 521 redakcijā.

2. Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 26. pantu tiesām pakļauti strīdi starp pilsoņiem un dzīvokļu celtniecības kooperatīviem, ja tie radušies no civiltiesiskajām attiecībām, tai skaitā par tādu personu uzņemšanu par kooperatīva biedriem, kurām saskaņā ar DzCK Paraugstatūtiem ir pirmtiesības iestāties kooperatīvā un turpmāk lietot dzīvojamo telpu kooperatīva mājā, ja kooperatīva biedru pilnsapulce (pilnvaroto sapulce) viņām to atteikusi.

Pie tādām personām saskaņā ar spēkā esošo likumdošanu piešķaitāmi:

2.1. tā kooperatīva biedra ģimenes locekļi, kuram dzīvokļa apstākļu uzlabošanas kārtībā piešķirts cits dzīvoklis tā paša vai cita kooperatīva mājā (DzCK Paraugstatūtu 24. punkts);

2.2. kooperatīva biedra, kas labprātīgi izstājies no kooperatīva, ģimenes locekļi (DzCK Paraugstatūtu 28.4 punkta 3. rindkopa);

2.3. kooperatīva biedra ģimenes locekļi, kuri pastāvīgi dzīvo kopā ar viņu un kuriem kooperatīva biedrs nodod savu paju (DzCK Paraugstatūtu 28.5. punkts);

2.4. kooperatīva biedra, kas izslēgts no kooperatīva sakarā ar pārceļšanos uz citu pastāvīgu dzīvesvietu vai sakarā ar pastāvīgu dzīvošanu citā vietā, viņa ģimenes locekļi (DzCK Paraugstatūtu 31. punkts 2. rindkopa un 30.7. punkts);

2.5. kooperatīva biedra, kas izslēgts no kooperatīva par sociālistiskās sadzīves noteikumu sistemātisku pārkāpšanu, ģimenes locekļi (DzCK Paraugstatūtu 31. punkta 2. rindkopa);

2.6. mirušā kooperatīva biedra mantinieki, kas dzīvojuši kopā ar mantojuma atstājēju kooperatīvajā dzīvojamā telpā (DzCK Paraugstatūtu 33. panta 2. rindkopa);

2.7. mirušā kooperatīva biedra ģimenes locekļi, kas nav mantinieki, ja mantinieku nav, ja viņi nav dzīvojuši ar mantojuma atstājēju kooperatīvajā dzīvojamā telpā, vai, ja mantinieki, kas dzīvojuši kopā ar mantojuma atstājēju, atteikušies iestāties kooperatīvā (DzCK statūtu 33. punkta 7. rindkopa).

Konstatējot, ka kooperatīva biedru pilnsapulces (pilnvaroto sapulces) lēmums par atteikšanos uzņemt prasītāju par kooperatīva biedru neatbilst DzCK Paraugstatūtiem, tiesa taisa spriedumu par pirmtiesību atzīšanu prasītājam iestāties kooperatīvā par biedru un tiesībām lietot dzīvojamo telpu.

3. Izšķirot jautājumu, kuru uzskatīt par kooperatīva biedra ģimenes locekli, tiesām jāvadās no Latvijas PSR DzK 63. panta.

Sākotnēji ģimenes sastāvu nosaka, iestājoties kooperatīvā. Turpmāk ģimenes sastāvs var mainīties sakarā ar atsevišķu ģimenes locekļu aiziešanu no dzīvokļa, kā arī sakarā ar jaunu personu iemītnāšanos dzīvoklī atbilstoši Latvijas PSR DzK 64. panta prasībām.

4. Kooperatīva biedra ģimenes locekļi tiesīgi celt prasību par dzīvojamo telpu lietošanas kārtības noteikšanu kooperatīvajā dzīvoklī, kā arī atbilstoši Latvijas PSR DzK 74. pantam tiesīgi prasīt dzīvojamās telpas nodrošināšanu.

Uz tiem ģimenes locekļiem, kuriem nav atzītas tiesības uz pajas uzkrājuma daļu, attiecas Latvijas PSR DzK 69. un 70. pantu noteikumi. Šos ģimenes locekļus tiesa var atzīt par tiesību zaudējušiem uz dzīvojamo telpu pēc kooperatīva biedra vai viņa ģimenes locekļu, vai bijušā laulātā prasības, bet ne pēc citu viņa ģimenes locekļu, kuriem nav tādas tiesības, vai kooperatīva prasības.

5. Tiesības uz paju rodas kooperatīva biedra laulātajam, gan piedaloties laulības laikā ar kopīgiem līdzekļiem sākotnējās pajas summas, gan turpmāko pajas summu iemaksā.

Tiesa var atzīt par kopīpašumu paju, kas iemaksāta kooperatīvā tādu personu kopdzīves laikā, kuru laulība atzīta par spēkā neesošu pēc motīva, ka tikusi slēpta atrašanās citā laulībā. Šajā gadījumā pēc tās personas prasības, kas maldināta, paju var sadalīt pēc Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa 20., 21. un 50. pantu noteikumiem.

Citas personas, tai skaitā kooperatīva biedra ģimenes locekļi, nevar prasīt pajas sadali vai tiesību atzīšanu uz pajas uzkrājuma daļu, bet var prasīt, lai kooperatīva biedrs atlīdzina viņam nodotos līdzekļus, kas ieskaitīti pajā (piemēram, pēc aizdevuma līguma), vai atlīdzību par darbu sakarā ar piedalīšanos mājas celtniecībā.

6. Tiesa var sadalīt paju pēc tam, kad kooperatīva biedru pilnsapulce pieņēmusi lēmumu par dzīvokļu sadali, neatkarīgi no tā, vai puses iedalītajā dzīvoklī iemitinājušās.

Laulības šķiršana ar kooperatīva biedru pati par sevi nav pamats, lai bijušajam laulātajam atņemtu tiesības iemitināties iedalītajā dzīvoklī, ja paja ir viņu kopīpašums.

7. Saskaņā ar DzCK Paraugstatūtu 32. punktu paju starp laulātajiem, kuru laulība šķirta, var sadalīt tādā gadījumā, ja katram no šķirtajiem laulātajiem dzīvoklī var iedalīt izolētu istabu (vai istabas).

Prasību par pajas sadali var izskatīt vienlaikus ar prasījumu par neizolētu istabu pārbūvēšanu un pārplānošanu par izolētām atbilstoši Latvijas PSR DzK 101. pantam, ja tam devusi atļauju vietējās tautas deputātu padomes attiecīgā izpildkomiteja.

Prasība par pajas sadali, kas celta vienlaikus ar prasību par laulības šķiršanu, jāizdala atsevišķā tiesvedībā un jāizskata pēc laulības šķiršanas reģistrācijas, pieaicinot kooperatīvu par trešo personu lietā (Latvijas PSR CPK 38. panta 2. daļa).

8. Kooperatīva biedrs un viņa laulātais var celt prasību par tiesību atzīšanu uz daļu no pajas uzkrājuma, kas ir laulāto kopīpašums, gan laulības laikā, gan arī pēc tās šķiršanas. Dzīvojamā telpa tad netiek dalīta un visas saistības ar kooperatīvu jāturpina pildīt kooperatīva biedram.

Prasība par tiesību atzīšanu uz pajas uzkrājuma daļu lietā par laulības šķiršanu jāizskata vienlaikus ar prasību par laulības šķiršanu un nav jāizdala atsevišķā tiesvedībā, jo kooperatīva pieaicināšana par trešo personu lietā nav obligāta.

9. Ja paja pilnīgi vai daļēji ir laulāto kopīpašums, tad kooperatīva biedrs to var nodot citam pastāvīgi ar viņu dzīvojošam ģimenes loceklim tikai ar laulātā (bijušā laulātā) piekrišanu. Ja kooperatīva biedrs nodod paju bez tā laulātā (bijušā laulātā) piekrišanas, kuram ir tiesības uz pajas uzkrājuma daļu, tad to var apstrīdēt tiesā. Izskatot šādu strīdu, tiesai jāpieaicina piedalīties lietā par trešo personu kooperatīvs.

10. Saskaņā ar DzCK Paraugstatūtu 35. punkta 2. rindkopu kooperatīva biedru pilnsapulces (pilnvaroto sapulces) lēmums par izslēgšanu no DzCK stājas spēkā ar dienu, kad šo lēmumu apstiprinājusi rajona, pilsētas vai pilsētas rajona Tautas deputātu padomes izpildkomiteja. Tāpēc prasību par kooperatīva biedra tiesību atjau-

nošanu un tiesībām turpmāk lietot dzīvojamo telpu vai par viņa izlikšanu no kooperatīvā dzīvokļa sakarā ar izslēgšanu no kooperatīva tiesa var pieņemt izskatīšanai tikai pēc tam, kad šādu lēmumu apstiprinājusi izpildkomiteja.

Ja lieta pieņemta izskatīšanai, pirms pilnsapulces lēmumu apstiprinājusi izpildkomiteja, tad tiesai saskaņā ar Latvijas PSR CPK 216. panta 4. punktu tiesvedība lietā jāaptur. Ja izpildkomiteja atceļ pilnsapulces lēmumu un prasītājs atsakās no prasības, tad tiesvedība lietā jāizbeidz.

11. Ja kooperatīva biedrs mirst, tad uz viņa paju atklājas mantojums, kas sadalāms atbilstoši Latvijas PSR CPK 582. pantam.

Mantinieki, kas mantojuma atstājēja dzīves laikā lietojuši kooperatīvo dzīvojamo telpu, saglabā tiesības arī turpmāk lietot šo telpu ar nosacījumu, ka vismaz viens no viņiem iestāsies par biedru kooperatīvā (DzCK Paraugstatūtu 33. punkts).

Mantinieki, kas mantojuma atstājēja dzīves laikā nav lietojuši kooperatīvo dzīvokli, neiegūst tiesības lietot šo dzīvokli, bet ir tiesīgi saņemt no kooperatīva mantoto paju vai tās daļu.

Ja dzīvoklī paliek dzīvot vairāki mantinieki, bet par kooperatīva biedru kļūst viens no viņiem, tad katrs mantinieks tiesīgs prasīt, lai tiktu atzītas viņa tiesības uz pajas uzkrājuma daļu.

Ja paju sadala starp mantiniekiem un viena mantinieka lietošanā esošās telpas platība ir mazāka par viņa daļu no pajas, tad viņš tiesīgs saņemt naudas kompensāciju no otra mantinieka. Tiesa nevar palielināt daļu vienam mantiniekam uz tā pamata, ka mantojuma atstājēja dzīves laikā viņi tam palīdzējuši ar saviem līdzekļiem, iemaksājot kooperatīvajā pajas maksas vai citus maksājumus.

12. DzCK Paraugstatūtu noteikumi par pajas sadali un mantošanu nav piemērojami pajai, ko iemaksājusi kolhoznieku sēta.

Paju, kas ir kopējais kolhoznieku sētas īpašums, var sadalīt tikai tad, ja saskaņā ar Latvijas PSR CK 132., 134. un 135. pantu nosacījumiem sadala kolhoznieku sētu un ja katrai no jauna izveidotajai kolhoznieku sētai lietošanā esošajā dzīvoklī var iedalīt izolētas istabas.

Jautājumā par kolhoznieku sētas pajas mantošanu jāvadās no Latvijas PSR CK 583. panta.

13. Kooperatīva biedrs, kura lietošanā atrodas daļa no dzīvokļa, atzīstams par tādu, kuram nepieciešams uzlabot dzīvokļa apstākļus, un saskaņā ar DzCK Paraugstatūtu 25. un 28.8. punktiem ir tiesīgs prasīt, lai viņam piešķirtu atbrīvojušos kooperatīva dzīvokli (DzCK Paraugstatūtu 20. punkta pirmā rindkopa).

14. Ja pēc pajas un dzīvojamās platības sadales viens kooperatīva biedrs atbrīvo dzīvojamo telpu, tad šajā dzīvoklī dzīvot palikušais kooperatīva biedrs tiesīgs prasīt, lai atbrīvojušos telpu piešķirtu viņam (DzCK Paraugstatūtu 25. punkts).

15. Izšķirot strīdu par dzīvokļa apmaiņu kooperatīva mājā, tiesām stingri jāievēro Latvijas PSR DzK 133. panta prasības un jāņem vērā, ka kooperatīva biedram apmaiņas rezultātā bez viņa piekrišanas var piešķirt dzīvojamo telpu arī ne no tā kooperatīva

fonda, kura biedrs viņš ir, izņemot dzīvokli mājā, kas pieder citam kooperatīvam.

Tādos gadījumos tiesības prasīt piespiedu apmaiņu ir kooperatīva biedra ģimenes loceklim, kuram ir tiesības uz pajas uzkrājuma daļu. Kooperatīva biedra ģimenes locekļiem, kuriem nav tiesības uz pajas uzkrājuma daļu, nav tiesības prasīt piespiedu apmaiņu.

Tiesām jāņem vērā, ka saskaņā ar DzCK Paraugstatūtu 28.7. punkta 5. rindkopu var izdarīt tikai visa nedalīta kooperatīvā dzīvokļa apmaiņu, gan sadalot to starp šķirtajiem laulātajiem, gan arī starp mantiniekiem.

16. Ja, izskatot šīs kategorijas lietas, tiks konstatēti rupji DzCK Paraugstatūtu pārkāpumi, kooperatīvā dzīvojamā fonda nepareiza izmantošana un ekspluatācija, gadījumi, kad kooperatīva biedrs savas tiesības izmanto pretēji DzCK Paraugstatūtiem, gūst bezstrādes ienākumus, prettiesiski izmantojot kooperatīvo dzīvojamo platību, tad tiesām nepieciešams pieņemt blakus lēmumus, kuros jāierosina jautājums par šo pārkāpumu novēršanu un vainīgo personu atbildību.

17. Sakarā ar šā lēmuma pieņemšanu atzīt par spēku zaudējušu Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1971. gada 12. aprīļa lēmumu Nr. 2 «Par tiesu praksi, izskatot lietas par strīdiem starp pilsoņiem un dzīvokļu celtniecības kooperatīviem» ar grozījumiem, kas izdarīti ar Plēnuma 1980. gada 11. februāra lēmumu Nr. 3.

MANTOJUMA TIESĪBAS

15. PAR LATVIJAS PSR TIESU PRAKSI MANTOJUMA LIETĀS

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 6)

Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums atzīmē, ka republikas tiesas, izskatot strīdus par mantošanu, visumā pareizi piemēro likumu un vadās no PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1966. gada 1. jūlija lēmuma Nr. 6 «Par tiesu praksi mantojuma lietās» un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 10. aprīļa lēmuma Nr. 2 «Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1966. gada 1. jūlija lēmuma «Par tiesu praksi mantojuma lietās» izpildi Latvijas PSR tiesās» izskaidrojumiem.

Tomēr tautas tiesu darbā, izskatot šīs kategorijas lietas, vēl aizvien ir nepilnības un tiek pieļautas kļūdas, kuras rada pilsoņu un valsts mantisko tiesību un ar likumu aizsargāto interešu pārkāpumus. Izšķirot tādus strīdus, ne vienmēr tiek piemērotas procesuālo un materiālo tiesību normas.

Dažreiz tiesneši pieļauj kļūdas, pieņemot pieteikumus mantojuma lietās, un neievēro šīs kategorijas lietu piekritību. Lietu sagatavošana iztiesāšanai notiek pavirši; trūkumi, kas pieļauti šajā procesa stadijā, ne vienmēr tiek novērsti tiesas sēdē; lietu izskatīšana tiek vairākkārt atlikta; netiek ievēroti lietu izskatīšanas termiņi.

Izskatot mantojuma lietas, tiesas nereti ierobežo nepilngadīgo mantinieku tiesības.

Vairākos gadījumos dažādi tiek izlemti jautājumi par mantojuma pieņemšanu un termiņu pagarināšanu mantojuma pieņemšanai. Tiek pieļautas kļūdas mantojamās mantas sastāva noteikšanā un mantojuma sadalē. Ne vienmēr tiek ņemts vērā naudas noguldījumu īpašais tiesiskais režīms.

Tiesas pieļauj arī citus pārkāpumus un kļūdas šīs kategorijas lietu izskatīšanā.

Lai novērstu trūkumus tiesu darbā mantojuma lietās un nodrošinātu vienveidīgu tiesu praksi, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēmj:

1. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka nepieciešams stingri un nelokāmi ievērot likumdošanu par mantošanu un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus, nepieļaut pilsoņu personiskā īpašuma tiesību ierobežojumus, kā arī valsts vai atsevišķu valsts, kooperatīvo un sabiedrisko organizāciju, kam likumā paredzētos gadījumos mirušā manta pāriet pēc mantošanas tiesībām, mantisko interešu ierobežojumus.

2. Tiesnesim, pieņemot prasības pieteikumu strīdos par mantojumu, jāpārbauda, vai pieteikuma saturs atbilst Latvijas PSR CPK 130. panta prasībām, un jāievēro Latvijas PSR CPK 131. un 133. panta prasības, ņemot vērā, ka nav pieļaujama atteikšanās pieņemt prasības pieteikumu uz likumā neparedzētiem pamatiem.

Ja prasība par mantojamās mantas sadalīšanu celta pirms mantojuma pieņemšanai noteiktā sešu mēnešu termiņa notecēšanas, tiesai jāapsver jautājums par tiesvedības apturēšanu līdz šā termiņa notecēšanai.

3. Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 145. pantu tiesnesim jānodrošina lietas pienācīga sagatavošana iztiesāšanai, kas ir viens no pamatnoteikumiem tās savlaicīgai un pareizai izspriešanai. Turklāt lieta sagatavojama iztiesāšanai, ņemot vērā mantojuma lietu īpatnības.

Tā, piemēram, prasībās par tiesībām uz mantojamo mantu un tās sadalī nepieciešams pieprasīt: apliecību par tiesībām uz mantojumu, ja tā bijusi izdota; mantojuma atstājēja miršanas apliecību vai tās norakstu; pierādījumus tam, ka puses ir mantinieki (laulības, dzimšanas, adopcijas vai paternitātes noteikšanas apliecību norakstus, DzER vai ciemu Tautas deputātu padomes izpildkomitejas izziņas par atrašanos mirušā apgādībā, DEĀK izziņu par invaliditāti, ja ir strīds par mantojuma obligāto daļu utt.); mantojamās mantas aprakstes aktu; dokumentus par mantojamās mantas piederību mirušajam (tehniskās inventarizācijas biroja izziņas par īpašuma tiesībām uz celtnēm, pirkuma pārdevuma vai maiņas līgumus u. c.); krājgrāmatiņas un izrakstus no personiskajiem rēķiniem krājbankās u. c.

Lietās, kurās pieteikti prasījumi par testamenta atzīšanu par spēkā neesošu sakarā ar to, ka testators ir ricības nespējīgs, bez

iepriekš minētajiem dokumentiem jāpieprasa tiesas sprieduma noraksti par testatora atzīšanu par rīcības nespējīgu.

Prasībām par testamenta atzīšanu par spēkā neesošu, ja mantojuma atstājējs novēlējis visu savu mantu, pārkāpjot likuma prasības par mantojuma obligāto daļu, jāpieprasa arī dokumenti, kuri apstiprina nepilngadīgo vai darba nespējīgo bērnu, darba nespējīgā laulātā un vecāku radniecības attiecības ar testatoru, kā arī laulātā un vecāku darba nespēju.

Ja radies strīds par termiņa pagarināšanu mantojuma pieņemšanai un prasītāja tiesību atzīšanu uz viņam pienākošos mantojamās mantas daļu, bez citiem pierādījumiem jāpieprasa dokumenti, kuri apstiprina, ka sešu mēnešu termiņš mantojuma pieņemšanai nokavēts attaisnojošu iemeslu dēļ (Latvijas PSR CK 569., 570. pants).

4. Mazbērni var būt mantinieki tikai tad, ja tiesības mantot bijušas viņa mirušajam vecākam. Ja testators atņem saviem bērniem tiesības mantot, tad arī viņu bērni (testatora mazbērni) šīs tiesības neiegūst.

5. Faktiska mantojamās mantas daļas pieņemšana savā valdījumā vai pārvaldīšanā uzskatāma par darbību, kas liecina par visa mantojuma pieņemšanu, lai no kā tas sastāvētu un lai kur atrastos.

6. Par mantojuma pieņemšanu var liecināt mantinieka jebkura darbība, kura saistīta ar mantojamās mantas valdījumu, lietojumu vai rīcību. Pēc Latvijas PSR CK 569. panta jēgas ar valdījumu jāsaprot attieksme pret lietu kā pret savu.

Ja mantojums sastāv no dzīvojamās mājas vai tās daļas, par mantojuma pieņemšanu uzskatāmas darbības, kas liecina par mājas vai tās daļas pieņemšanu valdījumā vai pārvaldīšanā (mājas uzturēšana pienācīgā kārtībā, nodokļu un citu maksājumu samaksa, īres maksas pieprasīšana no mājas īrniekiem utt.).

7. Mantojuma pieņemšanas faktu tiesa var konstatēt Latvijas PSR CPK 249. panta 8. punktā paredzētajā kārtībā.

Tādā pašā kārtībā tiesa var konstatēt mantojuma atklāšanas vietas faktu, ja pieteikuma iesniedzējam nav iespējams citādā veidā saņemt vajadzīgos dokumentus, kas apstiprina mantojuma atstājēja pēdējo pastāvīgo dzīvesvietu vai viņa mantas atrašanās vietu.

Ja sevišķās tiesāšanās kārtībā izskatāmā lieta kādā no ieinteresētajām personām apstrīd pieteicēja tiesības uz mantojumu, tad tāds pieteikums, kas iesniegts sevišķās tiesāšanās kārtībā, tiesai jāatstāj bez izskatīšanas un jāizskaidro ieinteresētajām personām, ka viņām ir tiesības iesniegt prasību pēc vispārīgiem noteikumiem (Latvijas PSR CPK 248. pants).

8. Latvijas PSR CK 569. pantā noteikto sešu mēnešu termiņu mantojuma pieņemšanai var pagarināt tiesa.

Mantojuma pieņemšanas termiņa pagarināšana tiesā izskatāma prasības tiesvedības kārtībā.

Ja attaisnojošu iemeslu dēļ nokavēto termiņu pagarina, mantojums uzskatāms par prasītāja pieņemtu, tāpēc tiesai spriedumā papildu termiņš mantojuma pieņemšanai nav jānosaka.

Prasības lietās par termiņa pagarināšanu mantojuma pieņemšanai jāsniedz tiesā pēc atbildētāja dzīvesvietas, bet, ja mantojamā

manta ir ēka un strīds ir saistīts ar īpašuma tiesību atzīšanu uz to, tad saskaņā ar Latvijas PSR CPK 123. pantu — pēc mantas atrašanās vietas.

9. Ja starp mantiniekiem jāsadala mantojamā manta, kas atklājusies pēc viena laulātā nāves vai ja dzīvais laulātais pieprasa savu daļu no mantojumā ietilpstošā laulāto kopīpašuma, tiesām jākonstatē visa laulāto kopīpašuma sastāvs, kā arī kopīpašums, kas ir uz dzīvā laulātā vārda.

10. Tiesām jāņem vērā, ka mantojamās mantas sastāvā neietilpst mantiskās tiesības un pienākumi, kam ir personisks raksturs (alimentācijas tiesības un pienākumi; tiesības būt par biedru kooperatīvajā organizācijā; dzīvojamās telpas lietošanas tiesības; tiesības uz atlīdzību par kaitējumu, kāds nodarīts mantojuma atstājēja veselībai), taču mantojuma atstājējam kaitējuma atlīdzības summas, kuras viņš nav saņēmis līdz savai nāves dienai, pāriet mantojumā vispārējā kārtībā.

Saskaņā ar PSRS Ministru Padomes 1984. gada 19. novembra lēmumu Nr. 1153 «Par kārtību, kādā izmaksājama līdz strādnieka vai kalpotāja nāvei nesaņemtā darba alga» darba alga, ko strādnieks vai kalpotājs nav saņēmis pirms savas nāves, izmaksājama ģimenes locekļiem, kas dzīvojuši kopā ar viņu, vai arī darba nespējīgām personām, kuras atradušas mirušā apgādībā. Ja minēto personu nav, mirušā strādnieka vai kalpotāja nesaņemtā darba alga ietilpst mantojamās mantas sastāvā un tā mantojama likumdošanā noteiktā kārtībā.

11. Saskaņā ar Dārzkopības sabiedrības tipveida statūtiem dārzkopības sabiedrības biedra nāves gadījumā priekšrocības tiesības iestāties sabiedrībā tiek piešķirtas vienam no mirušā mantiniekiem.

Mantinieku civiltiesiskos strīdus par pārkāpto vai apstrīdamo priekšrocības tiesību iestāties sabiedrībā aizstāvēšanu izšķir tiesa.

Dārzkopības sabiedrības biedra personiskā īpašumā esošā dārza mājiņa viņa nāves gadījumā pāriet par sabiedrības biedru uzņemtajam mantiniekam, bet citiem mantiniekiem atlīdzināma dārza mājiņas, kā arī augļu koku un ogulāju stādījumu vērtība un citas zemes gabala apguves izmaksas.

12. Ja mantojums sastāv no priekšmeta, kura kopēja lietošana vairākiem mantiniekiem praktiski nav iespējama, tiesa, sadalot mantojamo mantu Latvijas PSR CK 582. panta kārtībā, var izbeigt kopīpašumu, atstājot šo priekšmetu viena mantinieka īpašumā un uzliekot viņam par pienākumu izmaksāt pārējiem mantiniekiem naudas kompensāciju par viņu daļām.

13. Saskaņā ar Latvijas PSR CK 584. pantu noguldījums krājbankā neietilpst mantojamās mantas sastāvā un uz to neattiecas noteikumi par mantošanas tiesībām, ja noguldītājs devis rīkojumu krājbankai par noguldījuma izmaksāšanu viņa nāves gadījumā jebkurai personai vai valstij. Mantojuma atstājējam piederošais noguldījums neietilpst mantojuma sastāvā arī tad, ja rīkojums par noguldījuma izmaksāšanu viņa nāves gadījumā noformēts notariālā kārtībā kā atsevišķs testaments vai arī vispārēja testamenta veidā

ar speciālu norādi, ka tas attiecas uz noguldījumiem krājbankās. Par šādu novēlējumu noguldītājam rakstveidā jāpaziņo krājbankai. Pretējā gadījumā krājbanka nav atbildīga par noguldījuma izmaksāšanu uz krājbankai dotā noguldītāja agrākā rīkojuma pamata.

Ja noguldītājs nav devis speciālu rīkojumu par noguldījuma izmaksāšanu kādā no iepriekšminētajiem veidiem un ir sastādījis testamentu par visas savas mantas novēlēšanu mantiniekiem, noguldījums pāriet mantiniekiem pēc testamenta. Ja novēlēta tikai daļa mantas, noguldījums un cita nenovēlēta manta pāriet mantiniekiem pēc likuma.

Notariāli apstiprināts vai tam pielīdzināts testaments, kas sastādīts vēlāk, atceļ rīkojumu par noguldījumu, ja tajā ir speciāls norādījums, ka testaments attiecas uz noguldījumu, par kuru agrāk bijis dots rīkojums krājbankā.

Ja noguldījumi krājbankās izdarīti laulāto kopdzīves laikā uz katra laulātā vārda un ir laulāto kopīpašums, mantojumā ietilpst tikai tā noguldījumu daļa, kura pieder pašam mantojuma atstājējam. Tāpēc testamentārais rīkojums, kuru devis viens no viņiem par noguldījumu, kas izdarīts uz viņa vārda, attiecas tikai uz viņa daļu šajā noguldījumā. Šis testamentārais rīkojums neattiecas uz mantojuma atstājējam piederošo noguldījuma daļu, kas iemaksāta uz otra laulātā vārda. Šo mantojuma atstājējam piederošo noguldījuma daļu, kas ir otra laulātā personiskajā kontā, manto pēc likuma (ja nav testamentā).

Mantojot noguldījumus, Latvijas PSR CK 558. pantā norādītiem mantiniekiem tiesības uz mantojuma obligāto daļu rodas tikai tad, ja nav dots testamentārais rīkojums krājbankai un notariāli apliecinātā testamentā nav speciāla norādījuma par noguldījumu.

14. Ja mantinieks, kuram ir tiesības uz mantojuma obligāto daļu, noteiktajā termiņā nepieņem mantojumu vai atsakās no tā, mantojamā manta pāriet mantiniekiem pēc testamentā, bet, ja nav testamentā, — mantiniekiem pēc likuma. Atteikšanās no mantojuma obligātās daļas par labu kādam citam no mantiniekiem nav pieļaujama.

15. Ja mantinieks, kas acināts mantot pēc likuma vai pēc testamentā, nomiris pēc mantojuma atklāšanās, nepaguvis to pieņemt, tad viņa tiesības uz viņam pienākošo mantojuma daļu saskaņā ar Latvijas PSR CK 571. pantu pāriet viņa mantiniekiem (mantošanas transmisija).

Turklāt, ņemot vērā, ka obligātā daļa pienākas tikai īpašai mantinieku kategorijai, jāievēro, ka gadījumā, ja mantinieks, kuram ir tiesības uz mantojuma obligāto daļu, nomirst, nepaguvis to pieņemt, tad tiesības prasīt obligātās daļas piešķiršanu nevar pāriet viņa mantiniekiem transmisijas kārtībā.

Ja mantinieks miris pēc tam, kad viņš jau faktiski pārvaldījis sākotnējā mantojuma atstājēja mantojumu un jau kļuvis par mantojamās mantas īpašnieku, tad pati šī manta, bet ne tiesības mantojumu pieņemt, ietilpst viņa mantotā īpašuma sastāvā. Viņa mantiniekiem nav piemērojami noteikumi par mantošanas transmisiju un mantojumu, kura sastāvā jau ietilpst sākotnējā mantojuma atstājēja manta, viņi pieņem Latvijas PSR CK 569. pantā paredzētajā kārtībā.

16. Latvijas PSR CK 577. pantā noteiktais sešu mēnešu termiņš, kura laikā mantojuma atstājēja kreditoriem ir tiesības pieteikt savas pretenzijas, ir prekluzīvs, nevis noilguma termiņš, tāpēc, ja tas nokavēts, Latvijas PSR CK 6. nodaļas noteikumi nav piemērojami un tiesa nevar šo termiņu atjaunot.

17. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību precīzi un nelokāmi ievērot likumdošanu par mantiniekiem, kuri ir rīcības nespējīgi vai kuriem ir ierobežota rīcībspēja. Tiesām jāievēro, ka nepilngadīgo mantinieku vecumā no piecpadsmit līdz astoņpadsmit gadiem, kā arī mantinieku, kuri atzīti par ierobežoti rīcībspējīgiem, tiesības un ar likumu aizsargātās intereses tiesā aizstāv viņu vecāki (adoptētāji) vai aizbildņi, tomēr tiesai šādās lietās jāauzicina piedalīties arī paši nepilngadīgie vai pilsoņi, kuri atzīti par ierobežoti rīcībspējīgiem (Latvijas PSR CPK 33. panta 2. daļa). Likumiskie pārstāvji izdara pārstāvamo vārdā visas procesuālās darbības, kuru realizēšanas tiesības ir pārstāvjiem, piemērojot ierobežojumus, kādus paredzējuši Latvijas PSR likumi par laulību un ģimeni un attiecīgie Latvijas PSR civilprocesa kodeksa panti (Latvijas PSR CPK 49. panta 5. daļa). Lai atteiktos no aizbilstamā tiesībām, sadalītu mantu vai atsavinātu viņa mantu, vajadzīga iepriekšēja aizbildnības un aizgādības iestāžu atļauja (Latvijas PSR LĢK 148. panta 1. daļa).

18. Mantojuma atstājēja nāves gadījumā apglabāšanas izdevumus personai, kas segusi šos izdevumus, atlīdzina mantinieki, kas pieņēmuši mantojumu.

Mantojuma atstājēja apglabāšanas izdevumus atlīdzina mantinieki proporcionāli mantojuma daļai, kādu katrs no viņiem saņēmis.

Prasības noilguma vispārīgais termiņš, kas noteikts Latvijas PSR CK 79. pantā, attiecas uz mantojuma atstājēja apglabāšanas izdevumu atlīdzību, jo šos izdevumus nevar uzskatīt par mantojuma atstājēja parādu.

19. Ja prasība tiek apmierināta, prasītāja iemaksāto valsts nodevu un pārējos tiesas izdevumus viņam atlīdzina uz atbildētāja rēķina (Latvijas PSR CPK 90. pants). Tomēr tiesām, apmierinot prasību par tiesībām uz mantojumu, jāievēro, ka prasītājam, noformējot mantojuma tiesības notariāta kantorī, būtu jāmaksā valsts nodeva par apliecības saņemšanu par tiesībām uz mantojumu, tāpēc atbildētājam jāatlīdzina valsts nodeva daļā, kas pārsniedz valsts nodevas summu, kāda prasītājam par mantojamo mantu būtu jāmaksā notariāta kantorī.

20. Vērst tautas tiesu uzmanību, ka nepieciešams pieņemt blakus lēmumus, ja konstatēti likumības pārkāpumi vai būtiski trūkumi amatpersonu un valsts iestāžu darbībā.

21. Sakarā ar šā lēmuma pieņemšanu atzīt par spēku zaudējušu Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 10. aprīļa lēmumu Nr. 2 «Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1966. gada 1. jūlija lēmuma «Par tiesu praksi mantojuma lietās» izpildi Latvijas PSR tiesās» ar papildinājumiem, kas izdarīti ar Plēnuma 1983. gada 12. decembra lēmumu Nr. 10.

LAULĪBAS — ĢIMENES TIESĪBAS

16. PAR TIESU PRAKSI LIETĀS PAR ALIMENTU PIEDZIŅU BĒRNIEM

(1976. gada 5. aprīļa Plēnuma lēmums Nr. 2)

Gādība par bērniem un viņu audzinātājiem ir viens no svarīgākajiem Komunistiskās partijas un Padomju valsts uzdevumiem.

Līdz ar to savu bērnu audzināšana un uzturēšana ir svarīgs vecāku pienākums.

Izpildot mātes un bērna tiesību aizsardzības uzdevumus, tiesu iestāžu darbā svarīga nozīme ir precīzai un ātrai lietu izskatīšanai par alimentu piedziņu bērniem un savlaicīgai tiesas sprieduma izpildei šais lietās.

Tiesu prakse rāda, ka tiesas galvenos vilcienos pareizi izskata lietas par alimentu piedziņu bērniem. Tai pašā laikā to Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums uzskata, ka republikas tiesās dažkārt nav vienveidības atsevišķu jautājumu izlemšanā, kas saistīti ar tiesību normu piemērošanu; netiek veltīta vajadzīgā uzmanība lietu sagatavošanai izliesāšanai; pieņemot prasības pieteikumus, tiesneši neprasa iesniegt lietas izskatīšanai nepieciešamos dokumentus; izskatot lietu tiesā, ne vienmēr tiek noskaidroti lietas patiesie apstākļi un tiek pieļauta vienkāršošana lietas izskatīšanā; spriedumos ne vienmēr norādīti alimentu tiesiskajām attiecībām nepieciešamie specifiskie dati.

Lai novērstu atzīmētos trūkumus un panāktu vienveidīgu tiesu praksi, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma nolēmja:

1. Pieņemot prasības pieteikumus par alimentu piedziņu, tiesnesim stingri jāizpilda Latvijas PSR CPK 131. un 133. panta prasības, to skaitā pieprasot iesniegt bērna dzimšanas apliecību un izziņu par bērna atrašanos prasītāja apgādībā.

Lai aprēķinātu valsts nodevas summu, kas, taisot spriedumu, jāpievieno no atbildētāja, tiesnesim jāpieprasa no atbildētāja darbvietas izziņa par viņa vidējo izpeļņu un, lai konstatētu iespējamās trešās personas, jāpieprasa ziņas par to, kādi ieturējumi un uz kādu izpildu dokumentu pamata tiek izdarīti no atbildētāja algas.

Pie tam jāņem vērā, ka saskaņā ar PSRS Tieslietu ministrijas un PSRS Finanšu ministrijas 1973. gada 25. aprīļa vēstuli «Par valsts nodevas aprēķināšanas kārtību lietās par alimentiem bērniem» atbildētāja vidējo mēneša izpeļņu nosaka no visiem izpeļņas veidiem, no kuriem jāieturimenti, par pēdējo gadu pēdējā darbavietā, atskaitot ieturēto ienākuma nodokli, vai par faktiski nostrādātajiem mēnešiem, ja atbildētājs strādājis nepilnu gadu.

Prasībās par atbrīvošanu no alimentu maksāšanas vai par alimentu apmēra samazināšanu bērniem tiesnesim jāpieprasa iesniegt sprieduma norakstu, ar kuru prasītājam uzlikts pienākums maksāt alimentus, dokumentus par prasītāja invaliditāti un citus pierādījumus, kas apstiprina apstākļus, kuriem pastāvēt prasītāju saskaņā ar Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa 76. pantu var atbrīvot no alimentu maksāšanas vai alimentu apmēru var samazināt.

Ja dokumentu iesniegšanā prasītājam ir grūtības, tos izprasa tiesnesis.

2. Izskatot prasības par alimentu piedziņu bērniem, tiesām jānoskaidro to iesniegšanas patiesie iemesli.

Pie tam jāatceras, ka prasību nevar apmierināt, kaut arī laulība šķirta, ja tiks konstatēts, ka prasība iesniegta ar nolūku, apejot likumu, samazināt atbildētāja citam piedzinējam maksājamo alimentu apmēru vai samazināt ieturējumus no darba algas pēc citām piedziņām.

Sakarā ar to tiesām jāapspiež jautājums par piedzinēja, kura labā tiek izdarīti ieturējumi no atbildētāja darba algas pēc citām piedziņām, kā trešās personas pieaicināšanu.

3. Jāņem vērā, ka lietās par alimentu piedziņu bērniem tiesas saskaņā ar Latvijas PSR CPK 163. pantu, ievērojot konkrētos apstākļus, var atzīt atbildētāja ierašanos tiesas sēdē par obligātu un gadījumā, ja viņš neierodas tiesas sēdē tādu iemeslu dēļ, kurus tiesa neatzīst par attaisnojošiem, var pieņemt lēmumu atvest viņu piespiedu kārtā un sodīt ar naudas sodu līdz desmit rubļiem.

Ja nav zināma atbildētāja atrašanās vieta, tiesa nav tiesīga izskatīt lietu par alimentu piedziņu, bet saskaņā ar Latvijas PSR CPK 113. pantu tai jāizsludina atbildētāja meklēšana ar milicijas iestāžu palīdzību un jāapspiež jautājums par tiesvedības apturēšanu saskaņā ar Latvijas PSR CPK 217. panta 4. punktu.

4. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka saskaņā ar Latvijas PSR LĢK 83. pantu lietās par alimentu piedziņu bērniem no vecākiem, ja tas nepieciešams, tiesa ir tiesīga pieņemt lēmumu par alimentu pagaidu piedziņu līdz strīda izlemšanai, kurus var noteikt kā attiecīgu daļu no atbildētāja izpeļņas (ienākuma), kā arī konkrētā naudas summā.

Tādu lēmumu var pieņemt tikai par personām, kas ierakstītas par vecākiem civiltāvokļa aktu reģistrācijas grāmatā.

5. Izskaidrot tiesām, ka, taisot spriedumu par alimentu piedziņu, tiesa vadās no fakta, ka atbildētājs ir bērna tēvs vai māte. Ja, izskatot lietu par alimentu piedziņu bērniem, atbildētājs iebilst pret prasību, norādot, ka bērns nav viņa, tiesai jāizskaidro atbildētājam viņa tiesības apstrīdēt ierakstu Latvijas PSR LĢK 56. panta kārtībā, ceļot pretprasību. Tiesa nav tiesīga skatīt prasības pieteikumu par bērna tēva vai mātes ieraksta atzīšanu par spēkā neesošu, ja likumīgā spēkā ir stājies spriedums par alimentu piedziņu no prasītāja.

6. Tiesām jāņem vērā, ka saskaņā ar Latvijas PSR CPK 209. pantu piedzenamo alimentu apmēra un piedziņas ilguma grozīšana, kā arī atbrivošana no alimentu maksāšanas iespējama tikai tad, ja ieinteresētā persona vai organizācija iesniedz jaunu prasību.

Gadījumos, kad atbildētājs, kuram saskaņā ar spriedumu jāmaksā alimenti bērniem, kas dzimuši dažādām mātēm, atjauno kopdzīvi ar vienu no mātēm un uzsāk kopīgi audzināt bērnus, otrs piedzinējs, ja nav pamata pieņemto spriedumu atcelt uzraudzības kārtībā, var celt prasību tiesā pēc savas dzīvesvietas par alimentu apmēra palielināšanu līdz likumā noteiktajam apmēram.

Taču, ja piedzinējs, kuram pēc tiesas sprieduma tika maksāti alimenti bērnam, miris, audzinātāja pieteikums par alimentu piedziņu bērna uzturēšanai viņa labā izskatāms Latvijas PSR CPK 208. panta kārtībā.

7. Samazināt nepilngadīgajiem bērniem piedzenamo alimentu apmēru pēc Latvijas PSR LĢK 76. panta 2. un 3. daļā paredzētajiem pamatiem var, gan izskatot prasību par alimentu piedziņu, gan arī iesniedzot prasību par alimentu apmēra samazināšanu.

8. Vecākiem, kuru bērni ievietoti speciālajās skolās un speciālajās profesionāli tehniskajās mācību iestādēs, daļēji jāsedz izdevumi par viņu bērnu uzturēšanu.

Sakarā ar to bērnu ievietošana speciālajās skolās un speciālajās profesionāli tehniskajās skolās neatbrīvo vecākus no pienākuma maksāt alimentus otram no vecākiem saskaņā ar agrāk pieņemto spriedumu. Taču tam no vecākiem, kurš saņem alimentus, bet nepiedalās bērna audzināšanā un sakarā ar to viņam nav izdevumu, nav tiesību saņemt alimentus, tāpēc otro no vecākiem var atbrīvot ar tiesas spriedumu no tālākas alimentu maksāšanas.

9. Ja nepilngadīgais atrodas audzināšanas darbu kolonijā, tiesa var atbrīvot vienu no vecākiem no tālākas piedzenamo alimentu maksāšanas otram no vecākiem, aizbildnim vai aizgādņim, ja sakarā ar nepilngadīgo viņiem nav nekādu izdevumu.

10. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka saskaņā ar Latvijas PSR Likuma par veselības aizsardzību 69. pantu bērni ar fiziskiem un psihiskiem defektiem uzturami zīdaiņu namos, bērnunamos un citās specializētās bērnu iestādēs par valsts līdzekļiem, tāpēc saskaņā ar Latvijas PSR LĢK 76. panta 3. daļu tiesa ir tiesīga atbrīvot vienu no vecākiem no tālākas alimentu maksāšanas otram no vecākiem uz visu bērna atrašanās laiku šajās iestādēs.

Šajā gadījumā tiesa ir arī tiesīga aprobežoties ar alimentu apmēra samazināšanu pēc agrāk taisīta sprieduma, ņemot vērā tēva vai mātes izdevumu raksturu bērnam.

11. Atbilstoši Latvijas PSR LĢK 80. pantam izdevumus par bērnu uzturēšanu bērnu iestādēs var piedzīt šo iestāžu labā no bērnu vecākiem, ja viņi saskaņā ar likumu nav atbrīvoti no maksas par bērnu uzturēšanu. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka pie vecākiem, kas ar likumu atbrīvoti no maksas par bērnu uzturēšanu, pieskaitāmas mātes, kas nesastāv laulībā, ja bērna tēvs nav noteikts likumā paredzētajā kārtībā.

12. Apmierinot prasību par vecāku tiesību atņemšanu vai bērnu atņemšanu, neatņemot vecāku tiesības, tiesai neatkarīgi no tā, vai iesniegta prasība par alimentu piedziņu, jāapspriež jautājums par alimentu piedziņu bērna uzturēšanai. Ja bērni lietas izskatīšanas laikā jau atrodas bērnu iestādē vai attiecīgu personu aizgādībā, tiesai jāapspriež jautājums par alimentu piedziņu bērnu iestādes vai faktiskā audzinātāja labā.

Ja bērni lietas izskatīšanas laikā atrodas pie vecākiem — atbildētajiem, spriedumā jānorādā, ka izdevumi bērnu uzturēšanai piedzenami no brīža, kad bērni ievietoti attiecīgajā bērnu iestādē. Šajā gadījumā pēc bērnu ievietošanas bērnu iestādē konkrēto piedziņēju

un piedziņas sākumu nosaka Latvijas PSR CPK 208. panta kārtībā, bet izpildu rakstu par izdevumu piedziņu bērnu uzturēšanai izraksta pēc tāda lēmuma pieņemšanas.

13. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka jāievēro Latvijas PSR CPK 199. panta prasības un Latvijas PSR Augstākās Tiesas 1974. gada 30. decembra Plēnuma lēmuma «Par tiesas spriedumu» 7. un 8. punktā izklāstītie norādījumi par to, ka sprieduma rezolutīvajā daļā par alimentu piedziņu bez citiem rekvizītiem nepieciešams norādīt ziņas par dzimšanas laiku un vietu personai, no kuras alimentus piedzen, un ka spriedums izpildāms nekavējoties.

14. Ja, taisot spriedumu par alimentu piedziņu bērniem, nav ziņu par atbildētāja vidējo izpelņu un tādēļ nav iespējams noteikt piedzenamās valsts nodevas apmēru, tiesa, neizskatot šo jautājumu, var Latvijas PSR CPK 206. panta kārtībā taisīt papildspriedumu par valsts nodevas piedziņu.

15. Alimentu piedziņas izpildu raksta atdošana piedzinējam sakarā ar viņa iesniegumu nav šķērslis šā izpildu raksta iesniegšanai izpildei tiesas noteiktā termiņa robežās un nav pamats izpildīšanas lietvedības izbeigšanai uz Latvijas PSR CPK 372. panta pamata.

Izpildīšanas lietvedība tiek izbeigta uz tautas tiesneša lēmuma pamata Latvijas PSR CPK 373. panta kārtībā, ja ir Latvijas PSR CPK 372. pantā paredzētie pamati.

16. Latvijas PSR Augstākās Tiesas Civillietu tiesas kolēģijai pastiprināt kontroli pār lietu izskatīšanu alimentu piedziņai bērniem.

17. PAR TIESU PRAKSI LIETĀS PAR VECĀKU TIESĪBU ATŅEMŠANU UN BĒRNU ATŅEMŠANU VECĀKIEM, NEATŅEMOT VECĀKU TIESĪBAS

(1978. gada 28. marta Plēnuma lēmums Nr. 2 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1980. gada 11. februāra Plēnuma lēmumu Nr. 2)

Rūpes par bērnu audzināšanu, viņu sagatavošana sabiedriski derīgam darbam un audzināšana par sociālistiskās sabiedrības cietīņiem locekļiem saskaņā ar PSRS Konstitūcijas 66. pantu ir mūsu pilsoņu konstitucionāls pienākums.

Taču vēl ir vecāki, kas nepilda šo pienākumu.

Sai sakarā svarīga vieta tiesu darbībā ir pareizai un ātrai lietu izskatīšanai par vecāku tiesību atņemšanu un bērnu atņemšanu vecākiem, neatņemot vecāku tiesības.

Tiesu prakse rāda, ka tiesas galvenos vilcienos pareizi izskata minētās kategorijas lietas un aizsargā nepilngadīgo bērnu tiesības un intereses.

Tai pašā laikā, izskatot šīs lietas, tiek pieļautas kļūdas: pieņemot prasības pieteikumus, tiesneši neprasa iesniegt visus lietas izskatīšanai nepieciešamos dokumentus, dažkārt netiek veltīta pienācīga uzmanība lietas sagatavošanai iztiesāšanai, nereti trūkst vienveidības atsevišķu ar tiesisko normu piemērošanu saistīto jautājumu

izlemšanā, iztiesāšanas gaitā tiek pieļauta vienkāršošana, ne vienmēr tiek noskaidroti lietas patiesie apstākļi.

Dažas tautas tiesas, atņemot vecāku tiesības vai atņemot bērnus bez vecāku tiesību atņemšanas, neapspriež jautājumu par alimentu piedzišanu bērnu uzturēšanai, tā rezultātā vecāki ilgu laiku atbrīvojas no pienākuma uzturēt savus bērnus.

Ne vienmēr pilnībā tiek ievēroti PSRS Augstākās Tiesas un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnumu lēmumi, kas attiecas uz laulības un ģimenes likumdošanas piemērošanu gadījumos, kad izskata lietas par vecāku tiesību atņemšanu un bērnu atņemšanu vecākiem, neatņemot vecāku tiesības.

Tautas tiesas ne vienmēr izmanto profilaktiskos līdzekļus, lai novērstu trūkumus bērnu audzināšanā.

Ne visos gadījumos, kad tas nepieciešams, tiesas pieņem blakus lēmumus par vecāku pienākumu neizpildīšanas, par vecāku amorālas, pretsabiedriskas izturēšanās un par bērnu nepareizas audzināšanas faktiem.

Lai novērstu trūkumus tiesu darbā un radītu vienveidību tiesu praksē, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnumš nolēmj:

1. Latvijas PSR laulības un ģimenes likumdošana vērsta uz jaunās paaudzes komunistisko audzināšanu, tās fizisko un garīgo spēku attīstīšanu, tāpēc tiesu pienākums ir likumā paredzētajos gadījumos atņemt bērnus vecākiem, kas nepilda savus pienākumus viņu audzināšanā.

2. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka saskaņā ar Latvijas PSR LĢK 67. pantu vecākiem var atņemt vecāku tiesības, ja viņi izvairās pildīt savus pienākumus bērnu audzināšanā vai ļaunprātīgi izmanto savas vecāku tiesības, cietsirdīgi izturas pret bērniem, kaitīgi ietekmē bērnus ar savu amorālo, pretsabiedrisko izturēšanos, kā arī tad, ja vecāki ir hroniski alkoholiķi vai narkomāni.

Izskaidrot tiesām, ka vecāku izvairīšanās no bērnu audzināšanas ir tad, ja viņi bez attaisnojošiem iemesliem nerūpējas par savu bērnu garīgo un fizisko attīstību, viņu mācīšanu un sagatavošanu sabiedriski derīgam darbam.

(1980. gada 11. februāra Plēnuma lēmuma Nr. 2 redakcijā.)

Pamats personas atzīšanai par hronisku alkoholiķi vai narkomāni ir tikai medicīniskās komisijas slēdziens, taču tāda slēdziena pamatotību tiesa pārbauda un novērtē kopumā ar citiem pierādījumiem atbilstoši Latvijas PSR CPK 55. panta noteikumiem.

3. Vecāku tiesību atņemšanu kā galējo līdzekli var piemērot tikai tad, ja vecāku uzvedība ir necienīga un ja citi viņu ietekmēšanas līdzekļi nav devuši pozitīvus rezultātus.

Ar vecāku tiesību atņemšanu jāsaprot to tiesību atņemšana, kuras izriet no radniecības ar bērnu un pieder vecākiem līdz laikam, kad bērni sasniedz pilngadību (tiesības izlemt bērna audzināšanas, mācīšanas un adoptēšanas jautājumus, būt viņa pārstāvjiem, prasīt, lai citām personām nodotos bērnus atdotu viņiem atpakaļ, utt.), kā arī dažu likumā paredzēto personisko un mantisko tiesību atņemšana — saņemt no bērniem uzturu, būt bērnu mantiniekiem pēc viņu nāves utt.

Līdz ar vecāku tiesību atņemšanu tiek pārtraukta šim vecākam bērnu uzturēšanai noteikto pabalstu, pensiju vai viņa labā piedzīto alimentu izmaksa.

Sakarā ar to tiesām, izskatot lietas par vecāku tiesību atņemšanu, jānoskaidro, vai atbildētājam tiek izmaksāts pabalsts, pensija vai alimenti bērnu uzturēšanai, un, prasību apmierinot, jāveic pasākumi, lai šīs izmaksas pārtrauktu.

Personas, kam atņemtas vecāku tiesības, nevar būt adoptētāji, aizbildņi un aizgādņi (Latvijas PSR LĢK 105. un 138. pants).

4. Tiesām jāņem vērā, ka vecāku tiesību atņemšana neatbrīvo vecākus no pienākuma uzturēt savus bērnus. Alimenti nav piedzīnami tikai tādā gadījumā, ja vecāki, kuru bērns ievietots valsts bērnu iestādē, atbrīvoti no maksas par bērnu uzturēšanu.

Apmierinot prasību par vecāku tiesību atņemšanu vai bērnu atņemšanu, neatņemot vecāku tiesības, tiesai neatkarīgi no tā, vai ir iesniegta prasība par alimentu piedziņu, jāapspriež jautājums par alimentu piedziņu bērnu uzturēšanai, vadoties no Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 5. aprīļa lēmuma Nr. 2 «Par tiesu praksi lietās par alimentu piedziņu bērniem».

5. Nedrīkst atņemt vecāku tiesības tādiem vecākiem, kuri neizpilda vecāku pienākumus slimības, plānprātības vai citu objektīvu iemeslu dēļ. Šais gadījumos atbilstoši Latvijas PSR LĢK 72. pantam tiesa, konstatējot, ka bērna atstāšana pie vecākiem ir viņam bīstama, ir tiesīga taisīt spriedumu par bērna atņemšanu vecākiem un viņa nodošanu aizbildnības un aizgādības iestāžu aizgādībā, lai nodrošinātu bērnam normālus audzināšanas apstākļus.

6. Izskaidrot tiesām, ka prasības par vecāku tiesību atņemšanu un bērnu atņemšanu var iesniegt tikai personas un organizācijas, kurām tādas tiesības piešķīris likums (Latvijas PSR LĢK 68. pants un ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1967. gada 28. marta dekrētu apstiprinātā Nepilngadīgo lietu komisiju nolikuma 19. pants Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1977. gada 29. aprīļa dekrēta redakcijā).

Citas ieinteresētas personas var griezties ar attiecīgu iesniegumu šais iestādēs, nevis tieši tiesā.

7. Pieņemot prasības pieteikumu par vecāku tiesību atņemšanu vai bērnu atņemšanu, neatņemot vecāku tiesības, tiesnesim jāpieprasa bērna dzimšanas apliecība, bet gadījumos, kad tas nepieciešams, izziņa no civilstāvokļa aktu reģistrācijas nodaļas, ka ziņas par tēvu ierakstītas Latvijas PSR LĢK 58. pantā paredzētajā kārtībā.

Ja prasītājs nepieciešamo dokumentu nevar iesniegt, šo dokumentu izprasa tiesa.

8. Lai laikus un pareizi izlemtu lietas par vecāku tiesību atņemšanu un par bērnu atņemšanu, neatņemot vecāku tiesības, tiesai sevišķa uzmanība jāveltī šo lietu sagatavošanai iztiesāšanai.

Ja tiesai iesniegti nepilnīgi materiāli, tai pēc savas iniciatīvas jāizprasa papildu pierādījumi, kas nepieciešami, lai vispusīgi un objektīvi noskaidrotu faktiskos apstākļus.

Saskaņā ar Latvijas PSR LĢK 74. pantu tiesai jāpieaicina lietā aizbildnības un aizgādības iestādes, lai tās pārbaudītu bērna dzīves un audzināšanas apstākļus.

Tiesām jāņem vērā, ka, ja prasība par vecāku tiesību atņemšanu celta pret vienu no vecākiem, tiesai jānoskaidro otra vecāka atrašanās vieta un jāapspriež jautājums par viņa pieaicināšanu lietā. (1980. gada 11. februāra Plēnuma lēmuma Nr. 2 redakcijā.)

9. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka lietās par vecāku tiesību atņemšanu un bērnu atņemšanu, neatņemot vecāku tiesības, tiesas sēdē jāpiedalās aizbildnības un aizgādības iestādes pārstāvim.

Aizbildnības un aizgādības iestādes pārstāvis jāpilnvaro piedalīties tiesas sēdē šai iestādei, nevis kādai citai iestādei.

10. Tiesām jāņem vērā, ka lietas par vecāku tiesību atņemšanu vai bērna atņemšanu, neatņemot vecāku tiesības, parasti jāizskata, piedaloties atbildētājiem.

Tā kā, izskatot šīs lietas, tiek izlemts jautājums par alimentiem bērnu uzturēšanai, tiesa ir tiesīga atzīt atbildētāja ierašanos par obligātu, bet, ja viņš bez dibinātiem iemesliem neierodas, viņam var uzlikt naudas sodu un atvest piespiedu kārtā saskaņā ar Latvijas PSR CPK 163. pantu.

11. Norādīt tiesām uz nepieciešamību pastiprināt sakarus ar sabiedrību un pieaicināt lietā pēc attiecīgu sabiedrisko organizāciju un darba kolektīvu lūguma to pārstāvjus. Tiesām nepieciešams arī pēc savas iniciatīvas iesaistīt sabiedrības pārstāvjus, lai apsekotu un pārbaudītu bērnu audzināšanas apstākļus.

12. Ja bērnu atņem abiem vecākiem, tas jānodod aizbildnības un aizgādības iestāžu aizgādībā.

Tiesa nav tiesīga izlemt jautājumus par bērnu turpmāko audzināšanu (bērnu ievietošana bērnu iestādē), jo šo jautājumu izlemšana ietilpst aizbildnības un aizgādības iestāžu kompetencē.

(1980. gada 11. februāra Plēnuma lēmuma Nr. 2 redakcijā.)

13. Izskaidrot tiesām, ka saskaņā ar Latvijas PSR CPK 88. panta 9. punktu no tiesas izdevumu iemaksas valsts ienākumos atbrīvotas iestādes, organizācijas un pilsoņi, kas uzsākuši lietu, lai aizstāvētu citu personu intereses.

Tādas lietas ir arī lietas par vecāku tiesību atņemšanu un bērnu atņemšanu vecākiem, neatņemot vecāku tiesības.

Ja prasība tiek apmierināta, ieskaitot arī alimentu piedziņu, no atbildētājiem jāpiedzen tiesas izdevumi likumā noteiktajā apmērā.

14. Ja lietas iztiesāšanas gaitā konstatē būtiskus trūkumus aizbildnības un aizgādības iestāžu, nepilngadīgo lietu komisiju un inspekciju, mācību iestāžu, bērnu iestāžu vai citu iestāžu un organizāciju darbā, kuru pienākums ir aizsargāt bērnu tiesības un intereses, tiesām nepieciešams pieņemt par šiem trūkumiem blakus lēmumus.

Izskatot lietas par vecāku tiesību atņemšanu un par bērnu atņemšanu vecākiem, neatņemot vecāku tiesības, tiesām dziļāk jāatklāj cēloņi, kas šādus apstākļus radījuši, un, pieņemot blakus lēmumus, jāreaģē uz atklātajiem vecāku amorālas uzvedības faktiem un nepienācīgu savu pienākumu izpildi bērnu audzināšanā.

15. Spriedums par vecāku tiesību atņemšanu jānosūta civilstāvokļa aktu reģistrācijas nodaļai pēc bērna dzimšanas reģistrācijas vietas, lai tiktu izdarīti attiecīgi ieraksti ailē par vecākiem (ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1969. gada 12. decembra lēmumu apstiprinātās Instrukcijas par civilstāvokļa aktu reģistrācijas kārtību 31. punkts).

16. Atzīt par spēku zaudējušu Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1973. gada 4. jūnija lēmumu Nr. 1 «Par tiesu praksi lietās par vecāku tiesību atņemšanu pilsoņiem, kas, pārmērīgi lietojot alkoholiskos dzērienus, nenodrošina bērnu audzināšanu.»

**18. PAR LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA 1978. GADA
20. MARTA LĒMUMA NR. 2 «PAR TIESU PRAKSI LIETĀS
PAR VECĀKU TIESĪBU ATŅEMŠANU UN BĒRNU ATŅEMŠANU
VECĀKIEM, NEATŅEMOT VECĀKU TIESĪBAS» IZPILDI
REPUBLIKAS TIESĀS**

(1980. gada 11. februāra Plēnuma lēmums Nr. 2)

Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums atzīmē, ka republikas tiesas, pildot Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1978. gada 20. marta lēmumu «Par tiesu praksi lietās par vecāku tiesību atņemšanu un bērnu atņemšanu vecākiem, neatņemot vecāku tiesības», paaugstinājušas šo lietu izskatīšanas kvalitāti, uzlabojusies lietu sagatavošana iztiesāšanai, rūpīgāk noskaidroti faktiskie apstākļi, to skaitā iemesli, kas izraisījuši vecāku pienākumu pienācīgu nepildīšanu, palielinājusies tiesu procesu audzinošā nozīme.

Tai pašā laikā tiesu darbā, izskatot šīs kategorijas lietas, vēl joprojām ir trūkumi.

Tiesas ne vienmēr ņem vērā, ka minēto kategoriju lietas jāizlemj vispirms atbilstoši bērnu interesēm.

Pārkāpjot likuma prasības par lietas sagatavošanu iztiesāšanai, tiesneši dažreiz noliek lietas izskatīšanai, nenoskaidrojot visas lietas iznākumā ieinteresētās personas un organizācijas, un nepieprasa no tautas izglītības nodaļas iesniegt bērna dzīves apstākļu apsekošanas aktu un uz tā pamatotu atzinumu.

Ir gadījumi, kad tautas tiesas, ja prasība par vecāku tiesību atņemšanu vai bērnu atņemšanu vecākiem, neatņemot vecāku tiesības, celta pret vienu no vecākiem, nenoskaidro otra vecāka atrašanās vietu un nepieaicina viņu piedalīties lietā, neapspriež jautājumu par alimentu piedziņu no viņiem un neveic pasākumus, lai spriedumi tiktu laikus izpildīti.

Tautas tiesas nav pietiekami izmantojušas tām Latvijas PSR CPK 212. pantā piešķirtās tiesības nekavējoties izpildīt lēmumu, ja sevišķu apstākļu dēļ sprieduma tūlītēja neizpildīšana var pasliktināt bērnu stāvokli vai pati izpildīšana var kļūt neiespējama.

Ne vienmēr tautas tiesas pienācīgi kontrolē tiesu spriedumu izpildi par bērnu iekārtošanu un uzturēšanas izdevumu piedziņu.

Lai novērstu atzīmētos trūkumus, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību izskaust esošos trūkumus, paaugstināt sava darba kvalitāti un pilnveidot to, izskatot lietas par vecāku tiesību atņemšanu un bērnu atņemšanu vecākiem, neatņemot vecāku tiesības, un nododot spriedumus izpildei.

2. Izskatot šīs kategorijas lietas, tiesām precīzi un konsekventi jāievēro Latvijas PSR LĢK un Latvijas PSR civilprocesa kodeksa prasības, kā arī izskaidrojumi, kas ietverti PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 7. decembra lēmumā «Par tiesu praksi likumu piemērošanā, izskatot strīdus, kas saistīti ar bērnu audzināšanu», Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 5. aprīļa lēmumā «Par tiesu praksi lietās par alimentu piedziņu bērniem» un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1978. gada 20. marta lēmumā «Par tiesu praksi lietās par vecāku tiesību atņemšanu un bērnu atņemšanu vecākiem, neatņemot vecāku tiesības».

3. Tiesām jāņem vērā, ka, sagatavojot iztiesāšanai lietas par vecāku tiesību atņemšanu un bērnu atņemšanu vecākiem, neatņemot vecāku tiesības, nepieciešams pieprasīt, lai tautas izglītības nodaļas, kas veic nepilngadīgo bērnu aizbildnības un aizgādības funkcijas, iesniegtu apsekošanas aktus par bērna dzīves apstākļiem un uz šīs apsekošanas pamatotu atzinumu.

Ja sagatavojot lietu iztiesāšanai vai lietas izskatīšanas procesā noskaidrosies, ka bērns atrodas pie personām, kas nav tā vecāki, tiesa var apspriest jautājumu par šo personu pieaicināšanu piedalīties lietā.

4. Izskatot lietas, kur vecāki izvairās pildīt savus pienākumus bērnu audzināšanā vai ļaunprātīgi izmanto savas vecāku tiesības, cietsirdīgi izturas pret bērniem, kaitīgi ietekmē bērnus ar savu pret-sabiedrisko un amorālo izturēšanos un rada apstākļus, kas ir bīstami bērniem, tiesām jāveic visi pasākumi to izskatīšanai, nodrošinot civillietu izskatīšanas termiņus, kādi paredzēti Latvijas PSR CPK 99. pantā.

Ja atbildētājs bez attaisnojoša iemesla neierodas tiesā, tai jāriņķojas saskaņā ar Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1978. gada 20. marta lēmuma Nr. 2 «Par tiesu praksi lietās par vecāku tiesību atņemšanu un bērnu atņemšanu vecākiem, neatņemot vecāku tiesības» 10. punkta izskaidrojumu par tiesas tiesībām atvest atbildētāju piespiedu kārtā saskaņā ar Latvijas PSR CPK 163. pantu.

5. Izdarīt Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1978. gada 20. marta lēmumā Nr. 2 «Par tiesu praksi lietās par vecāku tiesību atņemšanu un bērnu atņemšanu vecākiem, neatņemot vecāku tiesības» šādus grozījumus un papildinājumus:

5.1. Lēmuma 2. punkta otro rindkopu izteikt šādā redakcijā:

«Izskaidrot tiesām, ka vecāku izvairīšanās no bērnu audzināšanas ir tad, ja viņi bez attaisnojošiem iemesliem nerūpējas par savu bērnu garīgo un fizisko attīstību, viņu mācīšanu un sagatavošanu sabiedriski derīgam darbam.»

5.2. Lēmuma 8. punkta ceturto rindkopu izteikt šādā redakcijā:
«Tiesām jāņem vērā, ka, ja prasība par vecāku tiesību atņemšanu celta pret vienu no vecākiem, tiesai jānoskaidro otra vecāka atrašanās vieta un jāapspriež jautājums par viņa pieaicināšanu lietā.»

5.3. Izslēgt no 12. punkta otrās rindkopas vārdus:

«... viņu iekārtošana pie aizbildņa vai aizgādņa, adoptētāja».

19. PAR TIESU PRAKSI LAULĪBAS ŠĶIRŠANAS LIETĀS

(1982. gada 28. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 4 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1984. gada 24. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 7 un 1987. gada 23. marta Plēnuma lēmumu Nr. 2)

Izskatījis Latvijas PSR Augstākās Tiesas un Latvijas PSR Tieslietu ministrijas tiesu prakses izpētes materiālus lietās par laulības šķiršanu, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums atzīmē, ka republikas tiesās izskatīts samērā daudz laulības šķiršanas lietu.

Pareizai šo lietu izskatīšanai jāsekmē ģimenes attiecību tālāka nostiprināšana, laulāto un bērnu tiesību un likumīgo interešu aizsargāšana, jāieaudzina pilsoņos atbildība pret ģimeni un sabiedrību.

Tiesu prakses izpētes materiāli rāda, ka tiesas visumā pareizi piemēro likumus, kuri nosaka laulības šķiršanas lietās izskatāmos jautājumus. Tiek atcelta tikai nenozīmīga daļa tautas tiesu spriedumu.

Tomēr, izspriežot laulības šķiršanas lietas, vēl joprojām tiek pieļautas paviršības un trūkumi.

Atsevišķos gadījumos tiesneši pieņem izskatīšanai nemotivētus prasības pieteikumus, kuros tikai izteikts lūgums šķirt laulību.

Tiesneši ne vienmēr aicina uz pārrunām otru laulāto, lai iepazīstinātu viņu ar ienākušo prasības pieteikumu un lai iepriekš noskaidrotu prasības iesniegšanas iemeslus un iespējas laulātos samierināt.

Tiesas ne vienmēr ievēro, ka viens no noteikumiem, lai noskaidrotu laulāto patiesās savstarpējās attiecības un laulības šķiršanas iemeslus, ir abu laulāto piedalīšanās tiesas sēdē, kas arī sekmē viņu samierināšanās panākšanu, ja tai ir pamats.

Lietās, kurās vienlaikus ar laulības šķiršanu jāsadala laulāto kopmanta, tiesas dažreiz nenoskaidro mantas sastāvu un vērtību, tās esību lietas izskatīšanas dienā.

Izskatot šīs lietas, tiesa pieļauj arī citas kļūdas.

Ņemot vērā teikto, kā arī lai novērstu trūkumus republikas tiesu darbā laulības šķiršanas lietās, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka nepieciešams laulības šķiršanas lietu izskatīšanā precīzi un nelokāmi ievērot laulības un

ģimenes likumdošanu un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1980. gada 28. novembra lēmuma Nr. 9 «Par tiesu praksi likumu piemērošanā, izskatot laulības šķiršanas lietas» izskaidrojumus. Pie tam tiesām jāņem vērā, ka jānostiprina ģimene un laulība, jāsargā bērnu intereses, tāpēc nepieciešams vispusīgi noskaidrot laulāto savstarpējās attiecības, laulības šķiršanai norādītos motīvus, patiesos šķiršanās iemeslus, jāveic pasākumi, lai samierinātu laulātos un lai tiktu aizsargātas viņu bērnu tiesības un intereses.

2. Tiesnesim, pieņemot pieteikumu par laulības šķiršanu, jāpārbauda, vai tā izskatīšana pakļauta tiesai. Ja pieteikums nav pakļauts izskatīšanai tiesā, tiesnesis par to taisa motivētu lēmumu, kurā jānorāda, kādā iestādē pieteicējam jāgriežas.

Vērst tiesu uzmanību uz to, ka saskaņā ar Latvijas PSR LĢK 40. pantu laulību ar personām, kas likumā noteiktajā kārtībā atzītas par bezvēsts promesošām, rīcībnespējīgām gara slimības vai plānprātības dēļ vai kas par nozieguma izdarīšanu notiesātas ar brīvības atņemšanu uz laiku, ne mazāku par trim gadiem, šķir tiesa pēc viena no laulāto iesnieguma tikai tad, ja pastāv strīds par bērniem, par laulāto kopīpašuma sadali vai par līdzekļu maksāšanu, lai uzturētu darba nespējīgo laulāto, kam nepieciešama palīdzība.

Par šāda strīda esamību jābūt konkrētiem pierādījumiem, piemēram — Civiltāvokļa aktu reģistrācijas iestādes materiāliem par atteikšanos šķirt laulību sakarā ar notiesātā pieteiktu strīdu par laulāto kopīpašuma sadali.

Laulātais, kas sodīts ar brīvības atņemšanu uz laiku, ne mazāku par trim gadiem, un atrodas apcietinājumā, nevar ierosināt laulības šķiršanu pēc Latvijas PSR LĢK 40. panta noteikumiem, bet ar šādu prasību tiesīgs griezties tiesā uz vispārējiem pamatiem.

Pieņemot prasības pieteikumu, tiesnesim jāpārbauda, vai ievērotas Latvijas PSR CPK 130. panta prasības, konkrēti — jāpieprasa iesniegt laulības noslēgšanas apliecību, nepilngadīgo bērnu dzimšanas apliecību norakstus, dokumentus par izpeļņu un citiem ienākumiem, kā arī citus nepieciešamos dokumentus.

Ja prasītājam nav iespējams dažus dokumentus iesniegt, tie jāpieprasa tiesnesim Latvijas PSR CPK 145. panta kārtībā.

(1987. gada 23. marta Plēnuma lēmuma Nr. 2 redakcijā.)

3. Tiesām jāievēro, ka, ja prasības pieteikumā nav norādīti konkrēti apstākļi, uz kuriem prasītājs pamato prasību par laulības šķiršanu, un pierādījumi, kas to apstiprina, tiesnesis Latvijas PSR CPK 134. panta kārtībā pieņem lēmumu par prasības pieteikuma atstāšanu bez tālākvirzīšanas, par ko paziņo prasītājam un nosaka termiņu, lai trūkumus novērstu.

4. (Atzīts par spēku zaudējušu ar 1984. gada 24. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 7.)

5. Tiesām jāņem vērā, ka viens no laulāto savstarpējo attiecību vispusīgas noskaidrošanas un laulības šķiršanas lietas pareizas izskatīšanas noteikumiem ir atbilstoša lietas sagatavošana iztiesāšanai. Tādēļ, lai noskaidrotu laulības šķiršanas iemeslus un iespējas

laulātos samierināt, līdz lietas nozīmēšanai tiesas sēdē tiesnesim jāizsauc uz pārrunām puses vai viens no laulātajiem.

Ja iesniegts pieteikums par laulāto kopmantas sadali, tiesnesim jāizskaidro Latvijas PSR 1974. gada 28. jūnija likuma «Par valsts notariātu» 47. pantā paredzētā kārtība, kādā valsts notariāta kantoris izsniedz laulātajiem apliecību par īpašuma tiesībām uz laulības laikā iegūtās kopmantas daļu.

6. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka tiesnesim, sagatavojot lietu iztiesāšanai, un tiesai, izskatot laulības šķiršanu lietās starp laulātajiem, kuriem ir nepilngadīgi bērni, jānoskaidro, vai laulātie vienojušies par bērnu uzturēšanu un viņu dzīvesvietu.

Ja starp laulātajiem ir strīds par to, pie kura no viņiem katrs bērns paliks, tiesnesim lietā jāpieaicina tautas izglītības nodaļa kā aizbildnības un aizgādības iestāde. Tautas izglītības nodaļai jāapseko bērna dzīves apstākļi pie tā no vecākiem, kas audzina bērnu, kā arī apstākļi otram no vecākiem, kas nedzīvo kopā ar bērnu. Pēc apsekošanas materiāliem tautas izglītības nodaļa kā valsts pārvaldes orgāns iesniedz atzinumu ar konkrētu secinājumu par bērna dzīvesvietas noteikšanu.

Tikai pēc tam, kad saņemts tautas izglītības nodaļas atzinums, tiesnesis var nozīmēt lietu izskatīšanai tiesas sēdē, kurā obligāti jāpiedalās tautas izglītības nodaļas pārstāvim.

7. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka saskaņā ar Latvijas PSR LĢK 34. pantu tām jāveic pasākumi, lai laulātos samierinātu. Šādā nolūkā lietas par laulības šķiršanu jāizskata, obligāti piedaloties abiem laulātajiem.

Ja lietas apstākļi rāda, ka laulātajiem iespējams arī turpmāk saglabāt ģimeni (bērni, laulības ilgums, ģimenes dzīves pārtraukšanas un atsevišķas dzīvošanas neilgais laiks, tā iemesli utt.), tiesa saskaņā ar Latvijas PSR CPK 165. pantu var atlikt lietas izskatīšanu. Atliekot lietas izskatīšanu, tiesa nosaka laulātajiem samierināšanās panākšanai termiņu, kas nedrīkst pārsniegt sešus mēnešus. Tādu lēmumu tiesa parasti pieņem, kad tā noklausījusies pušu paskaidrojumus un liecinieku liecības.

Lēmums par laulības šķiršanas lietas atlikšanu, nosakot laulātajiem samierināšanās termiņu, nav pārsūdzams.

Ja lietas izskatīšana atlikta, lai laulātos samierinātu, tiesai, ņemot vērā lietas konkrētos apstākļus, jāveic pasākumi, kas sekmētu samierināšanās panākšanu, izmantojot šim nolūkam pārrunas ar laulātajiem, sabiedrības, sieviešu padomju, laulāto darba kolektīvu palīdzību u. tml.

Ņemot vērā lietas konkrētos apstākļus, to skaitā pēc lietas izskatīšanas atlikšanas saņemtos jaunus faktus, tiesa var taisīt motivētu lēmumu par noteiktā samierināšanās termiņa saīsināšanu un tad izskatīt lietu pēc būtības.

(1987. gada 23. marta Plēnuma lēmuma Nr. 2 redakcijā.)

8. Prasība par laulības šķiršanu apmierināma tikai tādā gadījumā, ja tiesa atzīst, ka laulāto turpmākā kopdzīve un ģimenes saglabāšana ir kļuvusi neiespējama.

Ja laulāto samierināšanās noteiktajā termiņā nav panākta un ja atbildētājs atzīst prasību, šie apstākļi paši par sevi nav pamats, lai tiktu apmierināta prasība par laulības šķiršanu, jo, izskatot šādu prasību, tiesai vispusīgi jānoskaidro lietas patiesie apstākļi.

9. Šķirot laulību, tiesa saskaņā ar Latvijas PSR CPK 132. pantu un Latvijas PSR LĢK 35., 36. un 37. pantiem var vienlaikus izskatīt prasījumus par līdzekļu piedziņu laulātā uzturēšanai, alimentiem bērniem, pie kura no vecākiem dzīvos bērni pēc laulības šķiršanas, par laulāto kopmantas sadali.

Tiesai, šķirot laulību, jāveic pasākumi bērnu tiesību un interešu aizsardzībai. To ievērojot, tiesa atkarībā no konkrētajiem lietas apstākļiem pēc pašas iniciatīvas var piedzīt alimentus bērnu uzturēšanai neatkarīgi no tā, vai par to celts šāds prasījums.

Saskaņā ar Latvijas PSR LĢK 36. pantu tiesai, šķirot laulību, vienlaikus jāizskata laulātā prasība piedzīt līdzekļus viņa uzturēšanai. Nosakot piedzenamo uzturlīdzekļu apmēru, tiesai jāņem vērā šā laulātā pilngadīgie bērni un viņu materiālās iespējas sniegt prasītajam šādus līdzekļus.

(1987. gada 23. marta Plēnuma lēmuma Nr. 2 redakcijā.)

10. Tiesa nevar vienlaikus ar prasību par laulības šķiršanu izskatīt tādus prasījumus, kas aizskar trešo personu tiesības un intereses.

Gadījumos, ja starp laulātajiem ir strīds par to, pie kura no viņiem dzīvos bērns, kas atrodas pie trešām personām vai bērnu iestādē, kā arī tad, ja ir prasība par alimentu piedziņu no laulātā, no kura izpeļņas (ienākumiem) jau tiek izdarīti ieturējumi pēc piedziņām u. tml., šie prasījumi jāizdala atsevišķā tiesvedībā un jāizskata, pieaicinot visas personas un organizācijas, kuru intereses tiek aizskartas.

Prasību par mantas sadali, kuru laulātie uzrādījuši kā savu kopīpašumu, nevar izskatīt laulības šķiršanas lietā tad, ja trešā persona citā lietā iesniegusi prasību par īpašuma tiesību atzīšanu uz šo mantu vai mantas daļu, vai arī tad, ja laulātais iesniedzis prasību par tādu priekšmetu sadali, kas reģistrēti uz trešo personu vārda.

11. Tiesām jāņem vērā, ka saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1978. gada 16. jūnija lēmuma «Par likumu piemērošanu tiesās, izskatot lietas strīdos starp pilsoņiem un dzīvokļu celtniecības kooperatīviem»¹ izskaidrojumu laulības šķiršanas procesā tiesa var atzīt laulātajiem tiesības uz noteiktu pajas uzkrājuma daļu, kas ir laulāto kopīpašums. Tajā pašā laikā, ja laulības šķiršanas procesā pieteikts prasījums sadalīt paju, prasības izskatīšana šajā daļā jāizdala atsevišķā lietvedībā, jo tās sadales gadījumā tiek aizskartas dzīvokļu celtniecības kooperatīva intereses (16. punkts).

---

¹ Tagad PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1988. gada 3. februāra lēmums Nr. 1 «Par likumu piemērošanu tiesās, izskatot lietas strīdos starp pilsoņiem un dzīvokļu celtniecības kooperatīviem».

12. Saskaņā ar Latvijas PSR LĢK 20. pantu manta, ko laulātie ieguvuši laulības laikā, ir viņu nedalīts kopīpašums. Izšķirot prasību par tās sadali, tiesai jānoskaidro, kādi priekšmeti sastāda sadalei pakļauto kopmantu, nepieciešamības gadījumos pieprasot dokumentus, kas apstiprina īpašuma tiesības uz konkrētiem priekšmetiem (automašīna, garāža u. c.), jānosaka šīs mantas vērtība; jānoskaidro tās esamība un pie kura no laulātajiem tā atrodas, kā arī jānoskaidro laulāto prasījuma tiesības un viņu kopējie parādi pēc saistībām, kas radušās ģimenes interesēs.

Laulāto kopmantas sastāvu un vērtību nosaka atbilstoši tam, kāda tā bijusi brīdī, kad faktiski pārtrauktas laulāto ģimenes attiecības. Ja viena laulāto rīcības rezultātā pēc ģimenes attiecību pārtraukšanas mantas vērtība samazinājusies, tiesa šā laulātā daļu kopīpašumā, sadalot laulāto kopmantu, var samazināt tādā apmērā, kādā samazinājusies mantas kopējā vērtība.

Saskaņā ar Latvijas PSR LĢK 21. pantu tiesa, sadalot šo īpašumu, nosaka, kādi priekšmeti nododami katram laulātajam, bet tajos gadījumos, kad vienam laulātajam nodod lietas, kuru vērtība pārsniedz viņam pienākošos daļu, otram laulātajam var piespriest attiecīgu naudas kompensāciju.

Tiesām jāņem vērā, ka saskaņā ar Pilsoņiem piederošo transporta līdzekļu glabāšanai paredzētu atklāto stāvvietu vai garāžu celtniecības un ekspluatācijas paraugstatūtu, kas apstiprināti ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1976. gada 22. februāra lēmumu Nr. 73, 26. punktu pie laulības šķiršanas paju sadala laulātajiem, bet tiesības lietot vietu atklātajā stāvvietā vai garāžā saglabā tas šķirtais laulātais, kuram pāriet īpašuma tiesības uz automobili (motociklu, motorraģiem), ar nosacījumu, ka viņš iestājas kooperatīvā, ja viņš nav bijis kooperatīva biedrs.

Otram laulātajam attiecīgo pajas daļu atlīdzina šķirtais laulātais, kuram kooperatīvā saglabājas vieta atklātajā stāvvietā vai garāžā.

Ja mantas, kas ir viena laulātā personiskais īpašums, vērtība būtiski palielinājusies otra laulātā vai abu laulāto naudas vai darba ieguldījumu rezultātā, šo mantu tiesa var atzīt par laulāto kopīpašumu.

Ja ir pierādījumi, kas droši apstiprina ģimenes attiecību faktiski pārtraukšanu, laulāto atsevišķu dzīvošanu un kopējās saimniecības nepastāvēšanu, ja laulība nav šķirta, tiesa var atzīt par viena laulātā personisko īpašumu tādu mantu, kas iegūta šajā periodā par viņa personiskajiem līdzekļiem.

(1987. gada 23. marta Plēnuma lēmuma Nr. 2 redakcijā.)

13. Izskaidrot tiesām, ka noguldījumus valsts darba krājkasēs vai bankās var sadalīt tikai starp laulātajiem, to skaitā starp laulātajiem, kas ir kolhoznieku sētas locekļi, saskaņā ar Latvijas PSR LĢK 21. panta noteikumiem. Ja, izskatot lietu par laulības šķiršanu, tiesa noskaidro, ka viens laulātais laulības laikā noņēmis noguldījumu no sava rēķina un pretēji otra laulātā gribai nav to izlietojis

ģimenes interesēs, tiesa piedzen otram laulātajam viņam pienākošos daļu vai arī kompensē šo daļu ar citu mantu.

14. Tiesas spriedumam par laulības šķiršanu vai par laulības šķiršanas noraidīšanu jābūt likumīgam un pamatotam uz tiesas sēdē vispusīgi pārbaudītiem pierādījumiem.

Sprieduma aprakstošajā daļā tiesai jānorāda, kad reģistrēta laulība, laulībā dzimušie bērni un viņu dzimšanas laiks, vai izspriests jautājums par alimentu piedziņu nepilngadīgo bērnu uzturēšanai, kādus prasījumus bez laulības šķiršanas pieteikuši laulātie. Ja laulātie panākuši vienošanos par bērnu audzināšanu un uzturēšanu un laulāto kopmantas sadali, tad par to norāda arī spriedumā.

Sprieduma motīvu daļā jābūt norādītiem lietas apstākļiem, konstatētajiem laulāto nesaskaņu iemesliem, ģimenes attiecību iziršanas laikam, pierādījumiem, uz kuriem pamatoti tiesas secinājumi par ģimenes saglabāšanas iespēju vai tās iziršanu, argumentiem, ar kuriem tiesa noraida vienus vai otrs pierādījumus, kā arī likumam, no kura vadījusies tiesa.

Sprieduma rezolutīvajā daļā jābūt tiesas secinājumiem par visiem pušu prasījumiem, to skaitā arī tiem, kas apvienoti kopīgai izskatīšanai. Šajā tiesas sprieduma daļā jābūt norādītām ziņām, kas nepieciešamas laulības šķiršanas reģistrācijai civilstāvokļa aktu reģistrācijas grāmatā (laulības reģistrācijas datums, akta ieraksta numurs, iestāde, kas reģistrējusi laulību).

Tiesai, izšķirot prasījumu par alimentu piedziņu bērniem, sprieduma rezolutīvajā daļā bez citiem rekvizītiem jānorāda ziņas par tās personas dzimšanas datumu un vietu, no kuras piedzenami alimenti, kā arī tas, ka spriedums šajā daļā izpildāms nekavējoties.

Ja vienlaikus ar laulības šķiršanu tiek apmierināts prasījums par laulāto kopmantas sadali, tiesai jānosaka mantu sadales kārtība natūrā vai daļu attieksmē starp šķirtajiem laulātajiem. Tiesai, piedzenot mantas natūrā, saskaņā ar Latvijas PSR CPK 202. pantu rezolutīvajā daļā jānorāda visi atsevišķie priekšmeti un to vērtība.

Sprieduma rezolutīvajā daļā jābūt pilnīgām un precīzām ziņām par to, no kura laulātā un kādā apmērā piedzenama valsts nodeva.

Ja no prasītāja vai atbildētāja valsts nodevu nepiedzen, tad par to jānorāda sprieduma rezolutīvajā daļā.

Tiesām, nosakot valsts nodevas apmēru, kas jāsamaksā katrai pusei, kad civilstāvokļa aktu reģistrācijas iestādes izdod apliecību par laulības šķiršanu, jāņem vērā šķiršanās iemesli, vaina ģimenes iziršanā, pušu materiālais stāvoklis un citi konkrētie apstākļi.

15. Saskaņā ar Latvijas PSR LĢK 83. pantu un Latvijas PSR CPK 213. pantu tiesa, ja nepieciešams (ja lieta par laulības šķiršanu tiek atlikta, lai laulātos samierinātu, ja atbildētājs atrodas ilgstošā komandējumā utt.), var pieņemt lēmumu par alimentu piedziņu bērnu vai laulātā uzturēšanai pagaidām, līdz strīda izšķiršanai tiesā.

Ja tiesa noraida prasību par laulības šķiršanu, izbeidz tiesvedību lietā vai atstāj prasību bez izskatīšanas, citas lietā iesniegtās prasības netiek izskatītas.

(1987. gada 23. marta Plēnuma lēmuma Nr. 2 redakcijā.)

16. Civillietu tiesas kolēģijai pastiprināt uzraudzību pār laulības šķiršanas lietu izskatīšanu republikas tautas tiesās.

17. Atzīt par spēku zaudējušu Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1968. gada 27. marta lēmumu Nr. 1 «Par tiesu praksi lietās par laulības šķiršanu».

20. PAR ŠKIRTO LAULĀTO VAI MANTINIEKU STRĪDU IZŠKIRŠANU TIESĀS PAR ZEMES GABALU LIETOŠANAS TIESĪBĀM DĀRZKOPĪBAS SABIEDRĪBĀ

(1985. gada 16. septembra Plēnuma lēmums Nr. 6 ar grozījumiem,
kas izdarīti ar 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 7)

Sakarā ar jautājumiem, kas radušies tiesu praksē par lietu pakļautību strīdos par tiesību saglabāšanu lietot zemes gabalu kolektīvajā dārzā vienam no laulātiem laulības šķiršanas gadījumā vai dārzkopības sabiedrības mirušā biedra mantiniekiem, Latvijas PSR Augstākās tiesas Plēnuma nolēmums:

1. Ņemot vērā, ka viena šķirtā laulātā strīdi par zemes gabala lietošanas tiesību saglabāšanu vai noteiktajā kārtībā mantojumu pieņemušo mantinieku strīdi par pārkāpto vai apstrīdēto pirmtiesību aizsardzību iestāties dārzkopības sabiedrībā ir civiltiesiski strīdi, izskaidrot tiesām, ka šie strīdi tiesām pakļauti, ja minētās personas uzskata, ka strīds nav pienācīgi izšķirts. Dārzkopības sabiedrības tipveida statūtu, kas apstiprināti ar Latvijas PSR Ministru Padomes un Latvijas Republikāniskās arodbiedrību padomes 1986. gada 10. septembra lēmumu Nr. 342, 13. un 15. punktā noteiktajā kārtībā. (1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 7 redakcijā.)

2. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka, izšķirot jautājumu, kuram no šķirtajiem laulātajiem saglabāt tiesības lietot zemes gabalu, kā arī kuram no mantiniekiem ir pirmtiesības iestāties dārzkopības sabiedrībā, nepieciešams katrā konkrētajā gadījumā ņemt vērā visus ievēribu pelnošos apstākļus, tai skaitā, vai minētās personas atbilstoši Tipveida statūtu 14. pantam var būt dārzkopības sabiedrības biedri, vai tās piedalījušās zemes gabala apgūšanā vai izmantošanā, piemēram, dārza veidošanā, vai stādījumu kopšanā, teritorijas labiekārtošanā, dārza mājiņas, saimniecības ēku celtniecībā, šo ēku uzturēšanā pienācīgā kārtībā, kā arī vai tām ir iespējams pastāvīgi izmantot zemes gabalu.

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 7 redakcijā.)

3. Tiesas nevar izskatīt strīdus par tiesību atzīšanu lietot zemes gabalu vai par pirmtiesībām iestāties dārzkopības sabiedrībā, ja dārza mājiņa, saimniecības ēkas vai citas celtnes uzceltas patvaļīgi.

4. Likumīgā spēkā stāties tiesas spriedums, ar kuru atzītas viena šķirtā laulātā tiesības izmantot zemes gabalu vai mantinieka pirmtiesības pret citiem mantiniekiem, ir obligāts dārzkopības sabiedrībai, izšķirot jautājumu par piederību biedrībai.

DARBA TIESĪBAS

21. PAR LIKUMU, KAS REGULĒ STRĀDNIĒKU UN KALPOTĀJU MATERIĀLO ATBILDĪBU PAR UZŅĒMUMAM, IESTĀDEI, ORGANIZĀCIJAI NODARĪTO ZAUDĒJUMU, PIEMĒROŠANU TIESĀS

(1984. gada 24. decembra Plēnuma lēmums Nr. 5 ar grozījumiem,
kas izdarīti ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3)

Saskaņā ar Latvijas PSR Konstitūcijas 59. pantu katram pilsonim jāglabā un jāstiprina sociālistiskais īpašums. To ievērojot, pareiza lietu izskatīšana prasībās par darbinieku materiālo atbildību par uzņēmumam, iestādei, organizācijai nodarīto zaudējumu veicina tālāku zemes ekonomiskās varenības augšanu, Pārtikas programmas īstenošanu dzīvē, sociālistiskā īpašuma aizsardzību, taupīgas attieksmes ieaudzināšanu pilsoņos pret tautas mantu, darba disciplīnas nostiprināšanu.

Apspriedis tiesu prakses vispārīguma rezultātus civillietās par strādnieku un kalpotāju materiālo atbildību par uzņēmumam, iestādei, organizācijai nodarīto zaudējumu, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnumš atzīmē, ka tiesas visumā pareizi piemēro spēkā esošos likumus, izskatot šīs kategorijas lietas.

Līdz ar to tiesu praksē, izšķirot tādus strīdus, ir vēl ne mazums pārkāpumu un trūkumu.

Dažas tiesas nepievērs pietiekamu uzmanību lietu sagatavošanai iztiesāšanai, tiesas sēdē ne vienmēr vispusīgi un pilnīgi izpēta lietas faktiskos apstākļus, nosacījumus, kas nepieciešami, lai uzliktu materiālo atbildību konkrētam darbiniekam, tādēļ nereti lieta tiek izspriesta nepareizi.

Dažreiz tiek pieļautas kļūdas, piemērojot materiālo tiesību normas, kas nosaka strādnieku un kalpotāju materiālās atbildības apmēru par viņu nodarīto zaudējumu, bez pietiekama pamata samazina piedzenamā zaudējuma apmēru vai, pārkāpjot Latvijas PSR DLK 131. pantu, pieļauj pilnīgu atbildētāju atbrīvošanu no pienākuma atlīdzināt zaudējumu.

Tiesas bieži pārkāpj likumā paredzētos šīs kategorijas lietu izskatīšanas termiņus. Nepietiekami tiek izmantoti brīdinoša rakstura pasākumi cīņā pret izlaušanās, nesaimnieciskumu un valsts un sabiedriskās mantas izšķērdēšanu.

Lai novērstu konkrētos trūkumus un lai pareizi tiktu piemēroti likumi, kas regulē strādnieku un kalpotāju materiālo atbildību par uzņēmumam, iestādei, organizācijai nodarīto zaudējumu, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnumš nolemj dot tiesām šādus izskaidrojumus:

1. Izskatot lietas par uzņēmumam, iestādei, organizācijai nodarītā materiālā zaudējuma piedziņu no strādniekiem un kalpotājiem, tiesām stingri jāvadās no darba likumu normām, kas regulē šīs attiecības, no speciālajiem normatīvajiem aktiem, kas nosaka noteiktu darbinieku kategoriju materiālo atbildību, kā arī no PSRS Augstā-

kās Tiesas Plēnuma 1977. gada 23. septembra lēmuma Nr. 15 «Par likumu piemērošanu tiesās, kas regulē strādnieku un kalpotāju materiālo atbildību par uzņēmumam, iestādei, organizācijai nodarīto zaudējumu» ar grozījumiem, kas izdarīti ar Plēnuma 1983. gada 17. marta lēmumu Nr. 2, 1983. gada 1. decembra lēmumu Nr. 12, 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 6, 1987. gada 23. septembra lēmumu Nr. 8 un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1981. gada 26. oktobra lēmuma Nr. 6 «Par Latvijas PSR tiesu praksi, piemērojot likumus, kas regulē materiālo un kriminālo atbildību par kolhoziem, padomju saimniecībām un citiem lauksaimniecības uzņēmumiem nodarītajiem zaudējumiem ar lopu krišanu vai iztrūkumu» izskaidrojumiem.¹

(1988. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

2. Tiesām nelokāmi jāievēro Latvijas PSR CPK 145. panta prasības par lietu sagatavošanu iztiesāšanai, jāizmanto CPK 99. pantā dotais termiņš, lai izpildītu visas minētajā pantā paredzētās darbības, sevišķi, lai pieprasītu visus nepieciešamos pierādīšanas līdzekļus, kas pastiprina pamatu atbildētāja saukšanai pie materiālās atbildības un materiālā zaudējuma apmēru.

3. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka darbinieku materiālā atbildība iestājas tikai tādos apstākļos, kad:

a) nodarīti tieši reāli zaudējumi;

b) zaudējumi nodarīti ar prettiesiskām darbinieka darbībām, t. i., ja viņš nav pildījis vai nepienācīgi pildījis savus darba pienākumus;

c) ir cēloniskais sakars starp darbinieka darbībām (bezdarbībām) un nodarīto zaudējumu;

d) zaudējumu nodarīšanā ir darbinieka vaina, t. i., ja viņš rīkojies tiši vai aiz neuzmanības.

Ja trūkst viens no norādītajiem apstākļiem, darbinieka materiālā atbildība neiestājas.

Iepriekšminētie apstākļi jāpierāda uzņēmuma, iestādes, organizācijas administrācijai. Vainas neesamību pierāda atbildētājs gadījumos, kad viņš saukts pie materiālās atbildības uz Latvijas PSR DLK 129. panta 1., 2. un 6. punkta pamata.

4. Saskaņā ar Latvijas PSR DLK 126. pantu strādnieki un kalpotāji, kas vainīgi zaudējumu nodarīšanā uzņēmumam, iestādei, organizācijai, ar kuru viņiem ir darba attiecības, ir materiāli atbildīgi vienīgi tad, ja ir tieši reāli zaudējumi.

Nav atļauts piedzīt no darbinieka nesaņemto peļņu un citus nesaņemtos ienākumus, kurus būtu varējis saņemt uzņēmums, taču nav saņēmis sakarā ar darbinieka nepareizām darbībām.

Vērst tiesu uzmanību uz to, ka saskaņā ar iepriekš minētā PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma lēmuma 17.¹ punktu nosakot apmēru materiālajam zaudējumam, kas nodarīts strādniekiem un kalpotājiem, patvarīgi personiskos nolūkos lietojot tehniskos līdzekļus (automašīnas, traktorņus utt.), kas pieder uzņēmumiem, iestādēm, organizācijām, ar kurām viņi sastāv darba attiecībās, jāpiemēro civilās

¹ Latvijas PSR Augstākās Tiesas 1981. gada 26. oktobra Plēnuma lēmums grozīts ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu.

likumdošanas normas (Pamatu 88. pants), tā kā attiecības, kas saistītas ar zaudējuma nodarīšanu, pārsniedz darba pienākumu izpildes robežas. Zaudējums tādā gadījumā jāatlīdzina pilnā apmērā, ieskaitot arī uzņēmuma, iestādes, organizācijas nesauņemtos līdzekļus no tehnisko līdzekļu izmantošanas.

(1988. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

5. Piemērojot likumus, kas regulē strādnieku un kalpotāju materiālo atbildību, nepieciešams stingri norobežot materiālās atbildības iestāšanās pamatus pēc Latvijas PSR DLK 128. panta 1. punkta un 129. panta 5. punkta.

Latvijas PSR DLK 128. panta 1. punkts paredz atbildību, kas nepārsniedz vidējo mēneša izpeļņu par materiālu, pusfabrikātu, izstrādājumu (produkcijas) bojāšanu vai iznīcināšanu paviršības dēļ, arī tos izgatavojot, kā arī par instrumentu, mēraparātu, speciāla apģērba un citu darbiniekam lietošanā nodotu priekšmetu bojāšanu vai iznīcināšanu paviršības dēļ.

Ja zaudējums nodarīts ar materiālu, pusfabrikātu, izstrādājumu (produkcijas), kā arī instrumentu, mēraparātu, speciālā apģērba un citu darbiniekam lietošanā nodoto priekšmetu tīšu iznīcināšanu vai tīšu bojāšanu, atbildība iestājas pēc Latvijas PSR DLK 129. panta 5. punkta nodarīto zaudējumu pilnā apmērā.

Tātad, lai pareizi noteiktu materiālās atbildības veidu un apmēru pēc minētajiem pantiem, tiesām rūpīgi jānoskaidro ne tikai tāda zaudējuma rašanās iemesls, bet arī darbinieku vainas forma (tīši, paviršības dēļ).

(1988. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

6. Piemērojot Latvijas PSR DLK 128. panta 2. punktu, tiesām jāņem vērā, ka, uzliekot materiālo atbildību uzņēmumu, iestāžu, organizāciju vadītājiem, viņu vietniekiem, kā arī strukturālo iedalījumu vadītājiem un viņu vietniekiem, nav pieļaujams paplašināt amatpersonu uzskaitījumu, kuriem uzliekama materiālā atbildība mēneša izpeļņas apmērā, un ka pēc šā panta minētās personas atbildīgas tikai gadījumos, kad zaudējums nodarīts ar naudas līdzekļu pārmaksāšanu, materiālo vai naudas vērtību uzskaites un glabāšanas nepareizu organizāciju, ar dīkstāves pieļaušanu, sliktas produkcijas izlaidi, materiālo vai naudas vērtību izlaupīšanu, iznīcināšanu un bojāšanu.

Citos gadījumos minētās personas materiāli atbildīgas citā iero-bežotā vai pilnā viņu vainas dēļ nodarītā zaudējuma apmērā.

7. Piedzenot zaudējumu uz Latvijas PSR DLK 129. panta 1. punkta pamata, tiesām jāpārbauda, vai atbildētājs pieder tai darbinieku kategorijai, ar kuriem var slēgt līgumu par pilnu materiālo atbildību atbilstoši Sarakstam par amatiem un darbiem, ko var ieņemt vai izpildīt darbinieki, ar kuriem uzņēmums, iestāde vai organizācija var noslēgt rakstveida līgumus par pilnu materiālo atbildību par viņiem glabāšanai, apstrādāšanai, pārdošanai (izsniegšanai), pārvadāšanai vai lietošanai ražošanas procesā nodotajām vērtībām, vai Darbu sarakstam, kuru izpildei var piemērot kolektīvo (brigādes) materiālo atbildību, kas apstiprināti ar PSRS Valsts

darba un sadzīves jautājumu komitejas un VACP 1977. gada 28. decembra un 1981. gada 14. septembra lēmumiem.

8. Izšķirot lietas par darbinieka materiālo atbildību pilnā zaudējuma apmērā, kas nodarīts ar tādām darbībām, kurām ir krimināli sodāma nodarījuma pazīmes, tiesām jāvadās no PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1977. gada 23. septembra lēmuma Nr. 15 «Par likumu piemērošanu tiesās, kas regulē strādnieku un kalpotāju materiālo atbildību par uzņēmumam, iestādei, organizācijai nodarītajiem zaudējumiem» 11. punkta izskaidrojumiem.

Pie tam tiesām jāņem vērā, ka saskaņā ar Latvijas PSR KK 7. panta 2. daļu nav atzīstama par noziegumu darbība vai bezdarbība, kam formāli gan ir krimināllikumā paredzētā nodarījuma pazīmes, bet kas sava mazsvarīguma dēļ nav sabiedriski bīstama. Tāpēc gadījumā, ja krimināllieta izbeigta mazsvarīguma dēļ, darbinieku nevar saukt pie pilnas materiālās atbildības uz Latvijas PSR DLK 129. panta 3. punkta pamata.

9. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka pilna materiālā atbildība uz Latvijas PSR DLK 129. panta 6. punkta pamata uzliekama darbiniekiem, ja ir speciāls likums vai citi normatīvi akti — PSRS Ministru Padomes lēmumi, nolikumi, kas nosaka tādu atbildību noteiktai darbinieku kategorijai. Tādi akti, piemēram, ir: PSRS Ministru Padomes 1954. gada 17. februāra lēmums Nr. 290 «Par kolhoziem un padomju saimniecībām piederošo lopu krišanā un izlaupīšanā vainīgo personu materiālo atbildību» (Latvijas PSR Ministru Padomes 1954. gada 26. februāra lēmums Nr. 177).

10. Izšķirot strīdus par materiālo atbildību par zaudējumu, kas radies sakarā ar gaļas, gaļas produktu, piena un piena produktu izlaupīšanu, iztrūkumu vai nozaudēšanu, tiesām jānosaka zaudējumu apmērs atbilstoši PSRS Valsts Cenu komitejas 1983. gada 12. aprīļa lēmumam Nr. 303 «Par kārtību, kādā nosakāma izlaupīto, iztrūkstošo vai nozaudēto gaļas, piena, gaļas un piena produktu vērtība», ņemot vērā valsts mazumtirdzniecības cenas uz šiem produktiem un piemērojot koeficientus: gaļai un gaļas produktiem — 3, pienam un piena produktiem — 2,5.

Jāņem vērā, ka zaudējuma apmēra noteikšana, piemērojot iepriekšminētos koeficientus, pamatojas uz Latvijas PSR DLK 131. panta 4. daļu. Šajā likuma pantā norādīts, ka PSRS likumdošanā var paredzēt īpašu, arī rēķinot vairākkārtīgi, kārtību zaudējuma apmēru noteikšanai, kas uzņēmumam, iestādei, organizācijai nodarīts atsevišķa veida mantas un citu vērtību izlaupīšanas, iztrūkuma vai nozaudēšanas rezultātā, ja zaudējuma faktiskais apmērs pārsniedz tā nominālo apmēru. Likums izslēdz šo koeficientu piemērošanas iespējamību materiālo vērtību bojāšanās gadījumos.

11. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka saskaņā ar Latvijas PSR DLK 130. pantu zaudējumu nodarījušais darbinieks ar uzņēmuma, iestādes vai organizācijas administrācijas piekrišanu var nodarīt zaudējuma atlīdzināšanai nodot līdzvērtīgu mantu vai izlabot bojājumu.

Izskatot prasības par zaudējuma atlīdzību, kas nodarīts ar lopu izlaupīšanu, krišanu un iztrūkumu, kā arī ar graudu, lopbarības un

citas lauksaimniecības produkcijas izlaupišanu, iztrūkumu un sabojāšanu, tiesām nepieciešams izskaidrot pusēm iespēju atlīdzināt nodarīto zaudējumu naturā, nododot līdzvērtīgus lopus vai tāda paša veida un kvalitātes lauksaimniecības produkciju.

Piespriežot mantu naturā, tiesai spriedumā jānorāda arī summa, kura piedzenama no atbildētāja, ja, izpildot spriedumu, piespriestās mantas nav.

Uzliekot atbildētājam pienākumu izlabot bojājumu, tiesai spriedumā jānorāda termiņš, kurā spriedums jāizpilda, un piedzenamā zaudējuma summa, ja atbildētājs bojājumu neizlabos.

12. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka saskaņā ar Latvijas PSR DLK 131. pantu tiesa var samazināt atlīdzināmā zaudējuma apmēru, ievērojot darbinieka vainas pakāpi, konkrētos apstākļus un materiālo stāvokli, taču nevar pilnībā atbrīvot viņu no atbildības par zaudējumu.

Atlīdzināmā zaudējuma apmēra samazināšana pieļaujama, ja pienācīgi pārbaudīti pierādījumi par atbildētāja materiālo stāvokli un konkrētajiem zaudējuma nodarīšanas apstākļiem.

Konstatējot, ka zaudējums radies ne tikai atbildētāja, bet arī amatpersonu vainas dēļ, tiesām saskaņā ar minētā PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1977. gada 23. septembra lēmuma 8. punkta izskaidrojumiem plašāk jāpraktizē zaudējuma nodarīšanā vainīgo amatpersonu pieaicināšana piedalīties lietā, lai tām uzliktu materiālu atbildību.

13. Izšķirot uzņēmumu, iestāžu, organizāciju, administrācijas regresa prasības par zaudējuma piedziņu no zaudējuma nodarīšanā vainīgajiem darbiniekiem, tiesām jāņem vērā, ka šajā gadījumā atbildība iestājas pēc darba likumu normām. Tāpēc nepieciešams pārbaudīt, vai administrācija ievērojuši Latvijas PSR DLK 217. panta noteikto viena gada termiņu prasības iesniegšanai tiesā.

14. Saskaņā ar Latvijas PSR DLK 130. pantu (Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1983. gada 24. novembra dekrēta redakcijā)¹ zaudējumu, kura apmērs nepārsniedz mēneša vidējo izpeļņu, atlīdzina pēc uzņēmuma, iestādes, organizācijas rīkojuma, ieturot to no darbinieka darba algas.

Rīkojums par ieturēšanu jāizdod ne vēlāk kā divas nedēļas pēc darbinieka nodarītā zaudējuma konstatēšanas dienas.

Ja divu nedēļu termiņš rīkojuma izdošanai par ieturēšanu nokavēts, administrācija tiesīga iesniegt tiesā prasību par materiālā zaudējuma piedziņu no darbinieka viena gada laikā no darbinieka nodarītā materiālā zaudējuma konstatēšanas laika (Latvijas PSR DLK 217. panta 2. daļa).

(1988. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

15. Nodarītā zaudējuma ātrākas atlīdzināšanas nolūkā tiesām stingri jāievēro CPK 99. panta noteiktie šīs kategorijas lietu izskatīšanas maksimālie termiņi.

---

¹ Tagad Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1986. gada 25. jūnija dekrēta redakcijā.

16. Izskatot lietas par strādnieku un kalpotāju nodarītā materiālā zaudējuma atlīdzināšanu, tiesām dziļāk jāatklāj zaudējuma rašanās iemesli, reaģējot ar blakus lēmumiem un trūkumiem uzņēmumu, iestāžu, organizāciju darbībā. Kontrolējot blakus lēmumu izpildi, nepieciešams noskaidrot, kādi pasākumi veikti minēto trūkumu novēršanai.

17. Atzīt par spēku zaudējušu Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1981. gada 22. jūnija lēmumu «Par Latvijas PSR tiesu praksi, izskatot civillietas par materiālā zaudējuma atlīdzināšanu, ko nodarījuši strādnieki un kalpotāji, izpildot darba pienākumus».

22. PAR TIESU PRAKSI DARBA LIETĀS PAR ATJAUNOŠANU DARBĀ

(1988. gada 26. decembra Plēnuma lēmums Nr. 8)

Tiesu prakses izpēte rāda, ka, izšķirot strīdus, kas radušies sakarā ar atlaišanu no darba un pārceļšanu citā darbā, tiesas visumā pareizi piemēro Latvijas PSR darba likumu kodeksa normas.

Tomēr, spriežot tiesu darba lietās, vēl joprojām ir ne mazums trūkumu un paviršību: tiesas nenovērtē to, ka lietu sagatavošanai ir liela nozīme, nepilnīgi noskaidro lietas apstākļus un neņem vērā PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma izskaidrojumus, tādēļ tiek taisīti nepamatoti spriedumi.

Daudzas lietas tiek izskatītas, neievērojot likumā noteikto termiņu.

Lai tiesas pareizi un vienveidīgi piemērotu likumus šīs kategorijas lietās, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma nolēm j:

1. Vērst tiesu uzmanību, ka nepieciešams precīzi un nelokāmi ievērot darba likumus, izskatot darba strīdus, kas saistīti ar pārceļšanu citā darbā un darba līguma izbeigšanu ar strādniekiem un kalpotājiem, kā arī PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmuma Nr. 3 «Par likumu piemērošanu tiesās, kuri regulē darba līgumu noslēgšanu, grozīšanu un izbeigšanu» izskaidrojumus un lēmuma papildinājumus, kas izdarīti ar Plēnuma 1986. gada 5. septembra lēmumu Nr. 12 «Par darba līguma regulējošo likumu piemērošanu tiesās un tiesu lomas paaugstināšanu darba disciplīnas nostiprināšanā» un Plēnuma 1988. gada 6. aprīļa lēmumu Nr. 3 «Par grozījumu un papildinājumu izdarīšanu PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumā «Par likumu piemērošanu tiesās, kuri regulē darba līgumu noslēgšanu, grozīšanu un izbeigšanu».

2. Tiesām jāņem vērā, ka pienācīga lietas sagatavošana iztiesāšanai ir viens no pamatnosacījumiem tās savlaicīgai un pareizai iztiesāšanai, tāpēc tiesnešiem, pirms darba lietas par atjaunošanu darbā nolikt iztiesāšanai, saskaņā ar Latvijas PSR CPK 145. pantu nepieciešams veikt pilnīgu tās pirmstiesas sagatavošanu, lai lietu parasti varētu pareizi izskatīt pirmajā tiesas sēdē, ievērojot Latvijas PSR CPK 99. pantā noteiktos termiņus.

Lieta sagatavojama, ņemot vērā celtās prasības raksturu, darba līguma izbeigšanas vai grozīšanas apstākļus un pamatus.

Ja nepieciešams, jāauzicina atbildētāja pārstāvis, lai noskaidrotu viņa iebildumus pret prasību un lai viņš iesniegtu pierādījumus, kas šos iebildumus apstiprina; jālemj jautājums par lieciniekiem, kas aicināmi uz tiesas sēdi; jāpieaicina lietā kā trešā persona atbildētāja pusē uzņēmuma, iestādes vai organizācijas vadītājs, pēc kura rīkojuma darbinieks atlaists vai pārcelts; jāpieprasa rakstveida pierādījumi.

Lietās par atjaunošanu darbā jāiesniedz konkrēti šādi dokumenti: noraksti no pavēlēm par prasītāja pieņemšanu darbā, pārcelšanu citā darbā, atlaišanu no darba; noraksts no arodbiedrības komitejas lēmuma (protokola) par piekrišanu darbinieka atlaišanai pēc administrācijas iniciatīvas, ja atlaišana pieļaujama tikai ar arodbiedrības komitejas piekrišanu; izziņa par prasītāja darba algu par diviem pēdējiem kalendāra mēnešiem, bet personām, kas šajā uzņēmumā (organizācijā) nostrādājuši mazāk par diviem mēnešiem, — par faktiski nostrādāto laiku, kā arī citi nepieciešamie pierādījumi.

3. Neatkarīgi no tā, kas griežies tiesā, lai izšķirtu radušos strīdu, — darbinieks, kas nepiekrīt arodbiedrības komitejas lēmumam, vai administrācija, kas atzīst, ka arodbiedrības komitejas pieņemtais lēmums par darba strīdu ir pretrunā esošajai likumdošanai, tiesai prasības tiesvedības kārtībā jāizskata lieta, kurā darbinieks ir prasītājs, bet uzņēmums, iestāde vai organizācija — atbildētājs.

4. Jāņem vērā, ka, ja nokavēts Latvijas PSR DLK 217. pantā noteiktais viena mēneša termiņš, kādā jāgriežas tiesā ar prasību atjaunot darbā, tas neatbrīvo tiesu no pienākuma vispusīgi pārbaudīt lietas materiālus.

Ja tiesa noskaidro, ka, atlaižot darbinieku, acīm redzami pārkāptas viņa tiesības vai ja termiņš nokavēts attaisnojošu iemeslu dēļ, tiesa var termiņu atjaunot.

5. Saskaņā ar Latvijas PSR DLK 22. pantu, slēdzot darba līgumu, puses vienojoties var noteikt pārbaudi, lai noskaidrotu, vai strādnieks vai kalpotājs atbilst viņam uzticētajam darbam.

Latvijas PSR DLK 23. pantā noteiktos pārbaudes termiņus nevar pagarināt pēc administrācijas ieskata vai pēc pušu vienošanās.

Izskatot lietas prasībās, ko iesnieguši pēc Latvijas PSR DLK 24. panta atlaistie darbinieki, tiesām jānoskaidro, vai puses bija vienojušās par pārbaudes termiņa noteikšanu, vai konkrētajam darbiniekam varēja noteikt pārbaudes termiņu, vai pārbaudes termiņš norādīts pavēlē par pieņemšanu darbā un vai darbiniekam šī pavēle paziņota un viņš par to parakstījies. Ja šie noteikumi nav ievēroti, darba līgums atzīstams par noslēgtu bez pārbaudes laika.

6. Izskatot strīdus par pārcelšanu citā darbā (Latvijas PSR DLK 26. pants), tiesām jāpārbauda, vai darbinieks devis piekrišanu pārcelšanai citā darbā. Pie tam jāņem vērā, ka likums nav noteicis konkrētu veidu, kādā darbiniekam jādod piekrišana pārcelšanai, tāpēc piekrišanu var izteikt kā rakstveidā, tā arī mutvārdos.

Strīda gadījumā piekrišanu pārcelšanai apstiprina ar jebkuru no Latvijas PSR CPK 50. pantā minētajiem pierādījumiem.

7. Strādnieka vai kalpotāja iesniegtais lūgums atlaist no darba pēc Latvijas PSR DLK 31. panta neatbrīvo viņu no darba pienākumu

pildīšanas līdz līguma laušanas dienai un neatņem administrācijai tiesības pēc savas iniciatīvas šai pašā termiņā lauzt ar viņu darba līgumu pēc citiem pamatiem vai arī piemērot darbiniekam disciplinārsodu par disciplīnas pārkāpumu, jo darba attiecības šajā gadījumā tiek pārtrauktas tikai pēc tam, kad notecējis aiziešanas brīdinājuma termiņš.

8. Ja darbinieks par darba disciplīnas pārkāpumu uz laiku līdz trīs mēnešiem pārcelts mazāk atalgotā darbā vai pazemināts amatā uz tādu pašu laiku (Latvijas PSR DLK 141. panta 4. punkts) un šis darbinieks pirms vai pēc pavēles izdošanas par pārcelšanu iesniedzis pieteikumu par atlaišanu no darba pēc paša vēlēšanās, tad saskaņā ar Latvijas PSR DLK 31. panta 2. daļu šo pārcelšanas laiku aiziešanas brīdinājuma termiņā neieskaita. Tāpēc neierašanās darbā bez attaisnojošiem iemesliem, iekams nav notecējis termiņš, uz kādu darbinieks pārcelts citā darbā vai pazemināts amatā, vai pēc šā termiņa, taču atlikušajā laikā, kad vēl nav notecējis aiziešanas brīdinājuma termiņš, uzskatāms par darba kavējumu.

Strādniekam vai kalpotājam, kas pēc darba disciplīnas pārkāpuma ar administrācijas pavēli pārcelts mazāk atalgotā darbā vai pazemināts amatā un pēc tam līdz šo darbu izpildes termiņa beigām atlaists, ja viņu atjauno darbā, jāizpilda administrācijas rīkojums par pārcelšanu, ja tiesa pārcelšanu atzinusi par pamatotu un pavēlē norādītais termiņš līdz sprieduma taisīšanai nav notecējis.

9. Saskaņā ar Latvijas PSR DLK 36. pantu pēc administrācijas iniciatīvas darba līgumu lauzt nav atļauts bez arodbiedrības komitejas piekrišanas, izņemot PSR Savienības likumdošanā paredzētos gadījumus.

Nav vajadzīga arodbiedrības komitejas piekrišana, ja darba līgums tiek lauzts ne pēc administrācijas iniciatīvas.

Tiesām jāņem vērā, ka bez uzņēmuma, iestādes vai organizācijas arodbiedrības komitejas vai arodbiedrības organizatora piekrišanas var atlaist šādu kategoriju darbiniekus:

1) kuri strādā uzņēmumos, organizācijās vai iestādēs, kur nav arodbiedrības komitejas vai arodbiedrības organizatora;

2) kuri ieņem amatus, kādi paredzēti Nolikumā par darba strīdu izskatīšanas kārtību 1. pielikuma 1. sarakstā un šā pielikuma 2. sarakstā, ja šo darbinieku atbrīvošana saistīta ar to, ka viņi noteiktajā kārtībā atzīti par nepiemērotiem ieņemamajam amatam vai nav ievēlēti uz jaunu termiņu;

3) kurus atlaiž saskaņā ar disciplinārajiem statūtiem, ja tajos nav paredzēta atlaišanas saskaņošana ar uzņēmuma, iestādes vai organizācijas arodbiedrības komiteju;

4) kuri strādā amatu savienošanas kārtībā — no savienojamā amata vai darba;

5) kuri atsakās no pārcelšanas darbā citā apvidū kopā ar uzņēmumu, iestādi vai organizāciju, kā arī kuri atsakās turpināt darbu sakarā ar darba apstākļu būtiskām izmaiņām (Latvijas PSR DLK 30. panta 6. punkts);

6) kuri strādā saskaņā ar darba līgumu uz noteiktu laiku, kā arī uz laiku pieņemtos un sezonas darbiniekus sakarā ar līguma termiņa izbeigšanos vai darbu pabeigšanu;

7) kuri nav izturējuši pārbaudi;

8) kuri ar tiesas spriedumu nosūtīti uz ārstniecības un darba profilaktoriiju;

9) kuri notiesāti ar brīvības atņemšanu, labošanas darbiem ne darbavietā, bet citur viņa dzīvesvietas rajonā, vai ar citu sodu, kura izciešana izslēdz iespēju turpināt attiecīgu darbu.

10. Izskatot lietas par grūtnieču un sieviešu, kurām ir bērni līdz pusotra gada vecumam, atjaunošanu darbā, tiesām jāņem vērā fakts, ka sieviete atrodas grūtniecības stāvoklī vai bērns uz atlaišanas dienu nav sasniedzis pusotra gada vecumu. Ja grūtniecība pārtraukta vai bērns sasniedzis pusotra gada vecumu pēc atlaišanas — tas nevar būt par pamatu, lai nepiemērotu Latvijas PSR DLK 178. panta noteikumus. Minēto kategoriju darbinieču atlaišana atzīstama par nepamatotu arī tad, ja administrācijai uz atlaišanas dienu nebija zināms fakts, ka sieviete atrodas grūtniecības stāvoklī vai ka viņai ir bērni līdz pusotra gada vecumam.

Ja darba līgums tiek izbeigts ne pēc administrācijas iniciatīvas, bet uz citiem pamatiem, sakarā ar to, ka izbeidzas darba līguma termiņš vai izpildīts noteiktais darbs vai pagaidu, vai sezonas darbs (Latvijas PSR DLK 16. pants), tad Latvijas PSR DLK 178. panta 2. daļas noteikumi nav piemērojami. Tomēr grūtnieču un sieviešu, kurām ir bērni līdz pusotra gada vecumam, iekārtošana darbā administrācijai jāveic arī gadījumos, kad viņas atlaistas sakarā ar darba līguma termiņa izbeigšanos.

Tiesām jāņem vērā, ka saskaņā ar likumu sievietes, kas aiziel bezalgas atvaļinājumā, līdz bērns sasniedzis pusotra gada vecumu, ir tiesīgas jebkurā laikā pārtraukt atvaļinājumu un stāties darbā. Ja tādā gadījumā aizgājušas sievietes vietā pēc darba līguma, kas noslēgts uz laiku (norādot konkrētu termiņu), pieņemts cits darbinieks, tad, ja sieviete atgriežas no atvaļinājuma agrāk par termiņu, šādu darba līgumu ar attiecīgo darbinieku izbeidz pirms termiņa uz Latvijas PSR DLK 33. panta 1. punktā paredzētajiem pamatiem.

Ja darbinieks pieņemts darbā uz laiku, kamēr sieviete atrodas atvaļinājumā bez darba algas saglabāšanas, un ja darba līgumā nav norādīts konkrēts termiņš, tad tādu darba līgumu var izbeigt saskaņā ar Latvijas PSR DLK 30. panta 2. punktu.

11. Izšķirot prasības par to personu atjaunošanu darbā, ar kurām darba līgums izbeigts sakarā ar strādnieka vai kalpotāja neatbilstību ieņemamajam amatam vai izpildāmajam darbam nepieciešamas kvalifikācijas vai veselības stāvokļa dēļ (Latvijas PSR DLK 33. panta 2. punkts), tiesām jāņem vērā, ka gadījumos, kad darbinieks strādā darbu, kura veikšanai nepieciešama obligāta periodiska medicīniskā apskate (pārtikas uzņēmumu darbinieki utt.), tad medicīniskās iestādes atzinums, ka darbu turpināt nav atļauts, ir pamats atlaišanai neatkarīgi no tā, vai darbinieks izpilda vai neizpilda savus darba pienākumus.

Izskatot lietu par to personu atjaunošanu darbā, kuras atlaistas uz atestācijas rezultātu pamata, tiesai jānoskaidro, vai amats, kuru aizņēms prasītājs, ir iekļauts to amatu sarakstā, kas pieļauti atestācijai. Izskatot darba strīdu par tāda darbinieka atlaišanu, kuru atestācijas komisija atzinusi par neatbilstošu ieņemamajam amatam, tiesai jāpārbauda atlaišanas pamatotība pēc būtības, bet atestācijas komisijas atzinums jānovērtē kā viens no pierādījumiem darbinieka neatbilstībai ieņemamajam amatam.

12. Izskatot strīdus par tādu personu atjaunošanu darbā, kuras atlaistas pēc Latvijas PSR DLK 33. panta 3. punkta, tiesām jāņem vērā, ka sabiedriskie sodi par darba disciplīnas pārkāpumiem ir spēkā tikpat ilgu laiku, cik disciplinārsodi, t. i., vienu gadu, skaitot no soda uzlikšanas dienas.

Pie tam jāņem vērā tikai tie sodi, kas uzlikti darbiniekam tajā pašā iestādē, uzņēmumā vai organizācijā, no kura viņu atlaiž. Sodi, kas uzlikti viņa iepriekšējā darbavietā citā uzņēmumā, iestādē vai organizācijā, atlaižot pēc Latvijas PSR DLK 33. panta 3. punkta, vērā netiek ņemti.

13. Saskaņā ar Latvijas PSR DLK 142. panta 1. daļu pirms disciplinārsoda uzlikšanas no darbinieka jāpieprasa paskaidrojums.

Tomēr, ja darba disciplīnas pārkāpēja paskaidrojuma nav, tas nav pietiekams pamats, lai uzlikto disciplinārsodu atzītu par nelikumīgu, ja darba disciplīnas pārkāpums un darbinieka vaina konstatēta. Vienlaikus tas var būt par pamatu blakus lēmuma pieņemšanai, kas vērstas pret uzņēmuma, iestādes vai organizācijas administrāciju.

Tiesām jāņem vērā, ka par darba disciplīnas pārkāpumu atzīstama darbinieka atteikšanās bez attaisnojošiem iemesliem no speciālās apmācības darba laikā un eksāmeni drošības tehnikā un ekspluatācijas noteikumos, atteikšanās vai izvairīšanās bez attaisnojošiem iemesliem no medicīniskās apskates, ja tāda apmācība un eksāmeni, kā arī medicīniskā apskate saskaņā ar spēkā esošajiem noteikumiem ir obligāts nosacījums pielaišanai pie darba.

Ja saskaņā ar Latvijas PSR administratīvo pārkāpumu kodeksa 155.—157. pantu tirdzniecības uzņēmuma darbinieks vai sabiedriskās ēdināšanas uzņēmuma darbinieks par tirdzniecības noteikumu pārkāpumiem sodīts administratīvā kārtā ar naudas sodu, tad šis fakts pats par sevi neizslēdz iespēju piemērot viņam par to pašu pārkāpumu disciplinārsodu, jo minētais tiesību pārkāpums saistīts ar darbinieka darba funkciju pienācīgu neizpildi.

Ja darbinieks, kura rīcībā ir naudas vai preču vērtības, rīkojies prettiesiski un tādēļ zaudējis administrācijas uzticību (preču pārdošana tieši no noliktavas, no palīgtelpām, alkoholisko dzērienu pārdošanas noteikumu pārkāpšana u. tml.), tad viņu var atlaist uz Latvijas PSR LDK 254. panta 2. punkta pamata.

14. Darbinieku var atlaist uz Latvijas PSR DLK 33. panta 4. punkta pamata gadījumos, kad darbinieks bez attaisnojošiem iemesliem nav bijis darbā visu darba dienu (maiņu) vai vairāk par trim stundām nepārtraukti vai summāri darba dienā (maiņā).

Iemesli, kāpēc strādnieki vai kalpotāji nav ieradušies darbā vai nav atradušies darba vietā, jāpārbauda rūpīgi un vispusīgi. Jāņem

arī vērā, ka atlaišanai par darba kavēšanu nevar būt par pamatu fakts, ka darbiniekam nav slimības lapa, ja konstatēts, ka darba kavēšanas iemesls bijusi slimība; nav kavējums bez attaisnojošiem iemesliem neierašanās darbā, kurā darbinieks pārcelts, pārkāpjot likumu, kā arī neierašanās darbā pēc administrācijas pavēles izdošanas par atjaunošanu darbā līdz prasības izskatīšanai tiesā; darbinieka atrašanās arestā par siko huligānismu; izvairīšanās no darbības, kas tieši nav saistīta ar darbinieka darba pienākumiem (piemēram, neierašanās uz sabiedriskiem pasākumiem).

Jāņem vērā, ka ar darba kavēšanu ilgāk par trim stundām visā darba dienā, kas administrācijai dod tiesības izbeigt darba līgumu uz šā pamata, jāsaprot darbinieka atrašanās bez attaisnojošiem iemesliem ārpus tās iestādes, organizācijas vai uzņēmuma teritorijas, ar kuru viņš ir darba attiecībās vai ārpus tā objekta teritorijas, kurā viņam atbilstoši darba pienākumiem jāveic uzliktais darbs.

Ja darbinieks bez attaisnojošiem iemesliem neatrodas savā darba vietā, bet atrodas citā vai tā paša ceha, nodaļas utt. telpās vai uzņēmuma, iestādes, organizācijas vai objekta, kurā viņam jāveic darba funkcijas, teritorijā, tai skaitā ilgāk par trim stundām visā darba dienā, tad tas uzskatāms par darba disciplīnas pārkāpumu, par ko viņu var saukt pie disciplināras atbildības līdz pat atlaišanai no darba, taču ne uz Latvijas PSR DLK 33. panta 4. punkta pamata, bet 3. punkta pamata, ja tiek ievērota noteiktā atlaišanas kārtība pēc šā pamata.

15. Darbinieku var atlaist uz Latvijas PSR DLK 33. panta 8. punkta pamata ne tikai gadījumos, kad izlaušanās (arī sīkā izlaušanās) izdarīta darbavietā darba laikā, bet arī tad, ja viņš šādu izlaušanos izdarījis ārpus darba laika.

Ja par tādu izlaušanos ar likumīgā spēkā stājušos tiesas sprienu darbiniekam noteikts sods — labošanas darbi darbavietā, tad šis apstāklis nav šķērslis viņa atlaišanai no darba.

16. Izskaidrot tiesām, ka, pastāvot brigādes materiālajai atbildībai, materiālo vērtību iztrūkums var būt par pamatu brigādes locekļa atlaišanai no darba sakarā ar to, ka viņš zaudējis uzticību (Latvijas PSR DLK 254. panta 2. punkts), tikai tad, ja iztrūkums radies darbinieka konkrētas vainas dēļ.

17. Saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1986. gada 26. aprīļa lēmuma Nr. 3 «Par likumu piemērošanu tiesās, kuri regulē darba līguma noslēgšanu, grozīšanu un izbeigšanu» 15. punktu darbiniekus var atlaist par ierašanos darbā iereibušā stāvoklī, narkotiskā vai toksiskā reibumā, ja darba laikā šādā stāvoklī viņi atradušies darba pienākumu izpildīšanas vietā.

Uz šādiem pamatiem var atlaist arī tajā gadījumā, ja strādnieks vai kalpotājs darba laikā tādā stāvoklī atradies ne savā darba vietā, bet uzņēmuma, iestādes, organizācijas vai cita objekta teritorijā, kur viņam pēc administrācijas norādījuma jāpilda darba funkcijas.

18. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1986. gada 18. aprīļa lēmuma «Par likumdošanas piemērošanu tiesās par amatpersonu atbildību par pilsoņu priekšli-

kumu, iesniegumu un sūdzību izskatīšanas kārtības pārkāpšanu un vajāšanu par kritiku» 5. punktu, izskatot lietas par atjaunošanu darbā, disciplinārsoda noņemšanu, prēmijas izmaksu un citiem darba strīdiem, tiesām rūpīgi jāpārbauda prasītāju argumenti par to, ka viņu tiesībpārkāpums bijis kā sekas tam, ka viņi griezušies ar priekšlikumiem, iesniegumiem un sūdzībām vai uzstājušies ar kritiku.

Tiesām tāpēc nepieciešams vērst sevišķu uzmanību uz to, lai konstatētu patieso atlaišanas iemeslu.

19. Saskaņā ar Latvijas PSR DLK 219. pantu nelikumīgi pārceltais vai atlaistais darbinieks jāatjauno iepriekšējā darba vietā vai amatā.

Ja darbinieks atjaunojams iepriekšējā darbā, bet pats atsakās no tā, tad tiesai atlaišana no darba jāatzīst par nelikumīgu un jāatzīst darba līgums par lauztu pēc darbinieka iniciatīvas (Latvijas PSR DLK 31. pants). Šādos gadījumos tiesa piedzen darbinieka labā darba algu par darba piespiedu kavējuma laiku, bet ne vairāk kā par trim mēnešiem (Latvijas PSR DLK 220. pants).

20. Ja vēlētam darbiniekam, kam pēc viņa pilnvaru laika izbeigšanās nav iespējams ierādīt iepriekšējo amatu arī tad, ja viņa amatu ieņem cits darbinieks, tad jādod viņam līdzvērtīgs darbs (amats) tajā pašā vai ar viņa piekrišanu citā uzņēmumā, iestādē vai organizācijā.

Ja darbiniekam atteikts ierādīt iepriekšējo darbu (amatu) vai citu līdzvērtīgu darbu (amatu), tad viņš šo atteikumu var pārsūdzēt likumā noteiktajā kārtībā.

21. Piedzenot vidējo izpeļņu par darba piespiedu kavējuma laiku vai algas starpību par mazāk atalgota darba izpildīšanas laiku (Latvijas PSR DLK 220. pants), tiesas sprieduma rezolutīvajā daļā precīzi jānorāda summa, kāda jāizmaksā darbiniekam.

Vidējā izpeļņa jāaprēķina no divu pēdējo kalendāra mēnešu izpeļņas pirms pārcelšanas vai atlaišanas.

Darbiniekiem, kas nostrādājuši attiecīgā uzņēmumā, iestādē vai organizācijā mazāk nekā divus mēnešus, vidējo izpeļņu aprēķina par faktiski nostrādāto laiku (PSRS Ministru Padomes Valsts darba un darba algas jautājumu komitejas, PSRS Finanšu ministrijas un PSRS Ministru Padomes Centrālās statistikas pārvaldes 1973. gada 27. aprīļa vēstules «Par darba un darba algas uzskaites pamatnoteikumiem rūpniecībā un celtniecībā» pielikuma 56. punkts).

22. Vērst tiesu uzmanību, ka nepieciešams stingri ievērot Latvijas PSR DLK 226. panta un Latvijas PSR CPK 39. panta prasības, kuros paredzēta kārtība un pamati to amatpersonu saukšanai pie materiālās atbildības, kuras vainīgas darbinieku atlaišanā vai pārcelšanā citā darbā, acīm redzami pārkāpjot likumu.

Šais gadījumos pie materiālās atbildības var saukt amatpersonu, kas parakstījusi pavēli (rikojumu) par darbinieka nelikumīgu atlaišanu vai pārcelšanu citā darbā.

23. Izskatot darba lietas, tiesām jāpievērš uzmanība uzņēmumos, organizācijās un iestādēs izdarīto darba likumu pārkāpumu cēloņu noskaidrošanai.

Par darba likuma pārkāpumiem, ko pieļāvušas amatpersonas, nepieciešams pieņemt blakus lēmumus.

24. Sakarā ar šā lēmuma pieņemšanu atzīt par spēku zaudējušu Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 27. septembra lēmuma Nr. 6 «Par tiesu praksi lietās par atjaunošanu darbā» un turpmākās tā izmaiņas un papildinājumus.

KOLHOZA TIESĪBAS

23. PAR DAŽIEM JAUTĀJUMIEM LIKUMU PIEMĒROŠANĀ CIVILLIETĀS, KURĀS VIENA NO PUSĒM IR KOLHOZS

(1979. gada 11. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 3)

Kolhozu un kolhozu biedru mantisko tiesību un interešu aizsardzības nodrošināšana, konsekventa cīņa pret nesaimniecisku rīcību, Kolhoza paraugstatūtu un citu normatīvo aktu pārkāpumiem ir viens no svarīgākajiem republikas tiesu uzdevumiem.

Tiesu prakses izpēte lietās, kurās viena no pusēm ir kolhozs, parādīja, ka tautas tiesas izlemj šīs kategorijas lietas visumā pareizi.

Tai pašā laikā Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnumš atzīmē, ka dažas tautas tiesas tomēr pieļauj šo lietu izskatīšanā būtiskas kļūdas.

Ne vienmēr tiesas pievērš vajadzīgo uzmanību lietu sagatavošanai tiesas sēdēs; pieņemot prasības pieteikumus, tiesneši neprasa iesniegt lietas izskatīšanai nepieciešamos pierādījumus.

Dažkārt netiek ņemts vērā, ka saskaņā ar Latvijas PSR CPK 80. panta 5. punktu valsts nodeva tiek ņemta 1% apmērā no prasības summas un tiesa neatmaksā prasītājam lieki iemaksāto valsts nodevu Latvijas PSR CPK 83. panta noteiktajā kārtībā, bet nepamatoti piezden to pilnā apmērā no kolhoza.

Pieņemot prasības pieteikumus par Kolhoza paraugstatūtu 13. punktā paredzētā zaudējuma, ko nodarījis kolhoza biedrs sakarā ar darba pienākumu pildīšanu, piedziņu, tiesas ne vienmēr ņem vērā, ka pie prasības pieteikuma jābūt pievienotam valdes lēmuma izrakstam par šā kolhoza biedra saukšanu pie materiālās atbildības.

Atsevišķas tiesas neņem vērā, ka Kolhoza paraugstatūtu 13. punktā paredzētā ierobežotā materiālā atbildība iestājas, ja zaudējums nodarīts, pieļaujot nevīžību darbā.

Izlemjot prasības par materiālo atbildību par kontraktācijas līgumu saistību nepildīšanu, tiesas dažkārt nepareizi piemēro normatīvos aktus, kas regulē piegādes līguma attiecības.

Dažos gadījumos tiesas neņem vērā, ka prasības noilguma termiņi, lai piedzītu soda naudu par kontraktācijas līguma saistību nepildīšanu, jāpiemēro atsevišķi par katru periodu, kurā saskaņā ar līgumu produkcija bija jānodod (mēnesis, ceturksnis), un apmierina prasības pēc norādīto termiņu izbeigšanās, tos neatjaunojot.

Atsevišķas tautas tiesas neatšķir jautājumu par soda naudas samazināšanu saskaņā ar Latvijas PSR CK 226. pantu no jautājuma

par atbrīvošanu no soda naudas samaksas tādēļ, ka saskaņā ar Latvijas PSR CK 229. pantu nav vainas (stihiska nelaime u. tml.).

Lai novērstu minētos trūkumus un uzlabotu tiesu darbu civillietu izskatīšanā, kurās viena no pusēm ir kolhozs, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums n o l e m j:

1. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka pareizai strīdu, kuri skar kolhozu mantiskās tiesības un intereses, izšķiršanai ir svarīga nozīme sekmīgā saimnieciski ekonomisko uzdevumu izpildē, tā veicina arī likumības un disciplīnas nostiprināšanu kolhozu un valsts organizāciju savstarpējās attiecībās un kolhozu saistību ar valsti izpildē.

2. Lai savlaicīgi un pareizi izšķirtu šos strīdus, tiesnešiem stingri jāpilda Latvijas PSR CPK 145. panta prasības par lietu sagatavošanu iztiesāšanai.

3. Tiesām jāņem vērā, ka gadījumā, ja kolhozs iesniedz prasību pret kolhoza biedru par nodarītā zaudējuma piedziņu, prasības pieteikumam jāpievieno izraksts no valdes lēmuma par šā kolhoza biedra saukšanu pie materiālās atbildības un par reālā zaudējuma apmēru. Saskaņā ar Kolhoza paraugstatūtu 13. punktu reālā zaudējuma apmēru nosaka kolhoza valde.

Ja izraksts no kolhoza valdes lēmuma netiek pievienots, tiesnesis saskaņā ar Latvijas PSR CPK 134. pantu atstāj prasības pieteikumu bez tālākvirzīšanas.

4. Saskaņā ar Kolhoza paraugstatūtu 41. punktu kolhoza biedriem, kurus kolhozs nosūtījis mācīties augstākajās un vidējās speciālajās mācību iestādēs, profesionāli tehniskajās skolās, kvalifikācijas celšanas kursos, pēc mācību iestādes beigšanas jāatgriežas darbā šajā kolhozā.

Pieņemot kolhozu prasības pieteikumus par mācību laikā izmaksātās stipendijas atpakaļpiedzīšanu no personām, kas pārtraukušas mācības bez attaisnojošiem iemesliem, atteikušās atgriezties darbā kolhozā pirms termiņa beigām, par kuru bijusi vienošanās, tiesām jāpieprasa pierādījumi, ka atbildētājs ir kolhoza biedrs.

Saskaņā ar Kolhoza paraugstatūtu 41. punktu pienākums atgriezties darbā attiecas tikai uz kolhoza biedriem.

5. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību precīzi izpildīt Latvijas PSR CPK 80. panta 5. punktu, kas paredz valsts nodevas apmēru, kura piedzenama kolhozu un starpkolhozu organizāciju strīdos ar valsts, kooperatīvajiem un sabiedriskajiem uzņēmumiem, iestādēm un organizācijām.

Gadījumos, kad valsts nodeva samaksāta lielākā apmērā, tiesām jāatmaksā lieki iemaksātā valsts nodeva Latvijas PSR CPK 83. panta noteiktajā kārtībā.

Strīdos starp kolhoziem un pilsoņiem valsts nodevas apmērs nosakāms uz vispārējiem pamatiem, un Latvijas PSR CPK 80. panta 5. punkts šīm prasībām nav piemērojams.

6. Tiesām jāņem vērā, ka lauksaimniecības produkcijas valsts iepirkumi no kolhoziem tiek realizēti pēc kontraktācijas līgumiem, ar kuriem noformē un konkretizē valsts pasūtījumus noteikta daudzuma lauksaimniecības produkcijas ražošanai un nodošanai un kurus

noslēdz sagādes organizācijas ar kolhoziem atbilstoši valsts iepirkuma plānam, kā arī produkcijai, ko iepērk virs plāna.

Tiesību normas, kas regulē attiecības, kuras rodas no citiem līgumiem (piegādes, pirkuma-pārdevuma u. c.), kontraktācijas līgumiem netiek piemērotas.

7. Prasībām par līgumsoda piedziņu sakarā ar kontraktācijas līgumos paredzēto saistību neizpildīšanu piemēro Latvijas PSR CK 80. panta 1. daļā noteikto sešu mēnešu prasības noilguma termiņu. Noilguma termiņa tecējums, piedzenot no kolhoza līgumsodu, jāskaita no dienas, kas seko līgumā noteiktā perioda (mēneša, ceturkšņa) pēdējai dienai, kurā bija jānodod produkcija.

8. Izskaidrot tiesām, ka kolhoza mantiskā atbildība par produkcijas nenodošanu vai arī produkcijas nodošanu ar nokavējumu pēc kontraktācijas līgumiem saskaņā ar Latvijas PSR CK 229. pantu iestājas tikai tad, ja ir kolhoza vaina.

Ja vainas nav (stihiska nelaime, sagādātāja vaina), kas jāpie-rāda kolhozam, kurš neizpilda saistības, atbildētājs tiek atbrīvots no atbildības par līguma saistību neizpildīšanu.

Izņēmuma gadījumos un tad, ja ir kolhoza vaina, tiesa ir tiesīga samazināt piedzenamās soda naudas apmēru, pamatojoties uz Latvijas PSR CK 226. panta noteikumiem.

9. Izskaidrot tiesām, ka saskaņā ar Kolhoza paraugstatūtu 13. punktu zaudējums no kolhoza biedra piedzenams patiesā zaudējuma apmērā, bet ne vairāk kā 1/3 mēneša pamatizpeļņas, ja zaudējums nodarīts, nevižīgi strādājot.¹

Jāievēro, ka prasībās par kaitējuma atlīdzību kolhoza biedram, kas viņam nodarīts ar sakropļojumu vai citu veselības bojājumu, kaitējuma atlīdzības apmērs kolhoza biedram tiek noteikts, izejot no viņa vidējās izpeļņas, bet ne pamatizpeļņas.

10. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka, izskatot sociālās nodrošināšanas un sociālās apdrošināšanas iestāžu regresa prasības pret kolhoziem par izmaksāto pensiju un pabalstu piedziņu, tādas prasības var apmierināt, tikai konstatējot kolhoza vainu sakropļojuma vai cita veselības bojājuma nodarīšanā cietušajam.

Izskatot sociālās nodrošināšanas un sociālās apdrošināšanas iestāžu turpmākās regresa prasības, spēkā stājies spriedums, ar kuru konstatēta kolhoza vaina nelaiemes gadījumā, ir saistošs.

11. Norādīt tiesām, ka, atklājot kolhozu un kolhozu biedru mantisko tiesību aizskārumu, nesaimnieciskuma faktus, atsevišķu personu nevižīgu attieksmi pret kolhozu īpašumu, kā arī gadījumos, kad atsevišķu kolhozu statūtos un citos dokumentos, ko pieņēmuši kolhozi, ir noteikumi, kas ir pretrunā ar Kolhoza paraugstatūtiem, tiesām saskaņā ar Latvijas PSR CPK 227. pantu par to jāpieņem blakus lēmumi.

¹ Vissavienības 4. kolhoznieku kongress Kolhoza paraugstatūtu 13. punktu grozījis, paredzot, ka zaudējums no kolhoza biedra piedzenams patiesā zaudējuma apmērā, bet ne vairāk kā mēneša vidējās izpeļņas apmērā, ja zaudējums nodarīts, nevižīgi strādājot.

12. Latvijas PSR Augstākās Tiesas Civillietu tiesas kolēģijai pastiprināt uzraudzību pār šīs kategorijas lietu izskatīšanu tautas tiesās un veikt pasākumus, lai novērstu trūkumus tiesu darbā, izskatot šīs lietas.

24. PAR TIESU PRAKSI SAIMNIECISKO STRĪDU IZŠĶIRŠANĀ, KUROŠ VIENA NO PUSĒM IR KOLHOZS, STARPKOLHOZU, VALSTS-KOLHOZU UZŅĒMUMS, ORGANIZĀCIJA VAI TO APVIENĪBA

(1982. gada 27. septembra Plēnuma lēmums Nr. 6 ar grozījumiem,
kas izdarīti ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3)

PSKP CK maija (1982. g.) Plēnuma atzina par pareizu PSRS Pārtikas programmu, kas izstrādāta atbilstoši PSKP XXVI kongresa lēmumiem.

Programmas mērķis, tās saturs vērsti uz to, lai iespējami īsākā laikā valsts iedzīvotājus pilnīgi apgādātu ar pārtikas produktiem. Tas ir ne tikai viens no galvenajiem ekonomiskajiem, bet arī aktuālākajiem sociāli politiskajiem uzdevumiem. Visa agrorūpnieciskā kompleksa, kā arī to apkalpojošo rūpniecības nozaru, transporta, tirdzniecības spēku apvienošana kopējā mērķa sasniegšanai pārtikas produktu ražošanai un piegādei patērētājiem ir svarīga PSRS Pārtikas programmas īpatnība, kas prasa padomju likumu precīzu piemērošanu.

Sakarā ar to jautājums par tiesu praksi saimniecisko strīdu izšķiršanā, kuros viena no pusēm ir kolhozs, starpkolhozs, valsts-kolhozu uzņēmums, organizācija vai to apvienība, iegūst aktuālu nozīmi. Pareiza un savlaicīga šo strīdu izspiešana tiesās stimulē saimniecisko līgumu izpildi, valsts un līgumiskās disciplīnas ieviešanu.

Latvijas PSR Augstākās Tiesas plēnuma, izskatot tiesu prakses vispārīguma materiālus, atzīmē, ka, izšķirot saimnieciskos strīdus, kuros viena no pusēm ir kolhozs, starpkolhozs, valsts-kolhozu uzņēmums, organizācijas vai to apvienības, republikas tiesas visumā likumus piemēro pareizi. Tai pašā laikā tiesas ne vienmēr rūpīgi pārbauda noslēgto līgumu saturu, to atbilstību tiesību normām, bez likumīga pamata un rūpīgas visu lietas apstākļu pārbaudes atbrīvo kontrahentus no materiālās atbildības par līgumu saistību neizpildi.

Tiesas neizskaidro pusēm, ka līgumsodu, soda naudas, nokavējuma naudas samaksa neatbrīvo parādnieku no saistības izpildījuma natūrā. Strīdos starp kolhoziem un Latvijas PSR Valsts lauksaimniecības ražošanas tehniskās nodrošināšanas organizācijām tiesas nepārbauda savstarpējos norēķinus par tehnikas piegādi un remontu. Tas liecina, ka lietas nav pienācīgi sagatavotas iztiesāšanai. Tiesu prakses apkopojuma materiāli rāda, ka daļa tiesas spriedumu atcelti tādēļ, ka nav izpildīta likuma prasība vispusīgi, pilnīgi un objektīvi noskaidrot lietas apstākļus, nav noskaidrotas pušu tiesības un pienākumi.

Sakarā ar jautājumiem, kas radušies tiesu praksē, kā arī lai novērstu minētos trūkumus, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēmj:

1. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka nepieciešams savā praksē stingri un nelokāmi ievērot Latvijas PSR civilkodeksa normas, citus normatīvos aktus un atbilstošos PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma lēmuma izskaidrojumus.

Tiesām jāņem vērā, ka Kolhozu statūti ir saistoši ne tikai kolhoziem, starpkolhozu, valsts-kolhozu uzņēmumiem, organizācijām un to apvienībām, bet arī visiem citiem uzņēmumiem, organizācijām un iestādēm, kuras stājas ar kolhoziem tiesiskās attiecībās.

(1988. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

2. Ja saimnieciskajos strīdos starp kolhoziem, starpkolhozu, valsts-kolhozu uzņēmumiem, organizācijām un to apvienībām un to kontrahentiem prasītājs līdz prasības iesniegšanai tiesā nebija pieteicis pretenziju un likumus neparedz obligātu pretenzijas pieteikšanu (piemēram, Latvijas PSR CK 448. pants), tiesnesis vai tiesa nav tiesīgi atteikties pieņemt prasības pieteikumu, atstāt pieteikumu bez izskatīšanas vai izbeigt tiesvedību lietā, motivējot ar to, ka atbildētājam nav iesniegta pretenzija.

Tiesas nevar piemērot sankcijas, kuras paredz Nolikums par kārtību, kādā piesakāmas un izskatāmas uzņēmumu, organizāciju un iestāžu pretenzijas un noregulējamas domstarpības pēc saimnieciskiem līgumiem, kas apstiprināts ar PSRS Ministru Padomes 1973. gada 17. oktobra lēmumu Nr. 758, jo šis normatīvais akts neattiecas uz kolhoziem, starpkolhozu, valsts-kolhozu uzņēmumiem, organizācijām un to apvienībām.

Tomēr, sagatavojot lietu izskatīšanai, tiesām nepieciešamības gadījumos jāiesaka pusēm veikt pasākumus, lai no saimnieciskajiem līgumiem radušos strīdus noregulētu ārpus tiesas izskatīšanas kārtībā.

3. Tiesām jāņem vērā, ka atbilstoši Latvijas PSR CK 169. pantam domstarpības, kas radušās, slēdzot līgumu, ja viena no pusēm ir kolhozs, starpkolhozu, valsts-kolhozu uzņēmums, organizācija vai to apvienība, tiesā izšķiramas tikai tad, ja līgums pamatots uz abām pusēm obligātu plāna uzdevumu vai ja to speciāli paredz likums vai pušu vienošanās.

Izšķirot pirmslīguma strīdus, tiesām jāpārbauda līguma noteikumu atbilstamība spēkā esošai likumdošanai, Kolhozu statūtiem, tipveida līgumam un plāna uzdevumam.

4. Izšķirot strīdus, kas radušies sakarā ar lauksaimniecības produkcijas kontraktācijas līgumu noslēgšanu un izpildi, tiesām jāvadās no Latvijas PSR CK 271. un 272. panta prasībām un citiem normatīvajiem aktiem. Nolikums par ražošanas un tehniskās nozīmes produkcijas piegādēm un Nolikums par tautas patēriņa preču piegādēm, ko apstiprinājusi PSRS Ministru Padome ar 1981. gada 10. februāra lēmumu Nr. 161, un citi normatīvie akti, kuri attiecas uz piegādēm, šīs attiecības neregulē.

5. Izšķirot strīdus, kas saistīti ar lauksaimniecības produkcijas kontraktācijas līguma saistību neizpildi vai nepienācīgu to izpildi,

tiesām jāpiemēro Nolikums par lauksaimniecības produkcijas kontraktācijas līguma noslēgšanas un izpildes kārtību, ko 1987. gada 15. aprīlī apstiprinājis PSRS Valsts agrorūpniecības komitejas priekšsēdētāja pirmais vietnieks ar pavēli Nr. 300.

Šajās lietās tiesām jāvadās no PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1986. gada 16. janvāra lēmuma Nr. 1 «Par likumu, kas regulē lauksaimniecības produkcijas valsts iepirkumu no kolhoziem, starpkolhozu, valsts-kolhozu uzņēmumiem, organizācijām, apvienībām, izpildi tiesās» 7. punkta, kas paredz, ka strīdus, kas radušies starp sagādes organizācijām un saimniecībām, novērtējot iepērkamās produkcijas kvalitāti un nosakot tās svaru, izlemj lauksaimniecības produktu iepirkuma un kvalitātes RARA inspekcijas, tajā skaitā arī gadījumos, kad produkciju pēc sagādes organizācijas norādījuma saimniecība nosūta uz citiem administratīvajiem rajoniem. Tomēr strīdus par norēķiniem par pieņemto produkciju izskata tiesa.

(1988. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

6. Tiesām jāņem vērā, ka kontraktācijas vai cita saimnieciska līguma puse, kas nav izpildījusi saistību vai izpildījusi to nepienācīgi, saskaņā ar Latvijas PSR CK 229. pantu ir mantiski atbildīga tikai tad, ja ir vainīga.

Vainas neesamība jāpierāda pusei, kas saistību pārkāpusi. Ja puse neizpilda saistības sakarā ar stihiska rakstura parādībām, tā tiek atbrīvota no atbildības.

Ar stihiska rakstura parādībām jāsaprot konkrētam apvidum un gadalaikam neparastas meteoroloģiskās un citas dabas parādības, kā sausums, nepietiekams siltums, pārlieks mitrums, izslikšana, salnas, izsalšana, krusa, lietusgāzes, vētras, plūdi, kā arī slimības, augu kaitēkļi, ugunsgrēks u. tml.

Tomēr tiesām jāpārbauda, vai puse, kas nav izpildījusi saistības, nav varējusi pilnīgi vai daļēji novērst nelaimi (vai tika darīts viss iespējamais cīņā pret kaitēkļiem, slimībām u. tml.), kā arī jāizlemj jautājums par kontrahenta mantisko atbildību. Stihisko nelaimju gadījumu fakts jāpierāda ar atbilstošiem pierādījumiem (ar aktiem, ko sastādījusi komisija ar Valsts apdrošināšanas inspekcijas pārstāvja piedalīšanos, ar Lauksaimniecības produktu iepirkuma un kvalitātes valsts inspekcijas slēdzieniem u. tml.).

7. Izšķirot strīdus sakarā ar kolhozu palīguzņēmumu un ieguves produkcijas realizācijas līgumu neizpildi vai nepienācīgu izpildi, jāņem vērā, ka šīm tiesiskajām attiecībām nevar piemērot normatīvos aktus, kas regulē lauksaimniecības produkcijas iepirkumus, un nolikumus par piegādēm, ja tas nav paredzēts līgumā. Tajā pašā laikā pusēm ir tiesības iekļaut līgumos noteikumus, kas analogi nolikumos minētajiem.

8. Tiesām jāņem vērā, ja zvejnieku kolhozi ārpus plāna nosūta zivis un zivju produkciju, tad šīs zivis un zivju produkcija netiek ieskaitīta līguma saistību izpildē, izņemot gadījumus, kad zivis un zivju produkcija nav nosūtīti paša pircēja vainas dēļ.

9. Izšķirot strīdus starp kolhoziem, starpkolhozu, valsts-kolhozu uzņēmumiem, organizācijām vai to apvienībām un Valsts lauksaimniecības ražošanas tehniskās nodrošināšanas komitejas

organizācijām, tiesām jāvadās no Nolikuma par lauksaimniecības tehnikas un citu materiāli tehnisko līdzekļu piegādēm kolhoziem, padomju saimniecībām un citām lauksaimniecības organizācijām un uzņēmumiem, kas apstiprināts ar PSRS Ministru Padomes 1983. gada 29. jūnija lēmumu Nr. 581, un citiem nozaru aktiem.

(1988. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

Tiesām jāņem vērā, ka šie normatīvie akti piemērojami, izšķirot strīdus, kas radušies sakarā ar materiāli tehnisko līdzekļu pasūtījumu neizpildi vai nepienācīgu izpildi, kā arī ar kolhoziem, starpkolhozu, valsts-holhozu uzņēmumu, organizāciju vai to apvienībām piederošo mašīnu un iekārtu remontu neizpildīšanu vai nepienācīgu izpildi.

10. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka gadījumos, ja tiek aizkavēts iegādāto vai izremontēto traktoru un lauksaimniecības mašīnu, kuras ražo PSRS Traktoru un lauksaimniecības mašīnbūves ministrijas uzņēmumi, bojājumu remonts, Valsts lauksaimniecības ražošanas tehniskās nodrošināšanas komitejas rajona apvienības maksā tehnikas īpašniekam līgumsodu mašīndienu plānoto izmaksu apmērā par katru mašīnas dīkstāves dienu virs norādītajiem termiņiem, bet ne vairāk par mašīnas iegādāšanas vērtību vai remonta vērtību.

Līgumsods no Valsts lauksaimniecības ražošanas tehniskās nodrošināšanas komitejas organizācijas netiek piedzīts, ja traktora vai lauksaimniecības mašīnu bojājums garantijas termiņā noticis saimniecības, kura ekspluatē tehniku, vainas dēļ.

Prasības par sankciju un tehnikas bojājumu papildizdevumu piedziņu jāpierāda ar reklamācijas aktiem, kas sastādīti ar pušu un Lauksaimniecības mašīnu un iekārtu tehniskā stāvokļa valsts uzraudzības inspekcijas pārstāvju piedalīšanos.

Ja Valsts lauksaimniecības ražošanas tehniskās nodrošināšanas komitejas rajona organizācijai atbilstošā kārtībā paziņots (izsaukta), bet tās pārstāvis nepiedalās mašīnu, traktoru vai iekārtu defektu konstatēšanā, tad jāņem vērā defektu akts, ja tas sastādīts ar Lauksaimniecības mašīnu un iekārtu tehniskā stāvokļa valsts uzraudzības inspekcijas pārstāvja piedalīšanos.

11. Kolhozi, starpkolhozu, valsts-kolhozu uzņēmumi, organizācijas vai to apvienības nav tiesīgas celt prasību tiesā pret rūpnīcām-ražotājām sakarā ar pasūtījumu neizpildi vai nepienācīgu izpildi.

Nolikums par apvienību «Lauktechnika», kā arī kolhozu, padomju saimniecību un citu lauksaimniecības uzņēmumu un organizāciju materiālo atbildību par lauksaimniecības tehnikas un citu materiāli tehnisko līdzekļu pasūtījuma saistību neizpildi paredz, ka kolhoziem jāceļ prasība pret «Lauktechnikas» rajona vai starprajonu organizācijām, bet ne pret rūpnīcām, kuras izgatavo lauksaimniecības mašīnas un tehniku.

12. (Atzīts par spēku zaudējušu ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3.)

13. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka, noslēdzot līgumu par melno un krāsaino metāllūžņu piegādi, līgumos jāparedz abu pušu tiesības un pienākumi. Gadījumos, kad puses līgumos ir paredzējušas notei-

kumus, kas izteikti Nolikumā par ražošanas un tehniskās nozīmes produkcijas piegādēm, kuru apstiprinājusi PSRS Ministru Padome ar 1981. gada 10. februāra lēmumu Nr. 161, tad šie Nolikuma noteikumi tiesām jāpiemēro.

14. Norādīt tiesām uz nepieciešamību pieņemt blakus lēmumus sakarā ar lietas izskatīšanā atklātiem saimniecisko tiesību, kolhozu, starpkolhozu, valsts-kolhozu uzņēmumu, organizāciju vai to apvienību un citu organizāciju mantisko tiesību pārkāpumiem, amatpersonu nevīžīgu attieksmi pret ražas novākšanu, lauksaimniecības produktu glabāšanu, lauksaimniecības mašīnu un tehnikas glabāšanu u. c.

Tiesām plašāk jāpiesaista uzmanība ar PSRS Pārtikas programmas izpildi saistīto lietu izskatīšanai izbraukuma tiesas sēdēs; jāņem vērā, ka kontraktācijas līguma saistību neizpilde ir rupjš valsts disciplīnas pārkāpums, kas izraisa vainīgo amatpersonu atbildību noteiktā kārtībā.

CIVILPROCESUĀLĀS TIESĪBAS

25. PAR TIESU PRAKSI LATVIJAS PSR CIVILPROCESA KODEKSA PIEMĒROŠANĀ

(1965. gada 30. decembra Plēnuma lēmums Nr. 5 ar grozījumiem,
kas izdarīti ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3)

Prakses izstudēšana par jaunā Latvijas PSR civilprocesa kodeksa piemērošanu Latvijas PSR tiesās rāda, ka republikas tiesas jauno kodeksu galvenajos vilcienos piemēro pareizi.

Taču dažas tiesas pieļauj kļūdas Latvijas PSR CPK normu piemērošanā, atsevišķas normas netiek pareizi, vienveidīgi izprastas un piemērotas.

Lai novērstu trūkumus un panāktu vienveidīgu tiesu praksi Latvijas PSR civilprocesa kodeksa piemērošanā tiesās, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums **n o l e m j**:

1. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību pareizi un nelokāmi ievērot Latvijas PSR civilprocesa kodeksa normas saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma lēmumu izskaidrojumiem jautājumos par procesuālās likumdošanas piemērošanu, izskatot civillietas pirmās instances tiesā.

(1988. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

2. Ātra un pareiza civillietu izskatīšana ir civilās tiesvedības svarīgākais uzdevums, tādēļ tiesām stingri jāievēro civillietu izskatīšanas termiņi, kas noteikti Latvijas PSR CPK, sevišķu uzmanību pievēršot saīsinātajiem lietu izskatīšanas termiņiem. Pie tam tiesām jāņem vērā, ka bez Latvijas PSR CPK 99. panta civillietu izskatīšanas termiņus regulē arī Latvijas PSR CPK 232., 237., 242., 258. un 283. pants.

Ja personas, kas piedalās lietā, nokavējušas procesuālo termiņu, to var atjaunot tikai tiesa koleģiālā sastāvā un tikai lēmuma veidā (Latvijas PSR CPK 105. pants), kas tiek pieņemts apspriežu istabā.

3. Lieta, ko tiesa pieņēmusi savā tiesvedībā, ievērojot piekritības noteikumus, tiesai jāizšķir pēc būtības. Tikai izņēmuma gadījumos, kas paredzēti Latvijas PSR CPK 126. pantā, ir pieļaujama lietas nodošana izskatīšanai citā tiesā. Šajos gadījumos lietas, nenosūtīt tās Latvijas PSR Augstākajai Tiesai, pēc lēmuma stāšanās spēkā tiek nosūtītas tieši uz tiesu saskaņā ar lēmumu.

4. Tiesām jāievēro, ka lietas atlikšana pieļaujama tikai likumā paredzētajos gadījumos (Latvijas PSR CPK 165. pants u. c.).

Tajā pašā laikā tiesām jāņem vērā, ka gadījumos, kad personām, kas piedalās lietā, nav pienācīgi paziņots par tiesas sēdes laiku un vietu vai trūkst ziņu par to, ka šīm personām ir paziņots, tiesai jāatliek lietas izskatīšana (Latvijas PSR CPK 161. panta 1. daļa). Ja prasītājs vai atbildētājs lietā atrodas apcietinājumā, tiesai jāpieprasa no ieslodzījuma vietas administrācijas, lai viņam tiktu izsniegts paziņojums par lietas izskatīšanas dienu, bet atbildētājam — arī prasības pieteikuma noraksts. Tiesai arī jāizskaidro viņam tiesības iesniegt savus rakstiskos paskaidrojumus un pilnvarot citu personu savas lietas vešanai.

Atliekot lietas izskatīšanu, tiesa var nopratināt ieradušos lieciniekus tikai tādā gadījumā, ja tiesas sēdē ir klāt visas personas, kas piedalās lietā (Latvijas PSR CPK 166. pants).

5. Ja pierādījumus nepieciešams savākt citā pilsētā vai rajonā, tiesa koleģiālā sastāvā vai tiesnesis vienpersoniski var uzdot attiecīgajai tiesai izdarīt noteiktas procesuālās darbības (Latvijas PSR CPK 59. pants un 145. panta 12. punkts).

Lēmumā par tiesas uzdevumu izklāsta lietas būtību, norāda apstākļus, kas jānoskaidro, pierādījumus, kuri jāsavāc tiesai, bet liecinieku nopratināšanas gadījumā — viņu uzvārdu, vārdu, tēva vārdu un adresi.

Tiesa, kas izpilda tiesas uzdevumu, neieved atsevišķu lietvedību šādam uzdevumam.

6. Tiesām jāievēro, ka visās lietās, kuras izskata CPK paredzētajā kārtībā, ja lietu izspriež pēc būtības, tiek taisīts spriedums.

Norādīt tiesām, ka visos gadījumos (kā pamatojoties uz Latvijas PSR CPK 211. pantu, tā arī saskaņā ar 212. pantu), kad tiesa pieļauj spriedumu izpildīt nekavējoties, uz to jānorāda sprieduma rezolutīvajā daļā saskaņā ar Latvijas PSR CPK 200. pantu.

Latvijas PSR CPK 212. pants dod tiesai tiesības pēc prasītāja pieteikuma gadījumos, kas minēti šajā pantā, pieļaut nekavējoties izpildīt spriedumu vai sprieduma daļu. Ja nav šāda prasītāja pieteikuma, tiesai nav pamata pieļaut spriedumu izpildīt nekavējoties. Šādu pieteikumu prasītājs var iesniegt pie lietas izskatīšanas, un tad tas tiek izlemts vienlaikus ar lietas izspriešanu pēc būtības vai arī pēc sprieduma taisīšanas lietā, kad to izskata Latvijas PSR CPK 212. panta noteiktajā kārtībā.

Izskaidrot tiesām, ka saskaņā ar Latvijas PSR CPK 208. pantu sūdzību vai protestu var iesniegt tikai par tiesas lēmumu atlikt

sprieduma izpildīšanu vai to sadalīt termiņos, kā arī par tā izpildīšanas veida un kārtības grozīšanu. Turpretim tiesas lēmums atteikt sprieduma izpildīšanas atlikšanu vai tās sadalīšanu termiņos, tā izpildīšanas veida un kārtības grozīšanu nav pārsūdzams.

Pieteikumiem, kas iesniegti Latvijas PSR CPK 208. panta (sk. arī Latvijas PSR CPK 363. pantu) kārtībā, netiek ievestas jaunas lietas, bet tie tiek pievienoti tai pašai lietvedībai, kurā ir taisīts spriedums.

7. Atbildētāja un parādnieka meklēšanu regulē Latvijas PSR CPK 113. un 360. pants. Tiesām (tiesnešiem) jāņem vērā, ka šajos pantos paredzētā meklēšana tiek izsludināta kā alimantu piedziņas gadījumos no vecākiem, tā arī citos uztura līdzekļu piedziņas gadījumos.

Latvijas PSR CPK 113. panta un 360. panta 2. daļā paredzētā meklēšana tiek izdarīta tikai uz tiesas lēmuma pamata, kas pieņemams koleģiālā sastāvā, bet Latvijas PSR CPK 360. panta 1. daļas kārtībā to var izdarīt uz lēmuma pamata, ko tiesnesis pieņēmis vienpersoniski. Lēmumā jāuzrāda parādnieka pilns uzvārds, vārds, tēva vārds, dzimšanas gads un vieta, pēdējā dzīvesvieta un citas būtiskas ziņas par viņu. Lēmumam arī jāsaturs attiecīgas ziņas par piedzinēju.

Vienlaikus tiesa vai tiesnesis likumā paredzētajos gadījumos var izlemt jautājumu par tiesvedības vai izpildīšanas lietvedības apturēšanu (Latvijas PSR CPK 217. panta 4. punkts un 370. panta 6. punkts).

8. Tiesām jāņem vērā, ka

a) dokuments, kas apstiprina sabiedrības pārstāvja tiesības, saskaņā ar Latvijas PSR CPK 149. pantu ir izraksts no sabiedriskās organizācijas vai kolektīva kopsapulces vai ievēlēta orgāna lēmuma, kas pieņemts sakarā ar izskatāmo lietu.

Sabiedrības pārstāvis tiek pieļauts lietas izskatīšanā pēc tiesas lēmuma, kas jāatspoguļo tiesas sēdes protokolā.

Latvijas PSR CPK 22. pants paredz, ka sabiedrības pārstāvi var noraidīt, tādēļ pēc viņa pielaišanas lietas iztiesāšanā personām, kas piedalās lietā, jāizskaidro viņu tiesības pieteikt noraidījumu sabiedrības pārstāvim;

b) tiesvedības izbeigšanas sekas (Latvijas PSR CPK 222. pants) ievērojami atšķiras no prasības neizskatīšanas sekām (CPK 224. pants), jo tiesvedības izbeigšanas gadījumā otrreizējā griešanās tiesā stridā starp tām pašām par to pašu priekšmetu un uz tā paša pamata nav pieļaujama. Tiesām jāievēro arī, ka bez prasības atstāšanas bez izskatīšanas Latvijas PSR CPK paredz arī pieteikuma atstāšanu bez izskatīšanas (Latvijas PSR CPK 248. pants);

c) saskaņā ar Latvijas PSR CPK 322., 287. un 288. pantu blakus sūdzības un blakus protestus par tiesas lēmumiem, kas ir pārsūdzami, var iesniegt tiesā, kura pieņēmusi lēmumu, desmit dienu laikā no tiesas lēmuma pieņemšanas dienas.

9. Ieteikt Latvijas PSR Augstākās Tiesas Civillietu tiesas kolēģijai pastiprināt uzraudzību pār Latvijas PSR CPK normu ievērošanu republikas tiesās.

26. PAR CIVILLIETU SAGATAVOŠANU IZTIESĀŠANAI

(1970. gada 28. decembra Plēnuma lēmums Nr. 7 ar grozījumiem,
kas izdarīti ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3)

Savlaicīga un pilnīga civillietu sagatavošana iztiesāšanai sekmē strīdu pareizu izšķiršanu un lietu izskatīšanas termiņu ievērošanu.

Civillietu izpēte rāda, ka daudzās tautas tiesās parasti tiek ievērotas Latvijas PSR civilprocesa kodeksa 145. panta prasības, kas regulē tiesu darbību lietas sagatavošanā iztiesāšanai.

Taču tai pašā laikā ir gadījumi, kad tautas tiesneši noliek lietu izskatīšanai bez sagatavošanas, neprecizējuši prasības pamatu un priekšmetu, pušu prasījumus un iebildumus, nesavākuši nepieciešamos pierādījumus, tāpēc bieži vien lietas izskatīšana tiek atlikta, netiek ievēroti tās izskatīšanas termiņi un tiek pārkāptas ar likumu aizsargātās pilsoņu un organizāciju tiesības un intereses.

Vairāku tiesu priekšsēdētāji maz rūpējas par to, lai pareizi noorganizētu tiesas darbu tā, ka tiktu nodrošināta civillietu savlaicīga un pilnīga sagatavošana iztiesāšanai, neanalizē, kādu iemeslu dēļ lietu izskatīšana bieži tiek atlikta, pārkāpti lietu izskatīšanas termiņi, tādēļ trūkumi laikus netiek novērsti.

Lai novērstu minētos trūkumus tiesu darbā, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma nolēmums:

1. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka civillietu sagatavošana iztiesāšanai ir ļoti svarīga procesuāla tiesu darbība, kuras mērķis ir nodrošināt strīdu savlaicīgu un pareizu izlemšanu, un tā nepieciešama visās civillietās.

2. Izskaidrot, ka uzdevumi, kas veicami, sagatavojot lietu iztiesāšanai, ir šādi:

a) precizēt faktus, kas pamato pušu prasījumus un iebildumus, kā arī citus faktus, kuriem ir nozīme lietas pareizā izspriešanā;

b) konstatēt pušu tiesiskās attiecības un likumus, uz kuriem jāpamatojas;

c) izlemt jautājumu par to, kāds var būt iespējama personu sastāvs, kuras piedalās lietā;

d) noteikt pierādījumus, kas nepieciešami lietas izskatīšanai, un nodrošināt to savlaicīgu iesniegšanu.

3. Saskaņā ar Latvijas PSR civilprocesa kodeksa 145. panta 3. daļu tiesnesim pēc prasības pieteikuma saņemšanas jāpieņem lēmums par lietas sagatavošanu iztiesāšanai, norādot, kādas konkrētas darbības šai sakarā jāveic.

Lietas sagatavošanas laikā, pieprasot rakstveida pierādījumus no uzņēmumiem, iestādēm, organizācijām, nepieciešams norādīt termiņu, kādā tie jāiesniedz (Latvijas PSR CPK 65., 66. pants).

4. Izsaucot puses, kā arī citas personas, kas piedalās lietā, uz aptauju un iepazīstināšanu ar prasības materiāliem, tiesnesim jāizskaidro tām viņu tiesības un pienākumi, kas paredzēti Latvijas PSR CPK 31. pantā, jo šīm personām ir šīs tiesības un pienākumi visās procesa stadijās.

Nepieciešamību izsaukt atbildētāju uz iepriekšēju aptauju nosaka ne tikai lietas sarežģītība, bet arī tas, vai prasītāja aptaujas laikā pietiekami noskaidroti atbildētāja iebildumi pret prasību, kā arī prasītāja attieksme pret samierināšanos ar atbildētāju.

Izsaucot vienlaikus prasītāju un atbildētāju, lai noskaidrotu viņu savstarpējās pretenzijas, tiesnesim jānoskaidro, vai puses nevēlas noslēgt mierizlīgumu, lai, ja tas tā būtu, izlemtu šo jautājumu tiesas sēdē saskaņā ar Latvijas PSR CPK 168. pantu.

5. Gadījumos, kad saskaņā ar Nolikumu par biedru tiesām strīdu var izskatīt biedru tiesa, tiesnesim jāizskaidro pusēm to tiesības griezties biedru tiesā, kā arī šādas procesuālās darbības sekas (Latvijas PSR CPK 145. panta 4. punkts).

Nosūtīt prasības materiālus biedru tiesai bez pušu piekrišanas nav pieļaujams.

6. Lietās par zaudējumu atlīdzību, kurus uzņēmumiem, iestādēm, organizācijām nodarījuši to darbinieki, tiesnesim lietas sagatavošanas posmā atkarībā no atbildētāja aptaujāšanas laikā noskaidrotiem lietas apstākļiem jāizlemj jautājums, vai lietā kā otrais atbildētājs nav jāpieaicina amatpersona, kas nav nodrošinājusi materiālo vērtību saglabāšanu.

7. Izlemjot jautājumu par trešās personas pieaicināšanu lietā, sevišķa uzmanība jāpievērš trešās personas pieaicināšanai lietās par atjaunošanu darbā (Latvijas PSR CPK 39. pants).

8. Ja tiesnesis uzaicina piedalīties tiesas sēdē sabiedrisko organizāciju un darba kolektīvu pārstāvjus pēc savas iniciatīvas (Latvijas PSR CPK 145. panta 6. punkts), tad, paziņojot šīm organizācijām un kolektīviem par radušos strīdu, viņam jāizskaidro tām arī šāda paziņojuma mērķis un pilnvaru noformēšanas kārtība, ja tiks izraudzīts pārstāvis, kas piedalīsies lietā.

9. Ņemot vērā, ka liecinieku liecībām, kā arī rakstveida un lietiskajiem pierādījumiem, ko iesniegušas puses un ko tiesnesis pieprasījis no organizācijām (Latvijas PSR CPK 145. panta 8., 9. punkts), jābūt lietā nozīmīgiem, tiesnesim ikvienā gadījumā jāliek pusēm norādīt, tieši kādus apstākļus šie pierādījumi var apstiprināt.

Pieņemot pierādījumus, kuriem lietā nav nozīmes (Latvijas PSR CPK 52. pants), kā arī izmantot tādus datus, kas nevar būt pierādīšanas līdzekļi strīdā (Latvijas PSR CPK 53. pants), nav pieļaujams.

10. Tiesnesis vienpersoniski ir tiesīgs, ņemot vērā to personu domas, kas piedalās lietā, noteikt ekspertīzi, sagatavojot lietu iztiesāšanai tajos gadījumos, kad eksperta atzinuma nepieciešamība izriet no lietas apstākļiem un iesniegtajiem pierādījumiem.

Nosakot ekspertīzi, jāņem vērā Latvijas PSR CPK 75. panta prasības. Personām, kas piedalās lietā, jāizskaidro viņu tiesības izvirzīt ekspertam jautājumus, par kuriem jādod atzinums, kā arī tiesības pieteikt eksperta noraidījumu. Pieteikumu par eksperta noraidījumu izlemj tiesa Latvijas PSR CPK 24. panta kārtībā.

Visos gadījumos, kad lietas apstākļi jāapstiprina ar noteiktu eksperta atzinumu (darbaspēju zaudējuma pakāpes noteikšana

procentos, cietušā vajadzība pēc papilduztura, protezēšanas, ārstēšanās sanatorijā vai kūrortā, pilsoņa psihiskā stāvokļa noteikšana utt.), tiesnesim jānosaka ekspertīze.

Ja eksperta atzinums nav pietiekami skaidrs vai nav pilnīgs, tiesnesis vienpersoniski var noteikt papildu ekspertīzi, uzdodot to izdarīt tam pašam vai citam ekspertam.

11. Nolikot lietu izskatīšanai var tikai tad, kad veiktas visas darbības, kas nepieciešamas lietas sagatavošanai, savākti visi pierādījumi, precizēti visi prasījumi un iebildumi, ko izteikušas personas, kuras piedalās lietā.

Vienlaikus tiesnesim jāizšķir jautājums, vai nebūtu mērķtiecīgi iztiesāt lietu izbraukuma sēdē.

12. (Atzīts par spēku zaudējušu ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3.)

13. Vērst tautas tiesu priekšsēdētāju uzmanību uz nepieciešamību pareizi organizēt prasības pieteikumu pieņemšanas darbu, pilnīgi un laikus sagatavot civillietas iztiesāšanai.

Ieteikt tautas tiesu priekšsēdētājiem organizēt šo darbu tā, lai prasības pieteikumus vienmēr pieņemtu tas tiesnesis, kas sagatavos lietu iztiesāšanai un piedalīsies lietas izskatīšanā.

Katrā tautas tiesā nepieciešams regulāri pētīt iemeslus, kuru dēļ tiek atlikta lietas izskatīšana, kā arī pārkāpti lietas izskatīšanas termiņi, un veikt pasākumus šo cēloņu novēršanai.

14. Latvijas PSR Augstākās Tiesas Civillietas tiesas kolēģijai, izskatot lietas kasācijas kārtībā un tiesu uzraudzības kārtībā, pievērst uzmanību tam, kā tās sagatavotas iztiesāšanai, reaģējot uz gadījumiem, kad tiesneši nav ievērojuši Latvijas PSR CPK 145. panta prasības.

27. PAR TIESAS SPRIEDUMU

(1974. gada 30. decembra Plēnuma lēmums Nr. 4)

Republikas tautas tiesu izskatīto civillietu izpēte, ko veikusi Latvijas PSR Augstākā Tiesa, parādīja, ka pēdējos gados tiesu taisīto spriedumu kvalitāte uzlabojusies. Tiesu spriedumi parasti atbilst Latvijas PSR CPK 199. panta prasībām, satur precīzu strīda būtības izklāstu, ir motivēti, un tas sekmē tālāku likumības nostiprināšanu un tiesas audzinošās lomas paaugstināšanu.

Taču dažas tautas tiesas spriedumos ne vienmēr norāda tiesas konstatētos lietas apstākļus un argumentus, kāpēc tiesa noraida vienus vai otru pierādījumus.

Vairākos gadījumos spriedumos nav norādīts konkrēts likums, uz kura pamatojusies tiesa, izlemjot strīdus, un tiesas secinājumi ne vienmēr atbilst spriedumā norādītajiem apstākļiem.

Dažkārt tiesas pieļauj sprieduma rezolutīvās daļas neprecīzu izklāstu, un tas rada grūtības sprieduma izpildē.

Lai novērstu minētos trūkumus, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēmj:

1. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka tiesas spriedumam civillietās ir liela audzinoša nozīme, tam jābūt likumīgam un pamatotam, jāveicina sociālistiskās likumības nostiprināšana, likumpārkāpumu novēršana, jāaudzina pilsoņi nelokāmi izpildīt padomju likumus un cienīt sociālistiskās sadzīves noteikumus. Tiesas sprieduma noformējumam jāatbilst juridiskās kultūras prasībām.

2. Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 148. pantu viens no galvenajiem iztiesāšanas principiem ir tās tiešums, tāpēc tiesas spriedums var būt pamatots tikai uz tiem pierādījumiem, kuri izskatīti tiesas sēdē.

Gadījumā, ja pierādījumus savācis cits tiesas sastāvs, nevis tas, kurš izskata lietu (Latvijas PSR CPK 59., 56. pants, 63. panta 6. daļa, 67., 73. pants, 145. panta 11. punkts, 166. pants), tiesa var pamatot spriedumu uz šiem pierādījumiem tikai tad, ja tie nolasīti tiesas sēdē un uzrādīti personām, kas piedalās lietā, bet nepieciešamības gadījumā — ekspertiem un lieciniekiem, ja šie pierādījumi pārbaudīti kopumā ar citiem pierādījumiem (Latvijas PSR CPK 176., 177., 180. pants).

3. Taisot spriedumu, tiesai nelokāmi un pilnīgi jāievēro Latvijas PSR CPK 199. panta prasības par tiesas sprieduma saturu, kam jā sastāv no ievada, aprakstošās, motīvu un rezolutīvās daļas.

4. Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 199. panta 2. daļu ievaddaļā jābūt norādījumam, ka spriedums pieņemts Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas vārdā, tajā jānorāda sprieduma taisīšanas laiks un vieta, tiesas nosaukums, kas taisījusi spriedumu, tiesas sastāvs, tiesas sēdes sekretārs, prokurors, ja tas piedalījies procesā, puses, citas personas, kā arī strīda priekšmets.

Sai sprieduma daļā par tiesas sprieduma pieņemšanas datumu jānorāda diena, kad spriedumu parakstījis tiesas sastāvs. Sakarā ar to nav pieļaujams norādīt par sprieduma taisīšanas datumu visu periodu, kad lieta izskatīta tiesas sēdē.

5. Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 199. panta 3. daļu sprieduma aprakstošajā daļā jānorāda prasītāja prasījumi, atbildētāja iebildumi un paskaidrojumi, ko sniegušas citas personas, kas piedalās lietā.

Pie tam tiesām jāņem vērā, ka prasības prasījumu saturs jāatspoguļo sprieduma aprakstošajā daļā atbilstoši prasības pieteikumam. Šeit arī nepieciešams norādīt uz prasības grozīšanu, atteikšanos no prasības prasījumiem pilnīgi vai daļēji un uz prasības atzīšanu pilnīgi vai daļēji.

6. Ar Latvijas PSR CPK 199. panta 4. daļu noteikts, ka sprieduma motīvu daļā jānorāda tiesas konstatētie lietas apstākļi, pierādījumi, uz kuriem pamatoti tiesas secinājumi, argumenti, ar kuriem tiesa noraida tos vai citus pierādījumus, likumi, no kuriem tiesa vadījusies.

Gadījumā, ja prasītājs atsakās no prasījumiem pilnīgi vai daļēji, kā arī tad, ja atbildētājs atzīst prasību, tiesai sprieduma motīvu daļā jāizklāsta motīvi, kāpēc tiesa tam piekrit vai nepiekrit.

Sprieduma motīvu daļā nepieciešams norādīt materiālo tiesību normas, kuras tiesa piemērojusi strīda izlemšanā, un procesuālo tiesību normas, no kurām tiesa vadījies. Pie tam nepieciešams ievērot, ka tiesas spriedumā jāatsaucas uz tiesību normu, kas tieši regulē apstrīdamās tiesiskās attiecības, bet, ja nav normas, kas regulē apstrīdamās attiecības, tad uz normu, kas regulē līdzīgas attiecības, un, ja tādu nav, spriedumā jānorāda, ka tiesa vadās no padomju likumu vispārīgajiem principiem un jēgas. Ja nepieciešams, jāatsaucas uz PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma lēmumiem un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma lēmumiem, kuri satur izskaidrojumus par vienas vai otras tiesību normas piemērošanu.

7. Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 199. panta 5. daļu sprieduma rezolutīvajā daļā jānorāda tiesas secinājums par prasības apmierināšanu vai pilnīgu vai daļēju prasības noraidīšanu, par tiesas izdevumu sadalīšanu, spriedumu pārsūdzēšanas termiņš un kārtība.

Sai sprieduma daļā nepieciešams precīzi un saprotami formulēt, ko īsti nolēmusi tiesa pieteiktajā prasībā un pretprasībā, ja tāda bijusi pieteikta, kam kādas konkrētas darbības un kā labā jāveic, kurai no pusēm atzītas apstrīdamās tiesības. Noraidot pieteiktos prasījumus pilnīgi vai daļēji, precīzi jānorāda, kam, attiecībā pret ko un kāds prasījums noraidīts.

Ja spriedums izpildāms nekavējoties vai ja tiesa nāk pie secinājuma, ka nepieciešams pieļaut nekavējoties izpildīt spriedumu, sprieduma rezolutīvajā daļā tas attiecīgi jānorāda.

Ka spriedums izpildāms nekavējoties, jānorāda spriedumos, kas taisīti lietās par alimentu piedziņu bērnu uzturam, kā arī spriedumos visās citās lietās daļā par alimentu piespriešanu kā bērnu uzturam, tā arī vecāku vai laulātā uzturam (lietas par laulības šķiršanu, paternitātes noteikšana u. c.).

8. Tiesām jāņem vērā, ka sprieduma rezolutīvajā daļā par alimentu piespriešanu bez citiem rekvizītiem jānorāda ziņas par tās personas dzimšanas datumu un vietu, no kuras piedzenamiimenti, bet lietās par laulības šķiršanu vai laulības atzīšanu par spēkā neesošu — ziņas par civilstāvokļa aktu reģistrācijas iestādi, kur laulība reģistrēta, un reģistrācijas datums.

Lietās par paternitātes noteikšanu un paternitātes fakta atzīšanu sprieduma rezolutīvajā daļā jānorāda šādas ziņas par tēvu, kas nepieciešams, lai reģistrētu aktu par paternitātes konstatēšanu civilstāvokļa aktu reģistrācijas iestādē: uzvārds, vārds, tēva vārds, dzimšanas laiks (gads, datums, mēnesis), tautība, pastāvīgā dzīvesvieta un darbavieta (ja nestrādā, tad jānorāda eksistences līdzekļu avots).

9. Izskaidrot tiesām, ka tajos izņēmuma gadījumos, kad sevišķi sarežģītās lietās saskaņā ar Latvijas PSR CPK 193. panta 3. daļu motivēta sprieduma taisīšana tiek atlikta uz termiņu, ne ilgāku par trim dienām, tiesai jāizklāsta spriedums rakstiskā formā atsevišķā dokumenta veidā, kas sastāv no ievada un rezolutīvās daļas. Šo dokumentu, ko parakstījis tiesas sastāvs, pievieno lietai, un tas paliek lietā arī pēc motivēta sprieduma sastādīšanas.

Pēc rezolutīvās daļas nolasīšanas tiesa paziņo, kad personas, kas piedalās lietā, var iepazīties ar motivēto spriedumu. Šis datums tiek ierakstīts tiesas sēdes protokolā.

Latvijas PSR CPK 193. panta 3. daļas paredzētajā kārtībā taisītā motivētā sprieduma ievada un rezolutīvajai daļai burtiski jāatbilst tiesas sēdē paziņotajai ievada un rezolutīvajai daļai.

10. Vērst tiesu uzmanību uz nelokāmu Latvijas PSR CPK 215. panta prasību izpildi par sprieduma noraksta izsūtīšanu pusēm un trešajām personām, kas nav ieradušās tiesas sēdē, ne vēlāk kā triju dienu laikā no sprieduma taisīšanas dienas.

11. Spriedumi, kas pārsūdzami, stājas likumīgā spēkā pēc tam, kad notecējis termiņš pārsūdzēšanai un protestēšanai kasācijas kārtībā, ja tas nav pārsūdzēts vai protestēts.

Tajos izņēmuma gadījumos sevišķi sarežģītās lietās, kad motivēta sprieduma taisīšanu var atlikt Latvijas PSR CPK 193. panta 3. daļas kārtībā uz termiņu, ne ilgāku par trim dienām, termiņš kasācijas sūdzības vai protesta iesniegšanai sākas no nākamās dienas pēc motivētā sprieduma taisīšanas.

12. Latvijas PSR Augstākās Tiesas Civillietu tiesas kolēģijai, izskatot lietas kasācijas kārtībā vai uzraudzības kārtībā, nepieciešams pievērst uzmanību tam, kā tautas tiesas ievēro likuma prasības par sprieduma formu un saturu.

28. PAR PIRMĀS INSTANCES TIESU PRAKSI LĒMUMU PIEŅEMŠANĀ CIVILLIETĀS

(1980. gada 8. decembra Plēnuma lēmums Nr. 7 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3)

Izskatījis jautājumu par pirmās instances tiesu praksi lēmumu pieņemšanā civillietās, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnumš atzīmē, ka stingra un precīza procesuālo likumu normu ievērošana, pieņemot lēmumus pirmās instances tiesās, ir viens no nepieciešamajiem nosacījumiem pareizai tiesas spriešanai civillietās, pilsoņu, valsts iestāžu, uzņēmumu, kolhozu un citu kooperatīvo un sabiedrisko organizāciju ar likumu aizsargāto interešu aizstāvēšanai un sociālistiskās likumības nostiprināšanai.

Tiesu prakses izpēte rāda, ka pirmās instances tiesu pieņemtie lēmumi civillietās visumā atbilst procesuālo likumu normām. Tomēr, pieņemot lēmumus, tiek pieļauti Latvijas PSR CPK normu un PSRS Augstākās Tiesas un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnumu vadošo izskaidrojumu pārkāpumi.

Atsevišķos gadījumos tiek pieļauti pārkāpumi, pieņemot lēmumus par lietas nodošanu izskatīšanai citā tiesā, par tiesvedības apturēšanu lietā, par prasības atstāšanu bez izskatīšanas.

Nepamatoti lēmumi par lietas nodošanu citai tiesai rada strīdus par pakļautību, kas saskaņā ar procesuālajiem likumiem nav pieļaujams, kā arī neattiecināti novilcina šādu lietu izskatīšanu.

Ir gadījumi, ka tiesas pieņem lēmumus par tiesvedības izbeigšanu lietā, par pieteikuma atstāšanu bez izskatīšanas un tiesvedības apturēšanu lietā bez likumā paredzētiem pamatiem.

Atsevišķos gadījumos, pieņemot lēmumus, netiek ievērota vienveidība procesuālo likumu piemērošanā.

Lai novērstu pirmās instances tiesu pieļautos trūkumus lēmumu pieņemšanā un nodrošinātu vienotu tiesu praksi, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Vērst republikas tiesu uzmanību uz to, ka, pieņemot lēmumus, pirmās instances tiesām precīzi un stingri jāievēro Latvijas PSR CPK normas, PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma lēmuma izskaidrojumi jautājumos par procesuālās likumdošanas piemērošanu, izskatot civillietas pirmās instances tiesā, un arī Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma lēmuma norādījumi jautājumos par Latvijas PSR CPK piemērošanu.

(1988. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

2. Saskaņā ar Latvijas PSR CPK lēmumus civillietās pieņem tiesa koleģiālā sastāvā vai arī tiesnesis vienpersoniski.

Tiesām jāievēro, ka tajos gadījumos, kad likums piešķir tiesības pieņemt lēmumu tiesai koleģiālā sastāvā, tiesnesis nav tiesīgs to pieņemt vienpersoniski. Ja likumā paredzēts, ka lēmumu var pieņemt tiesnesis vienpersoniski, tad šādu lēmumu var pieņemt arī tiesa koleģiāli.

3. Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 225. pantu tiesa lēmumus pieņem apspriežu istabā, bet, izlemjot vienkāršus jautājumus, tiesa var pieņemt lēmumu, apspriežoties uz vietas, ko ieraksta tiesas sēdes protokolā.

Lēmumi apspriežu istabā jāpieņem atsevišķa procesuāla dokumenta veidā gadījumos, kad to paredz attiecīgā procesuālā likuma norma:

kad speciāli notikusi tiesas sēde, lai izšķirtu konkrētu jautājumu; kad par tiesas lēmumu kādā konkrētā jautājumā var iesniegt sūdzību vai protestu;

kad, apspriežoties uz vietas, tiesas sastāvā radušās domstarpības par izšķiramo jautājumu.

4. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka visi jautājumi, kas radušies pirmās instances tiesas tiesvedībā, jāizlemj ar tiesas vai tiesneša lēmumu. Spēkā esošie likumi neparedz lēmumu aizstāšanu ar rezolūcijām vai vēstulēm.

Tiesas lēmumam kā procesuālajam dokumentam jāatbilst Latvijas PSR CPK 226. panta prasībām un jāsaturs likumā paredzētie rekvizīti.

Katram lēmumam jāatbilst arī tiesu kultūras, literārās valodas un tiesu dokumentu stila prasībām.

5. Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 321. pantu pirmās instances tiesas lēmumus, izņemot Latvijas PSR Augstākās Tiesas lēmumus, puses un citas personas, kas piedalās lietā, var pārsūdzēt atsevišķi no tiesas sprieduma un prokurors var iesniegt protestu kasācijas instancē tajos gadījumos, kas paredzēti Latvijas PSR CPK, kā arī

gadījumos, ja tiesas lēmums kavē lietas virzīšanu tālāk. Lēmumā jānorāda tā pārsūdzēšanas laiks un kārtība.

6. Lēmums par pieteikuma pieņemšanu jāpieņem tai pašā dienā, kad tas saņemts tiesā.

Latvijas PSR CPK 133. pants nepieļauj jautājumu par pieteikuma pieņemšanu izlemt atkarībā no tā, vai iesniegumam ir pievienoti prasību pamatojoši pierādījumi, un tāpēc jāņem vērā, ka tiesnesim nav tiesības atlikt jautājuma izlemšanu par pieteikuma pieņemšanu līdz attiecīgu pierādījumu iesniegšanai.

7. Tiesnesim jāpieņem lēmums par atteikšanos pieņemt iesniegumu gadījumos, kad saskaņā ar Latvijas PSR CPK 133. panta norādījumiem konkrētais iesniegums nevar tikt izskatīts tiesā vai kad ir kādi citi apstākļi, kas kavē lietas ierosināšanu.

Ja, pieņemot pieteikumu, nav iespējams precīzi noteikt prasītāju tiesisko stāvokli vai pušu tiesiskās attiecības (piemēram, nevar noteikt, vai prasītājs pieder pie tās darbinieku kategorijas, kuru darba strīdi jautājumos par atlaišanu, par pārceļšanu citā darbā un disciplinārsodu uzlikšanu izskatāmi pakļautības kārtībā augstākstāvošos orgānos), pieteikums jāpieņem izskatīšanai. Ja tiesas sēdē konstatē apstākļus, kādi paredzēti Latvijas PSR CPK 221. un 223. pantā, tiesai jāizbeidz tiesvedība lietā vai pieteikums jāatstāj bez izskatīšanas.

8. Lēmumu par atteikšanos pieņemt pieteikumu, par tiesvedības izbeigšanu lietā un par pieteikuma atstāšanu bez izskatīšanas var pieņemt tikai uz pamatiem, kādi paredzēti Latvijas PSR CPK 133., 221. un 223. pantā. Šo pamatu uzskaitījums ir izsmelošs un nav tulkojams paplašināti.

Tiesneša lēmums par atteikšanos pieņemt pieteikumu vai tiesas lēmumi par tiesvedības izbeigšanu lietā vai pieteikuma atstāšanu bez izskatīšanas, atsaucoties uz materiālajām tiesībām, piemēram, sakarā ar prasības noilguma termiņa notecējumu vai priekšlaicīgi celtu prasību, uzskatāmi par tiesiskās aizsardzības nelikumīgu atteikumu.

Tiesnesim, pieņemot lēmumu par atteikšanos pieņemt pieteikumu, un tiesai, pieņemot lēmumus par tiesvedības izbeigšanu lietā vai par pieteikuma atstāšanu bez izskatīšanas, saskaņā ar Latvijas PSR CPK 133. panta 6. punktu, 222. panta 3. daļu un 224. panta 1. daļu jānorāda, kādā iestādē pieteicējam jāgriežas, ja lieta nav pakļauta tiesu iestādēm, vai kā novērst apstākļus, kas kavē lietas ierosināšanu, vai kā novērst Latvijas PSR CPK 223. pantā uzskaitītos apstākļus.

9. Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 145. pantu tiesnesim jāpieņem lēmums par lietas sagatavošanu iztiesāšanai, norādot tās konkrētās darbības, kas jāizdara.

Sāds lēmums jāpieņem arī tādā gadījumā, kad, sagatavojot lietu iztiesāšanai, rodas nepieciešamība izdarīt papildu darbības pēc tam, kad atcelts agrāk pieņemtais tiesas spriedums vai lēmums par atteikšanos pieņemt pieteikumu, par tiesvedības apturēšanu vai izbeigšanu lietā.

Tiesām jāņem vērā, ka formāla lēmumu pieņemšana par lietas sagatavošanu iztiesāšanai bez rūpīgas lietas sagatavošanas iztiesāšanai rada stāvokli, kad tiesiskais strīds netiek atrisināts pirmajā tiesas sēdē un lietas iztiesāšana jāatliek bez attaisnojošiem iemesliem.

10. Konstatējot, ka prasības pieteikums nav noformēts atbilstoši Latvijas PSR CPK 134. panta prasībām, tiesnesim jāpieņem lēmums par prasības pieteikuma atstāšanu bez tālākvirzīšanas un jānosaka termiņš trūkumu novēršanai, ievērojot trūkumu raksturu (CPK 130., 131. pants), trūkumu novēršanas iespējas, nenomaksātās valsts nodevas apmēru, kā arī citus apstākļus, kuriem var būt nozīme nepilnību novēršanā.

Prasības pieteikuma atdošana prasītājam tāpēc, ka tas neatbilst likumam, pieļaujama vienīgi tad, ja prasītājs pēc tiesneša norādījuma nav lēmumā noteiktajā termiņā trūkumus novērsis.

11. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka saskaņā ar Latvijas PSR CPK 132. un 136. pantu, apvienojot vai sadalot vairākus prasījumus, kā arī pieņemot pretprasību, tiesnesim jāpieņem lēmums. Ja šie jautājumi tiek risināti tiesas sēdē, tad lēmumu pieņem tiesas sastāvs koleģiāli.

Lēmumu par vairāku prasījumu apvienošanu vienā tiesvedībā pieņem gadījumos, kad pēc prasījuma rakstura, savstarpējā sakara, kopējiem pierādījumiem noskaidrojies, ka tā iespējams izšķirt strīdu ātrāk un pareizāk.

Lēmumu par prasījumu izdalīšanu atsevišķā tiesvedībā pieņem tad, kad to atsevišķa izskatīšana vienkāršos procesus un tāpēc būs lietderīgāka, vai arī tad, ja to prasa materiālo tiesību normas.

Lēmumu par pretprasības pieņemšanu var pieņemt, tikai pastāvot Latvijas PSR CPK 136. panta nosacījumiem.

Lēmumu par atteikšanos pieņemt pretprasību tādēļ, ka nepastāv noteikumi, kādi paredzēti Latvijas PSR CPK 136. pantā, nevar pārsūdzēt, jo tas nerada šķēršļus pastāvīgas prasības celšanai.

12. Tiesām jāņem vērā, ka jautājums par tiesneša vai tautas piesēdētāja noraidījumu jāizšķir Latvijas PSR CPK 24. pantā paredzētajā kārtībā. Šo jautājumu tiesa izlemj tikai apspriežu istabā, pieņemot lēmumu.

Tāda pati lēmuma pieņemšanas kārtība jāievēro arī tiesas sēdē pieteiktas sevis atstatišanas jautājuma izlemšanā (Latvijas PSR CPK 24. panta 5. daļa).

Ja tiesnesis atklājis pamatu sevis atstatišanai pirms lietas izskatīšanas pēc būtības, tad viņam jāpieņem vienpersonisks lēmums par sevis atstatišanu.

13. Vērst tiesnešu uzmanību uz to, ka nav pieļaujams pieņemt lēmumu par lietas nosūtīšanu izskatīšanai citai tiesai sakarā ar atstatišanu, kas pieteikta bez objektīva, likumiska pamata.

Nevar apmierināt personu, kas piedalās lietā, pieteikums par tiesneša ieinteresētību lietas iznākumā, ja tas balstās uz kailiem apgalvojumiem, bez pienācīga pamatojuma.

Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 18.—22. pantu noraidījumu var pieteikt konkrētam tiesnesim, tautas piesēdētājam, prokuroram, tiesas

sēžu sekretāram, ekspertam, tulkam, sabiedriskās organizācijas vai darbaļaužu kolektīva pārstāvim, kas piedalās lietā, nevis visai tautas tiesai, prokuratūrai, ekspertu iestādei utt.

Tāpēc konkrētais tiesas sastāvs nedrīkst pieņemt lēmumu par šīs tiesas citu tiesnešu vai citu iepriekšminēto personu, kas nepiedalās šajā procesā, noraidījumu.

14. Lēmumu par lietas nodošanu izskatīšanai citai tiesai var pieņemt tikai koleģiāli tiesas sastāvā.

Jautājumu par lietas nodošanu izskata tiesas sēdē un par sēdes laiku paziņo personām, kas piedalās lietā.

Par lēmumu par lietas nodošanu izskatīšanai citai tiesai var iesniegt blakus sūdzību vai protestu. Tāpēc lietu līdz lēmuma spēkā stāšanās brīdim nedrīst nosūtīt citai tiesai.

Kad lēmums par lietas nodošanu izskatīšanai citai tiesai stājies likumīgā spēkā, lieta šai tiesai jāpieņem izskatīšanai. Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 129. pantu strīdi par pakļautību starp Latvijas PSR tiesām nav atļauti.

15. Lēmumā par lietas izskatīšanas atlikšanu tiesai jānorāda, kādas darbības un kam jāizdara, kādi pierādījumi un kam jāiesniedz, kādi apstākļi jānoskaidro, kā arī jānosaka jaunas tiesas sēdes datums.

16. Tiesām jāievēro, ka saskaņā ar Latvijas PSR LĢK 34. pantu tiesa var pieņemt lēmumu par lietas izskatīšanas atlikšanu, nosakot laulātajiem termiņu samierināšanās panākšanai. Tiesvedības apturēšanu lietā uz šiem pamatiem likums neparedz.

Lēmumā par lietas atlikšanu sakarā ar termiņa noteikšanu laulātajiem samierināšanās panākšanai jānorāda konkrēts samierināšanās laiks.

Lēmums par lietas izskatīšanas atlikšanu, nosakot laulātajiem samierināšanās termiņu, jāpieņem apspriežu istabā (Latvijas PSR CPK 225. pants). Šis lēmums nav pārsūdzams un par to nevar iesniegt protestu kasācijas kārtībā.

(1988. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

17. Lēmumu par tiesvedības apturēšanu lietā var pieņemt tikai uz tiem pamatiem, kādi paredzēti Latvijas PSR CPK 216. un 217. pantā. Šo pamatu uzskaitījums ir izsmeļošs, tāpēc tiesvedības apturēšana uz kādu citu motīvu pamata nav pieļaujama.

Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 218. pantu, kas nosaka tiesvedības apturēšanas termiņus, tiesai lēmumā par tiesvedības apturēšanu lietā jānorāda apstākļi, kuriem iestājoties tiesvedība lietā tiek atjaunota.

Lēmumi par tiesvedības apturēšanu lietā tiesai jāpieņem apspriežu istabā atsevišķa procesuāla dokumenta veidā, kuru saskaņā ar Latvijas PSR CPK 219. pantu var pārsūdzēt un par kuru var iesniegt blakus protestu.

Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 220. pantu tiesvedība lietā jāatjauno pēc to apstākļu novēršanas, kas bijuši par pamatu tiesvedības apturēšanai.

Atjaunojot tiesvedību, jāizsauc personas, kas piedalās lietā, parastā kārtībā un jautājumi par tiesvedības atjaunošanu lietā jāizlemj

tiesas sēdē, pieņemot lēmumu pēc apspriešanās uz vietas, bet nepieciešamības gadījumā — apspriežu istabā.

Pēc lēmuma pieņemšanas par tiesvedības atjaunošanu tiesa sāk lietas izskatīšanu pēc būtības.

18. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka līdz lēmuma pieņemšanai par tiesvedības izbeigšanu lietā sakarā ar prasītāja atteikšanos no prasības (LPSR CPK 221. panta 4. punkts) šāda atteikšanās jāieraksta tiesas sēdes protokolā, par ko prasītājs parakstās.

Ja prasītāja atteikšanās no prasības izteikta rakstiska iesnieguma veidā, tad šis iesniegums jāpievieno pie lietas un par to jāizdara atzīme tiesas sēdes protokolā. Prasītājam jāizskaidro sekas, kādas iestājas sakarā ar tiesvedības izbeigšanu lietā. Bez tam tiesai jāpārbauda, vai šīs darbības nav pretrunā ar likumu un vai tās neaizskar kāda ar likumu aizsargātās intereses.

Lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā sakarā ar prasītāja pārstāvja atteikšanos var pieņemt tikai tad, ja pārstāvja pilnvarā ir speciāli atrunātas tiesības atteikties no prasības.

Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 41. panta 4. daļu un 42. panta 4. daļu prokurora, valsts pārvaldes orgānu, arodbiedrību, valsts uzņēmumu, iestāžu, organizāciju, kolhozu, citu kooperatīvo organizāciju, to apvienību, citu sabiedrisko organizāciju vai atsevišķu pilsoņu atteikšanās no viņu celtās prasības citu personu interesēs neliedz tiesības šīm personām prasīt tiesai izskatīt lietu pēc būtības.

Nevar pieņemt lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā, ja persona, kuras interesēs celta prasība, šo prasību uztur.

19. Pieņemot lēmumu par pieteikuma atstāšanu bez izskatīšanas saskaņā ar Latvijas PSR CPK 223. panta 4. punktu, tiesai jānoskaidro, vai pusēm pienācīgā veidā paziņots par tiesas sēdes vietu un laiku un vai to neierašanās iemesli tiešām ir neattaisnoti.

Pieteikuma atstāšana bez izskatīšanas nav pieļaujama, ja pusēm nav bijis paziņots par tiesas sēdi vai ja kaut viena no tām nav ieradies attaisnojošu iemeslu dēļ.

20. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka, ja nokavēts termiņš Latvijas PSR CPK 288. un 322. pantā paredzēto kasācijas sūdzības vai protesta, blakus sūdzības vai blakus protesta iesniegšanai, tad šo termiņu var atjaunot tikai ar tiesas lēmumu, kas pieņemts saskaņā ar Latvijas PSR CPK 105. pantu.

Ja nokavētais procesuālais termiņš ar tiesas lēmumu nav atjaunots vai arī ja nav iesniegta blakus sūdzība vai blakus protests par tiesas lēmumu, ar kuru atteikts atjaunot nokavēto procesuālo termiņu, lietu nevar nosūtīt kasācijas instancei.

21. Tiesām jāievēro, ka jautājumu par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos saskaņā ar Latvijas PSR CPK 88. panta 4. daļu var izlemt tikai ar tiesas vai tiesneša lēmumu, kuru var pārsūdzēt vai protestēt kasācijas kārtībā.

Šādu lēmumu var pieņemt, gan pieņemot pieteikumu, gan arī citās procesa stadijās.

22. Lēmumu par mierizlīguma apstiprināšanu un tiesvedības izbeigšanu lietā var pieņemt tikai tiesa koleģiālā sastāvā apspriežu

istabā atsevišķa procesuāla dokumenta veidā, kuru var pārsūdzēt un protestēt kasācijas kārtībā.

Pieņemot lēmumu par mierizlīguma apstiprināšanu, mierizlīguma nosacījumi jāieraksta tiesas sēdes protokolā un pusēm tie jāparaksta.

Ja mierizlīgums izteikts tiesai adresēta rakstiska iesnieguma veidā, tad šo iesniegumu pievieno pie lietas, par ko norāda tiesas sēdes protokolā.

Tiesām stingri jāizpilda Latvijas PSR CPK 35., 168. panta prasības par mierizlīguma nosacījumu pārbaudi, lai tie atbilstu likumam un neaizskartu kāda tiesības un ar likumu aizsargātās intereses.

Pieņemot lēmumus par mierizlīguma apstiprināšanu, tiesām jāseko, lai to noteikumi būtu skaidri un noteikti un neradītu strīdus sakarā ar to izpildi.

Mierizlīguma nosacījumiem jābūt izteiktiem lēmuma par mierizlīguma apstiprināšanu rezolutīvajā daļā.

Nedrīkst pieņemt lēmumus par jebkādas vienošanās apstiprināšanu, to skaitā par mierizlīguma apstiprināšanu jautājumos, kurus tieši regulē materiālo tiesību normas un kurus nevar grozīt ar pušu vienošanos.

Tā, piemēram, pusēm nav tiesības ar mierizlīgumu, izskatot darba strīdus, grozīt darba apstākļus, pilsoņu veselībai nodarītā kaitējuma atlīdzības apmēru, darbinieku materiālās atbildības apmēru par zaudējumu, kas nodarīts uzņēmumam, iestādei, organizācijai, piedzenamo alimentu apmēru, ja to apmērs noteikts ar likumu.

23. Latvijas PSR Augstākās Tiesas Civillietu tiesas kolēģijai, izskatot lietas kasācijas kārtībā un uzraudzības kārtībā, jāatklāj procesuālo tiesību normu pārkāpumi, kuri pieļauti, pieņemot lēmumus civillietās, un jāreaģē uz tiem.

SEVIŠKĀ TIESVEDĪBA

29. PAR TIESU PRAKSI LIETĀS PAR PILSOŅU ATZĪŠANU PAR RĪCĪBAS NESPĒJĪGIEM

(1968. gada 30. decembra Plēnuma lēmums Nr. 5 ar grozījumiem,
kas izdarīti ar 1977. gada 14. februāra Plēnuma lēmumu Nr. 3
un 1980. gada 11. februāra Plēnuma lēmumu Nr. 3)

Pilsoņa atzīšana par rīcības nespējīgu būtiski ierobežo viņa tiesības. Tādēļ likums nosaka, ka pilsoņus par rīcības nespējīgiem var atzīt tikai tiesa likumā paredzētajos gadījumos.

Tiesu prakses izpētīšana parādījusi, ka lietas par pilsoņu atzīšanu par rīcības nespējīgiem tautas tiesas visumā izskata pareizi. Tomēr atsevišķas tiesas pieļauj kļūdas: nepārbauda, vai pilsoņiem, kas iesniedz pieteikumus, ir tiesības lūgt atzīt citas personas par rīcības nespējīgām, neievēro noteikumus par lietu piekritību, nepiedzen valsts nodevu, izskata lietas bez tiesu psihiatriskās ekspertīzes atzinuma, nepareizi uzdod jautājumus ekspertīzes izlemšanai u. c.

Lai novērstu trūkumus tiesu darbībā un pānāktu vienveidīgu un pareizu likuma piemērošanu lietās par pilsoņa atzīšanu par rīcības nespējīgu, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums n o l e m j:

1. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka saskaņā ar Latvijas PSR CK 15. pantu pilsoni var atzīt par rīcības nespējīgu, tikai pastāvot diviem nosacījumiem: personas gara slimībai vai plānprātībai un nespējai saprast savas rīcības nozīmi vai vadīt to. Ja trūkst kaut viens no šiem nosacījumiem, iesniegums par pilsoņa atzīšanu par rīcības nespējīgu nav apmierināms.

(1980. gada 11. februāra Plēnuma lēmuma redakcijā.)

2. Norādīt tiesām, ka Latvijas PSR CPK 262. pants reglamentē pieteikuma saturu pilsoņa atzīšanai par rīcības nespējīgu. Šajā pieteikumā jānorāda apstākļi, kas liecina par pilsoņa garīgajiem traucējumiem, kuru dēļ šī persona nevar saprast savas darbības nozīmi vai to vadīt. Pieteikumam jāpievieno dokumenti, kas apstiprina šos apstākļus. Ja šī prasība nav izpildīta, pieteikums saskaņā ar Latvijas PSR CPK 134. pantu atstājams bez tālākvirzīšanas. Ja iesniedzējs nevar iesniegt vajadzīgos dokumentus tādēļ, ka psihiatriskā ārstniecības iestāde atsakās tos izdot, šie dokumenti jāpieprasa tiesai.

3. Tautas tiesnešiem jāievēro, ka ar pieteikumu pilsoņa atzīšanai par rīcības nespējīgu ir tiesības griezties tiesā tikai Latvijas PSR CPK 261. pantā minētajām personām. Konstatējot, ka pieteikumu iesniegusi persona, kurai nav tādu tiesību, tiesnesim jāatsakās pieņemt pieteikumu, bet, ja lieta pieņemta izskatīšanai, tiesai jāizbeidz tiesvedība. Ja lieta pieņemta izskatīšanai, bet lietā ir ziņas, ka pilsonis nevar saprast savas darbības nozīmi vai to vadīt gara slimības vai plānprātības dēļ (ekspertīzes atzinums), tiesai jāapspriež jautājums par neīstā pieteicēja aizstāšanu ar īsto (aizbildnības un aizgādības iestāde, prokurors, psihiatriskā ārstniecības iestāde u. c.) Latvijas PSR CPK 37. panta kārtībā.

4. Ja tiesa konstatē, ka pilsonis pirms PSR Savienības un savienoto republiku civilprocesa pamatu stāšanās spēkā administratīvā kārtībā atzīts par rīcības nespējīgu un viņam bijis iecelts aizbildnis, nav pieļaujams no jauna izskatīt lietu par tā paša pilsoņa atzīšanu par rīcības nespējīgu. Šajā gadījumā tiesnesim jāatsakās pieņemt pieteikumu, bet, ja pieteikums pieņemts, tiesai jāizbeidz tiesvedība.

5. Vērst tiesnešu uzmanību uz to, ka saskaņā ar Latvijas PSR CPK 261. pantu lietām par pilsoņu atzīšanu par rīcības nespējīgiem noteikta izņēmuma piekritība, saskaņā ar kuru pieteikumi izskatāmi tautas tiesā pēc attiecīgā pilsoņa dzīvesvietas, bet, ja šī persona ievietota psihiatriskajā ārstniecības iestādē, — pēc ārstniecības iestādes atrašanās vietas. Ja lietas izskatīšanas laikā pilsoņa atrašanās vieta mainās, tiesai jāvadās pēc Latvijas PSR CPK 126. panta noteikumiem.

6. Tiesām jāievēro, ka saskaņā ar Latvijas PSR CPK 264. pantu, ja iesniedzējs rikojas labticīgi, izdevumus, kas saistīti ar lietas izskatīšanu, valsts ņem uz sava rēķina. Tā kā Latvijas PSR CPK 79. pants pie izdevumiem, kas saistīti ar lietas izskatīšanu, nepiešķaita valsts nodevu, iesniedzējam, iesniedzot pieteikumu, jāsamaksā

valsts nodeva, bet no pārējiem tiesas izdevumiem, to skaitā no lieciniekiem un ekspertiem izmaksājamo summu samaksas, viņš ir atbrīvots.

7. Latvijas PSR CPK 263. panta izpratnē tiesu psihiatrisko ekspertīzi šīs kategorijas lietās var noteikt tikai tad, ja ir pietiekamas ziņas par pilsoņa garīgo slimību vai plānprātību. Tomēr tiesas sprieduma pamatā par pilsoņa atzīšanu par rīcības nespējīgu jābūt tikai ekspertīzes atzinumam. Šī pierādīšanas līdzekļa aizstāšana ar citu ir pretrunā ar Latvijas PSR CPK 53. pantu, t. i., pilsoņa atzīšana par rīcības nespējīgu, pamatojoties uz ārstniecības iestāžu aktiem un ziņām, ir pretrunā noteikumiem par pierādījumu pieļaujamību.

(1980. gada 11. februāra Plēnuma lēmuma redakcijā.)

Krimināllietas ekspertīzes akts, ar kuru pilsonis atzīts par nepieskaitāmu, arī nevar būt pamats viņa atzīšanai par rīcības nespējīgu, tādēļ ka nepieskaitāmības un rīcības nespējas jēdzieni ir būtiski atšķirīgi.

Tanī pašā laikā jāievēro, ka ekspertīzes atzinums kā viens no pierādīšanas līdzekļiem nesaista tiesu un neizšķir lietas iznākumu. Tiesai jāpamato savs spriedums ar visiem lietā iegūtajiem pierādījumiem.

Ekspertīzes izlemšanai tiesnesim jāuzdod divi jautājumi: vai attiecīgā persona slimo ar gara slimību vai arī ir plānprātīga un vai šīs slimības rezultātā persona zaudējusi spēju saprast savas rīcības nozīmi vai vadīt to?

(1977. gada 14. februāra Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

8. Izņēmuma gadījumos, ja persona, par kuru ierosināta lieta, lai viņu atzītu par rīcības nespējīgu, acīm redzami izvairās no ekspertīzes, tiesa Latvijas PSR CPK 263. pantā paredzētajā kārtībā pieņem lēmumu par šīs personas nosūtīšanu piespiedu kārtā uz tiesu psihiatrisko ekspertīzi. Šādu lēmumu izpilda milicija.

9. Tiesnesim, sagatavojot lietu iztiesāšanai, jāpārbauda, vai pilsonim, par kura atzīšanu par rīcības nespējīgu saņemts iesniegums, viņa veselības stāvoklis ļauj piedalīties tiesas sēdē (Latvijas PSR CPK 264. pants). Lai noskaidrotu šo apstākli, ieteikt tiesnešiem uzdot attiecīgu jautājumu tiesu psihiatriskajai ekspertīzei lēmumā par ekspertīzes noteikšanu.

10. Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 264. pantu lieta par pilsoņa atzīšanu par rīcības nespējīgu izskatāma, obligāti piedaloties aizbildnības un aizgādības iestādes pārstāvim.

Sagatavojot lietu iztiesāšanai, tiesnesis pieteikuma norakstu, kas jāpieprasa iesniedzējam, nosūta aizbildnības un aizgādības iestādei, lai šai iestādei būtu iespēja laikus apsekot pilsoņa materiālos un sadzīves apstākļus, sagatavoties atzinuma došanai lietā tiesas sēdē Latvijas PSR CPK 42. panta 2. daļas un 184. panta kārtībā. Aizbildnības un aizgādības iestādes pārstāvi piedalīties tiesas sēdē jāpilsonvaro šai iestādei, nevis kādai citai iestādei (piemēram, slimnīcai, pansionātam).

Lietas izskatīšana bez aizbildnības un aizgādības iestādes pārstāvja ir procesuālo tiesību rupjš pārkāpums.

11. Ja pilsonim, kura atzīšanai par rīcības nespējīgu ierosināta lieta, veselības stāvoklis ļauj piedalīties tiesas sēdē, viņam jāpaziņo par šīs lietas izskatīšanas laiku. Šajā gadījumā viņam ir visas Latvijas CPK 31. pantā paredzētās tiesības, kādas ir personai, kas piedalās lietā.

Ja pilsoņa veselības stāvoklis neļauj viņam piedalīties tiesas sēdē, tiesa pieņem lēmumu par lietas izskatīšanu viņa prombūtnē, ko ieraksta tiesas sēdes protokolā. Tomēr arī šajā gadījumā pilsonim ir tiesības tautas tiesas spriedumu pārsūdzēt kasācijas kārtībā.

12. Norādīt tiesām, ka valsts un sabiedrība ieinteresētas aizsargāt to personu tiesības un ar likumu aizsargāt tās intereses, kuras nespēj saprast savas darbības nozīmi vai vadīt to gara slimības vai plānprātības dēļ. Tādēļ gadījumos, kad iesniedzējs atsakās no sava pieteikuma par pilsoņa atzīšanu par rīcības nespējīgu, tiesai saskaņā ar Latvijas PSR CPK 35. panta 2. daļu jāpārbauda, vai atteikšanās no pieteikuma nav pretrunā ar likumu, vai tā neaizskar kāda cita tiesības un ar likumu aizsargātās intereses.

Ja lietā iegūtas pietiekamas ziņas, kas liecina par to, ka pilsonis nespēj saprast savas darbības nozīmi vai to vadīt gara slimības vai plānprātības dēļ, tiesai nav jāpieņem šāda atteikšanās.

13. Tiesām jāievēro, ka lietas par pilsoņu atzīšanu par rīcības nespējīgiem izskatāmas sevišķās tiesāšanas kārtībā. Pilsonis atzīstams par rīcības nespējīgu no dienas, kad tiesas spriedums stājas spēkā. Tādēļ šāds spriedums nedod pamatu atzīt, ka pilsonis bijis rīcības nespējīgs darījuma slēgšanas vai kaitējuma nodarīšanas brīdī, ja tas noticis pirms viņa atzīšanas par rīcības nespējīgu (Latvijas PSR CK 53. un 474. pants).

Sevišķās tiesāšanas kārtībā arī nevar atzīt, ka pilsonis darījuma slēgšanas (Latvijas PSR CK 55. pants) vai kaitējuma nodarīšanas (Latvijas PSR CK 475. pants) brīdī nav varējis saprast savas darbības nozīmi vai to vadīt. Tādus apstākļus var konstatēt prasības tiesvedības kārtībā, izskatot konkrētu strīdu.

(1977. gada 14. februāra Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

Tomēr jāievēro, ka šī lietu kategorija atšķiras no citām sevišķās tiesāšanas kārtībā izskatāmajām lietām. Ja, izskatot lietu par pilsoņa atzīšanu par rīcības nespējīgu, rodas strīds par civilajām tiesībām, tiesai nav jāatstāj pieteikums bez izskatīšanas, jo pretējā gadījumā var izveidoties stāvoklis, kad prasības tiesvedības lietā puse būs pilsonis, kas nav spējīgs saprast savas rīcības nozīmi vai to vadīt.

Tanī pašā laikā jāievēro, ka, ja, izskatot strīdu prasības tiesvedībā, rodas jautājums par puses atzīšanu par rīcības nespējīgu, šo jautājumu var izšķirt tikai Latvijas PSR CPK 261.—265. panta kārtībā, bet prasības tiesvedība apturama līdz lietas izšķiršanai sevišķās tiesāšanas kārtībā (Latvijas PSR CPK 216. panta 4. punkts).

14. Izskatot šīs lietas, tiesām jāpievērš uzmanība tiesas sēdes protokola un tiesas sprieduma uzrakstīšanas kvalitātei. Tā kā lietu izskata sevišķās tiesāšanas kārtībā, nav pieļaujama tādu terminu kā «prasība», «prasītājs», «atbildētājs» lietošana procesuālajos dokumentos.

Spriedumā tiesai jānorāda, vai persona, par kuras atzīšanu par rīcības nespējīgu saņemts pieteikums, slimo ar psihisku slimību vai ir plānprātīga un vai tā rezultātā šī persona nesaprot savas darbības nozīmi vai nespēj to vadīt.

Tiesas sprieduma noraksts par pilsoņa atzīšanu par rīcības nespējīgu visos gadījumos nosūtāms aizbildnības un aizgādības iestādei, jo tikai tiesas spriedums ir pamats aizbildnības nodibināšanai pilsonim.

15. Saskaņā ar Latvijas PSR CK 15. pantu, ja par rīcības nespējīgu atzītā persona izveseļojusies vai tās veselības stāvoklis ievērojami uzlabojies, tiesa atzīst viņu par rīcības spējīgu.

Izskaidrot tiesām, ka saskaņā ar Latvijas PSR CPK 261. pantu lieta par pilsoņa atzīšanu par rīcības spējīgu izskatāma pēc viņa dzīvesvietas.

Tiesas sprieduma noraksts, ar kuru pilsonis atzīts par rīcības spējīgu, nosūtāms pievienošanai lietai tai tiesai, ar kuras spriedumu šis pilsonis bija atzīts par rīcības nespējīgu.

Tiesa atzīst pilsoni par rīcības spējīgu arī tajos gadījumos, kad viņš nav bijis tiesas kārtībā atzīts par rīcības nespējīgu pirms PSR Savienības un savienoto republiku civilprocesa pamatu stāšanās spēkā.

16. Uzdot Latvijas PSR Augstākās Tiesas Civillietu tiesas kolēģijai realizēt uzraudzību par to, kā republikas tiesas ievēro likuma un šā lēmuma prasības lietās par pilsoņa atzīšanu par rīcības nespējīgu vai rīcības spējīgu.

30. PAR TIESU PRAKSI LIETĀS PAR PILSOŅA ATZĪŠANU PAR BEZVĒSTS PROMESOŠU UN PAR PILSOŅA IZSLUDINĀŠANU PAR MIRUŠU

(1969. gada 29. septembra Plēnuma lēmums Nr. 5 ar grozījumiem,
kas izdarīti ar 1973. gada 29. oktobra Plēnuma lēmumu Nr. 5)

Pilsoņa atzīšanai par bezvēsts promesošu un viņa izsludināšanai par mirušu ir svarīgas tiesiskas sekas, tā novērš tiesisko nenoteiktību un veicina pilsoņu tiesību un valsts interešu aizsardzību, tādēļ šīs kategorijas lietu pareizai izspriešanai ir liela nozīme.

Tiesu prakses izstudēšana parādījusi, ka lietas par pilsoņa atzīšanu par bezvēsts promesošu un par viņa izsludināšanu par mirušu tiesas galvenos vilcienos izspriež pareizi.

Tajā pašā laikā atsevišķas tiesas pieļauj arī kļūdas. Dažkārt tiek pieņemti pieteikumi, kuros nav norādīts nolūks, kādēļ pilsonis atzīstams par bezvēsts promesošu vai izsludināms par mirušu; ne vienmēr tiesas prasa norādīt pieteikumā apstākļus, kas apstiprina pilsoņa bezvēsts prombūtni; neveic rūpīgu pirmstiesas sagatavošanu un nenoskaidro personas, kas var sniegt ziņas par promesošo, kā arī neprasa attiecīgajām organizācijām promesošā pēdējā zināmajā dzīvesvietā un darbavietā tur esošās ziņas par viņu; pilsoņa izsludināšanu par mirušu sajauc ar nāves fakta konstatēšanu; izskata

lietas bez prokurora piedalīšanās un nepaziņo viņam par iztiesāšanas dienu; tiesas spriedumā nenorāda ziņas par pilsoņa bezvēsts prombūtnes sākumu vai viņa nāves dienu u. c.

Lai novērstu trūkumus tiesu praktiskajā darbībā un pareizi piemērotu likumu lietās par pilsoņa atzīšanu par bezvēsts promesošu un viņa izsludināšanu par mirušu, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēmj:

1. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka pilsoņa atzīšanai par bezvēsts promesošu un pilsoņa izsludināšanai par mirušu ir svarīga nozīme pilsoņu un sociālistisko organizāciju tiesību un likumisko interešu aizsardzībā, tādēļ jānodrošina šīs kategorijas lietu izskatīšana ciešā saskaņā ar likuma prasībām.

2. Tiesām jāievēro, ka ar pieteikumu par pilsoņu atzīšanu par bezvēsts promesošu un viņa izsludināšanu par mirušu saskaņā ar Latvijas PSR CK 18. un 21. pantu un CPK 4. un 5. pantu var griezties tiesā ieinteresētās personas vai organizācijas, prokurors, valsts pārvaldes iestādes un atsevišķi pilsoņi, ja pēc likuma viņi var griezties tiesā, lai aizstāvētu citu personu tiesības un intereses.

3. Pieņemot pieteikumu, tiesām saskaņā ar Latvijas PSR CPK 255. pantu jāprasa no pieteicēja sniegt ziņas par promesošā pēdējo zināmo dzīvesvietu, par laiku, kad saņemtas pēdējās ziņas par viņu, un norādīt, kādam nolūkam nepieciešams atzīt pilsoni par bezvēsts promesošu vai izsludināt viņu par mirušu.

4. Tiesnesim, sagatavojot lietu izskatīšanai, saskaņā ar Latvijas PSR CPK 256. pantu jānoskaidro, kādas personas (radnieki, kaimiņi, paziņas, darbabiedri u. c.) var sniegt ziņas par promesošo, kā arī jāpieprasa attiecīgajām iestādēm (milicijas iestādēm, kara komisariātam, namu pārvaldēm, iespējamo dzīvesvietu adrešu birojiem, ciematu un ciemu padomju izpildkomitejām u. c.) promesošā pēdējā zināmajā dzīvesvietā un darbavietā tur esošās ziņas par viņu.

Bez tam tiesnesim jānoskaidro, kādas personas un organizācijas var būt ieinteresētas lietās iznākumā un izsaukamas uz tiesas sēdi.

Šīs kategorijas lietā ieinteresētās personas var būt pilsoņi un valsts iestādes, uzņēmumi, kolhozi un citas kooperatīvās un sabiedriskās organizācijas u. c., kuriem pilsoņa atzīšana par bezvēsts promesošu vai viņa izsludināšana par mirušu saistīta ar personisko un mantisko tiesību rašanos, izbeigšanos vai grozīšanos.

5. Tiesām jāņem vērā, ka pilsoņa prombūtnes laiks aprēķināms nevis no dienas, kad viņš atstājis pastāvīgo dzīvesvietu, bet no brīža, kad par viņu saņemtas pēdējās ziņas.

6. Saskaņā ar Latvijas PSR CK 21. pantu pilsoņa izsludināšanai par mirušu nav nepieciešams viņu iepriekš atzīt par bezvēsts promesošu.

7. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka pilsoņa izsludināšanas par mirušu jēdziens atšķiras no nāves fakta konstatēšanas jēdziena.

Konstatējot nāves faktu (Latvijas PSR CPK 249. panta 7. punkts), tiesa izskata tikai tādas lietas, kurās ir pierādījumi par personas nāvi noteiktā laikā un noteiktos apstākļos, bet civilstāvokļa aktu reģistrācijas iestādes atteikušās reģistrēt miršanas gadījumu (piemēram, arhīva ziņu trūkuma dēļ, tādēļ, ka pieteicējs nav laikus

griezies civilstāvokļa aktu reģistrācijas iestādēs nāves fakta reģistrācijai vai citu iemeslu dēļ).

Izsludinot pilsoni par mirušu saskaņā ar Latvijas PSR CK 21. pantu, tiesai jāvadās no pierādījumiem, kas apstiprina nevis viņa bojāejas faktu, bet gan to, ka viņa pastāvīgajā dzīvesvietā trīs gadus nav ziņu par viņa atrašanās vietu, taču, konstatējot apstākļus, kuros viņam draudējusi nāve vai kuri dod pamatu pieņemt, ka viņš gājis bojā noteiktā nelaiemes gadījumā (plūdi, zemestrīce, sniega nobrukumi, aizputinājumi, ugunsgrēks, kuģa bojāeja, dzelzceļa katastrofa vai autokatastrofa u. c.), — sešus mēnešus.

(1973. gada 29. oktobra Plēnuma lēmuma Nr. 5. redakcijā.)

8. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka stingri jāizpilda likuma prasības par to, ka šīs kategorijas lietas obligāti izskatāmas, piedaloties prokuroram (Latvijas PSR CPK 257. pants).

9. Tiesām jāuzlabo spriedumu kvalitāte lietās par pilsoņa atzīšanu par bezvēsts promesošu vai viņa izsludināšanu par mirušu; tiem jābūt motivētiem un aprakstošajā daļā jāsaturs ziņas par bezvēsts prombūtnes sākumu.

Sprieduma rezolutīvajā daļā jānorāda ne tikai par bezvēsts promesošu atzītās vai par mirušu izsludinātās personas uzvārds, vārds un tēva vārds, bet arī dzimšanas gads un vieta, kā arī ziņas par bezvēsts prombūtnes sākumu vai par nāves dienu (Latvijas PSR CK 18. un 21. pants).

10. Tiesām jāņem vērā, ka, ja par bezvēsts promesošu atzītais vai par mirušu izsludinātais pilsonis ierodas vai noskaidrojas viņa atrašanās vieta, atjaunojot tiesvedību lietā saskaņā ar ieinteresētās personas pieteikumu, lai atceltu agrāk taisīto spriedumu, nav ievadama jauna lieta. Šāds pieteikums izskatāms tajā tiesvedībā, kurā pilsonis atzīts par bezvēsts promesošu vai izsludināts par mirušu.

11. Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 80. pantu par pieteikumiem par pilsoņu atzīšanu par bezvēsts promesošu vai par viņa izsludināšanu par mirušu maksājuma valsts nodeva trīsdesmit kapeiku apmērā kā par pieteikumiem sevišķās tiesāšanas kārtības lietās.

Ja pilsonis, kuru tiesa atzinusi par bezvēsts promesošu vai izsludinājusī par mirušu, ierodas vai noskaidrojas viņa atrašanās vieta, pieteikums par šāda sprieduma atcelšanu nav apmaksājams ar valsts nodevu.

Pieņemot pieteikumu par pilsoņa atzīšanu par bezvēsts promesošu vai izsludināšanu par mirušu, tiesnesim jāpieprasa samaksāt ar lietas izskatīšanu saistītos izdevumus, kā to paredz Latvijas PSR CPK 84. pants.

(1973. gada 29. oktobra Plēnuma lēmuma Nr. 5. redakcijā.)

12. Vērst tautas tiesu uzmanību uz nepieciešamību nodrošināt, lai stingri tiktu izpildītas Latvijas PSR CPK 259. panta prasības par to, ka tiesas spriedums par pilsoņa izsludināšanu par mirušu pēc stāšanās likumīgā spēkā nosūtāms civilstāvokļa aktu reģistrācijas iestādei pēc tiesas atrašanās vietas, un tas ir pamats izdarīt ierakstu par miršanu civilstāvokļa aktu reģistrācijas grāmatā.

31. PAR LATVIJAS PSR TIESU PRAKSI SŪDZĪBU IZSKATĪŠANA PAR NOTĀRU UN TĀDU IESTĀŽU RĪCĪBU, KAS IZPILDA NOTARIĀLAS DARBĪBAS

(1983. gada 12. decembra Plēnuma lēmums Nr. 7)

Noklausījies Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekļa M. Dudeļa ziņojumu un apspriedis tiesu prakses vispārīguma rezultātus sūdzību izskatīšanā par notāru un tādu iestāžu rīcību, kas izpilda notariālas darbības, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnumš atzīmē, ka Latvijas PSR tiesas izlemj šīs kategorijas lietas pamatvilcienos pareizi.

Tai pašā laikā lietu izpēte parāda, ka atsevišķas tautas tiesas, izlemjot šīs lietas, pieļauj kļūdas, jo trūkst vienotas izpratnes atsevišķu likumu noteikumu piemērošanā.

Izskatot lietas, kas izriet no notāru un tādu iestāžu rīcības, kas izpilda notariālas darbības, tiesas ne vienmēr pareizi norobežo sevišķo tiesāšanas kārtību no prasības tiesvedības kārtības.

Tiesās nav vienveidības termina «ieinteresētā persona» Latvijas PSR CPK 275. panta izpratnē un valsts notāra (citas amatpersonas), par kura darbībām iesniegta sūdzība, procesuālā stāvokļa izpratnē.

Tiesas ne vienmēr pārbauda, vai ievērots likumu noteiktais desmit dienu termiņš sūdzības iesniegšanai tiesā un piekritības noteikumi, kas nosaka, ka sūdzība iesniedzama tautas tiesā atbilstoši valsts notariāta kantora vai citas iestādes, kas izpilda notariālās darbības, atrašanās vietai.

Nereti netiek izpildīta Latvijas PSR CPK 145. panta prasība par lietu sagatavošanu iztiesāšanai, tiesneši neparāda nekādu iniciatīvu, lai izprasītu pierādījumus iesniedzēja argumentu pamatošanai, nepaziņo notāriem par tiesas sēdes vietu un laiku.

Tiesas spriedumos netiek uzrādīti motīvi, kuru dēļ notariālā darbība vai atteikums to izpildīt atzīti par nepareiziem, dažkārt tiek pieļautas kļūdas pierādījumu novērtēšanā.

Uzliekot notāram pienākumu apstiprināt automašīnu, kas ir laulāto nedalīts kopīpašums, dāvinājuma līgumus, tiesas, neievērojot Latvijas PSR LĢK 20. panta prasības, nenoskaidro, vai otrs laulātais piekrit tādām darījumiem.

Ne visas tiesas spriedumu norakstus par izdarītās notariālās darbības atcelšanu vai par pienākuma uzlikšanu notāram izpildīt noteiktu darbību nosūta attiecīgam notariāta kantorim vai iestādei, kas izpilda notariālas darbības.

Lai novērstu trūkumus republikas tiesu darbā un noteiktu pareizu, vienveidīgu tiesu praksi, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnumš nolēmj dot tiesām šādus izskaidrojumus:

1. Izskatot sūdzības par notāru un tādu iestāžu rīcību, kas izpilda notariālas darbības, stingri jāvadās no Latvijas PSR likumu «Par valsts notariātu» un instrukcijām par kārtību, kādā iestādes un amatpersonas izpilda notariālas darbības.

2. Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 275. pantu sūdzību par notāru un tādu iestāžu rīcību, kas izpilda notariālas darbības, tiesā var iesniegt tikai ieinteresētā persona.

Atbilstoši šai tiesību normai pie ieinteresētām personām var pieskaitīt personas un organizācijas, attiecībā uz kurām izpildīta notariāla darbība vai atteikts to izpildīt.

Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 5. pantu tādu lietu var ierosināt arī pēc prokurora pieteikuma.

Citas personas, kuras nav notariālās darbības tiesas dalībnieces, taču uzskata, ka ar šīm darbībām pārkāptas viņu tiesības un intereses, ir tiesīgas aizstāvēt pārkāptās tiesības, iesniedzot tiesā attiecīgu prasību.

3. Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 275. pantu sūdzība par izpildīto notariālo darbību vai par atteikumu to izpildīt iesniedzama tiesā desmit dienu laikā, skaitot no dienas, kad iesniedzējam kļuvis zināms par izdarīto notariālo darbību vai par atteikšanos izpildīt to.

Tiesai jānoskaidro datums, kad iesniedzējam kļuvis zināms par notariālo darbību, kuru viņš apstrīd, vai par atteikšanos to izpildīt, un kādu iemeslu dēļ iesniedzējs nokavējis desmit dienu termiņu, ja tas nokavēts.

Ja iesniedzējs nokavējis termiņu, tas nevar būt pamats sūdzības pieņemšanas atteikšanai.

Konstatējot, ka notariālās darbības (atteikuma to izpildīt) pārsūdzēšanas termiņu iesniedzējs nokavējis attaisnojošu iemeslu dēļ, tiesa šo termiņu var atjaunot un izskatīt sūdzību pēc būtības.

4. Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 246. pantu sūdzību par notariālajām darbībām vai atteikšanos tās izpildīt izskata tautas tiesa pēc CPK noteikumiem, ievērojot tos izņēmumus un papildinājumus, kas norādīti šā kodeksa 32. nodaļā.

Sagatavojot šīs kategorijas lietas, tāpat kā citas civillietas, iztiesāšanai, nepieciešams rūpīgi izpildīt Latvijas PSR CPK 145. panta prasības.

Tiesneša pienākums ir noskaidrot radušos tiesisko attiecību raksturu un likumu, pēc kura jāvadās, paziņot iesniedzējam, valsts notāram vai citai amatpersonai, kura darbības tiek pārsūdzētas, kā arī pārējām personām, kas piedalās lietā, tiesas sēdes vietu un laiku, nepieciešamības gadījumos pieprasīt dokumentus un citus pierādījumus, kam ir nozīme lietā.

5. Sūdzības par valsts notāru un tādu iestāžu rīcību, kas izpilda notariālas darbības, var izskatīt sevišķā tiesāšanas kārtībā tikai tad, ja starp ieinteresētajām personām nav strīda par tiesībām, kas izšķirams tiesā.

Ja no sūdzības un tai pievienotajiem dokumentiem izriet, ka pastāv strīds par tiesībām vai tāds rodas, izskatot lietu, tiesnesis (tiesa), vadoties no Latvijas PSR CPK 248. panta, atstāj sūdzību bez izskatīšanas un izskaidro ieinteresētajām personām, ka viņām ir tiesības iesniegt prasību pēc vispārīgiem noteikumiem.

Gadījumos, ja notariāta kantoris ir iesniedzis mantiniekam apliecinājumu par tiesībām uz mantojumu, bet citas personas uzskata, ka ar to ir aizskartas viņu tiesības, tās nav tiesīgas pārsūdzēt šo darbību

sevišķas tiesāšanas kārtībā, bet var iesniegt tiesā prasību par aizskarto tiesību aizsardzību.

Prasījumu, kas pamatojas uz izpildu uzrakstu, parādnieks var apstrīdēt tikai prasības tiesvedības kārtībā.

6. Izskatot sūdzību, tiesai ir pienākums pilnā apjomā pārbaudīt pārsūdzētās notariālās darbības vai atteikšanās to izpildīt likumīgu un pamatotību.

Apmierinot sūdzību, spriedumā jānorāda motīvi, kuru dēļ tiesa izpildīt notariālo darbību vai atteikumu izpildīt to atzīst par nepareizu.

Sprieduma motīvu daļā tiesai jānorāda, kādu likumu vai citu normatīvu aktu notārs vai cita amatpersona pārkāpuši.

7. Latvijas PSR LĢK 20. panta 3. daļā noteikts, ka, lai noslēgtu mantas atsavināšanas darījumus (tai skaitā, kad manta, kas ir laulāto kopīpašums, reģistrēta uz viena laulātā vārda), kas obligāti jāapliecina notariāli, otra laulātā piekrišanai šādam darījumam jābūt izteiktai rakstveidā.

Izskatot sūdzību par notāra atteikumu apliecināt mantas atsavināšanas līgumu, tiesa nevar uzlikt notāram par pienākumu apliecināt šo līgumu, ja nav laulātā piekrišanas šādam darījumam.

8. Saskaņā ar Latvijas PSR CPK 277. pantu tiesa, apmierinot sūdzību, ar savu spriedumu atceļ izdarīto notariālo darbību vai uzliek par pienākumu notāram vai iestādei, kura izpilda notariālas darbības, izpildīt to.

Sprieduma rezolutīvajai daļai jābūt izteiktai precīzi atbilstoši likumam un gadījumā, ja notariālā darbība atcelta, tad jānorāda, kad tā izpildīta un konkrēti kāda darbība tiek atcelta, bet, ja sūdzība par atteikumu izpildīt notariālu darbību apmierināta, tad jānorāda, kam un tieši kāda darbība jāizpilda.

9. Apmierinot sūdzību, tiesām sprieduma noraksts jānosūta valsts notariāta kantorim, kurā bija izpildīta notariālā darbība (atteikta tās izpildišana), vai iestādei, kuras amatpersona izpildījusi notariālo darbību (atteikusies to izpildīt) un kuras darbības pārsūdzētas.

10. Valsts notārs (cita amatpersona), kurš izpildījis notariālu darbību vai atteicies to izpildīt, ir ieinteresēta persona Latvijas PSR CPK 247. panta izpratnē un kā personai, kas piedalās lietā, tam ir visas likumā paredzētās procesuālās tiesības, tai skaitā tiesības kasācijas kārtībā pārsūdzēt sakarā ar sūdzību taisīto tiesas spriedumu.

11. Konstatējot, ka pārkāpti likumā paredzētie notariālo darbību izpildes noteikumi un kārtība, tiesām jāpieņem blakus lēmumi par trūkumiem notariāta iestāžu darbībā, kas rada pamatotas sūdzības.

III. LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA VADOŠIE IZSKAIDROJUMI KRIMINĀLLIETĀS

KRIMINĀLTIESĪBU VISPĀRĪGIE JAUTĀJUMI

32. PAR TIESU PRAKSI, PIEMĒROJOT LIKUMUS PAR NOTIESĀTO NOSACĪTU ATBRĪVOŠANU NO BRĪVĪBAS ATŅEMŠANAS VIETĀM, OBLIGĀTI IESAISTOT DARBĀ, UN PAR NOSACĪTI NOTIESĀTO UN NOSACĪTI ATBRĪVOTO NOSŪTĪŠANU UZ BRĪVĪBAS ATŅEMŠANAS VIETĀM

(1979. gada 12. marta Plēnuma lēmums Nr. 1 ar grozījumiem, kas izdarīti
ar 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 5)

Apspriedis Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekļa L. Lotko referātu par to, kā Latvijas PSR tiesas piemēro likumus par notiesāto nosacītu atbrīvošanu no brīvības atņemšanas vietām, obligāti iesaistot darbā, un par nosacīti notiesāto un nosacīti atbrīvoto nosūtīšanu uz brīvības atņemšanas vietām, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums atzīmē, ka republikas tiesas veikušas nozīmīgu darbu minēto likumu piemērošanā. Tai pašā laikā tiesu darbā ir arī būtiski trūkumi.

Daudzos gadījumos tiesas izskata tādus materiālus, kad nav pilnīgu un pārliecinošu datu izvirzītā jautājuma likumīgai un pamatotai izlemšanai, un nav pietiekami prasīgas attiecībā uz šai jautājumā iesniegto materiālu kvalitāti.

Izlemjot jautājumu par Latvijas PSR KK 50.² panta piemērošanu, nereti iesniegtajos materiālos nav pietiekami pilnīgu, pārliecinošu datu par notiesātā uzvedību, viņa attieksmi pret darbu, mācībām, piedalīšanos politiskās audzināšanas pasākumos, kā persona ievērojusi soda izciešanas režīmu visā laikā, kurā atradusies brīvības atņemšanas vietā. Reti sastopami nepieciešamie dati, kas raksturo notiesātā personību pagātnē, piemēram, ziņas par iepriekšējām sodāmībām, to skaitā ziņas, uz kāda pamata notiesātais atbrīvots no soda izciešanas. Rezultātā tiesvedībai nav datu, lai pieņemtu pamatotu un likumīgu lēmumu par to, ka notiesātais stājies uz labošanās ceļa un viņa tālāka labošana un audzināšana iespējama, neizolējot no sabiedrības, taču realizējot viņa uzraudzību.

Vairākos gadījumos tiesvedības materiālos minētajā jautājumā trūkst dokumentu, no kuriem atkarīga Latvijas PSR KK 50.² panta piemērošana, piemēram, nav medicīniskā slēdziena par notiesātā darbaspējām, ziņu par to, ka persona, kas slimojusi ar venerisko slimību, izgājusi pilnu ārstēšanās kursu un pēc kontroles novērojuma

perioda noņemta no uzskaites, nav tiesas lēmuma noraksta, ka piespiedu ārstēšana no alkoholisma vai narkomānijas izbeigta, ja notiesātajam tāda bijusi noteikta. Izskatītajos materiālos tikai atsevišķos gadījumos pievienoti izraksti no vietējās tautas deputātu padomes izpildkomitejas Novērošanas komisijas sēdes protokola.

Lielākajā daļā materiālu par nosacīti notiesāto un nosacīti atbrīvoto nosūtīšanu uz brīvības atņemšanas vietām tiesas spriedumā noteiktā brīvības atņemšanas soda izciešanai nav pietiekamu datu par apstākļiem, kas saistīti ar uzvedības noteikumu pārkāpšanu, datu, kas pilnīgi raksturotu pārkāpēja personību un apstiprinātu, ka nepieciešams piemērot galējo ietekmēšanas līdzekli — nosūtīt viņu uz brīvības atņemšanas vietu. Būtisks trūkums ir tas, ka lielākajai daļai materiālu trūkst sprieduma norakstu vai izrakstu no tiem, kā arī datu par iepriekšējām sodāmībām, tāpēc tiesai nav iespējams bez izņēmuma visos gadījumos noteikt kolonijas veidu pilnīgā saskaņā ar likumu.

Materiālos, kas iesniegti tiesai par nosacīti notiesātajiem un nosacīti atbrīvotajiem, ja jautājumu par viņu nosūtīšanu uz brīvības atņemšanas vietām izlemj pēc viņu aizturēšanas vietas, nevis pēc speckomandantūras atrašanās vietas, bieži vien nav pašu nepieciešamāko ziņu par pārkāpumu raksturu, piemērotajiem ietekmēšanas līdzekļiem, pārkāpēja personību.

Apskatot dokumentus, kas atrodas tiesai iesniegtajās personiskajās lietās, netiek ievēroti attiecīgi kriminālprocesa noteikumi (Latvijas PSR KPK 290. un 87. pants), jo tādu dokumentu apskatīšana tiesas sēdes protokolā netiek atzīmēta un apskates rezultāti tiesas lēmumā netiek analizēti.

Tiesvedībai nereti ir formāls raksturs un tā aprobežojas ar pārāk īsiem, vienveidīgiem standarta ierakstiem kā tiesas sēdes protokolā, tā arī tiesas lēmumā, kurā parasti nav tiesas izskatītu un novērtētu konkrētu datu analīzes, kā arī motivētu tiesas secinājumu pēc izlemjamā jautājuma būtības.

Parasti lēmumā burtiski atkārtoti visi likumā paredzētie pamati (Latvijas PSR KK 24.¹ un 50.² pants) nosacīti notiesātā vai nosacīti atbrīvotā nosūtīšanai uz brīvības atņemšanas vietām, nav tiesas secinājumu par to, konkrēti kāda veida likumā paredzēto pārkāpumu notiesātais izdarījis. Turklāt būtiska nozīme ir tieši pārkāpuma veidam, kas dod pamatu nosacīti notiesātā vai nosacīti atbrīvotā nosūtīšanai uz brīvības atņemšanas vietām, jo laiks, kurā persona izvērtiesies no darba, netiek ieskaitīts spriedumā noteiktā soda izciešanā, bet cita veida pārkāpumos tāda ieskaite iespējama pilnīgi vai daļēji.

Izlemjot jautājumu par nosacīti notiesātā vai nosacīti atbrīvotā nosūtīšanu atpakaļ uz brīvības atņemšanas vietu, dažas tautas tiesas nenoskaidro, vai laiks, kurā persona strādājusi, ieskaitāms soda izciešanā. Vairākas tiesas neievēro likuma noteikumu par to un nosūta pārkāpēju uz labošanas darbu koloniju uz visu spriedumā noteiktā brīvības atņemšanas soda laiku, nemaz neapspriežot to rīcībā esošos datus, ka šī persona zināmu laiku strādājusi celtniecībā (uzņēmumā).

Citas tiesas, atzīstot par iespējamu daļēji ieskaitīt soda izciešanas laiku, kurā pārkāpējs strādājis, tādu lēmumu nemotivē un nenorāda, kāda daļa no šā laika tiek ieskaitīta.

Nav vienotas prakses, izlemjot jautājumu par tā laika ieskaitīšanu soda izciešanā, kurā pārkāpējs bijis aizturēts Latvijas PSR labošanas darbu kodeksa 85.² panta kārtībā un uz tā pamata. Dažas tiesas neņem vērā datus par to, ka pārkāpējs aizturēts vairākas reizes un katru reizi bijis apcietinājumā uz jau minētā likuma panta pamata, ņem vērā tikai aizturēšanu tieši pirms tam, kad tiesai izlemjams jautājums par viņa nosūtīšanu uz brīvības atņemšanas vietu, bet uz iepriekšējām reizēm, kad persona bijusi aizturēta uz tā paša pamata, nereaģē. Ir arī tādi gadījumi, kad pārkāpēja aizturēšana, lai konvoja pavadībā nosūtītu viņu uz darbavietu, netiek pienācīgā veidā noformēta.

Dažas tautas tiesas aizturēšanu uz Latvijas PSR labošanas darbu kodeksa 85.² panta pamata nenorobežo no turēšanas apcietinājumā kā Latvijas PSR KPK 76. pantā paredzētā drošības līdzekļa. Lēmumos nepareizi norādīts, ka drošības līdzeklis aresta veidā paliek negrozīts, citas tiesas vispār neskar šo jautājumu, kaut gan no likuma jēgas izriet, ka visos gadījumos tiesai jāizlemj jautājums par personas, kuru nosūta uz labošanas darbu koloniju, apcietināšanu.

Izlemjot jautājumu par notiesātā nosacītu atbrīvošanu uz Latvijas PSR KK 50.² panta pamata, tiesas sēdes protokolā netiek izdarīts ieraksts, ka atbrīvotajam izskaidrota piemērotās nosacītās atbrīvošanas būtība un sekas, kādas iestāsies, ja viņš pārkāps likumā noteiktos uzvedības noteikumus. Tādai izskaidrošanai ir liela audziņoša un brīdinoša nozīme.

Nav mazums gadījumu, kad tautas tiesas atstāj bez vajadzīgās uzmanības iesniegtajos materiālos atrodošos datus par to, ka uz labošanas darbu koloniju nosūtāmie nosacīti atbrīvotie un nosacīti notiesātie bez uzvedības noteikumu pārkāpumiem, kuri dod pamatu nosūtīt personu uz brīvības atņemšanas vietu, izdarījuši arī darbības, kas satur nozieguma sastāva pazīmes.

Tautas tiesas, izņemot dažas, nereaģē uz tiesas sēdē konstatētajiem faktiem par cēloņiem un apstākļiem, kas veicinājuši uzvedības noteikumu pārkāpumus, kurus izdarījuši nosacīti atbrīvotie vai nosacīti notiesātie, obligāti iesaistot viņus darbā.

Retos gadījumos tiesas pareizi atsaucas uz Latvijas PSR KPK 365.¹, 373. un 374. pantu, izskatot materiālus par notiesāto nosacītu atbrīvošanu no brīvības atņemšanas vietām, un uz Latvijas PSR KPK 368. panta 4. punktu, izskatot materiālus par nosacīti notiesāto un nosacīti atbrīvoto nosūtīšanu uz brīvības atņemšanas vietām.

Lai novērstu trūkumus un minēto materiālu izskatīšanā paaugstinātu tiesvedības kvalitāti, kurai jānodrošina spēkā esošo likumu nelokāma un pareiza piemērošana, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Vērst republikas tiesu uzmanību uz nepieciešamību nelokāmi un precīzi izpildīt spēkā esošo likumu prasības, kas regulē notiesāto nosacītu atbrīvošanu no brīvības atņemšanas vietām, obligāti

iesaistot darbā (Latvijas PSR KK 50.² pants), un nosacīti notiesāto un nosacīti atbrīvoto nosūtīšanu uz brīvības atņemšanas vietām (Latvijas PSR KK 24.¹ un 50.² pants), kā arī konsekventi ievērot izskaidrojumus, kas doti PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1978. gada 24. novembra lēmumā «Par tiesu praksi, piemērojot nosacītu atbrīvošanu no brīvības atņemšanas vietām, notiesāto obligāti iesaistot darbā».¹

2. Tiesu pienākums ir panākt, lai pamatos uzlabotos materiālu izskatīšana, kurus iesniedz iestādes, kas pārzina sodu izpildi kā nosacītas atbrīvošanas gadījumos, tā nosacīti atbrīvoto un nosacīti notiesāto nosūtīšanu uz brīvības atņemšanas vietām.

3. Tiesām jāņem vērā, ka nepieciešams priekšnoteikums minēto materiālu kvalitatīvai izskatīšanai ir pilnīgas ziņas, kas nodrošina pieņemt likumīgu un pamatotu lēmumu par materiāliem, kurus iesniegušas iestādes, kas pārzina sodu izpildi.

Lai izlemtu jautājumu par Latvijas PSR KK 50.² panta piemērošanu, nepieciešams vispusīgi ņemt vērā kā datus par notiesātā uzvedību, attieksmi pret darbu, mācībām, par piedalīšanos politiskās audzināšanas pasākumos un soda izciešanas režīma ievērošanu visu laiku, kuru persona atradusies brīvības atņemšanas vietā, tā arī citas ziņas par notiesātā personību.

Izlemjot jautājumu par Latvijas PSR KK 50.² panta piemērošanu notiesātajiem, kas agrāk vairākas reizes sodīti ar brīvības atņemšanu vai sodīti par smagiem noziegumiem un līdz notiesāšanai nav nodarbojušies ar sabiedriski derīgu darbu, kā arī agrāk atbrīvoti nosacīti, obligāti iesaistot darbā, vai notiesāti, piemērojot Latvijas PSR KK 24.¹ pantu, bet pēc tam ar tiesas lēmumu nosūtīti brīvības atņemšanas soda izciešanai, tiesām konsekventi jāvadās no minētā PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma lēmuma 7. punkta, kas rekomendē ļoti piesardzīgi izlemt jautājumus attiecībā uz tādām personām.

Apmierinot iesniegumu piemērot Latvijas PSR KK 50.² pantu, tiesas secinājumam, ka notiesātais stājies uz labošanās ceļa un viņa tālāka labošana un pāraudzināšana iespējama, neizolējot no sabiedrības, taču realizējot viņa uzraudzību, jābūt pamatotam uz iesniegtā materiāla konkrētiem datiem, kurus tiesa pienācīgi izpētījusi un novērtējusi.

4. Ja ienākušajos materiālos nav pietiekamu datu, kas vajadzīgi, lai pareizi izlemtu jautājumu, vai iesniegumu apmierināt vai noraidīt gan attiecībā uz notiesātā nosacītu atbrīvošanu, gan nosacīti notiesātā vai nosacīti atbrīvotā nosūtīšanu uz brīvības atņemšanas vietu, un, ja pieļautos trūkumus tiesas sēdē nav iespējams novērst, tiesām saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1978. gada 24. novembra lēmuma 9. punkta 2. un 3. daļu jānosūta tādi materiāli atpakaļ papildu noformēšanai. Pie tam jāņem vērā, ka tiesnesis ir tiesīgs nosūtīt šādus materiālus atpakaļ, nenoliekot tos izskatīšanai, ja tajos nav datu, kas raksturo notiesātā attieksmi pret darbu, mācībām, soda izciešanas režīma prasībām visā soda izciešanas laikā,

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1978. gada 24. novembra lēmums Nr. 9 grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7 un 1986. gada 16. janvāra lēmumu Nr. 5.

nav ziņu par likumā noteiktās ar pēdējo spriedumu piespriestā soda daļas izciešanu, ziņu par sodāmībām, izrakstu no novērošanas komisijas protokola, medicīniskā slēdziena par notiesātā darbaspējām un, ja persona slimojusi ar venerisku slimību, nav ziņu, ka tā ne tikai saņēmusi atbilstošu ārstēšanu, bet arī pēc kontroles novērojumu laika noņemta no uzskaites, kā arī noraksts no tiesas lēmuma, ka izbeigta piespiedu ārstēšana no alkoholisma vai narkomānijas, kas bija noteikta ar tiesas spriedumu saskaņā ar Latvijas PSR KK 57. pantu.

5. Tiesu pienākums ir izskatāmos materiālus pārbaudīt pilnīgi un objektīvi un par katru materiālu pieņemtajā lēmumā izklāstīt savus secinājumus un norādīt pārliecinošus motīvus, kas apstiprina tiesas secinājumu par iesnieguma apmierināšanu vai noraidīšanu.

Tiesas lēmumā par notiesātā nosacītu atbrīvošanu uz Latvijas PSR KK 50.² panta pamata jābūt ar konkrētiem datiem pamatotam secinājumam, ka minētā persona stājusies uz labošanās ceļa un tās turpmāka labošana un pāraudzināšana iespējama, neizolējot no sabiedrības, taču realizējot viņa uzraudzību.

Tiesas lēmumā par nosacīti notiesātā vai nosacīti atbrīvotā nosūtīšanu uz brīvības atņemšanas vietu saskaņā ar Latvijas PSR KK 24.¹ un 50.² pantu jābūt tādā pašā veidā motivētiem tiesas secinājumiem, ka administratīvā, disciplinārā un audzināšanā rakstura līdzekļi, kas piemēroti minētajam notiesātajam, nav devuši nekādus rezultātus, tāpēc nepieciešams piemērot galējo ietekmēšanas līdzekli — nosūtīt viņu uz brīvības atņemšanas vietu spriedumā noteiktā soda izciešanai.

6. Ja tiesai apskatei iesniegti materiāli, to skaitā notiesātā personiskā lieta, tai nepieciešams izpildīt Latvijas PSR KPK 87. un 290. panta prasības, t. i., apskates gaita un rezultāti jāatspoguļo tiesas sēdes protokolā, bet tiesas lēmumā — no tādiem materiāliem izrietošie secinājumi.

Tiesas sēdes protokolā jābūt atspoguļotām visām tiesas veiktajām darbībām, sevišķu uzmanību pievēršot tam, lai atbrīvojamā vai uz labošanas darbu koloniju nosūtāmā, kā arī citu procesa dalībnieku paskaidrojumi būtu pilnīgi pierakstīti.

7. Apmierinot iekšlietu iestāžu iesniegumus nosūtīt nosacīti notiesāto vai nosacīti atbrīvoto uz brīvības atņemšanas vietu, tiesām rūpīgi jānoskaidro, kāda veida likumā paredzētais uzvedības noteikumu pārkāpums bijis izšķirošais apstāklis, lai izvirzītu jautājumu par pārkāpēju nosūtīšanu uz brīvības atņemšanas vietu: izvairīšanās no darba, sistemātiska vai ļaunprātīga darba disciplīnas pārkāpšana, sabiedriskās kārtības noteikumu vai dzīvošanas noteikumu pārkāpšana. Tiesas lēmumam tieši šai jautājumā jābūt konkrētam un pilnīgi jāatbilst izskatītajiem materiāliem.

8. Nosūtot nosacīti notiesātos un nosacīti atbrīvotos, kas obligāti iesaistīti darbā, uz brīvības atņemšanas vietu, tiesai jānosaka kolonijas veids. Pie tam jāņem vērā, ka personai, kas notiesāta nosacīti uz Latvijas PSR KK 24.¹ panta pamata, kolonijas veids šai tiesvedības stadijā tiesai jānosaka patstāvīgi, pilnīgā saskaņā ar Latvijas PSR KK 23. panta noteikumiem, jo, taisot spriedumu, šis

jautājums netiek izlemts; uz Latvijas PSR KK 50.² panta pamata nosacīti atbrīvotajiem jānosaka tas kolonijas veids, kāds bija noteikts spriedumā.

9. Tiesām jāņem vērā, ka iesniegumi par nosacītu atbrīvošanu izskatāmi saskaņā ar Latvijas PSR KPK 365.¹, 373. un 374. pantu, bet par nosacīti notiesāto un nosacīti atbrīvoto nosūtīšanu uz brīvības atņemšanas vietām — saskaņā ar Latvijas PSR KPK 368. panta 4. daļu (Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1983. gada 24. novembra dekrēta redakcijā), un uz šiem pamatiem tiesai jāatsaucas pieņemtajos lēmumos.

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

10. Ņemot vērā PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma izskaidrojumu, kas doti 1978. gada 24. novembra lēmuma Nr. 9 14. punktā, tiesu pienākums ir noskaidrot un izlemt jautājumu, vai soda izciešanā pilnīgi vai daļēji ieskaitāms laiks, kad notiesātais, kas nosūtāms uz brīvības atņemšanas vietu, faktiski strādājis uzņēmumā (celtniecībā). Pie tam jāņem vērā, cik apzinīgi obligātā termiņa laikā notiesātais strādājis.

Šā jautājuma izlemšana tiesai pienācīgā veidā jāmotivē, precīzi norādot tiesas lēmumā, cik ilgs laiks jāieskaita, un jānorāda soda izciešanas sākuma termiņš.

11. Sakarā ar to, ka Latvijas PSR Labošanas darbu kodeksa 85.² pants atšķirībā no kriminālprocesa kodeksā paredzētās drošības līdzekļa izraudzīšanas nosaka īpašu aizturēšanas veidu notiesātajiem, kas izvairās no obligātā darba, tiesām, izlemjot jautājumu par viņu nosūtīšanu uz brīvības atņemšanas vietām, nepieciešams izlemt arī jautājumu par tādas personas apcietināšanu, un tas obligāti jānorāda lēmuma rezolutīvajā daļā.

12. Lai pastiprinātu žūpības un alkoholisma apkarošanu, tiesām nepieciešams visos gadījumos, kad nosacīti notiesātais vai nosacīti atbrīvotais, kas nosūtāms uz brīvības atņemšanas vietām, uzvedības noteikumus pārkāpis pārmērīgas alkohola lietošanas dēļ, saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1978. gada 24. novembra lēmuma Nr. 9 16. punktu pieprasīt attiecīgām iekšlietu iestādēm tādu personu pakļaut medicīniskai apskatei un iesniegt tiesai medicīnisku atzinumu, lai tā varētu izlemt jautājumu par piespiedu ārstēšanas no alkoholisma vai narkomānijas piemērošanu saskaņā ar Latvijas PSR KK 57. pantu.

13. Ja, izskatot tiesai iesniegtos materiālus, konstatēti dati, ka persona, kas nosūtāma uz labošanas darbu koloniju, izdarījusi tādas darbības, kas satur nozieguma pazīmes, tiesa nosūta materiālus tādu datu papildu pārbaudei un jautājuma par krimināllietas ierosināšanu izlemšanai un paziņo par to prokuroram, bet, ja tiesai iesniegtajos materiālos ir pietiekamas ziņas par to, ka minētā persona izdarījusi noziegumu, tā ierosina saskaņā ar Latvijas PSR KPK 3. un 113. pantu krimināllietu, ko nosūta izziņas vai iepriekšējās izmeklēšanas izdarīšanai.

14. Izpildot minētā PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma lēmuma 19. punktu, tiesām, izskatot iesniegumus par nosūtīšanu uz brīvības

atņemšanas vietām kā nosacīti notiesātos, tā nosacīti atbrīvotos, katrā konkrētajā gadījumā jāpievērš uzmanība cēloņu un apstākļu noskaidrošanai, kas veicinājuši izvairīšanos no darba, darba disciplīnas sistemātisku vai ļaunprātīgu pārkāpšanu, sabiedriskās kārtības un dzīvošanas noteikumu pārkāpšanu, it īpaši jāņem vērā tādas pretsabiedriskas parādības kā žūpošana, nekārtības kopmitnēs, tāpat nepietiekama organizācija ražošanā, fakti par aizturēšanas termiņu pārkāpšanu, nevērtīgu izturēšanos pret to personu meklēšanu, kuras izvairās no darba, utt.

Ja konstatē tādus apstākļus, nepieciešams par tiem rakstveidā darīt zināmu kompetentām iestādēm vai amatpersonām, lai tās veiktu nepieciešamos pasākumus tādu apstākļu novēršanai, un pieprasīt informāciju par veiktajiem pasākumiem.

15. Latvijas PSR Augstākās Tiesas Krimināllietu tiesas kolēģijai jāpastiprina uzraudzība, lai tiesas, izskatot minētās kategorijas materiālus, precīzi izpildītu likumu, regulāri jāpēta un jāapkopo tiesu prakse tādu materiālu izskatīšanā, lai varētu laikus veikt pasākumus pieļauto kļūdu labošanā.

33. PAR LATVIJAS PSR TIESU PRAKSI, PIEMĒROJOT LIKUMDOŠANU UN PSRS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA UN LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA VADOŠOS IZSKAIDROJUMUS PAR NOZIEGUMU RECIDĪVA APKAROSANU

(1987. gada 26. oktobra Plēnuma lēmums Nr. 4)

Apspriedis jautājumu par republikas tiesu praksi, izskatot krimināllietas pret personām, kas agrāk izdarījušas noziegumus, Plēnums atzīmē, ka tiesas visumā pareizi piemēro likumdošanu, kas vērsta uz recidīvistu izdarīto noziegumu apkarošanu, kā arī PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus šajā jautājumā.

Tai pašā laikā republikas tiesu darbā, izskatot lietas par recidīvistu izdarītajiem noziegumiem, vēl joprojām nav novērstas kļūdas un trūkumi, kas vājina šo noziegumu apkarošanas efektivitāti.

Tiesas ne vienmēr pietiekami pilnīgi un objektīvi izmeklē apstākļus, kuriem svarīga nozīme lietu pareizā izspriešanā un atkārtotu noziegumu izdarīšanas novēršanā.

Atsevišķas tiesas, nenovērtējot tādu recidīvistu personības paugstināto sabiedrisko bīstamību, kuri izdarījuši smagus noziegumus un stūrgalvīgi nevēlas nostāties uz labošanās ceļa, nosaka tiem nepamatoti mīkstus sodus. Tiek pieļauti arī likumdošanas pārkāpumi attiecībā uz personas atzīšanu par sevišķi bīstamu recidīvistu.

Tiesas joprojām pievērš maz uzmanības to cēloņu un apstākļu pilnīgai noskaidrošanai un novēršanai, kuri veicina noziegumu recidīvu, un neizvirza attiecīgas prasības izziņas un iepriekšējās izmeklēšanas orgāniem šo apstākļu noskaidrošanā. Ne vienmēr reaģē uz tādiem izplatītiem apstākļiem, kuri veicina recidīva izpausmi, kā žūpība un narkomānija, izvairīšanās no sabiedriski derīga darba un

līdzīgām parādībām, kā arī uz neapmierinošu uzraudzības realizēšanu un trūkumiem sodu izcietušo personu audzināšanas darba organizēšanā.

Tiesas bieži vien nenoskaidro, kādi pasākumi veikti, izpildot izziņas orgāna un izmeklētāja vai prokurora iesniegumus par noziegumu veicinošo apstākļu novēršanu.

Lietas par recidīvo noziedzību reti tiek izskatītas izbraukuma sēdēs un reti šādu lietu izskatīšanā tiek aicināti piedalīties sabiedrības pārstāvji.

Izskatot lietas par nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda un nosacītu atbrīvošanu no brīvības atņemšanas vietām, notiesāto obligāti iesaistot darbā, tiesas dažkārt pienācīgi nenoskaidro, vai tādas personas īstenībā ir pierādījušas savu labošanos. Bieži vien atstāj bez uzmanības arī faktus, kad nepietiekami aktīvi bijuši orgāni, kuru uzdevums sekmēt no brīvības atņemšanas vietām atbrīvoto personu iekārtošanu darbā un sadzīvē, to skaitā vietējo Tautas deputātu padomju izpildkomiteju Novērošanas komisijas.

Tiesas nepietiekami pēta un vispārina tiesu praksi lietu izskatīšanā par noziegumu recidīvu, tāpēc laikus neatklāj un nenovērš kļūdas, kuras pieļautas, izskatot šīs kategorijas lietas.

Lai novērstu atzīmētos trūkumus un paaugstinātu tiesu darbības kvalitāti noziegumu recidīva apkarošanā, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka to darba efektivitātes paaugstināšana noziegumu recidīva apkarošanā ir obligāts noteikums noziedzības izskaušanas uzdevumu izpildē.

2. Lai šādu uzdevumu veiktu, tiesām nelokāmi jāvadās no likuma, PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1986. gada 18. aprīļa lēmuma Nr. 7 «Par tiesu darbības pilnveidošanu tiesas spriešanā un likumības nostiprināšanā atbilstoši PSKP XXVII kongresa lēmumiem» un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1986. gada 12. maija lēmuma Nr. 1 «Par republikas tiesu uzdevumiem atbilstoši PSKP XXVII kongresa un Latvijas KP XXIV kongresa lēmumiem», kā arī no vadošajiem izskaidrojumiem, kas ietverti PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 25. jūnija lēmumā Nr. 4 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par noziegumu recidīva apkarošanu»¹ (Plēnuma 1977. gada 21. septembra lēmuma Nr. 14 redakcijā) ar grozījumiem, kas izdarīti ar Plēnuma 1982. gada 9. decembra lēmumu Nr. 10 «Par grozījumiem un papildinājumiem PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 25. jūnija lēmumā Nr. 4 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par noziegumu recidīva apkarošanu»» un no 1982. gada 9. decembra lēmuma Nr. 9 «Par tiesu darbības tālāku pilnveidošanu, piemērojot likumus un izpildot PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus, kas vērsti pret noziegumu recidīvu».

3. Tiesām nepieciešams pastiprināt nozieguma recidīva apkarošanu un uzlabot minētās kategorijas lietu izskatīšanas kvalitāti,

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 25. jūnija lēmums Nr. 4 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par noziegumu recidīva apkarošanu» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1986. gada 16. janvāra lēmumu Nr. 5.

stingri ievērojot Latvijas PSR KPK 19. panta prasības par lietas apstākļu vispusīgu, pilnīgu un objektīvu izmeklēšanu, par nepieciešamību noskaidrot tiesājamā apsūdzējos un viņu attaisnojošos, kā arī viņa atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus.

Sevišķa uzmanība jāpievērš tiesājamā personības noskaidrošanai, konkrēti — viņa attieksmei pret darbu, mācībām, sabiedriskajiem pienākumiem, viņa uzvedībai ražošanā, sadzīvē, attieksmei pret ģimeni. Tiesas rīcībā jābūt pilnīgām, patiesām ziņām par tiesājamā iepriekšējo sodāmību, visiem norakstiem no iepriekšējiem spriedumiem, pēc kuriem sodāmība nav noņemta vai nav dzēsta likumā noteiktā kārtībā, izziņām par sodāmību, kas satur visas ziņas par faktiski izciesto sodu sakarā ar agrāk izdarīto noziegumu, ziņām par to, kad un uz kāda pamata vainīgais atbrīvots no brīvības atņemšanas vietas.

Pie tam jāievēro minētā PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 25. jūnija lēmuma 2. punkts, kurā izskaidrots: ja lietā nav ziņu par personas iepriekšējo sodāmību, par laiku, kāds faktiski izciests no soda, kas piespriests par iepriekšējo noziegumu, kā arī ziņu par to, uz kāda pamata persona atbrīvota no soda izciešanas, un, ja minētās ziņas tiesai nav iespējams iegūt, sagatavojot lietu izskatīšanai vai to izskatot tiesas sēdē, tad tāda lieta nosūtāma papildizmeklēšanai, motivējot ar iepriekšējās izmeklēšanas vai izziņas nepilnīgumu.

Tiesai jāpārbauda, vai tiesājamam tikuši piemēroti administratīva, disciplināra vai sabiedriska rakstura ietekmēšanas līdzekļi. Jānoskaidro arī iemesli, kādēļ tiesājamais nav strādājis sabiedriski derīgu darbu un kādus pasākumus ar valsts piespiedu un sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļiem veikuši attiecīgi orgāni, lai viņu iekārtotu darbā. Jāpievērš arī uzmanība faktiem, kad attiecīgi orgāni nav parādījuši pietiekamu aktivitāti notiesātā sadzīves nokārtošanā, tai skaitā viņa nodrošināšanā ar dzīvokli.

Visas ziņas par tiesājamā personību, kurām var būt nozīme lietā, jāatspoguļo tiesas sēdes protokolā un spriedumā.

4. Tiesām nelokāmi jāpilda Latvijas PSR KK 24. panta noteikumi, kas nosaka, kādiem apstākļiem un nosacījumiem jābūt, lai atzītu personu par sevišķi bīstamu recidīvistu. Pie tam stingri jāievēro PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada lēmuma 6. un 7. punkti, pievēršot sevišķu uzmanību tai izskaidrojumam daļai, ka visos gadījumos, kad konstatēts, ka ir likumīgs pamats personas atzīšanai par sevišķi bīstamu recidīvistu, tiesām jāapspriež jautājums par personas atzīšanu par sevišķi bīstamu recidīvistu, ņemot vērā tiesājamā personību, izdarīto noziegumu sabiedriskās bīstamības pakāpi un to motīvus, noziedzīgo nodomu realizēšanas pakāpi un raksturu noziegumu izdarīšanā un citus lietas apstākļus. Pie tam jāvadās no tā, ka pēc likuma jēgas par sevišķi bīstamiem recidīvistiem atzīstami tikai ļaunprātīgi noziedznieki, kuriem paaugstināta sabiedriskā bīstamība un kuri stūrgalvīgi negrib nostāties uz labošanas ceļa. Saskaņā ar Latvijas PSR KK 24. panta 3. daļu šajā gadījumā nav ņemama vērā sodāmība par noziegumu, ko agrāk sodītā persona izdarījusi pirms astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas, kā arī sodāmība, kas noņemta vai dzēsta likumā noteiktajā

kārtībā. Tiesas pieņemtā lēmuma motīvi par personas atzīšanu par sevišķi bīstamu recidīvistu obligāti jāmin sprieduma motīvu daļā, bet rezolutīvajā daļā — jāatsaucas uz pieņemtā lēmuma pamatojumu un jāizklāsta pats lēmums par tiesājamā atzīšanu par tādu. Ja ir Latvijas PSR KK 24. pantā paredzētās pazīmes, bet tiesa atrod par iespējamu neatzīt personu par sevišķi bīstamu recidīvistu, par tāda lēmuma pieņemšanu tāpat jāuzrāda attiecīgi motīvi sprieduma motīvu daļā.

5. Tiesām jāņem vērā, ka saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1969. gada 30. jūnija lēmuma Nr. 4 «Par tiesas spriedumu»¹ 12. punktā ietvertajiem izskaidrojumiem, noskaidrojot pamatus tiesājamā atzīšanai par sevišķi bīstamu recidīvistu, viņam jānodod iespēja tiesas izmeklēšanas laikā izmantot šajā daļā savas tiesības uz aizstāvību, kas paredzētas Latvijas PSR KPK 247. pantā, konkrēti — sniegt liecības, pieteikt lūgumus par attiecīgu dokumentu pieprasīšanu un par citiem tiesas izmeklēšanas papildinājumiem.

Šīs tiesības atņemšana vai ierobežošana saskaņā ar Latvijas PSR KPK 342. pantu ir kriminālprocesa likuma svarīgs pārkāpums.

6. Izlemjot jautājumu par soda noteikšanu personām, kas jau agrāk sauktas pie kriminālatbildības un no jauna izdarījušas noziegumu, tiesām jāvadās no soda individualizācijas principa, ņemot vērā izdarītā nozieguma raksturu un sabiedriskās bīstamības pakāpi, vainīgā personību un atbildību mīkstinošos un pastiprinošos lietas apstākļus; pie tam jāņem vērā, ka nepamatotu mīkstu sodu piemērošana nesekmē noziegumu recidīva apkarošanu un recidīvistu pāraudzināšanas mērķu sasniegšanu.

Turklāt tiesām jāņem vērā, ka saskaņā ar Latvijas PSR KK 37. panta 1. punktu nozieguma izdarīšana, ja tajā vainīga persona, kas jau agrāk izdarījusi noziegumu, ir atbildību pastiprinošs apstāklis. Ja tiesa to neatzīst par tādu, tai jānorāda šāda lēmuma motīvi.

Tajos gadījumos, kad tāds vai cits apstāklis, kas paredzēts likumā kā atbildību mīkstinošs vai pastiprinošs, norādīts kriminālkodeksa Sevišķās daļas dispozīcijā kā viena no nozieguma pazīmēm, tas papildus nav jāņem vērā kā mīkstinošs vai pastiprinošs, nosakot sodu par šo noziegumu.

To, ka noziegumu izdarījusi persona, kas jau agrāk izdarījusi kādu noziegumu, saskaņā ar likumu var uzskatīt par kvalificējošu apstākli vai par atbildību pastiprinošu apstākli vienīgi ar nosacījumu, ja vaina par agrāk izdarīto noziegumu konstatēta ar spriedumu un sodāmība par to nav noņemta vai dzēsta, vai arī ja tiesa konstatē, ka agrāk izdarītais noziegums personai pamatoti inkriminēts dotajā lietā.

7. Saskaņā ar Latvijas PSR KPK 312. panta 4. punktu tiesām lietās par personām, kas agrāk sodītas un no jauna izdarījušas noziegumu, sprieduma ievaddaļā jānorāda pilnīgas ziņas par visām nenoņemtajām un nedzēstajām sodāmībām, konkrēti — sprieduma

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1969. gada 30. jūnija lēmums Nr. 4 «Par tiesas spriedumu» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

taisīšanas datums, krimināllikuma pants, pēc kura persona notiesāta, soda mērs, atbrīvošanas pamats, pēc iepriekšējā spriedumā noteiktā soda neizciestās daļas veids un apmērs, kas, pamatojoties uz Latvijas PSR KK 39. pantu, pilnīgi vai daļēji pievienojama sodam, kas noteikts jaunajā spriedumā, kā arī ziņas par personas atzīšanu par sevišķi bīstamu recidīvistu, ja tādas ir.

8. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību nodrošināt likuma pareizu piemērošanu, izlemjot jautājumu par labošanas darbu kolonijas veida noteikšanu personām, kas notiesātas ar brīvības atņemšanu, ņemot vērā, ka šā jautājuma izlemšanā pieļautās kļūdas nopietni apgrūtina notiesāto labošanas un pāraudzināšanas darbu, kā arī noziegumu recidīva novēršanu.

9. Izlemjot jautājumu, vai sodam, kas noteikts par jauno noziegumu, sods par agrāk izdarīto noziegumu pievienojams pilnīgi vai daļēji, tiesām jāņem vērā agrāk un no jauna izdarītā nozieguma smagums, ziņas par vainīgā personību un visu, kā atbildību mīkstiņo, tā pastiprinošo apstākļu kopums.

Turklāt jāņem vērā, ka galīgajam sodam pēc spriedumu kopības, ko nosaka, pamatojoties uz Latvijas PSR KK 39. pantu, katrā ziņā jābūt lielākam par sodu, kāds bija noteikts nosacīti, vai piemērojot sprieduma izpildes atlikšanu, vai lielākam par neizciesto soda daļu nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas gadījumā, nosacīti notiesājot ar brīvības atņemšanu, obligāti iesaistot darbā, nosacīti atbrīvojot no brīvības atņemšanas vietām, obligāti iesaistot darbā.

Pie tam, tāpat kā nosakot sodu pēc noziegumu kopības saskaņā ar Latvijas PSR KK 38. pantu, tiesa pamatsodam var pievienot vairākus papildsodus, ja tie nav vienāda veida un tos nevar saskaitīt.

10. Tiesām jāņem vērā, ka iedarbīgs līdzeklis noziegumu recidīva apkarošanā ir noziegumu izdarīšanas cēloņu un veicinātāju apstākļu noskaidrošana un novēršana. Tādēļ nepieciešams konsekventi pildīt Latvijas PSR KPK 48. panta prasības, kas uzliek par pienākumu izziņas, izmeklēšanas, prokuratūras orgāniem un tiesai katrā lietā noskaidrot tādus apstākļus un veikt pasākumus to novēršanai.

Ja ir pamats, jāpieņem blakus lēmumi, kas vērsti uz narkomānijas, žūpības un alkoholisma apkarošanas likumdošanas pārkāpšanas faktu novēršanu; sakarā ar novēlotu reaģēšanu uz klaidonību un parazītisku dzīvesveidu; uz nolaidību un trūkumiem, nosakot un realizējot administratīvo uzraudzību; uz gadījumiem, kad pienācīgi netiek reaģēts uz darba disciplīnas, sabiedriskās kārtības un sociālistiskās sadzīves noteikumu ļaunprātīgu pārkāpšanu, ko izdarijušas personas, kuras izdarijušas atkārtotus noziegumus, to skaitā personas, kas nosacīti atbrīvotas, obligāti iesaistot darbā; uz faktiem, kad nav nodrošināta ar nosacītu sodu notiesāto personu, to skaitā nepilngadīgo, uzvedības kontrole pārbaudes laikā un pēc tā un personu, kurām sprieduma izpilde atlikta — sprieduma izpildes atlikšanas laikā, kā arī uz gadījumiem, kad netiek veikti pasākumi recidīvistu iekārtošanai darbā.

Tais gadījumos, kad lietā atrodas izziņas orgāna, izmeklētāja vai prokurora iesniegums par noziegumu cēloņu un veicinātāju

apstākļu novēršanu, tiesai nodošanas stadijā un iztiesāšanas gaitā jānoskaidro, kādi pasākumi veikti iesniegumos minēto trūkumu novēršanai.

Gadījumos, kad šie iesniegumi nav tikuši izskatīti un nepieciešamie pasākumi nav veikti, tiesām jāapsver jautājums, vai mērķtiecīgi pieņemt blakus lēmumu uz tiem pašiem pamatiem, taču nosūtot to jau augstākstāvošajiem resoriem vai orgāniem, kuriem padotas personas, kas vainīgas iesnieguma neizpildīšanā.

11. Tiesu darbībā, novēršot noziegumu recidīvu nepilngadīgo vidū, svarīgi ir paaugstināt izskatīšanas kvalitāti lietās par nepilngadīgo izdarītajiem noziegumiem.

Šai sakarā tiesām nepieciešams katrā tādā lietā konstatēt konkrētus apstākļus, kas veicinājuši agrāk sodīto nepilngadīgo noziegumu izdarīšanu, un veikt pasākumus šo apstākļu novēršanai. Stingri ievērot noteikumus, kas reglamentē tiesvedību nepilngadīgo lietās.

12. Lai novērstu noziegumu recidīvu, tiesām, izskatot lietas par notiesāto nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda vai par nosacītu atbrīvošanu, notiesāto obligāti iesaistot darbā, vispusīgi un pilnīgi jāizmeklē apstākļi, kuriem ir nozīme, lai pareizi izlemtu jautājumu par notiesātā labošanu un iespēju piemērot tam attiecīgā veida pirmstermiņa atbrīvošanu no brīvības atņemšanas vietām, un secinājumiem, kādus izdarījusi tiesa, jābūt detalizēti pamatotiem lēmumā. Par tādas atbrīvošanas pamatu var būt patiesas ziņas, kuras pārliecinoši apstiprina, ka notiesātais ir nostājies uz labošanās ceļa un tālāka viņa labošana un pāraudzināšana iespējama, neizolējot no sabiedrības.

Tiesām jāpaaugstina prasības attiecībā uz iesniegumiem par nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas no soda piemērošanu vai nosacītu atbrīvošanu, obligāti iesaistot darbā, lai tajos būtu notiesātā personību vispusīgi raksturojoši dati, kā arī ziņas par iespēju nosacīti pirmstermiņa atbrīvotos nodot tālākā kolektīvu vai atsevišķu personu pārraudzībā. Ja ir lūgumi par atbrīvoto nodošanu pārraudzībā, tiesām jāapspriež jautājums par šādu lūgumu apmierināšanu.

Sevišķi rūpīgi jāizskata lietas par agrāk sodīto personu nosacītu pirmstermiņa vai nosacītu atbrīvošanu no brīvības atņemšanas vietām, ņemot vērā, ka šīs personas ir paaugstināti sabiedriski bīstamas.

13. Uzlikt par pienākumu tiesām visos gadījumos, kad tiek piemērota pirmstermiņa atbrīvošana vai nosacīta atbrīvošana, obligāti iesaistot darbā, kā arī nosacītas notiesāšanas gadījumos vai piemērojot sodus, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu, spriedumu vai lēmumu norakstus nekavējoties nosūtīt Tautas deputātu padomes izpildkomitejas Novērošanas komisijai pēc notiesāto vai nosacīti pirmstermiņa atbrīvoto personu dzīves vai darba vietas.

14. Uzlikt par pienākumu tiesām, notiesājot personas, kas izdarījušas jaunu noziegumu ar iepriekšējo spriedumu noteiktā soda vēl neizciestās daļas laikā, no kuŗas tās atbrīvotas no brīvības atņemšanas vietām nosacīti pirms termiņa vai nosacīti, obligāti iesaistot

darbā, paziņot par to tiesai, kas pieņēmusi lēmumu par šīs personas atbrīvošanu.

Ja tiek notiesātas personas, kas agrāk sodītas nosacīti un izdarījušas jaunu noziegumu pārbaudes laikā, kā arī izdarījušas noziegumu sprieduma izpildes atlikšanas laikā, paziņot par to tiesai, kas taisījusi spriedumu par nosacītu notiesāšanu vai spriedumu izpildes atlikšanu.

15. Ieteikt tiesām plašāk praktizēt recidīvistu lietu izskatīšanu izbraukuma sēdēs, nodrošinot tiesas procesa organizāciju tādā līmenī, lai maksimāli izpaustos tā brīdinošā un audzinošā ietekme.

16. Lai novērstu tiesu kļūdas, izskatot lietas par recidīvistu noziegumiem, un izskaustu apstākļus, kas veicina noziegumu recidīvu, ieteikt republikas tiesām regulāri izpētīt un vispārināt tiesu praksi lietās par šiem noziegumiem.

17. Krimināllietu tiesas kolēģijai pastiprināt uzraudzību pār lietu izskatīšanu par noziegumiem, kurus izdarījuši recidīvistu.

18. Atzīt par spēku zaudējušiem Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 5. jūlija lēmumu Nr. 4 «Par Latvijas PSR tiesu praksi, piemērojot likumus par noziegumu recidīva pastiprinātu apkarošanu», Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1980. gada 26. maija lēmumu Nr. 4 «Par to, kā Latvijas PSR tiesas izpilda PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus par tiesu praksi, piemērojot likumus recidīvās noziedzības apkarošanai» un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 24. decembra lēmumu Nr. 4 «Par to, kā Latvijas PSR tiesas izpilda PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus par tiesu praksi, piemērojot likumus par noziegumu recidīva apkarošanu».

34. PAR LATVIJAS PSR TIESU PRAKSI PAR NEPILNGADĪGO NOZIEGUMIEM

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 4)

Noklausījies un apspriedis Rīgas pilsētas Maskavas rajona tautas tiesas priekšsēdētāja A. Guļāna, Rēzeknes pilsētas tautas tiesas priekšsēdētāja K. Valdemiera un Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekles Z. Raupas ziņojumus par tiesu praksi lietās par nepilngadīgo noziegumiem, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma atzīmē, ka tiesas ir uzlabojušas savu darbību un visumā nodrošina lietu par nepilngadīgo noziegumiem pareizu izskatīšanu.

Tomēr tiesu darbā vēl ir trūkumi un kļūdas.

Vēl joprojām ir gadījumi, kad personas, kas izdarījušas noziegumus, būdamas nepilngadīgas, tiek nodotas tiesai ar tiesneša vienpersonisku lēmumu.

Ne vienmēr tiek rūpīgi pārbaudīts, vai ir pamatota nepilngadīgā saukšana pie kriminālatbildības un vai pareizi izraudzīts drošības līdzeklis, it īpaši turēšana apcietinājumā. Ir gadījumi, kad tiesai

nodošanas stadijā netiek reaģēts uz to kriminālprocesa normu pārkāpumiem, kuras iepriekšējās izmeklēšanas laikā garantē nepilngadīgajam apsūdzētajam tiesības uz aizstāvību.

Lietu izskatīšana tiesai nodošanas stadijā nereti tiek izdarīta formāli.

Ne vienmēr tiek izlemts aicināt uz tiesas sēdi nepilngadīgā tiesājamā likumisko pārstāvi un mācību un audzināšanas iestāžu, darba kolektīvu, nepilngadīgo lietu komisiju un inspekciju, bet, ja nepieciešams, arī citu organizāciju pārstāvjus; tas apgrūtina datu par tiesājamā personību un viņa uzvedību vispusīgu izmeklēšanu.

Tiesas reti nodrošina nepilngadīgā likumiskā pārstāvja tiesības iepazīties ar lietas materiāliem, kādas viņam ir tikai pēc apsūdzētā nodošanas tiesai.

Dažas tiesas nepievērš pienācīgu uzmanību tam, lai tiktu ievērotas likuma normas par valodu, kurā jānotiek tiesvedībai un iepriekšējai izmeklēšanai.

Ne katrā lietā pietiekami pilnīgi tiek konstatēti cēloņi un apstākļi, kas veicinājuši nepilngadīgajam izdarīt noziegumu.

Ir gadījumi, kad nepamatoti ar brīvības atņemšanu notiesā nepilngadīgos, kuri pirmo reizi izdarījuši noziegumu, kam nav lielas sabiedriskās bīstamības, kaut gan vainīgo pāraudzināšanu un labošanu varētu panākt, neizolējot viņus no sabiedrības.

Tiesa ne visos nepieciešamajos gadījumos izlemj jautājumu par sabiedrisko audzinātāju iecelšanu nepilngadīgajiem, kuri notiesāti ar sodiem, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu.

Retos gadījumos tiesas sēdes protokolā tiek izdarīts ieraksts par to, ka notiesātajam un viņa likumiskajam pārstāvim izskaidrota sprieduma izpildīšanas atlikšanas būtība un sekas, kādas var iestāties, ja tiks izdarīts jauns noziegums vai ja notiesātais nepildīs uzliktos pienākumus vai pārkāps sabiedrisko kārtību.

Tiesas bieži pieļauj kļūdas, izlemjot krimināllietā civilprasību. Vairākos gadījumos nepilngadīgo nodarītais zaudējums bez pietiekama pamata tiek piedzīts no viņu vecākiem, kas likumā noteiktā kārtībā nav aicināti kā civilatbildētāji.

Lai tālāk uzlabotu tiesu darbu un novērstu minētos trūkumus, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Vērst republikas tiesu uzmanību uz nepieciešamību stingri ievērot likuma prasības un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma izskaidrojumus, kas skar tiesvedību nepilngadīgo lietās, lai sekmīgi atrisinātu uzdevumu — novērst un samazināt nepilngadīgo noziedzību.

2. Tiesām ir pastāvīgi jāpaaugstina šo lietu izskatīšanas kvalitāte, tiesas procesa kultūra un audzinošā ietekme, kā arī jāpanāk profilaktiskā darba efektivitāte, nelokāmi ievērojot Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1985. gada 23. decembra lēmuma Nr. 7 «Par Latvijas PSR tiesu praksi, izpildot likumus un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus par likuma prasību ievērošanu, tiesu darbības audzinošās iedarbības un tiesu kultūras paaugstināšanu» izskaidrojumus.

3. Tiesām stingri jāievēro PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 3. decembra lēmuma Nr. 16 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus lietās par nepilngadīgo noziegumiem un par viņu iesaistīšanu noziedzīgā vai citā pretsabiedriskā darbībā» 2. punktā ietvertie izskaidrojumi par to, ka jautājums par apsūdzētā nodošanu tiesai izlemjams rīcības sēdē neatkarīgi no tā, vai apsūdzētais laikā, kad tiek nodots tiesai, ir sasniedzis pilngadību. Tāda kārtība obligāta arī gadījumos, kad persona tiek apsūdzēta noziegumos, no kuriem vienu tā izdarījusi vecumā līdz 18 gadiem, bet otru — pēc pilngadības sasniegšanas.

Šīs prasības neievērošana ir svarīgs kriminālprocesa likuma pārkāpums.

4. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka nav pieļaujama formāla attieksme pret rīcības sēžu noturēšanu šīs kategorijas lietās.

Ja rīcības sēdē tiek konstatēts, ka iepriekšējās izmeklēšanas iestādes nav ievērojušas Latvijas PSR KPK 76. panta prasības — piemērojot nepilngadīgajam par drošības līdzekli apcietinājumu izņēmuma gadījumos tikai nozieguma smaguma vai tā atkārtotas izdarīšanas dēļ, un šāds drošības līdzeklis izraudzīts nepamatoti, tiesai tas jāatceļ vai jāgroza.

Ievērojot lietas konkrētos apstākļus un datus par nepilngadīgā dzīves un sadzīves apstākļiem, tiesa var kā drošības līdzekli piemērot viņa nodošanu vecāku, aizbildņu vai aizgādņu uzraudzībā. Izraugoties minēto drošības līdzekli, tiesām jāievēro Latvijas PSR KPK 81. panta prasības.

5. Saskaņā ar Latvijas PSR KPK 236. pantu, ja ir Latvijas PSR KPK 5.¹ un 8. pantā paredzētie pamati, lieta izbeidzama rīcības sēdē.

6. Lai pastiprinātu nepilngadīgo lietu iztiesāšanas audzinošo ietekmi, pilnīgāk noskaidrotu ziņas, kas raksturo tiesājamo, viņa audzināšanas, apmācības un darba apstākļus, tiesām parasti, pamatojoties uz Latvijas PSR KPK 250. pantu, jāaicina piedalīties tiesas sēdēs pārstāvji no uzņēmumiem, iestādēm un organizācijām, kurās nepilngadīgais strādājis vai mācījies, no nepilngadīgo lietu komisijām un inspekcijām un, ja nepieciešams, arī no citām organizācijām.

7. Tiesām jānovērš nevērība, ko pieļauj tiesu praksē rīcības sēdēs pret jautājuma par nepilngadīgā tiesājamā likumiskā pārstāvja uzaicināšanu izlemšanu, ņemot vērā, ka pēc tam, kad tiesājamais sasniedzis 18 gadu vecumu, likumiskā pārstāvniecība izbeidzas.

Pēc Latvijas PSR KPK 105. un 251. panta būtības par likumiskajiem pārstāvjiem tiem nepilngadīgajiem tiesājamiem, kuriem nav vecāku vai citu personu, kas pienācīgā kārtā noformētas par aizbildņiem un aizgādņiem, aicināmi aizbildnības un aizgādņības orgāna pārstāvji. Aizbildnības un aizgādņības orgāna pārstāvji kā likumiskie pārstāvji aicināmi arī gadījumos, kad nepilngadīgais dzīvo pie vecākiem, kuriem atņemtas vecāku tiesības.

8. Saskaņā ar Latvijas PSR KPK 238. panta būtību pēc tam, kad nepilngadīgais nodots tiesai, tiesām jāpaziņo nepilngadīgā

likumiskajam pārstāvim, ka viņam ir tiesība iepazīties ar visiem lietas materiāliem un jānodrošina iespēja realizēt šo tiesību.

Vērst tiesu uzmanību uz to, ka šīs tiesības nodrošināšanai ir būtiska nozīme, lai likumiskais pārstāvis varētu realizēt savas likumā paredzētās tiesības, sakarā ar to, ka pēc iepriekšējās izmeklēšanas nobeigšanas likumiskajam pārstāvim nav tiesību iepazīties ar visiem lietas materiāliem.

9. Tiesām stingri jāievēro kriminālprocesa normas, kas garantē nepilngadīgajam apsūdzētajam tiesības uz aizstāvību, ņemot vērā, ka saskaņā ar minētā PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 3. decembra lēmuma Nr. 16 trešo punktu aizstāvja piedalīšanās lietā par nepilngadīgā noziegumu ir obligāta no apsūdzības celšanas brīža un ir obligāta lietas izskatīšanā neatkarīgi no tā, vai apsūdzētais, kas izdarījis noziegumu pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas, šai laikā jau kļuvis pilngadīgs. Šis noteikums attiecas arī uz gadījumiem, kad persona apsūdzēta noziegumos, no kuriem vienu tā izdarījusi vecumā līdz 18 gadiem, bet otru — pēc pilngadības sasniegšanas.

Likuma prasību neievērošana par aizstāvja pielaišanu nepilngadīgo lietās no apsūdzības celšanas brīža, kā arī par viņa obligātu piedalīšanos iztiesāšanā, uzskatāma par kriminālprocesuālās likumdošanas svarīgu pārkāpumu.

10. Lai paaugstinātu šīs kategorijas lietu iztiesāšanas līmeni, tiesām jāizvirza augstākas prasības iepriekšējās izmeklēšanas kvalitātei, pievēršot sevišķu uzmanību nozieguma izdarīšanas apstākļu, motīvu un cēloņu, kā arī ziņu par nepilngadīgā personību pilnīgai un vispusīgai izmeklēšanai.

11. Tiesām jāpievērš uzmanība tam, lai iepriekšējās izmeklēšanas iestādes un pašas tiesas ievērotu prasības, kādas noteiktas Latvijas PSR KPK 16. pantā, saskaņā ar kuru personām, kas piedalās lietā, bet neprot valodu, kurā notiek tiesvedība, nodrošināmas tiesības iesniegt pieteikumus, liecināt, pieteikt lūgumus, iepazīties ar visiem lietas materiāliem un uzstāties tiesā savā dzimtajā valodā, kā arī izmantot tulka pakalpojumus.

Izmeklēšanas un tiesu dokumentus izsniedz apsūdzētajam, pārtulkotus viņa dzimtajā valodā vai citā valodā, kuru viņš prot.

Par personām, kas neprot tiesvedības valodu, atzīstamas tādas, kuras nesaprot vai slikti saprot parasto sarunu valodu, kādā notiek tiesvedība, kuras nemāk brīvi izteikt savas domas šajā valodā un kurām vājo valodas zināšanu dēļ ir grūti izprast vienus vai otrs terminus vai apstākļus, kas saistīti ar tiesvedību lietā.

12. Ņemot vērā, ka nepilngadīgajam noteiktā soda mērķis ir maksimāli veicināt viņa labošanu un pāraudzināšanu un jaunu noziegumu izdarīšanas novēršanu, tiesām, ņemot vērā likuma prasības, ir stingri jāievēro individuāla pieeja soda veida un apmēra noteikšanā. Nav jāpiemēro kriminālsodi nepilngadīgajiem par noziegumu, kam nav lielas sabiedriskās bīstamības, un kuru labošanu un pāraudzināšanu var panākt ar audzinoša rakstura piespiedu līdzekļiem, kādi paredzēti Latvijas PSR KK 10. un 58. pantā.

Ņemot vērā nepilngadīgā garīgās atpalcības pakāpi un pusaudža izdarītā nozieguma sabiedriskās bīstamības raksturu, tiesa var aprobežoties ar audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu viņam.

Tiesai jāizskaidro notiesātajam, kuram sprieduma izpildīšana atlikta vai piemērota nosacīta notiesāšana, un viņa likumiskajam pārstāvim sprieduma būtība un tā neizpildīšanas sekas, par ko jāizdara ieraksts tiesas sēdes protokolā.

13. Republikas tiesām plašāk jāizmanto tām piešķirtās tiesības lemt jautājumu par nepieciešamību iecelt sabiedrisko audzinātāju nepilngadīgajam notiesātajam, ja viņam piemēroti audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi, nosacīta notiesāšana vai sprieduma izpildes atlikšana vai ja viņam noteikts sods, kas nav saistīts ar brīvības atņemšanu.

Apstākļi un motīvi, kas ir pamatā tādām lēmumiem, jāizklāsta sprieduma motīvu daļā, bet pieņemtais lēmums — sprieduma vai lēmuma rezolutīvajā daļā, spriedumu vai lēmumu noraksti jānosūta izpildei nepilngadīgo lietu komisijai pēc pusaudžu dzīvesvietas.

Lēmumu par nepieciešamību iecelt nepilngadīgajiem sabiedrisko audzinātāju var pieņemt arī augstāka tiesa, izskatot lietu kasācijas vai uzraudzības kārtībā.

14. Tiesām jānodrošina noziegumu izdarīšanu veicinošo cēloņu un apstākļu pilnīga un vispusīga noskaidrošana, asāk jāreaģē uz trūkumiem un kļūdām un nolaidību nepilngadīgo audzināšanā ģimenē, mācību iestādē un ražošanā. Jāpaaugstina pieņemto blakus lēmumu kvalitāte.

Uz konstatētajiem trūkumiem, procesuālā likuma normu pārkāpumiem, nepareizu drošības līdzekļa izraudzīšanu nepieciešams reaģēt likumā noteiktā kārtībā. Ja atklāts svarīgs procesuālā likuma pārkāpums, tiesa nav tiesīga aprobežoties ar blakus lēmuma pieņemšanu, bet tai jānosūta lieta atpakaļ papildizmeklēšanai.

15. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību pilnīgi un vispusīgi noskaidrot apstākļus, kādos pieaugušās personas iesaistījušas nepilngadīgos žūpībā, narkotiku vai citu apreibinošu līdzekļu lietošanā, noziedzīgā un citādā pretsabiedriskā darbībā, un ka nav pieļaujams atstāt tādas personas nesodītas.

16. Izskatot civilprasību krimināllietā par nepilngadīgā noziegumu, tiesām jāievēro Latvijas PSR CK 472. un 473. pants un minētā PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 3. decembra lēmuma Nr. 16 17.¹ punkta izskaidrojumi.

Tiesām tāpat jāvadās no Latvijas PSR KPK 103. panta un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 23. marta lēmuma Nr. 1 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par nozieguma rezultātā nodarītā materiālā zaudējuma atlīdzināšanu» 3. punktā dotā izskaidrojuma, pēc kura būtības personas, kas ir materiāli atbildīgas tāpat kā tiesājamie, likumā noteiktā kārtībā pieaicināmas kā civiltbildētāji, ievērojot likumā paredzētās civiltbildētāju tiesības.

17. Ja notiesātajam piemēro Latvijas PSR KK 43.¹ pantu, atceļ sprieduma izpildīšanas atlikšanu un nosūta notiesāto brīvības

atņemšanas soda izciešanai vai arī atbrīvo notiesāto no soda izciešanas, tiesām nelokāmi jāievēro PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1985. gada 21. jūnija lēmums Nr. 8 «Par tiesu praksi, piemērojot sprieduma izpildīšanas atlikšanu».

18. Izskatot materiālus par nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu, tiesām ne tikai rūpīgi jāpārbauda iesnieguma pamatojums tādai atbrīvošanai, bet arī jānoskaidro, kur un ar ko kopā nepilngadīgais dzīvos, kādas iespējas viņa iekārtošanai darbā un notiesāto nodošānai darba kolektīvu vai atsevišķu personu pārraudzībā.

19. Atzīt par spēku zaudējušiem Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 27. decembra lēmumu Nr. 9 «Par Latvijas PSR tiesu praksi lietās par nepilngadīgo noziegumiem un viņu iesaistīšanu noziedzīgā vai citādā antisabiedriskā darbībā» un 1978. gada 25. decembra protokollēmumu «Par to, kā Rīgas pilsētas tiesas izpilda PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 3. decembra lēmumu Nr. 16 un 1978. gada 31. marta lēmumu Nr. 3 un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 27. decembra lēmumu Nr. 9 lietās par nepilngadīgo noziegumiem un viņu iesaistīšanu noziedzīgā un citādā antisabiedriskā darbībā».

NOZIEGUMI PRET SOCIĀLISTISKO IPAŠUMU

35. PAR LATVIJAS PSR TIESU PRAKSI VALSTS UN SABIEDRISKĀS MANTAS IZLAUPIŠANAS LIETĀS

(1977. gada 26. decembra Plēnuma lēmums Nr. 8 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3 un 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 5)

Apspriedis tiesu prakses vispārīguma rezultātus valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums atzīmē, ka republikas tiesas izlemj šīs kategorijas lietas galvenos vilcienos pareizi un visumā nodrošina, ka tiek ievērotas likuma prasības un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma vadošie izskaidrojumi par tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās.

Tai pašā laikā tiesu darbā, izskatot lietas par izlaupīšanu, ir trūkumi, kas pazemina šo noziegumu apkarošanas efektivitāti.

Dažas tiesas, izskatot lietas par izlaupīšanu, ne vienmēr nodrošina lietas pareizai izlemšanai nozīmīgu apstākļu vispusīgu, pilnīgu un objektīvu noskaidrošanu, atsevišķas tiesas pieņem tiesvedībā lietas, kurās izdarītā izmeklēšana neatbilst vispusīgas, pilnīgas un objektīvas izmeklēšanas prasībām.

Tiesas ne vienmēr veic nepieciešamos pasākumus, lai noskaidrotu un novērstu cēloņus un apstākļus, kas veicinājuši izlaupīšanu, lai konstatētu visas personas, kuras vainīgas kā izlaupīšanā, tā arī pieļaujot to.

Tiesu praksē arvien vēl ir gadījumi, kad tiek pārkāptas likuma prasības par individuālu pieeju, nosakot sodu. Tā rezultātā dažās

lietās ļaunprātīgiem izlaupītājiem tiek piespriesti neattaisnojami mīksti sodi, bet personām, kuras pirmo reizi izdarījušas noziegumu, kam nav lielas sabiedriskās bīstamības, — ar brīvības atņemšanu saistīti sodi, kad pēc lietas apstākļiem bijis pamats piespriest sodu bez brīvības atņemšanas vai arī piemērot Latvijas PSR KK 24.¹ pantu. Ne vienmēr tiek apspriesti jautājumi par likumā paredzēto papildsodu piemērošanu personām, kas izdarījušas izlaupīšanu, it īpaši par tādu papildsodu piemērošanu kā mantas konfiskācija vai tiesības atņemšana uz zināmu nodarbošanos.

(1983. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

Ir trūkumi, izlemjot jautājumus par valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas rezultātā nodarītā materiālā zaudējuma piedzišanu. Vairākos gadījumos tiesas neveic vajadzīgos pasākumus, kas nodrošinātu šā zaudējuma atlīdzināšanu, un, ja tiesai nav iespējams tādos pasākumus veikt, nenosūta lietu papildizmeklēšanai, lai novērstu izmeklēšanas iestāžu pieļautos trūkumus.

Tiesas ne vienmēr izmanto iespēju nodrošināt ar izlaupīšanu nodarītā zaudējuma atlīdzināšanu, vēršot piedziņu pret mantu, kas ir laulāto kopīpašums, un pret kolhoznieku sētas vai to pilsoņu saimniecības, kuri nodarbojas ar individuālo darbu lauksaimniecībā, mantu, ja šī manta iegādāta par noziedzīgā ceļā iegūtiem līdzekļiem.

(1983. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

Spriedumos ne vienmēr tiek norādīti motīvi, kas pamato tiesas secinājumus par vainīgā nodarījuma kvalifikāciju.

Tiesu praksē ne vienmēr tiek ievēroti PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma izskaidrojumi jautājumos par izlaupīšanas kvalifikāciju un izlaupītā vērtības noteikšanu. Atsevišķas tiesas pieļauj kļūdas, norobežojot izlaupīšanu, kas izdarīta zādzības veidā, no izlaupīšanas, kas izdarīta atklātas zādzības veidā. Darbības, ko persona izdarījusi izlaupīšanas mēģinājumā, dažkārt nepareizi tiek kvalificētas kā pabeigts noziegums. Nav vienveidības, kvalificējot personu darbības, kuras izdarījušas vairākas izlaupīšanas ne tikai kā izpildītāji, bet arī kā līdzdalībnieki, tāpat tādu personu darbības, kuras līdz ar pabeigtu izlaupīšanu izdarījušas arī nepabeigtu izlaupīšanu.

Lai novērstu trūkumus tiesu darbā, nodrošinātu likumu pareizu piemērošanu valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās un sistematizētu vadošos izskaidrojumus šīs kategorijas lietās, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Vērst republikas tiesu uzmanību uz to, ka valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšana ir viens no bīstamākajiem noziegumiem. Tiesām jānodrošina PSRS Konstitūcijas prasību stingra ievērošana, lai visnotaļ tiktu aizsargāts sociālistiskais īpašums un izvērsta konsekventa cīņa pret valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanu, kā arī prasības par pilsoņu audzināšanu tādā garā, lai viņi saudzīgi izturētos pret tautas mantu.

2. Latvijas PSR tiesām stingri jāievēro kriminālās un kriminālprocesa likumdošanas prasības un nelokāmi jāvadās no izskaidrojumiem, kas doti PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada

11. jūlija lēmumā Nr. 4¹ un 1973. gada 8. oktobra lēmumā Nr. 13² jautājumos par tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās.

3. Izskatot lietas par valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanu, tiesām nepieciešams nodrošināt lietas pareizai izlemšanai nozīmīgu apstākļu pilnīgu un vispusīgu noskaidrošanu. Ja iepriekšējā izmeklēšanā pieļautas nepilnības un vienpusība, ko nevar novērst tiesas sēdē, vai arī būtiski kriminālprocesa likuma pārkāpumi, lieta jānodod papildizmeklēšanai.

4. Ņemot vērā, ka valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietu pareizā izskatīšanā viens no galvenajiem uzdevumiem ir šo noziegumu novēršana, tiesām jāveltī sevišķa uzmanība izlaupīšanas cēloņu un veicinātāju apstākļu konstatēšanai. Ja ir pamats, tiesām jāpieņem blakus lēmumi, lai tādi cēloņi un apstākļi tiktu novērsti.

Tiesu darbībai jāveicina tādas situācijas radišana, lai katrs apzinātos, ka sods par noziegumu ir neizbēgams, tai jārada vispārēja neiecietība ne tikai pret izlaupītājiem, bet arī pret tām personām, kuras ar savu bezdarbību vai vienaldzīgu attieksmi pret sociālistiskā īpašuma saglabāšanu rada apstākļus, kas veicina šo noziegumu izdarīšanu, pieļauj noziedzniekiem tos izdarīt.

5. Tiesām stingri jāievēro likums par sodu individualizāciju, lai nepieļautu mikstu sodu noteikšanu ļaunprātīgiem tautas mantas izlaupītājiem. Tai pašā laikā, ja ir pamats to darīt, jāapspriež jautājums, vai ir lietderīgi piespriest brīvības atņemšanas sodu, kad pēc lietas apstākļiem ir pamats noteikt sodu bez brīvības atņemšanas vai piemērot Latvijas PSR KK 24.¹ pantu, personām, kuras izdarījušas noziegumu, kam nav lielas sabiedriskās bīstamības.

6. (Atzīts par spēku zaudējušu ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3.)

7. Notiesājot ar kriminālsodu pēc Latvijas PSR KK 90. panta 1. daļas personas, kuras pirmo reizi izdarījušas sīku izlaupīšanu un kurām agrāk nav piemēroti sabiedriskās vai administratīvās ietekmēšanas līdzekļi par tādu pašu likumpārkāpumu, tiesām spriedumā jānorāda apstākļi, kas izslēdz iespēju piemērot sabiedriskās vai administratīvās ietekmēšanas līdzekļus.

8. Vērst republikas tiesu uzmanību uz nepieciešamību apspriest jautājumu par papildsodu piemērošanu visos gadījumos, kad par valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšanu likumā paredzēta šo sodu noteikšanas iespēja (Latvijas PSR KK 85. panta 2. un 3. daļa, 86. panta 2. un 3. daļa, 87. panta 1. daļa, 88. panta 1. un 2. daļa, 89. panta 1. daļa un 89.¹ pants).

---

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 11. jūlija lēmums Nr. 4 «Par tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1977. gada 21. septembra lēmumu Nr. 13, 1981. gada 27. novembra lēmumu Nr. 6 un 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

² Tagad PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1973. gada 8. oktobra lēmums Nr. 13 «Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 11. jūlija lēmuma «Par tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās» izpildi» aizstāts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1981. gada 27. novembra lēmumu Nr. 5.

Tiesu pienākums visos gadījumos apspriest jautājumu par tiesību atņemšanu vainīgajiem ieņemt noteiktus amatus vai tiesību atņemšanu uz zināmu nodarbošanos gadījumos, kad valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšanu viņi izdarījuši, izmantojot savu dienesta stāvokli vai sakarā ar zināmu nodarbošanos.

Nosakot vainīgajiem sodu pēc Latvijas PSR KK 85. panta 4. daļas, 86. panta 4. daļas, 87. panta 2. daļas, 88. panta 3. daļas, 89. panta 3. daļas un 89.¹ panta, kas paredz obligātu papildsoda piemērošanu, tiesa var to nepiemērot tikai tad, ja ir Latvijas PSR KK 41. pantā paredzētie apstākļi, un tāds lēmums obligāti jāmotivē.

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

9. Izskaidrot tiesām, ka, nosakot sodu pēc noziegumu kopības, papildsodu var piemērot tikai tādā gadījumā, ja tas noteikts kaut vai tikai pēc viena no kriminālkodeksa pantiem, pēc kuriem tiesājamais atzīts par vainīgu.

Piemērojot papildsodu — atņemot tiesības ieņemt noteiktu amatu vai tiesības uz noteiktu nodarbošanos, tiesām konkrēti jānorāda, kādu amatu ieņemt vai uz kāda veida nodarbošanos vainīgajam tiesības atņemt.

10. Sevišķa uzmanība tiesām jāveltī jautājumiem, lai nodrošinātu pareizu un savlaicīgu civilprasību izlemšanu valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās. Jautājumi par izlaupīšanas rezultātā nodarītā zaudējuma atlīdzināšanu tiesām parasti jāizskata vienlaikus ar krimināllietas izlemšanu. Tāpēc tiesām pēc katras lietas materiāliem vēl tiesai nodošanas stadijā jānoskaidro, vai ir veikti pasākumi, kas nodrošina materiālā zaudējuma atlīdzināšanu; gadījumos, kad tas nepieciešams, tiesām pašām jāveic šādi pasākumi vai arī lieta jānosūta atpakaļ iepriekšējās izmeklēšanas iestādēm, lai tās novērstu pieļautos trūkumus.

Ņemot vērā, ka piedziņu par zaudējumu atlīdzību var vērst uz mantu, kas ir laulāto kopīpašums, un uz kolhoznieku sētas vai to pilsoņu saimniecības, kuri nodarbojas ar individuālo darbu lauksaimniecībā, mantu, ja tā iegūta noziedzīgā ceļā, tiesām jānoskaidro, vai tāda manta nav iegādāta par noziedzīgā ceļā iegūtiem līdzekļiem. Ja tādi fakti konstatēti, par to nepieciešams norādīt spriedumā un vērst piedziņu uz šādu mantu.

(1983. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

11. Izlemjot krimināllietas par izlaupīšanu, tiesām visos gadījumos jāmotivē spriedumā savi secinājumi par nozieguma kvalifikāciju pēc viena vai otra likuma panta vai tā daļas, kas paredz atbildību par izlaupīšanu.

12. Izlemjot jautājumus par izlaupītās mantas vērtības noteikšanu, tiesām stingri jāievēro likuma norādījumi un nelokāmi jāvadās no izskaidrojumiem, kas doti PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1977. gada 21. septembra lēmumā Nr. 13 «Par grozījumu izdarīšanu PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 11. jūlija lēmumā Nr. 4 «Par tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās»».

13. Izskaidrot tiesām, ka atbildībai par izlaupīšanu gadījumos, ja persona dažādos laikos izdarījusi divus vai vairākus noziegumus,

kas paredzēti Latvijas PSR KK 85., 86., 88., 89. pantā, jāiestājas pēc šo pantu tās daļas, kura paredz atbildību par atkārtotu izlaupīšanu, neatkarīgi no tā, vai atsevišķi šie noziegumi bijuši pabeigti un vai vainīgais katrā no šiem noziegumiem bijis izpildītājs vai līdzdalībnieks. Pie tam nevajag atsevišķi kvalificēt personas izdarītos nepabeigtos un pabeigtos noziegumus vai arī atsevišķi kvalificēt noziegumus, kuros persona bijusi izpildītājs, un noziegumus, kuros tā pati persona bijusi līdzdalībniece, ja šie noziegumi attiecas uz vienu un to pašu izlaupīšanas formu.

14. Izskaidrot tiesām, ka tādas personas darbības, kas izdara izlaupīšanu apsargājamā teritorijā, iznesot vai izvedot izlaupāmo mantu no šīs teritorijas, bet nav realizējusi šo nodomu no viņas neatkarīgu iemeslu dēļ, jākvalificē kā izlaupīšanas mēģinājums, nevis kā pabeigts noziegums.

15. Valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšana, kas izdarīta atklātas zādzības veidā, atšķiras no tādas mantas slepenas zādzības ar to, ka atklāta zādzība notiek to personu klātbūtnē, kuru pārzināšanā vai apsardzībā manta atrodas, vai arī vainīgajam nepiederīgu personu klātbūtnē, kad vainīgais apzinās, ka šīs personas saprot viņa noziedzīgo darbību raksturu, bet viņš ignorē šo apstākli.

16. Tiesām jāņem vērā, ka sīkās izlaupīšanas veidu uzskaitījums Latvijas PSR KK 90. pantā ir pilnīgs, tāpēc valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšana, izdarot atklātu zādzību vai vardarbīgu uzbrukum, neatkarīgi no izlaupītā vērtības apmēra nav uzskatāma par sīku izlaupīšanu un tā jākvalificē pēc atbilstošiem Latvijas PSR KK pantiem.

17. Republikas Augstākās Tiesas Krimināllietu tiesas kolēģijai jāpastiprina uzraudzība pār valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietu pareizu izlemšanu tautas tiesā. Periodiski jāvispārina tiesu prakse izlaupīšanas lietās un jāizmanto šie vispārīnājumi, lai aktīvi ietekmētu tiesu darbību izlaupīšanas apkarošanā un nodrošinātu, ka visas iestādes, organizācijas, amatpersonas un pilsoņi precīzi un konsekventi izpildītu likumus par sociālistiskā īpašuma aizsardzību.

18. Atzīt par spēku zaudējušu Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1966. gada 30. marta lēmumu Nr. 1 «Par tiesu praksi lietās par valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanu tirdzniecības sistēmā», 1968. gada 28. jūnija lēmumu Nr. 2 «Par Latvijas PSR tiesu darbu, izskatot krimināllietas par valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanu», 1971. gada 21. jūnija lēmumu Nr. 5 «Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1962. gada 31. marta lēmuma Nr. 5 «Par tiesu praksi lietās par valsts un sabiedriskā īpašuma izlaupīšanu» un 1968. gada 24. jūnija lēmuma Nr. 6 «Par tiesu darbības uzlabošanu cīņā pret valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanu» izpildi Latvijas PSR tiesās», 1973. gada 24. decembra lēmumu Nr. 6 «Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 11. jūlija lēmuma «Par tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās» izpildes gaitu republikas tiesās» un 1974. gada 30. decembra lēmumu Nr. 3 «Par tiesu praksi lietās par valsts vai sabiedriskā īpašuma izlaupīšanu sīkos apmēros».

**36. PAR REPUBLIKAS TIESU PRAKSI LIKUMU PIEMEROSANĀ,
KURI PAREDZ ATBILDĪBU PAR VALSTS UN SABIEDRISKĀS
MANTAS IZLAUPIŠANU UN CITIEM NOZIEGUMIEM
LAUKSAIMNIECISKĀS RAŽOŠANAS JOMĀ**

(1979. gada 24. decembra Plēnuma lēmums Nr. 5 ar grozījumiem,
kas izdarīti ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumiem Nr. 1 un Nr. 3,
1983. gada 12. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 8 un 1988. gada 27. jūnija
Plēnuma lēmumu Nr. 5)

PSKP CK (1978. gada) jūlija Plēnuma lēmumā «Par PSRS lauksaimniecības tālāku attīstību» par galveno uzdevumu izvirzīta visu lauksaimniecības nozaru vispusīga, dinamiska attīstība un ievērojama efektivitātes paaugstināšana. Lai radītu stabilu pamatu izvirzīto uzdevumu veikšanai, Plēnums atzina, ka nepieciešams vispusīgi nostiprināt un tālāk attīstīt lauksaimniecības materiāli tehnisko bāzi, visās saimniecībās jāizvērs neatlaidīga cīņa par ekonomiju un taupību, darba ražīguma paaugstināšanu, jādara gals besaimnieciskumam un izsaimniekošanai.

Arī PSKP CK (1979. gada) novembra Plēnuma lēmumā atzīts, ka nepieciešams turpmāk neatslābstošu uzmanību veltīt šo lēmumu īstenošanai dzīvē.

Lai izpildītu šos uzdevumus, tiesām neatlaidīgi jāpaaugstina sava darba kvalitāte, piemērojot likumus par atbildību par valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanu un citiem noziegumiem lauksaimnieciskās ražošanas jomā.

Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums, noklausījies Krāslavas rajona tautas tiesas priekšsēdētāja V. Iganova un Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekļa U. Krastiņa ziņojumus par republikas tiesu praksi šajos jautājumos, atzina, ka republikas tiesas visumā nodrošina šajā nozarē spēkā esošo likumu pareizu piemērošanu.

Tai pašā laikā tiesu darbā, izskatot minēto kategoriju lietas, ir kļūdas un trūkumi, kas pazemina tiesu darbības efektivitāti. Ne visās lietās tiek atklātas un sauktas pie atbildības visas personas, kam sakars ar mantas izlaupīšanu lauksaimnieciskajā ražošanā, par tādas mantas iznīcināšanu, bojāšanu vai izsaimniekošanu. Ir atsevišķi gadījumi, kad tiesas, izlemjot jautājumu par apsūdzētā nodošānu tiesai, neievēro attiecīgās kriminālprocesa likuma normas; nav vienotības tiesu praksē, norobežojot izlaupīšanu, izdarot zādzību, no izlaupīšanas piesavinoties, kā arī norobežojot izšķērdēšanu no izlaupīšanas, ko izdarījusi amatpersona, izmantojot savu dienesta stāvokli; dažkārt tiesas pienācīgi nemotivē, tieši pēc kādām pazīmēm izlaupīšana tiek kvalificēta kā izdarīta ievērojamā apmērā, kad izlaupītā vērtība nepārsniedz likumā par izlaupīšanu sīkos apmēros noteiktās robežas; ne vienmēr izlaupītā apmērs tiek noteikts pareizi, atbilstoši likuma un PSRS Augstākās tiesas un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnumu vadošo izskaidrojumu prasībām.

Dažas tiesas, izskatot minētās kategorijas lietas, kurās konstatēts, ka valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšana saistīta ar citas mantas tišu iznīcināšanu vai bojāšanu, neizlemj jautājumu par nodarījuma kvalificēšanu pēc izdarīto noziegumu kopības, dažreiz tiek

noteikti sodi, neņemot vērā likuma norādījumus par soda individualizāciju un lietā konstatētajām faktiskajām ziņām; tiesas pietiekami nepiemēro papildsodus atbilstoši Latvijas PSR KK 27. pantam.

(1983. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

Bieži bez pietiekama pamatojuma tiek samazināta piedzenamā summa no vainīgajām personām, kuras ar savām noziedzīgajām darbībām nodarījušas zaudējumu lauksaimniecības uzņēmumiem.

Dažreiz persona, kas vainīga izlaupīšanā, sistemātiski lietojusi alkoholiskos dzērienus, taču nav nosūtīta medicīniskai izmeklēšanai, lai noskaidrotu, vai šai personai nav vajadzīga piespiedu ārstēšana no alkoholisma, bet tiesas uz tādu nevērību nav reaģējušas. Bez tam ir gadījumi, kad lietas materiālos ir medicīniskais atzinums, ka apsūdzētais ir hronisks alkoholiķis un viņam nepieciešama piespiedu ārstēšana, bet tiesa šo jautājumu neizlemj. Tiesas bieži vien neizlemj jautājumu par to, vai nozieguma izdarīšanu dzēruma stāvoklī tās atzīst par vainu pastiprinošu apstākli, un nenorāda to spriedumā.

Dažos gadījumos tiesas minēto kategoriju lietās, kurās atklāti noziegumus veicinātāji apstākļi, nepieņem blakus lēmumus šādu apstākļu novēršanai. Tiesas parasti nenoskaidro, kādi pasākumi veikti sakarā ar konkrētajās lietās iesniegtajiem izmeklētāja iesniegumiem. Ir gadījumi, kad tautas tiesas pieņem pamatotu blakus lēmumu, kas tiek atcelts sakarā ar sprieduma atcelšanu, taču, izskatot to pašu lietu atkārtoti, blakus lēmumu par lietā konstatētajiem noziegumu veicinātājiem apstākļiem vairs nepieņem un uz šāda rakstura apstākļiem netiek reaģēts.

Dažos gadījumos, kad, izskatot lietas, lietderīgi maksimāli izmantot tiesas procesa audzinošo un bridinošo iedarbību, netiek organizētas tiesas izbraukuma sēdes.

Lai novērstu atzīmētos trūkumus, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēmj:

1. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka sociālistiskā īpašuma aizsardzības maksimāla nodrošināšana pret noziedzīgiem apdraudējumiem lauksaimniecības nozarē ir būtisks nosacījums pasākumu kompleksā, pildot PSKP CK (1978. gada) jūlija Plēnuma lēmumu «Par PSRS lauksaimniecības tālāku attīstību». Minēto kategoriju lietu izskatīšanas kvalitātes paaugstināšana ir viens no svarīgākajiem republikas tiesu uzdevumiem.

2. Tiesām, izlemjot jautājumus par apsūdzētā nodošanu tiesai, visādā ziņā jāizpilda visas Latvijas PSR KPK 223., 225., 227., 228. panta prasības.

3. Tiesām, izskatot lietas par lauksaimniecības produkcijas un citas lauksaimniecības uzņēmumu mantas izlaupīšanu, jāvelta pienācīga uzmanība, lai atklātu visas personas, kas piedalījušas nozieguma izdarīšanā, to skaitā personas, kuras izdarījušas darbības, kas paredzētas Latvijas PSR KK 93. pantā, un jāizlemj jautājumi par viņu atbildību. Turklāt jāņem vērā, ka, lai piemērotu šo pantu, nav nepieciešams, lai personai, kas iegādājusies vai realizējusi noziedzīgā ceļā iegūto valsts vai sabiedrisko mantu, būtu bijis zināms, kāds konkrēti noziegums un kādos apstākļos izdarīts. Lai sauktu personu pie kriminālatbildības pēc minētā panta, pietiek konstatēt, ka vainīgā

persona apzinājusies, ka tās iegādātā vai realizētā prece iegūta noziedzīgā ceļā.

4. Tiesām stingri jāievēro likums un vadošie izskaidrojumi, kas ietverti PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 11. jūlija lēmuma Nr. 4 «Par tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās»¹ 22. punktā, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1977. gada 26. decembra lēmuma Nr. 8 «Par Latvijas PSR tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās»² 13. punktā un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 23. marta lēmuma Nr. 1 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par nozieguma rezultātā nodarītā materiālā zaudējuma atlīdzināšanu»³ 9. punktā par to, ka valsts un sabiedriskās mantas vērtība jānosaka pēc mazumcenām atbilstoši oficiālajiem cenrāžiem.

4.1. Kvalificējot nodarījumu lietās par lopu krišanu un izlaupīšanu, to vērtība saskaņā ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1954. gada 26. februāra lēmumu Nr. 177 «Par to personu materiālo atbildību, kuras vainīgas kolhozam un sovhozam piederošo lopu krišanā vai izlaupīšanā» tiek noteikta pēc vienreizējām iepirkuma cenām, bet sugas un vietējās uzlabotās sugas lopiem — pēc sugas un vietējās uzlabotās sugas lopu cenām.

Taču, nosakot civilprasības apmēru, zaudējuma summa lietās par izlaupīšanu jānosaka dzīvnieku vērtības pusotrkārtīgā apmērā.

4.2. Lietās par gaļas, piena, gaļas un piena produktu izlaupīšanu, iztrūkumu vai zudumu, valsts kooperatīvajos un citos sabiedriskajos uzņēmumos, iestādēs un organizācijās izlaupītās, iztrūkstošās vai zudušās produkcijas vērtība, kas piedzenama no vainīgajām personām, saskaņā ar PSRS Valsts cenu komitejas 1983. gada 12. aprīļa lēmumu Nr. 303 «Par kārtību, kādā nosakāma izlaupītās, iztrūkstošās vai zudušās gaļas, piena, gaļas un piena produktu vērtība» nosakāma pēc minēto preču valsts mazumcenām, pielietojot šādus koeficientus: gaļa un gaļas produkti — 3; piens un piena produkti — 2,5.

Kvalificējot to personu darbības, kas vainīgas gaļas, piena, gaļas un piena produktu izlaupīšanā, iztrūkumā vai zudumā, jāvadās no izlaupītās (iztrūkstošās vai zudušās) mantas vērtības vienkārtīgā apmērā.

(1983. gada 12. decembra Plēnuma lēmuma Nr. 8 redakcijā.)

4.3. Tiesām jāievēro, ka vērtība valsts vai sabiedriskajai mantai, kurai nav noteikta mazumcena, jānosaka saskaņā ar «Norādījumiem

---

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 11. jūlija lēmums Nr. 4 «Par tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1977. gada 21. septembra lēmumu Nr. 13, 1981. gada 27. novembra lēmumu Nr. 6 un 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

² Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1977. gada 26. decembra lēmums Nr. 8 «Par Latvijas PSR tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās» grozīts ar Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1983. gada 28. marta lēmumu Nr. 3 un 1988. gada 27. jūnija lēmumu Nr. 5.

³ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 23. marta lēmums Nr. 1 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par nozieguma rezultātā nodarītā materiālā zaudējuma atlīdzināšanu» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

par cenu aprēķināšanu, lai noteiktu zaudējumus, kas nodarīti ar materiālo vērtību izlaupīšanu, iztrūkumu, tīšu iznīcināšanu vai tīšu bojāšanu, ja mantai nav mazumtirdzniecības cenas», kuri apstiprināti ar PSRS Valsts cenu komitejas 1981. gada 29. decembra lēmumu Nr. 1372.

Turklāt saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 11. jūlija lēmuma Nr. 4 «Par tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās» (ar grozījumiem un papildinājumiem, kas izdarīti ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1977. gada 21. septembra lēmumu Nr. 13, 1981. gada 27. novembra lēmumu Nr. 6 un 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7) 22. punkta izskaidrojumu tiesām, kvalificējot noziegumu, jāņem vērā izlaupītās mantas vērtība, kura aprēķināta pēc valsts mazumcenām vai kura noteikta saskaņā ar minētajiem PSRS Valsts cenu komitejas norādījumiem.

(1983. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 1 un 1988. gada 27. jūnija lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

5. Tiesām jāņem vērā, ka saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 11. jūlija lēmuma «Par tiesu praksi lietās par valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanu» 2. punktā ietvertu vadošo izskaidrojumu uzticētās vai pārziņā atrodošās valsts vai sabiedriskās mantas piesavināšanās vai izšķērdēšana kvalificējama pēc Latvijas PSR KK 88. panta kā tāda mantas izlaupīšana, kas atrodas vainīgā likumiskajā valdījumā, kurš atkarībā no saviem dienesta pienākumiem, līgumiskajām attiecībām vai pēc speciāla uzdevuma bijis pilnvarots rīkoties ar šo mantu, to piegādāt vai apsargāt (noliktavas pārzinis, sagādes aģents, pārdevējs, šoferis-ekspeditors u. c., kā arī šoferis, traktorists, pāravadātājs un citas personas, kurām pēc vienreizēja dokumenta uzticēta transportēšanai valsts vai sabiedriskā mantā).

Valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšana, ja to izdarījusi persona, kurai nav iepriekš minēto pilnvaru, bet kurai tā pieejama sakarā ar uzdoto darbu, jākvalificē pēc Latvijas PSR KK 85. panta (kombainieri, kuļmašīnu mašīnisti, krāvēji, lopkopēji u. c.).

6. Tiesām stingri jāievēro PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 11. jūlija lēmuma «Par tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās» 19. punktā ietvertie vadošie izskaidrojumi par to, ka valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšana, kas saistīta ar citas valsts vai sabiedriskās mantas tīšu iznīcināšanu vai bojāšanu, ja šai darbībai ir krimināli sodāma nodarījuma pazīmes, jākvalificē pēc noziegumu kopības kā valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšana un mantas tīša iznīcināšana vai bojāšana.

7. Tiesām jāņem vērā, ka gadījumos, kad izlaupīšanu, kas pēc vērtības nepārsniedz maksimālos apmērus, kādi likumā noteikti izlaupīšanai sīkos apmēros, saskaņā ar likumā (Latvijas PSR Administratīvo pārkāpumu kodeksa 50. pants) paredzētajiem kritērijiem — izlaupīto priekšmetu daudzumu naturālā veidā (svars, apjoms) un to nozīmību tautas saimniecībā — tiesa atzīst par izlaupīšanu ievērojamos apmēros, tad tāda nodarījuma kvalifikācija jāmotivē.

Tiesas nevar pieļaut savā praksē citu, likumā paredzētu kritēriju piemērošanu, lai norobežotu izlaupīšanu sīkos apmēros un valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanu ievērojamos apmēros.

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

8. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka Latvijas PSR KK 90. panta 3. daļā paredzētas divas kvalificējošas pazīmes:

iepriekšējā sodāmība par valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanu sīkos apmēros;

vainīgais agrāk izdarījis Latvijas PSR KK 90. panta 3. daļā uzskaitītos noziegumus, vienalga, vai viņš bijis sodīts par izdarīto noziegumu vai ne, ja tikai nav iestājušies likumā paredzētie noilguma termiņi saukšanai pie kriminālatbildības vai notiesājoša sprieduma izpildīšanai.

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

9. Visās lietās par valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanu un citiem noziegumiem, kas nodarījuši kaitējumu lauksaimniecības ekonomikai, tiesām jānodrošina taisnīga soda piemērošanas prakse, kas pilnīgi atbilstu likumiem par soda individualizāciju un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 29. jūnija lēmuma Nr. 3 «Par tiesu praksi soda noteikšanas vispārējo principu piemērošanā»¹ izskaidrojumiem.

9.1. Tiesām jānodrošina nelokāma likumā paredzēto stingro sodu piemērošana personām, kas izdarījušas smagus noziegumus, nodarījušas ievērojamu kaitējumu lauksaimniecības ekonomikai, personām, kas agrāk tiesātas un stūrgalvīgi negrib iesaistīties godīgā darba dzīvē.

Vienlaikus jāizmanto likumā paredzētās iespējas noteikt sodu, kas nav saistīts ar brīvības atņemšanu, personām, kuras vainīgas mazāk bīstamu noziegumu izdarīšanā un ir spējīgas laboties, tās neizolējot no sabiedrības.

9.2. Ja konstatēts, ka vainīgā persona izdarījusi noziegumu dzēruma stāvoklī, tiesai jāizlemj, vai šis apstāklis ir atbildību pastiprinošs. Ja šis apstāklis atzīts par atbildību pastiprinošu, tas jāņem vērā, nosakot sodu.

9.3. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka Latvijas PSR KK 41. pantu, kas paredz mīkstāku sodu noteikšanu, nekā ir paredzēts likumā, var piemērot tikai izņēmuma gadījumos, kā arī ņemt vērā vainīgā personību. Pie tam šāda soda mīkstināšana pieļaujama, obligāti norādot spriedumā tās motīvus.

9.4. (Atzīts par spēku zaudējušu ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3.)

10. Ja papildsods — tiesības atņemšana ieņemt noteiktus amatus vai tiesības atņemšana uz zināmu nodarbošanos nav paredzēts Latvijas PSR KK Sevišķās daļas attiecīgā panta sankcijā, tiesa var piemērot šo papildsodu, pamatojoties uz Latvijas PSR KK 27. pantu, ja konstatēti šajā pantā paredzētie nosacījumi.

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 29. jūnija lēmums Nr. 3 «Par tiesu praksi soda noteikšanas vispārējo principu piemērošanā» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

11. Tiesas nedrīkst pieļaut nepamatotu lauksaimniecības uzņēmumiem nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas apmēra samazināšanu. Pie tam jāņem vērā, ka Latvijas PSR DLK 131. panta 6. daļā noteikts, ka tiesa var samazināt atlīdzināmā zaudējuma apmēru, ievērojot vainīgā atbildības pakāpi, konkrētos likumpārkāpuma izdarīšanas apstākļus un vainīgā materiālo stāvokli, ja vainīgais bijis darba attiecībās ar uzņēmumu, kur izdarīts noziegums.

Latvijas PSR CK 485. pantā paredzēts, ka tiesa var samazināt kaitējuma, ko nodarījis pilsonis, kurš neatrodas darba attiecībās ar uzņēmumu, iestādi, organizāciju, atlīdzības apmēru atkarībā no viņa mantiskā stāvokļa.

Visos gadījumos tiesas lēmums par kaitējuma atlīdzināšanas apmēra samazināšanu jāmotivē spriedumā.

Pie tam jāņem vērā, ka šāda samazināšana nav pieļaujama, ja kaitējums nodarīts ar mantkārīgu noziegumu.

12. Tiesām stingri jāievēro PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 11. jūnija lēmuma «Par tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās» 26. punkts, kurš izskaidro, ka automobiļi, motocikli un citi transporta līdzekļi, kas pieder personām, kuras sauktas pie kriminālatbildības par izlaupīšanu, attiecīgi konfiscējami, pamatojoties uz Latvijas PSR KPK 66. pantu, ja tie izmantoti izlaupīšanas procesā un atzīti par nozieguma izdarīšanas rīkiem.

13. Tiesām konsekventāk jāpilda Latvijas PSR KPK 48. panta prasības: jānoskaidro noziegumu veicinātāji apstākļi, konkrēti — tādi kā trūkumi mantas uzskaitē, glabāšanā, saglabāšanā lauksaimnieciskās ražošanas nozarē, bezsaimnieciskuma fakti, noziedzīgi nevīžīga attieksme pret lauksaimniecības tehnikas izmantošanu un glabāšanu, bezatbildīga kadru izvēle un izvietošana materiāli atbildīgos amatos, žūpība, parazitiska eksistence, mantrausība u. c.

Izpildot likumu par pasākumu veikšanu, kas vērsti uz šādu apstākļu likvidēšanu, tiesām noteiktāk jāizmanto tāds iedarbīgs līdzeklis kā blakus lēmumu pieņemšana, pie tam neatlaidīgi jāpaugstina to kvalitāte, stingri pildot Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1985. gada 16. septembra lēmumā Nr. 5 «Par Latvijas PSR tiesu praksi, likumu un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošo izskaidrojumu izpildi blakus lēmumu pieņemšanā» ietvertos izskaidrojumus.

14. Ievērojot to, ka visizplatītākais minēto noziegumu izdarīšanas veicinātājs apstākļis ir žūpība, tiesām nelokāmi jāizpilda visas spēkā esošo likumu prasības un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošo izskaidrojumu prasības, it īpaši stingri jāreaģē uz faktiem, kad netiek veikti nekādi pasākumi žūpības apkarošanai darba kolektīvos, jānodrošina konsekventa Latvijas PSR KK 57. panta piemērošana visos gadījumos, kad personai, kura vainīga nozieguma izdarīšanā uz alkoholisma pamata, nepieciešama piespiedu ārstēšana no alkoholisma, pie tam, ņemot vērā, ka saskaņā ar Latvijas PSR KK 57. pantu piespiedu ārstēšanu var piemērot arī personai, kura notiesāta ar sodu, kas nav saistīts ar brīvības atņemšanu, ievērojot šajā pantā paredzētos apstākļus.

15. Tiesām biežāk jāizskata krimināllietas par noziegumiem lauksaimnieciskajā ražošanas jomā, kurām ir sabiedriska nozīme, izbraucot uz lauksaimniecības uzņēmumiem, kolhoziem un sovhoziem, veicot attiecīgu organizatorisku sagatavošanu un iesaistot tiesu procesos sabiedrības un darba kolektīvu pārstāvjus.

(1983. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

16. Krimināllietu tiesas kolēģijai, izskatot minēto kategoriju lietas, nodrošināt tādu kasācijas kārtībā izskatāmo lietu izskatīšanas līmeni, lai visas tautas tiesu pieļautās kļūdas likumu robežās tiktu novērstas.

37. PAR REPUBLIKAS TIESU PRAKSI, IZSKATOT LIETAS PAR IZLAUPIŠANU UN ĻAUNPRĀTĪBĀM LAUKSAIMNIECĪBAS PRODUKTU RAŽOŠANAS, PĀRSTRĀDĀŠANAS, GLABĀŠANAS UN PĀRVADĀŠANAS SFERĀ, KĀ ARĪ TIRDZNIECĪBĀ AR PĀRTIKAS PRODUKTIEM

(1983. gada 28. marta Plēnuma lēmums Nr. 1 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1983. gada 12. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 8 un 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 5)

Noklausījies Ventspils pilsētas tautas tiesas priekšsēdētājas M. Zelmenes, Rēzeknes rajona tautas tiesas priekšsēdētāja A. Moskvina un Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekļa U. Krastiņa ziņojumus par jautājumiem, kas saistīti ar izlaupīšanu un ļaunprātībām lauksaimniecības produktu ražošanas, pārstrādāšanas, glabāšanas un pārvadāšanas sfērā, kā arī tirdzniecībā ar pārtikas produktiem, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums atzīmē, ka republikas tiesas šādas lietas izskata visumā laikā un pareizi. Izskatot minētās kategorijas lietas, tomēr ir arī kļūdas un trūkumi. Dažās lietās nepietiekami pilnīgi un vispusīgi tiek noskaidroti apstākļi, kuriem ir būtiska nozīme, lai pareizi izlemtu jautājumu par personas, kas saukta pie atbildības, vainu, nodarījuma kvalifikāciju, nodarītā kaitējuma atlīdzināšanu, izvēloties soda mēru u. c.

Dažkārt tiesas nereaģē uz faktiem, ka iepriekšējās izmeklēšanas orgāni nav noskaidrojuši visas personas, kuras saistītas ar izlaupīšanu un ļaunprātībām, it sevišķi tās, kuras iegādājušās vai realizējušas valsts vai sabiedrisko mantu, zinot, ka tā iegūta noziedzīgā kārtā. Turklāt ne vienmēr tiek ņemts vērā, ka šādas darbības noteiktos apstākļos var izveidot līdzdalību nozieguma izdarīšanā.

Vairākās lietās jautājumi par nolaupītās mantas un nodarītā zaudējuma apmēriem tiek izlemti, neņemot vērā likumu prasības par materiālā zaudējuma atlīdzību.

Bieži vien tiesas kā civillietās, tā arī krimināllietās par noziegumiem, kas izdarīti bez mantkārīgiem nolūkiem, bez pietiekama pamata samazina piedzenamo zaudējumu summu.

Ne vienmēr pareizi tiek norobežoti Latvijas PSR KK 85. un 86. pantā un 85. un 88. pantā paredzētie izlaupīšanas veidi; izlaupīšana sīkos apmēros un izlaupīšana ievērojamos apmēros; pabeigta nozieguma sastāvs un nozieguma mēģinājums; turpināts un atkārtots

noziegums. Ne vienmēr izlaupišana, ko izdarījusi personu grupa, tiek juridiski pareizi kvalificēta.

Sastopami gadījumi, kad tiek piemērots acīm redzami netaisnīgs sods kā mīkstuma, tā arī bardzības dēļ, kas neatbilst ne nozieguma smagumam, ne notiesātā personībai. Nepietiekami tiek piemēroti papildsodi, konkrēti — mantas konfiskācija un tiesību atņemšana ieņemt noteiktus amatus vai tiesību atņemšana uz zināmu nodarbošanos.

Tiesu darbībā ir arī trūkumi, izpildot kriminālprocesa likuma normu prasības konkrētu lietu izskatīšanā. Bieži tiesas neparāda vajadzīgo iniciatīvu profilaktisko pasākumu veikšanā, pieņemot blakus lēmumus, rīkojot izbraukuma tiesas sēdes u. c.

Lai novērstu minētos trūkumus un kļūdas un tālāk konsekventi uzlabotu tiesu darbības kvalitāti, izskatot minētās kategorijas lietas, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Tiesām ar savu darbību visnotaļ jāsekmē PSRS Pārtikas programmas sekmīga īstenošana un valdības izstrādāto pasākumu, ar kuriem noteiktas to realizācijas metodes un līdzekļi, izpilde.

2. Republikas tiesām jāņem vērā, ka stingra tiesību normu ievērošana lauksaimniecības produktu ražošanas, glabāšanas, sagādes, pārvadāšanas un pārstrādes sfērā ir viens no svarīgākajiem līdzekļiem, kas nodrošina PSRS un Latvijas PSR Pārtikas programmas noteikto komplekso pasākumu ieviešanu dzīvē. Tas rada nepieciešamību tālāk pilnveidot tiesu darbību sociālistiskā īpašuma sargāšanā, pastiprināt cīņu pret izlaupišanām, ļaunprātībām, nesaimnieciskumu un pierakstījumiem lauksaimniecībā un ar to saistītajās ražošanas nozarēs, izskaust pārtikas produktu tirdzniecības noteikumu pārkāpšanas faktus.

Šai nolūkā nepieciešams nelokāmi ievērot PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1982. gada 9. jūlija lēmumā Nr. 4 «Par tiesu uzdevumiem sakarā ar PSKP CK maija (1982. gada) Plēnuma lēmumu «Par PSRS Pārtikas programmu»» izklāstītos izskaidrojumus.

3. Katrā lietā par izlaupišanu un ļaunprātībām tiesām izskatāmajā jomā nepieciešams vērst sevišķu uzmanību uz iepriekšējās izmeklēšanas materiālu pilnīgumu, lai visas personas, kuras saistītas ar nozieguma izdarīšanu, būtu sauktas pie likumā paredzētās atbildības, konkrēti — tās personas, kuras iegādājas vai realizē valsts un sabiedrisko mantu, zinot, ka tā iegūta noziedzīgā kārtā, ņemot vērā, ka tādas darbības ir visizplatītākie noziegumu izdarīšanu veicinošie apstākļi.

Jāņem vērā, ka pēc Latvijas PSR KK 93. panta jēgas šā nozieguma sastāvam nav nepieciešams konstatēt, ka noziedzīgā kārtā iegūtas mantas iegādātājs bijis pilnīgi informēts par to, kādā veidā tā iegūta. Latvijas PSR KK 93. pantā paredzētā nozieguma sastāva subjektīvo pusi veido vainīgā apzināšanās, ka manta iegūta noziedzīgā kārtā.

Bez tam tiesām nepieciešams vadīties no PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma izskaidrojumiem, kas doti 1962. gada 31. jūlija lēmuma Nr. 11 «Par tiesu praksi lietās par noziegumu iepriekš

neapsolītu slēpšanu un par tādas mantas iegādāšanos un realizāciju, par kuru zināms, ka tā izlaupīta» 2. punktā, kur uzsvērts, ka nozieguma slēpšana, kā arī tādas mantas iegādāšanās vai realizācija, par kuru zināms, ka tā iegūta noziedzīgā ceļā, var tikt atzīta par līdzdalību, ja šīs darbības apsolītas izpildītājam pirms nozieguma izdarīšanas vai tā izdarīšanas laikā vai arī citu iemeslu dēļ (piemēram, ja ar tām nodarbojas sistemātiski) devušas nozieguma izpildītājam pamatu cerēt uz tamlīdzīgu sadarbību.

4. Tiesām jānodrošina precīza un nelokāma likuma piemērošana par materiālā zaudējuma atlīdzināšanu, kas nodarīts ar noziegumiem.

Šeit nepieciešams konsekventi vadīties no Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 24. decembra lēmuma Nr. 5 «Par republikas tiesu praksi likumu piemērošanā, kuri paredz atbildību par valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanu un citiem noziegumiem lauksaimnieciskās ražošanas jomā».

5. Tiesām jāņem vērā PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 23. marta lēmuma «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par nozieguma rezultātā nodarītā materiālā zaudējuma atlīdzināšanu»¹ 4. punktā ietvertais izskaidrojums, ka, nododot apsūdzēto tiesai, nepieciešams noskaidrot, vai celta civilprasība un veikti pasākumi, lai nodrošinātu materiālā zaudējuma piedziņu; ja izziņas vai izmeklēšanas orgāni to nav izdarījuši, tiesai vai tiesnesim jāveic tādi pasākumi pēc pašu iniciatīvas vai jāuzliek šāds pienākums attiecīgajiem orgāniem.

Ja civilprasība nav celta, tiesai ir tiesības pēc pašas iniciatīvas pieņemt lēmumu uzlikt notiesātajam par pienākumu atlīdzināt ar noziegumu nodarīto zaudējumu.

6. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka nav pieļaujams nepamatoti samazināt piedzenamās zaudējuma summas apmēru.

Apstākļi, kas dod pamatu piemērot Latvijas PSR CK 485. pantu un Latvijas PSR DLK 131. pantu, tiesām rūpīgi jānoskaidro un piedzenamo summu samazināšanas pamati jāmotivē.

Turklāt tiesām jāņem vērā, ka piedzenamā zaudējuma apmēra samazināšana nav pieļaujama, ja noziegums, ar kuru zaudējums nodarīts, izdarīts aiz mantkārīgiem nolūkiem.

7. Ja nolaupītā manta vainīgajam atņemta, bet tā kļuvusi lietošanai nederīga vai būtiski pasliktinājusies tās kvalitāte, tiesām nepieciešams sakarā ar to noskaidrot faktisko zaudējuma apmēru un to piedzīt no vainīgā, piemērojot korekcijas koeficientu.

Tādā pašā kārtībā jānosaka atlīdzināmā zaudējuma apmērs, kad persona, kas vainīga valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšanā,

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 23. marta lēmums Nr. 1 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par nozieguma rezultātā nodarītā materiālā zaudējuma atlīdzināšanu» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

līdz sprieduma taisīšanai labprātīgi atlīdzinājusi nodarīto zaudējumu, taču bez spēkā esošajos likumos paredzētā korekcijas koeficienta piemērošanas.

8. Tiesām precīzi jānorobežo zādzība kā slepena valsts vai sabiedriskās mantas izlaupišana no atklātas zādzības kā atklātas tādas mantas nolaupīšanas. Turklāt nepieciešams ņemt vērā, ka par valsts vai sabiedriskās mantas atklātu nolaupīšanu atzīstams tāds izlaupišanas veids, kad prettiesiska mantas sagrābšana notiek citas personas, kura saprot izlaupiņtāja darbību noziedzīgo raksturu, klātbūtnē. Tajā pašā laikā vainīgais apzinās, ka rīkojas atklāti, citiem redzot, taču ignorē šo apstākli. Līdz ar to jāņem vērā, ka sociālistiskā īpašuma izlaupišana atzīstama par slepenu, kaut arī izdarīta citu personu klātbūtnē, kuras saistītas ar nozieguma izdarīšanu vai par kurām vainīgais pārliecināts, ka viņas uz personisku attiecību pamata neliks šķēršļus nozieguma izdarīšanai, kā arī gadījumos, kad izlaupiņtājs pārliecināts, ka viņš rīkojas tā, ka apkārtējie to nemana, uzskatot, ka izdara valsts vai sabiedriskā īpašuma piesavināšanos slepeni.

9. Tiesām jāņem vērā, ka minētā PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1982. gada 9. jūlija lēmuma Nr. 4 6. punkts uzliek tiesām par pienākumu pastiprināt cīņu pret izlaupišanu sīkos apmēros kolhozos, padomju saimniecībās, lauksaimniecības produktu pārstrādes uzņēmumos un tirdzniecībā, plašāk piesaistīt sabiedrības uzmanību šīm antisabiedriskajām parādībām.

Turklāt Plēnums izskaidro, ka, izlemjot jautājumu, vai lauksaimniecības produktu un lopbarības izlaupišana izdarīta sīkos vai ievērojamos apmēros, jāņem vērā ne tikai cena, bet arī nolaupīta apmēri naturālā veidā (svars, apjoms utt.) un tā nozīme tautas saimniecībā.

10. Tiesām konsekventi jāievēro Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 24. decembra lēmuma Nr. 5 «Par republikas tiesu praksi likumu piemērošanā, kuri paredz atbildību par valsts un sabiedriskās mantas izlaupišanu un citiem noziegumiem lauksaimnieciskās ražošanas jomā» 5. punkts, kas izskaidro, ka valsts un sabiedriskās mantas izlaupišana, ja to izdarījuši šoferi, traktoristi, pārvadātāji un citas personas, kurām manta uzticēta transportēšanai pēc vienreizēja atskaites dokumenta, kvalificējama pēc Latvijas PSR KK 88. panta kā izlaupišana, kas izdarīta, piesavinoties vai izšķērdējot valsts vai sabiedrisko mantu, kas atradusies vainīgās personas pārziņā vai bijusi pieejama sakarā ar amatpersonas dienesta stāvokli.

Tajā pašā laikā valsts un sabiedriskās mantas izlaupišana, ja to izdarījusi persona, kurai nav bijis iepriekš minēto pilnvaru, bet kurai manta bijusi pieejama vienīgi sakarā ar uzdoto darbu, jākvalificē pēc Latvijas PSR KK 85. panta (kombainieri, kuļmašīnu mašīnisti, lopkopēji, krāvēji u. c.).

11. Izlemjot jautājumu par to, vai tiesājamā darbībā ir turpināma nozieguma pazīmes, tiesām nepieciešams ņemt vērā, ka saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 11. jūlija

lēmuma «Par tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās»¹ 11. punkta 3. daļu par turpināmu noziegumu atzīstama valsts vai sabiedriskās mantas vairākkārtēja, nelikumīga, bezatlīdzības izņemšana, ko veido vairākas identiskas noziedzīgas darbības, kurām ir kopējs mērķis nelikumīgi sagrābt valsts vai sabiedrisko mantu un kuras aptver vainīgā vienots nodoms un savā kopumā sastāda vienu noziegumu.

12. Valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšana jāuzskata par pabeigtu, kad vainīgajam, prettiesiski sagrābjot mantu, radusies iespēja ar to rīkoties pēc saviem ieskatiem vai to lietot.

Turklāt nepieciešams vadīties no Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1977. gada 26. decembra lēmumā Nr. 8 «Par Latvijas PSR tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās»² 14. punktā ietvertā izskaidrojuma, ka tādas personas darbības, kura izdara izlaupīšanu apsargājamā teritorijā, iznesot vai izvedot nolau-pāmo mantu no šīs teritorijas, bet nav realizējusi šo nodomu no tās neatkarīgu apstākļu dēļ, jākvalificē kā izlaupīšanas mēģinājums, nevis kā pabeigts noziegums.

13. Tiesām stingri jāievēro PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 11. jūlija lēmuma Nr. 4 «Par tiesu praksi valsts un sabied-riskās mantas izlaupīšanas lietās» 12. punktā ietvertais izskaidrojums, ka ar izlaupīšanu, ko izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas norunas, jāsaprot tāda izlaupīšana, kurā piedalījušās divas vai vairākas personas, kas jau iepriekš vienojušās par kopīgu izlau-pīšanu.

Šeit jāņem vērā, ka par izlaupīšanu, ko izdarījusi personu grupa, atzīstama gan tāda, kad starp līdzdalībniekiem bijusi iepriekšēja noruna un vēlāk visi dalībnieki tieši piedalījušies valsts vai sabied-riskās mantas sagrābšanā kā līdzizpildītāji, kā arī gadījumi, kad minēto noziegumu izdarījusi organizēta grupa, kuras locekļi iepriek-šējas vienošanās gaitā sadalījuši pienākumus savā starpā, un mantas tiešā iegūšanā nav piedalījušies visi grupas dalībnieki, konkrēti kad notikusi noziedzīga vienošanās starp sociālistiskā īpašuma izlaupītājiem un uzņēmuma apsardzes darbiniekiem, ka tie ne-traucēs nolaupītās mantas iznešanu, saņemot par to daļu no tās kā atlīdzību. Šādos gadījumos visu grupas dalībnieku darbības jākvali-ficē tieši pēc tās panta daļas, kurā paredzēta minētā kvalificējošā pazīme.

Ja apsardzes darbinieks personai, kas izdara izlaupīšanu, apzi-nāti palīdzējis nolaupāmās mantas iznešanā vai izvešanā no

---

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 11. jūlija lēmums Nr. 4 «Par tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1977. gada 21. septembra lēmumu Nr. 13, 1981. gada 27. novembra lēmumu Nr. 6 un 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

² Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1977. gada 26. decembra lēmums Nr. 8 «Par Latvijas PSR tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās» grozīts ar Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1983. gada 28. marta lēmumu Nr. 3 un 1988. gada 27. jūnija lēmumu Nr. 5.

apsargājamās teritorijas vai kā citādi novērsis izlaupīšanas šķēršļus, taču nav konstatēts, ka viņš sastāv organizētā grupā ar personu, kura izdara izlaupīšanu, tad apsardzes darbiniekam saskaņā ar iepriekš minētā PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma lēmuma 10. punkta 2. daļu jāatbild par līdzdalību valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšanā kā atbalstītājam.

14. Tiesām jāpieņem stingri sodi noziedzīgu grupu organizatoriem un aktīviem dalībniekiem, recidīvistiem, graudu, lopu, lopbarības, sēklas, lauksaimniecības kultūru, gaļas, piena un citu lauksaimniecības produktu izlaupītājiem, kā arī personām, kuras aktīvi veicinājušas šo noziegumu izdarīšanu. Reizē ar to plašāk jāizmanto likumā noteiktās iespējas noteikt tādu sodu, kas nav saistīts ar brīvības atņemšanu, personām, kuras atzītas par vainīgām mazāk bīstamu noziegumu izdarīšanā un spējīgas laboties bez izolēšanas no darba kolektīva.

15. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību plašāk izmantot tādu papildsodu brīdinošo un audzinošo nozīmi kā mantas konfiskācija, kā arī tiesību atņemšana ieņemt noteiktus amatus vai tiesību atņemšana uz zināmu nodarbošanos, kā tas paredzēts Latvijas PSR KK 27. pantā.

Šādā nolūkā tiesām visos gadījumos, kad pēc izdarītā nozieguma rakstura ir pamats atzīt par neiespējamu saglabāt noziegumu izdarījušajai personai tiesības ieņemt noteiktu amatu vai tiesības uz zināmu nodarbošanos, jāapspriež jautājums par papildsoda piemērošanu.

Turklāt nepieciešams konsekventi ievērot PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1980. gada 29. augusta lēmuma Nr. 6 «Par tiesu praksi papildsodu noteikšanā»¹ 6. punktu, kurš izskaidro, ka, nosakot papildsodu — tiesību atņemšanu ieņemt noteiktu amatu vai tiesību atņemšanu uz zināmu nodarbošanos, sprieduma rezolutīvajā daļā jānorāda konkrēts amats un nodarbošanās veids.

16. Tiesām nelokāmi jāpilda Latvijas PSR KPK 48. panta prasības, neatlaidīgi jācenšas panākt, lai katrā minētās kategorijas lietā, kuru izskata tiesa, pilnīgi tiktu noskaidroti nozieguma cēloņi, tā izdarīšanu veicinošie apstākļi un konsekventi jāreaģē uz tādiem apstākļiem uz tāda pamata un tādā kārtībā, kādu nosaka Latvijas PSR KPK 317. pants. Turklāt nepieciešams nelokāmi izpildīt Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1985. gada 16. septembra lēmuma Nr. 5 «Par Latvijas PSR tiesu praksi likumu un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošo izskaidrojumu izpildi blakus lēmumu pieņemšanā» 2. punktu, kurā izskaidrots, ka gadījumos, kad lietas izmeklēšanas laikā izmeklētājs vai prokurors iesniedzis iesniegumus par cēloņiem un apstākļiem, kas veicinājuši likumpārkāpumus, tad nodošanas tiesai stadijā un

---

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1980. gada 29. augusta lēmums Nr. 6 «Par tiesu praksi papildsodu noteikšanā» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

iztiesāšanas gaitā jānoskaidro, kādi pasākumi veikti iesniegumos minēto trūkumu novēršanai.

Gadījumos, kad izmeklētāja vai prokurora iesniegumi neattaisnojošu iemeslu dēļ nav bijuši izpildīti, tiesām jāapspriež jautājums, vai ir mērķtiecīgi pieņemt blakus lēmumu uz tiem pašiem pamatiem un vai tas nav adresējams augstākam resoram vai iestādei, kurai pakļautas iesnieguma neizpildīšanā vainīgās personas.

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

17. Lai pastiprinātu cīņu pret dzeršanu un alkoholismu kā apstākli, kas veicina nozieguma izdarīšanu, konsekventi jāpiemēro likumi par tādu personu, kuras noziegumus izdarījušas dzērumā un slimo ar hronisku alkoholismu, piespiedu ārstēšanu uz tāda pamata un tādā kārtībā, kāda paredzēta Latvijas PSR KK 57. pantā.

Nepieļaut gadījumus, kad netiek apspriesti un izlemti medicīniskie atzinumi par apsūdzētā atzišanu par hronisku alkoholiķi, kuram nepieciešama piespiedu ārstēšana no alkoholisma, vai kad tādi atzinumi tiek noraidīti bez pārliecinošiem argumentiem.

18. Maksimāli izmantot tiesas procesa profilaktisko un audziņošo ietekmi, plašāk praktizēt aktuālāko minēto kategoriju lietu izskatīšanu darba kolektīvos ar sabiedrības pārstāvju piedalīšanos, aktīvāk izmantot presi, radio un televīziju tiesas procesu atspoguļošanai.

19. Grozīt un papildināt Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 24. decembra lēmumu Nr. 5 «Par republikas tiesu praksi likumu piemērošanā, kuri paredz atbildību par valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanu un citiem noziegumiem lauksaimnieciskās ražošanas jomā» šādi:

Lēmuma 4.3. punktu izteikt šādā redakcijā:

«Tiesām jāievēro, ka vērtība valsts vai sabiedriskajai mantai, kurai nav noteikta mazumtirdzniecības cena, jānosaka saskaņā ar «Norādījumiem par cenu aprēķināšanu, lai noteiktu zaudējumus, kas nodarīti ar materiālo vērtību izlaupīšanu, iztrūkumu, tīšu iznīcināšanu vai tīšu bojāšanu, ja tām nav mazumtirdzniecības cenas», kuri apstiprināti ar PSRS Valsts cenu komitejas 1981. gada 29. decembra lēmumu Nr. 1372.

Turklāt saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 11. jūlija lēmuma Nr. 4 «Par tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās» (ar grozījumiem un papildinājumiem, kas izdarīti ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1977. gada 21. septembra lēmumu Nr. 13, 1981. gada 27. novembra lēmumu Nr. 6 un 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7) 22. punktā ietvertu izskaidrojumu, tiesām, kvalificējot noziegumu, par pamatu jāņem izlaupītās mantas vērtība, kas aprēķināta pēc valsts mazumcenām vai kas noteikta saskaņā ar minētajiem PSRS Valsts cenu komitejas norādījumiem.

(1983. gada 12. decembra Plēnuma lēmuma Nr. 8 un 1988. gada 27. jūnija lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

NOZIEGUMI PRET PERSONU

38. PAR TIESU PRAKSI LIETĀS PAR TĪŠU SLEPKAVĪBU UN PAR TĪŠU SMAGU MIESAS BOJĀJUMU NODARĪŠANU

(1976. gada 27. decembra Plēnuma lēmums Nr. 7)

Apspriedis jautājumu par republikas tiesu praksi, izskatot lietas par tīšu slepkavību un tīšu smagu miesas bojājumu nodarīšanu, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnumš atzīmē, ka republikas tiesas pienācīgi novērtējušas šo noziegumu bīstamību un galvenos vilcienos pareizi veic cīņu pret tiem.

Tai pašā laikā atsevišķu tiesu darbā ir trūkumi, kas pazemina pret šiem noziegumiem vērstās cīņas efektivitāti. Atsevišķos gadījumos netiek ievēroti PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1975. gada 27. jūnija lēmuma Nr. 4 «Par tiesu praksi lietās par tīšu slepkavību» izskaidrojumi.

Dažas tiesas neizvirza vajadzīgās prasības izmeklēšanas iestādēm tajos gadījumos, kad iepriekšējā izmeklēšana notiek, rūpīgi nenoskaidrojot apstākļus, kam ir būtiska nozīme lietas pareizā izspriešanā, atsevišķās lietās spriedumi tiek taisīti uz nepietiekami izmeklētu materiālu pamata, vairākos gadījumos nepietiekami tiek noskaidrots nodoma saturs un virzība, nozieguma izdarīšanas mērķis un motīvi, tiesājamo un cietušo personība, viņu savstarpējās attiecības, un tā rezultātā tiek pieļautas kļūdas, norobežojot atsevišķus nozieguma sastāvus un nosakot sodu.

Būtisks trūkums minētās kategorijas lietu izspriešanā ir tas, ka dažas tiesas neizpilda Latvijas PSR KPK 48. panta prasības noskaidrot šo noziegumu cēloņus un veicinātājus apstākļus un veikt pasākumus to novēršanai. Blakus lēmumi šais jautājumos tiek pieņemti reti. Tikai nēcīgs skaits lietu tiek izskatītas izbraukuma sēdēs.

Latvijas PSR Augstākās Tiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, izskatot šīs lietas kasācijas kārtībā, ne vienmēr pievērš uzmanību tiesu pieļautajiem pārkāpumiem.

Lai novērstu minētos trūkumus, pastiprinātu cīņu pret tīšu slepkavību un tīšu smagu miesas bojājumu nodarīšanu, kā arī sistematizētu vadošos izskaidrojumus šīs kategorijas lietās, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnumš nolēmj:

1. Vērst republikas tiesu uzmanību uz trūkumiem tīšas slepkavības un tīšas smagu miesas bojājumu nodarīšanas lietu izskatīšanā un uz nepieciešamību veikt pasākumus šo trūkumu novēršanā.

Izskatot minētās kategorijas lietas, tiesām stingri jāievēro likuma prasības un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1975. gada 27. jūnija lēmuma Nr. 4 «Par tiesu praksi lietās par tīšu slepkavību» izskaidrojumi.

2. Izlemjot lietās par tīšu slepkavību un tīšu smagu miesas bojājumu nodarīšanu jautājumu par vainīgā nodoma saturu un virzienu, tiesām stingri jānorobežo tīša slepkavība, kas izdarīta ar nodomu (tiešu vai netiešu) sagādāt cietušajam nāvi, no tīšas smagu miesas bojājumu nodarīšanas, kuri izraisījuši cietušā nāvi, kad vai-

nīga attieksme pret smagu miesas bojājumu nodarīšanu izpaužas nodoma (tieša vai netieša) formā, bet attieksme pret nāves iestāšanos vainas aiz neuzmanības formā.

Slepkavības mēģinājumā nodoms var būt tikai tiešs. Ja vainīgajam ir vienalga, vai cietušā nāve iestāsies vai neiestāsies, viņam jāatbild nevis par slepkavības mēģinājumu, bet par sekām, kādas faktiski iestājušās, ja tās satur nozieguma sastāvu.

3. Tiesām stingri jānorobežo slepkavība vai smagu miesas bojājumu nodarīšana aiz huligāniskām tieksmēm no šo noziegumu izdarīšanas aiz atriebības, greizsirdības vai citu pamudinājumu dēļ, kas radušies uz personisku attiecību pamata.

Kvalificējot slepkavību vai smagu miesas bojājumu nodarīšanu kā izdarītu aiz huligāniskām tieksmēm, nepieciešams konstatēt, ka šo noziegumu izdarīšanas pamatā ir acīm redzama necienība pret sabiedrību, nevērība pret sadzīves noteikumiem un sociālistiskās morāles normām, ka tie izdarīti bez iemesla vai ar vēlēšanos izmantot nenozīmīgu iemeslu kā slepkavības vai smagu miesas bojājumu ieganstu u. tml.

Tīša slepkavība vai tīša smagu miesas bojājumu nodarīšana greizsirdības vai citādu pamudinājumu dēļ, kas radušies uz personīgu attiecību pamata, neatkarīgi no šo noziegumu izdarīšanas vietas nav kvalificējami kā izdarīti huligānisku tieksmju dēļ.

4. Pēc Latvijas PSR KK 99. panta 4. punkta kvalificējama divu vai vairāku personu tīša noslepkavošana, ko raksturo vainīgā vienots nodoms un kas parasti izdarīts vienā laikā.

Dažādos laikos izdarīta divu vai vairāku personu tīša noslepkavošana, ko neaptver vienots nodoms, kvalificējama pēc Latvijas PSR KK 99. panta 8. punkta tad, ja neviens no šiem noziegumiem neatbilst Latvijas PSR KK 101. un 102. panta pazīmēm.

Ja divu vai vairāku personu nāve iestājas tāpēc, ka vainīgais izdarījis slepkavību daudzu personu dzīvībai bīstamā veidā, pastāvot tiešam vai netiešam nodomam, atbildībai jāiestājas pēc pazīmju kopības — pēc Latvijas PSR KK 99. panta 4. un 6. punkta.

5. Ja vainīgā nodoms bijis vērst uz dzīvības atņemšanu divām vai vairākām personām, tad vienas personas noslepkavošanu un mēģinājumu atņemt dzīvību otrai personai nevar uzskatīt par pabeigtu noziegumu, kas paredzēts Latvijas PSR KK 99. panta 4. punktā. Šais gadījumos nodarījums jākvalificē pēc Latvijas PSR KK 98. panta vai 99. panta, 15. panta 2. daļas un 99. panta 4. punkta.

6. Ja izdarīta slepkavība vai mēģināts noslepkavot personu, kurai iepriekš jau piedraudēts, ka viņu noslepkavos, tad vainīgā darbības kvalificējamas tikai pēc kriminālkodeksa pantiem, kas paredz atbildību par tīšu slepkavību vai slepkavības mēģinājumu, un nav vajadzīga papildu kvalifikācija pēc Latvijas PSR KK 205. panta.

7. Izlemjot jautājumu, vai smagi miesas bojājumi nodarīti ar mocīšanas vai spīdzināšanas rakstura paņēmieniem, tiesām jāņem vērā, ka

a) ar mocīšanu jāsaprot darbības, kas sagādā otrai personai sevišķi stipras sāpes, fiziskas vai morālas ciešanas (piemēram,

ilgstoša atstāšana bez ēšanas, dzeršanas, siltuma, kā arī novietošana vai atstāšana citos veselībai kaitīgos apstākļos u. tml.);

b) ar spīdzināšanu jāsaprot tādas darbības, kuras raksturo vairākkārtīga vai ilgstoša sevišķu sāpju vai lielu ciešanu sagādāšana cietušajiem (piemēram, pēšana ar rīkstēm, knaibīšana, kaut arī nelielu bojājumu nodarīšana ar asi durošiem priekšmētiem, iedarbošanās ar termiskiem faktoriem u. tml.).

8. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka nav pieļaujams personām, kas atzītas par vainīgām tīšā slepkavībā vai tīšā smagu miesas bojājumu nodarīšanā, noteikt pēc Latvijas PSR KK 98., 99. un 105. panta nepamatoti mīkstus sodus, kuri nenodrošina pietiekamu ciņu pret šiem noziegumiem.

Tai pašā laikā tiesām stingri jāievēro ar likumu noteiktais sodu individualizācijas princips.

9. Atbilstoši likuma prasībām un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1969. gada 30. jūnija lēmumam Nr. 4 «Par tiesas spriedumu»¹ tiesām, taisot spriedumu, jānorāda, kādu konkrētu darbību izdarīšanā tiesājamais atzīts par vainīgu, atsaucoties uz likumu, jāpamato nodarījuma kvalifikācija, jānorāda pierādījumi, uz kuru pamata tiesa izdarījusi secinājumu par tiesai nodotās personas vainīgumu vai nevainīgumu, un piespriests sods. Pie tam jāņem vērā, ka, apspriežot jautājumu par soda noteikšanu, tiesa nevar aprobežoties spriedumā vienkārši ar atsaukšanos uz nozieguma smagumu un vainīgā personību, bet jānorāda, kādus konkrētus apstākļus, kas liecina par nozieguma raksturu un sabiedriskās bīstamības pakāpi, vainīgā personību, kādus atbildību mīkstinošos un pastiprinošos lietas apstākļus tiesa ņēmusi vērā, izraugoties sodu.

10. Ievērojot šo noziegumu sabiedriski bīstamo raksturu, tiesām dziļi jāizmeklē cēloņi un apstākļi, kas veicinājuši tīšu slepkavību un tīšu smagu miesas bojājumu nodarīšanu, un ar blakus lēmumiem jādara tie zināmi attiecīgām iestādēm, amatpersonām un sabiedriskajām organizācijām, lai šādus apstākļus novērstu. Plašāk jāiesaista tiesas procesā sabiedrības pārstāvji.

11. Saskaņā ar PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1973. gada 25. jūnija dekrētu «Par noziedzīgu darbību rezultātā cietušo pilsoņu ārstēšanai patērēto līdzekļu atlīdzināšanu» un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1974. gada 13. decembra lēmumu Nr. 9 par tiesu praksi šā dekrēta piemērošanā tiesām jānodrošina, lai no vainīgajām personām tiktu piedzīti valsts ienākumos līdzekļi, kas patērēti pilsoņu stacionārai ārstēšanai gadījumos, kad to veselībai nodarīts kaitējums tīšu darbību rezultātā.

12. Latvijas PSR Augstākās Tiesas Krimināllietu tiesas kolēģijai pastiprināt uzraudzību pār tautas tiesu spriedumu likumību un pamatotību lietās par tīšām slepkavībām un tīšu smagu miesas bojājumu nodarīšanu. Reaģēt uz faktiem, kad tiesas pārkāpušas materiālos un procesuālos likumus.

---

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1969. gada 30. jūnija lēmums Nr. 4 «Par tiesas spriedumu» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

13. Uzskatīt par spēku zaudējušiem: Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1966. gada 6. jūlija lēmumu Nr. 3 «Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1960. gada 4. jūnija lēmuma Nr. 4 «Par tiesu praksi lietās par tišu slepkavību» un 1963. gada 3. jūlija lēmuma Nr. 9 «Par dažiem jautājumiem, kas radušies tiesu praksē lietās par tišu slepkavību» izpildi Latvijas PSR tiesās» un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 10. aprīļa lēmumu Nr. 3 «Par praksi tišas slepkavības un tišas smagu miesas bojājumu nodarīšanas lietās».

39. PAR TIESU PRAKSI LIETĀS PAR PERSONAS GODA UN CIEŅAS AIZSKARŠANU

(1972. gada 18. septembra Plēnuma lēmums Nr. 9 ar grozījumiem,
kas izdarīti ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3)

Tiesu prakses izpēte lietās par pilsoņu personiskā goda un cieņas aizskaršanu (neslavas celšana un goda aizskaršana) rāda, ka republikas tiesas šādas lietas izlemj visumā pareizi.

Tai pašā laikā Plēnums atzīmē, ka tiesu darbībā, izlemjot šīs kategorijas lietas, ir arī būtiski trūkumi.

Atsevišķas tiesas, izlemjot krimināllietas un ienākušās sūdzības par neslavas celšanu un goda aizskaršanu, pieļauj nopietnus kriminālprocesa kodeksa normu pārkāpumus. Dažkārt apsūdzētie tiek nodoti tiesai bez krimināllietas ierosināšanas, bet citos gadījumos materiāli tiek nosūtīti biedru tiesām, kaut gan nav pieņemts lēmums par atteikšanos ierosināt krimināllietu un nodot materiālus izskatīšanai biedru tiesai.

Bieži vien tiesneši bez kāda attaisnojuma aizkavē par pilsoņu personiskā goda un cieņas aizskaršanu saņemto sūdzību izskatīšanu. Tāpēc ir gadījumi, kad vai nu lēmums par krimināllietas ierosināšanu un apsūdzētā nodošanu tiesai tiek pieņemts pēc tam, kad noilguma termiņš saukšanai pie kriminālatbildības ir pagājis, vai arī sūdzības paliek bez jebkādam sekām tāpēc, ka norādītie termiņi nokavēti.

Vairākos gadījumos netiek ievēroti likumā paredzētie termiņi par lietas izskatīšanu tiesā. Tiesas sēdē ne vienmēr tiek pilnīgi un vispusīgi noskaidroti lietā svarīgi apstākļi. Nepietiekami tiek noskaidrotas ziņas, kas raksturo vainīgā personību. Dažreiz tiek pārkāptas Latvijas PSR KPK normas, kas garantē cietušā procesuālās tiesības, ne vienmēr viņam tiek nodrošināta iespēja izteikties tiesas debatēs. Tiesas spriedumi ne vienmēr tiek taisīti atbilstoši likuma prasībām un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1969. gada 30. jūnija lēmuma Nr. 4 «Par tiesas spriedumu»¹ izskaidrojumiem.

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1969. gada 30. jūnija lēmums Nr. 4 «Par tiesas spriedumu» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

Tiesu prakses vispārinājuma rezultāti rāda, ka neviena krimināl-lieta par neslavas celšanu vai goda aizskaršanu nav izskatīta izbraukuma sesijā. Tiesas neveic vajadzīgos pasākumus, lai noskaidrotu cēloņus un apstākļus, kas veicinājuši tādu noziegumu izdarīšanu. Ar to arī izskaidrojams fakts, ka izpētītajās minētās kategorijas lietās tiesas nebija pieņēmušas nevienu blakus lēmumu.

Sakarā ar to, ka dažas tautas tiesas nenovērtē sabiedriskās ietekmēšanas audzinošo nozīmi attiecībā uz personām, kas pirmo reizi aizskārušas personisko godu un cieņu, nepietiekami tiek izmantotas tām piešķirtās tiesības materiālus par šīm personām nodot izskatīšanai biedru tiesā to darba vai dzīves vietā.

Trūkumi, ko pieļauj republikas tiesas, izskatot šīs kategorijas lietas un materiālus, ievērojami pazemina tiesu darbības audzinošo un brīdinošo nozīmi ciņā pret minētajiem noziegumiem.

Plēnums atzīmē, ka tiesu prakse trūkst vienveidības atsevišķu kriminālā un kriminālprocesa kodeksa normu piemērošanā.

Lai novērstu minētos trūkumus, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību ievērojami uzlabot lietu par pilsoņu personiskā goda un cieņas aizskaršanu izskatīšanas kvalitāti, lai tādējādi audzinātu pilsoņus likumu un sociālistiskās sadzīves noteikumu ievērošanas garā un līdz ar to novērstu bīstamāku noziegumu izdarīšanu.

2. Tiesām jānodrošina, lai savlaicīgi un pareizi saskaņā ar likuma prasībām tiktu izlemtas krimināllietas un tiesā ienākušās sūdzības par personas goda un cieņas aizskaršanu.

Par visām tiesās ienākušajām tāda veida sūdzībām tiesnesim jāpieņem lēmums — vai nu ierosināt krimināllietu un nodot apsūdzēto tiesai, vai atteikties to darīt, ja par sūdzību pieņemts cits lēmums.

Tiesām nepieciešams ievērot, ka, izskatot šīs kategorijas materiālus un lietas, nav pieļaujama nekāda atkāpšanās no kriminālprocesa kodeksa normu prasībām un tiesas sēdes dalībnieku procesuālo tiesību ierobežošana.

Tiesas spriedumiem jābūt pamatotiem uz objektīviem, pilnīgi un vispusīgi noskaidrotiem visiem svarīgajiem lietas apstākļiem, un tajos sīki jānorāda motīvi par tiesai nodotās personas vainīgumu vai nevainīgumu, paturot vērā Latvijas PSR KPK attiecīgās prasības un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1969. gada 30. jūnija lēmuma Nr. 4 «Par tiesas spriedumu» izskaidrojumus.

3. Ieteikt tiesām plašāk izmantot tām piešķirtās tiesības nodot materiālus par personas goda un cieņas aizskaršanu izskatīšanai biedru tiesā, ja persona pirmo reizi izdarījusi tādu noziegumu vai arī ja, ņemot vērā nodarījuma konkrētos apstākļus un vainīgā personību, tās labošana iespējama ar sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļiem.

Izlemjot jautājumu par saņemto materiālu nodošanu izskatīšanai biedru tiesai, nepieciešams vadīties no Latvijas PSR KPK 7. panta un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1965. gada 9. aprīļa lēmuma

Nr.1 «Par tiesu praksi lietu un materiālu nodošanā izskatīšanai biedru tiesām»¹ izskaidrojumiem.

4. Lai novērstu personas goda un cieņas aizskaršanu, līdz ar pareizu šīs kategorijas lietu izlemšanu jāveic pasākumi, lai noskaidrotu un novērstu apstākļus, kas veicinājuši tādu noziegumu izdarīšanu.

Ja tiek konstatēts, ka nozieguma izdarīšanu veicinājis nepietiekamais audzināšanas darbs kolektīvā vainīgā darbavietā vai viņa dzīvesvietā, nepieciešams ar blakus lēmumu darīt to zināmu attiecīgajām amatpersonām vai sabiedriskajām organizācijām, lai tās veiktu attiecīgus pasākumus.

(1983. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

5. Dot tiesām šādus izskaidrojumus:

a) ņemot vērā, ka neslavas celšana un goda aizskaršana, kas saskaņā ar Latvijas PSR KK 127. un 128. pantu izraisa krimināltbildību, var būt tikai tīša, tiesām nepieciešams iztiesāšanas laikā izpētīt datus, kas liecina par apsūdzētā nodoma patieso saturu un ievirzi laikā, kad viņš izdarījis darbības, par kurām nodots tiesai.

Pie tam tiesām katrā konkrētajā gadījumā jābalstās uz visiem apstākļiem kopumā, ņemot vērā nodarījuma raksturu, apsūdzētā agrāko uzvedību, viņa attiecības ar cietušo utt.;

b) personas goda un cieņas aizskaršanu, ja tā notikusi uz personisku savstarpējo attiecību pamata, var kvalificēt kā huligānismu tikai gadījumos, kad apsūdzētais, izdarot viņam inkriminētās darbības, apzināti rupji pārkāpis sabiedrisko kārtību un acīm redzami parādījis savu necieņu pret sabiedrību;

c) neslavas celšana no goda aizskaršanas atšķiras ar apzināti melīgu, cietušo apkaunojošu izdomājumu izplatīšanu, t. i., pavēstīšanu citai personai. Minēto izdomājumu pavēstīšana tikai cietušajam izraisa atbildību par goda aizskaršanu.

40. PAR TIESU PRAKSI LIETĀS PAR VECĀKU ĻAUNPRĀTIGU IZVAIRISANOS NO TIESAS NOTEIKTO LIDZEKĻU MAKSĀŠANAS BERNU UZTURĒŠANAI (ALIMENTIEM)

(1983. gada 12. decembra Plēnuma lēmums Nr. 6 ar grozījumiem,
kas izdarīti ar 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 5)

Noklausījies Rīgas pilsētas Oktobra rajona tautas tiesas priekšsēdētāja J. Laukrozes un Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekļa A. Dudara ziņojumus par republikas tiesu prakses izpēti lietu izskatīšanā par vecāku ļaunprātīgu izvairīšanos no alimentu maksāšanas, Plēnuma atzīst, ka tiesas izskata šīs kategorijas lietas visumā pareizi un savlaicīgi. Tai pašā laikā tiesu prakses izpētē noskaidroti vairāki

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1965. gada 9. aprīļa lēmums Nr. 1 «Par tiesu praksi lietu un materiālu nodošanā izskatīšanai biedru tiesām» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1977. gada 21. septembra lēmumu Nr. 9 un 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

trūkumi un kļūdas, kas mazina šā nozieguma apkaršanas efektivitāti.

Ir ne mazums vilcināšanās gadījumu, izlemjot jautājumu par krimināllietu ierosināšanu par faktiem, kad notikusi ļaunprātīga izvairīšanās no alimentu maksāšanas, kad ir pietiekams pamats, kas norāda par Latvijas PSR KK 118. pantā paredzētā nozieguma izdarīšanu.

Bieži vien tiesas neizvirza vajadzīgās prasības attiecībā uz iepriekšējās izmeklēšanas kvalitāti Latvijas PSR KK 118. pantā paredzēto noziegumu lietās. Vairākos gadījumos pietiekami vispusīgi un pilnīgi netiek izmeklēti apstākļi, kuriem ir nozīme, izlemjot jautājumus par to, vai apsūdzētā darbībā ir ļaunprātīgas izvairīšanās no alimentu maksāšanas pazīmes, bieži vien lietai netiek pievienoti materiāli, kuriem ir būtiska nozīme pareizā lietas izskatīšanā (tiesas sprieduma par līdzekļu piedziņu bērnu uzturēšanai noraksts u. c.). Līdz ar to tiesas reti veic nepieciešamos pasākumus, lai novērstu trūkumus, kuras pieļāvuši iepriekšējās izmeklēšanas orgāni.

Dažās lietās neapspriež medicīnisko komisiju atzinumus, ka apsūdzētais atzīstams par hronisku alkoholiķi, kam nepieciešama piespiedu ārstēšanās no alkoholisma.

Tiesas ne vienmēr reaģē uz gadījumiem, kad iekšlietu iestādes pārkāpušas likuma prasības par to, ka personu pasēs, kuras sodītas par ļaunprātīgu izvairīšanos no alimentu maksāšanas vai bijušas jāmeklē milicijas iestādēm sakarā ar izvairīšanos no alimentu maksāšanas, milicijas iestādēm jāizdara atzīme, ka tām ir jāmaksā alimenti.

Pietiekami nenovērtējot minētā nozieguma sabiedrisko bīstamību, dažas tiesas nosaka vainīgajiem sodu, kas ir acīm redzami netaisnīgs mīkstuma ziņā.

Ir atsevišķi gadījumi, kad nepamatoti notiesātas personas, kuras sauktas pie kriminālatbildības par tādu noziegumu. Atsevišķas tiesas pieļauj Latvijas PSR KPK normu pārkāpumus, izskatot krimināllietu, nelikumīgi piedzen alimentu parādu.

Tiesas ne vienmēr pieprasa iepriekšējās izmeklēšanas iestādēm un pašas neizrāda vajadzīgo iniciatīvu, lai tiktu izpildītas Latvijas PSR KPK 48. panta prasības par nepieciešamību noskaidrot cēloņus un apstākļus, kas veicinājuši noziegumus. Ar to izskaidrojams tas, ka šīs kategorijas lietās tiesas pieņēmušas maz blakus lēmumu par minēto apstākļu un cēloņu novēršanu.

Tiesas šajās lietās acīm redzami nepietiekami izmanto tiesas procesa brīdinošo un audzinošo ietekmi.

Šīs kategorijas lietu izskatīšana izbraukuma tiesas sēdēs, kurās visvairāk var izpausties tāda ietekme, notiek ļoti reti.

Lai novērstu minētos trūkumus republikas tiesu praksē šīs kategorijas lietu izskatīšanā un noteiktu vienotu tiesu praksi šajā jomā, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Pievērst tiesu uzmanību tam, ka savlaicīgi un pilnīgi izpildīt tiesas spriedumu par alimentu piedziņu no vecākiem bērnu uzturēšanai ir svarīgs tiesas uzdevums bērnu interešu aizsargāšanā.

Lai izpildītu šo uzdevumu, tiesām stingri jāievēro likuma prasības par lietas apstākļu vispusīgu, pilnīgu un objektīvu izmeklēšanu.

2. Tiesām jāņem vērā, ka vecāku kriminālā atbildība par ļaunprātīgu izvairīšanos no alimentu maksāšanas bērnu uzturēšanai iestājas tikai tajos gadījumos, ja tādas darbības izdarītas pēc tam, kad civillietā stājies likumīgā spēkā tiesas spriedums vai tautas tiesneša lēmums, saskaņā ar kuriem tēvam un mātei uzlikts pienākums maksāt alimentus nepilngadīgo vai pilngadīgo darba nespējīgo bērnu uzturēšanai. Tādēļ par pamatu saukšanai pie kriminālatbildības pēc Latvijas PSR KK 118. panta nevar kalpot lēmums, ko tiesa pieņēmusi saskaņā ar Latvijas PSR LĢK 83. pantu par bērna uzturēšanas izdevumu pagaidu piedziņu no atbildētāja.

Lietas materiāliem jāpievieno tiesas sprieduma vai tautas tiesneša lēmuma par alimentu piedziņu noraksts.

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

3. Tiesām jāņem vērā, ka vecāku tiesību atņemšana neatbrīvo vecākus no pienākuma uzturēt bērnus un viņu atbildība par ļaunprātīgu izvairīšanos no šā pienākuma pildīšanas tiek izņemta uz vispārīgiem pamatiem.

4. Ar vecāku izvairīšanos no tiesas noteikto alimentu maksāšanas bērnu uzturam jāsaprot ne tikai tieša atteikšanās no tiesas noteikto summu maksāšanas, kad atbildētājam ir objektīvi iespējams izpildīt šādus pienākumus, bet arī gadījumi, kad vainīgais noslēpj savu reālo darba algu, maina darba un dzīves vietu nolūkā izvairīties no ieturējumu izdarīšanas pēc izpildu raksta, tajā pašā nolūkā izvairās no sabiedriski derīga darba un izdara citas darbības, kas liecina par nevēlēšanos pildīt viņam uzliktos vecāku pienākumus.

Jautājums par to, vai izvairīšanās no tiesas noteikto alimentu maksāšanas bērnu uzturēšanai ir ļaunprātīga, tiesām katrā konkrētajā gadījumā jāizlemj, ņemot vērā, cik ilgi vainīgais nav maksājis alimentus vai slēpis savu dzīves un darba vietu, ticis meklēts, neatlaidīgi izvairījies no alimentu maksāšanas, neskatoties uz attiecīgiem brīdinājumiem, u. c.

Turklāt tiesas nevar aprobežoties ar vispārīgu atsaukšanos spriedumā uz to, ka izvairīšanās no tiesas noteikto alimentu maksāšanas bijusi ļaunprātīga, bet tām jānorāda, kā šī ļaunprātība izpaudusies.

5. Kaut gan Latvijas PSR KK 118. pants neparedz vecāka, kurš izvairās no alimentu maksāšanas, iepriekšēju brīdināšanu par kriminālatbildību, jāatzīst, ka tāda brīdināšana ir svarīgs līdzeklis, lai pārtrauktu negodīgu vecāku izvairīšanos no alimentu maksāšanas, kā arī lai atklātu ļaunprātību šajās darbībās.

6. Vērst uzmanību uz to, ka pamats, lai ļaunprātīgu izvairīšanos no alimentu maksāšanas kvalificētu pēc Latvijas PSR KK 118. panta 2. daļas ir agrākā sodāmība par tādu pašu noziegumu, ja vien tā nav noņemta vai dzēsta likumā noteiktā kārtībā.

7. Tiesām nepieciešams attiecīgā veidā reaģēt uz faktiem, kad iekšlietu iestādes nepilda ar PSRS Ministru Padomes 1974. gada 28. augusta lēmumu apstiprinātā Nolikuma par pasu sistēmu PSRS 4. panta 3. daļas prasības, ka tām ir pienākums pilsoņu pasēs, kuri

izvairās no alimentu maksāšanas, izdarīt atzīmes par viņu pienākumu maksāt alimentus.

8. Ja ir ziņas, ka persona, no kuras saskaņā ar likumīgā spēkā stājušos tiesas spriedumu ir piedzenami alimenti bērnu uzturēšanai, ļaunprātīgi izvairās no pienākuma pildīšanas, tiesnešu pienākums, pamatojoties uz Latvijas PSR KPK 107. un 109. pantu, ir ierosināt krimināllietu un nosūtīt materiālus iekšlietu vai prokuratūras iestādēm iepriekšējās izmeklēšanas izdarīšanai.

Līdz ar to tiesas nevar pieļaut nepamatotu krimināllietas ierosināšanu pēc Latvijas PSR KK 118. panta pazīmēm gadījumos, kad nav ziņu par to, ka persona ļaunprātīgi izvairījies no alimentu maksāšanas.

Ja trūkst pietiekamu ziņu, lai tiesneši varētu izlemt šādu jautājumu, esošie materiāli jānosūta prokuratūras vai iekšlietu iestādēm papildu pārbaudei un jautājuma izlemšanai par krimināllietas ierosināšanu pēc norādītā iemesla.

9. Izlemjot jautājumu par soda mēra noteikšanu tiesājamam, tiesai katrā konkrētajā gadījumā jānosaka tāds soda mērs, kas ne tikai atbilstu nodarījumam un visefektīvāk ietekmētu notiesāto, bet arī veicinātu ātrāku radušos alimentu parāda segšanu un lai turpmāk notiesātais pildītu bērnu uzturēšanas pienākumus.

10. Ja krimināllietas materiālos ir medicīniskās komisijas atziņums, ka persona ir hronisks alkoholiķis, kurai nepieciešama piespiedu ārstēšana no alkoholisma, tiesas pienākums pārbaudīt šo pierādījumu un izlemt jautājumu par Latvijas PSR KK 57. pantā paredzētā medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanu, spriedumā motivējot savu lēmumu.

11. Tiesām jāievēro, ka alimentu parāda piedziņa izdarāma agrāk civillietā taisītā sprieduma izpildes kārtībā, tādēļ izskatot krimināllietu pēc Latvijas PSR KK 118. panta, jautājums par parāda piedziņu no vainīgā nav jāizlemj. To ievērojot, cietušos krimināllietā nevar atzīt par civilprasītājiem.

12. Tiesām vēl neatlaidīgāk jāizpilda Latvijas PSR KPK 48. panta prasības par to nozieguma cēloņu un apstākļu atklāšanu, kas veicinājuši noziegumu, konkrēti: izpildu raksta nesavlaicīga noformēšana, pārsūtīšana vai izsniegšana un citāda tiesas sprieduma par alimentu piedziņu izpildes aizkavēšana; trūkumi tiesu izpildītāju un citu darbinieku darbībā, kuru pienākums noformēt izpildu dokumentus vai izdarīt pēc tiem ieturējumus alimentu maksāšanai; iekšlietu iestāžu neapmierinoša darbība atbildētāju meklēšanā alimentu piedziņas lietās, likuma prasību neizpildīšana par ierakstu izdarīšanu to personu pasēs, kuras sodītas par ļaunprātīgu izvairīšanos no alimentu maksāšanas, par to, ka šīm personām saskaņā ar tiesas spriedumu jāmaksā alimenti, un citi.

Uz visiem atklātajiem tāda vai līdzīga rakstura faktiem tiesām konsekventi jāreaģē, pieņemot blakus lēmumus uz Latvijas PSR KPK 317. pantā norādītā pamata un šai pantā paredzētajā kārtībā.

13. Šīs kategorijas krimināllietās nepieciešams maksimāli izmantot tiesas procesa profilaktisko un audzinošo ietekmi, izskatot tās attiecīgajā darba kolektīvā vai dzīvesvietā.

14. Vērst uzmanību uz nepieciešamību paplašināt savu darbību iedzīvotāju tiesiskajā audzināšanā ģimenes tiesību jomā, izmantojot ne tikai mutisku lekciju propagandu, bet arī presi un citus masu informācijas līdzekļus.

NOZIEGUMI PRET PILSOŅU PERSONISKO ĪPAŠUMU

41. PAR LATVIJAS PSR TIESU PRAKSI LIETĀS PAR PILSOŅU PERSONISKĀS MANTAS APDRAUDĒJUMIEM, IZDAROT ZĀDZĪBU, ATKLĀTU ZĀDZĪBU, LAUPIŠANU VAI KRĀPŠANU

(1980. gada 29. septembra Plēnuma lēmums Nr. 6 ar grozījumiem,
kas izdarīti ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3, 1986. gada
2. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 2 un 1988. gada 27. jūnija
Plēnuma lēmumu Nr. 5)

Noklausījies un apspriedis Jūrmalas pilsētas tautas tiesas priekšsēdētāja H. Mika, Limbažu rajona tautas tiesas priekšsēdētāja A. Teviņa un Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekļa L. Lotko ziņojumus par tiesu praksi lietās par pilsoņu personiskās mantas apdraudējumiem, Plēnums atzīmē, ka tiesas pamatvilcienos pareizi piemēro spēkā esošos likumus, kuri reglamentē pilsoņu personiskās mantas aizsardzību. Reizē ar to tiesu praksē šīs kategorijas lietās ir ne mazums būtisku trūkumu un kļūdu, kas pazemina cīņas efektivitāti pret noziegumiem, kas apdraud pilsoņu personisko mantu. Nereti tiesas pieļauj kļūdas, nodarījumu kvalificējot, konkrēti — norobežojot zādzību no atklātas zādzības, atklātu zādzību, kas saistīta ar vardarbību, ja nav nodarīti miesas bojājumi ar veselības satricinājumu, no laupīšanas, kā arī novērtējot vardarbības raksturu, ko vainīgais pielietojis, lai paturētu mantu tūlīt pēc tās prettiesiskās iegūšanas vai arī lai izvairītos no aizturēšanas pēc izdarītās zādzības vai laupīšanas.

Tiesu praksē nav pilnīgas vienveidības, izlemjot jautājumu, vai vainīgā darbībā, izdarot zādzību vai atklātu zādzību, ir cietušajam nodarīta ievērojama materiālā zaudējuma pazīme.

Ne vienmēr tiesas pareizi nosaka noziedzīgās grupas dalībnieku sastāvu kā kvalificējošu pazīmi, kas paredzēta Latvijas PSR KK 139. panta 2. daļā, 140. panta 2. daļā, 141. panta 2. daļā, 142. panta 2. daļā.

Tiesas ne vienmēr pienācīgi motivē nodarījuma kvalifikāciju, konkrēti — ja lietā ir vairāki kvalificējoši apstākļi, kas paredzēti minēto pantu otrajā daļā. Spriedumā tiesas parasti atsauca uz kādu vienu no šiem apstākļiem, pie tam nereti bez pienācīga pamatojuma.

Ir gadījumi, kad tiesas, kaut gan ir likumīgs pamats atzīt tiesājamo par sevišķi bīstamu recidivistu saskaņā ar Latvijas PSR KK 24. pantu, šo jautājumu neapspriež un neizlemj.

Bieži vien tiesas pieļauj būtisku atkāpšanos no spēkā esošajiem likumiem un vadošajiem izskaidrojumiem par kriminālsodu

piemērošanas konsekvētu individualizāciju. Ir ne mazums gadījumu, kad bez pietiekama pamata personām, kuras izdarijušas smagus noziegumus, ir agrāk sodītas, stūrgalvīgi negrib pievērsties godīgai darba dzīvei, piespriež nepamatoti mīkstus sodus.

Ir trūkumi Latvijas PSR KK 37. pantā paredzēto vainīgā atbildību pastiprinošo apstākļu piemērošanā; ne vienmēr tiek pienācīgi pamatota un motivēta Latvijas PSR KK 41. panta piemērošana, kad nosaka sodu, zemāku par likumā noteikto zemāko robežu. Nepietiekami motivē Latvijas PSR KK 24.¹, 42., 43.¹ panta piemērošanu. Netiek apspriests jautājums par mantas konfiskāciju, kad šāds papildsods paredzēts attiecīgajā Latvijas PSR KK pantā. Dažreiz pieļauj kļūdas, piespriežot sodu pēc Latvijas PSR KK 39. pantā paredzētajiem noteikumiem, kad tā vietā, lai neizciesto soda daļu pēc iepriekšējā sprieduma obligāti pilnīgi vai daļēji pievienotu sodam, kas noteikts pēc jaunā sprieduma, piemēro sodu aptveršanas principu. Ir gadījumi, kad personām, kas notiesātas nosacīti vai nosacīti pirms termiņa atbrīvotas un noziegumu izdarijušas pārbaudes laikā, galīgo sodu nosaka zemāku par to, kāds noteikts pēc pirmā sprieduma, vai zemāku par sakarā ar nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu neizciesto sodu.

Tiesas nav pienācīgi aktīvas Latvijas PSR KPK 48. panta prasību izpildē. Ir gadījumi, kad tiesas nereaģē uz noziegumu izdarīšanas cēloņiem un to veicinātājiem apstākļiem, piemēram, tādiem kā klaidonība, parazitisks dzīvesveids, žūpība un alkoholisms, nepilngadīgo bezuzraudzība, normālu dzīves un audzināšanas apstākļu trūkums ģimenē, skolā, darba kolektīvā un citiem. Par šādiem apstākļiem tiesas pieņem maz blakus lēmumu, nepietiekami tiek izmantota izbraukuma tiesas sēžu brīdinošā un audzinošā ietekme.

Lai novērstu minētos trūkumus un kļūdas tiesu praksē un visnotaļ paaugstinātu tiesu darba kvalitāti un efektivitāti cīņā pret pilsoņu personiskās mantas apdraudējumiem, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēmj:

1. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību katrā ziņā nodrošināt spēkā esošo likumu pareizu piemērošanu un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošo izskaidrojumu ievērošanu, piemērojot materiālos un procesuālos likumus, ņemot vērā, ka pilsoņu personiskās mantas aizsardzība ar likumu mūsu zemē deklarēta PSRS Konstitūcijā un Latvijas PSR Konstitūcijā. Tādēļ cīņa pret pilsoņu personiskās mantas apdraudējumiem ir viens no svarīgākajiem tiesas uzdevumiem.

2. Tiesām jāņem vērā, ka likumīga un pamatota sprieduma obligāts priekšnoteikums ir nodarījuma pareiza juridiskā kvalifikācija. Sakarā ar to izskaidrot tiesām:

- 2.1. Par pilsoņu personiskās mantas slepenu nolaupīšanu jāuzskata prettiesiska svešas mantas sagrābšana piesavināšanās nolūkā, kas izdarīta:

- 2.1.1. kad nav klāt īpašnieks vai citi aculiecinieki;

- 2.1.2. personu klātbūtnē, kuras, vainīgajam to apzinoties, nav spējīgas saprast un novērtēt notiekošā nozīmi mazgadības, psihiskā

vai cita slimīga stāvokļa dēļ, bijušas aizmigušas, atradušas stiprā alkohola reibuma stāvoklī u. c.;

2.1.3. personu klātbūtnē, kurām ir sakars ar mantas sagrābšanu vai par kurām vainīgais bijis pārliecināts, ka uz savstarpēju attiecību pamata tās nekavēs izdarīt noziegumu. Pie tam jāņem vērā, ja šāda klātesošā izturēšanās zādzības laikā bijusi agrāk apsolīta, tad tādai personai jāatbild kā nozieguma izdarīšanas līdzdalībniekam;

2.1.4. citu personu klātbūtnē, ja vainīgais ir pārliecināts, ka viņš rīkojas slepus no apkārtējiem, uzskatot, ka izdara svešas mantas slepenu sagrābšanu.

2.2. Par pilsoņu personiskās mantas atklātu zādzību jāuzskata tāda zādzība, kas izdarīta mantas īpašnieka vai citas personas klātbūtnē, kura saprot vainīgā darbību noziedzīgo raksturu, bet vainīgais apzinās, ka rīkojas atklāti — aculiecinieku klātbūtnē, taču apzināti ignorē šo apstākli.

2.3. Noskaidrojot terminu «iekļūšana», «dzīvoklis» saturu atbilstoši Latvijas PSR KK 139., 140., 141. pantam, tiesām jāvadās no PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmuma Nr. 2¹ izskaidrojumiem, kas izklāstīti 14. punktā, ņemot vērā, ka

«Iekļūšana» ir slepena vai atklāta ielaušanās dzīvoklī, lai izdarītu zādzību, atklātu zādzību vai laupīšanu. To var izdarīt, gan pārvarot šķēršļus vai cilvēku pretošanos, gan bez tā. «Iekļūšanu» var realizēt arī ar palīgierīcēm, kad vainīgais izlaupāmos priekšmetus iegūst, neieejot dzīvoklī.

«Dzīvoklis» ir telpa, kura paredzēta cilvēku pastāvīgai vai pagaidu dzīvošanai un kurā atrodas viņiem esošā manta vai tās daļa. Pie tā pieder arī vienotas telpas sastāvdaļas, kurās cilvēki pagaidām var neatrasties un tieši nedzīvot. Jēdzienā «dzīvoklis» nevar iekļaut cilvēku dzīvošanai neizmantojamas sētas izbūves, pagrabus, klētis, garāžas un citas telpas, kuras atdalītas no dzīvojamām celtnēm.

2.3.1. Izlemjot jautājumu par iekļūšanu dzīvoklī, tiesām jāņem vērā, ka iekļūšana var notikt gan slēgtā, gan neaizslēgtā telpā, to var realizēt arī bez ieiešanas pašā dzīvoklī ar dažādu palīgierīču (āķu, magnētu u. tml.) palīdzību.

Tā kā «iekļūšana» obligāti paredz nolūku izdarīt zādzību, atklātu zādzību vai laupīšanu, tiesu pienākums konstatēt, kādā nolūkā vainīgais iekļuvis dzīvoklī un kad viņam radies nodoms sagrābt mantu, ņemot vērā, ka gadījumos, kad persona atradusies dzīvoklī citā nolūkā un tikai pēc tam kaut kādu faktoru ietekmē nolēmusi sagrābt svešu mantu, viņas darbības nevar uzskatīt kā saistītas ar iekļūšanu.

Par dzīvokli var atzīt ne tikai dzīvokļus un individuālās mājas, bet arī vasarnīcu un dārza mājiņas, istabas kopmitnēs un viesnīcās u. tml., kā arī dzīvojamai telpai cieši blakus esošās tās daļas (lodžijas, balkoni, individuālajās mājās — pagrīde, bēniņi, virtuve, pieliekamais, mājas daļa, kuru izmanto vasarā u. tml.). Pie tam pilsoņu

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmums Nr. 2 grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1985. gada 21. jūnija lēmumu Nr. 8.

mantas nolaupīšanai no telpas, kura ir dzīvoklis, jāiekļaujas vainīgā nodomā.

(1986. gada 2. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 2 redakcijā.)

3. Jautājums, vai vainīgā darbībā, kurš izdarījis pilsoņu personiskās mantas zādzību vai atklātu zādzību, ir tāda kvalificējoša pazīme kā ievērojama materiāla zaudējuma nodarīšana cietušajam, jāizlemj atkarībā no konkrētajiem lietas apstākļiem, ņemot vērā nolaupītās mantas vērtību un daudzumu, cietušā materiālo stāvokli un citus datus. Šā jautājuma izlemšana jāmotivē, bet gadījumos, kad zaudējumu apmērs naudas izteiksmē nepārsniedz 200 rubļu, spriedumā bez tam jānorāda, konkrēti kādēļ cietušajam nodarītais zaudējums tiek atzīts par ievērojamu.

(1986. gada 2. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 2 redakcijā.)

4. Ar vardarbību, kas nav bīstama dzīvībai un veselībai, saskaņā ar Latvijas PSR KK 140. panta 2. daļu jāsaprot sitieni, vardarbība, kas radījusi cietušajam vieglus miesas bojājumus bez veselības satricinājuma, kā arī citas vardarbīgas darbības, kas sagādājušas cietušajam fiziskas sāpes, ierobežojušas viņa brīvību, vai darbības, kas nav radījušas fiziskas sāpes, bet pielietotas, lai pārvarētu cietušā pretošanos.

5. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka dzīvībai un veselībai bīstama vardarbība ir Latvijas PSR KK 141. pantā paredzētā laupīšanas sastāva obligāta pazīme ne tikai gadījumos, kad cietušajam nodarīts tišs miesas bojājums, kas izraisījis veselības satricinājumu, bet arī tad, kad tiša vardarbība nodarījusi cietušajam vieglus miesas bojājumus vai vispār nav nodarījusi kaitējumu veselībai, taču uzbrukuma brīdī pēc darbības veida un intensitātes radījusi reālas briesmas cietušā dzīvībai un veselībai, piemēram, spērieni pa dzīvībai svarīgiem orgāniem (pa galvu, pakrūti), kakla aizžņaugšana vai mutes aizspiešana, kas pārtraukusi elpošanu, priekšmetu lietošana, ar kuriem var nodarīt cietušajam un tā dzīvībai un veselībai bīstamus miesas bojājumus. Pie tam, lai kvalificētu šādas vainīgā darbības pēc Latvijas PSR KK 141. panta, nav svarīgi, vai minētie priekšmeti izgatavoti agrāk vai paņemti nozieguma izdarīšanas vietā. Šāda rakstura vardarbības juridiskajam novērtējumam jābalstās uz objektiem datiem, kas konstatēti, izskatot lietu, un tiesas lēmums šajā jautājumā attiecīgi jāmotivē.

6. Izlemjot jautājumu, vai vainīgā darbībā ir reāli draudi pielietot vardarbību nolūkā sagrābt svešu personisko mantu, tiesām jāņem vērā draudu raksturs, piemēram, tā ieroča vai priekšmeta īpašības, ar kuru vainīgais draudējis, lai paralizētu cietušā gribu pretoties. Pie tam jāņem vērā, ka šajā nolūkā var tikt izmantoti arī priekšmeti, kas atgādina ieročus: pistoles makets, rotaļu ierocis, raķešu pistole, sporta un celtniecības pistoles un tamlīdzīgi priekšmeti, ja cietušais šādas darbības uztvēris kā reālus draudus viņa personībai nolūkā noziedzīgi sagrābt tā mantu.

7. Tā kā dzīvības atņemšana cietušajam laupīšanas sastāvā neietilpst, tiša slepkavība, izdarot laupīšanu, jākvalificē pēc Latvijas PSR KK 99. panta 1. punkta, bet, ja tā izdarīta, lai slēptu citu

noziegumu vai atvieglotu tā izdarīšanu, — arī pēc Latvijas PSR KK 99. panta 7. punkta un 141. panta 3. daļas.

8. Pēc Latvijas PSR KK 141. panta 3. daļas jākvalificē uzbrukums nolūkā sagrābt mantu, kas saistīts ar vardarbību, kuras sekas faktiski bijušas smagu miesas bojājumu nodarīšana cietušajam.

9. Tiesām nepieciešams stingri norobežot tāda rakstura draudus lietot vardarbību, kas izteikti, izdarot ar vardarbību saistītu laupīšanu vai atklātu zādzību, no draudiem, kas tiek lietoti, lai izdarītu Latvijas PSR KK 143. pantā paredzēto izspiešanu. Pie tam jāņem vērā, ka draudi, kas saistīti ar pieprasījumu atdot pilsoņu personisko mantu vai tiesību uz mantu, vai arī izdarīt kādas mantiska rakstura darbības, atšķiras no draudiem, kuri saistīti ar noziedzīgu personiskās mantas sagrābšanu, izdarot zādzību vai laupīšanu, ar to, ka aptver ne tikai kaitējuma nodarīšanu cietušā veselībai, bet arī tā mantas iznīcināšanu, kā arī ziņu izpaušanu, ko cietušais vēlas saglabāt slepenībā. Pēc rakstura šādi draudi saistīti ar nosacījumu, ka tie tiks izpildīti, kad izbeigsies vainīgā noteiktais laiks, ja cietušais pie tam neizpildīs tam izvirzītās prasības.

10. Laupīšanas vai ar vardarbību saistītas atklātas zādzības sastāvs ir tajos gadījumos, kad vardarbība bijusi līdzeklis mantas sagrābšanai vai tās paturēšanai.

Tajos gadījumos, kad manta paņemta, izdarot huligānismu, izvarošanu vai citas noziedzīgas darbības, jākonstatē, kādā nolūkā vainīgais paņēmis šo mantu. Ja vainīgajam bijuši mantkārīgi nolūki, viņa darbības atkarībā no mantas iegūšanas veida jākvalificē pēc noziegumu kopības kā zādzība (atklāta zādzība vai laupīšana) un huligānisms, izvarošana vai cits noziegums.

11. Tiesām jāņem vērā, ka svešas mantas nolaupīšanā vainīgās personas vardarbība vai draudi lietot vardarbību pret mantas īpašnieku vai citām personām, kas centušās pārtraukt noziegumu, ja šādas vainīgā darbības sekojušas tūlīt pēc prettiesiskas šīs mantas sagrābšanas, ir laupīšanas vai ar vardarbību saistītas atklātas zādzības sastāvdaļa un tiem ir tāda pati nozīme kā vardarbībai vai draudiem lietot vardarbību, kas vērsta uz svešas mantas sagrābšanu. Vainīgā darbības, kas sākotnēji bija vērstas uz pilsoņu personiskās mantas nolaupīšanu, izdarot zādzību, gadījumā, ja šādas darbības turpinās atklāti, vai tad, ja lieto vardarbību vai izsaka draudus lietot vardarbību, lai sagrābtu mantu vai paturētu to tieši pēc paņemšanas, jākvalificē kā atklāta zādzība bez vardarbības vai atkarībā no vardarbības vai vardarbības lietošanas draudiem, kā laupīšana vai kā ar vardarbību saistīta atklāta zādzība.

Līdz ar to zādzību, atklātu zādzību vai laupīšanu izdarījušās personas vardarbīga pretošanās, lai izvairītos no aizturēšanas, varas pārstāvim, milicijas darbiniekam, brīvprātīgo sargu vienības loceklim, citai amatpersonai, sabiedrības pārstāvim vai jebkuram pilsonim, kas centies aizturēt vainīgo sakarā ar nozieguma izdarīšanu, jākvalificē pēc izdarīto noziegumu kopības pēc Latvijas PSR KK 139., 140., 141. panta un par cietušā personības vardarbīgu apdraudējumu atkarībā no viņa tiesiskā stāvokļa — pēc Latvijas PSR KK 184.¹ panta, 184. panta 2. daļas un 186. panta.

12. Zādzība vai atklāta zādzība uzskatāma par pabeigtu noziegumu no brīža, kad vainīgais sagrābis cietušā mantu, izdarījis nolaupišanai nodomātās darbības, ieguvis reālu iespēju rīkoties ar šo mantu. Laupīšana uzskatāma par pabeigtu no brīža, kad nolūkā iegūt mantu izdarīts uzbrukums, kas bijis saistīts ar cietušā dzīvībai vai veselībai bīstamu vardarbību (draudiem).

13. Tiesām jānoskaidro noziedzīgo grupu, kas izdarījušas pilsoņu personiskās mantas apdraudējumu, sastāvs, raksturs un saliedētība, sevišķi tad, ja grupas sastāvā iesaistīti nepilngadīgie; jākonstatē, vai grupa organizēta ilgstošai noziedzīgai darbībai, vai grupas dalībniekus saista iepriekšēja vienošanās, kas notikusi tieši pirms konkrētā nozieguma izdarīšanas, vai grupa izveidojusies pēkšņi, apstākļu nejaušas sagādīšanās dēļ. Pie tam jāievēro, ka par organizētas grupas dalībniekiem, kas izdarījuši vardarbīgu noziegumu mantkārīgos nolūkos, apdraudot pilsoņu personisko mantu, atzīstami ne tikai tie grupas dalībnieki, kas tieši piedalījušies vardarbības realizēšanā vai izteikuši draudus izdarīt vardarbību, bet arī citi dalībnieki, kuri saskaņā ar iepriekšēju vienošanos pildījuši citus pienākumus: stāvējuši sardzē nozieguma izdarīšanas vietā, cietušajam redzot, pieņēmuši attiecīgu draudošu pozu, piedalījušies cietušā mantas sagrābšanā. Jāatzīst, ka tamlīdzīgos gadījumos visus grupas dalībniekus saista iepriekšēja noruna kopīgi izdarīt vardarbīgu uzbrukumu, lai tieši šādā veidā sagrābtu svešu mantu. Vienota visu grupas dalībnieku mērķtiecība un nodoma vienotība un katram savas lomas izpilde objektīvi izpaužas visu grupas dalībnieku saskaņotās darbībās noziedzīgā nodoma realizēšanas procesā.

14. Latvijas PSR KK 139., 140., 141. un 142. pantā paredzētie noziegumi jāatzīst par izdarītiem grupas sastāvā arī gadījumos, kad tiesai nodod tikai vienu no grupas dalībniekiem, bet pārējie saskaņā ar likumā noteiktajiem pamatiem pie kriminālatbildības nav saukti.

15. Latvijas PSR KK 139., 140. un 142. panta 2. daļā paredzētā pilsoņu personiskā īpašuma nolaupīšana jāuzskata par atkārtotu visos gadījumos, kad vainīgā persona jau agrāk izdarījusi kādu no noziegumiem, kas uzskaitīti Latvijas PSR KK 139. panta piezīmēs, neatkarīgi no tā, vai attiecīgā persona bijusi notiesāta par šo noziegumu vai ne, ja vien sodāmība par agrāk izdarīto noziegumu vainīgajam nav noņemta sakarā ar amnestiju vai apžēlošanas kārtībā, vai dzēsta vai noņemta saskaņā ar Latvijas PSR KK 54. pantu, kā arī tad, ja nav notecējis kriminālatbildības noilguma termiņš par agrāk izdarīto noziegumu.

16. Gadījumos, kad Latvijas PSR KK 139., 140., 142. pantā paredzētais pilsoņu personiskās mantas apdraudējums izdarīts atkārtoti, nodarījums jākvalificē pēc minētā panta daļas, kas paredz atbildību par atkārtotas zādzības, atklātas zādzības vai krāpšanas izdarīšanu, neatkarīgi no tā, vai katrs no šiem noziegumiem ir pabeigts vai nepabeigts, vai vainīgais kādā no tiem ir izpildītājs vai līdzdalībnieks. Tāpēc nav jākvalificē atsevišķi vienas un tās pašas personas pabeigts vai nepabeigts noziegums, ko tā izdarījusi kā izpildītājs un līdzdalībnieks, ja visi noziegumi attiecas uz vienu no minētajiem pilsoņu personiskās mantas nolaupīšanas veidiem.

16.1. Ja pilsoņu personiskās mantas nolaupīšana, kas bijusi saistīta ar iekļūšanu dzīvoklī, izdarīta personu grupā pēc iepriekšējas norunas vai atkārtoti, vai cietušajam nodarījusi ievērojamus zaudējumus, vainīgā darbības jākvalificē tikai pēc Latvijas PSR KK 139. vai 140. panta 3. daļas. Pie tam spriedumā jānorāda visas kvalificējošās pazīmes.

Ja nolaupīšana izdarīta lielos apmēros, vainīgā darbības neatkarīgi no tā, vai tāda nolaupīšana izdarīta vienā reizē vai liels apmērs radies vairāku nolaupīšanu izdarīšanas rezultātā, jākvalificē tikai pēc Latvijas PSR KK 139. panta 4. daļas vai 140. panta 4. daļas, norādot spriedumā visas konstatētās kvalificējošās pazīmes.

Personas darbības, kura izdarījusi personiskās mantas vairākas nolaupīšanas, no kurām daļa tikusi izdarīta, iekļūstot dzīvoklī, pēc Latvijas PSR KK 139. panta 3. daļas vai 140. panta 3. daļas jākvalificē tikai tajā daļā, kurā nolaupīšana bijusi saistīta ar iekļūšanu dzīvoklī.

(1986. gada 2. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 2 redakcijā.)

17. Personiskās mantas nolaupīšana, kas atradusies tāda valsts vai sabiedriskās iestādes vai uzņēmuma pārziņā, kurš ir materiāli atbildīgs par šīs mantas saglabāšanu, ja vainīgais to apzinājies, ir sociālistiskā īpašuma apdraudējums, kas jākvalificē pēc Latvijas PSR KK 85.—87. panta.

18. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka personas darbības, kurai bijis nodoms nozagt personisko mantu, bet kura faktiski nolaupījusi valsts vai sabiedrisko mantu, jākvalificē kā pabeigts noziegums pret sociālistisko īpašumu, ja mantas izņemšanas procesā vainīgais apzinājies, ka pārvērs savā īpašumā valsts vai sabiedriskās organizācijas mantu. Ja tomēr viņš nav apzinājies, ka nolaupa sociālistisko mantu, tad atbilstoši tam, uz ko bijis vērsti viņa nodoms, nodarījums jākvalificē pēc Latvijas PSR KK pantiem, kas paredz atbildību par pilsoņu personiskās mantas apdraudējumu.

Personas darbības, kura pieļāvusi, ka nolaupāmā manta var piederēt gan pilsonim, gan valsts vai sabiedriskajai organizācijai, jākvalificē kā noziegums pret personisko vai valsts vai sabiedrisko īpašumu atkarībā no nolaupītās mantas faktiskās piederības.

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

19. Latvijas PSR KK 142. pantā paredzētā krāpšana precīzi jānorobežo no zādzības, kas izdarīta, vai nu izmantojot uzticību, vai ar viltu. Pie tam jāņem vērā, ka, izdarot krāpšanu, cietušais viltus ietekmē, nebūdam informēts par vainīgā istajiem mērķiem, labprātīgi nodod savu mantu, kļūdaini uzskatot, ka vainīgajam ir tiesības un pamats to saņemt, turpretī, ja izdara zādzību, cietušajam nav šāda priekšstata un viņš viltus ietekmē vai uzticības ļaunprātīgas izmantošanas rezultātā rada vainīgajam tikai iespēju uz laiku piekļūt viņa mantai.

20. Tiesām konsekventi jāievēro PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1969. gada 30. jūnija lēmuma «Par tiesas spriedumu»¹

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1969. gada 30. jūnija lēmums Nr. 4 «Par tiesas spriedumu» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

6. punkta 1. daļā ietvertie izskaidrojumi, ka secinājumiem par nozieguma kvalifikāciju pēc viena vai otra krimināllikuma panta, tā daļas vai punkta jābūt motivētiem spriedumā. Tā, piemēram, lietās par pilsoņu personiskās mantas apdraudējumiem, kuru izdarīšanā ir vairākas kvalificējošas pazīmes, kādas paredzētas attiecīgā Kriminālkodeksa panta dispozīcijā (grupa pēc iepriekšējas norunas, atkārtots noziegums, ievērojamu materiālo zaudējumu nodarīšana cietušajam, atklāta zādzība, lietojot vardarbību, kas nav bīstama cietušā dzīvībai un veselībai, vai draudi lietot šādu vardarbību), tiesām jāizmeklē un jāmotivē katrs no šiem apstākļiem, kas inkriminēti personai, kura izdarījusi šādu noziegumu.

21. Piemērojot Latvijas PSR KK 24. panta noteikumus, kas nosaka apstākļus un pamatojumu personas atzīšanai par sevišķi bīstamu recidīvistu, tiesām nelokāmi jāvadās no Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1987. gada 26. oktobra lēmuma Nr. 4 «Par Latvijas PSR tiesu praksi, piemērojot likumdošanu un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus par noziegumu recidīva apkarošanu» 4. punktā ietvertajiem izskaidrojumiem.

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

22. Tiesām jāņem vērā, ka likumīga, pamatota un taisnīga soda piespriešana ir svarīgs noziedzības apkarošanas un tiesiskās kārtības nostiprināšanas līdzeklis, tas visnotaļ sekmē notiesāto labošanu un pāraudzināšanu un brīdina no jaunu noziegumu izdarīšanas kā notiesātos, tā arī citas personas.

23. Piemērojot spēkā esošos likumus par soda individualizāciju un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus par pareizu minēto likumu piemērošanu, tiesām vienlīdz rūpīgi jāizpēta un jānovērtē ne tikai izdarītā nozieguma raksturs un sabiedriskās bīstamības pakāpe, bet arī vainīgā personība un atbildību mīkstinošie un pastiprinošie apstākļi. Pie tam spriedumu motīvu daļā jāatsaucas uz konkrētiem datiem, kas pamato piespriežamā soda pareizību.

Tiesām jāpiemēro likumā paredzētie stingrākie sodi personām, kuras izdarījušas smagus noziegumus, ir agrāk sodītas un stūrgalvīgi negrib iekļauties godīgā darba dzīvē.

24. Tiesām jāņem vērā, ka atbildību pastiprinošo apstākļu uzskaitījums, kas ietverts Latvijas PSR KK 37. pantā, ir izsmēlošs. Līdz ar to dati, kas raksturo vainīgā personību, viņa attieksmi pret darbu, mācībām, sabiedriskajiem pienākumiem, uzvedību ražošanā un sadzīvē, darbaspējas, veselības stāvokli, attieksmi pret ģimeni, ziņas par sodāmību un citi dati nevar būt ierobežoti, tādēļ tiesas spriedumā stingri jānorobežo dati, kas attiecas uz atbildību pastiprinošiem apstākļiem, un dati, kuri raksturo vainīgā personību.

25. Tiesām stingri jāvadās no PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 29. jūnija lēmuma «Par tiesu praksi soda noteikšanas vispārīgo principu piemērošanā»¹ 4. punkta 2. daļā ietvertajiem iz-

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 29. jūnija lēmums Nr. 3 «Par tiesu praksi soda noteikšanas vispārīgo principu piemērošanā» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

skaidrojumiem, ka apstākļi, kas norādīts Kriminālkodeksa Sevišķās daļas piemērojamā panta dispozīcijā kā nozieguma pazīme, papildus nevar uzskatīt par atbildību mīkstinošu vai atbildību pastiprinošu apstākli, nosakot sodu Latvijas PSR KK 36. un 37. panta piemērošanas kārtībā.

26. Ievērojot to, ka saskaņā ar Latvijas PSR KK 37. panta 1. un 11. punktu tiesa ir tiesīga atkarībā no nozieguma rakstura neatzīt par atbildību pastiprinošu apstākli kādu agrāk izdarītu noziegumu, kā arī dzērumā izdarītu noziegumu, tiesām šādos apstākļos spriedumā jāmotivē pieņemtais lēmums kā gadījumā, kad šādi apstākļi atzīti par atbildību pastiprinošiem, tā arī gadījumā, kad tie nav atzīti par atbildību pastiprinošiem.

Līdz ar to nelokāmi jāvadās no minētā PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma lēmuma 6. punkta, kas izskaidro, ka, ja noziegumu izdarījusi persona, kura jau agrāk izdarījusi kādu noziegumu, tad to nevar uzskatīt par atbildību pastiprinošu apstākli, ja attiecībā uz pirmo noziegumu iestājies noilgums saukšanai pie kriminālatbildības, noņemta vai dzēsta sodāmība vai arī nodarījums, ko persona izdarījusi agrāk, ar likumu atzīts par nesodāmu, vai kad par agrāk izdarīto noziegumu persona bijusi atbrīvota no kriminālsoda Kriminālās likumdošanas pamatu 43. panta noteiktajā kārtībā.

27. Tiesām nelokāmi jāievēro Latvijas PSR KK 39. panta prasības par obligātu pilnīgu vai daļēju soda daļas, kas nav izciesta pēc iepriekšējā sprieduma, pievienošanu ar jauno spriedumu noteiktajam sodam, ja notiesātais pēc sprieduma taisīšanas, bet pirms pilnīgas soda izciešanas izdarījis jaunu noziegumu.

Pie tam jāņem vērā, ka PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 25. jūnija lēmuma «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par noziegumu recidīva apkarošanu»¹ (ar grozījumiem, kas izdarīti ar Plēnuma 1977. gada 21. septembra lēmumu Nr. 14 un 1982. gada 9. decembra lēmumu Nr. 10) 5. punkta 2. daļā izskaidrots, ka galīgajam sodam katrā ziņā jābūt lielākam par sodu, kas noteikts nosacīti vai tad, ja piemēro sprieduma izpildīšanas atlikšanu, vai lielākam par soda daļu, kas palikusi neizciesta sakarā ar nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu, notiesājot nosacīti ar brīvības atņemšanu, obligāti iesaistot darbā, nosacīti atbrīvojot no brīvības atņemšanas vietām, obligāti iesaistot darbā.

(1983. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

28. Tiesām nelokāmi jāievēro PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 29. jūnija lēmuma «Par tiesu praksi soda noteikšanas vispārīgo principu piemērošanā» 8. punkta 1. daļā ietvertie vadošie izskaidrojumi, ka noteikt vieglāku sodu, nekā paredzēts likumā, iespējams, tikai ievērojot sevišķus lietas apstākļus kopībā ar ziņām par vainīgā personību. Pie tam par sevišķiem var atzīt apstākļus (to skaitā arī likumā paredzētos atbildību mīkstinošos), kas būtiski

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 25. jūnija lēmums Nr. 4 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par noziegumu recidīva apkarošanu» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1986. gada 16. janvāra lēmumu Nr. 5.

samazina izdarītā nozieguma sabiedriskās bīstamības pakāpi, un vainīgā personību.

29. Piemērojot Latvijas PSR KĶ 24.¹ pantu, sprieduma motīvu daļā jābūt ne vien atsaucei uz iespēju vainīgo labot, neizolējot no sabiedrības, tikai realizējot uzraudzību pār viņu, bet arī jāmin objektīvi dati, kas apstiprina tādu tiesas secinājumu.

30. Izskatot lietas par zādzību, atklātu zādzību, laupīšanu un krāpšanu pastiprinošos apstākļos, tiesām jāapspriež jautājums par papildsoda — mantas konfiskācijas piemērošanu un lēmums šajā jautājumā obligāti jāatspoguļo spriedumā.

(1983. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

31. Tiesām vispusīgi jāaktivizē sava darbība, atklājot un novēršot cēloņus un apstākļus, kas sekmējuši pilsoņu personiskās mantas apdraudējumus, asāk jāreaģē uz gadījumiem, kad noskaidrots, ka nozieguma izdarīšanu sekmējusi liekēdība, alkoholisms, cits pretsabiedriska dzīvesveids, apstākļi, ka nav laikus veikti pasākumi, lai novērstu un izskaustu minētos faktus, kā arī nepilngadīgo bezuzraudzība, nenormāli dzīves un audzināšanas apstākļi ģimenē, skolā, darba kolektīvā.

31.1. Gadījumos, kad pilsoņu personiskās mantas apdraudējumi izdarīti žūpības dēļ un nolūkā iegūt līdzekļus alkoholisko dzērienu iegādei, tiesām jāveic pasākumi, lai ne tikai noskaidrotu apstākļus, kādos vainīgais pārmērīgi lietojis alkoholiskos dzērienus un nepieciešamību viņu ārstēt no alkoholisma, bet arī lai noskaidrotu nolaupītā realizācijas apstākļus un atkarībā no tiem jāizvirza jautājums par personu, kuras iegādājušās tādu mantu, saukšanu pie kriminālās vai cita veida atbildības.

(1986. gada 2. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 2 redakcijā.)

32. Latvijas PSR Augstākās Tiesas Krimināllietu tiesas kolēģijai, izskatot minēto kategoriju lietas, jāreaģē uz visiem tautas tiesu pieļautajiem trūkumiem un kļūdām un likuma robežās tās jānovērš.

33. Atzīt par spēku zaudējušu Latvijas PSR Augstākās Tiesas 1972. gada 12. jūnija lēmumu Nr. 7 «Par tiesu praksi lietās par pilsoņu personiskās mantas apdraudējumiem, izdarot zādzību, atklātu zādzību vai laupīšanu».

**42. PAR TO, KĀ REPUBLIKAS TIESAS IZPILDA LATVIJAS PSR
AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA 1980. GADA 29. SEPTEMBRA
LĒMUMU NR. 6 «PAR LATVIJAS PSR TIESU PRAKSI LIETĀS
PAR PILSOŅU PERSONISKĀS MANTAS APDRAUDEJUMIEM,
IZDAROT ZĀDZĪBU, ATKLĀTU ZĀDZĪBU, LAUPIŠANU
VAI KRĀPŠANU»**

(1986. gada 2. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 2)

Noklausījies Tukuma un Rēzeknes rajonu tautas tiesu priekšsēdētāju V. Studenta un Ž. Ciprus ziņojumus un Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekļa L. Lotko referātu par tiesu praksi lietās par pilsoņu personiskās mantas apdraudējumiem, izdarot zādzību, atklātu

zādzību, laupīšanu un krāpšanu, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums atzīmē, ka republikas tiesas visumā pareizi piemēro likumus par atbildību par šiem noziegumiem, vadās no minētā Plēnuma lēmuma izskaidrojumiem.

Tai pašā laikā tiesu darbībā ir kļūdas un trūkumi.

Tiek pieļautas kļūdas noziegumu kvalificēšanā. Tādas kļūdas saistītas kā ar faktisko lietas apstākļu nepareizu novērtēšanu, tā ar nepareizu likuma piemērošanu, izlemjot jautājumu par kvalificējošo pazīmju, it īpaši tādu pazīmju kā ievērojama zaudējuma nodarīšana cietušajam un iekļūšana dzīvoklī esamību.

Tiesas secinājumi par nodarītā zaudējuma atzīšanu par ievērojamu ne vienmēr tiek motivēti un spriedumā netiek norādīts, kādēļ zaudējums cietušajam atzīts par ievērojamu.

Dažādi tiek kvalificētas vainīgo darbības, kad nolaupīšana, iekļūstot dzīvoklī, satur citas kvalificējošas pazīmes.

Vienas tiesas iepriekšminētajos apstākļos nolaupīšanu kvalificē tikai pēc Latvijas PSR KK 139. vai 140. panta 3. daļas, citas tiesas — papildus arī pēc šo pantu 2. daļas.

Pietiekami pilnīgi netiek noskaidroti cēloņi un apstākļi, kas veicinājuši personiskās mantas nolaupīšanas izdarīšanu, it īpaši apstākļi, kādos noziegums izdarīts dzēruma stāvoklī, lai iegūtu līdzekļus alkoholisko dzērienu iegādei, nolaupītā realizācijas apstākļi, kā arī apstākļi, kādos noziegumus izdarījuši nepilngadīgie.

Trūkumi ir arī sodu noteikšanas praksē par šiem noziegumiem, tie izpaudušies likumu par soda individualizāciju pārkāpšanā.

Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību precīzi un nelokāmi ievērot likumus un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma izskaidrojumus, kas ietverti 1980. gada 29. septembra lēmumā «Par Latvijas PSR tiesu praksi lietās par pilsoņu personiskās mantas apdraudējumiem, izdarot zādzību, atklātu zādzību, laupīšanu vai krāpšanu», ņemot vērā, ka šo noziegumu izplatība un kaitējums, kāds nodarīts pilsoņu tiesībām un interesēm un sabiedrībai, rada neatliekamu vajadzību aktīvi un konsekventi cīnīties pret šiem noziegumiem.

2. Izskatot šīs kategorijas lietas, tiesām, pamatojoties uz Latvijas PSR KPK 19. un 48. pantu, jālieto visi likumā paredzētie līdzekļi, lai pilnīgi, vispusīgi un objektīvi izmeklētu visus lietas apstākļus, noskaidrotu visus nozieguma dalībniekus, nolaupītā realizācijas apstākļus, nozieguma cēloņus un izdarīšanas apstākļus. Sevišķa uzmanība šiem apstākļiem jāpievērš lietās par noziegumiem, kurus izdarījušas personas, kas pārmērīgi lieto alkoholiskos dzērienus un izdarījušas noziegumus, lai iegādātos alkoholiskos dzērienus, personām, kas agrāk sodītas, un nepilngadīgo izdarīto noziegumu apstākļiem.

3. Sakarā ar grozījumiem likumdošanā un izpildot PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmuma Nr. 2 14. punktu, kurā izskaidroti jēdzieni «iekļūšana» un «dzīvoklis», kas iekļauti arī Latvijas PSR KK 139., 140. un 141. pantā, izdarīt Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1980. gada 29. septembra lēmumā Nr. 6 «Par Latvijas PSR tiesu praksi lietās par pilsoņu personiskās

mantas apdraudējumiem, izdarot zādzību, atklātu zādzību, laupīšanu vai krāpšanu» šādus grozījumus un papildinājumus.

3.1. Papildināt 2. punktu ar šāda satura apakšpunktiem 2.3. un 2.3.1:

«2.3. Noskaidrojot terminu «iekļūšana», «dzīvoklis» saturu atbilstoši Latvijas PSR KK 139., 140., 141. pantam, tiesām jāvadās no PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmuma Nr. 2 izskaidrojumiem, kas izklāstīti 14. punktā, paturot vērā, ka

«Iekļūšana» ir slepena vai atklāta ielaušanās dzīvoklī, lai izdarītu zādzību, atklātu zādzību vai laupīšanu. To var izdarīt, gan pārvarot šķēršļus vai cilvēku pretošanos, gan bez tā. «Iekļūšanu» var realizēt arī ar palīgierīcēm, kad vainīgais izlaužas priekšmetus iegūst, neieejot dzīvoklī.

«Dzīvoklis» ir telpa, kura paredzēta cilvēku pastāvīgai vai pagaidu dzīvošanai un kurā atrodas viņiem esošā manta vai tās daļa. Pie tā pieder arī vienotas telpas sastāvdaļas, kurās cilvēki pagaidām var neatrasties un tieši nedzīvot. Jēdzienā «dzīvoklis» nevar iekļaut cilvēku dzīvošanai neizmantojamas sētas izbūves, pagrabus, klētis, garāžas un citas telpas, kuras atdalītas no dzīvojamām celtnēm.»

«2.3.1. Izlemjot jautājumu par iekļūšanu dzīvoklī, tiesām jāņem vērā, ka iekļūšana var notikt gan slēgtā, gan neaizsargātā telpā, to var realizēt arī bez ieiešanas pašā dzīvoklī ar dažādu palīgierīču (āķu, magnētu u. tml.) palīdzību.

Tā kā «iekļūšana» obligāti paredz nolūku izdarīt zādzību, atklātu zādzību vai laupīšanu, tiesu pienākums konstatēt, kādā nolūkā vainīgais iekļuvis dzīvoklī un kad viņam radies nodoms sagrābt mantu, ņemot vērā, ka gadījumos, kad persona atradies dzīvoklī citā nolūkā un tikai pēc tam kaut kādu faktoru ietekmē nolēmusi sagrābt svešu mantu, viņas darbības nevar uzskatīt kā saistītas ar iekļūšanu.

Par dzīvokli var atzīt ne tikai dzīvokļus un individuālās mājas, bet arī vasarnīcu un dārza mājiņas, istabas kopmītnēs un viesnīcās u. tml., kā arī dzīvojamai telpai cieši blakus esošās tās daļas (lodžijas, balkoni, individuālajās mājās — pagrīde, bēniņi, virtuve, pieliekamais, mājas daļa, kuru izmanto vasaru u. tml.). Pie tam pilsoņu mantas nolaupīšanai no telpas, kura ir dzīvoklis, jāiekļaujas vainīgā nodomā.»

3.2. Izdarīt grozījumus 3. punktā, izsakot to šādā redakcijā:

«3. Jautājums, vai vainīgā darbībā, kurš izdarījis pilsoņu personiskās mantas zādzību vai atklātu zādzību, ir tāda kvalificējoša pazīme kā ievērojama materiāla zaudējuma nodarīšana cietušajam, jāizlemj atkarībā no konkrētajiem lietas apstākļiem, ņemot vērā nolaupītās mantas vērtību un daudzumu, cietušā materiālo stāvokli un citus datus. Šā jautājuma izlemšana jāmotivē, bet gadījumos, kad zaudējuma apmērs naudas izteiksmē nepārsniedz 200 rubļu, spriedumā bez tam jānorāda, konkrēti kādēļ cietušajam nodarītais zaudējums tiek atzīts par ievērojamu.»

3.3. Lēmuma 16. punktu papildināt ar šāda satura apakšpunktu 16.1:

«16.1. Ja pilsoņu personiskās mantas nolaupīšana, kas bijusi saistīta ar iekļūšanu dzīvoklī, izdarīta personu grupā pēc iepriekš-

jas norunas vai atkārtoti, vai cietušajam nodarījusi ievērojamus zaudējumus, vainīgā darbības jākvalificē tikai pēc Latvijas PSR KK 139. vai 140. panta 3. daļas. Pie tam spriedumā jānorāda visas kvalificējošās pazīmes.

Ja nolaupīšana izdarīta lielos apmēros, vainīgā darbības neatkarīgi no tā, vai tāda nolaupīšana izdarīta vienā reizē vai lielais apmērs radies vairāku nolaupīšanu izdarīšanas rezultātā, jākvalificē tikai pēc Latvijas PSR KK 139. panta 4. daļas vai 140. panta 4. daļas, norādot spriedumā visas konstatētās kvalificējošās pazīmes.

Personas darbības, kura izdarījusi personiskās mantas vairākas nolaupīšanas, no kurām daļa tikusi izdarīta, iekļūstot dzīvoklī, pēc Latvijas PSR KK 139. panta 3. daļas vai 140. panta 3. daļas jākvalificē tikai tajā daļā, kurā nolaupīšana bijusi saistīta ar iekļūšanu dzīvoklī.»

3.4. Lēmuma 31. punktu papildināt ar šāda satura apakšpunktu 31.1.:

«31.1. Gadījumos, kad pilsoņu personiskās mantas apdraudējumi izdarīti žūpības dēļ un nolūkā iegūt līdzekļus alkoholisko dzērienu iegādei, tiesām jāveic pasākumi, lai ne tikai noskaidrotu apstākļus, kādos vainīgais pārmērīgi lietojis alkoholiskos dzērienus un nepieciešamību viņu ārstēt no alkoholisma, bet arī lai noskaidrotu nolaupītā realizācijas apstākļus un atkarībā no tiem jāizvirza jautājums par personu, kuras iegādājušās tādu mantu, saukšanu pie kriminālās vai cita veida atbildības.»

SAIMNIECISKIE NOZIEGUMI

43. PAR LATVIJAS PSR TIESU PRAKSI, PIEMĒROJOT LIKUMUS, KAS PAREDZ ATBILDĪBU PAR SPEKULĀCIJU

(1982. gada 27. septembra Plēnuma lēmums Nr. 5 ar grozījumiem,
kas izdarīti ar 1984. gada 24. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 6
un 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 5)

Noklausījies Jūrmalas pilsētas tautas tiesas priekšsēdētāja H. Mika, Rīgas pilsētas Maskavas rajona tautas tiesas priekšsēdētāja R. Rupeneita ziņojumus un Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekļa G. Kužņecova referātu par to, kā republikas tiesas savā praksē piemēro likumus par atbildību par spekulāciju, Plēnums atzīmē, ka tiesas šīs kategorijas lietas pamatvilcienos izskata pareizi.

Tomēr tiesas, izskatot šīs lietas, dažkārt pieļauj kļūdas un trūkumus, kas mazina cīņas efektivitāti pret šāda veida noziegumiem.

Ir gadījumi, kad tiesas nepievērš vajadzīgo uzmanību faktiem, kas liecina, ka ne visas ar spekulāciju saistītās personas tiek sauktas pie atbildības; ne vienmēr spekulācijā vainīgās personas, kad tam ir pamats, tiek sauktas pie atbildības par citu noziegumu izdarīšanu, kas saistīti ar spekulāciju; tiesu praksē nav pilnīgas vienotības, novērtējot apstākļus, kas norobežo sīko spekulāciju no krimināli sodāmas spekulācijas, kā arī apstākļus, kas nosaka spekulāciju lielos

apmēros; ir ne mazums gadījumu, kad izdarītajai spekulācijai ir vairākas Latvijas PSR KK 149. panta 2. daļā paredzētās kvalificējošās pazīmes, taču ne visas tiek inkriminētas personai, kura saukta pie atbildības pēc minētā panta; atsevišķos gadījumos netiek konfiscēti spekulācijas priekšmeti un netiek nodota valsts ienākumos nauda un citas vērtības, kas iegūtas noziedzīgā ceļā.

(1984. gada 24. decembra Plēnuma lēmuma Nr. 6 redakcijā.)

Tiesas ne vienmēr konsekventi izpilda likuma prasības par soda individualizāciju, dažkārt nosaka neattaisnoti mīkstus sodus; nepietiekami tiek novērtēta Latvijas PSR KK 149. panta 2. daļā paredzētā papildsoda audzinošā un brīdinošā iedarbība.

Ne vienmēr tiesa izvirza vajadzīgās prasības attiecībā uz šīs kategorijas lietās izdarītās iepriekšējās izmeklēšanas un izziņas kvalitāti vispār un noziegumu veicinošo apstākļu noskaidrošanu, konkrēti — dažkārt neko nedara, lai novērstu šos izmeklēšanas un izziņas orgānu pieļautos trūkumus; ir gadījumi, kad minētie apstākļi lietā gan konstatēti, taču tiesas neveic likumā paredzētos pasākumus to novēršanai.

Izskatot šīs kategorijas lietas, tiesas vāji izmanto tiesas procesu, it īpaši izbraukuma tiesas sēžu brīdinošo un audzinošo ietekmi.

Lai pastiprinātu cīņu pret spekulāciju, uzlabotu šīs kategorijas lietu iztiesāšanas kvalitāti un novērstu minētos trūkumus tiesu praksē, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību precīzi un nelokāmi ievērot likumus par spekulācijas apkarošanu un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma izskaidrojumus, kas doti 1974. gada 13. decembra lēmumā «Par tiesu praksi spekulācijas lietās»¹ un 1981. gada 27. novembra lēmumā «Par tiesu praksi likumu piemērošanā, kuri paredz atbildību par spekulāciju, un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1974. gada 13. decembra lēmuma Nr. 11 «Par tiesu praksi spekulācijas lietās «izpildes gaitu», ņemot vērā, ka šie noziegumi nodara kaitējumu gan valstij, gan pilsoņu interesēm.

2. Izskatot šīs kategorijas lietas, tiesām, vadoties no Latvijas PSR KPK 19. panta, jāveic visi likumā paredzētie pasākumi, lai vispusīgi, pilnīgi un objektīvi izmeklētu lietas apstākļus, pievēršot sevišķu uzmanību visu nozieguma dalībnieku un spekulācijas priekšmetu iegūšanas avotu noskaidrošanai, asāk jāreaģē uz iepriekšējās izmeklēšanas un izziņas orgānu pieļautajiem trūkumiem un kļūdām.

3. Tiesām nelokāmi jāievēro PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1974. gada 13. decembra lēmuma «Par tiesu praksi spekulācijas lietās» 10. punkts, kas izskaidro, ka jautājuma izlemšana, vai vainīgā darbībā ir pazīmes par spekulāciju lielos apmēros, atkarīga no lietas konkrētajiem apstākļiem, ievērojot faktiski iegūtās vai paredzētās peļņas apmēru, uzpirkto un tālāk pārdoto preču daudzumu, kā arī to vērtību.

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1974. gada 13. decembra lēmums Nr. 11 «Par tiesu praksi spekulācijas lietās» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7 un 1985. gada 21. jūnija lēmumu Nr. 12.

Atzīt par pareizu republikas tiesu praksi, ka spekulācija lielos apmēros parasti ir gadījumos, kad iegūtās vai paredzētās peļņas apmērs pārsniedz 200 rubļus, bet spekulācija sīkos apmēros parasti ir gadījumos, kad iegūtās vai paredzētās peļņas apmērs nepārsniedz 30 rubļus.

Turklāt nav pieļaujams no peļņas summas izslēgt vainīgā izdevumus (izdevumi par braucienu, mājokli u. tml.), kas viņam radušies spekulācijas priekšmetu ieguves un tālākpārdošanas laikā.

4. (Atzīts par spēku zaudējušu ar 1984. gada 24. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 6.)

5. Ja vainīgā darbībā ir vairākas Latvijas PSR KK 149. panta 2. daļā paredzētās kvalificējošās pazīmes, tad tās visas jāinkriminē tiesājamam un par to jānorāda tiesas spriedumā.

6. Ja vainīgā darbībā ir citi ar spekulāciju saistīti noziegumi, tiesām, ja tam ir pamats, jāveic pasākumi tādu personu saukšanai pie atbildības par visiem izdarītajiem noziegumiem.

Turklāt jāņem vērā, ka saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1975. gada 14. marta lēmuma «Par tiesu praksi pircēju un pasūtītāju apkrāpšanas lietās» 10. punktā doto izskaidrojumu, ka par alkoholisko dzērienu vai citu produktu uzpirkšanu un tālākpārdošanu iedzīvošanās nolūkā par augstākām cenām, nekā sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumu cenrādī iestājas atbildība nevis par pircēju apkrāpšanu, bet par spekulāciju.

7. Tiesām jāņem vērā, ka gadījumos, kad spekulācija ar alkoholiskiem dzērieniem saistīta ar alkoholisko dzērienu lietošanas perēkļu turēšanu, vainīgā darbības jākvalificē izdarīto noziegumu kopumā — pēc Latvijas PSR KK 149. panta un 208. panta 2. daļas. (1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

8. Tiesām jāievēro, ka citas personas tiša atbalstīšana preču vai citu priekšmetu uzpirkšanā un tālākpārdošanā iedzīvošanās nolūkā, piemēram, nodrošināšana ar transportu vai citāda atbalstīšana, jākvalificē pēc Latvijas PSR KK 17. un 149. panta kā līdzdalība spekulācijā.

9. Tiesām nelokāmi jāpiemēro likumā paredzētie stingrie sodi nozieguma organizētājiem un citiem tā aktīviem dalībniekiem, kā arī personām, kas izdarijušas spekulāciju pastiprinošos apstākļos un dzīvo parazitisku dzīvi.

Tajā pašā laikā jāizmanto likuma piešķirtās iespējas noteikt ar brīvības atņemšanu nesaistītu sodu vainīgajiem, kuru personība un atbildību mīkstinošie apstākļi dod pamatu secināt, ka viņu labošanu var panākt bez izolācijas no sabiedrības.

10. Tiesām plašāk jāizmanto papildsodu audzinošā un brīdinošā ietekme.

Nosakot sodu pēc Latvijas PSR KK 149. panta 1. daļas, kas paredz iespēju piemērot mantas konfiskāciju, tiesām saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1974. gada 13. decembra lēmuma «Par tiesu praksi spekulācijas lietās» 11. punktu jāapspriež jautājums par šā papildsoda piemērošanu vai nepiemērošanu vainīgajam un saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1980. gada 29. augusta

lēmuma «Par tiesu praksi papildsodu noteikšanā»¹ 4. punktu spriedumā jāuzrāda pieņemtā lēmuma motīvi.

Turklāt nepieciešams ievērot PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1980. gada 29. augusta lēmuma «Par tiesu praksi papildsodu noteikšanā» 3. punkta izskaidrojumu: nosakot pamatsodu zemāku par zemāko robežu, kāda par attiecīgo noziegumu paredzēta likumā, vai arī nosakot citu, vieglāku pamatsoda veidu, nav izslēgta iespēja piemērot vainīgajam papildsodu.

(1984. gada 24. decembra Plēnuma lēmuma Nr. 6 redakcijā.)

11. Tiesām katrā lietā stingri jāievēro PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1974. gada 13. decembra lēmuma «Par tiesu praksi spekulācijas lietās» 12. punkta izskaidrojumi, ka, pamatojoties uz Latvijas PSR KPK 66. pantu, vainīgajam piederošie spekulācijas priekšmeti konfiscējami, bet nauda un citas vērtības, kas iegūtas noziedzīgā ceļā, nododamas valsts ienākumos.

Ja nauda un citas vērtības, kas iegūtas spekulācijas rezultātā, nav atrastas, nepamatoti iegūtais piedzenams valsts ienākumos.

12. Tiesām šīs kategorijas lietās jāpanāk noziegumu cēloņu un tos veicinošo apstākļu pilnīga un vispusīga noskaidrošana un jāveic pasākumi to novēršanai uz Latvijas PSR KPK 317. pantā paredzētajiem pamatiem un kārtībā.

Lai paaugstinātu tiesas procesu brīdinošo un audzinošo iedarbību spekulācijas lietās, plašāk praktizēt izbraukuma tiesas sēdes ar sabiedrības pārstāvju piedalīšanos.

13. Latvijas PSR Augstākās Tiesas Kriminālietu tiesas kolēģijai pastiprināt uzraudzību pār to, lai tiesas, izskatot spekulācijas lietas, pareizi un vienveidīgi piemērotu likumu un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus.

44. PAR LATVIJAS PSR TIESU PRAKSI, PIEMĒROJOT LIKUMUS, KAS PAREDZ ATBILDĪBU PAR PIRCEJU UN PASŪTĪTĀJU APKRĀPŠANU

(1982. gada 28. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 3)

Noklausījies un apspriedis Rīgas pilsētas Ļeņingradas rajona tautas tiesas priekšsēdētāja V. Vamžas un Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekļa G. Kuņņecova ziņojumus par republikas tiesu praksi lietās par pircēju un pasūtītāju apkrāpšanu, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums atzīmē, ka minētās kategorijas lietas visumā tiek izskatītas pareizi.

Tai pašā laikā, izskatot šīs kategorijas lietas, dažkārt tiek pieļautas kļūdas, kas pazemina cīņas iedarbīgumu pret ļaunprātībām tirdzniecības, sabiedriskās ēdināšanas, iedzīvotāju sadzīves pakalpojumu un komunālās saimniecības uzņēmumos.

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1980. gada 29. augusta lēmums Nr. 6 «Par tiesu praksi papildsodu noteikšanā» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

Tiesas nereti atstāj bez ievēribas faktus, kas liecina par to, ka ne visas personas, kam sakars ar pircēju vai pasūtītāju apkrāpšanu, sauktas pie atbildības; pircēju un pasūtītāju apkrāpšanā apsūdzētājam ne vienmēr inkriminēti citi noziegumi, kas saistīti ar apkrāpšanu; bieži vien nepilnīgi izmeklēti apstākļi, kuriem ir būtiska nozīme, lai norobežotu pircēju vai pasūtītāju apkrāpšanas pabeigtu sastāvu no mēģinājuma izdarīt tādu noziegumu lielā apmērā; tiesu praksē nav pilnīgas vienotības, novērtējot apstākļus, kas nosaka pircēju un pasūtītāju apkrāpšanu lielā apmērā; ir ne mazums gadījumu, kad nodarījums par pircēju vai pasūtītāju apkrāpšanu satur vairākas Latvijas PSR KK 150. panta 2. daļā paredzētās kvalificējošās pazīmes, bet ne visi tādi apstākļi inkriminēti personai, kas saukta pie kriminālatbildības pēc šā panta.

Tiesas ne vienmēr konsekventi ievēro likuma prasību par soda individualizāciju; tiek izraudzīti neattaisnojami mīksti sodi, nepietiekami novērtēta papildsodu audzinošā un brīdinošā iedarbība.

Tiesas ne vienmēr izlemj jautājumu par pircēju vai pasūtītāju apkrāpšanas rezultātā nepamatoti iegūtā piedziņu cietušo labā, bet gadījumos, kad cietušie nav konstatēti, — valsts labā; tiesas vispār ne vienmēr ir pietiekami prasīgas, lai izmeklēšana šīs kategorijas lietās būtu kvalitatīva, konkrēti — noziegumu veicinātāju apstākļu noskaidrošanā; bieži vien neveic vajadzīgos pasākumus, lai novērstu trūkumus, kurus pieļāvuši izmeklēšanas orgāni; reizē ar to ir gadījumi, kad norādīti apstākļi noskaidroti, taču tiesa neveic likumā paredzētos pasākumus to novēršanai. Tiesas vāji izmanto tiesas procesu brīdinošo un audzinošo iedarbību, sevišķi izbraukuma tiesas sēdēs.

Lai pastiprinātu cīņu pret pircēju un pasūtītāju apkrāpšanu, lai uzlabotu šīs kategorijas lietu izskatīšanas kvalitāti un novērstu atzīmētos trūkumus tiesu praksē, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma j:

1. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību precīzi un nelokāmi ievērot likumus, kas vērsti pret pircēju un pasūtītāju apkrāpšanu un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1975. gada 14. marta lēmuma «Par tiesu praksi pircēju un pasūtītāju apkrāpšanas lietās» izskaidrojumus, ņemot vērā, ka ar šāda veida noziegumiem tiek pārkāptas padomju tirdzniecības, sabiedriskās ēdināšanas, sadzīves pakalpojumu, komunālās saimniecības uzņēmumu un pilsoņu intereses.

2. Izskatot šīs kategorijas lietas, stingri ievērojot Latvijas PSR KPK 19. pantu, tiesām jāveic visi likumā paredzētie pasākumi par vispusīgu, pilnīgu un objektīvu visu lietas apstākļu izmeklēšanu, pievēršot sevišķu uzmanību visu nozieguma dalībnieku atklāšanai, jāņem vērā, ka par pircēju un pasūtītāju apkrāpšanas līdzdalībniekiem var būt gan tirdzniecības, sabiedriskās ēdināšanas, sadzīves pakalpojumu un komunālās saimniecības uzņēmumu darbinieki, kas tieši nepilda pircēju un pasūtītāju apkalpošanas funkcijas, gan arī privātpersonas.

3. Izlemjot jautājumu par to amatpersonu darbības kvalifikāciju, kuras izdarušas pircēju un pasūtītāju apkrāpšanu, lai noslēptu materiālo vērtību vai naudas līdzekļu iztrūkumu, kas radies

izlaupīšanas, dienesta stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas vai nolaidības dēļ, tiesām jāievēro, ka saskaņā ar minētā PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma lēmuma 9. punktā ietvertajiem vadošajiem izskaidrojumiem tādas darbības kvalificējamās pēc Latvijas PSR KK 150. panta, kā arī atkarībā no lietas apstākļiem pēc Latvijas PSR KK 88., 162. un 163. panta.

Ja tādas personas izdarījušas dienesta viltojumu, lai apkrāptu pircējus un pasūtītājus, tad viņu darbības bez tam kvalificējamās arī pēc Latvijas PSR KK 166. panta.

4. Tiesām nelokāmi jāvadās no minētā PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma lēmuma 8. punkta, kas izskaidro, ka jautājums par to, vai vainīgā darbībā ir pircēju un pasūtītāju liela apmēra apkrāpšanas pazīmes, jāizlemj atkarībā no lietas konkrētajiem apstākļiem, ņemot vērā kopējo summu, par kādu apkrāpšana izdarīta.

Pie tam jāņem vērā, ka gadījumos, kad vainīgā darbībā konstatēts nodoms izdarīt apkrāpšanu lielos apmēros, bet tas pilnā apjomā nav īstenots no vainīgā neatkarīgu iemeslu dēļ, tad noziegums kvalificējams pēc Latvijas PSR KK 15. panta 2. daļas un 150. panta 2. daļas kā mēģinājums izdarīt apkrāpšanu lielos apmēros.

Ja vainīgā darbības satur vairākas Latvijas PSR KK 150. panta 2. daļā paredzētās kvalificējošās pazīmes, tām visām jābūt inkriminētām tiesājamam un par to jābūt norādītam arī tiesas spriedumā.

5. Tiesām obligāti jāpiemēro likumā paredzētie bargie sodi nozieguma organizētājiem un citiem aktīviem tā dalībniekiem, kā arī personām, kuras izdarījušas apkrāpšanu pastiprinošos apstākļos.

Tai pašā laikā jāizmanto likumā paredzētā iespēja noteikt sodu bez brīvības atņemšanas personām, kuru personība un atbildību mīkstinošie apstākļi dod pamatu secināt, ka viņu labošana būs iespējama bez izolācijas no sabiedrības.

6. Tiesām plašāk jāizmanto likumā paredzēto papildsodu audzināšana un brīdinošā iedarbība, konkrēti — tiesību atņemšana ieņemt noteiktus amatus vai tiesību atņemšana uz zināmu nodarbošanos.

Pie tam jāņem vērā, ka, notiesājot vainīgo pēc Latvijas PSR KK 150. panta 2. daļas, papildsoda noteikšana, atņemot tiesības ieņemt noteiktus amatus, ir obligāta un to var nepiespriest tikai uz Latvijas PSR KK 41. pantā norādītajiem pamatiem, obligāti norādot spriedumā tādas soda mīkstināšanas motīvus un atsaucoties uz minēto KK pantu.

Sai sakarā tiesām stingri jāievēro PSRS Augstākās Tiesas 1980. gada 29. augusta Plēnuma lēmuma «Par tiesu praksi papildsodu noteikšanā»¹ 3. punkta 2. daļas izskaidrojumi par to, ka, nosakot pamatsodu zemāku par zemāko robežu, kāda par attiecīgu noziegumu paredzēta likumā, vai arī pārejot uz citu, vieglāku pamatsoda veidu, neizslēdz iespēju piemērot vainīgajam papildsodu.

Gadījumos, kad tiesa atzīst, ka nav iespējams saglabāt tiesības ieņemt noteiktus amatus vai tiesības uz zināmu nodarbošanos per-

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1980. gada 29. augusta lēmums Nr. 6 «Par tiesu praksi papildsodu noteikšanā» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

sonai, kas atzīta par vainīgu Latvijas PSR KK 150. panta 1. daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, ir likumīgs pamats saskaņā ar Latvijas PSR KK 27. pantu noteikt tādai personai papildsodu — tiesību atņemšanu ieņemt noteiktus amatus vai tiesību atņemšanu uz zināmu nodarbošanos. Tādā gadījumā spriedumā jāatsaucas uz Latvijas PSR KK 27. pantu.

Nosakot papildsodu mantas konfiskācijas veidā pēc Latvijas PSR KK 150. panta 2. daļas, kas paredz iespēju piemērot vai nepiemērot mantas konfiskāciju, tiesām saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas 1980. gada 29. augusta Plēnuma lēmuma «Par tiesu praksi papildsodu noteikšanā» 4. punktu spriedumā jānorāda pieņemtā lēmuma motīvi.

7. Tiesām katrā lietā jāizlemj jautājums par pircēju vai pasūtītāju apkrāpšanas rezultātā nepamatoti iegūtā piedziņu cietušo labā, bet, kad cietušie nav konstatēti, — valsts labā.

8. Neatļaidīgi jācenšas panākt, lai izskatītājās šīs kategorijas lietās pilnīgi un vispusīgi tiktu noskaidroti nozieguma cēloņi un veicinātāji apstākļi, un to novēršanai jāpieņem blakus lēmumi uz tiem pamatiem un tādā kārtībā, kas paredzēta Latvijas PSR KK 317. pantā.

Lai paaugstinātu tiesas procesu audzinošo un brīdinošo nozīmi lietās par pircēju un pasūtītāju apkrāpšanu, plašāk jāorganizē lietu izskatīšana izbraukuma tiesas sēdēs ar sabiedrības pārstāvju piedalīšanos.

Plašāk izvērst sprieduma norakstu nosūtīšanu uz notiesāto darbavietām, lai tos apspriestu darba kolektīvos, pilnīgāk jāizmanto prese, radio un televīzija tiesas procesu izklāstīšanai.

9. Latvijas PSR Augstākās Tiesas Krimināllietu tiesas kolēģijai pastiprināt uzraudzību pār to, lai tiesas pareizi un vienveidīgi piemērotu likumus, izskatot lietas par pircēju un pasūtītāju apkrāpšanu.

10. Atzīt par spēku zaudējušu Latvijas PSR Augstākās Tiesas 1968. gada 18. septembra Plēnuma lēmumu Nr. 4 «Par tiesu praksi lietās par pircēju apkrāpšanu ar nepilnu mēru un svaru, kā arī pārsniedzot noteiktās mazumtirdzniecības cenas, pieprasot lielāku maksu, vai par citādu apkrāpšanu Latvijas PSR tirdzniecības un sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumos».

45. PAR TIESU PRAKSI, PIEMĒROJOT KRIMINĀLLIETĀS LIKUMUS PAR DABAS AIZSARDZĪBU

(1976. gada 5. aprīļa Plēnuma lēmums Nr. 3 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3 un 1988. gada 27. jūnija lēmumu Nr. 5)

Apspriedis tiesu prakses izpētes rezultātus, lietās par nelikumīgiem zivju rūpaliem, nelikumīgu medīšanu, mežu nelikumīgu ciršanu un ūdenskrātuvju piesārņošanu, Plēnums atzīmē, ka republikas tiesas izlemj minētās kategorijas lietas galvenajos vilcienos pareizi.

Tai pašā laikā tiesu darbā, piemērojot dabas aizsardzības likumus, ir arī trūkumi.

Tiesas ne vienmēr pilnīgi noskaidro lietā svarīgus apstākļus, dažkārt spriedumā nenorāda, kādi konkrēti dabas aizsardzības noteikumi pārkāpti.

Ir atsevišķas kļūdas nodarījuma kvalifikācijā un ar nelikumīgu medišanu un meža ciršanu nodarīto zaudējumu apmēru noteikšanā.

Vairākos gadījumos tiesas pilnā mērā nenovērtē nodarījuma sabiedriskās bīstamības pakāpi, nodarīto zaudējumu raksturu un apmēru un sakarā ar to nosaka neattaisnojami mīkstus sodus.

Ne vienmēr tiesas konfiscē peldošos līdzekļus, kas izmantoti kā nozieguma rīki nelikumīgā zvejošanā vai nelikumīgā medišanā.

Nepietiekami tiek izmantota tiesas procesu audziņošā un brīdinošā nozīme. Lietu izskatīšana izbraukuma sēdēs tiek praktizēta ļoti reti. Tiesas pieņem maz blakus lēmumu par apstākļu novēršanu un likvidēšanu, kuri veicina noziegumu izdarīšanu dabas aizsardzībā.

Lai dabas aizsardzības likumi tiesās tiktu piemēroti vienveidīgi un pareizi, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma j:

1. Norādīt tiesām, ka nepieciešams pastiprināt dabas aizsardzības likumpārkāpumu apkarošanu.

Tiesām pilnīgi un vispusīgi jāizmeklē visi lietas apstākļi un pareizi jāpiemēro likumu normas, kas regulē dabas aizsardzību.

Nepieļaut neattaisnojami mīkstu sodu piemērošanu personām, kas rupji pārkāpušas dabas aizsardzības noteikumus, ja šo pārkāpumu rezultātā nodarīti ievērojami zaudējumi medību saimniecībai, zivsaimniecībai vai mežsaimniecībai.

2. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1983. gada 7. jūlija lēmuma Nr. 4 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par dabas aizsardzību». 9. punkta jēgu pēc Latvijas PSR KK 159. punkta 1. daļas kvalificējamās darbības, kad persona, lai iegūtu zivis vai ūdens dzīvniekus vai nodarbotos ar rūpaliem ūdeņos, izmanto bez attiecīgas atļaujas rūpalu zvejas un medību rīkus (tiklus, vadus, elektriskas zvejas ierīces u. c.) vai neatļautus zvejas un medību rīkus, līdzekļus un paņēmienus (sprāgstvielas, indīgas vielas, elektrisko strāvu u. c.). Nozieguma sastāvs ir arī to personu darbībās, kurām gan bijusi atļauja iegūt zivis un ūdens dzīvniekus rūpalos vai nodarboties ar citiem rūpaliem ūdeņos, bet kuras to darijušas saudzēšanas laikā vai neatļautās vietās.

Noziegums, kas paredzēts Latvijas PSR KK 159. panta 1. daļā, jāuzskata par pabeigtu no brīža, kad vainīgais sācis nelikumīgu zveju neatkarīgi no tā, vai viņš zivis vai ūdens dzīvniekus ieguvis vai nav ieguvis.

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

3. Ja persona atkārtoti nodarbojas ar kriminālsodāmu zvejas rūpalu, tad vainīgā darbības kvalificējamās pēc Latvijas PSR KK 159. panta 2. daļas neatkarīgi no tā, vai persona bijusi notiesāta par agrāk izdarītu kriminālsodāmu nodarījumu.

Pie tam jāievēro, ka kriminālsodāmu nodarbošanos ar zivju rūpalu nevar kvalificēt kā atkārtotu, ja agrākā sodāmība vainīgajam noņemta vai dzēsta likumā noteiktajā kārtībā, kā arī tad, ja laikā, kad izdarīts jauns noziegums, jau iestājies noilguma termiņš saukšanai pie kriminālatbildības par agrāk izdarītu noziegumu.

4. Izlemjot jautājumu par to, vai ar nelikumīgu zivju rūpalu nodarīti ievērojami vai lieli zaudējumi, jāņem vērā nozvejoto, iznīcināto vai ievainoto zivju vērtība un daudzums, kā arī cits zivju krājumiem nodarītais kaitējums (zivju mazuļu bojāeja, nārsta vietu iznīcināšana u. c.).

Vai zaudējumi, kas nodarīti ar nelikumīgu medīšanu, ir ievērojami, tiesām jāizlemj, ņemot vērā ne tikai nomedīto meža zvēru un putnu vērtību un daudzumu, bet arī attiecīgās dzīvnieku sugas nozīmīgumu medību saimniecībā.

Jautājumu par to, vai nelikumīgas meža ciršanas rezultātā nodarīti liela apmēra zaudējumi, tiesām jāizlemj, ņemot vērā nocirsto koku vērtību un daudzumu, kā arī koku sugu vērtīgumu.

5. Nosakot ar nelikumīgu zveju nodarīto zaudējumu, tiesām jāvadās no taksēm, kādas noteiktas ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1979. gada 3. septembra lēmumu Nr. 460 (Latvijas PSR Ministru Padomes 1987. gada 27. oktobra lēmuma Nr. 342 redakcijā). Tajos gadījumos, kad nelikumīgi nozvejotās vai iznīcinātās zivis nepieder pie vērtīgas sugas, zaudējumus nosaka pēc mazumcenām saskaņā ar attiecīgo cenrādi.

Ar nelikumīgu medīšanu nodarīto zaudējumu apmēru aprēķina saskaņā ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1984. gada 29. decembra lēmumu Nr. 757 apstiprinātā Nolikuma par medībām un medību platību apsaimniekošanu Latvijas PSR teritorijā 88. punktu.

Ar nelikumīgu meža ciršanu nodarīto zaudējumu apmēru nosaka pēc taksēm, kādas noteiktas ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1982. gada 15. jūnija lēmumu Nr. 336.

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

6. Izskaidrot tiesām, ka kriminālatbildība pēc Latvijas PSR KK 160. panta 1. daļas un 159. panta 3. daļas (izņemot ievērojama zaudējuma nodarīšanu) iestājas, ja līdz atkārtotā likumpārkāpuma izdarīšanai nav pagājis gads, kopš beigusies administratīvā soda izpildīšana par pirmo likumpārkāpumu.

(1983. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

Materiāli par pirmo likumpārkāpumu jāpievieno krimināllietai, un tiesai tie jāizmeklē.

Gadījumā, ja tiesas sēdē nav iespējams noskaidrot šaubas, kas radušās par pirmo likumpārkāpumu, tiesa pieņem lēmumu par lietas nosūtīšanu papildizīņas vai iepriekšējas izmeklēšanas izdarīšanai.

7. Latvijas PSR KK 160. panta 1. daļā un 159. panta 3. daļā paredzētie noziegumi (izņemot ievērojama zaudējuma nodarīšanu) jāuzskata par pabeigtiem no tā brīža, kad pārkāpējs sācis nelikumīgo zveju vai medīšanu, neatkarīgi no tā, vai viņš zivis nozvejojis vai putnus un meža zvērus nomedījis.

8. Ja ar nelikumīgu zivju rūpalu, nelikumīgu medīšanu vai meža ciršanu nodarbojas amatpersona, kurai sakarā ar ieņemamo amatu bijis pienākums cīnīties pret nelikumīgu nodarbošanos ar šādiem rūpaliem, tad, ja ir dienesta stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas pazīmes, tai jāatbild pēc Latvijas PSR KK 162. un 159., 160. vai 161. pantā paredzēto noziegumu kopības.

Ja dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana nav saistīta ar amatpersonas tiešu līdzdalību nelikumīgā zvejā, medišanā vai meža ciršanā, tad šādas šīs personas darbības kvalificējas tikai pēc Latvijas PSR KK 162. panta.

Ja amatpersona, izdarot nelikumīgu zveju, medišanu vai meža ciršanu, nav pārkāpusi savus dienesta pienākumus, tad nodarījums kvalificējams tikai pēc Latvijas PSR KK 159., 160. vai 161. panta.

9. Izskaidrot tiesām, ka saskaņā ar Latvijas PSR KK 225. pantu atbildība iestājas arī par ūdenskrātuvju piesārņošanu ar naftas produktiem, minerālmēsliem, ķīmikālijām un citām vielām, ja iestājušās vai varējušās iestāties šai pantā norādītās sekas.

10. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka gadījumos, kad izlietota vai realizēta ar nelikumīgu zveju, medišanu vai meža ciršanu iegūtā produkcija, uzliekot vainīgajiem pienākumu atlīdzināt nodarītos zaudējumus, tiesai saskaņā ar Latvijas PSR CK 496. pantu jāpiedzen no vainīgajiem arī šīs produkcijas kā nepamatoti iegūta vērtība.

Gadījumos, kad zaudējumi dabas bagātībām nodarīti ar vairāku personu kopējām nelikumīgām darbībām (bezdarbību), vainīgie saskaņā ar Latvijas PSR CK 476. pantu par nodarītā zaudējuma atlīdzināšanu atbild solidāri.

11. Pamatojoties uz Latvijas PSR KPK 66. panta 1. punkta prasībām, tiesai jākonfiscē notiesātajiem kā nozieguma rīki peldošie un citi transporta līdzekļi, kuri pieder viņiem uz personiskā īpašuma tiesību pamata un kurus viņi tieši izmantojuši nelikumīgā zvejā vai medišanā.

12. Lai pastiprinātu tiesas procesu audzinošo nozīmi un piesaistītu plašas sabiedrības uzmanību cīņai pret dabas aizsardzības likumdošanas pārkāpumiem, tiesām biežāk jāpraktizē minētās kategorijas lietu izskatīšana izbraukuma sēdēs apsūdzēto darbavietās vai dzīvesvietās.

13. Izskatot krimināllietas par dabas aizsardzības likumu pārkāpšanu, tiesām, pamatojoties uz lietas apstākļu rūpīgu izmeklēšanu, jānoskaidro cēloņi un apstākļi, kas veicinājuši nozieguma izdarīšanu, un, pieņemot blakus lēmumus, jāizvirza attiecīgām iestādēm priekšlikumi, lai konstatētie trūkumi tiktu novērsti.

14. Sakarā ar šā lēmuma pieņemšanu atzīt par spēku zaudējušu Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1967. gada 6. maija lēmumu Nr. 1 «Par tiesu praksi lietās par nelikumīgu medišanu, nelikumīgu nodarbošanos ar zveju un meža nelikumīgu ciršanu».

AMATNOZIEGUMI

46. PAR TIESU PRAKSI LIETĀS PAR VARAS VAI DIENESTA STĀVOKĻA ĻAUNPRĀTIGU IZMANTOŠANU UN NOLAIDĪBU

(1976. gada 5. jūlija Plēnuma lēmums Nr. 5)

Apspriedis tiesu prakses vispārinājuma materiālus lietās par varas vai dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu un nolaidību, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums atzīmē, ka republikas tiesas

izspriež šīs kategorijas lietas galvenos vilcienos pareizi un nosaka vainīgajiem sodus, ievērojot Latvijas PSR KK 35. panta prasības.

Tomēr tiesu darbā ir arī kļūdas.

Tiek pieļautas kļūdas, norobežojot dienesta stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas nozieguma sastāvu no valsts vai sabiedriskās mantas izlaupišanas, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli.

Atsevišķas kļūdas radušās, nepareizi izprotot likuma norādījumu, ka nepieciešams konstatēt sabiedriski bīstamas sekas — būtisku kaitējumu valsts vai sabiedriskajām interesēm vai pilsoņu tiesībām un interesēm, ko aizsargā likums (Latvijas PSR KK 162. panta 1. daļa, 163. pants), un smagu seku iestāšanos (Latvijas PSR KK 162. panta 2. daļa). Būtiska kaitējuma vai smagu seku jēdziens nereti tiek saistīts vienīgi ar materiāliem zaudējumiem un to apmēru, kaut gan šis kaitējums var būt arī nemateriāls. Tiesas spriedumos nemitivē, kāpēc kaitējums atzīts par būtisku un sekas par smagām. Atsevišķos gadījumos tiesas bez pietiekama pamata saskata amatnozieguma sastāvu tur, kur ir tikai dienesta pārkāpums.

Pietiekami pilnīgi netiek noskaidroti apstākļi, kas apstiprina dienesta stāvokli ļaunprātīgi izmantojušās personas mantkāriģo vai citādu personisko ieinteresētību, kaut gan šīs subjektīvās puses pazīmes ir obligātas Latvijas PSR KK 162. panta 1. daļā paredzētā nozieguma sastāvam.

Tiesu praksē sastopami gadījumi, kad amatpersona, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli, slēpj iztrūkumu, kas radies nolaidības vai citu iemeslu dēļ. Dažas tiesas kļūdaini uzskata, ka tādos gadījumos iztrūkuma apmērs nevar būt kvalificējoša pazīme dienesta stāvokļa ļaunprātīgai izmantošanai, kas izpaudusies iztrūkuma slēpšanā, kaut gan īstenībā šī slēpšana tieši ietekmējusi iztrūkuma palielināšanos un kavējusi tā savlaicīgu atklāšanu.

Lietās par nolaidību tiesas galveno uzmanību veltī nodarīto zaudējumu apmēra konstatēšanai, turpretī jautājums, kāpēc šā zaudējuma apmērs tiek atzīts par būtisku kaitējumu, pilnībā netiek izpētīts, tāpat neizpētīti paliek arī konkrētie nolaidības fakti — pienākumu neizpildīšana, to nevērīga, neapzinīga vai birokrātiska izpildīšana, kā arī cēloņsakarība starp šiem nolaidības faktiem un kaitīgajām sekām.

Atsevišķos gadījumos tiesas paplašināti tulko amatpersonas jēdzienu. Nepilnīgi tiek noskaidrots darbiniekiem izpildāmo funkciju un pienākumu raksturs un spriedumos nav norādīti motīvi, kāpēc persona atzīta par amatnozieguma subjektu. Dažkārt par amatnozieguma subjektiem tiek atzītas personas, kuras izpildījušas profesionālas funkcijas, kas nav saistītas ar organizatorisku un rīkotāja vai administratīvu un saimniecisku pienākumu pildīšanu.

Tiek pieļautas kļūdas arī civilprasību izlemšanā; atsevišķos gadījumos civilprasības paliek neizskatītas.

Nepietiekama uzmanība tiek pievērsta noziegumu veicinātāju apstākļu noskaidrošanai, netiek pieņemti blakus lēmumi lietās, kur ir pamats to darīt.

Lai novērstu minētos trūkumus, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēmj:

1. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka to svarīgākais uzdevums šīs kategorijas lietās ir to savlaicīga izskatīšana, visu lietas apstākļu pilnīga, vispusīga un objektīva izmeklēšana, materiālo un procesuālo likumu normu pareiza piemērošana, kriminālsoda noteikšana vainīgajiem saskaņā ar Latvijas PSR KK 35. panta prasībām.

2. Izskaidrot tiesām, ka, norobežojot dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu no izlaupīšanas, ļaunprātīgi izmantojot šo apstākli, tiesām jāvadās no PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma norādījumiem šai jautājumā, kurus satur 1972. gada 11. jūlija lēmuma Nr. 4 «Par tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās»¹

3. punkts, ievērojot, ka atšķirībā no izlaupīšanas dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, kaut gan tā izdarīta mantkārīgu motīvu dēļ un radījusi materiālus zaudējumus, nav saistīta ar sociālistiskā īpašuma bezatlīdzības sagrābšanu savā īpašumā vai nodošanu citu personu īpašumā. Tāda ļaunprātīga dienesta stāvokļa izmantošana var būt, piemēram, iztrūkuma slēpšanā, sajaucot uzskaiti, mantas izmantošana uz laiku bez nodoma pārvērst to par savu personisko īpašumu vai citu personu īpašumu utt.

3. Jautājums par to, vai nozieguma rezultātā nodarīts būtisks kaitējums vai iestājušās smagas sekas, tiesām jāizlemj, ņemot vērā lietas konkrētos apstākļus, pārkāpto valsts vai sabiedrisko interešu vai pilsoņu tiesību un interešu, ko aizsargā likums, svarīgumu, nodarīto materiālo zaudējumu apmēru u. tml. Pie tam tiesām jāņem vērā, ka būtisks kaitējums vai smagas sekas var izpausties kā mantiska zaudējuma nodarīšana, kā arī būt nemateriāla rakstura kaitējums.

Izlemjot šo jautājumu, tiesām jāņem vērā, ka būtisks kaitējums var izpausties ievērojamu materiālo zaudējumu veidā, to skaitā zaudējumos, kas nodarīti pilsoņu personiskajam īpašumam, iestādes, uzņēmuma, organizācijas normāla darba traucēšanā gadījumā, kad dienesta stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas rezultātā tiek izdarīts cits noziegums, pilsoņu tiesību ievērojamā aizskaršanā u. tml.

Smagas sekas dienesta stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas rezultātā var izpausties liela apmēra materiālos zaudējumus, iestādes, uzņēmuma, organizācijas, transporta darba nopietnā traucējumā, nelaimes gadījumos ar cilvēkiem, katastrofās, avārijās u. tml.

4. Lietās par amatnoziegumiem jāizpēta un spriedumā jāmin pierādījumi, kas apstiprina, ka ar dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu vai nolaidību nodarītais kaitējums ir būtisks vai sekas, kuras izraisījusi dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, ir smagas.

5. Kvalificējot vainīgā darbības pēc Latvijas PSR KK 162. panta 1. daļas, tiesām jākonstatē, vai notikusi varas vai dienesta stāvokļa

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 11. jūlija lēmums Nr. 4 «Par tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanas lietās» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1977. gada 21. septembra lēmumu Nr. 13, 1981. gada 27. novembra lēmumu Nr. 6 un 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

ļauņprātīga izmantošana mantkārīgā nolūkā vai personiskas ieinteresētības dēļ, un spriedumā jānorāda apstākļi, kas apstiprina šo motīvu.

6. Ja savu dienesta stāvokli ļauņprātīgi izmantojusi amatpersona, lai slēptu iztrūkumu, kas radies nolaidības vai citu iemeslu dēļ, tad šo noziegumu var atzīt par izdarītu vainu pastipriņošos apstākļos un kvalificēt pēc Latvijas PSR KK 162. panta 2. daļas tikai tādā gadījumā, ja tiks konstatēts, ka smagas sekas iestājušās tieši iztrūkuma slēpšanas rezultātā.

7. Lietās par nolaidību tiesām jākonstatē, kādu konkrētu nolaidības faktu (pienākumu neizpildīšana, to nevērīga, neapzinīga vai birokrātiska pildīšana) rezultātā nodarīts kaitējums, un jānoskaidro, vai šie nolaidības fakti ir cēloniskā sakarā ar kaitīgajām sekām, kas iestājušās.

8. Atzīstot personu par amatnozieguma subjektu pēc organizatorisku un rīkotāja vai administratīvu un saimniecisku pienākumu pildīšanas pazīmēm, tiesas nevar aprobežoties ar atsaukšanos uz šiem pienākumiem, bet tām ir jāizmeklē un spriedumā jānorāda, kā šie pienākumi konkrēti izpaužušies.

Izlemjot šo jautājumu, tiesām jāņem vērā, ka organizatoriskie un rīkotāja pienākumi var izpausties vispārīgā vadībā, kadru izraudzīšanā un izvietojšanā, darba plānošanā, ražošanas uzdevumu izpildes vadīšanā, kontroles realizēšanā un tamlīdzīgos pasākumos iestādēs, organizācijās vai uzņēmumos, to strukturālajās apakšvienībās vai atsevišķos iecirkņos, bet administratīvi un saimnieciski pienākumi var izpausties kā tieša rīkošanās ar sociālistisko īpašumu un tā pārvaldīšana, pakļauto darbinieku darba vadīšana un ražošanas līdzekļu izmantošana, kā atbildība par materiālo vērtību glabāšanu, preču realizēšanu u. tml. uzņēmumos, organizācijās un iestādēs vai to strukturālajās apakšvienībās.

9. Tiesām jāizvirza stingrākas prasības iepriekšējās izmeklēšanas kvalitātei. Jānosūta papildizmeklēšanai lietas par amatnoziegumiem, kurās nav pietiekami pilnīgi izmeklēti apstākļi, lai tās pareizi izlemtu, konkrēti apstākļi, kas attiecas uz nozieguma subjektu, motīviem, noziedzīgajām sekām un cēloņsakarību, ja šos iepriekšējās izmeklēšanas trūkumus nevar novērst tiesā.

10. Notiesājot personas, kas vainīgas dienesta stāvokļa ļauņprātīgā izmantošanā un nolaidībā, tiesām saskaņā ar Latvijas PSR KK 27. pantu jāapsprīž jautājums par papildsoda piemērošanu, atņemot tiesību ieņemt noteiktu amatu vai tiesību uz zināmu nodarbošanos.

11. Uzlikt tiesām par pienākumu veikt visus likumā paredzētos pasākumus, lai pilnīgi atlīdzinātu ar noziegumu nodarītos materiālos zaudējumus.

Nosakot sodu personām, kuru nozieguma rezultātā nodarīti materiāli zaudējumi, tiesām jāņem vērā, ka nodarīto zaudējumu labprātīga atlīdzināšana ir atbildību mīkstinošs apstākļis, kas paredzēts Latvijas PSR KK 36. panta 1. punktā.

12. Izskatot lietas, tiesām rūpīgi jānoskaidro cēloņi un apstākļi, kas veicinājuši amatnoziegumu izdarīšanu, un ar blakus lēmumu trūkumi jādara zināmi attiecīgajām iestādēm.

13. Sakarā ar šā lēmuma pieņemšanu uzskatīt par spēku zaudējušu Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1971. gada 21. jūnija lēmumu Nr. 3 «Par tiesu praksi lietās par varas vai dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, varas vai dienesta pilnvaru pārsniegšanu un nolaidību».

NOZIEGUMI PRET PĀRVALDES KĀRTĪBU

47. PAR LATVIJAS PSR TIESU PRAKSI LIETĀS PAR ĻAUNPRĀTĪGU ADMINISTRATĪVĀS UZRAUDZĪBAS NOTEIKUMU PĀRKĀPŠANU

(1982. gada 22. februāra Plēnuma lēmums Nr. 2)

Noklausījies Daugavpils pilsētas tautas tiesas priekšsēdētājas G. Gorkovas, Jūrmalas pilsētas tautas tiesas priekšsēdētāja H. Mika ziņojumus un Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekļa A. Krūmiņa referātu par tiesu praksi krimināllietu izskatīšanā par Latvijas PSR KK 193.¹ pantā paredzētajiem noziegumiem, Plēnums atzīmē, ka šīs kategorijas lietas tiesas visumā izskata pareizi, ņemot vērā likumdošanas prasības un ievērojot PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1974. gada 5. jūlija lēmuma Nr. 6 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par atbildību par administratīvās uzraudzības noteikumu pārkāpšanu»¹ vadošos izskaidrojumus.

Tomēr republikas tiesu darbā, izskatot lietas par ļaunprātīgu administratīvās uzraudzības noteikumu pārkāpšanu, ir trūkumi un kļūdas.

Izmeklējot administratīvās uzraudzības noteikumu pārkāpumu apstākļus, tiesas ne vienmēr pārbauda uzraudzības noteikšanas un tās pagarināšanas likumību un pamatotību.

Neizvirzot pietiekamas prasības iekšlietu iestādēm, kuras realizē administratīvo uzraudzību un izdara izziņu vai izmeklēšanu šīs kategorijas lietās, tiesas dažkārt pieņem izskatīšanā un pēc būtības izskata lietas, kurās, nosakot administratīvo uzraudzību vai pagarinot tās termiņu, pieļauti likuma pārkāpumi. Dažās krimināllietās par personām, kurām administratīvā uzraudzība noteikta saskaņā ar Nolikuma par iekšlietu iestāžu administratīvo uzraudzību pār personām, kas atgriezušās no brīvības atņemšanas vietām, 2. panta «c» punktu, nav iekšlietu iestādes rakstiska brīdinājuma par iespēju noteikt šai personai administratīvo uzraudzību, ja tā pēc brīdinājuma turpinās pretsabiedrisku dzīvi; ir gadījumi, kad administratīvā uzraudzība personām, kas norādītas Nolikuma 2. panta «b» un «c» punktā, noteikta bez prokurora sankcijas vai tā sankcionēta ievērojamu laiku pēc tam, kad lēmumu par uzraudzības noteikšanu

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1974. gada 5. jūlija lēmums Nr. 6 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par atbildību par administratīvās uzraudzības noteikumu pārkāpšanu» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 15. novembra lēmumu Nr. 26.

apstiprinājis iekšlietu daļas priekšnieks; dažkārt lēmums par administratīvās uzraudzības pagarināšanu tiek pieņemts pēc termiņa notecēšanas, uz kuru uzraudzība noteikta; nereti lēmumi par administratīvās uzraudzības noteikšanu noformēti nevērīgi.

Tikai izņēmuma veidā šīs kategorijas lietu materiālos sastopamas ziņas, ka naudas sods par administratīvās uzraudzības noteikumu pārkāpumiem ir samaksāts, bet, ja nav, tad kādu iemeslu dēļ; trūkst arī datu, kas apstiprina, ka lietvedība uzraudzībā esošās personas saukšanai pie administratīvās atbildības veikta atbilstoši likuma prasībām.

Tiesas ne vienmēr no izziņas vai izmeklēšanas iestādēm prasa, lai lietās būtu visas ziņas, kuras nepieciešamas lietas pareizai izlemšanai, konkrēti — drošas ziņas par iepriekšējam sodāmībām, kā arī pilnīgi dati, kas raksturo uzraudzībā esošo personu.

Ir gadījumi, kad pie kriminālatbildības sauktā persona netiek medicīniski apsekota, lai noskaidrotu, vai viņa nav hronisks alkoholiķis, kuram nepieciešama piespiedu ārstēšana, kaut gan pēc nozieguma izdarīšanas apstākļiem un vainīgā personības tāda apsekošana bija nepieciešama. Tiesas uz tādiem trūkumiem ne vienmēr pienācīgi reaģē, tādēļ jautājums par medicīniska rakstura piespiedu piemērošanu šādām personām paliek neizlemts.

Konstatēti gadījumi, kad personas sauktas pie kriminālatbildības pēc Latvijas PSR KK 193.¹ panta par tādām darbībām, kas nav paredzētas Nolikuma 3. un 15. pantā, kā arī par noteikumu un ierobežojumu pārkāpumiem, kuri šai Nolikumā gan paredzēti, bet nav norādīti lēmumā par administratīvās uzraudzības noteikšanu.

Vispārējs trūkums, ko pieļauj izziņas orgāni un tiesas, izmeklējot un izskatot lietas par ļaunprātīgu administratīvās uzraudzības noteikumu pārkāpšanu, ir nepietiekami pilnīga un vispusīga lietas apstākļu izmeklēšana. Parasti fiksētas tikai administratīvās uzraudzības noteikumu pārkāpumu formālās pazīmes. Tai pašā laikā nepietiekami tiek pārbaudīti uzraudzībā esošās personas paskaidrojumi par pārkāpumu izdarīšanas iemesliem, kāpēc izvairījusies no sabiedriski derīga darba, nav ziņu, kas darīts, lai uzraudzībā esošo personu iekārtotu darbā, novērstu žūpību. Tā rezultātā nepietiekami tiek noskaidrots nozieguma sastāva saturs — tādu pārkāpumu izdarīšana nolūkā izvairīties no uzraudzības. Bieži vien pavirši tiek izmeklēts pēdējās administratīvās uzraudzības noteikumu pārkāpums, kas dod pamatu personas saukšanai pie kriminālatbildības pēc Latvijas PSR KK 193.¹ panta.

Izskatot minētās kategorijas lietas, tiesas ne vienmēr konsekventi pilda likuma prasības par soda individualizāciju.

Dažos gadījumos tiesas nosaka mīkstuma ziņā netaisnīgu sodu personām, kuras sevišķi ļaunprātīgi pārkāpušas administratīvās uzraudzības noteikumus, stūrgalvīgi nevēlas nostāties uz labošanās ceļa.

Nereti tiesas nepamatoti piemēro īstermiņa brīvības atņemšanas sodu personām, kuras pelnijušas bargāku sodu, vai arī otrādi — personības raksturojums un atbildību mīkstinošie apstākļi dod

pamatu uzskatīt, ka personas labošanas var panākt bez izolēšanas no sabiedrības.

Izskatot lietas par noziegumiem, kas paredzēti Latvijas PSR KĶ 193.¹ pantā, tiesas nepietiekami reaģē uz konstatētajiem noziegumu cēloņiem un to veicinātājiem apstākļiem, kā arī pārkāpumiem, kuri pieļauti, nosakot uzraudzību, izdarot izziņu vai izmeklēšanu. Blakus lēmumi pieņemti tikai nedaudzās šīs kategorijas lietās. Acīm redzami nepietiekami tiesas izmanto tiesas procesu brīdinošo un audzinošo ietekmi.

Lai novērstu minētos trūkumus un celtu iztiesāšanas kvalitāti šīs kategorijas lietās, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Tiesām jāņem vērā, ka administratīvā uzraudzība ir iedarbīgs līdzeklis, lai panāktu, ka personas, kas atbrīvotas no brīvības atņemšanas vietām, neizdarītu noziegumus un tās audzinoši ietekmētu.

Turklāt jāņem vērā, ka tādu rezultātu var panākt tikai tad, ja administratīvā uzraudzība noteikta vai tās termiņš pagarināts atbilstoši Nolikumam par iekšlietu iestāžu administratīvo uzraudzību pār personām, kas atgriezušās no brīvības atņemšanas vietām, bet gadījumos, kad uzraudzībā esošās personas tiek sauktas pie kriminālatbildības, izziņa vai iepriekšējā izmeklēšana un iztiesāšana veikta vispusīgi, pilnīgi un objektivīgi, taisot likumīgu, pamatotu un taisnīgu spriedumu.

2. Tiesām jānovērš Nolikuma par iekšlietu iestāžu administratīvo uzraudzību pār personām, kas atgriezušās no brīvības atņemšanas vietām, pārkāpumi un jāievēro PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1974. gada 5. jūlija lēmuma Nr. 6 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par atbildību par administratīvās uzraudzības noteikumu pārkāpšanu» vadošie izskaidrojumi.

Sevišķa uzmanība tiesām jāpievērš Nolikuma 2. panta izpildei, kurš nosaka administratīvās uzraudzības noteikšanas pamatu un kārtību, un minētā PSRS Augstākās Tiesas lēmuma 2. punktā, kurā izskaidrots, ka tiesām, izskatot krimināllietas un materiālus par uzraudzības noteikumu pārkāpšanu, jāpārbauda uzraudzības noteikšanas un pagarināšanas likumība un pamatotība.

3. Pārbaudot uz labošanas darbu iestādes administrācijas un novērošanas komisijas atzinuma pamata noteiktās administratīvās uzraudzības pamatotību, tiesām saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1974. gada 5. jūlija lēmuma Nr. 6 4. punktu jānoskaidro dati, kuri liecina, ka, izciešot sodu brīvības atņemšanas vietās, persona stūrgalvīgi nevēlas nostāties uz labošanās ceļa un iesaistīties godīgā darba dzīvē.

4. Tiesām konsekventi jāievēro minētā PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma lēmuma 5. punkts, ka administratīvās uzraudzības piemērošanu uz iekšlietu iestādes materiālu pamata gadījumā, ja sistēmātiski pārkāpta sabiedriskā kārtība un sociālistiskās sadzīves noteikumi, var atzīt par pamatotu tikai tad, ja ir rakstisks brīdinājums par iespēju noteikt personai administratīvu uzraudzību un ja

tā pēc brīdinājuma turpinājusi dzīvot antisabiedrisku dzīvi. Pie tam rakstiskajam brīdinājumam jāatrodas lietas materiālos.

5. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka administratīvo uzraudzību var pagarināt tikai līdz administratīvajai uzraudzībai noteiktā termiņa notecēšanai ikreiz vēl uz sešiem mēnešiem, bet ne ilgāk par laiku, kas likumā paredzēts sodāmības par attiecīgu noziegumu dzēšanai vai noņemšanai. Turklāt jāņem vērā, ka atbildība par administratīvās uzraudzības, kas noteikta uz Nolikuma 2. panta «b» un «c» punktu pamata, noteikumu pārkāpšanu iestājas tikai tad, ja tas izdarīts pēc tam, kad lēmumu par administratīvo uzraudzību sankcionējis prokurors un tas paziņots personai, kura atrodas administratīvajā uzraudzībā.

6. Tiesām jāņem vērā, ka par administratīvās uzraudzības noteikumu pārkāpumiem var atzīt tikai tādas uzraudzībā esošās personas darbības, kuras paredzētas Nolikuma 3. un 15. pantā un kuras norādītas lēmumā par administratīvās uzraudzības noteikšanu.

7. Tiesām jāizmeklē visi materiāli par iepriekšējiem administratīvās uzraudzības noteikumu pārkāpumiem, to skaitā, vai persona, kas atrodas administratīvā uzraudzībā, pie administratīvās atbildības saukta likumīgi un pamatoti. Pie tam katrā lietā jāpārbauda, vai ievērotas PSR Savienības un savienoto republiku administratīvo pārkāpumu likumdošanas pamatu prasības, to skaitā 23. pants — par administratīvā soda uzlikšanas termiņiem, 24. pants — par termiņu, pēc kura izbeigšanās persona atzīstama par administratīvi nesodītu, 35. pants — par personas tiesībām, kas saukta pie administratīvās atbildības, 38. pants — par administratīvā pārkāpuma lietas izskatīšanas kārtību un citi.

Izskatot lietas par noziegumiem, kas paredzēti Latvijas PSR KK 193.¹ pantā, tiesu rīcībā jābūt ziņām par administratīvā kārtā uzliktā naudas soda nomaksāšanu, bet, ja naudas sods nav nomaksāts, tad noskaidrot, kādu iemeslu dēļ.

8. Tiesām pastāvīgi jāceļ iztiesāšanas efektivitāte lietās par ļaunprātīgu administratīvās uzraudzības noteikumu pārkāpšanu, neprobežojoties tikai ar uzraudzības noteikumu pārkāpšanas fakta konstatēšanu, jānodrošina lietas apstākļu vispusīga, pilnīga un objektīva izmeklēšana, jānoskaidro tiesājamo apsūdzētie un viņu attaisnojošie, kā arī atbildību pastipriņošie un mīkstinošie apstākļi, uzraudzības noteikumu pārkāpumu cēloņi, pasākumi, kādi veikti, lai uzraudzībā esošās personas iekārtotu darbā, pārtrauktu to žūpošanu, un citi pasākumi.

9. Tiesām jāņem vērā, ka viena no būtiskākajām īpatnībām, izskatot lietas par noziegumiem, kas paredzēti Latvijas PSR KK 193.¹ pantā, ir nepieciešamība rūpīgi noskaidrot iepriekšējo sodāmību raksturu un sodāmības dzēšanas termiņus. Tāpēc šīs kategorijas lietu materiālos jābūt drošām ziņām par apsūdzēto sodāmībām (Iekšlietu ministrijas informācijas centra izziņas, iepriekšējo spriedumu noraksti). Pie tam jāievēro Nolikuma prasība, ka, nosakot administratīvo uzraudzību vai pagarinot tās termiņu, vērā ņemamas tikai tās sodāmības, kuras nav dzēstas vai noņemtas likumā paredzētajā

kārtībā. Tādēļ katrā gadījumā tiesām atbilstoši Latvijas PSR KK 54. pantam rūpīgi jāpārbauda, vai sodāmības pēc visiem iepriekšējiem spriedumiem, uz kuru pamata noteikta administratīvā uzraudzība vai tā pagarināta, nav dzēstas vai noņemtas.

Nav vēra ņemamas sodāmības par tiem nodarījumiem, kuri agrāk bijuši atzīti par noziegumiem, bet par kuriem administratīvās uzraudzības noteikšanas brīdī vai laikā, kad persona saukta pie atbildības par administratīvās uzraudzības noteikumu pārkāpšanu, kriminālatbildība ar likumu atcelta (Latvijas PSR KK 211.¹ pants, Latvijas PSR KK 204. panta 1. daļa par atkārtotu sīko huligānismu).

10. Nosakot sodu, tiesām nelokāmi jāvadās no likuma prasībām par konsekventu soda individualizāciju un izskaidrojumiem, kas ietverti PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 29. jūnija lēmumā Nr. 3 «Par tiesu praksi soda noteikšanas vispārīgo principu piemērošanā»¹. Nosakot izdarītā nozieguma sabiedriskās bīstamības pakāpi, jāvadās no visu ar administratīvās uzraudzības noteikumu pārkāpumiem saistīto apstākļu kopuma; sevišķa uzmanība jāpievērš tam, lai vispusīgi, pilnīgi un objektīvi tiktu izmeklētas ziņas par personību; tiesām jānodrošina likumā paredzēto bargu sodu piemērošana personām, kuras par ļaunprātīgu administratīvās uzraudzības noteikumu pārkāpšanu agrāk sodītas, nevēlas laboties, dzīvo parazītisku dzīvi, sistemātiski žūpo.

Līdztekus tam jāizmanto likumā paredzētās iespējas noteikt ar brīvības atņemšanu nesaistītu sodu tiesājamajiem, kuru personība un atbildību mīkstinošie apstākļi dod pamatu uzskatīt, ka viņus var labot bez izolācijas no sabiedrības. Turklāt tiesām jāievēro PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 29. jūnija lēmuma Nr. 3 9. punktā ietvertais izskaidrojums, ka gadījumos, kad likuma sankcija, pēc kura persona atzīta par vainīgu, līdztekus brīvības atņemšanai paredz arī citus — mīkstākus soda veidus, brīvības atņemšanas noteikšana spriedumā jāmotivē.

11. Lai pastiprinātu cīņu pret žūpību un alkoholismu, visos gadījumos, kad konstatēts, ka tiesājamais administratīvās uzraudzības noteikumus pārkāpis sakarā ar alkoholisko dzērienu vai narkotikas pārmērīgu lietošanu, saskaņā ar Latvijas PSR KK 57. pantu tiesām jāizlemj jautājums par piespiedu ārstēšanas noteikšanu no alkoholisma vai narkomānijas. Turklāt jāņem vērā, ka uz šāda pamata noteiktai piespiedu ārstēšanai termiņu nevar nosacīt.

12. Tiesām ar blakus lēmumiem jāreaģē uz noziegumu cēloņiem, to veicinātajiem apstākļiem un izziņā pieļautajiem pārkāpumiem.

Lai celtu tiesas procesu brīdinošo un audzinošo iedarbību, šīs kategorijas lietās plašāk praktizēt izbraukuma tiesas sēdes ar sabiedrības pārstāvju piedalīšanos.

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 29. jūnija lēmums Nr. 3 «Par tiesu praksi soda noteikšanas vispārīgo principu piemērošanā» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

NOZIEGUMI PRET SABIEDRISKO DROŠĪBU, SABIEDRISKO KĀRTĪBU UN IEDZĪVOTĀJU VESELĪBU

48. PAR PSRS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA 1972. GADA 16. OKTOBRA LĒMUMA NR. 9 «PAR TIESU PRAKSI LIETĀS PAR HULIGĀNISMU»¹ IZPILDI LATVIJAS PSR TIESĀS

(1977. gada 26. septembra Plēnuma lēmums Nr. 7 ar grozījumiem,
kas izdarīti ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3
un 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 5)

Apspriedis republikas tiesu prakses vispārinājumu lietās par huligānismu, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnumš atzīmē, ka republikas tiesas lietās par huligānismu uzlabojušas izskatīšanas kvalitāti, sākušas pieļaut mazāk kļūdu noziegumu kvalificēšanā, dziļāk pēta cēloņus un apstākļus, kas veicinājuši huligāniskās izpausmes, aktīvāk panāk to novēršanu.

Tai pašā laikā tiesu praksē, piemērojot likumus par atbildību par huligānismu, arvien vēl ir trūkumi, kas pazemina šo noziegumu apkarošanas efektivitāti.

Sastopami fakti, kad nepareizi par huligānismu notiesā personas, kas izdarījušas citus noziegumus. Dažkārt nepareizi par huligānismu tiek kvalificētas tādas darbības kā goda aizskaršana, piekaušana, miesas bojājumu nodarīšana, ko izraisījušas personiskas attiecības un kas no vainīgā puses nav saistītas ar rupju sabiedriskās kārtības pārkāpšanu, kā arī ar acīm redzamas necienības izrādīšanu sabiedrībai.

Tādas nepareizas kvalifikācijas iemesls nereti ir tas, ka tiesa nav nodrošinājusi vainīgā nodoma satura un ievirzes, izdarīto darbību motīvu, mērķu un faktisko apstākļu vispusīgu un pilnīgu noskaidrošanu.

Ir fakti, kad tiesas nepilda PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma izskaidrojumus, ka spriedumā nepieciešams atspoguļot, pēc kādas tieši kvalificējošas pazīmes vainīgā nodarījums atzīts par ļaunprātīgu huligānismu. Citos gadījumos tiesas Latvijas PSR KK 204. panta 2. daļā paredzēto kvalificējošo pazīmi uzrāda nepareizi, ne vienmēr tiek norādīts, konkrēti kādas vainīgā darbības pieskaitāmas pie sevišķi ciniskām vai sevišķi bezkaunīgām. Kvalificējot vainīgā darbības kā sevišķi ļaunprātīgu huligānismu, tiek pieļauti gadījumi, kad paplašināti tulko jēdzienu par speciāli miesas bojājumu nodarīšanai pielāgotu priekšmetu.

Kaut gan huligānismu lielākoties izdara iereibušā stāvoklī, turklāt personas, kas pārmērīgi lieto alkoholiskos dzērienus, tiesas ne vienmēr noskaidro, kad ir pārnāts to darīt, vai apsūdzētais nav hronisks alkoholiķis un vai viņam nav vajadzīga piespiedu ārstēšana, kā arī pietiekami pilnīgi nenoskaidro žūpošanas cēloņus un nereaģē

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 16. oktobra lēmums Nr. 9 «Par tiesu praksi lietās par huligānismu» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1977. gada 21. septembra lēmumu Nr. 10, 1982. gada 7. jūlija lēmumu Nr. 3 un 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

uz gadījumiem, kad amatpersonas vai sabiedriskās organizācijas pret dzērājiem izturas iecietīgi.

Ir sastopami gadījumi, kad ļaunprātīgiem huligāniem un recidīvistiem nosaka mīkstu sodu, neņemot vērā izdarītā nozieguma raksturu un vainīgā personību. Tai pašā laikā ir gadījumi, kad tiesas nosaka pārāk stingrus sodus personām, kuras pirmo reizi izdarījušas huligānismu, kam nav lielas sabiedriskās bīstamības.

Notiesājot ar brīvības atņemšanu pēc Latvijas PSR KK 204. panta 1. daļas, kas paredz alternatīvus sodus, tiesas ne vienmēr spriedumā norāda motīvus, kuri izskaidrotu stingrāka soda veida piespriešanu.

Notiesājot vainīgos ar nosacītu sodu un ar nosacītu brīvības atņemšanu, obligāti iesaistot darbā, kā arī atliekot sprieduma izpildi, tiesas ne vienmēr izskaidro notiesātajiem Latvijas PSR KK 42., 24.¹ un 43.¹ pantā paredzētā soda būtību, tā izciešanas kārtību un noteikumus.

Atsevišķos gadījumos tiesas nenoskaidro, vai ar huligāniskajām darbībām valsts, sabiedriskajām organizācijām vai pilsoņiem ir nodarīts zaudējums, tā apmērus, vai cietušajiem izmaksāti līdzekļi sakarā ar darbaspēju pārejošu zaudēšanu.

Vairākas tiesas huligānisma lietās nepievērš pietiekamu uzmanību profilaktiskajam darbam. Reti tiek pieņemti blakus lēmumi, kas attiektos uz noskaidrotajiem huligānisko izpausmju veicinātājiem apstākļiem un faktiem, kad amatpersonas vai sabiedriskās organizācijas iecietīgi izturas pret dzērājiem, nepietiekami tiek kontrolēta blakus lēmumu izpilde.

Lai novērstu trūkumus un paaugstinātu tiesas spriešanas efektivitāti lietās par huligānismu, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību neatlaidīgi cīnīties pret huligānismu, ņemot vērā, ka tas arvien vēl ir viens no izplatītākajiem likumpārkāpumiem, uz kura pamata tiek izdarīti citi — bīstamāki noziegumi. Izskatot šīs kategorijas lietas, tiesām nepieciešams stingri ievērot likuma prasības un izpildīt PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus lietās par huligānismu.

2. Ņemot vērā, ka pareizai soda noteikšanai ir sevišķa nozīme notiesāto pāraudzinašanā un huligānisma novēršanā, tiesām jānodrošina stingri individuāla pieeja soda veida un mēra noteikšanai, ievērojot izdarīto noziedzīgo darbību raksturu, vainīgā personību un lietas konkrētos apstākļus, apvienojot likumā paredzēto stingro sodu piemērošanu bīstamiem noziedzniekiem un ar brīvības atņemšanu nesaistītu sodu piemērošanu personām, kuras pirmo reizi izdarījušas huligānismu, kam nav lielas sabiedriskās bīstamības, un kuras ir spējīgas laboties bez izolēšanas no sabiedrības, it sevišķi tas jāievēro, nosakot sodu nepilngadīgajiem.

3. Nosakot sodu brīvības atņemšanas veidā pēc Latvijas PSR KK 204. panta 1. daļas, kas līdz ar brīvības atņemšanu paredz arī citus — mazāk stingrus soda veidus, tiesām spriedumā jānorāda

motīvi, kāpēc izraudzīts tieši šis soda veids. Pie tam tiesām saskaņā ar Latvijas PSR KK 47.¹ pantu jāapspriež jautājums par iespēju labot un pāraudzināt vainīgo bez kriminālsoda piemērošanas, saucot viņu pie administratīvās atbildības.

Notiesājot vainīgo par huligānismu ar brīvības atņemšanu, tiesām, ja ir likumā paredzētie apstākļi, saskaņā ar Latvijas PSR KK 24.¹ pantu jāapspriež jautājums par iespēju piemērot tādai personai nosacītu notiesāšanu, obligāti iesaistot notiesāto darbā.

4. Personām, kas cieš no hroniska alkoholisma, tiesām saskaņā ar Latvijas PSR KK 57. pantu jāpiemēro piespiedu ārstēšana. Šai sakarā tiesām, ja ir pamats to darīt, jānoskaidro, vai persona nav hronisks alkoholiķis, vai tai nav vajadzīga piespiedu ārstēšana un vai tā nav kontrindicēta tādai ārstēšanai. Tāpēc tiesām jāprasa, lai izmeklēšanas iestādes būtu pievienojušas lietai attiecīgu komisijas medicīnisko slēdzienu, bet nepieciešamības gadījumā, ja tas iespējams, nenosūtot lietu papildizmeklēšanai, jānosaka apsūdzētā pārbaude tiesā.

Tā kā saskaņā ar Latvijas PSR KK 37. panta 11. punktu huligānisma izdarīšana dzērumā ir atbildību pastiprinošs apstāklis, šā fakta neatzišana par atbildību pastiprinošu apstākli tiesai spriedumā jāmotivē.

5. Notiesājot vainīgo ar nosacītu sodu un ar brīvības atņemšanu nosacīti, obligāti iesaistot darbā, kā arī piemērojot sprieduma izpildes atlikšanu, pēc sprieduma pasludināšanas notiesātajam jāizskaidro tādās notiesāšanas vai sprieduma izpildes atlikšanas būtība, par ko jāizdara attiecīgs ieraksts tiesas sēdes protokolā.

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

6. Izlemjot jautājumu par huligānismā vainīgā darbību kvalifikāciju, tiesām, vadoties no likuma un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 16. oktobra lēmuma Nr. 9, vispusīgi jānoskaidro noziedzīgo darbību apstākļi, motīvi un mērķi, nepieļaujot gadījumus, kad par huligānismu tiek notiesāta persona, kuras darbības satur cita nozieguma sastāvu.

7. Notiesājot vainīgo pēc Latvijas PSR KK 204. panta 2. daļas, spriedumā jābūt precīzi norādītam, pēc kādas kvalificējošās pazīmes vainīgā darbības atzītas par ļaunprātīgām. Ja ļaunprātīgs huligānisms kvalificēts pēc sevišķas bezkaunības vai sevišķa cinisma pazīmēm, spriedumā jānorāda, kādas konkrētas darbības atzītas par sevišķi bezkaunīgām vai sevišķi ciniskām. Šai sakarā tiesām jāņem vērā, ka saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 16. oktobra lēmuma Nr. 9 23. punktu tiesa nav tiesīga, nenosūtot lietu papildizmeklēšanai, norādīt spriedumā huligānismu kvalificējošās pazīmes, kādas personai nav inkriminējušas izmeklēšanas iestādes.

8. Kvalificējot vainīgā darbības saskaņā ar Latvijas PSR KK 204. panta 3. daļu pēc speciāli miesas bojājumu nodarīšanai pielāgotu priekšmetu lietošanas pazīmēm, tiesām jāvadās no PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 16. oktobra izskaidrojumiem (lēmuma Nr. 9 21. punkts), ņemot vērā, ka nozieguma vietā paņemto

priekšmetu, kas nav speciāli pielāgoti miesas bojājumu nodarīšanai, ieskaitot saimniecības un sadzīves priekšmetus, lietošanu vai mēģinājumu lietot nevar uzskatīt par pamatu darbības kvalificēšanai pēc Latvijas PSR KK 204. panta 3. daļas.

9. Lietās par huligānismu tiesām jānoskaidro, vai nozieguma rezultātā nav nodarīts materiāls zaudējums valsts, sabiedriskajām organizācijām vai pilsoņiem, ieskaitot zaudējumu sakarā ar cietušā darbaspēju pārejošu zaudēšanu, jākonstatē zaudējuma apmērs un jāveic pasākumi, lai to piedzītu no vainīgā.

Nepieciešamības gadījumos tiesām jāizskaidro sociālās apdrošināšanas iestādēm un arodbiedrības organizācijām to tiesības celt pret personām, kas notiesātas par huligānismu, prasības par naudas līdzekļu atlīdzināšanu, kas iztērēti, izmaksājot cietušajam pabalstu pārejošas darba nespējas laikā.

10. Tiesām jānoskaidro, vai persona, kura cietusi no huligāniskajām darbībām, nav ārstējusies slimnīcā, un, pamatojoties uz PSRS Augstākās Padomes Prezīdija 1973. gada 25. jūnija dekrētu «Par noziedzīgo darbību rezultātā cietušo pilsoņu ārstēšanai patērēto līdzekļu atlīdzināšanu», līdzekļi, kas patērēti ārstēšanai, jāpiedzen no vainīgā valsts ienākumos.

11. Izskatot lietas par administratīvo atbildību par sīko huligānismu, tiesām, kā tas norādīts PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1974. gada 19. aprīļa lēmumā Nr. 4 «Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 16. oktobra lēmuma «Par tiesu praksi lietās par huligānismu» piemērošanas tiesās»¹ jāņem vērā iespēja pāraudzināt likumpārkāpējus, piemērojot ietekmēšanas līdzekļus, kas nav saistīti ar arestu, it īpaši tas attiecas uz personām, kuras strādā sabiedriski derīgu darbu un kurām ir pastāvīga dzīvesvieta. Tādos gadījumos nepieciešams apspriest jautājumu, vai nav mērķtiecīgi piemērot citus likumā paredzētos ietekmēšanas līdzekļus, kas nav saistīti ar vainīgā izolēšanu no sabiedrības.

(1983. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

12. Izskatot lietas par huligānismu, tiesām nepieciešams vispusīgi un pilnīgi noskaidrot šo noziegumu veicinātājus cēloņus un apstākļus; ar blakus lēmumu reaģēt uz amatpersonu un sabiedrisko organizāciju darbībā atklātajiem trūkumiem, kas veicinājuši huligānisku darbību izdarīšanu, uz iecietību pret dzērājiem; prasīt, lai savlaicīgi tiktu veikti pasākumi saskaņā ar blakus lēmumiem, pastiprināt to izpildes kontroli. Panākt sabiedrības un darba kolektīvu plašāku uzmanību un līdzdalību likumpārkāpumu izskaušanā un huligānisku izpausmju novēršanā.

Lai novērstu noziegumus, lietas par huligānismu, kurās sabiedrībai ir paaugstināta interese, nepieciešams izskatīt izbraukuma sēdēs vainīgā darbavietā, dzīvesvietā vai nozieguma izdarīšanas vietā.

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1974. gada 19. aprīļa lēmums Nr. 4 grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1977. gada 21. septembra lēmumu Nr. 10 un 1982. gada 7. jūlija lēmumu Nr. 3.

49. PAR REPUBLIKAS TIESU PRAKSI, IZSKATOT KRIMINĀLLIETAS
PAR NODARBOŠANOS AR KLAIDONĪBU VAI UBAGOŠANU,
KĀ ARĪ PAR CITA VEIDA PARAZĪTISKU DZĪVI, KAS
KVALIFICĒJAMA PĒC LATVIJAS PSR KK 211. PANTA

(1984. gada 12. marta Plēnuma lēmums Nr. 2 ar grozījumiem, kas izdarīti
ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 2)

Noklausījies Valkas rajona tautas tiesas priekšsēdētāja B. Bagucka, Liepājas pilsētas tautas tiesas priekšsēdētāja J. Brieža un Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekļa U. Krastiņa ziņojumus par republikas tiesu prakses izpētes rezultātiem krimināllietu izskatīšanā par nodarbošanos ar klaidonību vai ubagošanu, kā arī par cita veida parazitisku dzīvi, kas kvalificējama pēc Latvijas PSR KK 211. panta, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma atzīmē, ka tiesas pamatvilcienos šīs kategorijas lietas izskata atbilstoši spēkā esošajiem likumiem un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošajiem izskaidrojumiem.

Taču republikas tiesu praksē šajā jomā joprojām sastopami trūkumi un kļūdas.

Tiesas neizvirza vajadzīgās prasības attiecībā uz šīs kategorijas lietās izdarītās izziņas un izmeklēšanas kvalitāti. Dažos gadījumos nepilnīgi un vienpusīgi izmeklēti lietas apstākļi, kas nosaka noziegumu sastāvus, nodarījuma kvalifikāciju, kā arī ziņas, kas raksturo apsūdzētā personību.

Atsevišķos gadījumos tiesas nenorobežo tādus Latvijas PSR KK 211. pantā paredzētos patstāvīgus nozieguma sastāvus kā nodarbošanās ar klaidonību un cita veida parazitisku dzīvi, un tas noved pie kļūdām sprieduma taisīšanā.

Dažkārt tiesas nepievērš uzmanību tam, ka personas, kuras tiek sauktas pie kriminālatbildības pēc Latvijas PSR KK 211. panta par klaidonību, nav tikušas oficiāli brīdinātas par nepieciešamību izbeigt tādu parazitisku dzīvesveidu.

Tiek pieļautas kļūdas, aprēķinot sodāmības dzēšanas termiņus pēc iepriekšējā sprieduma, kas taisīts pēc Latvijas PSR KK 211. panta 1. daļas, bet tā sekas ir Latvijas PSR KK 211. panta 2. daļas nepiemērošana vai nepareiza piemērošana. Atsevišķos gadījumos tiek pieļauti kriminālprocesa likuma normu pārkāpumi, piemēram: pēc Latvijas PSR KK 211. panta 1. daļas tiek nodotas tiesai un notiesātas personas, attiecībā uz kurām izziņas orgāni lietu izbeiguši; tiek taisīts attaisnojošs spriedums apstākļos, kad izziņas vai izmeklēšanas orgāni lietas apstākļus izmeklējuši nepietiekami pilnīgi un vispusīgi. Ir gadījumi, kad personas, kuras tiek sauktas pie kriminālatbildības pēc Latvijas PSR KK 211. panta par klaidonību vai cita veida parazitisku dzīvi, acīm redzami pārmērīgi lietojušas alkoholiskos dzērienus, taču šīs personas nav tikušas medicīniski apsektas, sakarā ar ko jautājums par piespiedu ārstēšanas noteikšanu hroniskam alkoholiķim palicis neizlemts. Dažkārt, kad ir medicīniskās apsekošanas akts par personas atzīšanu par hronisku alkoholiķi, tiesa nav izlēmusi jautājumu, vai tādai personai nosakāma piespiedu ārstēšana no alkoholisma.

Tiesa vāji reaģē uz faktiem, kas liecina par to, ka iestādes, kuru pienākums ir cīnīties pret klaidonību un cita veida parazitisku dzīvi, pieļauj neattaisnotu vilcināšanos gan ar tādu personu, kas nodarbojas ar klaidonību vai dzīvo citu parazitisku dzīvi, atklāšanu, gan ar šo personu ņemšanu profilaktiskajā uzskaitē, oficiālo brīdināšanu un viņu saukšanu pie kriminālatbildības. Vajadzīgā uzmanība netiek pievērsta daudziem faktiem, kas liecina, ka personām, kas ņemtas profilaktoriskā uzskaitē kā tādas, kuras nodarbojas ar klaidonību vai dzīvo cita veida parazitisku dzīvi, nepietiekami tiek piemēroti administratīva vai sabiedriska rakstura ietekmēšanas līdzekļi, lai pārtrauktu viņu parazitisko dzīvesveidu.

Tiesas nepietiekami izvērš profilaktisko darbību, lai novērstu klaidonību un cita veida parazitisku dzīvi, maz pieņem blakus lēmumus, nenovērtē tiesas procesu brīdinošo un audzinošo iedarbību vispār un izbraukuma tiesas sēžu iedarbību it īpaši.

Lai paaugstinātu klaidonības, ubagošanas un cita veida parazitiskas dzīves apkarošanas efektivitāti, novērstu minētos trūkumus un kļūdas un paaugstinātu šīs kategorijas lietu tiesas izskatīšanas kvalitāti, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību katrā ziņā nodrošināt lietas apstākļu vispusīgu, pilnīgu un objektīvu izmeklēšanu, konkrēti — tiesājamā dzīvesveida rūpīgu izmeklēšanu un atspoguļošanu apsūdzības formulējumā, ilgstošas nestrādāšanas iemeslus, parazitiskā dzīvesveida iztikas avotus un ilgumu, oficiālā brīdinājuma piemērošanas laiku.

2. Tiesām jāņem vērā, ka Latvijas PSR KK 211. pantā paredzēti trīs nozieguma pamatsastāvi, turklāt: nodarbošanās ar klaidonību jāsaprot kā personas, kurai nav pastāvīgas dzīvesvietas un kura dzīvo no bezstrādes ienākumiem, izvairoties no sabiedriski derīga darba vairāk nekā četrus mēnešus pēc kārtas vai gadā kopumā vairāk par četriem mēnešiem, pārvietošanās no vienas apdzīvotas vietas uz otru vai vienā pilsētā (rajonā) no vienas vietas uz otru;

nodarbošanās ar ubagošanu jāsaprot kā personas dzīvošana no bezstrādes ienākumiem, kurus tā gūst, diedēļot no svešiem pilsoņiem naudu, pārtikas produktus, apģērbu un citas materiālas vērtības;

cita veida parazitiska dzīve jāsaprot kā pilngadīgas, darbaspējīgas personas dzīvošana ilgāku laiku — vairāk nekā četrus mēnešus pēc kārtas vai gadā kopumā vairāk par četriem mēnešiem — no bezstrādes ienākumiem, izvairoties no sabiedriski derīga darba.

Kvalificējot tās personas nodarījumu, kuru sauc pie atbildības pēc Latvijas PSR KK 211. panta, nepieciešams precīzi formulēt attiecīgo nozieguma sastāvu.

3. Par cita veida parazitisku dzīvi nevar saukt pie atbildības I, II un III grupas invalīdus, sievietes, vecākas par 55 gadiem, un vīriešus, vecākus par 60 gadiem, pensionārus, grūtnieces, sievietes, kurām ir bērni līdz 12 gadu vecumam un kurām nav atņemtas vecāku tiesības, kā arī personas, kas nodarbojas ar mājāsaimniecību.

4. Tiesām stingri jāievēro spēkā esošo likumu noteikumi, ka obligāts priekšnosacījums saukšanai pie kriminālatbildības pēc Latvijas PSR KK 211. panta par klaidonību vai cita veida parazitisku dzīvi ir iekšlietu iestāžu oficiāls brīdinājums par tādas parazitiskas dzīves nepieļaujamību, kas izteikts personai, kura nodarbojusies ar klaidonību vai dzīvojusi cita veida parazitisku dzīvi vairāk nekā trīs mēnešus pēc kārtas vai gadā kopumā vairāk par trim mēnešiem, vai nodarbojas ar ubagošanu.

Ja persona nav brīdināta vai brīdinājums izteikts priekšlaicīgi, lieta izbeidzama nozieguma sastāva trūkuma dēļ.

5. Tiesām jāievēro, ka pie kriminālatbildības pēc Latvijas PSR KK 211. panta var saukt personas, kas izvairās no sabiedriski derīga darba un turpina nodarboties ar klaidonību vai dzīvo cita veida parazitisku dzīvi, ja pēc tām izteiktā oficiālā brīdinājuma pagājis mēnesis.

Kriminālatbildība uz tiem pašiem pamatiem iestājas arī personām, kuras gan uz laiku ir izbeigušas šāda rakstura parazitisku eksistēšanu, bet gada laikā no tās dienas, kad tām izteikts oficiāls brīdinājums, atkal sākušas nodarboties ar klaidonību vai dzīvot cita veida parazitisku dzīvi. Šādā gadījumā atkārtotais oficiālais brīdinājums nav nepieciešams.

Minētais mēneša termiņš netiek pārtraukts, ja persona pēc tai izteiktā oficiālā brīdinājuma iekārtojas darbā tikai izskata pēc, piemēram, nostrādājusi neilgu laiku, tā patvaļīgi atstājusi darbu bez attaisnojošiem iemesliem, darba laikā sistemātiski pieļāvusi darba kavējumus vai izdarījusi citus darba disciplīnas pārkāpumus, par tādiem pārkāpumiem atbrīvota no darba.

6. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka pie kriminālatbildības par klaidonību, ubagošanu vai cita veida parazitisku dzīvi sauktas personas dzīvošana no bezstrādes ienākumiem ir Latvijas PSR KK 211. pantā paredzēto nozieguma sastāvu objektīvās puses obligāts elements, kas ietver ne tikai izvairīšanos no sabiedriski derīga darba, bet arī dzīvošanu no bezstrādes ienākumiem.

Par bezstrādes ienākumiem atzīstami līdzekļi, kas iegūti azarta spēlēs, ar zilēšanu, diedelēšanu, sīko spekulāciju un citā prettiesiskā veidā.

Par dzīvojošu no bezstrādes ienākumiem atzīstama persona, kurai šādi ienākumi ir galvenais eksistences līdzeklis vai viens no galvenajiem eksistences līdzekļiem.

(1988. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 2 redakcijā.)

7. Tiesām jāņem vērā, ka atbildība pēc Latvijas PSR KK 211. panta 2. daļas iestājas gadījumā, kad persona bijusi agrāk sodīta par vienu no šā panta 1. daļā paredzētajiem noziegumiem, ja agrākā sodāmība nav noņemta vai dzēsta likumā noteiktajā kārtībā.

Aprēķinot termiņus, kas dzēš sodāmību pēc iepriekšējā sprieduma, tiesām jāvadās no Latvijas PSR KK 54. panta, kā arī no PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1929. gada 4. marta lēmuma «Par noilguma un amnestijas piemērošanas noteikumiem ilgstošiem un turpināmiem noziegumiem», saskaņā ar kuru sodāmības dzēšanas termiņa tecējums pēc iepriekšējā sprieduma, kas taisīts pēc Latvijas PSR KK 211. panta par klaidonību, ubagošanu vai cita veida

parazītisku dzīvi, tiek pārtraukts, kad iztecējis likumā noteiktais mēneša termiņš pēc oficiāla brīdinājuma izteikšanas par nepieciešamību izbeigt parazītisko dzīvesveidu.

8. Tiesām nelokāmi jāievēro Latvijas PSR KPK 5. panta 9. un 10. punkts, kas nosaka, ka krimināllietu nevar ierosināt, bet ierosinātā lieta jāizbeidz pret personu, par kuru tai pašā apsūdzībā jau ir likumīgā spēkā stājies spriedums vai tiesas lēmums par lietas izbeigšanu uz tāda paša pamata, kā arī pret personu, par kuru tai pašā apsūdzībā ir neatcelts izziņas iestādes, izmeklētāja vai prokurora lēmums par lietas izbeigšanu, izņemot gadījumus, kad lietas ierosināšanu atzinusi par nepieciešamu tiesa, kuras tiesvedībā atrodas krimināllieta.

(1988. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 2 redakcijā.)

9. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka, izskatot šīs kategorijas lietas, saskaņā ar Latvijas PSR KPK 304. panta 3. daļu attaisnojošu spriedumu nevar taisīt, kad, izdarot izziņu vai izmeklēšanu, pieļauti trūkumi būtisku lietas apstākļu izmeklēšanā. Ja tiesai šādus trūkumus nav iespējams novērst, lieta nosūtāma atpakaļ papildu izziņas vai izmeklēšanas izdarīšanai.

10. Tiesām nelokāmi jāievēro PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1973. gada 28. jūnija lēmums Nr. 10 «Par tiesu praksi lietās par pasu noteikumu pārkāpšanu, sistemātisku nodarbošanos ar klaidonību vai ubagošanu, kā arī par cita veida parazītisku dzīvi ilgāku laiku» 12. punktā dotais izskaidrojums, ka laiks, kurā par klaidonību vai ubagošanu aizturētā persona tiek turēta pieņemšanas un sadales punktā tieši pirms krimināllietas ierosināšanas, jāieskaita šai personai ar tiesas spriedumu noteiktā soda laikā.

11. Katrā šīs kategorijas lietā, kurā par apsūdzētajiem ir ziņas, ka tie pārmērīgi lieto alkoholiskos dzērienus, tiesām jāpārbauda, vai apsūdzētie tikuši medicīniski apsekoti, lai atklātu hroniskos alkoholiskus, kuriem nepieciešama piespiedu ārstēšana no alkoholisma.

Gadījumos, kad tāda apsekošana nav izdarīta, jāveic pasākumi šo trūkumu novēršanai, nosūtot lietu papildizmeklēšanai, ja tiesas sēdē minēto trūkumu nav iespējams novērst.

Tiesas nedrīkst pieļaut, ka netiek apspriesti pie kriminālatbildības pēc Latvijas PSR KK 211. panta sauktās personas medicīniskās apsekošanas akti par tās atzīšanu par hronisku alkoholiķi, kurai nepieciešama piespiedu ārstēšana no alkoholisma.

12. Tiesām visnotaļ jāaktivizē sava darbība, lai noskaidrotu un novērstu cēloņus un apstākļus, kas veicinājuši klaidonību, ubagošanu vai citu parazītisku dzīvesveidu. Sai nolūkā, pieņemot blakus lēmumus, nepieciešams konsekventi reaģēt uz faktiem, kas liecina, ka par klaidonību, ubagošanu vai cita veida parazītisku dzīvi profilaktiskajā uzskaitē ņemtajām personām nepietiekami piemēroti administratīva un sabiedriska rakstura līdzekļi, lai pārtrauktu parazītisko dzīvesveidu; uz faktiem, kad nav veikti nepieciešamie pasākumi, lai minētās personas, kas sirgst ar hronisku alkoholismu, nosūtītu uz ārstnieciskajiem darba profilaktoriem; uz attiecīgu iekšlietu iestāžu vilcināšanos atklāt un ņemt profilakses uzskaitē personas, kas nodarbojas ar klaidonību, ubagošanu vai dzīvo cita veida parazītisku

dzīvi, kā arī vilcināšanos šādu personu oficiālā brīdināšanā un viņu saukšanā pie kriminālatbildības.

13. Vēl plašāk izmantot tiesas procesu un izbaukuma tiesas sēžu brīdinošo un audzinošo ietekmi, pieaicinot sabiedrības pārstāvjus.

14. Atzīt par spēku zaudējušu Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1978. gada 28. augusta protokollēmumu «Par to, kā tiesas piemēro likumus par atbildību par sistemātisku nodarbošanos ar klaidonību un par cita veida parazitisku dzīvi ilgāku laiku».

50. PAR TIESU PRAKSI LIETĀS PAR TRANSPORTA KUSTĪBAS UN EKSPLUATĀCIJAS NOTEIKUMU PĀRKĀPŠANU (LATVIJAS PSR KK 213., 213.¹ un 213.² pants)

(1970. gada 8. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 2 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1971. gada 22. marta Plēnuma lēmumu Nr. 1, 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3 un 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 5)

Noziegumiem, kas saistīti ar transporta līdzekļu kustības un ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu, ir liela sabiedriskā bīstamība. Tādēļ enerģiska cīņa pret šiem noziegumiem ir republikas tiesas iestāžu svarīgs uzdevums.

Tiesu prakses vispārinājuma rezultāti lietās par transporta noziegumiem liecina, ka tiesas visumā pareizi izspriež šīs lietas.

Reizē ar to Plēnums atzīmē, ka republikas tiesu darbā, izskatot šīs kategorijas lietas, ir būtiski trūkumi. Tiesas ne vienmēr vispusīgi, pilnīgi un objektīvi izmeklē lietas apstākļus, kam būtiska nozīme tās pareizai izspriešanai, nepietiekami pārdomāti novērtē visus pierādījumus, kā to prasa likums un PSRS Augstākās Tiesas un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošie norādījumi. Sevišķi tas attiecas uz autotehniskās ekspertīzes atzinumiem, kurus tiesas parasti pieņem par absolūti drošu pierādījumu, kas neprasa tiesas pārbaudi un novērtējumu. Tādu pārkāpumu dēļ tiek atcelti spriedumi un lietas nodotas atkārtotai izskatīšanai.

Sastopami gadījumi, kad atsevišķas tautas tiesas nenorāda spriedumos, tieši kādu konkrētu kustības noteikumu pārkāpumu dēļ noticis ceļu un transporta notikums.

Atsevišķos gadījumos tiesas nepareizi pēc Latvijas PSR KK 213. panta kvalificē nodarījumus, kuri, lai gan tiem bijušas šajā pantā minētās sekas, tomēr kvalificējami pēc attiecīgajiem kriminālkodeksa pantiem, kas paredz atbildību par noziegumiem pret personu vai par darba aizsardzības noteikumu pārkāpšanu, veicot speciālus darbus.

Vēl nav pilnīgas vienotības tiesas un izmeklēšanas praksē, kvalificējot transporta līdzekļu vadītāju darbības, kad tie, pārkāpjot pastāvošos noteikumus, nodevuši transporta līdzekļu vadību citām personām un tam bijušas Latvijas PSR KK 213. pantā minētās sekas.

Dažas tiesas nepietiekami pilnīgi pārbauda apstākļus, kas saistīti ar civilprasības izspriešanu, tādēļ prasības nepamatoti atstāj bez izskatīšanas.

Dažkārt prasības tiek atstātas bez izskatīšanas, pat notiesājot personas pēc Latvijas PSR KK 213. panta 1. daļas vienīgi pēc pazīmes, ka pārkāpti kustības noteikumi un tā sekas bijušas tikai materiāli zaudējumi.

Nereti, neievērojot Latvijas PSR CK 469. panta 2. un 3. daļā paredzētos nosacījumus, pienākums atlīdzināt kustības noteikumu pārkāpšanas rezultātā nodarīto kaitējumu tiek uzlikts nevis paaugstinātās bīstamības avota valdītājam, bet tieši personām, kas nodarījušas tādu kaitējumu.

Nopietns trūkums ir arī tas, ka tiesas, izskatot konkrētas lietas, neizpilda Latvijas PSR KPK 48. panta prasības, nepietiekami noskaidro apstākļus, kas veicinājuši transporta nozieguma izdarīšanu, un sakarā ar to reti pieņem blakus lēmumus šo apstākļu novēršanai.

Izskatot lietas par ceļu un transporta notikumiem, acīm redzami nepietiekami izmanto tiesas procesu audziņošo un brīdinošo iedarbību. Tādas lietas reti izskata izbraiduma sēdēs tieši autosaimniecībās, uzņēmumos, kolhozos un padomju saimniecībās.

Izraugoties sodu, tiesas ne vienmēr pilnībā ievēro pieļauto kustības noteikumu pārkāpumu raksturu, izdarītā nozieguma smagās sekas, vainīgā personību, kā arī atbildību mikstinošos un pastiprinošos apstākļus. Sakarā ar to nereti nosaka nepamatoti mikstus sodus personām, kuras ļaunprātīgi pārkāpušas kustības noteikumus un izdarījušas ceļu un transporta noziegumu, kam bijušas smagas sekas. Šādos gadījumos tiesas, izraugoties sodu, pretēji likuma prasībām pamatojušās galvenokārt uz ziņām par vainīgā personību.

Tajā pašā laikā atsevišķās lietās tiek noteikti nepamatoti bargi sodi, neņemot vērā konkrētos apstākļus, kas mikstina tiesājamā atbildību.

Kaut gan daudzos gadījumos transporta līdzekļu vadītāji izdara ceļu un transporta noteikumu pārkāpumus dzēruma stāvoklī, tiesa, taisot spriedumus, reti apspriež jautājumu par to, vai vainīgā dzēruma stāvoklis atzīstams par viņa atbildību pastiprinošu apstākli. Vainīgā atbildību pastiprinošo apstākļu pietiekamas nenovērtēšanas dēļ, notiesājot personas, kas vadījušas transporta līdzekli dzēruma stāvoklī, nepiemēro papildsodu — vadītāja tiesību atņemšanu.

(1983. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma nolēmumi:

1. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka enerģiski jācinās pret noziegumiem, kas saistīti ar transporta līdzekļu kustības un ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu, ņemot vērā šo noziegumu lielo sabiedrisko bīstamību.

2. Tiesām, nosakot vainīgajiem sodu, stingri jāpamatojas uz likuma prasībām par soda individualizāciju, pie tam jāievēro izdarītā nozieguma raksturs un sabiedriskās bīstamības pakāpe, vainīgā personība, atbildību mikstinošie un pastiprinošie apstākļi. Transporta līdzekļu kustības un ekspluatācijas noteikumu ļaunprātīgiem pārkāpējiem un personām, kas izdarījušas ceļu un transporta noziegu-

mus citos atbildību pastiprinošos apstākļos, jāpiemēro likumā paredzētie bargie sodi.

3. Notiesājot personas, kas izdarījušas ceļu un transporta noziegumus dzēruma stāvoklī, tiesām visos gadījumos jāapspriež jautājums par šā apstākļa atzīšanu par atbildību pastiprinošu, kā arī par to, vai vainīgajam piemērojams papildsods — vadītāja tiesību atņemšana.

4. Vērst republikas tiesu uzmanību uz to, ka, izskatot lietas par ceļu un transporta noziegumiem, jāveic visi nepieciešamie pasākumi vispusīgai, pilnīgai un objektīvai lietas apstākļu noskaidrošanai, rūpīgi un dziļi jānoskaidro ne tikai pats noziedzīgais notikums, bet arī noziegumu izdarījušās personas vainas pakāpe, kustības noteikumu pārkāpuma motīvi un raksturs, cietušo vai citu personu izdarīto kustības noteikumu pārkāpšanas raksturs, ziņas par vainīgā personību, kā arī visi citi atbildību mīkstinoši un pastiprinoši apstākļi, kuriem ir nozīme lietas pareizā izspriešanā un taisnīga soda piemērošanā vainīgajam.

5. Tiesām rūpīgi jāizskata un jānovērtē visi pierādījumi, to skaitā arī autotehniskās ekspertīzes atzinums kā viens no pierādījumu veidiem. Pie tam jāievēro, ka eksperta atzinumam, tāpat kā jebkuram citam pierādījumam, nav iepriekš noteikta spēka, tas pārbaudāms un novērtējams pēc tiesnešu iekšējās pārlicības, kas pamatota uz visu lietas apstākļu izskatīšanu kopumā.

6. Prasīt no tiesām radikāli uzlabotu darbību ceļu un transporta noziegumu novēršanai:

a) izskatot šīs kategorijas lietas, obligāti noskaidrot ceļu un transporta noziegumu veicinātājus apstākļus un, pieņemot blakus lēmumus, censties panākt, lai šie apstākļi tiktu novērsti;

b) periodiski vispārīnāt un analizēt tiesu praksi šīs kategorijas lietās. Atklāt pie tam trūkumus un kļūdas, kas pieļautas tiesu darbā, izskatot šīs lietas, un veikt pasākumus to novēršanai. No tiesu prakses izrietošos secinājumus par noziegumu cēloņiem un veicinātājiem apstākļiem paziņot attiecīgajām partijām, padomju, saimnieciskajām un citām iestādēm pasākumu veikšanai, lai novērstu minētos apstākļus;

c) lai pastiprinātu tiesas procesu audzinošo un brīdinošo ietekmi un iesaistītu ciņā pret transporta noziegumiem plašu sabiedrību, biežāk izskatīt lietas par ceļu un transporta noziegumiem izbraukuma sēdēs.

7. Izskaidrot tiesām, ka

a) par Latvijas PSR KK 213. pantā minētajiem mehāniskajiem transporta līdzekļiem jāuzskata tie automototransporta līdzekļi, kas reģistrējami Valsts autoinspekcijā, kā arī traktori, kombaini un citas pašgājējas mašīnas un agregāti, ja tos izmanto kā transportu pārbraukšanai no vienas vietas uz otru, kravas pārvadāšanai u. tml.;

b) tajos gadījumos, kad Latvijas PSR KK 213. pantā minētās sekas iestājušās nevis transporta līdzekļu kustības vai ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanas rezultātā, bet gan veicot celtniecības, meliorācijas, lauksaimniecības vai citus darbus, kas nav transporta darbi,

vadītāju darbības kvalificējamais nevis pēc Latvijas PSR KK 213. panta, bet atkarībā no sekām, kādas iestājušās, un citiem apstākļiem, attiecīgi pēc citiem Kriminālkodeksa pantiem, kuri paredz atbildību par noziegumiem pret personu vai par darba aizsardzības noteikumu pārkāpšanu;

c) transporta līdzekļa vadītājs vai īpašnieks, kas, pārkāpjot pastāvošos noteikumus, nodod transporta līdzekļa vadīšanu personai, kurai atņemtas vadītāja tiesības vai to vispār nav, vai arī nav tiesību, kādas vajadzīgas attiecīgā transporta veida vadīšanai, ja šo darbību rezultātā iestājas likumā norādītās sekas, ir atbildīgs pēc Latvijas PSR KK 213.² panta, bet persona, kas šajā gadījumā faktiski vadījusi transporta līdzekli, — pēc Latvijas PSR KK 213. panta; (1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

d) izskatot lietas par ceļu un transporta noziegumiem, kas kvalificēti pēc Latvijas PSR KK 213. panta 1. daļas pēc ievērojamu materiālu zaudējumu nodarīšanas pazīmes, tiesām vienmēr spriedumā jānorāda precīzs zaudējumu apmērs un motīvi, saskaņā ar kuriem zaudējumi atzīti par ievērojamajiem.

Jautājumu par to, vai nodarītie zaudējumi ir ievērojami, izšķir tiesa katrā atsevišķā gadījumā, pamatojoties uz konkrētiem lietas apstākļiem;

e) sakarā ar to, ka pēc Latvijas PSR KK 213. panta atbildība iestājas tikai par transporta līdzekļu kustības un ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu, tiesām spriedumā obligāti jānorāda, tieši kādus transporta līdzekļu kustības vai ekspluatācijas noteikumus tiesājamais pārkāpis un kādu noteikumu pārkāpšanai bijušas šajā pantā minētās sekas;

f) ar Latvijas PSR KK 213.² pantā minēto transporta līdzekļu ekspluatācijas noteikumu citu rupju pārkāpumu jāsaprot atļaujas došana vadīt transporta līdzekļus personām, kam nav vadītāja tiesību, personām, kurām atņemtas šādas tiesības, vai personām, kas ir stipra pārguruma stāvoklī, kā arī transporta tehniskā stāvokļa nekontrolēšana un tamlīdzīgi apstākļi;

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

g) izskatot lietas par ceļu un transporta noziegumiem, tiesām jāgādā, lai izlemtu pieteikto civilprasību, kas izriet no krimināllietas, un jāievēro PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 23. marta lēmuma Nr. 1 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par nozieguma rezultātā nodarītā materiālā zaudējuma atlīdzināšanu» izskaidrojumos izklāstītās prasības.

Jāievēro, ka civilatbildība šīs kategorijas lietās nosakāma pēc Latvijas PSR CK 466., 469. un 473. panta, ņemot vērā Augstākās Tiesas Plēnuma 1986. gada 5. septembra lēmuma Nr. 13 «Par tiesu praksi lietās par kaitējuma atlīdzināšanu veselības bojājuma gadījumā» 11. punktu.

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

8. Sakarā ar šā lēmuma pieņemšanu atzīt par spēku zaudējušu Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1960. gada 28. septembra lēmumu Nr. 3 «Par tiesu praksi krimināllietās par avārijām auto-transportā Latvijas PSR».

**51. PAR TO, KĀ LATVIJAS PSR TIESAS IZPILDA PSRS
AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA UN LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS
TIESAS PLĒNUMA VADOŠOS IZSKAIDROJUMUS PAR TIESU
PRAKSI AUTOTRANSPORTA NOZIEGUMU LIETĀS**

(1981. gada 13. aprīļa Plēnuma lēmums Nr. 2 ar grozījumiem, kas izdarīti
ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3 un 1988. gada 27. jūnija
Plēnuma lēmumu Nr. 5)

Noklausījies un apspriedis Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekļa A. Dudara ziņojumu par to, kā republikas tiesas izpilda PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus par tiesu praksi autotransporta noziegumu lietās, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma atzīmēja, ka, izpildot PSRS Augstākās Tiesas un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma agrāk pieņemtus lēmumus minētajā jautājumā, tiesas zināmā mērā uzlabojušas darbu autotransporta noziegumu lietu izskatīšanā.

Tomēr tiesu praksē, izskatot šīs kategorijas lietas, arvien vēl sastopamas kļūdas un trūkumi.

Tā vairākās lietās tiesas, izlemjot jautājumu par apsūdzētā nodošanu tiesai, nenoskaidro visus apstākļus, kas paredzēti Latvijas PSR KPK 225. pantā, tā rezultātā iztiesāšanai tiek nozīmētas lietas, kurās izmeklēšanas orgāni nav noskaidrojuši pilnā apjomā visus ceļa transporta negadījuma apstākļus, to skaitā nodarītā materiālā zaudējuma apmēru, vai apsūdzētais atradies dzēruma stāvoklī ceļu transporta negadījuma brīdī un dažus citus; pietiekami pilnīgi nav noskaidrotas arī ziņas par apsūdzētā personību, viņa attieksme pret ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumu, šo pārkāpumu raksturs, pārkāpēja sagatavotība transporta līdzekļu vadīšanai (darba stāžs, vadītāja klase), tas ir, iepriekšējās izmeklēšanas laikā palikuši nenoskaidroti būtiski apstākļi, kurus noskaidrot tiesas sēdē nav iespējams.

(1983. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

Iepriekšējās izmeklēšanas orgānu pieļautos trūkumus tiesas bieži vien nenovērš arī tad, kad tos var novērst tiesas sēdē, un tas negatīvi ietekmē lietu izskatīšanas kvalitāti.

(1983. gada 28. marta Plēnuma lēmuma Nr. 3 redakcijā.)

Dažās šīs kategorijas lietās, kad tam bijis likumīgs pamats, netiek piemērots Latvijas PSR KK 115. pants, kurā paredzēta atbildība par cietušā atstāšanu bez palīdzības.

Ne vienmēr tiek apspriests jautājums par to personu saukšanu pie atbildības, kuru darbībās ir Latvijas PSR KK 213.² pantā paredzētais nozieguma sastāvs.

Dažreiz pret personām, kuras izdarījušas Latvijas PSR KK 213. pantā paredzēto noziegumu, bez likumīga pamata papildus tiek celta apsūdzība pēc Latvijas PSR KK 213.¹ panta.

Atsevišķos gadījumos no personām, kuras atzītas par vainīgām autotransporta noziegumos, kas saistīti ar miesas bojājumu nodarīšanu cietušajiem, nelikumīgi tiek piedzīti izdevumi par cietušo stacionāru ārstēšanu.

Piemērojot Latvijas PSR KK 213. panta 1. daļu, kad vainīgā darbības vienlaikus satur divas nozieguma pazīmes — miesas bojājumu un materiālā zaudējuma nodarīšanu, tiesas un izmeklēšanas orgāni visai bieži pieļauj kļūdas, inkriminējot apsūdzētajam tikai autoavārijas sekas, kas saistītas ar miesas bojājumu nodarīšanu. Jautājums par to, vai nodarītais materiālais zaudējums ir ievērojams un vai tas kā Latvijas PSR KK 213. panta 1. daļā paredzētā nozieguma sastāva pazīme inkriminējams apsūdzētajam, parasti netiek apspriests.

Vispārējs trūkums ir tas, ka tiesas nemotivē secinājumu, ka autotransporta noziegumā nodarītais materiālais zaudējums ir ievērojams.

Sastopami arī tādi atsevišķi fakti, kad tiesas bez jebkādiem motīviem no apsūdzības izslēdz atsevišķu Ceļu satiksmes noteikumu punktu pārkāpumus, par kuriem apsūdzētajiem bijusi uzrādīta apsūdzība iepriekšējā izmeklēšanā.

Atsevišķas tautas tiesas, izskatot šīs kategorijas lietas, pārkāpj kriminālprocesa likumu, kas regulē apsūdzētā nodošanu tiesai, lietas iztiesāšanu un sprieduma taisīšanu. Bieži vien lietu izskatīšanai tiesai nodošanas stadijā ir formāls raksturs, netiek pienācīgi izpētīti lietas materiāli, bet tas savukārt noved pie lietas iztiesāšanas novilcināšanas. Parasti lietās pavirši tiek izpildīta Latvijas PSR KPK 227. panta prasība par sagatavotajām darbībām lietas izskatīšanai tiesas sēdē.

Dažkārt, izskatot lietas tiesas sēdē, tiek pārkāpts Latvijas PSR KPK 286. pants, kas regulē ekspertīzes izdarīšanu tiesā. Tiesu praksē vēl joprojām nav novērsti trūkumi tiesu autotehniskā eksperta atzinuma kā pierādījuma vērtēšanā, par ko bija norādīts Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1970. gada 8. jūnija lēmuma Nr. 2.

Vairākos gadījumos konstatēts, ka tiesu piespriestie sodi neatbilst likuma pamatprasībām par kriminālsodu individualizāciju galvenokārt neattaisnota soda mīkstuma dēļ.

Notiesājot pēc Latvijas PSR KK 213.¹ panta, kas paredz obligātu papildsoda piemērošanu, tiesas pretēji likuma prasībām bieži vien vispār neapspriež šādu jautājumu vai arī papildsoda nepiemērošanu motivē ar to, ka tiesājamam transporta vadītāja tiesības jau atņemtas administratīvā kārtībā.

Piemērojot Latvijas PSR KK 213. pantu, kas piešķir tiesām iespēju piemērot vai nepiemērot papildsodu, tiesas papildsoda noteikšanu parasti nemotivē.

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

Sastopami arī tādi gadījumi, kad, atņemot transporta līdzekļa vadītāja tiesības, tiesas kļūdaini atsaucas uz Latvijas PSR KK 27. pantu, kad Latvijas PSR KK 213. panta sankcijās jau paredzēts tāds papildsods.

Vairākos gadījumos tiesas, pārkāpjot Latvijas PSR KPK 307. pantu, bez likumīga pamata atstāj civilprasības krimināllietās par autotransporta noziegumiem bez izskatīšanas.

Tiesas vāji reaģē uz izmeklēšanas orgānu pieļautajiem trūkumiem transporta noziegumus veicinošo apstākļu noskaidrošanā, kon-

krēti — transporta līdzekļu vadītāju žūpošana, nepietiekama cīņa pret žūpību un alkoholismu transporta vadītāju vidū u.c. Tiesas pašas neveic vajadzīgos pasākumus, lai šādus trūkumus novērstu.

Tiesas maz pieņem blakus lēmumus autotransporta noziegumu veicinošo apstākļu novēršanai.

Izskatot šīs kategorijas lietas, nepietiekami tiek izmantota tiesas procesu audzinošā un brīdinošā iedarbība, jo visai maz lietu tiek izskatīti izbraukuma sēdēs autotransporta noziegumā vainīgās personas darba, mācību vai dzīves vietā.

Lai novērstu minētos trūkumus un uzlabotu šīs kategorijas lietu izskatīšanas kvalitāti, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēmj:

1. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību pastiprināt cīņu pret autotransporta noziegumiem, kam ir liela sabiedriskā bīstamība un kas daudzos gadījumos saistīta ar cilvēku bojāeju vai kaitējuma nodarīšanu valsts un sabiedriskajām organizācijām un pilsoņiem.

To ievērojot, tiesām nelokāmi jāpilda likumi, kas nosaka, kā izlemjami jautājumi, kas nosaka atbildību transporta kustības drošības un autotransporta ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanā; nelokāmi jāievēro vadošie izskaidrojumi, kas izklāstīti PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1970. gada 6. oktobra lēmumā «Par tiesu praksi autotransporta noziegumu lietās»¹ un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1970. gada 8. jūnija lēmumā «Par tiesu praksi lietās par transporta kustības un ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu (213., 213.¹ un 213.² pants)»².

2. Tiesām jānodrošina vispusīga, pilnīga un objektīva visu konkrētā ceļu satiksmes negadījuma apstākļu noskaidrošana, to skaitā nodarītā materiālā zaudējuma apmērs, autotransporta noziegumā vainīgā personība, viņa sagatavotība attiecīgā transporta līdzekļa vadīšanai, vainīgās personas attieksme pret ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumu un pārkāpuma raksturs, pārkāpēja uzvedība darbā un sadzīvē un apstākļi, kas vispusīgi raksturo vainīgā personību, atbildību mikstinošie un pastiprinošie apstākļi, kā arī noziegumu veicinošie apstākļi.

3. Tiesām jāievēro, ka saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1970. gada 6. oktobra lēmuma Nr. 11 10. punktu kustības drošības un transporta līdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanā vainīgā vadītāja darbības, kuru sekas bijušas miesas bojājumu nodarīšana cietušajam un dzīvībai bīstamā stāvoklī esošā cietušā apzināta atstāšana bez palīdzības, jākvalificē pēc nozieguma kopības,

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1970. gada 6. oktobra lēmums Nr. 11 «Par tiesu praksi autotransporta noziegumu lietās» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 3. septembra lēmumu Nr. 2, 1977. gadā 25. februāra lēmumu Nr. 3 un 1986. gada 10. janvāra lēmumu Nr. 5.

² Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1970. gada 8. jūnija lēmums Nr. 2 «Par tiesu praksi lietās par transporta kustības un ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu» (213., 213.¹ un 213.² pants) grozīts ar 1971. gada 22. marta Plēnuma lēmumu Nr. 1, 1983. gada 28. marta lēmumu Nr. 3 un 1988. gada 27. jūnija lēmumu Nr. 5.

kas paredzēti Latvijas PSR KK 213. panta attiecīgajā daļā un KK 115. panta 2. daļā.

Ja transporta līdzekļa vadītājs nav bijis vainīgs minēto noteikumu noziedzīgā pārkāpšanā, taču cietuša dzīvība un veselība bijusi apdraudēta viņa vadītā autotransporta līdzekļa izraisītā notikuma rezultātā, bet vadītājs neizpilda savu pienākumu un nesniedz cietušajam palīdzību, arī tad atbildība iestājas pēc Latvijas PSR KK 115. panta 2. daļas.

4. Visos gadījumos, kad konstatēti fakti, ka transporta līdzekļa vadītājs vai īpašnieks nodevis transporta līdzekļa vadīšanu personai, zinādams, ka tai nav vadītāja tiesību, ja šo darbību rezultātā izdarīts autotransporta noziegums, tiesām jāapspriež jautājums par transporta līdzekļa īpašnieka vai vadītāja saukšanu pie kriminālatbildības pēc Latvijas PSR KK 213.² panta.

Ja Latvijas PSR KK 213. pantā paredzēto noziegumu dzēruma stāvoklī izdara persona, kurai jau atņemtas transporta vadītāja tiesības vai uzlikts cits administratīvs sods par transporta līdzekļa vadīšanu dzērumā, tad nodarījuma papildu kvalifikācija pēc Latvijas PSR KK 213.¹ panta nav vajadzīga.

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

5. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1973. gada 25. jūnija dekrēts «Par noziedzīgo darbību rezultātā cietušo pilsoņu ārstēšanai patērēto līdzekļu atlīdzināšanu» piemērojams tikai tajos gadījumos, kad kaitējums pilsoņu veselībai nodarīts tišu noziedzīgu darbību rezultātā. Latvijas PSR KK 213. un 213.² pantā paredzētie noziegumi ir uzskatāmi par izdarītiem aiz neuzmanības, un tāpēc nav pamata to līdzekļu piedzīšanai, kas izlietoti autotransporta noziegumu rezultātā cietušo pilsoņu stacionārai ārstēšanai.

6. Tiesām jāievēro, ka gadījumos, kad transporta vadītājs tiek saukts pie kriminālatbildības pēc Latvijas PSR KK 213. panta 1. daļas par autotransporta noziegumu, kas vienlaikus saistīts ar miesas bojājumu un ievērojama materiāla zaudējumu nodarīšanu, nepieciešams pienācīgi izmeklēt abas norādītās nozieguma pazīmes, kuras inkriminētās Ceļu satiksmes noteikumu pārkāpējam, lai varētu pareizi noteikt notiesātā sabiedriskās bīstamības pakāpi un ņemt to vērā, nosakot sodu.

7. Izlemjot jautājumu, vai materiālais zaudējums, kas nodarīts cietušajam ceļu satiksmes transporta negadījumā, ir ievērojams Latvijas PSR KK 213. panta 1. daļas izpratnē, tiesas spriedumā nevar aprobežoties ar vispārēju atsaukšanos uz to, ka vainīgais nodarījis ievērojamus materiālus zaudējumus, bet spriedumā jānorāda konkrēts zaudējumu apmērs un pārliecinoši motīvi, saskaņā ar kuriem zaudējumi atzīti par ievērojamiem.

8. Tiesām jāņem vērā, ka Latvijas PSR KK 213. panta visu daļu dispozīcija ir blanketa, ar norādi uz transporta kustības drošības un ekspluatācijas noteikumiem. Tādējādi visu spēkā esošo Ceļu satiksmes noteikumu punktu pārkāpumi, kuri noveduši pie šīnī pantā paredzētajām sekām, ir izdarītā nozieguma objektīvās puses konkrēts

saturs, tāpēc tie jāinkriminē tiešā atbildībā pārkāpēja darbībām, kas uzrādītas apsūdzībā un tiesas spriedumā.

Apsūdzības grozīšana daļā par Ceļu satiksmes noteikumu punktu pārkāpšanu atbilstoši Latvijas PSR KPK 255. pantam tikai tad, kad tas nepasliktina tiesājamā stāvokli un netiek pārkāptas apsūdzētā tiesības uz aizstāvību. Tādam tiesas lēmumam jābūt motivētam spriedumā.

9. Tiesām nelokāmi jāpilda kriminālprocesa likuma prasības, kuras reglamentē apsūdzētā nodošanu tiesai, lietas izmeklēšanu un sprieduma taisīšanu. Jāievēro, ka precīza un nelokāma likuma ievērošana ir nepieciešams priekšnosacījums, lai izskatīšanai tiesas sēdē tiktu noliktas tikai tās lietas, kurās ir pietiekams pamats apsūdzētā nodošanai tiesai. Tāpēc tiesneša lēmumam pilnībā jāatbilst Latvijas PSR KPK 225. un 227. panta prasībām, tajā jābūt atzinumam, ka ir pietiekams pamats lietas izskatīšanai tiesas sēdē, un, lai sagatavotu lietas izskatīšanu tiesas sēdē, tiesnesim ir jāizšķir jautājumi, kas norādīti Latvijas PSR KPK 227. pantā.

10. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka, novērtējot tiesu ekspertu atzinumu, nav pieļaujama nekāda atkāpe no Latvijas PSR KPK 51. panta prasībām par to, ka nekādiem pierādījumiem nav iepriekš noteikta spēka. Tas nozīmē, ka tiesu eksperta atzinumam autotransporta noziegumu lietās nav priekšrocības attiecībā pret citiem pierādījumiem un tas pārbaudāms un novērtējams tāpat kā jebkurš cits pierādījums pēc tiesnešu iekšējās pārlicības, kas pamatota uz visu lietas apstākļu izskatīšanu kopumā, turklāt stingri ievērojot Latvijas PSR KPK 286. panta prasības.

11. Nosakot autotransporta noziegumā vainīgajam sodu, novērtējot izdarītā nozieguma raksturu, sabiedriskās bīstamības pakāpi un atbildību mīkstinošos un pastiprinošos lietas apstākļus, tiesām īpaši jāņem vērā vainīgā attieksme pret Ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumu, pārkāpuma raksturs un motīvi, to skaitā transporta līdzekļa vadīšana dzēruma stāvoklī un citi satiksmes noteikumu rupji pārkāpumi, kā arī cietušā un citu personu prettiesiskā uzvedība, kas veicinājusi autotransporta noziegumu.

Katrā gadījumā, kad vainīgā persona autotransporta noziegumu izdarījusi dzēruma stāvoklī, tiesām saskaņā ar Latvijas PSR KK 37. panta 11. punktu jāapspriež jautājums, vai šāds apstāklis atzīstams par atbildību pastiprinošu. Tomēr līdz ar to, notiesājot personu apsūdzībā pēc Latvijas PSR KK 213. panta 2. vai 3. daļas, kurās paredzēta autotransporta nozieguma izdarīšana atbildību pastiprinošos apstākļos — smagu seku iestāšanās, nav likumīga pamata tās pašas smagās sekas ņemt vērā kā Latvijas PSR KK 37. pantā paredzēto atbildību pastiprinošu apstākli.

12. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka saskaņā ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1980. gada 29. augusta lēmumu «Par tiesu praksi papildsodu noteikšanā»¹ katrā ziņā jāņem vērā šādi priekšnoteikumi:

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1980. gada 29. augusta lēmums Nr. 6 «Par tiesu praksi papildsodu noteikšanā» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

12.1. Notiesājot personu pēc Latvijas PSR KK 213.¹ panta, kurā paredzēta obligāta transporta līdzekļa vadītāja tiesību atņemšana, papildsodu nepiemērot var tikai tad, ja ir Latvijas PSR KK 41. pantā minētie nosacījumi, pie tam papildsoda nepiemērošana obligāti jāmotivē spriedumā.

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

12.2. Notiesājot personu apsūdzībā pēc Latvijas PSR KK 213. panta, kura visu daļu sankcijās paredzēta iespēja piemērot vai nepiemērot papildsodu, tiesām jāapspriež jautājums par tā piemērošanu un spriedumā jānorāda pieņemtā lēmuma motīvi.

12.3. Notiesājot vainīgo pēc Latvijas PSR KK 213. un 213.¹ panta, transporta līdzekļu vadīšanas tiesību atņemšanu var piemērot kā papildsodu neatkarīgi no tā, ka personai šīs tiesības jau atņemtas administratīvā kārtā.

(1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmuma Nr. 5 redakcijā.)

13. Katrā lietā par autotransporta noziegumu, ar kuru nodarīts materiāls zaudējums, tiesu pienākums, taisot spriedumu, ir izlemt pieteiktās civilprasības. Turklāt stingri jāievēro Latvijas PSR KPK 307. panta 2. daļas prasība, ka tikai izņēmuma gadījumos, kad, neatliekot krimināllietas iztiesāšanu vai nesaņemot papildu materiālus, nav iespējams izdarīt civilprasības sīku aprēķinu, tiesa, taisot notiesājošu spriedumu, var atzīt cietušā tiesību saņemt prasības apmierinājumu un nodot jautājumu par prasības apmēriem izskatīt civilprocesa kārtībā.

Tiesas rīcībā jābūt visām ziņām par autotransporta noziegumā nodarītā zaudējuma apmēru. Ja šādas ziņas iepriekšējās izmeklēšanas orgāni nav savākuši un tiesai nav iespējams šādu trūkumu novērst, lieta jānosūta papildizmeklēšanai.

13.1. Lai pareizi noteiktu zaudējuma apmēru, kas saistīts ar transporta līdzekļa bojāšanu, jāņem vērā, ka šādā zaudējumā ietilpst bojātā transporta līdzekļa remontam (atjaunošanai) izlietotie izdevumi, konkrēti — bojāto detaļu vietā nomainīto jauno detaļu vērtība, atskaitot veco detaļu nolietošanas ceļu transporta negadījuma brīdī un lūžņu vērtību; remontdarbu apmaksa par bojājumu novēršanu; apmaksa remonta organizācijām par bojātā transporta līdzekļa apskati un nepieciešamās dokumentācijas sastādīšanu.

Atlīdzināmi arī izdevumi par bojātā transporta līdzekļa nogādāšanu līdz tuvākajai remonta bāzei un zaudējumi sakarā ar to, ka bojātais transporta līdzeklis zaudējis savu preces izskatu.

13.2. Tiesām saskaņā ar Latvijas PSR CPK 26. pantu jāizskata civilprasība, ja kaut viena no pusēm strīdā ir pilsonis, kolhozs vai starpkolhozu organizācija, valsts — kolhozu uzņēmums, organizācija vai to apvienība.

Līdz ar to šādus strīdus starp valsts, kooperatīvajām un citām sabiedriskajām organizācijām izskata valsts arbitražas orgāni, taču krimināllietā jābūt konstatētam nodarītā zaudējuma apmēram.

13.3. Tiesām jāievēro, ka atbilstoši PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 23. marta lēmuma «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par nozieguma rezultātā nodarītā materiālā zaudējuma

atlīdzināšanu»¹ 2. punkta 2. daļas vadošajiem izskaidrojumiem, ka gadījumos, kad bojāts transporta līdzeklis, kas uz likumīga pamata atradies pie vadītāja, civilprasību var pieteikt kā īpašnieks, tā transporta līdzekļa vadītājs, ieskaitot arī personu, kura izmantojusi transporta līdzekli uz pilnvaras pamata.

14. Tiesām konsekventi jānodrošina Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1970. gada 8. jūnija lēmuma 6. punktā izteikto vadošo izskaidrojumu nelokāma izpilde par to, ka republikas tiesām jāuzlabo sava darbība autotransporta nozieguma novēršanā:

14.1. Izskatot šīs kategorijas lietas, neatlaidīgi jācenšas panākt, lai pilnīgi tiktu noskaidroti noziegumu veicinošie apstākļi, un konsekventi jāreaģē uz tiem saskaņā ar Latvijas PSR KPK 317. pantā norādītajiem pamatiem un kārtību.

14.2. Biežāk jāizskata šīs kategorijas lietas izbraukuma tiesas sēdēs, pieaicinot sabiedrības pārstāvjus.

14.3. Periodiski jāizpēta un jāvispārina tiesu prakse autotransporta noziegumu lietās, lai savlaicīgi atklātu un novērstu tiesu pieļautos trūkumus šo kategoriju lietu izskatīšanā.

KRIMINĀLPROCESUĀLĀS TIESĪBAS

52. PAR TIESU PRAKSI, PIEMĒROJOT LATVIJAS PSR KRIMINĀLPROCESUĀLO LIKUMDOŠANU, KAS REGULĒ LIETU NOSŪTĪSANU PAPILDIZMEKĻĒŠANAI VAI PAPILDIZZIŅAI

(1987. gada 22. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 3)

Valsts sociāli ekonomiskās attīstības paātrinājuma, sabiedriskās dzīves vispusīgas demokratizācijas kursa realizēšana prasa tālāku sociālistiskās likumības un tiesiskās kārtības nostiprināšanu.

Tiesību aizsardzības orgānu darbam jābūt maksimāli efektīvam, lai katrs noziegums tiktu pienācīgi izmeklēts, vainīgie taisnīgi sodīti un neviens nevainīgais netiktu saukts pie kriminālatbildības un notiesāts.

Tiesām jānodrošina padomju pilsoņu tiesību un likumisko interešu droša aizsardzība, sociālā taisnīguma principa stingri ievērošana.

So uzdevumu izpildē svarīgi, lai izziņas, iepriekšējās izmeklēšanas orgāni un tiesas stingri ievērotu likumību, izmeklējot un iztiesājot lietas, lai tiesas izvirzītu augstākas prasības attiecībā uz izziņas un iepriekšējās izmeklēšanas materiālu kvalitāti, laikus atklātu likuma pārkāpumus un reaģētu uz tiem.

Ja izmeklēšana vai izziņa izdarīta nekvalitatīvi, tiesām laikus jāizlemj jautājums par nepieciešamību nosūtīt lietas papildizmeklēšanai.

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 23. marta lēmums Nr. 1 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par nozieguma rezultātā nodarītā materiālā zaudējuma atlīdzināšanu» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1984. gada 26. aprīļa lēmumu Nr. 7.

Noklausījies un apspriedis Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekļa J. Kaksiša, Rīgas pilsētas Oktobra rajona tautas tiesas priekšsēdētāja J. Laukrozes un Saldus rajona tautas tiesas priekšsēdētāja V. Salmiņa ziņojumus, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums atzīmē, ka republikas tiesas, konstatējot tādu iepriekšējās izmeklēšanas vai izziņas nepilnību vai nepareizību, ko tiesas izmeklēšanā nav iespējams novērst, vairumā gadījumu pamatoti nosūta lietas papildizmeklēšanai vai papildizziņai.

Taču daži tiesneši (tiesas), nododot apsūdzēto tiesai, ne vienmēr laikus atklāj kriminālprocesa likuma normu pārkāpumus un pieņem izskatīšanai krimināllietas, kas izmeklētas nepilnīgi, vai ar citiem svarīgiem kriminālprocesa likuma pārkāpumiem. Ne vienmēr tiek nosūtītas papildizmeklēšanai vai papildizziņai lietas gadījumos, kad izmeklēšanas trūkumus nav iespējams novērst iztiesāšanas gaitā, tādēļ ne mazums spriedumu kasācijas vai uzraudzības kārtībā tiek atcelti, nosūtot lietas papildizmeklēšanai. Ir arī citi pārkāpumi.

Tai pašā laikā konstatēti gadījumi, kad lietas nosūta papildizmeklēšanai bez visu lietā savākto pierādījumu vispusīgas izmeklēšanas un to novērtēšanas. Dažkārt tiesas nosūta izmeklēšanas orgāniem lietas, lai noskaidrotu apstākļus, kas jau pārbaudīti iepriekšējā izmeklēšanā, un tiesai tikai jānovērtē, vai arī tos būtu iespējams noskaidrot tiesas izmeklēšanas laikā.

Atsevišķos gadījumos lēmumu kvalitāte par lietu nosūtīšanu papildizmeklēšanai arī neatbilst likuma prasībām. Tajos bieži vien netiek norādīts, tieši kādi apstākļi papildus jānoskaidro, kādas izmeklēšanas darbības jāveic. Ir gadījumi, kad jautājums par lietas nosūtīšanu papildizmeklēšanai vai papildizziņai, kas radies tiesas sēdes sagatavojošā daļā vai tiesas izmeklēšanas laikā, netiek ierosināts, lai to apspriestu ar tiesas sēdes dalībniekiem. Pie tam bieži vien netiek izlemts jautājums par apsūdzētā (tiesājāmā) tālāko drošības līdzekli.

Minētie trūkumi negatīvi ietekmē lietas savlaicīgu izskatīšanu, iztiesāšanas kvalitāti, sprieduma likumīgumu un pamatotību, grauj tiesas autoritāti.

Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums **n o l e m j:**

1. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka izziņas un iepriekšējās izmeklēšanas izdarīšana stingri atbilstoši kriminālprocesa likuma prasībām ir viens no priekšnosacījumiem, lai nodrošinātu lietas apstākļu vispusīgu, pilnīgu un objektīvu izmeklēšanu tiesas sēdē, bez kā nav iespējama likumīga un pamatota sprieduma taisīšana.

Saskaņā ar likumu tiesnešu (tiesas) pienākums ir rūpīgi noskaidrot, vai ir pietiekams pamats izskatīt lietu tiesas sēdē, tai skaitā, vai izziņas un iepriekšējās izmeklēšanas orgāni ievērojuši likumus, kas nodrošina apsūdzētā tiesību uz aizstāvību, citas kriminālprocesuālās likumdošanas prasības. Tiesām jāizvirza augstākas prasības attiecībā uz izziņas un iepriekšējās izmeklēšanas materiālu kvalitāti.

Ja izdarītajā iepriekšējā izmeklēšanā vai izziņā ir tāda nepilnība, ko tiesas izmeklēšanā nav iespējams novērst, pieļauts kriminālpro-

cesa likuma svarīgs pārkāpums vai ir citi pamati, kas paredzēti Latvijas PSR KPK 235. pantā, lietas jānosūta papildizmeklēšanai vai papildizziņai rīcības sēdēs.

Izlemjot jautājumu par nodošanu tiesai vai par lietas nosūtīšanu papildizmeklēšanai vai papildizziņai, tiesām (tiesnešiem) stingri jāievēro Latvijas PSR KPK 223., 225.—235. panta prasības un jāvadās no PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1980. gada 28. novembra lēmuma Nr. 8 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par apsūdzētā nodošanu tiesai»¹ izskaidrojumiem.

2. Atklājot kādu izziņas vai iepriekšējās izmeklēšanas nepilnību, tiesai jāveic visi no tās atkarīgie pasākumi šīs nepilnības novēršanai (jāaicina papildu liecinieki, jāpieprasa papildu dokumenti u. tml.).

Ja izdarītās izziņas vai iepriekšējās izmeklēšanas nepilnību nevar novērst tiesas sēdē, lieta nosūtāma papildizmeklēšanai.

3. Par tiesā nenovēršamu var atzīt, piemēram, tādu izziņas vai iepriekšējās izmeklēšanas orgānu savāktu pierādījumu nepilnību, kuras novēršanai nepieciešams izdarīt izmeklēšanas un operatīvās meklēšanas darbības, lai sameklētu jaunus pierādījumus vai izdarītu izmeklēšanas darbības citā apvidū vai ievērojamā apjomā, kā arī gadījumos, kad nepieciešamo izmeklēšanas darbību apjoms ir ievērojams un tik plaša apjoma izmeklēšanas darbības iztiesāšanas laikā izpildīt nav iespējams.

4. Tā kā tiesai jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai noskaidrotu lietā esošās pretrunas un dotu tām pienācīgu novērtējumu, lieta nosūtāma papildizmeklēšanai, kad tajā ir pretrunīgi pierādījumi, kas skar svarīgus lietas apstākļus, tikai tajos gadījumos, kad lietas materiālos nav citu objektīvu ziņu, kas ļautu tiesai novērtēt esošos pierādījumus, un kad tiesa tādas ziņas nevar noskaidrot.

Tajā pašā laikā nepieciešams pilnīgi izskaust dažās tiesās izveidojušos praksi nosūtīt lietas papildizmeklēšanai, kad trūkst pierādījumu, kas apstiprinātu celto apsūdzību, un ir izsmeltas visas iespējas savākt papildu pierādījumus. Tādos apstākļos tiesas pienākums ir taisīt attaisnojošu spriedumu vai taisīt notiesājošu spriedumu tikai par to apsūdzību, kuras pierādīšana nerada šaubas.

5. Nosūtot lietu papildizmeklēšanai sakarā ar to, ka izziņas vai iepriekšējās izmeklēšanas orgāni pieļāvuši svarīgus kriminālprocesa likuma prasību pārkāpumus, tiesai jānorāda, tieši kādi pārkāpumi pieļauti, kādā veidā tie atņēmuši vai ierobežojuši procesa dalībniekiem ar likumu garantētās tiesības vai citādi ietekmējuši vai varējuši ietekmēt lietas izmeklēšanas vispusīgumu, pilnīgumu un objektivitāti vai likumīga un pamatota sprieduma taisīšanu.

6. Ja kriminālprocesa likuma svarīgi pārkāpumi laikus nav tikuši atklāti tiesai nodošanas stadijā, lieta uz šā pamata nosūtāma papildizmeklēšanai tiesas sēdē vai to izskatot kasācijas vai uzraudzības kārtībā.

¹ PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1980. gada 28. novembra lēmums Nr. 8 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par apsūdzētā nodošanu tiesai» grozīts ar PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1986. gada 18. aprīļa lēmumu Nr. 10.

Lieta visos gadījumos nosūtāma papildizmeklēšanai vai papildizīnai rīcības sēdē, ja:

6.1. pārkāpjot Latvijas PSR KPK 127. pantu, iepriekšējās izmeklēšanas vietā izdarīta izziņa. Ja izziņas vietā, pārkāpjot Latvijas PSR KPK 406. pantu, izdarīta materiālu pirmstiesas sagatavošana protokola veidā, šie materiāli nosūtāmi papildizīņas izdarīšanai;

6.2. bez krimināllietas ierosināšanas izdarīta iepriekšējā izmeklēšana pēc materiāliem, kas izdalīti no citas krimināllietas atsevišķā lietvedībā attiecībā uz citu personu pēc jaunas apsūdzības;

6.3. ceļot apsūdzību, pieļauti Latvijas PSR KPK 146., 153. panta prasību pārkāpumi, konkrēti, nav norādīts kriminālkodeksa pants, daļa vai panta punkts, nav norādīts, par ko tieši persona tiek apsūdzēta, nav dots katras apsūdzības tiesiskais novērtējums, ja persona tiek apsūdzēta vairāku noziegumu izdarīšanā, apsūdzētais nav noprašināts par celtās apsūdzības būtību u. c.;

6.4. apsūdzības rakstā izteiktais apsūdzības formulējums būtiski atšķiras no celtās apsūdzības vai salīdzinājumā ar celto apsūdzību pasliktina apsūdzētā stāvokli;

6.5. pārkāpjot Latvijas PSR KPK 96. panta prasības par aizstāvja obligātu piedalīšanos iepriekšējā izmeklēšanā, tai skaitā, kad aizstāvim nav ļauts piedalīties lietā no apsūdzības celšanas brīža, ja apsūdzētie, kaut arī atzīti par pieskaitāmiem, taču sirgst ar pastāvīgu vai īslaicīgu gara darbības traucējumu, tas ir, personas, kuras savu fizisko vai psihisko trūkumu dēļ pašas nespēj izlietot savu tiesību uz aizstāvību, vai kad viņām ir būtiski runas, redzes, dzirdes defekti vai tās sirgst ar citu smagu kaiti;

6.6. pārkāpjot Latvijas PSR KPK 16. panta prasības, nav nodrošināta tulka piedalīšanās apsūdzētajam, kas neprot valodu, kurā notiek tiesvedība lietā.

Tiesām jāņem vērā, ka jautājums par nepieciešamību pieaicināt tulku jāizlemj ne tikai tad, ja par to ir lūgums, bet arī, ņemot vērā apsūdzētā izglītības un attīstības līmeni un citus apstākļus, kas liecina, ka šai personai bez tulka ir grūtības pilnīgi izmantot tiesību uz aizstāvību.

Par personām, kas nepārvalda tiesvedības valodu, atzīstamas tādas, kuras nesaprot vai slikti saprot parasto sarunu valodu, kādā notiek tiesvedība, kuras nemāk brīvi izskaidroties šajā valodā, kurām vājo valodas zināšanu dēļ ir grūti izprast vienus vai otru terminus vai apstākļus, kas saistīti ar tiesvedību lietā;

6.7. pārkāpjot Latvijas PSR KPK 46. pantu, izmeklēšanu vai izziņu izdarījušas personas, kuras noraidāmas;

6.8. nav nodrošinātas apsūdzētā tiesības reāli iepazīties ar visiem lietas materiāliem, ņemot vērā lietas sarežģītību un apjomu, vai gadījumos, kad lietas materiāliem pievienoti dokumenti pēc Latvijas PSR KPK 203. pantā paredzēto darbību izpildes;

6.9. nepamatoti noraidīti apsūdzēto vai citu procesa dalībnieku lūgumi par lietā svarīgu apstākļu konstatēšanu, ja šos apstākļus nevar konstatēt tiesa;

6.10. noziegums izdarīts uz hroniska alkoholisma pamata, taču lietas materiālos nav ziņu, kas nepieciešamas, lai izlemtu jautājumu

par Latvijas PSR KK 57. panta piemērošanu, un tās nevar iegūt tiesas sēdē;

6.11. lietā nav izziņu par personas agrāko sodāmību, par soda laiku, ko tā faktiski izcietusi par iepriekšējiem noziegumiem, un uz kādiem pamatiem tā atbrīvota no soda izciešanas. Ja šīs ziņas nevar iegūt tiesa, lieta nosūtāma papildizmeklēšanai, motivējot ar to, ka iepriekšējā izmeklēšana izdarīta nepilnīgi. Pie šīm ziņām var pieskaitīt izziņas par sodāmību, sprieduma norakstus, raksturojumus u. c.

7. Ja izziņas vai iepriekšējās izmeklēšanas nepilnības novēršanai nepieciešams izdarīt ekspertīzi, tai skaitā komplekso, tiesa nosūta lietu papildizmeklēšanai tikai tajos gadījumos, kad ekspertīzes izdarīšana saistīta ar nepieciešamību tādu izejas datu kā papildu dokumentu, lietisko pierādījumu, paraugu meklēšanu un izņemšanu, kā arī tad, ja tā saistīta ar izmeklēšanas eksperimenta izdarīšanu, liecību pārbaudi uz vietas u. c.

Lietu var nosūtīt papildizmeklēšanai vai papildizziņai sakarā ar to, ka pārkāptas Latvijas PSR KPK 188. pantā paredzētās apsūdzētā tiesības, nosakot un izdarot ekspertīzi, ja šis pārkāpums rada šaubas par eksperta pētījuma vispusīgumu, pilnīgumu un objektivitāti.

8. Ņemot vērā, ka izdarīt ekspertīzi tiesai nodošanas stadijā nav pieļaujams gadījumos, kad šajā stadijā rodas šaubas par apsūdzētā pieskaitāmību, lieta nosūtāma papildizmeklēšanai rīcības sēdē psihiatriskās ekspertīzes noteikšanai un izdarīšanai, jo tādas šaubas ir šķērslis personas nodošanai tiesai.

9. Ja notiesātais izdarījis jaunu noziegumu pēc sprieduma izpildes atlikšanas termiņa notecēšanas, lietu par jauno noziegumu var izskatīt tikai tad, ja ir ziņas par notiesātā atbrīvošanu no soda vai par tā nosūtišanu brīvības atņemšanas soda izciešanai, kas noteikts pēc pirmā sprieduma.

Ja tādu ziņu nav un tās nav iespējams iegūt tiesas sēdē, lieta par jauno noziegumu nosūtāma papildizmeklēšanai.

10. Saskaņā ar Latvijas PSR KPK 255. panta prasībām lieta nosūtāma papildizmeklēšanai, ja tiesa nonāks pie secinājuma, ka apsūdzētajam nepieciešams piemērot likumu par smagāku noziegumu, celt apsūdzību, kas pēc faktiskajiem apstākļiem būtiski atšķiras no agrāk celtās, celt jaunu apsūdzību, kas saistīta ar jau celto apsūdzību, kā arī saukt pie kriminālatbildības jaunas personas šajā lietā, par kurām materiālus nevar izdalīt atsevišķā lietvedībā.

Izskaidrot, ka apsūdzības grozīšana uz smagāku atzīstama gadījums, kad:

10.1. tiek piemērota cita krimināllikuma norma (pants, panta daļa vai punkts), kuras sankcija paredz bargāku sodu;

10.2. apsūdzībā tiek iekļauti papildu, agrāk apsūdzētajam neinkriminētie fakti (epizodes), kas izraisa nozieguma kvalifikācijas grozīšanu atbilstoši likumam, kurš paredz bargāku sodu, vai palielina apsūdzības faktisko apjomu, kaut arī negroza nodarījuma juridisko novērtējumu.

11. Sevišķi uzmanīgi jāpārbauda iesniegumi par neatļautām izmeklēšanas metodēm un citiem likumības pārkāpumiem, kuri varējuši izraisīt pašaprunu vai citu nepatiesu liecību došanu.

Ja ir pietiekamas ziņas, kas apstiprina šādus faktus, lieta nosūtāma augstākstāvošam prokuroram papildizmeklēšanai kā iztiesāšanas stadijā, tā arī izskatot lietu kasācijas un uzraudzības instancē, kad, nepārbaudot iesniegumu par neatļautu izmeklēšanas metožu pielietošanu, nevar secināt par tiesājamā vainīgumu vai nevainīgumu.

12. Tajos gadījumos, kad izmeklēšanas gaitā tiek noskaidroti apstākļi, kas norāda, ka tiesājamais izdarījis noziegumu, par kuru apsūdzība agrāk viņam nav bijusi celta, tiesām saskaņā ar Latvijas PSR KPK 256. pantu jāpārbauda, vai jaunā apsūdzība ir saistīta ar sākotnējo, kā arī vai iespējams izskatīt šīs lietas atsevišķi, un atkarībā no tā jāizlemj jautājums par lietas nosūtīšanu papildizmeklēšanai vai par lietas ierosināšanu pēc jaunās apsūdzības un ierosinātās lietas materiālu nosūtīšanu iepriekšējai izmeklēšanai vispārējā kārtībā.

13. Ja iztiesāšanas gaitā tiek noskaidroti apstākļi, kas norāda, ka noziegumu izdarījusi persona, kura nav saukta pie kriminālatbildības, tiesa saskaņā ar Latvijas PSR KPK 257. pantu ierosina pret šo personu krimināllietu. Ja no jauna ierosinātā lieta ir sakarā ar izskatāmo lietu un atsevišķa to izskatīšana nav iespējama, tiesa nosūta visu lietu papildizmeklēšanai.

Sajā gadījumā tiesu nesaista izziņas orgāna, izmeklētāja un prokurora lēmums par lietas izbeigšanu (Latvijas PSR KPK 5. panta 10. punkts).

14. Izskaidrot tiesām, ka apvienot vienā izmeklēšanā var tikai lietas par vairāku personu apsūdzību līdzdalībā vienā vai vairākos noziegumos vai arī lietas par vairākiem vienas personas izdarītiem noziegumiem, kā arī par to pašu noziegumu iepriekš apsollītu slēpšanu un neziņošanu par tiem.

Saskaņā ar Latvijas PSR KPK 131. pantu krimināllietu apvienošana vienā lietvedībā un to sadalīšana tiek pieļauta, lai nodrošinātu visu noziedzīgā nodarījuma apstākļu vispusīgu, pilnīgu un objektīvu izmeklēšanu un pareizāk novērtētu pierādījumus.

Novērtējot, cik pamatoti ir sadalīt lietu par noziegumiem, ko izdarījuši nepilngadīgie kopīgi ar pieaugušajiem, lieta par to pēc iespējas jāizdala atsevišķā lietvedībā iepriekšējā izmeklēšanas stadijā.

Tiesām jāņem vērā, ka nepareiza lietu apvienošana rada daudzepizodu lietas attiecībā uz lietu skaitu apsūdzēto, šādu lietu izskatīšana dažkārt ieilgst, neattaisnojami attālina sprieduma taisīšanas brīdi no nozieguma izdarīšanas brīža, kā arī apgrūtina patiesības konstatēšanu.

15. Saskaņā ar Latvijas PSR KPK 131. pantu krimināllietu apvienošana paredzēta tikai iepriekšējās izmeklēšanas vai izziņas stadijā, tāpēc gadījumos, kad tiesnesis (tiesa) konstatē, ka viena persona izdarījusi vairākus noziegumus vai noziegumu izdarījušas vairākas personas, par kurām iepriekšējā izmeklēšana vai izziņa

izdarīta atsevišķi, tad tādas lietas nosūtāmas papildizmeklēšanai to apvienošanai, ja atsevišķa to izskatīšana var kaitēt pareizai lietas izlemšanai.

16. Jāpatur vērā, ka jautājums par lietu nosūtīšanu papildizmeklēšanai vai papildizziņai, kas radies tiesas sēdes sagatavojošā daļā vai tiesas izmeklēšanas laikā, ir jāapspriež ar Latvijas PSR KPK 243. pantā norādītajiem tiesas sēdes dalībniekiem.

17. Tiesas lēmumam par lietas nosūtīšanu papildizmeklēšanai vai papildizziņai jāatbilst Latvijas PSR KPK 234. un 263. panta prasībām, bet atkarībā no apstākļiem, kuri bijuši par pamatu lietas nosūtīšanai papildizmeklēšanai, lēmumā bez īsa celtās apsūdzības būtības izklāsta arī jānorāda:

17.1. kā konkrēti izpaudusies izziņas vai iepriekšējās izmeklēšanas nepilnība un kāpēc tiesai nav iespējams šo trūkumu novērst tiesas sēdē, kādi apstākļi papildus jānoskaidro;

17.2. kādi kriminālprocesa likuma svarīgi pārkāpumi pieļauti un kādi jānovērš;

17.3. kādi dati liecina, ka ir pamats apsūdzētajam celt jaunu apsūdzību, kas saistīta ar agrāk celto, vai grozīt apsūdzību uz smagāku vai tādu, kas pēc faktiskajiem apstākļiem būtiski atšķiras no apsūdzības rakstā uzrādītās apsūdzības, kā arī par nepieciešamību saukt pie kriminālatbildības citas personas un kādēļ materiālus par tām nevar izdalīt atsevišķā lietvedībā;

17.4. ar kādiem motīviem tiek pamatots tiesas viedoklis par lietu nepareizu apvienošanu un sadalīšanu.

Ievērojot konkrētos lietas apstākļus, tiesa lēmumā var ieteikt izdarīt tās vai citas procesuālās darbības, ja to prasa izmeklēšanā pieļauto pārkāpumu raksturs (piemēram, jaunas apsūdzības celšana, ekspertīzes izdārīšana, konfrontēšana, KPK normu svarīgu pārkāpumu novēršana, pasākumu veikšana civilprasības vai iespējamās mantas konfiskācijas nodrošināšanai).

Nosūtot lietu papildizmeklēšanai, tiesa var novērtēt pierādījumus tikai no to pietiekamības viedokļa. Jautājumu par apsūdzības pierādīšanu iepriekš izlemt nav pieļaujams.

Lēmuma rezolutīvajā daļā jānorāda lietas nosaukums, norādījums par tās nosūtīšanu prokuroram papildizmeklēšanai, par apsūdzētā (tiesājamā) drošības līdzekli un par lēmuma protestēšanas kārtību.

18. Izskatot lietu pēc prokurora blakus protesta par tiesas lēmumu par lietas nosūtīšanu papildizmeklēšanai, kasācijas instances tiesa ir tiesīga atcelt vai grozīt tos vai citus pirmās instances tiesas norādījumus vai dot jaunus norādījumus izdarītā nozieguma faktisko apstākļu robežās. Tādus pašus grozījumus tiesas lēmumos var izdarīt arī uzraudzības instances tiesas.

19. Tiesām jāņem vērā, ka nepamatota lietu nosūtīšana papildizmeklēšanai negatīvi ietekmē krimināllietu savlaicīgu izskatīšanu, noziedzību apkarošanas efektivitāti, apgrūtina patiesības konstatēšanu, rada nepieciešamību atkārtoti aicināt uz tiesu un atraut no darba pienākumu pildīšanas lieciniekus, cietušos un citus procesa dalībniekus. Tāpēc Latvijas PSR Augstākās Tiesas Krimināllietu

tiesas kolēģijai nepieciešams periodiski vispārināt tiesu praksi par lietu nosūtīšanu papildizmeklēšanai un veikt pasākumus, lai novērstu pārkāpumus, kas izraisa krimināllietu nepamatotu nosūtīšanu papildizmeklēšanai vai papildizziņai.

53. PAR PSRS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA 1969. GADA
30. JŪNIJA LĒMUMA NR. 4 «PAR TIESAS SPRIEDUMU»
IZPILDI LATVIJAS PSR TIESĀS

(1989. gada 27. marta Plēnuma lēmums Nr. 2)

Apspriedis praksi par to, kā Latvijas PSR tiesas, taisot spriedumus, ievēro materiālos un procesuālos likumus un izpilda PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1969. gada 30. jūnija lēmumu Nr. 4 «Par tiesas spriedumu», Plēnumš atzīmē, ka republikas tiesas ir uzlabojušas krimināllietu izskatīšanas kvalitāti un lielākajā daļā lietu spriedumi tiek taisīti, stingri ievērojot likumu.

Taču atsevišķās lietās likuma prasības un minētā Plēnuma lēmuma vadošie izskaidrojumi netiek pildīti.

Visbiežāk tiek pārkāptas Latvijas PSR KPK 19. panta prasības par lietas apstākļu vispusīgu, pilnīgu un objektīvu izmeklēšanu, tiesājamo apsūdzējo un viņu attaisnojošo, kā arī viņu atbildību mikstinošo un pastiprinošo apstākļu noskaidrošanu.

Sastopamas kļūdas un trūkumi pierādījumu analizē un novērtēšanā, kā arī tiesas secinājumu par to, vai apsūdzība ir vai nav pierādīta, motivācijā. Spriedumos nereti tiek minēti pierādījumi, kas nav izmeklēti tiesas sēdē, un tajā pašā laikā netiek novērtēti tiesas sēdē konstatētie fakti, kā arī tiesājamā un liecinieku liecības un ekspertu atzinumi, kad tie ir pretrunīgi.

Tiek pieļauta sprieduma apjoma neattaisnota palielināšana, iekļaujot tekstā tādu apstākļu aprakstu, kuriem nav svarīgas nozīmes lietā, un nevajadzīgi tos detalizējot. Atsevišķos gadījumos pieļauts, ka netiek ievērotas Latvijas PSR KPK 255. panta prasības nepārkāpt celtās apsūdzības robežas, un tādējādi netiek ievērotas tiesājamā tiesības uz aizstāvību.

Spriedumos lietās par noziegumiem, kurus izdarījusi personu grupa, un lietās, kurās tiesājamais tiek apsūdzēts vairāku noziegumu izdarīšanā, ne visos gadījumos tiek analizēti pierādījumi par katru tiesājamo un par katru apsūdzību, bet, attaisnojot vienu no tiesājamajiem, ne vienmēr tiek izklāstīts apsūdzības formulējums, pēc kura tiesājamais attaisnots, un tādējādi netiek ievērots Latvijas PSR KPK 313. pants.

Tiek pieļautas kļūdas, izlemjot jautājumu par lietas izbeigšanu tiesas sēdē.

Nosakot sodu, tā veidu un apmēru, tiesas ne visos gadījumos ņem vērā izdarītā nozieguma raksturu un sabiedriskās bīstamības pakāpi, kā arī vainīgā personību un nenorāda spriedumā, konkrēti kādus apstākļus tiesa ņem vērā kā atbildību mikstinošus vai pastipri-

nošus, ne vienmēr apspriež jautājumu par iespēju noteikt sodu, kas nav saistīts ar brīvības atņemšanu.

Sastopamas arī citas kļūdas un trūkumi.

Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums n o l e m j:

1. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka, taisot spriedumu, nepieciešams stingri ievērot visas materiālās un procesuālās likumdošanas normas un izskaidrojumus, kas doti PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1969. gada 30. jūnija lēmumā Nr. 4 «Par tiesas spriedumu».

2. Tiesām jāņem vērā, ka spriedums ir tiesas procesa rezultāta dokuments. Tam jābūt likumīgam, pamatotam un taisnīgam, jāatbilst visām likuma prasībām kā pēc formas, tā arī pēc satura, jābūt pārliecinošam un saprotamam gan personai, par kuru tas taisīts, gan visiem klātesošiem tiesas sēdē.

Spriedumā nedrīkst būt neprecīzu formulējumu, nepieņemtu saīsinājumu un vārdu, kuri nav pieļaujami oficiālos dokumentos, kā arī tādu notikumu un faktu aprakstu, kuri neattiecas uz celto apsūdzību; spriedums jā sastāda skaidrā un saprotamā valodā, pie tam katrs labojums vai papildinājums spriedumā jāatrunā.

3. Tiesām jāņem vērā, ka lietas apstākļi jāizmeklē vispusīgi, pilnīgi un objektīvi, bet spriedums jāpamato ar pierādījumiem, kas izskatīti tiesas sēdē; pierādījumiem jābūt novērtētiem, jānorāda motīvi, kas izskaidro, kāpēc vieni pierādījumi atzīti par ticamiem, bet citi noraidīti; notiesājoša sprieduma motīvu daļā jānorāda par pierādītu atzītās apsūdzības formulējums, bet attaisnojoša sprieduma motīva daļā — apsūdzības formulējums, pēc kura tiesājamais attaisnots; nav pieļaujama tiesā tāda apsūdzības grozīšana, kas pasliktina tiesājamā stāvokli vai pārkāpj viņa tiesību uz aizstāvību.

Ja nozīguma pazīmes aprakstītas un izklāstītas citās tiesību normās (blanketa dispozīcijās), noziedzīgās darbības aprakstā jāuzrāda un jāizklāsta šīs tiesību normas.

4. Tiesām jāņem vērā, ka atsaukšanās spriedumā uz tādu ciešu un liecinieku liecībām, kuri nav nopratināti tiesas sēdē, saskaņā ar Latvijas PSR KPK 285. un 299. panta prasībām pieļaujama tikai gadījumos, kad šīs personas nav bijušas klāt tiesas sēdē tādu iemeslu dēļ, kas izslēdz viņiem iespēju ierasties tiesā, vai uz citiem likumā norādītiem pamatiem, bet viņu agrāk sniegtās liecības tikušas nolasītas un izmeklētas tiesas sēdē.

5. Saskaņā ar Latvijas PSR KPK 273. panta 4. daļu, izskatot lietu pēc tās iztiesāšanas atlikšanas tai pašā tiesas sastāvā, liecinieki vai citas likumā norādītās personas, kuras jau nopratinātas pirmajā tiesas sēdē, atkārtoti uzaicināmas tikai nepieciešamības gadījumos. Tiesas iepriekš nopratināto personu liecības saskaņā ar Latvijas PSR KPK 285. panta 3. daļu var nolasīt tiesas sēdē. Ja šo personu atkārtotu uzaicināšanu tiesa atzinusi par nepieciešamu, tās jānopratinā tiesas sēdē, bet viņu agrāk dotās liecības var nolasīt tikai tad, ja tiek atzīts, ka viņu atkārtota ierašanās tiesā nav iespējama attaisnojošu iemeslu dēļ.

6. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību spriedumā novērtēt lietā izdarīto ekspertīžu atzinumus. Ja lietā ir vairāki atzinumi, kas satur dažādus secinājumus par vieniem un tiem pašiem jautājumiem,

to skaitā atkārtotu ekspertīžu un komisijas ekspertīžu atzinumi, tiesai spriedumā jānovērtē katrs no tiem kopumā ar citiem lietā esošajiem pierādījumiem un jānorāda motīvi, kuru dēļ tā piekritusi vienam atzinumam un citus noraidījusi.

7. Atzīstot tiesājamo par vainīgu nozieguma izdarīšanā pēc pazīmēm, kas ir novērtējuma kritēriji (smagas vai sevišķi smagas sekas, lieli apmēri, ievērojams kaitējums, amatpersonas atbildīgais stāvoklis, cietušā bezpalīdzības stāvoklis u. c.), tiesai spriedumā ir jānorāda apstākļi, kas bijuši par pamatu secinājumam par tās vai citas pazīmes esamību nodarījumā.

8. Tā kā tiesā iztiesā lietas tikai par tiesājamiem, tiesa nedrīkst pieļaut spriedumā formulējumus, kas liecinātu par citu konkrētu personu, kuras nav nodotas tiesai, vainu nozieguma izdarīšanā.

Ja lieta par dažiem apsūdzētiem izdalīta atsevišķā lietvedībā vai izbeigta, spriedumā jānorāda, ka tiesājamais noziegumu izdarījis kopā ar šīm personām, neminot viņu uzvārdus.

9. Ja ir Latvijas PSR KPK 5. pantā norādītie apstākļi, krimināllietu nevar ierosināt, bet ierosinātā lieta jāizbeidz.

Ja iztiesāšanas stadijā atklājas Latvijas PSR KPK 5. panta 1., 2., 3. un 4. punktā norādītie apstākļi, tas ir, ja nav noticis noziegums, ja nodarījumā nav nozieguma sastāva, iestājies noilgums, ir amnestijas vai apzēlošanas akts, tiesa pabeidz iztiesāšanu un taisa attaisnojošu (ja ir Latvijas PSR KPK 5. panta 1. un 2. punktā norādītie apstākļi) vai notiesājošu spriedumu, atbrīvojot notiesāto no soda uz Latvijas PSR KPK 5. panta 2. daļas pamata. Atbrīvojot vainīgo no soda saskaņā ar Latvijas PSR KPK 5. panta 3. un 4. punktu (ja iestājies noilgums vai sakarā ar amnestijas aktu), notiesājoša sprieduma rezolutīvajā daļā jābūt norādījumam par noteikto soda mēru.

Latvijas PSR KPK 5. panta 3. un 4. punktā norādītajos gadījumos lietas izbeigšana nav pieļaujama, ja pret to iebilst apsūdzētais, bet viņa nāves gadījumā — viņa tuvi radnieki.

Ja Latvijas PSR KPK 5.¹, 5.², 6., 7. un 8. pantā paredzētajos gadījumos ir pamats atbrīvot no kriminālatbildības personu, kas izdarījusi noziegumu, lieta izbeidzama tiesas sēdē saskaņā ar Latvijas PSR KPK 260. pantu. Taču jāņem vērā, ka saskaņā ar Latvijas PSR KPK 265. panta 5. daļu lietas izbeigšana Latvijas PSR KPK 111. panta 2. punktā paredzētajās lietās (tā saucamajās privātsūdzības lietās) nodarījuma mazsvarīguma dēļ nav pieļaujama. Nav pieļaujama lietas izbeigšana arī tad, ja ir Latvijas PSR KPK 5.¹ panta 3. daļā norādītie apstākļi, t. i., ja pret to iebilst persona, kas izdarījusi nodarījumu, kuram ir nozieguma pazīmes.

10. Ja tiesa atzīs, ka personu, kas izdarījusi noziegumu, sakarā ar tās turpmāko nevainojamo uzvešanos un godīgo attieksmi pret darbu līdz lietas iztiesāšanai nevar uzskatīt par sabiedriski bīstamu un tā šo iemeslu dēļ atbrīvojama no soda, tad jātaisa notiesājošs spriedums, nenosakot sodu. Šai gadījumā tiesai, atzīstot tiesājamo par vainīgu, sprieduma rezolutīvajā daļā jānorāda, ka viņš atbrīvots no soda saskaņā ar Latvijas PSR KK 47. panta 2. daļu.

11. Nosakot papildsodu personai, kas atzīta par vainīgu vairāku noziegumu izdarīšanā, kuri paredzēti krimināllikuma dažādos pan-

tos, tiesām jāvadās no izskaidrojumiem, kas izklāstīti PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1980. gada 29. augusta lēmuma Nr. 6 «Par tiesu praksi papildsodu noteikšanā» 8. punktā, kurā konkrēti izskaidrots, ka papildsods, tāpat kā pamatsods, vispirms jānosaka par vienu vai atsevišķi par vairākiem noziegumiem, bet pēc tam arī pēc noziegumu vai spriedumu kopības.

Papildsoda noteikšana nevis par katru noziegumu atsevišķi, bet tikai pēc noziegumu kopības ir svarīgs likuma pārkāpums un var būt par pamatu sprieduma grozīšanai — papildsoda izslēgšanai — vai sprieduma atcelšanai.

12. Izlemjot jautājumu par civilprasību, saskaņā ar Latvijas PSR KPK 307. un 313. panta prasībām tiesai sprieduma motīvu daļā jānorāda motīvi, kas bijuši par pamatu prasības pilnīgai vai daļējai apmierināšanai vai tās noraidīšanai, jānorāda apmēri, kādos apmierināti prasītāja prasījumi, un likums, pamatojoties uz kuru izlemta civilprasība. Apmierinot civilprasību, kas celta pret vairākiem tiesājamajiem, tiesai sprieduma rezolutīvajā daļā jānorāda, konkrēti kādas summas piedzenamas no viņiem solidāri un kādas daļu kārtībā.

Ja, neatliekot lietas iztiesāšanu, nav iespējams izdarīt sīku aprēķinu par civilprasību, tiesai jānorāda motīvi, kuru dēļ tā atzīst civilprasītāja tiesību saņemt prasības apmierinājumu un jautājumu par prasības apmēriem nodod izskatīšanai civilprocesa kārtībā.

Ja tiesā nav iespējams noteikt ar noziegumu nodarītā zaudējuma apmēru, kurš var ietekmēt nozieguma kvalifikāciju, kā arī citu Latvijas PSR KPK 300. pantā norādīto jautājumu izlemšanu, lieta nosūtāma papildizmeklēšanai.

13. Saskaņā ar Latvijas PSR KPK 310. pantu taisot spriedumu, jāizlemj jautājumus par lietiskajiem pierādījumiem un tiesu izdevumiem.

Izlemjot šos jautājumus, tiesām jāņem vērā, ka notiesātajam piederošos priekšmetus, kas atzīti par lietiskajiem pierādījumiem, var konfiscēt, pamatojoties uz Latvijas PSR KPK 66. panta 1. punktu tikai gadījumos, kad pats notiesātais vai viņa līdzdalībnieks tos tīši izmantojis kā nozieguma rikus noziedzīgā rezultāta sasniegšanai; tiesu izdevumi piedzenami Latvijas PSR KPK 94. pantā paredzētajā kārtībā.

Tajā gadījumā, kad advokāts piedalījies lietā pēc norikojuma, tiesa, taisot spriedumu, pieņem arī atsevišķu lēmumu par atlīdzības apmēru, kāds tiesājamam jāsamaksā juridiskajai konsultācijai.

14. Taisot attaisnojošu spriedumu, atceļams drošības līdzeklis, ja tas bijis izraudzīts, un attaisnotajam saskaņā ar Latvijas PSR KPK 106.¹ pantu jāizskaidro viņa tiesības saņemt viņam nodarīto zaudējumu atlīdzību saskaņā ar PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1981. gada 18. maija dekrēta apstiprināto nolikumu «Par kārtību, kādā atlīdzināmi zaudējumi, ko pilsonim ar nelikumīgu rīcību nodarījušas izziņas, iepriekšējās izmeklēšanas un prokuratūras iestādes un tiesas» un izskaidrojumiem, kas izklāstīti PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1988. gada 23. decembra lēmumā Nr. 15 «Par dažiem PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1981. gada 18. maija dekrēta «Par

zaudējumu atlīdzināšanu, ko pilsonim ar nelikumīgu rīcību nodarījušas valsts un sabiedriskās organizācijas, kā arī amatpersonas, izpildot dienesta pienākumus» piemērošanas jautājumiem tiesu praksē».

15. Krimināllietu tiesas kolēģijai pastiprināt prasīgumu pret kvalitatīti krimināllietu izskatīšanā tiesās un spriedumu taisīšanā, regulāri analizēt spriedumu atcelšanas un grozīšanas cēloņus un veikt pasākumus to novēršanai.

54. PAR LATVIJAS PSR TIESU PRAKSI SODA NOTEIKŠANAS VISPĀRĪGO PRINCĪPU PIEMĒROŠANĀ

(1989. gada 26. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 3)

Noklausījies un apspriedis Latvijas PSR Augstākās Tiesas locekļa B. Kabānova referātu un Ludzas rajona tautas tiesas priekšsēdētāja J. Andersona ziņojumu par to, kā republikas tiesas izpilda likumus un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 29. jūnija lēmuma Nr. 3 «Par tiesu praksi soda noteikšanas vispārīgo principu piemērošanā» vadošos izskaidrojumus, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums atzīmē, ka likumīga, pamatota un taisnīga soda noteikšana, kura mērķis ir labot un pāraudzināt notiesātos, kā arī panākt, lai tiklab notiesātie, kā arī citas personas neizdarītu jaunus noziegumus, ir svarīgs līdzeklis tiesiskās kārtības nostiprināšanai un tiesiskās valsts neatņemama iezīme.

Saskaņā ar Latvijas PSR Konstitūcijas 160. pantu soda piemērošana personām, kas izdarījušas noziegumus, ir tikai tiesas prerogativa.

Latvijas PSR KK 35. pantā noteikts, ka tiesai, nosakot sodu tādās robežās, kādas nosaka likuma pants, kas paredz atbildību par izdarīto noziegumu, vadoties no sociālistiskās tiesiskās apziņas, jāņem vērā izdarītā nozieguma raksturs un sabiedriskās bīstamības pakāpe, vainīgā personība un atbildību mīkstinošie un pastiprinošie lietas apstākļi.

Visumā pareizi nosakot sodu, republikas tiesas ne vienmēr ievēro likuma prasības par individuālu pieeju soda veida un apmēra noteikšanā. Tiesas pieļauj kļūdas, kas rodas no tā, ka jautājumos par soda noteikšanu netiek ievērots likums un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma vadošie izskaidrojumi.

Tiesu prakses izpēte liecina, ka viens no tiesas kļūdu galvenajiem cēloņiem ir tiesājamo personības un apstākļu, kuri var ietekmēt soda noteikšanu, nepilnīga izmeklēšana un ievērošana. Bieži vien tas saistīts ar nepilnīgu iepriekšējo izmeklēšanu, kura nav pievērsusi pietiekamu uzmanību šo apstākļu noskaidrošanai.

Tiek pieļautas arī citas kļūdas, kas, piemēram, saistītas ar papildsodu nepareizu piemērošanu, soda noteikšanu vairāku noziegumu izdarīšanas gadījumā un pēc vairākiem spriedumiem, vai arī labošanas darbu iestādes veidu noteikšanu.

Lai novērstu minētos trūkumus un paaugstinātu tiesu darbības kvalitāti soda noteikšanā personām, kas izdarījušas noziegumus, Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums nolēma:

1. Vērst tiesu uzmanību uz nepieciešamību stingri ievērot Latvijas PSR KK 35. panta prasības par soda noteikšanas vispārīgiem principiem, ņemot vērā to, ka soda mērķis ir labot un pāraudzināt notiesātos, lai tie godīgi izturētos pret darbu, precīzi pildītu likumus, cienītu sociālistiskās sadzīves noteikumus, kā arī panākt, lai tiklab notiesātais, kā arī citas personas neizdarītu jaunus noziegumus.

2. Nosakot sodu, tiesām jāvadās no izskaidrojumiem, kas ietverti PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1979. gada 29. jūnija lēmumā Nr. 3 «Par tiesu praksi soda noteikšanas vispārīgo principu piemērošanā», kā arī no izskaidrojumiem, kādi ietverti šādos lēmumos:

PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1961. gada 4. marta lēmumā Nr. 1 «Par tiesu praksi nosacītas notiesāšanas piemērošanā»,

1970. gada 23. decembra lēmumā Nr. 14 «Par tiesu praksi, piemērojot nosacītu notiesāšanu ar brīvības atņemšanu, notiesāto obligāti iesaistot darbā»,

1971. gada 19. oktobra lēmumā Nr. 8 «Par tiesu praksi labošanas darbu iestāžu veidu noteikšanā personām, kas notiesātas ar brīvības atņemšanu»,

1972. gada 11. jūlija lēmumā Nr. 5 «Par tiesu praksi, piemērojot labošanas darbus bez brīvības atņemšanas»,

1980. gada 29. augusta lēmumā Nr. 6 «Par tiesu praksi papildsoda noteikšanā»,

1981. gada 31. jūlija lēmumā Nr. 3 «Par sodu noteikšanas praksi vairāku noziegumu izdarīšanas gadījumā un pēc vairākiem spriedumiem» un

1985. gada 21. jūnija lēmumā Nr. 8 «Par tiesu praksi, piemērojot sprieduma izpildīšanas atlikšanu».

3. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka likuma prasība par soda individualizāciju nozīmē, ka obligāti jāņem vērā izdarītā nozieguma raksturs un sabiedriskās bīstamības pakāpe, vainīgā personība un atbildību mīkstinošie un pastiprinošie lietas apstākļi. Tiesai visi šie apstākļi jāizmeklē un jānovērtē, turklāt nav pieļaujama vienkārša to uzskaitīšana spriedumā, bet tie jāanalizē.

Ja kāds no šiem faktoriem nav pietiekami pilnīgi izmeklēts iepriekšējā izmeklēšanā, tiesai šie trūkumi ir jānovērš, taču, ja iztiesāšanas apstākļos to izdarīt nav iespējams, lieta jānosūta papildizmeklēšanai.

4. Nosakot nozieguma raksturu un sabiedriskās bīstamības pakāpi, tiesām jāņem vērā arī noziegumu apdraudētā objekta, ko aizsargā krimināllikums, nozīmīgums, kā arī visu lietas īpatnību un apstākļu kopums (vainas forma, kā arī nozieguma izdarīšanas motīvi un veids; ja notikusi gatavošanās noziegumam un mēģinājums to izdarīt — noziedzīgā nodoma realizācijas pakāpe un iemesli, kuru dēļ noziegums nav izdarīts līdz galam; ja noziegumā bijuši līdzdalībnieki — katra, kas piedalījies noziegumā, līdzdalības pakāpe un raksturs).

5. Tiesām vispusīgi un pilnīgi jāizmeklē ziņas par tiesājamā personību, kurai, tāpat kā nodarījuma smagumam, ir svarīga nozīme soda noteikšanā.

Ja ziņas par tiesājamā personību liecina, ka viņa pāraudzināšana un labošana iespējama bez izolācijas no sabiedrības, tiesai jāizmanto tai ar likumu dotās iespējas noteikt sodu, kas nav saistīts ar brīvības atņemšanu.

Tai pašā laikā tiesām jānodrošina nelokāma likumā paredzēto stingru sodu piemērošana personām, kas izdarījušas smagus noziegumus, it īpaši organizētu noziedzīgu grupu dalībniekiem un gadījumos, kad radušās smagas sekas, kā arī recidivistiem, kas stūrgalvīgi nevēlas nostāties uz labošanās ceļa un izbeigt savu noziedzīgo darbību.

6. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka Latvijas PSR KK 37. pantā norādīto atbildību pastiprinošo apstākļu uzskaitījums ir pilnīgs, bet Latvijas PSR KK 36. pantā norādīto atbildību mīkstinošo apstākļu loku var paplašināt pēc tiesas ieskata.

Nosakot sodu, nedrīkst papildus ņemt vērā tādus atbildību mīkstinošos vai pastiprinošos apstākļus, kuri Latvijas PSR KK sevišķās daļas pantu dispozīcijā norādīti kā vieni no nozieguma pazīmēm.

7. Norādīt tiesām, ka gadījumos, kad likuma, pēc kura persona tiek atzīta par vainīgu, sankcija līdz ar brīvības atņemšanu paredz vieglāka veida sodu, tad, nosakot brīvības atņemšanas sodu, spriedumā jāizklāsta arī šāda lēmuma motīvi.

Ja tiesājamais tiek atbrīvots no soda vai viņam piemērota nosacīta notiesāšana, sprieduma izpildīšanas atlikšana, nosacīta notiesāšana ar brīvības atņemšanu, notiesāto obligāti iesaistot darbā vai vieglāka soda noteikšana, nekā likumā paredzēts par attiecīgo noziegumu, arī tāda lēmuma motīvi jānorāda spriedumā.

8. Tiesām sevišķi uzmanīgi jāpieiet brīvības atņemšanas soda noteikšanai nepilngadīgajiem tiesājamiem, un jāņem vērā, ka nepilngadība pati par sevi saskaņā ar Latvijas PSR KK 36. panta 6. punktu jau ir atbildību mīkstinošs apstākļis. Sods reālas brīvības atņemšanas veidā piemērojams nepilngadīgajiem tikai tad, ja lietas apstākļi liecina, ka viņu labošana un pāraudzināšana nav iespējama bez izolācijas no sabiedrības. Brīvības atņemšanas soda piemērošana nepilngadīgajiem obligāti jāmotivē spriedumā.

9. Nosakot brīvības atņemšanas sodu, tiesām stingri jāievēro Latvijas PSR KK 23. panta prasības, bet gadījumos, kad tiek noteikts kolonijas veids ar stingrāku vai vieglāku režīmu nekā paredzēts likumā, tāda lēmuma pieņemšana obligāti jāmotivē spriedumā.

Stingrāka vai vieglāka režīma kolonijas nemotivēta noteikšana, nekā paredzēts likumā noteiktajos vispārīgajos noteikumos, ir būtisks Latvijas PSR KK 23. panta 8. daļas pārkāpums un izraisa sprieduma atcelšanu vai grozīšanu.

10. Vērst tiesu uzmanību uz to, ka precīzi jāizpilda Latvijas PSR KK 38. un 39. panta, kā arī PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1981. gada 31. jūlija lēmuma Nr. 3 «Par sodu noteikšanas praksi

vairāku noziegumu izdarīšanas gadījumā un pēc vairākiem spriedumiem» vadošo izskaidrojumu prasības.

Izlemjot jautājumu par soda par agrāk izdarīto noziegumu pilnīgu vai daļēju pievienošanu sodam, kas noteikts par jauno noziegumu, tiesām jāievēro PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 25. jūnija lēmuma Nr. 4 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par nozieguma recidīva apkarošanu» 5. punkts, kurā noteikts, ka galīgajam sodam katrā ziņā jābūt lielākam par sodu, kāds bijis noteikts nosacīti vai piemērojot sprieduma izpildes atlikšanu, vai lielākam par to soda daļu, kas palikusi neizciesta sakarā ar nosacītu pirms-termiņa atbrīvošanu, nosacītu notiesāšanu ar brīvības atņemšanu, obligāti iesaistot darbā, vai nosacītu atbrīvošanu no brīvības atņemšanas vietām, obligāti iesaistot darbā.

11. Izlemjot jautājumu par transporta līdzekļu konfiskāciju, jāatšķir konfiskācija kā papildsods no nozieguma izdarīšanas rīku konfiskācijas.

Piemērot transporta līdzekļu konfiskāciju kā papildsodu var tad, ja tāds papildsods paredzēts Latvijas PSR KK panta, pēc kura tiesājamais atzīts par vainīgu, sankcijā.

Piemērot transporta līdzekļu kā nozieguma izdarīšanas rīku konfiskāciju var tikai gadījumos, kad tie kā tādi tieši izmantoti, izpildot nozieguma sastāva subjektīvo pusi. Turklāt saskaņā ar Latvijas PSR KPK 64. pantu transporta līdzeklim ar izziņas izdarītāja, izmeklētāja, prokurora vai tiesas lēmumu jābūt atzītam par lietisko pierādījumu. Tiesa ar savu lēmumu transporta līdzekli var pievienot lietai kā lietisko pierādījumu tikai tajā gadījumā, kad apsūdzētajam inkriminēta nozieguma izdarīšana, izmantojot transporta līdzekli kā nozieguma izdarīšanas rīku; ja tomēr tāds apstāklis apsūdzētajam nav inkriminēts, tiesai jānosūta lieta papildizmeklēšanai vai izziņai.

12. Latvijas PSR Augstākās Tiesas Krimināllietu tiesas kolēģijai un Latvijas PSR Augstākās Tiesas tiesu prakses vispārīnāšanas daļai regulāri jāpēta un jāvispārina republikas tiesu prakse soda noteikšanas jautājumos.

LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA SPĒKU ZAUDĒJUŠO LĒMUMU SARAKSTS

I. Vispārējos jautājumos

1. 1969. gada 24. marta Plēnuma lēmums Nr. 2 «Par PSRS Augstākās Tiesas 1964. gada 25. marta lēmuma Nr. 1 un 1966. gada 1. jūlija lēmuma Nr. 5 «Par tiesu praksi kriminālspriedumu un civilspriedumu izpildē daļā par zaudējumu atlīdzināšanu, kas ar noziegumiem nodarīti valsts, kooperatīvajām un sabiedriskajām organizācijām» izpildi Latvijas PSR tiesās» atzīts par spēku zaudējušu ar 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 5.

2. 1975. gada 3. novembra Plēnuma lēmums Nr. 3 «Par Latvijas PSR tiesu uzdevumiem, piemērojot likumus, kas vērsti uz žūpības un alkoholisma apkarošanas pastiprināšanu» atzīts par spēku zaudējušu ar 1986. gada 27. oktobra Plēnuma lēmumu Nr. 3.

3. 1977. gada 14. februāra Plēnuma lēmums Nr. 1 «Par Latvijas PSR tiesu praksi blakus lēmumu pieņemšanā» atzīts par spēku zaudējušu ar 1985. gada 16. septembra Plēnuma lēmumu Nr. 5.

4. 1978. gada 4. novembra Plēnuma lēmums Nr. 4 «Par PSRS Augstākās Tiesas un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnumu lēmumu, kas vērsti uz žūpības un alkoholisma apkarošanas pastiprināšanu, izpildi republikas tiesās» atzīts par spēku zaudējušu ar 1986. gada 27. oktobra Plēnuma lēmumu Nr. 3.

5. 1979. gada 17. septembra Plēnuma lēmums Nr. 4 «Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošo izskaidrojumu par tiesu praksi blakus lēmumu pieņemšanā izpildi Latvijas PSR tiesās» atzīts par spēku zaudējušu ar 1985. gada 16. septembra Plēnuma lēmumu Nr. 5.

6. 1985. gada 23. decembra Plēnuma lēmums Nr. 8 «Par grozījumiem dažos Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma lēmumos jautājumos par ciņas pastiprināšanu pret žūpību un alkoholismu» atzīts par spēku zaudējušu ar 1986. gada 27. oktobra Plēnuma lēmumu Nr. 3.

II. Civillietās

1. 1961. gada 23. augusta Plēnuma lēmums Nr. 3 «Par tautas tiesu praksi bērnu uzturam paredzēto līdzekļu piedziņas lietās» atzīts par spēku zaudējušu ar 1973. gada 29. oktobra Plēnuma lēmumu Nr. 5.

2. 1963. gada 18. maija Plēnuma lēmums Nr. 7 «Par dažiem tiesu prakses jautājumiem kolhozu civillietās» atzīts par spēku zaudējušu ar 1972. gada 6. maija Plēnuma lēmumu Nr. 6.

3. 1963. gada 31. augusta Plēnuma lēmums Nr. 9 «Par tiesu praksi civillietās par strādnieku un kalpotāju atpakaļiecelšanu darbā» atzīts par spēku zaudējušu ar 1972. gada 6. maija Plēnuma lēmumu Nr. 6.

4. 1964. gada 26. decembra Plēnuma lēmums Nr. 6 «Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1948. gada 19. marta lēmuma «Par tiesu praksi lietās par mantas izslēgšanu no aprakstes» izpildīšanu Latvijas PSR tautas tiesās» atzīts par spēku zaudējušu ar 1974. gada 24. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 1.

5. 1965. gada 24. marta Plēnuma lēmums Nr. 1 «Par dažiem tiesu prakses jautājumiem civillietās par materiālā zaudējuma atlīdzināšanu, ko strādnieki un kalpotāji nodarījuši uzņēmumam, iestādei un organizācijai» atzīts par spēku zaudējušu ar 1972. gada 6. maija Plēnuma lēmumu Nr. 6.

6. 1966. gada 29. septembra Plēnuma lēmums Nr. 4 «Par to, kā Latvijas PSR tiesas piemēro likumus par saistībām, kas rodas no kaitējuma nodarīšanas, un izpilda PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1963. gada 23. oktobra lēmumu «Par tiesu praksi prasībās par kaitējuma atlīdzināšanu» atzīts par spēku zaudējušu ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3.

7. 1968. gada 27. marta Plēnuma lēmums Nr. 1 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1971. gada 27. decembra Plēnuma lēmumu «Par tiesu praksi laulības šķiršanas lietās», atzīts par spēku zaudējušu ar 1982. gada 28. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 4.

8. 1969. gada 9. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 4 «Par dažiem Latvijas PSR dzīvokļu likumu piemērošanas jautājumiem tiesās» atzīts par spēku zaudējušu ar 1984. gada 24. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 7.

9. 1971. gada 12. aprīļa Plēnuma lēmums Nr. 2 «Par tiesu praksi, izskatot lietas par strīdiem starp pilsoņiem un dzīvokļu celtniecības kooperatīviem» atzīts par spēku zaudējušu ar 1986. gada 29. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 4.

10. 1972. gada 10. aprīļa Plēnuma lēmums Nr. 2 «Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1966. gada 1. jūlija lēmuma «Par tiesu praksi mantojuma lietās» izpildi Latvijas PSR tiesās» atzīts par spēku zaudējušu ar 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 6.

11. 1973. gada 4. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 1 «Par tiesu praksi lietās par vecāku tiesību atņemšanu pilsoņiem, kas, pārmērīgi lietojot alkoholiskos dzērienus, nenodrošina bērnu audzināšanu» atzīts par spēku zaudējušu ar 1978. gada 20. marta Plēnuma lēmumu Nr. 2.

12. 1976. gada 27. septembra Plēnuma lēmums Nr. 6 «Par tiesu praksi lietās par atjaunošanu darbā» atzīts par spēku zaudējušu ar 1988. gada 26. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 8.

13. 1979. gada 12. marta Plēnuma lēmums Nr. 2 «Par Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1976. gada 27. septembra lēmuma «Par tiesu praksi darba lietās par atjaunošanu darbā» izpildi republikas tiesās» atzīts par spēku zaudējušu ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3.

14. 1981. gada 22. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 4 «Par Latvijas PSR tiesu praksi, izskatot civillietas par materiālā zaudējuma atlīdzināšanu, ko nodarījuši strādnieki un kalpotāji, izpildot darba pienākumus» atzīts par spēku zaudējušu ar 1984. gada 24. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 5.

III. Krimināllietās

1. 1960. gada 20. februāra Plēnuma lēmums Nr. 1 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1977. gada 14. februāra Plēnuma lēmumu Nr. 2 «Par Latvijas PSR tiesu orgānu darbību sakarā ar sabiedrības lomas celšanu cīņā pret noziegumiem», atzīts par spēku zaudējušu ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 4.

2. 1960. gada 28. septembra Plēnuma lēmums Nr. 3 «Par tiesu praksi krimināllietās par avārijām autotransportā Latvijas PSR» atzīts par spēku zaudējušu ar 1970. gada 8. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 2.

3. 1961. gada 22. marta Plēnuma lēmums Nr. 2 «Par tiesu praksi notiesāto nosacītā pirmstermiņa atbrīvošanā no soda» atzīts par spēku zaudējušu ar 1972. gada 6. maija Plēnuma lēmumu Nr. 5.

4. 1961. gada 23. augusta Plēnuma lēmums Nr. 4 «Par svarīgiem trūkumiem tautas tiesnešu darbā, izskatot materiālus par sīkiem huligāniskiem pārkāpumiem» atzīts par spēku zaudējušu ar 1972. gada 6. maija Plēnuma lēmumu Nr. 5.

5. 1962. gada 21. marta Plēnuma lēmums Nr. 4 «Par trūkumiem republikas tiesu praksē, nosakot personām, kuras notiesātas ar brīvības atņemšanu, labošanas darbu kolonijas veidu» atzīts par spēku zaudējušu ar 1972. gada 6. maija Plēnuma lēmumu Nr. 5.

6. 1963. gada 26. aprīļa Plēnuma lēmums Nr. 6 «Par tiesu praksi lietās par noziegumiem, ko izdarījuši nepilngadīgie» atzīts par spēku zaudējušu ar 1976. gada 27. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 9.

7. 1963. gada 31. augusta Plēnuma lēmums Nr. 10 «Par Latvijas PSR tiesu praksi blakus lēmumu pieņemšanā» atzīts par spēku zaudējušu ar 1977. gada 14. februāra lēmumu Nr. 1.

8. 1963. gada 28. decembra Plēnuma lēmums Nr. 13 «Par Latvijas PSR tiesu praksi ar graudu, miltu un labības produktu izlau-pīšanu, bojāšanu un izsaimniekošanu saistīto krimināllietu izskatī-šanā» atzīts par spēku zaudējušu ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 4.

9. 1964. gada 22. aprīļa Plēnuma lēmums Nr. 2 «Par Latvijas PSR tiesu praksi lietās par huligānismu» atzīts par spēku zaudē-jušu ar 1977. gada 26. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 9.

10. 1964. gada 26. decembra Plēnuma lēmums Nr. 5 «Par to, kā Latvijas PSR tiesas izpilda PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1961. gada 4. marta lēmumu Nr. 2 «Par tiesu praksi notiesāto nosacītā pirmstermiņa atbrīvošanā no soda» un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1961. gada 22. marta lēmumu Nr. 2 «Par tiesu praksi notiesāto pirmstermiņa atbrīvošanā no soda»» atzīts par spēku zau-dējušu ar 1972. gada 6. maija Plēnuma lēmumu Nr. 5.

11. 1965. gada 30. decembra Plēnuma lēmums Nr. 7 «Par trūku-miem Latvijas PSR tiesu darbībā cīņā pret noziegumu recidīvu» atzīts par spēku zaudējušu ar 1976. gada 5. jūlija Plēnuma lē-mumu Nr. 4.

12. 1965. gada 30. decembra Plēnuma lēmums Nr. 6 «Par PSRS Augstākās tiesas Plēnuma 1964. gada 25. marta lēmuma Nr. 2 «Par tiesu praksi lietās par izvarošanu» izpildi Latvijas PSR tiesās»

atzīts par spēku zaudējušu ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 4.

13. 1966. gada 30. marta Plēnuma lēmums Nr. 1 «Par tiesu praksi lietās par valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanu tirdzniecības sistēmā» atzīts par spēku zaudējušu ar 1977. gada 26. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 8.

14. 1966. gada 6. jūlija Plēnuma lēmums Nr. 3 «Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1960. gada 4. jūnija lēmuma Nr. 4 «Par tiesu praksi lietās par tīšu slepkavību» un 1963. gada 3. jūlija lēmuma Nr. 9 «Par dažiem jautājumiem, kas radušies tiesu praksē lietās par tīšu slepkavību» izpildi Latvijas PSR tiesās» zaudējis spēku ar 1976. gada 27. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 7.

15. 1967. gada 6. maija Plēnuma lēmums Nr. 1 «Par tiesu praksi lietās par nelikumīgu medīšanu, nelikumīgu nodarbošanos ar zveju un meža nelikumīgu ciršanu» atzīts par spēku zaudējušu ar 1976. gada 5. aprīļa Plēnuma lēmumu Nr. 3.

16. 1967. gada 27. decembra Plēnuma lēmums Nr. 4 «Par Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1963. gada 26. aprīļa lēmuma Nr. 6 «Par tiesu praksi lietās par noziegumiem, ko izdarījuši nepilngadīgie» izpildi tiesās» atzīts par spēku zaudējušu ar 1976. gada 27. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 9.

17. 1968. gada 28. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 2 «Par Latvijas PSR tiesu darbu, izskatot krimināllietas par valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanu» atzīts par spēku zaudējušu ar 1977. gada 26. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 8.

18. 1968. gada 18. septembra Plēnuma lēmums Nr. 4 «Par tiesu praksi lietās par pircēju apkrāpšanu ar nepilnu mēru un svaru, kā arī pārsniedzot noteiktās mazumtirdzniecības cenas, pieprasot lielāku maksu, vai par citādu apkrāpšanu Latvijas PSR tirdzniecības un sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumos» atzīts par spēku zaudējušu ar 1982. gada 28. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 3.

19. 1969. gada 24. marta Plēnuma lēmums Nr. 1 «Par Latvijas PSR tiesu praksi krimināllietās par nepilngadīgo iesaistīšanu noziedzīgā darbībā» atzīts par spēku zaudējušu ar 1977. gada 14. februāra Plēnuma lēmumu Nr. 2.

20. 1969. gada 24. marta Plēnuma lēmums Nr. 3 «Par tiesu praksi krimināllietās par mehāniskā transporta līdzekļa nelikumīgu aizbraukšanu» atzīts par spēku zaudējušu ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 4.

21. 1969. gada 22. decembra Plēnuma lēmums Nr. 6 «Par Latvijas PSR tiesu praksi, ieceļot nepilngadīgajiem sabiedriskos audzinātājus» atzīts par spēku zaudējušu ar 1976. gada 27. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 9.

22. 1969. gada 22. decembra Plēnuma lēmums Nr. 7 «Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1965. gada 29. decembra lēmuma Nr. 11 un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1965. gada 30. decembra lēmuma Nr. 7 «Par tiesu darbību cīņā pret noziegumu recidīvu» izpildi Latvijas PSR tiesās» atzīts par spēku zaudējušu ar 1976. gada 5. jūlija Plēnuma lēmumu Nr. 4.

23. 1970. gada 28. decembra Plēnuma lēmums Nr. 5 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par cīņas pastiprināšanu pret personām, kas izvairās no sabiedriski derīga darba un dzīvo pretsabiedrisku, parazitisku dzīvi» atzīts par spēku zaudējušu ar 1977. gada 14. februāra Plēnuma lēmumu Nr. 2.

24. 1970. gada 28. decembra Plēnuma lēmums Nr. 6 «Par tiesu praksi sīkā huligānisma materiālu izskatīšanā administratīvā kārtībā» atzīts par spēku zaudējušu ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 4.

25. 1971. gada 21. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 3 «Par tiesu praksi lietās par varas vai dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, varas vai dienesta pilnvaru pārsniegšanu un nolaidību» atzīts par spēku zaudējušu ar 1976. gada 5. jūlija Plēnuma lēmumu Nr. 5.

26. 1971. gada 21. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 4 «Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1962. gada 31. marta lēmuma Nr. 5 «Par tiesu praksi lietās par valsts un sabiedriskā īpašuma izlaupīšanu» un 1968. gada 24. jūnija lēmuma Nr. 6 «Par tiesu darbības uzlabošanu cīņā pret valsts un sabiedriskās mantas izlaupīšanu» izpildi Latvijas PSR tiesās» atzīts par spēku zaudējušu ar 1977. gada 26. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 8.

27. 1971. gada 27. septembra Plēnuma lēmums Nr. 6 «Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1970. gada 23. decembra lēmuma Nr. 14 «Par tiesu praksi PSRS Augstākās Padomes Prezīdija 1970. gada 12. jūnija dekrēta «Par nosacītu notiesāšanu ar brīvības atņemšanu, notiesāto obligāti iesaistot darbā» piemērošanā» izpildi Latvijas PSR tiesās» atzīts par spēku zaudējušu ar 1977. gada 26. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 9.

28. 1971. gada 27. decembra Plēnuma lēmums Nr. 10 «Par Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1970. gada 28. decembra lēmuma Nr. 5 «Par tiesu praksi, piemērojot likumus par cīņas pastiprināšanu pret personām, kas izvairās no sabiedriski derīga darba un dzīvo sabiedrībai kaitīgu, parazitisku dzīvi» izpildi republikas tiesās» atzīts par spēku zaudējušu ar 1977. gada 14. februāra Plēnuma lēmumu Nr. 2.

29. 1972. gada 10. aprīļa Plēnuma lēmums Nr. 2 «Par praksi tišas slepkavības un tišas smagu miesas bojājumu nodarīšanas lietās» atzīts par spēku zaudējušu ar 1976. gada 27. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 7.

30. 1972. gada 10. aprīļa Plēnuma lēmums Nr. 4 «Par republikas tiesu praksi, piemērojot kriminālās un kriminālprocesa likumdošanas normas, kas paredz līdzekļus žūpības apkarošanai» atzīts par spēku zaudējušu ar 1975. gada 3. novembra Plēnuma lēmumu Nr. 3.

31. 1972. gada 12. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 7 «Par tiesu praksi lietās par pilsoņu personiskās mantas apdraudējumiem, izdarot zādzību, atklātu zādzību vai laupīšanu» atzīts par spēku zaudējušu ar 1980. gada 29. septembra lēmumu Nr. 6.

32. 1972. gada 25. decembra Plēnuma lēmums Nr. 10 «Par Latvijas PSR tiesu praksi krimināllietās par nepilngadīgo iesaistīšanu žūpošanā» atzīts par spēku zaudējušu ar 1976. gada 27. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 9.

33. 1973. gada 17. septembra Plēnuma lēmums Nr. 3 «Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1970. gada 18. marta lēmuma Nr. 2 un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1969. gada 22. decembra lēmuma Nr. 7 «Par tiesu darbu cīņā pret noziegumu recidīvu» izpildi Latvijas PSR tiesās» atzīts par spēku zaudējušu ar 1976. gada 5. jūlija Plēnuma lēmumu Nr. 4.

34. 1973. gada 24. decembra Plēnuma lēmums Nr. 6 «Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 11. jūlija lēmuma «Par tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupišanas lietās» izpildi republikas tiesās» atzīts par spēku zaudējušu ar 1977. gada 26. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 8.

35. 1973. gada 24. decembra Plēnuma lēmums Nr. 7 «Par republikas tiesu praksi, piemērojot likumdošanu par cīņas pastiprināšanu pret personām, kas izvairās no sabiedriski derīga darba un dzīvo pretsabiedrisku, parazitisku dzīvi, republikas tiesās» atzīts par spēku zaudējušu ar 1977. gada 14. februāra Plēnuma lēmumu Nr. 2.

36. 1973. gada 24. decembra Plēnuma lēmums Nr. 8 «Par republikas tiesu praksi, piemērojot Latvijas PSR KK 57. pantā un KPK 317. pantā paredzētos cīņas līdzekļus pret žūpošanu» atzīts par spēku zaudējušu ar 1975. gada 3. novembra Plēnuma lēmumu Nr. 3.

37. 1974. gada 30. decembra Plēnuma lēmums Nr. 3 «Par tiesu praksi lietās par valsts vai sabiedriskās mantas izlaupišanu sīkos apmēros» atzīts par spēku zaudējušu ar 1977. gada 26. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 8.

38. 1975. gada 7. jūlija Plēnuma lēmums Nr. 2 «Par tiesu praksi nepilngadīgo noziegumu recidīva apkarošanā» atzīts par spēku zaudējušu ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 4.

39. 1976. gada 5. jūlija Plēnuma lēmums Nr. 4 «Par Latvijas PSR tiesu praksi, piemērojot likumus par noziegumu recidīva pastiprinātu apkarošanu» atzīts par spēku zaudējušu ar 1987. gada 26. oktobra Plēnuma lēmumu Nr. 4.

40. 1976. gada 27. decembra Plēnuma lēmums Nr. 9 «Par Latvijas PSR tiesu praksi lietās par nepilngadīgo noziegumiem un viņu iesaistīšanu noziedzīgā vai citādā antisabiedriskā darbībā» atzīts par spēku zaudējušu ar 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 4.

41. 1978. gada 28. augusta Plēnuma protokollēmums «Par to, kā tiesas piemēro likumus par atbildību par sistemātisku nodarbošanos ar kļaidonību un par cita veida parazitisku dzīvi ilgāku laiku» atzīts par spēku zaudējušu ar 1984. gada 12. marta Plēnuma lēmumu Nr. 2.

42. 1980. gada 26. maija Plēnuma lēmums Nr. 4 «Par to, kā Latvijas PSR tiesas izpilda PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus par tiesu praksi, piemērojot likumus recidīvās noziedzības apkarošanai» atzīts par spēku zaudējušu ar 1987. gada 26. oktobra Plēnuma lēmumu Nr. 4.

43. 1984. gada 24. decembra Plēnuma lēmums Nr. 4 «Par to, kā Latvijas PSR tiesas izpilda PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus par tiesu praksi, piemērojot likumus par noziegumu recidīva apkarošanu» atzīts par spēku zaudējušu ar 1987. gada 26. oktobra Plēnuma lēmumu Nr. 4.

LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA SPĒKĀ ESOŠO LĒMUMU HRONOĻOGISKAIS RĀDĪTĀJS

Lēmuma pieņem- šanas datums	Lē- muma nu- murs	Lēmuma nosaukums un numurs krājumā	Lpp.
1965. gads			
30. decembris	5.	25. Par tiesu praksi Latvijas PSR civilprocesa kodeksa piemērošanā	
1968. gads			
30. decembris	5.	29. Par tiesu praksi lietās par pilsoņu atzīšanu par rīcības nespējīgiem	
1969. gads			
29. septembris	5.	30. Par tiesu praksi lietās par pilsoņa atzīšanu par bezvēsts promesošu un par pilsoņu izsludināšanu par mirušu	
1970. gads			
8. jūnijs	2.	50. Par tiesu praksi lietās par transporta kustības un ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu (213., 213. ¹ un 213. ² pants)	213.
28. decembris	7.	26. Par civillietu sagatavošanu iztiesāšanai	
1972. gads			
18. septembris	9.	39. Par tiesu praksi lietās par personas goda un cieņas aizskaršanu	169.
1974. gads			
24. jūnijs	1.	10. Par tiesu praksi lietās par mantas atbrīvošanu no aresta (izslēgšanu no aprakstes)	
26. novembris	2.	12. Par dažiem jautājumiem Latvijas PSR likumdošanas piemērošanā lietās par personiskā īpašuma tiesībām uz ēkām	
30. decembris	4.	27. Par tiesas spriedumu	
1976. gads			
5. aprīlis	2.	16. Par tiesu praksi lietās par alimentu piedziņu bērniem	
5. aprīlis	3.	45. Par tiesu praksi, piemērojot krimināllietās likumus par dabas aizsardzību	193.
5. jūlijs	5.	46. Par tiesu praksi lietās par varas vai dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu un nolaidību	196.
27. decembris	7.	38. Par tiesu praksi lietās par tišu slepkavību un par tišu smagu miesas bojājumu nodarīšanu	166.
1977. gads			
26. septembris	7.	48. Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 16. oktobra lēmuma Nr.9 «Par tiesu praksi lietās par huligānismu» izpildi Latvijas PSR tiesās	205.

1	2	3	4
26. decembris	8.	35. Par Latvijas PSR tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupišanas lietās	148.
		1978. gads	
20. marts	1.	1. Par Latvijas PSR Augstākās Tiesas darba rezultātiem 1977. gadā un uzdevumiem, kas izriet no PSRS Konstitūcijas	6.
20. marts	2.	17. Par tiesu praksi lietās par vecāku tiesību atņemšanu un par bērnu atņemšanu vecākiem, neatņemot vecāku tiesības	
		1979. gads	
12. marts	1.	32. Par tiesu praksi, piemērojot likumus pār notiesāto nosacītu atbrīvošanu no brīvības atņemšanas vietām, obligāti iesaistot darbā, un par nosacīti notiesāto un nosacīti atbrīvoto nosūtīšanu uz brīvības atņemšanas vietām	131.
11. jūnijs	3.	23. Par dažiem jautājumiem likumu piemērošanā civillietās, kurās viena no pusēm ir kolhozs	
24. decembris	5.	36. Par republikas tiesu praksi likumu piemērošanā, kuri paredz atbildību par valsts un sabiedriskās mantas izlaupišanu un citiem noziegumiem lauksaimnieciskās ražošanas jomā	153.
		1980. gads	
11. februāris	2.	18. Par Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1978. gada 20. marta lēmuma Nr. 2 «Par tiesu praksi lietās par vecāku tiesību atņemšanu un bērnu atņemšanu vecākiem, neatņemot vecāku tiesības» izpildi republikas tiesās	
29. septembris	6.	41. Par Latvijas PSR tiesu praksi lietās par pilsoņu personiskās mantas apdraudējumiem, izdarot zādzību, atklātu zādzību, laupīšanu vai krāpšanu	175.
8. decembris	7.	28. Par pirmās instances tiesu praksi lēmumu pieņemšanā civillietās	
		1981. gads	
13. aprīlis	2.	51. Par to, kā Latvijas PSR tiesas izpilda PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus par tiesu praksi autotransporta noziegumu lietās	217.
26. oktobris	6.	2. Par Latvijas PSR tiesu praksi likumu piemērošanā, kas nosaka materiālo un kriminālo atbildību par kolhoziem, padomju saimniecībām un citiem lauksaimniecības uzņēmumiem nodarītiem zaudējumiem lopu bojāejas vai iztrūkuma rezultātā	10.
		1982. gads	
22. februāris	2.	47. Par Latvijas PSR tiesu praksi lietās par ļaunprātīgu administratīvās uzraudzības noteikumu pārkāpšanu	200.
28. jūnijs	3.	44. Par Latvijas PSR tiesu praksi, piemērojot likumus, kas paredz atbildību par pircēju un pasūtītāju apkrāpšanu	190.
28. jūnijs	4.	19. Par tiesu praksi laulības šķiršanas lietās	

1	2	3	4
27. septembris	5.	43. Par Latvijas PSR tiesu praksi, piemērojot likumus, kas paredz atbildību par spekulāciju	187.
27. septembris	6.	24. Par tiesu praksi saimniecisko strīdu izšķiršanā, kuros viena no pusēm ir kolhozs, starpkolhozu, valstskolhozu uzņēmums, organizācija vai to apvienība	
1983. gads			
28. marts	1.	37. Par republikas tiesu praksi, izskatot lietas par izlaupīšanu un ļaunprātībām lauksaimniecības produktu ražošanas, pārstrādāšanas, glabāšanas un pārvadāšanas sfērā, kā arī tirdzniecībā ar pārtikas produktiem	159.
12. decembris	6.	40. Par tiesu praksi lietās par vecāku ļaunprātīgu izvairīšanos no tiesas noteikto līdzekļu maksāšanas bērnu uzturēšanai (alimentiem)	171.
12. decembris	7.	31. Par Latvijas PSR tiesu praksi sūdzību izskatīšanā par notāra un tādu iestāžu rīcību, kas izpilda notariālas darbības	
1984. gads			
12. marts	2.	49. Par republikas tiesu praksi, izskatot krimināllietas par nodarbošanos ar klaidonību vai ubagošanu, kā arī cita veida parazitisku dzīvi, kas kvalificējama pēc Latvijas PSR KK 211. panta	209.
24. septembris	3.	11. Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1978. gada 31. marta lēmuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1974. gada 24. jūnija lēmuma izpildi republikas tiesās lietās par mantas atbrīvošanu no aresta	
24. decembris	5.	21. Par likumu, kas regulē strādnieku un kalpotāju materiālo atbildību par uzņēmumam, iestādei, organizācijai nodarīto zaudējumu piemērošanu tiesās	
1985. gads			
8. aprīlis	4.	13. Par Latvijas PSR dzīvokļu likumu piemērošanas praksi tiesās	
16. septembris	5.	3. Par Latvijas PSR tiesu praksi, likumu un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošo izskaidrojumu izpildi blakus lēmumu pieņemšanā	13.
16. septembris	6.	20. Par šķirto laulāto vai mantinieku strīdu izskatīšanu tiesās par zemes gabalu lietošanas tiesībām dārzkopības sabiedrībā	
23. decembris	7.	4. Par Latvijas PSR tiesu praksi, izpildot likumus un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus par likuma prasību ievērošanu, tiesu darbības audzinošās iedarbības un tiesu kultūras paaugstināšanu	18.
1986. gads			
12. maijs	1.	5. Par republikas tiesu uzdevumiem atbilstoši PSKP XXVII kongresa un Latvijas KP XXIV kongresa lēmumiem	22.
jūnijs	2.	42. Par to, kā republikas tiesas izpilda Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1980. gada 29. septembra lēmumu Nr. 6 «Par Latvijas PSR tiesu praksi lietās par pilsoņu personiskās mantas apdraudējumiem, izdarot zādzību, atklātu zādzību, laupīšanu vai krāpšanu»	184.

1	2	3	4
27. oktobris	3.	6. Par tiesu praksi, piemērojot republikas likumdošanu, kas vērsta uz žūpības un alkoholisma apkarošanas pastiprināšanu	27.
29. decembris	4.	14. Par dažiem jautājumiem, kā tiesas piemēro likumus, kas regulē pilsoņu un dzīvokļu celtniecības kooperatīvu tiesiskās attiecības	
1987. gads			
23. marts	1.	7. Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1986. gada 18. aprīļa lēmuma Nr. 7 «Par tiesu darbības pilnveidošanu tiesas spriešanā un likumības nostiprināšanā atbilstoši PSKP XXVII kongresa lēmumiem» un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1986. gada 12. maija lēmuma Nr. 1 «Par republikas tiesu uzdevumiem atbilstoši PSKP XXVII kongresa un Latvijas KP XXIV kongresa lēmumiem» izpildes gaitu republikas tiesās	34.
22. jūnijs	3.	52. Par tiesu praksi, piemērojot Latvijas PSR kriminālprocesuālo likumdošanu, kas regulē lietu nosūtīšanu papildizmeklēšanai vai papildizīņai	52.
26. oktobris	4.	33. Par Latvijas PSR tiesu praksi, piemērojot likumdošanu un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus par noziegumu recidīva apkarošanu	137.
1988. gads			
28. marts	1.	8. Par republikas tiesu darbību tiesas spriešanā un darba pārkārtošanā 1987. gadā	38.
27. jūnijs	4.	34. Par Latvijas PSR tiesu praksi par nepilngadīgo noziegumiem	143.
27. jūnijs	6.	15. Par Latvijas PSR tiesu praksi mantojuma lietās	
26. decembris	8.	22. Par tiesu praksi darba lietās par atjaunošanu darbā	
1989. gads			
27. marts	1.	9. Par Latvijas PSR Augstākās Tiesas un tautas tiesu darba rezultātiem 1988. gadā un 1989. gada uzdevumiem	42.
27. marts	2.	53. Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1969. gada 30. jūnija lēmuma Nr. 4 «Par tiesas spriedumu» izpildi Latvijas PSR tiesās	230.
26. jūnijs	3.	54. Par Latvijas PSR tiesu praksi soda noteikšanas vispārīgo principu piemērošanā	234.

SATURA RĀDITĀJS

Priekšvārds 5

I. Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošie norādījumi Tiesu darbības vispārējos jautājumos

1. Par Latvijas PSR Augstākās Tiesas darba rezultātiem 1977.gadā un uzdevumiem, kas izriet no PSRS Konstitūcijas (1978.gada 20.marta Plēnuma lēmums Nr. 1) 6
2. Par Latvijas PSR tiesu praksi likumu piemērošanā, kas nosaka materiālo un kriminālo atbildību par kolhoziem, padomju saimniecībām un citiem lauksaimniecības uzņēmumiem nodarītajiem zaudējumiem lopu bojāejas vai iztrūkuma rezultātā (1981.gada 26.oktobra Plēnuma lēmums Nr.6 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1988.gada Plēnuma lēmumu Nr.3) 10
3. Par Latvijas PSR tiesu praksi, likumu un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošo izskaidrojumu izpildi blakus lēmumu pieņemšanā (1985.gada 16.septembra Plēnuma lēmums Nr. 5) 13
4. Par Latvijas PSR tiesu praksi, izpildot likumus un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus par likuma prasību ievērošanu, tiesu darbības audzinošās iedarbības un tiesu kultūras paaugstināšanu (1985.gada 23.decembra Plēnuma lēmums Nr. 7) 18
5. Par republikas tiesu uzdevumiem atbilstoši PSKP XXVII kongresa un Latvijas KP XXIV kongresa lēmumiem (1986.gada 12.maija Plēnuma lēmums Nr.1) 22
6. Par tiesu praksi, piemērojot republikas likumdošanu, kas vērsta uz žūpības un alkoholisma apkarošanas pastiprināšanu (1986.gada 27.oktobra Plēnuma lēmums Nr.3 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1988.gada 27.jūnija Plēnuma lēmumu Nr.5) 27
7. Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1986.gada 18.apriļa lēmuma Nr.7 «Par tiesu darbības pilnveidošanu tiesas spriešanā un likumības nostiprināšanā atbilstoši PSKP XXVII kongresa lēmumiem» un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1986.gada 12.maija lēmuma Nr.1 «Par republikas tiesu uzdevumiem atbilstoši PSKP XXVII kongresa un Latvijas KP XXIV kongresa lēmumiem» izpildes gaitu republikas tiesās (1987.gada 23.marta Plēnuma lēmums Nr.1) 34
8. Par republikas tiesu darbību tiesas spriešanā un darba pārkārtošanā 1987.gadā (1988.gada 28.marta Plēnuma lēmums Nr.1) 38
9. Par Latvijas PSR Augstākās Tiesas un tautas tiesu darba rezultātiem 1988.gadā un 1989.gada uzdevumiem (1989.gada 27.marta Plēnuma lēmums Nr.1) 42

II. Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošie norādījumi civillietās

CIVILTIESĪBAS

Ipašuma tiesības

10. Par tiesu praksi lietās par mantas atbrīvošanu no aresta (izslēgšanu no aprakstes) (1974.gada 24.jūnija Plēnuma lēmums Nr.1 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1977.gada 14.februāra Plēnuma lēmumu Nr.3 un 1980.gada 11.februāra Plēnuma lēmumu Nr.3) 46

11. Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1978. gada 31. marta lēmuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1974. gada 24. jūnija lēmuma izpildi republikas tiesās lietās par mantas atbrīvošanu no aresta (1984. gada 24. septembra Plēnuma lēmums Nr. 3) 50

12. Par dažiem jautājumiem Latvijas PSR likumdošanas piemērošanā lietās par personiskā īpašuma tiesībām uz ēkām (1974. gada 26. novembra Plēnuma lēmums Nr. 2 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1982. gada 27. septembra Plēnuma lēmumu Nr. 7, 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3 un 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3) 51

Dzīvokļu tiesības

13. Par Latvijas PSR dzīvokļu likumu piemērošanas praksi tiesās (1985. gada 8. aprīļa Plēnuma lēmums Nr. 4 ar papildinājumiem, kas izdarīti ar 1986. gada 29. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 5 un 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3) 55

14. Par dažiem jautājumiem, kā tiesas piemēro likumus, kas regulē pilsoņu un dzīvokļu celtniecības kooperatīvu tiesiskās attiecības (1986. gada 29. decembra Plēnuma lēmums Nr. 4) 62

Mantojuma tiesības

15. Par Latvijas PSR tiesu praksi mantojuma lietās (1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 6) 66

Laulības-gimenes tiesības

16. Par tiesu praksi lietās par alimentu piedziņu bērniem (1976. gada 5. aprīļa Plēnuma lēmums Nr. 2) 72

17. Par tiesu praksi lietās par vecāku tiesību atņemšanu un bērnu atņemšanu vecākiem, neatņemot vecāku tiesības (1978. gada 28. marta Plēnuma lēmums Nr. 2 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1980. gada 11. februāra Plēnuma lēmumu Nr. 2) 75

18. Par Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1978. gada 20. marta lēmuma Nr. 2 «Par tiesu praksi lietās par vecāku tiesību atņemšanu un bērnu atņemšanu vecākiem, neatņemot vecāku tiesības» izpildi republikas tiesās (1980. gada 11. februāra Plēnuma lēmums Nr. 2) 79

19. Par tiesu praksi laulības šķiršanas lietās (1982. gada 28. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 4 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1984. gada 24. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 7 un 1987. gada 23. marta Plēnuma lēmumu Nr. 2) 81

20. Par šķirto laulāto vai mantinieku strīdu izšķiršanu tiesās par zemes gabalu lietošanas tiesībām dārzkopības sabiedrībā (1985. gada 16. septembra Plēnuma lēmums Nr. 6 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 7) 87

Darba tiesības

21. Par likumu, kas regulē strādnieku un kalpotāju materiālo atbildību par uzņēmumam, iestādei, organizācijai nodarīto zaudējumu, piemērošanu tiesās (1984. gada 24. decembra Plēnuma lēmums Nr. 5 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3) 88

22. Par tiesu praksi darba lietās par atjaunošanu darbā (1988. gada 26. decembra Plēnuma lēmums Nr. 8) 93

Kolhoza tiesības

23. Par dažiem jautājumiem likumu piemērošanā civillietās, kurās viena no pusēm ir kolhozs (1979. gada 11. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 3) 100

24. Par tiesu praksi saimniecisko strīdu izšķiršanā, kuros viena no pusēm ir kolhozs, starpkolhozu, valsts-kolhozu uzņēmums, organizācija vai to apvienība (1982. gada 27. septembra Plēnuma lēmums Nr. 6 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3) 103

Civilprocesuālās tiesības

25. Par tiesu praksi Latvijas PSR civilprocesa kodeksa piemērošanā (1965. gada 30. decembra Plēnuma lēmums Nr. 5 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3) 107
26. Par civillietu sagatavošanu iztiesāšanai (1970. gada 28. decembra Plēnuma lēmums Nr. 7 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3) 110
27. Par tiesas spriedumu (1974. gada 30. decembra Plēnuma lēmums Nr. 4) 112
28. Par pirmās instances tiesu praksi lēmumu pieņemšanā civillietās (1980. gada 8. decembra Plēnuma lēmums Nr. 7 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3) 115

Sevišķā tiesvedība

29. Par tiesu praksi lietās par pilsoņu atzīšanu par ricības nespējīgiem (1968. gada 30. decembra Plēnuma lēmums Nr. 5 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1977. gada 14. februāra Plēnuma lēmumu Nr. 3 un 1980. gada 11. februāra Plēnuma lēmumu Nr. 3) 121
30. Par tiesu praksi lietās par pilsoņa atzīšanu par bezvēsts promesošu un par pilsoņa izsludināšanu par mirušu (1969. gada 29. septembra Plēnuma lēmums Nr. 5 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1973. gada 29. oktobra Plēnuma lēmumu Nr. 5) 125
31. Par Latvijas PSR tiesu praksi sūdzību izskatīšanā par notāru un tādu iestāžu ricību, kas izpilda notariālas darbības (1983. gada 12. decembra Plēnuma lēmums Nr. 7) 128

III. Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošie izskaidrojumi krimināllietās

Krimināltiesību vispārīgie jautājumi

32. Par tiesu praksi, piemērojot likumus par notiesāto nosacītu atbrīvošanu no brīvības atņemšanas vietām, obligāti iesaistot darbā un par nosacīti notiesāto un nosacīti atbrīvoto nosūtīšanu uz brīvības atņemšanas vietām (1979. gada 12. marta Plēnuma lēmums Nr. 1 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 5) 131
33. Par Latvijas PSR tiesu praksi, piemērojot likumdošanu un PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus par noziegumu recidīva apkarošanu (1987. gada 26. oktobra Plēnuma lēmums Nr. 4) 137
34. Par Latvijas PSR tiesu praksi par nepilngadīgo noziegumiem (1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 4) 143

Noziegumi pret sociālistisko īpašumu

35. Par Latvijas PSR tiesu praksi valsts un sabiedriskās mantas izlaupišanas lietās (1977. gada 26. decembra Plēnuma lēmums Nr. 8 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3 un 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 5) 148
36. Par republikas tiesu praksi likumu piemērošanā, kuri paredz atbildību par valsts un sabiedriskās mantas izlaupišanu un citiem noziegumiem lauksaimnieciskās ražošanas jomā (1979. gada 24. decembra Plēnuma lēmums

Nr. 5 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumiem Nr. 1 un Nr. 3, 1983. gada 12. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 8 un 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 5)	153
37. Par republikas tiesu praksi, izskatot lietas par izlaupišanu un ļaunprātībām lauksaimniecības produktu ražošanas, pārstrādāšanas, glabāšanas un pārvadāšanas sfērā, kā arī tirdzniecībā ar pārtikas produktiem (1983. gada 28. marta Plēnuma lēmums Nr. 1 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1983. gada 12. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 8 un 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 5)	159

Noziegumi pret personu

38. Par tiesu praksi lietās par tišu slepkavību un par tišu smagu miesas bojājumu nodarīšanu (1976. gada 27. septembra Plēnuma lēmums Nr. 7)	166
39. Par tiesu praksi lietās par personas goda un cieņas aizskaršanu (1972. gada 18. septembra Plēnuma lēmums Nr. 9 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3)	169
40. Par tiesu praksi lietās par vecāku ļaunprātīgu izvairīšanos no tiesas noteikto līdzekļu maksāšanas bērnu uzturēšanai (alimentiem) (1983. gada 12. decembra Plēnuma lēmums Nr. 6 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 5)	171

Noziegumi pret pilsoņu personisko īpašumu

41. Par Latvijas PSR tiesu praksi lietās par pilsoņu personiskās mantas apdraudējumiem, izdarot zādzību, atklātu zādzību, laupīšanu vai krāpšanu (1980. gada 29. septembra Plēnuma lēmums Nr. 6 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3, 1986. gada 2. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 2 un 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 5)	175
42. Par to, kā republikas tiesas izpilda Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma 1980. gada 29. septembra lēmumu Nr. 6 «Par Latvijas PSR tiesu praksi lietās par pilsoņu personiskās mantas apdraudējumiem, izdarot zādzību, atklātu zādzību, laupīšanu vai krāpšanu» (1986. gada 2. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 2).	184

Saimnieciskie noziegumi

43. Par Latvijas PSR tiesu praksi, piemērojot likumus, kas paredz atbildību par spekulāciju (1982. gada 27. septembra Plēnuma lēmums Nr. 5 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1984. gada 24. decembra Plēnuma lēmumu Nr. 6 un 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 5).	187
44. Par Latvijas PSR tiesu praksi, piemērojot likumus, kas paredz atbildību par pircēju un pasūtītāju apkrāpšanu (1982. gada 28. jūnija Plēnuma lēmums Nr. 3)	190
45. Par tiesu praksi, piemērojot krimināllietās likumus par dabas aizsardzību (1976. gada 5. aprīļa Plēnuma lēmums Nr. 3 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr. 3 un 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr. 5)	193

Amatnoziegumi

46. Par tiesu praksi lietās par varas vai dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu un nolaidību (1976. gada 5. jūlija Plēnuma lēmums Nr. 5)	196
--	-----

Noziegumi pret pārvaldes kārtību

47. Par Latvijas PSR tiesu praksi lietās par ļaunprātīgu administratīvās uzraudzības noteikumu pārkāpšanu (1982. gada 22. februāra Plēnuma lēmums Nr. 2)	200
--	-----

Noziegumi pret sabiedrisko drošību, sabiedrisko
kārtību un iedzīvotāju veselību

48. Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1972. gada 16. oktobra lēmuma Nr.9 «Par tiesu praksi lietās par huligānismu» izpildi Latvijas PSR tiesās (1977. gada 26. septembra Plēnuma lēmums Nr.7 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr.3 un 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr.5) 205
49. Par republikas tiesu praksi, izskatot krimināllietas par nodarbošanos ar klaidonību vai ubagošanu, kā arī par cita veida parazitisku dzīvi, kas kvalificējama pēc Latvijas PSR KK 211. panta (1984. gada 12. marta Plēnuma lēmums Nr.2 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1988. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr.2) 209
50. Par tiesu praksi lietās par transporta kustības un ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu (Latvijas PSR KK 213., 213.¹ un 213.² pants) (1970. gada 8. jūnija Plēnuma lēmums Nr.2 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1971. gada 22. marta Plēnuma lēmumu Nr.1, 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr.3 un 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr.5) 213
51. Par to, kā Latvijas PSR tiesas izpilda PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma un Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma vadošos izskaidrojumus par tiesu praksi autotransporta noziegumu lietās (1981. gada 13. aprīļa Plēnuma lēmums Nr.2 ar grozījumiem, kas izdarīti ar 1983. gada 28. marta Plēnuma lēmumu Nr.3 un 1988. gada 27. jūnija Plēnuma lēmumu Nr.5) 217

Kriminālprocesuālās tiesības

52. Par tiesu praksi, piemērojot Latvijas PSR kriminālprocesuālo likumdošanu, kas regulē lietu nosūtišanu papildizmeklēšanai vai papildizziņai (1987. gada 22. jūnija Plēnuma lēmums Nr.3) 223
53. Par PSRS Augstākās Tiesas Plēnuma 1969. gada 30. jūnija lēmuma Nr.4 «Par tiesas spriedumu» izpildi Latvijas PSR tiesās (1989. gada 27. marta Plēnuma lēmums Nr.2) 230
54. Par Latvijas PSR tiesu praksi soda noteikšanas vispārīgo principu piemērošanā (1989. gada 26. jūnija Plēnuma lēmums Nr.3) 234
- Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma spēku zaudējušo lēmumu saraksts 238
- Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma spēkā esošo lēmumu hronoloģiskais rādītājs 245

СБОРНИК
ПОСТАНОВЛЕНИЙ
ПЛЕНУМА
ВЕРХОВНОГО СУДА
ЛАТВИЙСКОЙ ССР
1965—1989

Сборник составлен работниками Верховного Суда Латвийской Республики под руководством председателя Верховного Суда Латвийской Республики, заслуженного юриста Латвийской Республики Г. А. Земрибо.

Научные редакторы: заслуженный юрист Латвийской Республики А. Э. Цирулис и заместитель председателя Верховного Суда Латвийской Республики М. Я. Дуделис.

*Выпущено по заказу Верховного Суда
Латвийской Республики*

ПРЕДИСЛОВИЕ

Создавая правовое государство, особое внимание следует уделять необходимости повышения авторитета закона, а достичь этого можно, лишь обеспечив точное его применение. Закон всегда абстрактен. К конкретным жизненным ситуациям его применяет суд, поэтому очень важно, чтобы судьи, обращаясь к закону, правильно понимали его смысл, чтобы разные суды не толковали и не применяли его по-разному.

В уголовном праве с древних времен существует принцип, согласно которому любое деяние, как бы отрицательно оно не оценивалось, не может быть признано преступлением, если оно не признано преступлением законом. Поэтому в уголовном праве недопустима аналогия права и закона, как и расширительное толкование закона. В противоположность этому, по гражданским делам суд может встретиться с такими отношениями, которые законом не урегулированы, но и такой спор суд должен рассмотреть. При этом следует иметь в виду, что законодатель никогда не может предвидеть все возможные жизненные ситуации. В таких случаях особенно важна роль судьи. Чтобы найти и зачитать соответствующую статью закона (кодекса), не обязательно быть судьей. Настоящее значение судьи проявляется в тех случаях, когда в законе прямого ответа нет, а в своем решении суд такой ответ дает. Можно было бы сказать: значение судьи начинается тогда, когда закон молчит.

В сборник включены принятые в период с 1965 года по 1 апреля 1989 года постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР, содержащие руководящие разъяснения судам по вопросам применения законодательства при рассмотрении судебных дел. Постановления даны с изменениями и дополнениями, внесенными впоследствии Пленумом Верховного Суда Латвийской ССР.

В сборник не включены некоторые постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР, в которых не содержатся руководящие разъяснения народным судам.

Постановления в сборнике систематизированы по отдельным вопросам материального и процессуального права. Кроме того, помещен перечень постановлений Пленума Верховного Суда Латвийской ССР, признанных утратившими силу.

Необходимо иметь в виду, что согласно статье 29 Закона Республики о судостроительстве руководящие разъяснения Пленума Верховного Суда Республики обязательны для судов, а также для других учреждений и должностных лиц, применяющих закон, к которому это разъяснение относится.

1. РУКОВОДЯЩИЕ РАЗЪЯСНЕНИЯ ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА ЛАТВИЙСКОЙ ССР ПО ОБЩИМ ВОПРОСАМ СУДЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

1. ОБ ИТОГАХ РАБОТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА ЛАТВИЙСКОЙ ССР ЗА
1977 ГОД И ЗАДАЧАХ, ВЫТЕКАЮЩИХ ИЗ КОНСТИТУЦИИ СССР

(Постановление Пленума от 20 марта 1978 года № 1)

(Извлечение)

В целях дальнейшего усовершенствования деятельности Верховного Суда республики и обеспечения выполнения требований, выдвинутых Конституцией СССР, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Отметить, что Верховный Суд Латвийской ССР в 1977 году провел определенную работу, направленную на усиление борьбы с преступностью и предупреждение правонарушений, претворение в жизнь закрепленных в Конституции СССР демократических принципов деятельности судебных органов, обеспечение строгого соблюдения социалистической законности при осуществлении правосудия.

Обратить внимание судебных коллегий на то, что суды всей своей деятельностью должны и впредь воспитывать граждан в духе строгого соблюдения Конституции СССР, советских законов, уважения правил социалистического общежития, имея в виду, что осуществление прав и свобод неотделимо от исполнения гражданами своих обязанностей. Использование прав и свобод не должно наносить ущерб интересам общества и государства, правам других граждан.

Дальнейшее укрепление социалистической законности, повышение уровня осуществления правосудия, его воспитательно-предупредительное воздействие неразрывно связаны с неукоснительным претворением в жизнь конституционных норм о защите основ общественного и государственного строя СССР, социалистической системы хозяйства и социалистической собственности, политических, трудовых, жилищных и других личных и имущественных прав и интересов граждан, а также охраняемых законом прав и интересов государственных и общественных организаций, учреждений, предприятий.

Президиуму Верховного Суда Латвийской ССР, судебным коллегиям, всем структурным подразделениям принять дополнительные меры к неуклонному и последовательному осуществлению положений Конституции СССР по вопросам дальнейшего

укрепления правопорядка и социалистической законности, всемерному повышению уровня своей деятельности, качества и эффективности правовых мероприятий.

2. При подготовке и осуществлении мер по дальнейшему совершенствованию деятельности Верховного Суда Латвийской ССР особое внимание обращать на следующее:

— неуклонное соблюдение закона во всех стадиях судебного разбирательства;

— строгое соблюдение установленных законом сроков назначения и рассмотрения судебных дел;

— обеспечение высокой культуры судебных процессов;

— обеспечение четкой организации приведения в исполнение судебных приговоров, решений определений и постановлений;

— надлежащую организацию работы по предупреждению правонарушений.

3. Судебной коллегии по уголовным делам и Судебной коллегии по гражданским делам принять меры к дальнейшему повышению уровня работы судов по рассмотрению дел, связанных с сохранностью социалистического имущества.

В силу ст. 10 Конституции СССР об охране социалистической собственности и недопустимости ее использования в целях личной наживы и иных корыстных целях необходимо вести решительную борьбу с хищениями, расточительством государственного и общественного имущества, бесхозяйственностью и другими правонарушениями, причиняющими имущественный вред государственным и общественным предприятиям, учреждениям и организациям.

Рассматривая дела этих категорий, следует глубоко и всесторонне исследовать все обстоятельства дела, выявлять всех лиц, причастных к совершению преступления или ответственных за причинение имущественного ущерба.

Необходимо неукоснительно выполнять требования закона о применении к злостным расхитителям строгих мер наказания, в предусмотренных законом случаях обсуждать вопрос о конфискации имущества виновных и о применении к ним дополнительной меры наказания в виде лишения права занимать определенные должности, если преступление совершено с использованием служебного положения.

Судебные коллегии должны настойчиво требовать выявления судами причин и условий, способствующих хищениям и разбазариванию народного добра, принятия мер к их устранению, обеспечения максимального возмещения причиненного ущерба.

4. Принимая во внимание конституционные требования об охране правопорядка, о защите жизни и здоровья, чести и достоинства граждан, следует усилить внимание к рассмотрению дел о посягательствах на жизнь и здоровье граждан, о злостном хулиганстве и других преступлениях против личности и общественного порядка.

Надлежит неуклонно применять законодательство о борьбе с пьянством и алкоголизмом, имея в виду, что большинство

преступлений против личности и общественного порядка совершается в нетрезвом состоянии.

5. Принимая во внимание конституционные положения о воспитании подростков и подготовке их к общественно полезному труду, в целях совершенствования организации работы по борьбе с преступностью несовершеннолетних следует:

— сосредоточить основные усилия на предупреждении правонарушений несовершеннолетних, всестороннем изучении и принятии мер к устранению условий, способствующих совершению преступлений несовершеннолетними, тесно связывая свою работу с деятельностью комиссий по делам несовершеннолетних и других общественных и государственных организаций;

— активизировать борьбу с преступлениями, связанными с вовлечением несовершеннолетних в пьянство и иную антиобщественную деятельность;

— обеспечить строжайшее соблюдение законности при разрешении дел о преступлениях несовершеннолетних, внимательно подходить к решению вопросов, связанных с применением к несовершеннолетним мер уголовного наказания, особенно лишения свободы; обсуждать в предусмотренных законом случаях вопрос о возможности отсрочки исполнения приговора, широко привлекать к работе по исправлению и перевоспитанию подростков представителей общественности.

6. Исходя из требований Конституции СССР об охране и рациональном использовании земли, ее недр, водных ресурсов, окружающей человека среды, судебным коллегиям необходимо принимать меры к всемерному совершенствованию деятельности судов по рассмотрению дел, связанных с нарушением законодательства об охране природы, обращая внимание судов на необходимость выявления всех лиц, виновных в порче сельскохозяйственных и других земель, в загрязнении вод, уничтожении и повреждении лесов, в совершении других правонарушений, и привлечения их к законной ответственности, обеспечивая возмещение причиненного ущерба.

7. Имея в виду, что судебная защита является одной из гарантий конституционных прав граждан на труд, отдых, оплату труда в соответствии с его количеством и качеством, необходимо глубоко исследовать обстоятельства каждого дела о трудовых спорах.

Защищая права граждан, вместе с тем нельзя допускать послабления в отношении нарушителей трудовой дисциплины и лиц, недобросовестно выполняющих трудовые обязанности. Необходимо в полной мере использовать судебные процессы в целях воспитания коммунистического отношения к труду, в необходимых случаях рассматривая наиболее актуальные трудовые дела в выездных сессиях.

8. Поскольку правильное и своевременное рассмотрение судами жилищных дел способствует осуществлению конституционного права граждан СССР на жилище, при разрешении жилищных споров следует обращать особое внимание на подготовку

дел к рассмотрению, всесторонне проверять материалы дела, не ограничиваясь доказательствами, представленными сторонами.

9. При рассмотрении дел, возникающих из брачно-семейных отношений, необходимо исходить из конституционных положений о защите семьи государством, о полном равноправии супругов, об обязанностях родителей по воспитанию детей и подготовке их к общественно полезному труду, а также о долге детей осуществлять заботу о родителях и оказывать им помощь.

10. Необходимо строго соблюдать установленные Конституцией СССР демократические принципы осуществления правосудия, обеспечивать равенство всех граждан перед законом и судом, гласность и коллегиальность в рассмотрении гражданских и уголовных дел, защиту прав и законных интересов участников процесса.

При рассмотрении уголовных дел следует строго соблюдать гарантированное Конституцией СССР право обвиняемого на защиту и в этих целях, в частности, обеспечивать участие в деле защитника, когда оно в силу закона обязательно, а также право полного ознакомления обвиняемого с материалами дела.

Участвующим в деле лицам, не владеющим языком, на котором ведется судопроизводство, обеспечивается право полного ознакомления с материалами дела, участие в судебных действиях через переводчика и право выступать в суде на родном языке.

11. Судебной коллегии по уголовным делам принимать меры к последовательному выполнению судами требований закона об индивидуализации наказания, учитывая, что лишь справедливый приговор имеет предупредительное значение и способствует исправлению и перевоспитанию осужденных.

12. Повысить качество рассмотрения уголовных и гражданских дел, обеспечивая вынесение законных и обоснованных решений и приговоров. В этих целях необходимо строго руководствоваться требованиями норм материального и процессуального законодательства, принимать все меры к исключению судебных ошибок, особенно осуждения невиновных лиц как наиболее грубого нарушения прав и свобод граждан. Принимать меры к дальнейшему повышению культуры судопроизводства, внедрению научной организации труда, использованию технических средств.

13. В целях всемерного усиления эффективности мероприятий по профилактике правонарушений судебным коллегиям Верховного Суда необходимо:

— обеспечить проведение судебных процессов, особенно выездных сессий, на высоком организационном и профессиональном уровне, выявлять причины и условия, способствующие совершению преступлений, шире привлекать к участию в судебном разбирательстве представителей общественности;

— острее ставить перед советскими, хозяйственными и профсоюзными органами вопросы об устранении причин, порождающих правонарушения. Совершенствовать практику организации контроля за исполнением частных определений.

14. Президиуму Верховного Суда, судебным коллегиям принять меры к улучшению деятельности по совершенствованию кассационной и надзорной практики, своевременному исправлению допускаемых судами ошибок при рассмотрении дел.

Судебным коллегиям Верховного Суда Латвийской ССР принять необходимые меры к дальнейшему повышению уровня организации и проведения производственной практики народных судей.

Членам суда принять активное участие в проводимых Министерством юстиции Латвийской ССР мероприятиях по повышению профессиональной подготовки судей.

Систематически анализировать судебную практику по наиболее актуальным категориям судебных дел, выявлять наиболее характерные ошибки, допускаемые судами, и в зависимости от результатов анализа оказывать помощь народным судам на местах, обращая особое внимание на оказание помощи впервые избранным судьям.

15. Систематически изучать практику применения судами принятых 8 и 15 февраля 1977 года Президиумом Верховного Совета СССР законодательных актов о внесении дополнений и изменений в уголовное, уголовно-процессуальное, исправительно-трудовое и административное законодательство, своевременно ставя в установленном порядке правовые вопросы, требующие соответствующего руководящего разъяснения Пленумов Верховного Суда Союза ССР или Верховного Суда Латвийской ССР.

16. Судебным коллегиям, всем структурным подразделениям, исходя из требований ст. 49 и 58 Конституции СССР, постоянно улучшать работу по рассмотрению писем, заявлений и жалоб, являющихся важной формой участия граждан в укреплении социалистической законности; уделять постоянное внимание укреплению исполнительской дисциплины, улучшению работы с кадрами, повышению их квалификации, воспитанию их в духе высокой партийной ответственности за состояние борьбы с преступностью и соблюдение принципов социалистической законности, инициаторного и творческого исполнения своего служебного долга. Повышать персональную требовательность к качеству работы каждого сотрудника, ответственность за порученный участок работы.

**2. О ПРАКТИКЕ СУДОВ ЛАТВИЙСКОЙ ССР ПО ПРИМЕНЕНИЮ
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА, РЕГУЛИРУЮЩЕГО МАТЕРИАЛЬНУЮ
И УГОЛОВНУЮ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ПРИЧИНЕНИЕ УЩЕРБА
КОЛХОЗАМ, СОВХОЗАМ И ДРУГИМ ПРЕДПРИЯТИЯМ
СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА ГИБЕЛЬЮ ИЛИ НЕДОСТАЧЕЙ СКОТА**

(Постановление Пленума от 26 октября 1981 года № 6 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 3)

Заслушав и обсудив доклады председателя народного суда Стучкинского района З. П. Круминь, членов Верховного Суда Латвийской ССР З. К. Айзпурве и У. Я. Крастиньша о судебной

практике по делам об ответственности за ущерб, причиненный колхозам, совхозам и другим предприятиям сельского хозяйства в результате гибели или недостачи скота, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что суды при рассмотрении гражданских и уголовных дел в основном правильно применяют действующее гражданское, трудовое, колхозное и уголовное законодательство и руководящие разъяснения Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР.

Вместе с тем в деятельности судов по рассмотрению дел этой категории имеются недостатки. При решении вопроса о вине лица и о его ответственности за гибель или недостачу скота суды не всегда выясняют круг его обязанностей в пределах служебного положения или выполняемой работы, ознакомлено ли данное лицо с соответствующими правилами выполняемой работы, если это лицо является работником данного хозяйства, часто не выясняют его конкретные действия или бездействие, вызвавшие гибель или недостачу скота, а также причинную связь.

Нет также в судебной практике единства в решении вопроса об ответственности должностных лиц, совместные действия или бездействие которых способствовали причинению ущерба в связи с гибелью или недостачей скота.

Иногда неправильно решается вопрос о размере возмещаемого ущерба, причиненного в результате хищения скота, если уголовное дело производством прекращено или в возбуждении уголовного дела отказано из-за непривлечения виновного к уголовной ответственности по основаниям, предусмотренным действующим законодательством.

Часто суды без оснований снижают размер подлежащего взысканию ущерба.

При рассмотрении гражданских дел суды иногда не реагируют надлежащим образом на факты, свидетельствующие о том, что лицо, привлеченное только к материальной ответственности за причинение ущерба в результате гибели или недостачи скота, совершило действия, имеющие признаки преступления.

В ряде случаев суды допускают ошибки в применении законодательства, определяющего условия, основания и размер материальной ответственности за ущерб, причиненный колхозу, совхозу или другому предприятию сельского хозяйства гибелью скота.

Нередко суды не выполняют требований закона в части выявления причин и обстоятельств, способствовавших причинению такого ущерба, редко принимают частные определения и не ставят перед соответствующими организациями вопросы об устранении выявленных недостатков и принятии мер по взысканию ущерба.

В целях устранения отмеченных недостатков и учитывая возникающие в судебной практике вопросы, требующие разъяснения, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Суды должны учесть, что правильное разрешение гражданских и уголовных дел об ответственности за ущерб, причиненный предприятиям сельского хозяйства в результате гибели или

недостачи скота, является непременным условием успешного выполнения решений XXVI съезда КПСС о дальнейшем подъеме сельского хозяйства.

2. При рассмотрении дел данной категории судам следует неукоснительно выполнять требования соответствующих норм гражданского, трудового, колхозного, уголовного законодательства и руководствоваться постановлениями Пленума Верховного Суда СССР от 29 июня 1979 года «О практике применения судами законодательства при разрешении споров, одной из сторон в которых является колхоз или межколхозная организация»¹ с изменениями и дополнениями, внесенными постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 26 марта 1981 года, и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 24 декабря 1979 года «О практике судов республики по применению законодательства об ответственности за хищение государственного и общественного имущества и иные преступления в сфере сельскохозяйственного производства»².

3. Судам необходимо учитывать, что наряду с рабочими и колхозниками бригадиры, заведующие фермами, ветеринарные врачи, другие должностные лица административно-распорядительного и административно-хозяйственного персонала колхозов, совхозов и других предприятий сельского хозяйства несут материальную ответственность за гибель или недостачу скота в соответствии с постановлением Совета Министров Латвийской ССР от 26 февраля 1954 года «О материальной ответственности лиц, виновных в гибели или хищении скота, принадлежащего колхозам и совхозам», согласно которому сумма убытков, подлежащих взысканию с лиц, виновных в гибели крупного рогатого скота, свиней, овец и коз, принадлежащих колхозам и совхозам, определяется в размере однократной стоимости скота по закупочным ценам, а при гибели племенного и местного улучшенного скота — по ценам на племенной и местный улучшенный скот.

4. Если при рассмотрении дел о возмещении ущерба в связи с гибелью или недостачей скота будут выявлены неправильные действия или бездействия других лиц, к которым иск не предъявлен, суды должны обсудить вопрос о привлечении этих лиц в качестве ответчиков в случаях, когда установлена причинная связь между действиями или бездействием этих лиц и наступившими вредными последствиями.

---

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 29 июня 1979 года № 4 «О практике применения судами законодательства при разрешении споров, одной из сторон в которых является колхоз или межколхозная организация» изменено постановлениями Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 6 и от 29 сентября 1988 года № 12.

² Постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 24 декабря 1979 года № 5 «О практике судов республики по применению законодательства об ответственности за хищение государственного и общественного имущества и иные преступления в сфере сельскохозяйственного производства» изменено постановлениями Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 28 марта 1983 года № 1 и № 3 и от 12 декабря 1983 года № 8.

При удовлетворении иска суд определяет долевую ответственность каждого ответчика в зависимости от степени его вины и имущественного положения, если в их действиях нет состава преступления.

5. В случаях, когда установлено, что ущерб причинен в результате хищения скота, однако уголовное дело не возбуждено или прекращено по основаниям и в порядке, предусмотренном уголовно-процессуальным законодательством, при предъявлении иска сумма ущерба должна быть определена в размере полуторной стоимости скота по ценам, указанным в вышеназванном постановлении Совета Министров Латвийской ССР.

Если хищение совершено несколькими лицами, материальная ответственность их должна быть определена солидарно как в случаях, когда уголовное дело в отношении их не было возбуждено или отказано в возбуждении уголовного дела по указанным выше основаниям, так и в случаях установления факта хищения вступившим в законную силу приговором.

6. В случаях, когда при рассмотрении дела о возмещении ущерба, причиненного гибелью скота, будет установлено, что необходимость вынужденного убоя скота возникла по независящим от ответчика обстоятельствам, но колхоз или иное предприятие сельского хозяйства не могло своевременно произвести убой животных по вине ответчика, материальная ответственность наступает не как за гибель скота, а как за ущерб, причиненный невозможностью использования мяса. В таких случаях материальная ответственность наступает в размере, установленном пунктом 13 Примерного устава колхоза, если ответчик является членом колхоза, или в размере, установленном ст. 127 КЗоТ Латвийской ССР, если ответчик является рабочим или служащим, и по иным предусмотренным законом основаниям, если на ответчика не может быть возложена полная материальная ответственность.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1988 года № 3.)

7. Если гибель скота, принадлежащего колхозу, совхозу или другому предприятию сельского хозяйства, наступила от источника повышенной опасности, то согласно ст. 469 ГК Латвийской ССР ответственность возлагается на владельцев источника повышенной опасности.

8. Судам надлежит иметь в виду, что если при рассмотрении гражданского дела о материальной ответственности лица, причинившего ущерб колхозу, совхозу или другому предприятию сельского хозяйства гибелью или недостачей скота, выясняется, что такой ущерб был причинен в результате умышленных преступных действий или грубой неосторожности виновного, судам необходимо сообщить об этом прокурору или возбудить уголовное дело.

При этом судам необходимо учитывать, что предусмотренный ст. 97 и ч. 2 ст. 95 УК Латвийской ССР крупный ущерб как элемент состава преступления определяется не только стоимостью

погибшего или пропавшего скота, но и его значимостью для народного хозяйства.

9. Обратить внимание судов на недопустимость необоснованного снижения размера подлежащих взысканию сумм ущерба. При применении ст. 485 ГК Латвийской ССР и ст. 131 КЗоТ Латвийской ССР суды должны подробно излагать в решениях мотивы, послужившие основанием для частичного удовлетворения иска.

10. При рассмотрении дел о возмещении колхозам, совхозам и другим предприятиям сельского хозяйства ущерба, причиненного гибелью или недостачей скота, суды должны выявлять недостатки в хозяйственной деятельности названных предприятий, способствовавшие причинению ущерба, и реагировать на них частными определениями.

11. Судебным коллегиям по уголовным и гражданским делам Верховного Суда Латвийской ССР при рассмотрении дел в кассационном и надзорном порядке усилить надзор за рассмотрением в народных судах дел данной категории и принимать меры к своевременному устранению выявленных недостатков.

3. О ВЫПОЛНЕНИИ СУДАМИ ЛАТВИЙСКОЙ ССР ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА И РУКОВОДЯЩИХ РАЗЪЯСНЕНИЙ ПЛЕНУМОВ ВЕРХОВНОГО СУДА СССР И ВЕРХОВНОГО СУДА ЛАТВИЙСКОЙ ССР ПО ВЫНЕСЕНИЮ ЧАСТНЫХ ОПРЕДЕЛЕНИЙ

(Постановление Пленума от 16 сентября 1985 года № 5)

Заслушав и обсудив сообщения председателей народных судов Лимбажского и Бауского районов о выполнении этими судами законодательства и руководящих разъяснений Пленумов Верховного Суда СССР и Верховного Суда Латвийской ССР о частных определениях и доклад члена Верховного Суда Латвийской ССР Л. И. Лотко о практике судов республики по вынесению частных определений, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что суды республики правильно оценивают значение вынесения частных определений, имея в виду, что частные определения являются одним из наиболее эффективных способов профилактической деятельности суда, проводимой им непосредственно в процессе осуществления правосудия. Вынося частные определения, суды способствуют устранению причин и условий, порождающих правонарушения, существенных недостатков в работе предприятий, организаций, учреждений, предотвращению фактов нарушения законности и правопорядка отдельными должностными лицами и гражданами.

За последние годы увеличилось количество и улучшилось качество вынесенных судами республики частных определений.

Вместе с тем в практике судов по вынесению частных определений имеются еще ошибки и недостатки, снижающие эффективность профилактической работы судов.

Имеются факты, когда обстоятельства, по поводу которых вынесено частное определение, всесторонне, полно и объективно по делу не исследованы, а выводы суда в частных определениях не мотивированы.

Нередко в частных определениях по конкретному делу, в нарушение ст. 317 УПК и ст. 227 ГПК Латвийской ССР, имеются ссылки на аналогичные обстоятельства по другим делам.

Встречаются случаи, когда суды в частных определениях дают рекомендации в области оперативной или хозяйственной деятельности предприятия, учреждения или организации, которые выходят за пределы его компетенции, либо дают конкретные рекомендации о принятии тех или иных мер воздействия в отношении отдельных лиц.

При возбуждении судами уголовного дела в отношении лица, не привлеченного к уголовной ответственности по рассматриваемому делу, некоторые суды не выносят определения о возбуждении уголовного дела, а частные определения.

Недостаточно осуществляется контроль за исполнением частных определений. Ответы о принятых мерах по частному определению нередко поступают в суд с нарушением установленного законом срока, а иногда вообще не поступают. Нередко ответы носят формальный характер, а суды не ставят вопрос об ответственности руководителей или других должностных лиц за невыполнение частных определений или формальное отношение к их выполнению.

Не всегда соблюдаются руководящие разъяснения Пленумов Верховного Суда СССР и Верховного Суда Латвийской ССР о том, что суды при рассмотрении уголовных дел, по которым следователем или прокурором внесены представления об устранении причин и условий, способствовавших совершению преступлений, обязаны выяснять, какие меры приняты по представлению.

Отдельные суды не указывают порядок и срок обжалования частного определения, а в протоколах судебного заседания не отражают, оглашено ли частное определение в судебном заседании или объявлено о принятии такого определения, когда судом было решено его не оглашать.

Встречаются случаи, когда частные определения направляются должностным лицам, в компетенцию которых не входит устранение выявленных судом недостатков.

Недостаточно остро реагируют суды на выявленные факты злоупотребления алкогольными напитками. Нередко оставляются без внимания установленные по делу факты употребления спиртных напитков подростками и при необходимости не принимаются меры к возбуждению уголовного дела в отношении взрослых о вовлечении несовершеннолетних в пьянство. По делам, связанным с нарушением законодательства, направленного на борьбу с пьянством, не всегда обеспечивается широкая гласность судебных процессов.

Не всегда в протоколе судебного заседания отражаются ходатайства участников процесса о вынесении частного определения.

В целях строгого выполнения требований закона, обязывающего суды в процессе судебного разбирательства выявлять причины и условия, способствовавшие совершению правонарушений, а также совершенствования работы судов по вынесению частных определений и контроля за их выполнением Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость по каждому рассматриваемому уголовному и гражданскому делу всесторонне и полно исследовать причины и условия, способствовавшие совершению правонарушения, и во всех случаях, при наличии к тому оснований, выносить частное определение.

При вынесении частных определений суды должны строго руководствоваться законом и разъяснениями постановлений Пленума Верховного Суда СССР от 14 октября 1964 года «О практике вынесения судами частных определений (постановлений) по уголовным делам»¹ и от 29 декабря 1965 года «Об устранении недостатков в практике вынесения судами частных определений по гражданским делам»¹.

2. В процессе подготовки к рассмотрению дела судья или суд обязаны принять меры к выявлению и исследованию в судебном заседании обстоятельств, способствовавших совершению правонарушения, для чего в необходимых случаях следует истребовать соответствующие документы, вызвать дополнительных свидетелей, специалистов и т. д.

Если в процессе расследования дела следователем или прокурором были внесены представления о причинах и условиях, способствовавших правонарушению, то в стадии предания суду и в ходе судебного разбирательства надлежит выяснить, какие меры были приняты по устранению отмеченных недостатков.

В случаях, когда представления следователя или прокурора не были выполнены без уважительных причин, судам следует обсуждать вопрос о целесообразности вынесения частного определения по тем же основаниям, но уже в адрес ведомств или органов, вышестоящих по отношению к лицам, виновным в неисполнении представления.

3. Разъяснить судам, что в соответствии со ст. 317 УПК Латвийской ССР основанием для вынесения частного определения могут служить установленные по делу факты нарушения закона, в том числе нарушения закона, допущенные при производстве дознания или предварительного следствия; причины и условия, способствовавшие совершению правонарушений; неправильное поведение отдельных граждан на производстве, в быту,

---

¹ Постановления Пленума Верховного Суда СССР от 14 октября 1964 года «О практике вынесения судами частных определений (постановлений) по уголовным делам» и от 29 декабря 1965 года «Об устранении недостатков в практике вынесения судами частных определений по гражданским делам» признаны утратившими силу. Ныне эти постановления заменены постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 29 сентября 1988 года № 11 «О практике вынесения судами частных определений (постановлений)».

злоупотребление алкогольными напитками или нарушение ими общественного долга. При этом судам в необходимых случаях следует использовать выводы специалистов и экспертов, которые с применением специальных познаний устанавливают обстоятельства, способствовавшие совершению правонарушений, и рекомендуют научно обоснованные меры по их предупреждению:

3.1. Частным определением суд вправе довести до сведения соответствующего предприятия, учреждения или организации о проявленных гражданином высокой сознательности и мужества при пресечении правонарушений. По материалам судебного разбирательства можно вынести частное определение и в других случаях, если суд признает это необходимым.

3.2. В протоколе судебного заседания должно быть отражено ходатайство участников процесса о вынесении частного определения, и суды должны обсудить такое ходатайство при постановлении приговора.

4. Суды должны иметь в виду, что в соответствии с разъяснением Пленума Верховного Суда СССР от 14 октября 1964 года с изменениями, внесенными постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года «О практике вынесения судами частных определений (постановлений) по уголовным делам», данным в п. 6, в случаях, когда при рассмотрении уголовного дела будут установлены данные, указывающие на совершение преступления лицом, не привлеченным к уголовной ответственности, и суд придет к выводу о необходимости возбуждения уголовного дела, что в соответствии со ст. 257 УПК Латвийской ССР суд выносит определение о возбуждении уголовного дела, а не частное определение.

При отсутствии достаточных оснований для возбуждения уголовного дела суд может частным определением сообщить прокурору о выявленных в судебном заседании обстоятельствах, требующих дополнительной проверки.

5. При рассмотрении уголовных дел суды должны особое внимание обращать на всестороннее исследование и устранение причин и условий, способствовавших совершению хищений государственного и общественного имущества, выявлять факты упуущения в учете и охране материальных ценностей, подборе кадров, на бесхозяйственность, расточительство и т. п.; выявлять обстоятельства, способствовавшие совершению повторных преступлений; обстоятельства, дающие возможность отдельным лицам длительное время не заниматься общественно полезным трудом, проживать без прописки, вести паразитический образ жизни; обращать внимание на упущения и нарушения при выполнении законодательства о борьбе с пьянством и алкоголизмом; выявлять причины и условия, способствующие совершению других, особенно распространенных в республике преступлений и иных правонарушений.

6. В ходе судебного разбирательства суды обязаны выявлять и реагировать на каждый случай злоупотребления алкоголем, распития спиртного на производстве, в учебных заведениях,

приобщения несовершеннолетних к распитию спиртных напитков, нарушения правил торговли и спекуляции спиртными напитками, самогонарения.

В целях повышения предупредительно-воспитательного воздействия судебной деятельности в преодолении пьянства и алкоголизма судам надлежит обеспечить широкую гласность судебных процессов (рассмотрение в выездных судебных заседаниях, доведение результатов судебных процессов до общественности через средства массовой информации, направление копий частных определений и судебных решений в трудовые коллективы и т. п.) по делам, связанным с нарушением законодательства, направленного на борьбу с пьянством.

7. В целях предупреждения преступности среди несовершеннолетних судам следует строго соблюдать разъяснения Пленума Верховного Суда СССР от 3 декабря 1976 года «О практике применения судами законодательства по делам о преступлениях несовершеннолетних и о вовлечении их в преступную и иную антиобщественную деятельность»¹ (с изменениями и дополнениями, внесенными постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 9 июля 1982 года № 6), выявлять факты упушения в воспитании и осуществлении контроля за поведением подростков; случаи вовлечения их в пьянство и совершение преступлений, роль взрослого в вовлечении подростка в преступление либо склонение его к совершению других антиобщественных действий; обстоятельства приобретения и употребления спиртных напитков и т. п. и в каждом случае выявления подобных обстоятельств выносить частные определения.

8. По гражданским делам суды особое внимание должны уделять выявлению фактов нарушения законных прав и интересов граждан, в частности прав и интересов рационализаторов, изобретателей и авторов промышленных образцов, выявлять условия, способствующие нарушению трудовой дисциплины, негативные факты в воспитании детей и подростков, факты детской безнадзорности, аморального поведения родителей, ненадлежащее выполнение ими своих родительских обязанностей и т. п. и принимать действенные меры к их устранению.

9. В основу частного определения могут быть положены лишь такие обстоятельства, которые установлены и исследованы в судебном заседании в ходе рассмотрения дела, по которому выносится определение.

Суды должны учитывать, что при вынесении частного определения суд не вправе устанавливать или считать доказанными факты, которые были отвергнуты приговором, или выносить такое

---

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 3 декабря 1976 года № 16 «О практике применения судами законодательства по делам о преступлениях несовершеннолетних и о вовлечении их в преступную и иную антиобщественную деятельность» изменено постановлениями Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 7, от 18 апреля 1986 года № 10 и от 5 декабря 1986 года № 17.

частное определение, которое по существу опорочивает законность и обоснованность приговора.

Если при вынесении частного определения по обстоятельствам, предусмотренным ст. 317 УПК Латвийской ССР или ст. 227 ГПК Латвийской ССР, выяснится, что аналогичные обстоятельства установлены и по ранее рассмотренным делам, но частные определения по поводу их не выносились, судам следует обо всех этих обстоятельствах уведомлять должностное лицо, в обязанности которого входит устранение отмеченных недостатков, в сопроводительном письме к частному определению или в виде отдельной информации.

В протоколе судебного заседания должно быть отражено исследование обстоятельств, способствовавших совершению правонарушений или иных фактов, указанных в частном определении.

10. Частное определение должно содержать: краткое содержание совершенного правонарушения; четко сформулированные, выявленные судом нарушения закона либо недостатки в деятельности предприятий, учреждений, организаций с указанием виновных лиц; факты неправильного поведения граждан; оценка этих обстоятельств с точки зрения их влияния на совершенное правонарушение и соответствующие рекомендации по их устранению. При этом недопустимо давать рекомендации, выходящие за пределы компетенции суда и касающиеся оперативной и хозяйственной деятельности предприятий и организаций, или рекомендации о принятии конкретных мер воздействия в отношении отдельных лиц.

В резолютивной части определения следует обратить внимание соответствующего должностного лица (коллектива, организации) на изложенные негативные обстоятельства, предложить принять меры к их устранению и указать установленный законом срок сообщения суду о выполнении частного определения. При этом следует иметь в виду, что срок, установленный для исполнения рекомендаций суда, следует исчислять с момента поступления частного определения адресату.

Поскольку согласно ч. 2 ст. 324 УПК Латвийской ССР и ч. 4 ст. 227 ГПК Латвийской ССР частное определение суда как по уголовным, так и по гражданским делам может быть обжаловано либо опротестовано прокурором, порядок и срок обжалования и опротестования частного определения должен быть разъяснен и указан в самом определении. Это должно найти отражение и в протоколе судебного заседания.

11. Решая вопрос о том, кому следует адресовать частное определение, судам необходимо исходить из того, что оно должно направляться тому должностному лицу, которое в силу своего служебного положения может и обязано устранить выявленные судом недостатки.

В случае, когда выявленные недостатки выразились в особо серьезных нарушениях или они имели место в нескольких организациях одной системы, частное определение надлежит направить в вышестоящую организацию. Если устранение выявленных

негативных обстоятельств возлагается на несколько предприятий, организаций, учреждений, то в резолютивной части частного определения следует поименно указать каждую из них и копии определений направить каждому адресату. Копия частного определения, вынесенного в отношении конкретного лица, должна быть направлена этому лицу. При этом следует иметь в виду, что частное определение обращается к исполнению после его вступления в законную силу.

12. В случае, если народный суд по выявленным в судебном разбирательстве обстоятельствам не вынес частное определение, кассационная или надзорная инстанция, при наличии на то оснований, должна сама вынести такое определение и в необходимых случаях обратить внимание народного суда на допущенные нарушения закона об обязательном выявлении причин и условий, способствующих совершению правонарушений, и принятии мер к их устранению.

При внесении кассационной или надзорной инстанцией изменений в частное определение копия такого определения должна быть направлена адресату.

13. Обратить внимание судов на то, что эффективность предупредительной работы определяется не только самим фактом вынесения частных определений, но и реальным устранением выявленных нарушений и недостатков, для чего необходимо осуществлять действенный контроль за выполнением частных определений.

В этой связи судам следует иметь в виду, что частное определение признается исполненным, если указанные в нем причины и условия, способствовавшие совершению правонарушений, действительно устранены. При этом суды не должны ограничиваться только получением ответов, а при наличии к тому оснований, проверять реализацию частного определения на местах, более активно привлекая к этой работе народных заседателей и трудовые коллективы.

14. Рекомендовать судам регулярно обобщать практику вынесения частных определений и их реализацию, особое внимание при этом следует уделять анализу причин, которые порождают преступления и другие правонарушения, устранению недостатков в работе предприятий, организаций и учреждений, нарушению правил продажи спиртных напитков, злоупотреблению спиртными напитками на производстве и в быту.

По результатам обобщения необходимо вносить представления в соответствующие организации и ведомства, а также направлять информацию в партийные и советские органы.

15. Признать утратившими силу постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 14 февраля 1977 года № 1 «О практике вынесения судами Латвийской ССР частных определений» и от 17 сентября 1979 года № 4 «О выполнении судами Латвийской ССР руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР о практике вынесения частных определений».

4. О ПРАКТИКЕ СУДОВ ЛАТВИЙСКОЙ ССР ПО ВЫПОЛНЕНИЮ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА И РУКОВОДЯЩИХ РАЗЪЯСНЕНИЙ ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА ССР И ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА ЛАТВИЙСКОЙ ССР О СОБЛЮДЕНИИ ТРЕБОВАНИЙ ЗАКОНОВ, ПОВЫШЕНИИ ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ И КУЛЬТУРЫ СУДЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

(Постановление Пленума от 23 декабря 1985 года № 7)

Заслушав и обсудив сообщение председателя народного суда Екабпилсского района В. Д. Балтиня и доклад члена Верховного Суда Латвийской ССР А. Ж. Дудара о соблюдении судами республики законности, повышении воспитательного воздействия и культуры судебной деятельности, Пленум отмечает, что суды республики при рассмотрении гражданских и уголовных дел в основном выполняют требования материального и процессуального законов, принимают необходимые меры к повышению предупредительно-воспитательного значения судебных процессов, повышению культуры судебной деятельности, правильному составлению судебных документов.

Вместе с тем в деятельности судов имеются недостатки, отрицательно сказывающиеся на качестве разрешения дел и снижающие воспитательное значение судебных процессов. В частности, имеются еще случаи вынесения судами незаконных и необоснованных приговоров, решений, определений и постановлений.

В ряде случаев этому способствует вынесение судебных решений при недостаточно полном и всестороннем исследовании существенных по делу обстоятельств, а также несоответствие выводов суда обстоятельствам дела. По уголовным делам судами допускались ошибки в применении норм материального права, в основном при квалификации содеянного. При назначении наказаний суды не всегда выполняют требования закона об его индивидуализации с учетом характера и степени общественной опасности преступления, личности виновного и обстоятельств, смягчающих и отягчающих ответственность.

Все это снижает эффективность воспитательного и предупредительного воздействия судебных процессов.

Отдельные суды недооценивают значение и важность стадии предания суду по уголовным делам и подготовки к судебному рассмотрению по гражданским делам. Надлежащая подготовка дела способствует всестороннему, полному и объективному исследованию обстоятельств дела. Иногда суду предаются лица, в отношении которых дело подлежало прекращению производством, или же предание суду осуществляется судьей единолично, когда законом предусмотрено решение этого вопроса в распорядительном заседании.

В ряде судов республики не обращается должное внимание организации проведения судебных процессов. Судебные заседания без уважительных причин зачастую открываются с большим опозданием, нередко судами без достаточных оснований откладывается

рассмотрение гражданских и уголовных дел, нарушаются сроки рассмотрения дел.

Некоторые судьи, председательствуя в судебном заседании, не обеспечивают выполнение требований ст. 19 и 246 УПК Латвийской ССР и ст. 150 ГПК Латвийской ССР о всестороннем, полном и объективном исследовании обстоятельств дела. Некоторые уголовные дела в судебном заседании рассматриваются в отсутствие неявившихся без уважительных причин потерпевших, а гражданские дела рассматриваются в отсутствие сторон, надлежаще не извещенных о месте и времени судебного заседания. Отдельные судьи допускают нетактичное обращение к участникам процесса и свидетелям. Не изжиты нарушения ст. 96 УПК Латвийской ССР об обязательном участии защитника по делам о преступлениях лиц, которые в силу своих физических или психических недостатков не могут осуществлять свое право на защиту, а также по делам лиц, не владеющих языком, на котором ведется судопроизводство.

В судах республики еще имеются случаи несвоевременного и небрежного оформления судебных документов. В оригиналах приговоров и решений, а также в протоколах судебных заседаний встречаются неоговоренные исправления. Своевременно не вручаются копии приговоров осужденным, которые находятся под стражей, к судебным делам не приобщаются копии приговоров и судебных решений. Не всегда придается должное значение качественному составлению протоколов судебных заседаний, полному отражению в них хода судебного разбирательства. При назначении дел в суде второй инстанции народными судами допускаются нарушения ст. 330 УПК Латвийской ССР и ст. 292 ГПК Латвийской ССР. Иногда не извещаются о дне рассмотрения дела в суде кассационной инстанции все заинтересованные лица по уголовным делам и все лица, участвующие в деле по гражданским делам, вследствие чего откладывается рассмотрение дел.

Деятельность судов по предупреждению преступлений и других правонарушений не в полной мере соответствует предъявленным требованиям. Суды не всегда глубоко исследуют причины и условия, способствовавшие совершению правонарушений, еще без должной остроты реагируют на выявленные факты злоупотребления алкогольными напитками. Иногда отсутствует надлежащий контроль за исполнением вынесенных судами частных определений, мало анализируется их эффективность. В судебных процессах недостаточное участие принимают представители общественности. Не всегда суды уделяют достаточное внимание подготовке и организованному проведению выездных судебных заседаний, повышению их воспитательного воздействия. Приговоры редко разъясняются в трудовых коллективах, еще мало рассмотренных наиболее актуальных уголовных и гражданских дел освещается средствами массовой информации.

Судебные коллегии Верховного Суда Латвийской ССР при рассмотрении дел в кассационном порядке не всегда принимают меры к устранению допущенных народными судами ошибок, недостаточно выносятся по этому поводу частных определений.

Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов Латвийской ССР на необходимость неуклонного соблюдения норм материального и процессуального права при рассмотрении судебных дел. Суды должны учесть, что воспитательно-предупредительное воздействие судебных процессов может быть обеспечено лишь в результате рассмотрения дел при неукоснительном соблюдении законов и проведении судебного разбирательства на высоком уровне судебной культуры.

2. Суды должны принять во внимание, что назначение справедливого наказания осужденному является важным средством борьбы с преступностью и укрепления правопорядка. При этом необходимо иметь в виду, что цель наказания может быть достигнута при условии индивидуального подхода к избранию наказания. С этой целью судам надлежит обеспечить неуклонное применение строгих мер наказания к лицам, совершившим тяжкие преступления, ранее судимым, упорно не желающим приобщаться к честной трудовой жизни, наряду с этим следует назначать наказания, не связанные с лишением свободы, лицам, впервые совершившим преступления, не представляющие значительной общественной опасности, и способным исправиться без изоляции от общества.

3. Судам надлежит повысить уровень воспитательно-предупредительной деятельности. В этих целях в ходе судебного разбирательства необходимо уделять должное внимание выявлению и исследованию причин и условий, способствовавших совершению преступлений и других правонарушений, обнаружению нарушений правил социалистического общежития отдельными должностными лицами или гражданами, существенных недостатков в работе предприятий, учреждений, организаций и, при наличии к тому оснований, принимать частные определения. Необходимо усилить контроль за исполнением частных определений и анализировать их эффективность.

Судам следует уделять больше внимания подготовке, организованному проведению и повышению воспитательного воздействия выездных заседаний. Для этого судьи должны подбирать дела, выносимые на такие заседания, с учетом их актуальности. Важное значение для повышения воспитательно-предупредительного воздействия выездных судебных заседаний имеет участие в них представителей общественности, а также своевременное оповещение граждан о судебном заседании.

Судам необходимо принять меры к более полному информированию общественности о результатах рассмотрения уголовных и гражданских дел, представляющих повышенный общественный интерес, укреплять связи с трудовыми коллективами и общественными организациями. С этой целью необходимо организовать выступление судей и народных заседателей о результатах рассмотрения дел в трудовых коллективах, направлять копии приговоров в коллективы либо общественные организации по месту работы, учебы или жительства осужденных. Чаще практиковать доведение результатов судебных процессов до сведения общественности через средства массовой информации.

4. Обратить внимание судов на необходимость точного соблюдения требований закона при решении вопросов, связанных с преданием обвиняемого суду. При этом судьи должны не только сами тщательно изучать дела, вносимые в судебные заседания, но и помогать в этом народным заседателям. Для каждого дела необходимо установить точное время начала судебного процесса, с учетом его сложности и количества вызываемых лиц, не назначать к рассмотрению на одно и то же время несколько дел.

5. Председательствующий по делу должен учесть, что в судебном заседании необходимо неукоснительно соблюдать нормы процессуального права, обеспечивать не только всесторонность, полноту и объективность исследования обстоятельств дела, но и воспитательное значение судебного процесса. Он обязан создать условия участникам процесса для реального осуществления каждым из них прав, предоставленных им законом.

Факты нетактичного и неправильного поведения состава суда, в том числе различного рода замечания и высказывания, ставящие под сомнение его объективность, должны быть полностью изжиты.

6. Указать судам, что судебные решения должны быть тщательно составлены в сроки, установленные законом, они должны быть убедительными, мотивированными, понятными. Суды должны иметь в виду, что поверхностно составленные судебные документы подрывают авторитет судов, снижают воспитательное и предупредительное значение принимаемых ими решений. Копии судебных решений должны быть качественно оформлены, отпечатаны и приобщены к материалам дела. Судам необходимо строго соблюдать требования закона о сроках вручения осужденным копии приговоров, и расписки о их получении должны быть приобщены к материалам дела.

Обратить внимание судей на необходимость существенного улучшения качества протоколов судебных заседаний. При этом председательствующие по делу несут личную ответственность за полноту и объективное отражение в протоколах заседаний всего хода судебного разбирательства, в том числе исследования обстоятельств, способствовавших совершению преступления, и причин правонарушений. Протоколы должны быть составлены полно и разборчиво, написаны в установленный законом срок, в них должна быть указана дата подписания протокола.

7. При направлении дела для рассмотрения в кассационной инстанции народные суды должны неуклонно руководствоваться требованиями процессуального закона по этому вопросу, обращая особое внимание на соблюдение процессуальных сроков и своевременное извещение всех участников процесса о дне рассмотрения дела. Необходимо также иметь в виду, что до направления дела в кассационную инстанцию народный суд в соответствии со ст. 326 УПК Латвийской ССР и ст. 292 ГПК Латвийской ССР обязан извести о подаче жалобы или принесении протеста участников процесса, которые вправе подать свои письменные возражения на жалобу или протест. Суды не должны направлять в суд кассационной инстанции кассационные жалобы и протесты, поданные по

истечении предусмотренного законом срока на обжалование или опротестование приговора, без рассмотрения вопроса о восстановлении пропущенного срока при наличии ходатайства.

Суды должны уделять больше внимания оформлению дел, подлежащих рассмотрению в кассационном порядке, не направляя дела в суд кассационной инстанции до истечения срока кассационного обжалования, если приговор или решение не обжаловано всеми лицами, имеющими на это право.

8. Членам Верховного Суда республики при выездах на места для оказания практической помощи чаще присутствовать на судебных процессах, обращать больше внимания на культуру проведения судебных заседаний, правильность оформления судебных документов.

9. Судебным коллегиям Верховного Суда республики при проверке в кассационном и надзорном порядке законности и обоснованности приговоров и судебных решений обращать также внимание на соблюдение судами требований судебной культуры и не оставлять без реагирования ни один факт нарушения народными судами закона, упрощенчества, неправильного поведения судей и принимать меры к предупреждению подобных нарушений в дальнейшем.

5. О ЗАДАЧАХ СУДОВ РЕСПУБЛИКИ В СВЕТЕ РЕШЕНИЙ XXVII СЪЕЗДА КПСС И XXIV СЪЕЗДА КП ЛАТВИИ

(Постановление Пленума от 12 мая 1986 года № 1)

Решения XXVII съезда Коммунистической партии Советского Союза и XXIV съезда Коммунистической партии Латвии обязывают суды максимально повысить эффективность работы по укреплению социалистической законности и правопорядка.

Успешное выполнение намеченных партией планов экономического, социального и духовного развития общества во многом зависит от точного соблюдения государственной и трудовой дисциплины, обеспечения всемерной охраны социалистического имущества, искоренения бесхозяйственности, расточительства, взяточничества, спекуляции и приписок. Важное значение приобретает усиление борьбы с преступлениями против личности и общественного порядка, с пьянством и алкоголизмом, туеядством, рецидивной преступностью, правонарушениями среди несовершеннолетних и другими отрицательными явлениями.

Пленум отмечает, что работа судов в решении этих задач несколько активизировалась. Подавляющее большинство гражданских и уголовных дел разрешается в строгом соответствии с материальным и процессуальным законодательством, повысились организация и культура судебного рассмотрения дел, усилилось предупредительно-воспитательное воздействие судебных процессов.

Вместе с тем в деятельности судов республики имеются недостатки. При рассмотрении гражданских и уголовных дел в отдельных случаях постановляются необоснованные и незаконные решения и приговоры. По уголовным делам суды не во всех случаях

глубоко проверяют и критически оценивают материалы предварительного следствия и дознания. Имеют место факты необоснованного осуждения граждан. В то же время при расследовании (дознании) и судебном рассмотрении дел не всегда выявляются все лица, участвовавшие в совершении преступления, не всегда выполняются требования закона о строго индивидуальном подходе к определению наказания. Не уделяется должного внимания возмещению материального ущерба, причиненного преступлениями и другими правонарушениями, выявлению и устранению причин и условий, способствовавших совершению преступлений и других правонарушений. Нуждается в улучшении качество разрешения споров, возникающих из трудовых, жилищных, брачно-семейных отношений, а также связанных с заключением и исполнением хозяйственных договоров.

Имеются недостатки в деятельности Верховного Суда республики. Судебные коллегии не всегда своевременно исправляют ошибки народных судов, что приводит к пересмотру решений и приговоров, а также кассационных определений в порядке надзора. Жалобы, проверяемые в порядке надзора, не всегда разрешаются правильно и своевременно.

Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость значительного повышения качества работы в целях последовательного и неукоснительного выполнения задач, поставленных XXVII съездом КПСС и XXIV съездом КП Латвии, по укреплению законности и правопорядка, осуществлению защиты интересов государства, прав и законных интересов граждан. Своей практической деятельностью суды должны всемерно способствовать выполнению принятой съездом КПСС программы решительного ускорения социально-экономического развития страны, формирования высокой сознательности граждан, нравственного и правового воспитания советских людей, развития их социально-политической активности, непримиримости к недостаткам и правонарушениям.

2. В свете требований партии о повышении личной ответственности за порученную работу суды должны постоянно совершенствовать свою деятельность, добиваясь, чтобы гражданские и уголовные дела рассматривались на высоком профессиональном уровне, на основе строгого и неуклонного соблюдения материального и процессуального законодательства, а принятые решения были законными, обоснованными и справедливыми.

3. Исходя из принципа неотвратимости ответственности за совершенное преступление, суды при рассмотрении уголовных дел должны принимать меры к тому, чтобы все лица, совершившие преступления, были выявлены и привлечены к ответственности. В то же время должны быть полностью исключены факты необоснованного осуждения граждан. Такого рода факты следует расценивать как грубейшее нарушение социалистической законности, а в отношении виновных в этом лиц надлежит остро реагировать.

Принимая во внимание, что случаи необоснованного осуждения граждан зачастую связаны с нарушением прав обвиняемого на

защиту, судам необходимо остро руководствоваться разъяснениями постановления Пленума Верховного Суда СССР от 16 июня 1978 года «О практике применения судами законов, обеспечивающих обвиняемому право на защиту».

4. Суды обязаны обеспечить более дифференцированный подход к решению вопроса о мерах наказания правонарушителям. Неуклонно применять предусмотренные законом строгие меры наказания лицам, совершившим тяжкие преступления, ранее судимым и упорно не желающим приобщаться к честной трудовой жизни, а лицам, виновным в совершении впервые менее опасных преступлений и способных исправиться без изоляции от общества, назначать наказания, не связанные с лишением свободы.

Усилить внимание назначению дополнительных наказаний, имея в виду, что правильное сочетание основного и дополнительного наказания способствует последовательному осуществлению принципа его индивидуализации, более успешному достижению цели исправления и перевоспитания осужденных. Лицам, совершившим корыстные преступления с использованием служебного положения, суды, как правило, должны назначать дополнительные наказания в виде лишения прав занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью.

5. Особое внимание судам необходимо уделять борьбе с хищениями социалистической собственности, припискам, бесхозяйственностью, спекуляцией, взяточничеством, тунеядством, с лицами, извлекающими нетрудовые доходы.

Суды обязаны обеспечить назначение строгих, в соответствии с законом, наказаний злостным расхитителям государственного и общественного имущества, взяточникам, спекулянтам, организаторам и активным участникам других преступлений, связанным с использованием социалистической собственности для извлечения нетрудовых доходов.

6. Исходя из поставленных партией задач по дальнейшему повышению народного благосостояния, более полному удовлетворению спроса населения на качественные товары, улучшению бытовых услуг, суды должны усилить борьбу с злоупотреблениями служебным положением, обманом покупателей и заказчиков, выпуском недоброкачественных товаров, а также повысить уровень рассмотрения гражданских дел, возникающих из договоров бытового заказа и проката и других дел, связанных с обслуживанием населения.

7. Судам необходимо неукоснительно выполнять законы, направленные на борьбу с пьянством и алкоголизмом, координируя свою деятельность с другими правоохранительными органами и опираясь на поддержку общественных организаций и трудовых коллективов.

Установив случаи попустительства пьяницам, несоблюдения правил торговли алкогольными напитками, спекуляции такими напитками, изготовления спиртных напитков домашней выработки, суды должны решать вопрос о привлечении виновных лиц к ответственности.

8. Судам следует усилить борьбу с рецидивной преступностью. Наряду с тщательным исследованием обстоятельств совершения повторных преступлений, обеспечивать, в частности, выявление данных о прошлых судимостях, основаниях освобождения осужденного из мест лишения свободы, о последующем поведении и пр. В случае установления фактов, свидетельствующих об упущениях в трудовом и бытовом устройстве освобожденных из мест лишения свободы, недостатках в осуществлении за ними административного надзора, выявлении лиц, ведущих паразитический образ жизни, судам следует выносить частные определения с целью устранения таких недостатков.

9. Особое внимание судам надлежит обращать рассмотрению дел о преступлениях несовершеннолетних, поскольку привлечение к уголовной ответственности несовершеннолетнего может иметь место лишь в случаях, когда с учетом характера и тяжести совершенного правонарушения и личности виновного применение иных мер явно недостаточно.

Суды должны неуклонно выполнять руководящие разъяснения Пленумов Верховного Суда СССР и Верховного Суда Латвийской ССР о более внимательном подходе к назначению вида и размера наказания несовершеннолетним. Исключать из практики назначения лишения свободы в случаях, когда исправление несовершеннолетнего может быть достигнуто без изоляции от общества.

10. Суды должны принимать меры к обеспечению конституционных прав граждан на судебную защиту от посягательств на их честь и достоинство, жизнь и здоровье, личную свободу и имущество. В этих целях наряду с правильным рассмотрением судебных дел и назначением наказания больше уделять внимания предупреждению нарушений конституционных прав граждан, неукоснительно принимать меры по защите законных прав потерпевших.

11. В целях содействия осуществлению аграрной политики партии, выполнению Продовольственной программы суды должны усилить внимание к рассмотрению дел, связанных с причинением материального ущерба колхозам, совхозам, другим предприятиям и организациям агропромышленного комплекса. Причем следует принимать все меры к возмещению причиненного вреда.

12. Судам следует улучшить качество рассмотрения трудовых споров, имея в виду особую значимость правильного применения законодательства о труде для выполнения поставленных XXVII съездом КПСС и XXIV съездом КП Латвии задач по укреплению производственной дисциплины, повышению организованности трудового процесса. При этом следует строго реагировать на факты попустительства прогульщикам, пьяницам и другим нарушителям трудовой дисциплины, а также на факты необоснованного увольнения с работы и другие нарушения прав работников. Обеспечить выполнение требований закона о возложении на должностных лиц, виновных в увольнении работников с явным нарушением закона, материальной ответственности за ущерб, причиненный выплатой заработной платы и за время вынужденного прогула.

13. Исходя из программной задачи партии о всемерном укреплении семьи, охране материнства и детства, повышении ответственности родителей за воспитание детей, суды обязаны при рассмотрении дел о расторжении брака и иных споров, возникших из брачно-семейных отношений, использовать все предусмотренные законом меры, направленные на сохранение и укрепление семьи, защиту прав и интересов детей.

Рассматривая дела о расторжении брака, суды должны принимать меры, способствующие достижению примирения, для чего использовать беседы с супругами, помощь общественности, трудовых коллективов, в которых работают супруги, и другие действия для достижения примирения. Иск о расторжении брака подлежит удовлетворить лишь в том случае, если суд установит, что дальнейшая совместная жизнь супругов и сохранение семьи стали невозможными.

14. Суды должны усилить борьбу с нарушениями законодательства об охране земли, ее недр, лесов и вод, животного и растительного мира, атмосферного воздуха. Необходимо строго соблюдать принцип неотвратимости ответственности в отношении всех лиц, причастных к браконьерству и другим нарушениям законодательства об охране природы.

В отношении должностных лиц, виновных в нарушении таких законов, наряду с применением основного наказания и возмещения материального ущерба необходимо обсуждать вопрос применения дополнительного наказания в виде лишения прав занимать определенные должности.

15. Суды обязаны усилить внимание к рассмотрению жилищных дел и реагировать на факты нарушения прав граждан на жилище. В целях воспитания граждан в духе соблюдения правил социалистического общежития и бережного отношения к сохранности жилья чаще рассматривать эти дела в выездных судебных заседаниях с участием представителей общественных организаций и трудовых коллективов.

16. Обратить внимание судов на необходимость принятия действенных мер по обеспечению обращения к исполнению судебных решений, в том числе в части возмещения материального ущерба, причиненного преступлениями и другими правонарушениями.

17. В целях повышения предупредительно-воспитательного воздействия правосудия судам необходимо обеспечить широкую гласность судебной деятельности. Суды должны проводить судебные процессы, особенно выездные заседания, на высоком организационном и профессиональном уровне, выявлять причины и условия, способствовавшие совершению правонарушений, шире привлекать к участию в судебном разбирательстве представителей общественности.

Обратить внимание судов на необходимость по каждому рассматриваемому гражданскому и уголовному делу всесторонне и полно исследовать причины и условия, способствовавшие совершению правонарушений, и во всех случаях, при наличии к тому оснований, выносить частные определения.

Результаты наиболее актуальных судебных процессов освещать в печати, по радио, телевидению, доводить до сведения трудовых коллективов.

В координации с правоохранительными органами регулярно изучать и обобщать состояние преступности и судимости в районе (городе, республике), разрабатывать и вносить в соответствующие органы предложения, направленные на устранение правонарушений, причин и условий, их порождающих.

18. Судебным коллегиям Верховного Суда всемерно повышать организацию работы, направленную на обеспечение своевременного и качественного рассмотрения судебных дел по первой инстанции. Принять необходимые меры к дальнейшему повышению качества и культуры рассмотрения дел по первой инстанции с тем, чтобы каждое судебное заседание и каждое судебное решение были образцом для народных судов республики в части организации судебного процесса, неуклонного соблюдения норм материального и процессуального права и требований судебной этики.

19. Судебным коллегиям Верховного Суда принять необходимые меры к улучшению деятельности по рассмотрению дел в кассационном порядке. Периодически изучать и анализировать кассационную практику, доводить до сведения всех судов республики определения судебных коллегий, в которых решены принципиальные вопросы применения закона.

При рассмотрении дел в кассационном порядке остро реагировать путем вынесения частных определений на факты нарушения требований закона, на неполноту и недостатки предварительного и судебного следствия.

Обеспечить своевременное и правильное рассмотрение жалоб граждан. В этих целях глубоко изучать содержание жалоб, давать по ним мотивированные и убедительные ответы.

20. Судебным коллегиям и отделу обобщения судебной практики Верховного Суда обеспечить правильное направление судебной практики, единообразное понимание и применение законов при осуществлении правосудия. В этих целях систематически изучать практику применения судами законодательства по более актуальным категориям дел, выявлять неясные и спорные вопросы, возникающие при рассмотрении дел, своевременно ставить их на рассмотрение Пленума Верховного Суда.

6. О ПРАКТИКЕ ПРИМЕНЕНИЯ СУДАМИ РЕСПУБЛИКИ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА, НАПРАВЛЕННОГО НА УСИЛЕНИЕ БОРЬБЫ С ПЬЯНСТВОМ И АЛКОГОЛИЗМОМ

(Постановление Пленума от 27 октября 1986 года № 3
с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 27 июня
1988 года № 5)

В современных условиях, когда XXVII съездом КПСС намечен и осуществляется стратегический курс на ускорение социально-экономического развития страны, особое значение приобретает

строгое соблюдение социалистической законности, принципов коммунистической морали и нравственности, преодоление вредных привычек и пережитков, прежде всего такого явления, как пьянство и алкоголизм.

Заслушав и обсудив сообщение председателя народного суда города Елгавы П. В. Дзалбе и доклад члена Верховного Суда Латвийской ССР Г. Н. Кузнецова, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что суды республики, рассматривая преодоление пьянства и алкоголизма как социальную задачу большой политической важности, проводят определенную работу по исполнению антиалкогольного законодательства.

Вместе с тем в этой деятельности судов имеют место недостатки и упущения, снижающие эффективность проводимой работы.

Некоторые народные суды не обеспечивают надлежащее выполнение антиалкогольного законодательства и постановления Пленума Верховного Суда СССР от 1 ноября 1985 года № 15 «О практике применения судами законодательства, направленного на усиление борьбы с пьянством и алкоголизмом».

Отдельные суды совершение правонарушений в состоянии опьянения, вопреки требованиям закона, без приведения мотивов не признают отягчающим обстоятельством; нередко, при наличии к тому оснований, не решают вопрос о назначении принудительного лечения от хронического алкоголизма.

В то же время в некоторых случаях суды назначают лечение от хронического алкоголизма без достаточных к тому оснований.

Не всегда соблюдается законодательство при рассмотрении дел о самогонварении и изготовлении других крепких спиртных напитков домашней выработки, о спекуляции спиртными напитками, о преступлениях, совершенных несовершеннолетними в состоянии опьянения.

При рассмотрении трудовых, семейных, жилищных дел, дел о возмещении вреда, об ограничении дееспособности лиц, злоупотребляющих алкоголем, и других категорий гражданских дел суды не в полной мере используют предоставленные законом возможности для борьбы с пьянством и алкоголизмом.

Имеют место случаи необоснованного снижения размера возмещения материального ущерба лицам, причинившим ущерб в состоянии алкогольного опьянения; не всегда, при наличии оснований, ограничиваются в дееспособности лица, злоупотребляющие спиртными напитками.

Имеются недостатки в назначении мер наказания. Отдельные суды, при наличии к тому оснований, не назначают дополнительные наказания лицам, осужденным за преступления, предусмотренные ст. 150-1, 152 ч. 4, 213-1, 213-3 УК Латвийской ССР, предусматривающие обязательное его применение.

Не всегда суды реагируют на выявленные в ходе рассмотрения судебных дел и административных материалов факты злоупотребления алкоголем, нарушения правил торговли и спекуляции

спиртными напитками, распития их на производстве, в учебных заведениях, вовлечения подростков в пьянство.

Медленно устраняются недостатки в направлении хронических алкоголиков в лечебно-трудовые профилактории. В судебной практике имеют место также недостатки в применении мер административного взыскания и другие упущения.

Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость значительного повышения качества работы в целях последовательного и неукоснительного выполнения задач, вытекающих из решений Партии и Государства, направленных на усиление борьбы с пьянством и алкоголизмом, искоренение самогоноварения.

В решении этих задач суды должны строго и неуклонно руководствоваться Указом Президиума Верховного Совета СССР от 16 мая 1985 года «Об усилении борьбы с пьянством», постановлением Президиума Верховного Совета СССР от 30 сентября 1985 года о порядке применения этого Указа, Указом Президиума Верховного Совета СССР от 29 мая 1987 года «Об ответственности за самогоноварение», Указом Президиума Верховного Совета Латвийской ССР от 24 мая 1985 года «О мерах по усилению борьбы против пьянства и алкоголизма, искоренению самогоноварения» (с изменениями, внесенными Указом Президиума Верховного Совета Латвийской ССР от 18 июня 1987 года), разъяснениями, содержащимися в постановлениях Пленума Верховного Суда СССР от 1 ноября 1985 года № 15 «О практике применения судами законодательства, направленного на усиление борьбы с пьянством и алкоголизмом» и от 24 декабря 1987 года № 13 «О недостатках в выполнении судами законодательства, предусматривающего применение конфискации имущества по делам о самогоноварении».

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

2. Судам необходимо по каждому уголовному делу установить, не совершено ли преступление виновным в состоянии опьянения, имея в виду, что совершение преступления в состоянии опьянения пунктом 11 статьи 37 УК Латвийской ССР отнесено к обстоятельствам, отягчающим ответственность.

Признавая совершение преступления в состоянии опьянения отягчающим обстоятельством, суд должен на это сослаться в приговоре при мотивировке назначаемого наказания.

Суд вправе, в зависимости от характера преступления, не признать это обстоятельство отягчающим ответственность. Однако в этом случае необходимо в приговоре привести мотивы такого решения.

3. По делам о преступлениях, совершенных лицами на почве хронического алкоголизма или наркомании, суд, постановляя приговор, должен обсудить вопрос о применении к виновному принудительного лечения на основании ст. 57 УК Латвийской ССР.

3.1. Принудительное лечение от хронического алкоголизма назначается при наличии заключения медицинской комиссии, в ко-

тором должно быть отражено: является ли лицо хроническим алкоголиком, нуждается ли оно в принудительном лечении и не имеется ли медицинских противопоказаний к такому лечению.

Основанием для применения принудительных мер медицинского характера по ст. 57 УК Латвийской ССР может служить также заключение судебно-психиатрической экспертной комиссии при условии, если в нем отражены эти вопросы.

При отсутствии в медицинском заключении ответа хотя бы на один из указанных вопросов и невозможности восполнения этих пробелов в судебном заседании дело подлежит направлению на дополнительное расследование или дознание.

3.2. Заключение медицинской комиссии проверяется в судебном заседании и оценивается судом наряду с другими доказательствами. При несогласии с заключением медицинской комиссии о необходимости применения принудительного лечения, решение суда должно быть мотивировано.

3.3. Если во время отбывания наказания в виде лишения свободы будет установлено, что осужденный, не подвергнутый приговору суда принудительному лечению, является хроническим алкоголиком, суд по месту отбывания осужденным наказания по представлению администрации исправительно-трудового учреждения, при наличии соответствующего заключения медицинской комиссии, выносит в судебном заседании постановление о принудительном лечении осужденного (ст. 57 УК и ст. 79 ИТК Латвийской ССР). Материалы в судебном заседании рассматриваются с обязательным участием осужденного.

3.4. Вопрос о прекращении принудительного лечения, назначенного на основании ст. 57 УК Латвийской ССР, разрешается по правилам ст. 373 УПК Латвийской ССР.

Для решения этого вопроса недостаточно установления лишь факта прохождения осужденным курса лечения, необходимо выявление совокупности данных, свидетельствующих о том, что отпала дальнейшая необходимость такого лечения.

3.5. Поскольку ст. 57 УК Латвийской ССР не связывает возможность применения принудительного лечения с возрастом, то при осуждении к лишению свободы несовершеннолетних, мужчин старше 60 лет и женщин старше 55 лет, страдающих хроническим алкоголизмом, к ним может быть применено принудительное лечение, если такие лица в нем нуждаются и для его проведения нет медицинских противопоказаний.

3.6. Статья 57 УК Латвийской ССР не содержит указаний о сроках принудительного лечения, поэтому суды не вправе устанавливать такой срок в приговоре.

4. Суды обязаны обеспечить более дифференцированный подход к решению вопроса о мерах наказания лицам, совершившим правонарушения в состоянии опьянения. Неуклонно применять предусмотренные законом строгие меры наказания лицам, совершившим на почве алкоголизма тяжкие преступления, ранее судимым и

упорно не желающим приобщаться к честной трудовой жизни, и лицам, ведущим паразитический образ жизни.

Назначая наказание лицам, совершившим преступления, предусмотренные ст. 150-1, 152 ч. 4, 213-1, 213-3 УК Латвийской ССР, суды обязаны учитывать, что санкции этих статей предусматривают обязательное применение дополнительных наказаний. Неприменение их может иметь место лишь при наличии условий, предусмотренных ст. 41 УК, с обязательным указанием в приговоре мотивов такого решения.

Если подсудимый до рассмотрения дела в суде уже не работал в должности или не занимался деятельностью, с которой было связано содеянное, это обстоятельство не препятствует применению дополнительного наказания.

5. Судам необходимо иметь в виду, что согласно ст. 24-1 и 43-1 УК Латвийской ССР не допускается условное осуждение к лишению свободы с обязательным привлечением осужденного к труду, а также отсрочка исполнения приговора, когда наряду с наказанием за совершенное преступление назначаются меры принудительного лечения на основании ст. 57 УК Латвийской ССР.

6. Суды должны иметь в виду, что в соответствии со ст. 26 Указа Президиума Верховного Совета Латвийской ССР от 24 мая 1985 года «О мерах по усилению борьбы против пьянства и алкоголизма, искоренению самогонварения» направлению в лечебно-трудовые профилактории для принудительного лечения и трудового перевоспитания подлежат лишь те хронические алкоголики, которые уклоняются от добровольного лечения или продолжают пьянствовать после лечения.

Материалы, направленные в суды, должны содержать документы, подтверждающие указанные обстоятельства.

6.1. Вопрос о направлении хронических алкоголиков в профилакторий рассматривается по ходатайству общественных организаций, трудовых коллективов, государственных органов, а также членов семьи или близких родственников судом по месту жительства указанных лиц (в отношении лиц, не имеющих постоянного местожительства — по месту нахождения в момент возбуждения ходатайства) в срок не свыше десяти дней с вызовом лица, в отношении которого возбуждено ходатайство, в необходимых случаях — с участием представителей общественных организаций, трудовых коллективов или государственных органов, а также членов семьи или близких родственников.

6.2. Судам надлежит тщательно проверять представленные материалы, обращая особое внимание на их полноту, а в необходимых случаях вызывать и допрашивать свидетелей. К материалам должно быть приобщено заключение медицинской комиссии, в котором должно быть отражено, является ли лицо хроническим алкоголиком, нуждается ли оно в принудительном лечении, не имеется ли противопоказаний к такому лечению, с указанием рекомендуемого срока лечения.

Если неполноту материалов не представляется возможным восполнить в судебном заседании, они возвращаются судом в орган внутренних дел для дооформления.

6.3. В судебном заседании ведется протокол.

6.4. Нельзя допускать случаев направления в лечебно-трудовой профилакторий лиц, совершивших преступления на почве алкоголизма.

Установив состав преступления в действиях таких лиц, суд, при наличии к тому оснований, обязан возбудить уголовное дело и направить материал для производства предварительного следствия или дознания.

6.5. Постановление суда о прекращении или продлении срока принудительного лечения должно быть основано на заключении медицинской комиссии и других данных, свидетельствующих о необходимости такого решения.

6.6. Хронические алкоголики, страдающие тяжелыми сопутствующими заболеваниями, препятствующими их пребыванию в лечебно-трудовых профилакториях, инвалиды I и II групп, мужчины старше 60 лет и женщины старше 55 лет, уклоняющиеся от добровольного лечения или продолжающие пьянствовать после лечения, подлежат направлению для принудительного лечения в специальные наркологические отделения.

7. По делам несовершеннолетних, совершивших преступление в состоянии алкогольного опьянения или с целью получения средств для приобретения спиртных напитков, суды должны особо тщательно выявлять все обстоятельства, связанные с приобретением и употреблением подсудимыми алкогольных напитков, и принимать меры к их устранению.

При установлении фактов нарушения правил отпуска спиртных напитков и при наличии к тому оснований ставить вопрос об ответственности таких лиц, допустивших эти нарушения.

8. По делам об изготовлении, сбыте и хранении крепких спиртных напитков домашней выработки суды должны выявлять всех лиц, причастных к преступлению. По ст. 17 и 152 УК Латвийской ССР как соучастники подлежат уголовной ответственности и лица, которые заведомо для производства крепких спиртных напитков домашней выработки предоставляли помещения, транспортные средства, продукты или иным образом содействовали преступлению (в частности, подстрекали к изготовлению указанных напитков и аппаратов для их изготовления и др.).

Таким же образом следует квалифицировать действия должностных лиц, заведомо отпускавших продукты, предоставивших транспортные средства, помещения или другим образом содействовавших изготовлению самогона или других крепких спиртных напитков домашней выработки, а в случае, когда их действиями причинен существенный вред государственным или общественным интересам либо охраняемым законом правам и интересам граждан и эти действия совершены с корыстной или иной личной

заинтересованностью — по совокупности ст. 17 и 152 и 162 УК Латвийской ССР.

8.1. Уголовная ответственность по ст. 152 УК Латвийской ССР за изготовление или хранение аппаратов для выработки крепких спиртных напитков наступает также и в случаях использования для этих целей различных предметов, специально приспособленных для процесса отделения алкогольной массы от продуктов брожения.

8.2. Скупка и перепродажа с целью наживы крепких спиртных напитков домашней выработки либо аппаратов для их изготовления образуют совокупность преступлений как сбыт (ч. 3 или ч. 4 ст. 152 УК) и спекуляция (ст. 149 УК).

8.3. Поскольку самогонварение с целью сбыта относится к корыстным преступлениям, судам надлежит взыскивать все неосновательно приобретенное имущество и деньги в доход государства.

8.4. В соответствии со ст. 29 названного Указа Президиума Верховного Совета Латвийской ССР от 24 мая 1985 года самогон и другие крепкие напитки домашней выработки, аппараты для их выработки уничтожаются только после рассмотрения дела в суде. Суды обязаны реагировать на факты нарушения этого закона со стороны органов предварительного следствия и дознания.

9. В тех случаях, когда должностное лицо предприятия торговли или предприятия общественного питания отпускает спиртные напитки с нарушением правил торговли за взятку, его действия следует квалифицировать по совокупности преступлений, предусмотренных ст. 150-1 и 164 УК Латвийской ССР.

10. Разъяснить судам, что ответственность по ч. 1 ст. 213-1 УК Латвийской ССР наступает в случае, когда лицо повторно в течение года со дня совершения первого правонарушения допустило управление транспортными средствами в состоянии опьянения, независимо от того, привлекалось ли оно за первый случай к административной ответственности или нет.

По ч. 2 ст. 213-1 УК Латвийской ССР лицо несет ответственность при наличии у него неснятой или непогашенной судимости за преступление, предусмотренное настоящей статьей, и вновь допустившего хотя бы однократное управление транспортным средством в состоянии опьянения.

10.1. При рассмотрении уголовных дел об управлении транспортными средствами в состоянии опьянения (ст. 213-1 УК ЛССР) судам следует иметь в виду, что состояние опьянения является необходимым признаком данного преступления и не может признаваться обстоятельством, отягчающим ответственность.

11. Ответственность за допуск к управлению транспортными средствами водителей, находящихся в состоянии опьянения, лицом, ответственным за техническое состояние или эксплуатацию транспортных средств, может иметь место лишь при наличии последствий, указанных в ст. 213 УК Латвийской ССР. При этом не имеет значения, привлечен ли к ответственности водитель,

допустивший нарушение правил безопасности движения и эксплуатации транспортного средства, повлекшие эти последствия, или не привлечен (смерть водителя, он не является субъектом преступления, применение закона об амнистии и др.).

При этом судам следует установить причинную связь между действием или бездействием ответственного лица и наступившими последствиями.

Ответственность по ст. 213-3 УК ЛССР несут не только работники государственных предприятий, учреждений и общественных организаций, на которых возложена ответственность за техническое состояние или эксплуатацию транспортных средств, но также владельцы и водители индивидуальных транспортных средств, которые разрешили лицу, заведомо для них находившемуся в состоянии опьянения, управлять транспортным средством.

12. При рассмотрении трудовых, семейных, жилищных дел, дел о возмещении гражданско-правового вреда, об ограничении дееспособности, других категорий гражданских дел судам надлежит применять все предусмотренные законом меры к защите прав граждан и организаций, нарушенных лицами, злоупотребляющими спиртными напитками.

13. Рассматривая дела о признании ограниченно дееспособными граждан, злоупотребляющих спиртными напитками, суды должны строго соблюдать положения ст. 16 ГК ЛССР, 261—266 ГПК ЛССР, а также руководствоваться разъяснениями, данными в пп. 24 и 25 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 1 ноября 1985 года «О практике применения судами законодательства, направленного на усиление борьбы с пьянством и алкоголизмом». При этом следует иметь в виду, что правильное рассмотрение дел данной категории и своевременное исполнение принятых решений являются средством искоренения пьянства и алкоголизма.

13.1. К участию в деле в качестве представителя органа опеки и попечительства следует привлекать районные, городские (республиканского подчинения) органы здравоохранения, которые согласно п. 13 Положения об органах опеки и попечительства Латвийской ССР осуществляют функции попечительства над лицами, признанными ограниченно дееспособными.

13.2. Судам надлежит иметь в виду, что для удовлетворения заявления об ограничении дееспособности должны быть установлены следующие обстоятельства: факт злоупотребления гражданином спиртными напитками, при этом не обязательно, чтобы он являлся хроническим алкоголиком; тяжелое материальное положение семьи и причинная связь между фактом злоупотребления спиртными напитками и тяжелым материальным положением семьи лица, злоупотребляющего алкоголем.

14. При рассмотрении гражданских и уголовных дел, установив, что с лицом, злоупотребляющим спиртными напитками, проживают несовершеннолетние дети в связи со смертью или раздельным проживанием другого родителя, суды обязаны в соответствии со ст. 134 КоБС Латвийской ССР сообщить об этом в

органы опеки и попечительства для принятия мер по устройству детей либо назначения над ними опеки и попечительства.

15. Обязать судей повысить качество рассмотрения дел об административных правонарушениях, связанных с пьянством и алкоголизмом, не допускать случаев привлечения к административной ответственности лиц, совершивших уголовно наказуемые деяния, а равно и тех, в действиях которых отсутствуют признаки административного правонарушения.

Если будет установлено, что административный проступок совершен хроническим алкоголиком, то одновременно с наложением административного взыскания судья обязан сообщить об этом соответствующим органам для решения вопроса о направлении правонарушителя на лечение от алкоголизма.

16. Обратить внимание судов на необходимость дальнейшего повышения предупредительно-воспитательного воздействия судебной деятельности в преодолении пьянства и алкоголизма, имея в виду, что эффективность этой работы зависит прежде всего от связи с трудовыми коллективами, общественными организациями, другими правоохранительными и государственными органами.

Судам надлежит обеспечить гласность судебных процессов по делам, связанным с нарушением антиалкогольного законодательства.

16.1. По каждому рассматриваемому гражданскому и уголовному делу суды должны всесторонне и полно исследовать причины и условия, способствовавшие совершению правонарушений на почве пьянства и алкоголизма, и во всех случаях, при наличии к тому оснований, выносить частные определения.

16.2. В координации с другими правоохранительными органами регулярно изучать и обобщать состояние преступности и судимости в районе (городе, республике), разрабатывать и вносить в соответствующие органы предложения, направленные на искоренение пьянства и алкоголизма.

17. Судебным коллегиям Верховного Суда Латвийской ССР усилить надзор за правильным применением судами республики законодательства, направленного на усиление борьбы с пьянством и алкоголизмом, искоренение самогонварения.

18. Признать утратившим силу постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 3 ноября 1975 года № 3 «О задачах судов Латвийской ССР по применению законодательства, направленного на усиление борьбы с пьянством и алкоголизмом», постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 4 ноября 1978 года № 4 «Об исполнении судами республики постановлений Пленумов Верховного Суда СССР и Верховного Суда Латвийской ССР, направленных на усиление борьбы с пьянством и алкоголизмом» и постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 23 декабря 1985 года «О внесении изменений в некоторые постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР по вопросам усиления борьбы с пьянством и алкоголизмом».

**7. О ХОДЕ ВЫПОЛНЕНИЯ СУДАМИ РЕСПУБЛИКИ
ПОСТАНОВЛЕНИЯ ПЛЕНУМА СУДА СССР № 7 ОТ 18 АПРЕЛЯ
1986 ГОДА «О СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУДОВ
ПО ОСУЩЕСТВЛЕНИЮ ПРАВОСУДИЯ И УКРЕПЛЕНИЮ
ЗАКОННОСТИ В СВЕТЕ РЕШЕНИЙ XXVII СЪЕЗДА КПСС»
И ПОСТАНОВЛЕНИЯ ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА
ЛАТВИЙСКОЙ ССР № 1 ОТ 12 МАЯ 1986 ГОДА
«О ЗАДАЧАХ СУДОВ РЕСПУБЛИКИ В СВЕТЕ РЕШЕНИЙ
XXVII СЪЕЗДА КПСС И XXIV СЪЕЗДА КП ЛАТВИИ»**

(Постановление Пленума от 23 марта 1987 года № 1)

Заслушав и обсудив доклад Председателя Верховного Суда Латвийской ССР Г. А. Земрибо, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что суды республики, осуществляя задачи, вытекающие из решений XXVII съезда КПСС, XXIV съезда КП Латвии, проделали определенную работу по выполнению постановлений Пленума Верховного Суда СССР от 18 апреля 1986 года и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 12 мая 1986 года, принимали меры по перестройке судебной деятельности, по повышению качества осуществления правосудия, укреплению социалистической законности и правопорядка, обеспечению прав и охраняемых законом интересов граждан.

Проделана определенная работа Верховным Судом по улучшению качества и сроков рассмотрения судебных дел, совершенствованию работы с жалобами и заявлениями граждан, предупреждению преступности, усилению борьбы с пьянством, алкоголизмом, самогоноварением и наркоманией, нетрудовыми доходами, в том числе хищениями социалистической собственности, спекуляцией, взяточничеством.

Судами республики осуществляется перестройка в назначении мер наказания с учетом индивидуального подхода по каждому конкретному делу.

Постоянное внимание уделялось совершенствованию работы по правовому воспитанию граждан, выявлению и устранению причин и условий, способствовавших совершению правонарушений.

Улучшается координация работы судов с другими правоохранительными, а также государственными органами, общественными организациями и трудовыми коллективами в борьбе с правонарушениями.

Вместе с тем в деятельности судов республики имеются недостатки.

Суды республики медленно перестраивают свою работу.

При рассмотрении гражданских и уголовных дел в отдельных случаях все еще постановляют необоснованные и незаконные решения и приговоры.

При рассмотрении уголовных дел не всегда всесторонне и полно устанавливаются обстоятельства совершения преступления, не во всех случаях глубоко и критически оценивают материалы предварительного следствия и дознания.

Не изжиты факты необоснованного осуждения граждан. Допускаются ошибки, связанные с квалификацией действий виновных и индивидуализации наказания.

Имеются упущения в рассмотрении дел в отношении несовершеннолетних.

Некоторые гражданские и уголовные дела рассматриваются на низком профессиональном уровне, поверхностно, односторонне, с нарушением процессуального и материального законодательства. Отдельные судебные постановления составляются небрежно и не мотивированно, вследствие чего они отменяются либо изменяются.

Отдельные суды недостаточно внимания уделяют глубокому изучению причин и условий, способствующих формированию преступного поведения, совершению правонарушений, а также принятию мер к их обязательному устранению.

Не уделяется должного внимания возмещению материального ущерба, причиненного преступлениями и другими правонарушениями, не всегда принимаются необходимые меры к установлению полного его размера, мало суды привлекают к материальной ответственности должностных лиц, допустивших увольнение граждан с работы с явным нарушением закона.

Нуждается в улучшении качество разрешения споров, возникающих из трудовых, жилищных, брачно-семейных, природоохранных и других отношений, а также связанных с заключением хозяйственных договоров.

Судебные коллегии при рассмотрении дел в кассационном и надзорном порядке не всегда своевременно выявляют и исправляют допущенные народными судами ошибки и нарушения, а иногда недостаточно обоснованно решают вопросы об отмене или изменении судебных постановлений, не во всех необходимых случаях реагируют должным образом на допущенные народными судами нарушения закона по конкретным делам.

Не использованы все возможности по оказанию практической помощи народным судам в правильном применении ими законодательства при рассмотрении судебных дел.

Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Принять к сведению доклад Председателя Верховного Суда Латвийской ССР Г. А. Земрибо о том, что во исполнение постановления Пленума Верховного Суда СССР № 7 от 18 апреля 1986 года «О совершенствовании деятельности судов по осуществлению правосудия и укреплению законности в свете решений XXVII съезда КПСС» и постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР № 1 от 12 мая 1986 года «О задачах судов республики в свете решений XXVII съезда КПСС и XXIV съезда КП Латвии» судами республики осуществляются мероприятия по перестройке организации работы в целях повышения уровня судебной деятельности в борьбе с преступностью и другими правонарушениями. Намечены и осуществляются мероприятия, направленные на выполнение задач, вытекающих из ноябрьского (1986 г.) Постановления ЦК КПСС «О дальнейшем укреплении

социалистической законности и правопорядка, усилении охраны прав и законных интересов граждан» и январского (1987 г.) Постановления Пленума ЦК КПСС «О перестройке и кадровой политике партии».

2. Обратить внимание судов республики на необходимость усиления борьбы с преступностью и другими негативными явлениями на основе неуклонного соблюдения социалистической законности.

Используя силу закона и авторитет общественного мнения, судам следует существенно активизировать борьбу с нарушениями трудовой дисциплины, пьянством, алкоголизмом и наркоманией, хищениями, взяточничеством и спекуляцией, извлечением других нетрудовых доходов, тунеядством и хулиганством, неустанно вести борьбу с частнособственнической психологией и стяжательством.

Судам надлежит обращать особое внимание на соблюдение демократических принципов правосудия, равенства граждан перед законом, обеспечение защиты интересов государства, прав и законных интересов граждан.

3. Судам республики необходимо улучшить качество отправления правосудия по гражданским и уголовным делам, имея в виду, что правильное и своевременное их рассмотрение ведет к усилению борьбы с правонарушениями, укрепляет веру граждан в справедливость правосудия, способствует претворению в жизнь принципа социальной справедливости.

Рассмотрение судебных дел с отступлением от норм закона несовместимо с социалистическим правосудием.

По каждому факту необоснованного осуждения граждан надлежит тщательно выяснять причины допущенной судебной ошибки и принимать меры к привлечению виновных судей к ответственности, вплоть до постановки вопроса об их отзыве с занимаемых должностей.

4. В своей практической деятельности суды должны строго соблюдать разъяснения, содержащиеся в постановлении Пленума Верховного Суда СССР от 5 декабря 1986 года «О дальнейшем укреплении законности при осуществлении правосудия», в том числе в решении вопросов о предании обвиняемого суду, обеспечении прав на защиту, избрании меры пресечения, оценки доказательств и др.

5. Обязать суды неуклонно соблюдать закон об индивидуальном подходе к назначению мер наказания, обеспечивая применение строгих наказаний лицам, совершившим тяжкие преступления, ранее судимым и упорно не желающим приобщаться к честной трудовой жизни, и лицам, совершившим преступления на почве пьянства и наркомании, а также ведущим паразитический образ жизни. Наряду с этим следует использовать предоставленные законом возможности для назначения наказания, не связанного с лишением свободы, в отношении лиц, виновных в совершении менее опасных преступлений и способных исправиться без изоляции от общества.

Неукоснительно соблюдать требования ст. 313 УПК Латвийской ССР об обязательной мотивировке назначения наказания в виде лишения свободы, если санкция закона предусматривает и другие виды наказания, не связанные с лишением свободы.

В отношении лиц, совершивших малозначительные преступления, при наличии оснований, предусмотренных ст. 47 и 47-1 УК ЛатвССР, надлежит обсуждать возможность их исправления и перевоспитания без применения уголовного наказания.

6. Обратит внимание судов на необходимость точного исполнения требований законодательства, направленного на усиление борьбы с пьянством и алкоголизмом, искоренение самогонварения.

В решении этих вопросов строго соблюдать разъяснения, содержащиеся в постановлении Пленума Верховного Суда СССР от 1 ноября 1985 года. «О практике применения судами законодательства, направленного на усиление борьбы с пьянством и алкоголизмом» и постановлении Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 27 октября 1986 года по данному вопросу.

При рассмотрении судебных дел в отношении лиц, совершивших правонарушения в состоянии опьянения, а также виновных в спекуляции алкогольными напитками, нарушении правил торговли ими, нарушении трудовой дисциплины на почве пьянства судам надлежит в полной мере использовать силу закона.

Необходимо остро реагировать на случаи попустительства со стороны руководителей и других должностных лиц распитию спиртных напитков на производстве, в учебных заведениях и в общественных местах.

7. Судам необходимо принять эффективные меры по предупреждению правонарушений среди несовершеннолетних, улучшить качество рассмотрения гражданских и уголовных дел, по которым затрагиваются их интересы. В каждом случае надлежит реагировать на упущения в воспитании подростков в семье, школе, на производстве, в осуществлении контроля за поведением несовершеннолетних правонарушений.

Шире привлекать к работе по исправлению и перевоспитанию несовершеннолетних, осужденных к наказанию, не связанному с лишением свободы, представителей общественности и трудовых коллективов. Реагировать на каждый факт ослабления воспитательной и культурно-массовой работы с молодежью.

8. Судам следует усилить внимание к рассмотрению гражданских дел по разрешению споров, возникающих из трудовых, жилищных, брачно-семейных, природоохранных и других отношений, а также связанных с заключением и исполнением хозяйственных договоров.

Потребовать от судов безусловного выполнения закона о возложении материальной ответственности на должностных лиц, допустивших увольнение с работы граждан с явным нарушением закона.

9. Суды должны последовательно использовать силу закона в борьбе с извлечением нетрудовых доходов как при рассмотре-

нии уголовных дел о хищениях, взяточничестве, спекуляции и других корыстных преступлениях, так и по соответствующим категориям гражданских дел, обеспечить полное возмещение причиненного государству ущерба за счет виновных, а также взыскания с них в доход государства неосновательно приобретенного.

10. Обратить внимание судов на необходимость надлежащего и своевременного исполнения решений и приговоров и считать эту работу неотъемлемой частью отправления правосудия.

11. Судам следует устранить недостатки в рассмотрении жалоб на судебные постановления. При этом следует иметь в виду, что обращение граждан является не только поводом для восстановления нарушенных прав и охраняемых законом их интересов, но и средством выявления недостатков в работе судов и других органов, одной из форм непосредственного участия граждан в укреплении социалистической законности.

12. По каждому судебному делу суды должны выявлять причины и условия, способствовавшие совершению правонарушений, и принимать меры к их устранению.

13. Обратить внимание судов на необходимость более широкого рассмотрения дел в выездных заседаниях, преследуя цель не только раскрыть сущность правосудия, но и мобилизовать общественность на предупреждение правонарушений, оказать позитивное воздействие на формирование правосознания возможно большего круга граждан.

Результаты наиболее актуальных судебных процессов освещать в печати, по радио, телевидению, доводить до сведения трудовых коллективов.

В координации с другими правоохранительными органами изучать и обобщать состояние преступности и судимости в районе (городе), вносить в соответствующие органы предложения, направленные на устранение правонарушений, причин и условий, их порождающих.

14. Судебным коллегиям Верховного Суда предъявлять больше требовательности к народным судам и правильном применении законодательства и руководящих разъяснений Пленумов Верховного Суда СССР и Верховного Суда Латвийской ССР при разрешении судебных дел. В этих целях усилить надзор за судебной деятельностью, повысить ответственность кассационной и надзорной инстанций за своевременное выявление и устранение нарушений норм процессуального и материального законодательства и других судебных ошибок. Остро реагировать путем вынесения частных определений на факты нарушения требований закона, на неполноту и недостатки предварительного и судебного следствия. О своей деятельности регулярно информировать средства массовой информации.

Постоянно изыскивать новые формы оказания практической помощи народным судам.

15. Судебным коллегиям и отделу обобщения судебной практики Верховного Суда обеспечить правильное направление судебной практики, единообразное понимание и применение законов

при осуществлении правосудия. В этих целях систематически изучать практику применения судами законодательства по более актуальным категориям дел, выявлять спорные вопросы и своевременно ставить их на рассмотрение Пленума Верховного Суда.

8. О ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУДОВ РЕСПУБЛИКИ ПО ОТПРАВЛЕНИЮ ПРАВОСУДИЯ И ПЕРЕСТРОЙКЕ РАБОТЫ В 1987 ГОДУ

(Постановление Пленума от 28 марта 1988 года № 1)

Заслушав и обсудив доклад Председателя Верховного Суда Латвийской ССР Г. А. Земрибо, Пленум отмечает, что суды республики в 1987 году, осуществляя задачи, вытекающие из решений XXVII съезда КПСС, XXIV съезда КП Латвии, принимали меры по перестройке судебной деятельности, повышению качества осуществления правосудия, укреплению социалистической законности и правопорядка в республике, обеспечению интересов государства и охраняемых законом прав граждан.

Проделана определенная работа по улучшению качества рассмотрения судебных дел, предупреждению преступности, усилению борьбы с хищениями государственного и общественного имущества, спекуляцией, взяточничеством и другими нетрудовыми доходами, пьянством, алкоголизмом и наркоманией, совершенствованию работы с жалобами и заявлениями граждан, оказанию практической помощи народным судам.

Постоянное внимание уделялось совершенствованию работы по правовому воспитанию граждан, выявлению и устранению причин и условий, способствовавших совершению правонарушений, возникновению споров в области гражданских правонарушений.

Улучшается координация работы с другими правоохранительными, а также государственными органами, общественными организациями и трудовыми коллективами в борьбе с правонарушениями.

В Верховном Суде вопросы дальнейшего совершенствования деятельности судебных коллегий и организации работы всего аппарата регулярно рассматривались на заседаниях Президиума Верховного Суда.

Систематически изучалась и обобщалась судебная практика по наиболее актуальным судебным делам, материалы обобщений обсуждались на заседаниях Пленума, который дал судам руководящие разъяснения и обязал их качественно перестроить свою работу на основе дальнейшего развития гласности и других демократических принципов судопроизводства, добиваясь максимальной эффективности действующего законодательства в обеспечении интересов государства и прав граждан.

Вместе с тем в деятельности Верховного Суда и народных судов республики имеются недостатки.

Суды республики еще в недостаточной мере перестроили свою работу. При рассмотрении судебных дел судами все еще постановляются необоснованные и незаконные решения.

Все еще имеются факты необоснованного осуждения или оправдания граждан, допускаются ошибки в индивидуализации наказания.

Недостаточно внимания уделяется глубокому изучению причин и условий, способствовавших формированию преступного поведения, совершению правонарушений, а также принятию мер к их обязательному устранению.

Нуждается в улучшении качество разрешения судами споров, возникающих из трудовых, жилищных, брачно-семейных, природоохранных и других отношений, а также связанных с заключением и исполнением хозяйственных договоров.

Судьи не всегда оказывают народным заседателям должную помощь в подготовке к рассмотрению судебных дел, не принимают мер к повышению их активности.

Судебные коллегии Верховного Суда при рассмотрении дел в кассационном и надзорном порядке не всегда своевременно выявляют и исправляют допущенные судами ошибки и нарушения, а иногда недостаточно обоснованно решают вопросы об отмене или изменении судебных постановлений, не во всех необходимых случаях реагируют должным образом на допущенные судами нарушения закона по конкретным делам.

Не использованы все меры и возможности по оказанию практической помощи народным судам в правильном применении ими законодательства при рассмотрении судебных дел.

Обобщения судебной практики все еще недостаточно влияют на качество отправления судами правосудия.

Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Принять к сведению доклад Председателя Верховного Суда Латвийской ССР Г. А. Земрибо с тем, что судами республики во исполнение решений XXVII съезда КПСС и XXIV съезда КП Латвии осуществляются мероприятия по повышению уровня судебной деятельности в борьбе с преступностью и другими правонарушениями.

Осуществляются мероприятия, направленные на выполнение задач, вытекающих из постановления ЦК КПСС от 20 ноября 1986 года, принимаются меры по выполнению постановления Президиума Верховного Совета Латвийской ССР от 25 февраля 1988 года «О работе государственных и правоохранительных органов республики по выполнению постановления ЦК КПСС «О дальнейшем укреплении социалистической законности и правопорядка, усилении охраны прав и законных интересов граждан».

Обратить внимание судов на то, что они в должной мере не перестроили организацию работы с целью повышения уровня своей деятельности.

2. Судам республики усилить борьбу с преступностью и другими негативными явлениями на основе неуклонного соблюдения законности.

Используя силу закона и авторитет общественного мнения, существенно активизировать борьбу с нарушениями трудовой дисциплины, пьянством, алкоголизмом и наркоманией, хищениями,

взяточничеством, спекуляцией, извлечением других нетрудовых доходов, туеядством, нарушением правил о валютных операциях, хулиганством и проституцией, постоянно вести борьбу с частнособственнической психологией и стяжательством.

Обращать особое внимание на соблюдение демократических принципов правосудия, равенства граждан перед законом, обеспечение защиты интересов государства и прав граждан.

3. Соблюдая закон об индивидуальном подходе к назначению мер наказания, судам надлежит обеспечить применение строгих наказаний лицам, совершившим тяжкие преступления, ранее судимым и упорно не желающим приобщаться к честной трудовой жизни, и лицам, совершившим преступления на почве пьянства и наркомании, а также ведущим паразитический образ жизни. Наряду с этим следует использовать предоставленные законом возможности для назначения наказания, не связанного с лишением свободы, лицам, виновным в совершении менее опасных преступлений и способных исправиться без изоляции от общества. Особо тщательно следует подходить к решению вопроса о назначении меры и вида наказания несовершеннолетним, учитывая при этом, что в силу ст. 36 УК Латвийской ССР совершение преступления в несовершеннолетнем возрасте является смягчающим обстоятельством.

4. Обратить внимание судов на необходимость точного исполнения законодательства, направленного на усиление борьбы с пьянством, алкоголизмом и наркоманией.

При рассмотрении судебных дел в отношении лиц, совершивших правонарушения или нарушения трудовой дисциплины на почве пьянства и наркомании, надлежит в полной мере использовать силу закона и соответствующих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР по данному вопросу.

Необходимо более остро реагировать на случаи попустительства со стороны руководителей и других должностных лиц в отношении пьяниц и наркоманов.

5. Судам необходимо принять эффективные меры по предупреждению правонарушений среди несовершеннолетних, улучшить качество рассмотрения гражданских и уголовных дел, по которым затрагиваются их интересы. В каждом случае надлежит реагировать на упущения в воспитании подростков.

Шире привлекать к работе по исправлению и перевоспитанию несовершеннолетних, совершивших правонарушения, представителей общественности и трудовых коллективов. Реагировать на каждый факт ослабления воспитательной и культурно-массовой работы с молодежью.

6. Судам республики следует усилить внимание к рассмотрению гражданских дел по разрешению споров, возникающих из трудовых, жилищных, брачно-семейных, природоохранных и других отношений, а также связанных с заключением и исполнением хозяйственных договоров.

Учитывая важность творческой активности трудящихся в ускорении научно-технического прогресса, необходимо обеспечивать защиту прав и законных интересов изобретателей и рационализаторов при рассмотрении дел по их искам.

Обеспечить точное исполнение нового Закона СССР «О порядке обжалования в суд неправомερных действий должностных лиц, ущемляющих права граждан», Указа Президиума Верховного Совета СССР от 4 февраля 1988 года «О внесении в законодательство Союза СССР о труде изменений и дополнений, связанных с перестройкой управления экономикой» и Закона СССР «О государственном предприятии (объединении)».

7. В свете поставленных партией задач по утверждению принципов социальной справедливости и усилению борьбы с нетрудовыми доходами суды должны повысить качество рассмотрения дел о корыстных преступлениях, а также соответствующих категорий гражданских дел, обеспечить полное возмещение причиненного ущерба за счет виновных, а также взыскания с них в доход государства неосновательно приобретенного.

8. Принять необходимые меры, чтобы по каждому делу выявлялись причины и условия, способствовавшие совершению правонарушений, возникновения споров в области гражданских правоотношений и, при наличии к тому оснований, выносились частные определения в целях устранения таких фактов.

Улучшить качество принимаемых частных определений и осуществлять более строгий и действенный контроль за принятием по ним мер соответствующими должностными лицами.

9. В целях повышения предупредительного и воспитательного воздействия судебных процессов и усиления роли трудовых коллективов в борьбе с правонарушениями практиковать рассмотрение дел в выездных заседаниях с широким участием в разбирательстве дел представителей общественности.

Результаты наиболее актуальных судебных процессов освещать в печати, по радио, телевидению, доводить до сведения трудовых коллективов.

10. Обратить внимание судов на необходимость строгого соблюдения демократического принципа коллегиальности рассмотрения судебных дел, точного выполнения разъяснений Пленума Верховного Суда СССР, содержащихся в постановлении от 3 апреля 1987 года «О соблюдении законодательства, регламентирующего участие народных заседателей в осуществлении правосудия».

11. Считать важнейшей задачей Верховного Суда повышение уровня правосудия в республике. В этих целях усилить надзор за судебной деятельностью, повысить ответственность кассационной и надзорной инстанций за своевременное выявление и устранение нарушений норм процессуального и материального законодательства и других судебных ошибок.

Предъявлять больше требовательности к народным судам в правильном применении законодательства и руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного

Суда Латвийской ССР при разрешении судебных дел. Остро реагировать путем вынесения частных определений на факты нарушения судами закона, на неполноту и недостатки предварительного и судебного следствия.

По каждому факту необоснованного осуждения граждан надлежит тщательно выяснять причины допущенной судебной ошибки и принимать меры к привлечению виновных судей к ответственности.

12. Обратить внимание судебных коллегий Верховного Суда на необходимость повышения организации работы, направленной на обеспечение своевременного и качественного рассмотрения судебных дел по первой инстанции.

Принять меры к дальнейшему повышению качества и культуры рассмотрения дел, с тем чтобы каждое судебное заседание и каждое судебное постановление были образцом организации судебного процесса, неуклонного соблюдения законодательства и требований судебной этики.

13. Судебным коллегиям и структурным подразделениям решительно исключить факты формального отношения к рассмотрению жалоб и заявлений граждан. При этом следует иметь в виду, что обращение граждан является не только поводом для восстановления нарушенных прав и интересов, но и средством выявления недостатков в работе судов, одной из форм непосредственного участия граждан в укреплении законности.

14. Судебным коллегиям усилить работу по оказанию практической помощи народным судам, обращая особое внимание на необходимость регулярного ее оказания вновь избранным судьям. Постоянно изыскивать новые формы такой деятельности с целью выявления и искоренения причин недостатков в работе народных судов.

15. Судебным коллегиям и отделу обобщений судебной практики обеспечить правильное направление судебной практики, единообразное понимание и применение законов при осуществлении правосудия.

В этих целях систематически изучать и обобщать практику применения судами законодательства по отдельным категориям дел, выявлять спорные вопросы и своевременно ставить их на рассмотрение Пленума Верховного Суда. Добиваться, чтобы каждое обобщение положительно влияло на качество отправления судами правосудия.

9. ОБ ИТОГАХ РАБОТЫ ВЕРХОВНОГО СУДА И НАРОДНЫХ СУДОВ ЛАТВИЙСКОЙ ССР ЗА 1988 ГОД И ЗАДАЧАХ НА 1989 ГОД

(Постановление Пленума от 27 марта 1989 года № 1)

Заслушав и обсудив доклад Председателя Верховного Суда Латвийской ССР Г. А. Земрибо, Пленум отмечает, что Верховный Суд, выполняя возложенные на него законом функции выс-

шего судебного органа республики, строит свою работу в соответствии с решениями КПСС о всемерном укреплении социалистической законности и правопорядка, обеспечении охраняемых законом прав граждан и интересов государства, повышении роли судов в утверждении социальной справедливости, формировании социалистического правового государства.

Верховный Суд принимает меры по повышению уровня правосудия, предупреждению правонарушений, усилению борьбы с хищениями государственного и общественного имущества, посягательствами на личную собственность, спекуляцией, взяточничеством, алкоголизмом и наркоманией, совершенствованию работы по оказанию практической помощи народным судам.

В целях восстановления справедливости и ликвидации последствий беззакония рассматриваются дела по реабилитации лиц, необоснованно осужденных в период культа личности.

Принимались меры по улучшению качества разрешения судами споров, возникающих из трудовых, жилищных, брачно-семейных, природоохранных и других отношений.

Осуществляется работа по правовому воспитанию граждан, рассмотрению их жалоб и заявлений, выявлению и устранению причин и условий, способствовавших совершению правонарушений, возникновению споров в области гражданских правоотношений.

Верховный Суд провел значительную работу по изучению и обобщению судебной практики, принял ряд принципиально важных руководящих разъяснений по вопросам правильного применения законодательства, своевременного и законного разрешения судебных дел на основе строгого соблюдения демократических принципов судопроизводства в интересах правового обеспечения перестройки. Постоянно ориентировал суды на необходимость более дифференцированного и справедливого подхода к назначению наказания.

Вместе с тем в деятельности Верховного Суда и судов республики в целом имеются недостатки. Суды медленно решают вопросы, вытекающие из задач перестройки.

При рассмотрении судебных дел в отдельных случаях все еще постановляются необоснованные и незаконные судебные постановления. Не изжиты факты необоснованного осуждения или оправдания граждан, допускаются ошибки в квалификации действий виновных и индивидуализации наказания.

Имеют место случаи, когда гражданские и уголовные дела в народных судах рассматриваются на низком профессиональном уровне с нарушением процессуального и материального законодательства. Отдельные судебные постановления составляются небрежно и немотивированно, вследствие чего они отменяются или изменяются.

Допускаются ошибки при рассмотрении дел в кассационном и надзорном порядке.

Не использованы все возможности в оказании практической помощи народным судам.

Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Принять к сведению доклад Председателя Верховного Суда Латвийской ССР Г. А. Земрибо о том, что Верховный Суд во исполнение решений КПСС свою практическую деятельность направлял на дальнейшее повышение уровня правосудия в республике, усиление влияния на предупреждение правонарушений и укрепление законности, повышение роли судов в защите прав граждан и интересов государства, формирование социалистического правового государства.

2. Обратит внимание судов республики на необходимость повышения уровня судебной деятельности, сосредоточив главное внимание на предупреждении судебных ошибок, претворения в жизнь демократических принципов правосудия и обеспечения строгого соблюдения законодательства при разрешении конкретных дел.

Повысить значение судов в защите политических, личных, трудовых, жилищных и других социально-экономических прав и свобод граждан, в обеспечении сохранности государственного и общественного имущества и личной собственности граждан, интересов предприятий и усилении борьбы с бесхозяйственностью.

3. Обеспечить, чтобы каждый судебный процесс проводился в полном соответствии с требованиями процессуального законодательства, юридической культуры и судебной этики с неукоснительным соблюдением всех демократических принципов судопроизводства.

4. Суды должны иметь в виду, что рассмотрение дел с отступлением от норм закона несовместимо с социалистическим правосудием.

По каждому факту необоснованного осуждения граждан надлежит тщательно выяснять причины допущенной судебной ошибки и принимать решительные меры к исключению таких ошибок в судебной деятельности.

5. Судам необходимо неукоснительно исполнять требование закона о строго индивидуальном подходе к назначению как вида, так и размера уголовного наказания, имея в виду, что несправедливое наказание вследствие его суровости либо мягкости не способствует достижению его целей, снижает эффективность борьбы с преступностью.

6. Судам следует принять эффективные меры по предупреждению правонарушений среди несовершеннолетних, улучшить рассмотрение гражданских и уголовных дел, затрагивающих их интересы. В каждом случае надлежит реагировать на упущения в воспитании подростков в семье, школе, на производстве, в осуществлении контроля за поведением несовершеннолетних правонарушителей. При определении меры наказания обращать особое внимание на возможности перевоспитания несовершеннолетнего без изоляции его от общества.

7. Суды должны усилить внимание к рассмотрению гражданских дел по разрешению споров, возникающих из трудовых, жилищных и других отношений, затрагивающих социально-экономи-

ческие права граждан. Остро реагировать на факты ущемления этих прав.

8. Судам надлежит последовательно использовать силу закона в борьбе с извлечениями нетрудовых доходов как при рассмотрении уголовных дел о хищениях, взяточничестве, спекуляции и других корыстных преступлениях, так и соответствующих категорий гражданских дел; обеспечить полное возмещение причиненного ущерба за счет виновных, а также взыскания с них в доход государства неосновательно приобретенного.

9. По каждому судебному делу суды должны выявлять причины и условия, способствовавшие совершению правонарушений, возникновению споров в области гражданских правоотношений, и принимать меры к их устранению.

10. С целью привлечения внимания и активизации общественности на предупреждение правонарушений, оказания позитивного воздействия на формирование правосознания возможно большего круга граждан судам необходимо наиболее актуальные дела рассматривать в выездных заседаниях, результаты судебных процессов освещать в печати, по радио и телевидению, доводить до сведения трудовых коллективов.

11. Судебным коллегиям Верховного Суда предъявлять больше требовательности к народным судам в правильном применении законодательства и руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР при разрешении судебных дел.

Активизировать работу по оказанию практической помощи народным судам, изыскивать новые формы такой деятельности.

12. Совершенствовать надзор за судебной деятельностью, повысить ответственность кассационной и надзорной инстанции за своевременное выявление и устранение нарушений закона и других ошибок. Обеспечить внимательное и оперативное рассмотрение жалоб по судебным делам, остро и принципиально реагировать на нарушения законности, случаи вынесения необоснованных решений и приговоров, незаконного привлечения к ответственности граждан.

13. Судебным коллегиям и отделу обобщений Верховного Суда:

13.1. осуществлять глубокое изучение и обобщение судебной практики своевременно ориентировать суды по наиболее сложным и актуальным вопросам применения законодательства в условиях дальнейшей демократизации жизни общества и осуществления экономической реформы, реализации Закона СССР «О порядке обжалования в суд неправомερных действий должностных лиц, ущемляющих права граждан». Повысить качество руководящих разъяснений, добиваться большей действенности контроля за их выполнением;

13.2. с целью создания правовой основы социалистического правового государства активно участвовать в обсуждении и разработке законодательных актов всесоюзного и республиканского значения.

II. РУКОВОДЯЩИЕ РАЗЪЯСНЕНИЯ ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА ЛАТВИЙСКОЙ ССР ПО ГРАЖДАНСКИМ ДЕЛАМ

ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО ПРАВО СОБСТВЕННОСТИ

10. О СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ ПО ДЕЛАМ ОБ ОСВОБОЖДЕНИИ ИМУЩЕСТВА ОТ АРЕСТА (ИСКЛЮЧЕНИИ ИЗ ОПИСИ)

(Постановление Пленума от 24 июня 1974 года № 1 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 14 февраля 1977 года № 3 и от 11 февраля 1980 года № 3)

Обсудив итоги обобщения судебной практики судов республики по гражданским делам об освобождении имущества от ареста, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что практика судов республики по рассмотрению дел этой категории в основном является правильной.

Вместе с тем изучение судебной практики показывает, что некоторыми народными судами недооценивается значение дел данной категории. Это приводит к тому, что ими допускаются серьезные недостатки и ошибки, вследствие которых не всегда обеспечивается защита прав и законных интересов государственных, кооперативных и общественных организаций и граждан.

Отдельные суды удовлетворяют иски с нарушением принципа допустимости доказательств, неправильно определяют размер доли имущества, принадлежащего должнику, не выясняют и не учитывают, какое имущество осталось неопианным, не изучают материалы уголовного дела, не всегда требуют копии или выписки из приговоров, необоснованно рассматривают дела без участия ответчика.

В целях устранения имеющихся недостатков и улучшения работы судов по рассмотрению гражданских дел об освобождении имущества от ареста Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на то, что одним из основных условий, обеспечивающих своевременное и правильное разрешение дел об освобождении имущества от ареста, является строгое выполнение требований ст. 436 ГПК Латвийской ССР и постановления Пленума Верховного Суда СССР от 31 марта 1978 года № 4 «О применении законодательства при рассмотрении судами дел об освобождении имущества от ареста (исключении из описи)».

(В редакции постановления Пленума от 11 февраля 1980 года № 3.)

При рассмотрении таких дел суды должны тщательно исследовать и проверять все обстоятельства, имеющие значение для разрешения спора, не допуская случаев как необоснованного освобождения имущества от ареста, так и неправильного отказа в иске.

2. Иск третьего лица об освобождении имущества от ареста, в котором оспаривается право собственности должника на имущество, подлежит рассмотрению в суде по правилам искового производства. Это относится, в частности, и к случаям, когда производится возмещение причиненного ущерба по приговору или решению суда, а также когда в приговоре суда по уголовному делу признано, что имущество должно быть конфисковано как дополнительная мера наказания или в связи с тем, что имущество являлось орудием преступления.

В случае нарушения судебным исполнителем при производстве ареста имущества требований норм ГПК Латвийской ССР, в том числе Перечня имущества, на которое не может быть обращено взыскание по исполнительным документам (Приложение № 1 к ГПК Латвийской ССР), и Инструкции о порядке исполнения судебных решений, что является основанием для отмены ареста, независимо от принадлежности имущества должнику или другим лицам, заявления должника и этих лиц об отмене ареста необходимо рассматривать суду не в порядке искового производства, а в порядке ст. 435 ГПК Латвийской ССР, как жалобы на действия судебного исполнителя. В таком же порядке следует рассматривать заявление о неправильной оценке судебным исполнителем имущества должника.

Согласно п. 11 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 29 сентября 1953 года № 7¹ (в редакции постановления Пленума от 14 марта 1963 года № 1) все жалобы на неправильное исполнение приговора в части конфискации имущества, а равно все сомнения и вопросы, возникающие по этому поводу и не связанные с предъявлением гражданского иска, разрешаются судом, вынесшим приговор, или судом по месту исполнения приговора в порядке ст. 373—374 УПК Латвийской ССР. (В редакции постановления Пленума от 11 февраля 1980 года № 3.)

3. В целях обеспечения более полного исследования всех обстоятельств дела и правильного его разрешения судами следует добиваться участия в деле представителей ответчиков: организаций-взыскателей или финансового отдела исполнительного комитета местного Совета народных депутатов, если арест на имущество наложен в связи с конфискацией. Суды должны своевременно направлять ответчикам повестки и копии искового заявления, чтобы предоставить им возможность подготовиться к защите своих интересов. При установлении фактов уклонения указанных

¹ В Постановлении Пленума Верховного Суда СССР от 29 сентября 1953 года № 7 «О судебной практике по применению конфискации имущества» внесены изменения постановлениями Пленума от 14 марта 1963 года № 1, от 24 июня 1968 года № 7 и от 29 августа 1980 года № 7.

ответчиков от участия в деле необходимо об этом доводить до сведения вышестоящих организаций и органов.

Если ответчик-должник осужден и находится в исправительно-трудовом учреждении, следует своевременно направить администрации учреждения повестку и копию искового заявления для ответчика с просьбой о вручении этих документов и разъяснении ему права представить суду письменные объяснения и доверить другому лицу представлять его интересы в суде.

4. При подготовке дела по иску об освобождении имущества от ареста к судебному разбирательству судья обязан:

а) приостановить исполнительное производство в части оспариваемого имущества на основании п. 4 ст. 369 ГПК Латвийской ССР, если арест наложен судебным исполнителем;

б) при необходимости ознакомиться с материалами уголовного дела и приобщить отдельные выписки из него к гражданскому делу;

в) в случае необходимости вызвать в судебное заседание в качестве свидетелей судебного исполнителя и понятых, участвовавших при составлении акта описи имущества.

До назначения дела к судебному разбирательству судья в соответствии со ст. 145 ГПК Латвийской ССР должен предложить сторонам представить необходимые по делу доказательства или истребовать их по собственной инициативе.

К таким доказательствам по делам об освобождении имущества от ареста, в частности, относятся:

а) копия приговора или выписка из него либо решение суда по делу, в связи с которым наложен арест на имущество.

Выписка из резолютивной части приговора или решения суда не может заменить указанных документов;

б) копия акта или протокола описи имущества;

в) документ о том, не является ли имущество, на которое наложен арест, собственностью колхозного или единоличного крестьянского двора, если должник проживает в сельской местности.

5. Суды не вправе отказывать в принятии искового заявления об освобождении имущества от ареста на том основании, что уголовное дело, в связи с которым на имущество наложен арест, не рассмотрено.

Однако, если суд признает, что дело об освобождении имущества от ареста не может быть рассмотрено до разрешения уголовного дела, суд обязан приостановить производство по делу на основании п. 4 ст. 216 ГПК Латвийской ССР.

6. При решении вопроса об освобождении от ареста имущества, составляющего долю супруга-должника или долю члена колхозного или единоличного крестьянского двора в общей совместной собственности, суд должен исходить из равенства долей супругов (ст. 20 и 23 КоБС Латвийской ССР), а также всех членов двора, включая несовершеннолетних и нетрудоспособных (ст. 132 ГК Латвийской ССР). Суд может отступить от равенства долей

супругов либо уменьшить долю трудоспособного члена двора лишь при наличии оснований, предусмотренных ст. 21 КоБС Латвийской ССР и ч. 3 ст. 132 ГК Латвийской ССР, специально мотивируя это в решении.

При определении размера доли супруга и члена двора следует учитывать все имущество, находящееся в общей совместной собственности, в том числе имущество, не подвергнутое аресту и оставленное в пользование супруга и членов семьи или двора должника, за исключением имущества, указанного в п. 10 Перечня имущества, на которое не может быть обращено взыскание по исполнительным документам, когда производится конфискация доли должника в совместном имуществе колхозного двора или единоличного крестьянского хозяйства.

Доля должника в общей совместной собственности должна быть определена и на нее обращено взыскание независимо от того, приобретено ли имущество до или после совершения им преступления.

7. В тех случаях, когда стороны по гражданскому делу об освобождении имущества от ареста ссылаются на обстоятельства, которые по закону могут быть подтверждены лишь письменными доказательствами, суд не вправе решение обосновать свидетельскими показаниями (ст. 44, 248, 275, 285, 292, 422 и другие статьи ГК Латвийской ССР).

Суд не вправе удовлетворить иск об освобождении имущества от ареста по мотивам, что взыскание задолжности может быть обращено на заработную плату, если отсутствуют основания, предусмотренные ст. 400 ГПК Латвийской ССР.

Обратить внимание судов на то, что требование других лиц, не являющихся участниками совместной собственности с должником, о замене имущества, подлежащего конфискации по приговору суда, денежной суммой, равной стоимости этого имущества, не подлежит удовлетворению. (Абзац изложен в редакции постановления Пленума от 14 февраля 1977 года № 3.)

8. Суды должны иметь в виду, что не может быть принято во внимание заявление представителя финансового отдела исполнительного комитета местного Совета народных депутатов организации, в пользу которой производится взыскание, о признании иска, если у него на то не имеется специального полномочия в письменной форме (ст. 46 ГПК Латвийской ССР).

Согласно ст. 35 ГПК Латвийской ССР суд может принять только такое признание иска ответчиком, которое не противоречит закону или не нарушает чьи-либо права и охраняемые законом интересы.

9. При установлении случаев растраты, отчуждения или сокрытия, а также подмены хранителем описанного имущества суд должен возбуждать уголовное дело по признакам ст. 178 УК Латвийской ССР или сообщать об этом прокурору.

В отдельных случаях, если это не ущемляет интересы взыскателя и вышеуказанные незаконные действия совершены истцом, который является участником общей собственности с должником,

суд вправе при разрешении спора зачесть в долю истца стоимость растраченного, отчужденного, сокрытого или подмененного им имущества.

10. При рассмотрении дел судам необходимо обращать внимание на соблюдение судебными исполнителями требований закона и Инструкции о порядке исполнения судебных решений при наложении ареста на имущество, а также на качество протоколов об аресте имущества, составленных следователями и работниками дознания, и соответствующим образом реагировать на выявленные нарушения и недостатки.

11. Обратить внимание судов на то, что по искам об освобождении имущества от ареста государственная пошлина не определяется из стоимости отыскиваемого имущества, а взимается в соответствии с п. 8 ст. 80 ГПК Латвийской ССР.

В случае удовлетворения иска об освобождении имущества от ареста истцу следует возместить из средств бюджета понесенные им судебные расходы (ч. 3 ст. 94 ГПК Латвийской ССР).

12. Признать утратившим силу постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 26 декабря 1964 года № 6 «О выполнении народными судами Латвийской ССР постановления Пленума Верховного Суда СССР от 19 марта 1948 года «О судебной практике по делам об исключении имущества из описи».

**11. О ВЫПОЛНЕНИИ СУДАМИ РЕСПУБЛИКИ ПОСТАНОВЛЕНИЙ
ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА СССР ОТ 31 МАРТА 1978 ГОДА
И ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА ЛАТВИЙСКОЙ ССР
ОТ 24 ИЮНЯ 1974 ГОДА ПО ДЕЛАМ ОБ ОСВОБОЖДЕНИИ
ИМУЩЕСТВА ОТ АРЕСТА**

(Постановление Пленума от 24 сентября 1984 года № 3)

Рассмотрев материалы обобщения судебной практики по гражданским делам об освобождении имущества от ареста, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что законность и обоснованность решений по делам этой категории во многом способствует реальному возмещению ущерба, причиненного государственным и общественным организациям преступлениями и другими правонарушениями, а также эффективности применения такой меры наказания, как конфискация имущества. Народные суды республики стали более внимательно относиться к рассмотрению этих дел и в основном правильно их разрешают.

Вместе с тем Пленум отмечает, что еще допускаются случаи необоснованного удовлетворения исков. Изучение дел показывает, что судами республики по ряду дел допущены существенные нарушения закона и указаний постановлений Пленумов Верховного Суда СССР и Латвийской ССР, недостаточно проводится подготовка дел к судебному разбирательству, не всегда тщательно выясняются фактические обстоятельства и дается надлежащая

оценка доказательств, часто решения поверхностно мотивированы и выводы суда основаны лишь на объяснениях истцов.

В отдельных случаях суды не привлекают по делу надлежащего ответчика — организацию, которой причинен ущерб, и рассматривают дело как иск к финансовому отделу исполнительного комитета местного Совета народных депутатов, хотя конфискация имущества не была применена либо наряду с конфискацией имущества подлежал возмещению причиненный ущерб.

Нередко дела рассматриваются без участия ответчиков при отсутствии сведений о том, что они были извещены о времени рассмотрения дела.

Отдельные народные судьи не соблюдают требование п. 4 ст. 369 ГПК Латвийской ССР, согласно которому при принятии к рассмотрению заявления об освобождении имущества от ареста исполнительное производство подлежит обязательному приостановлению. После отказа в иске полностью или частично не выносятся определения о возобновлении исполнительного производства.

Народные суды недостаточно реагируют на факты несвоевременного наложения ареста на имущество органами следствия либо дознания, неполноты актов описи имущества, неправильной оценки стоимости описанного имущества, а также непринятия мер к обеспечению сохранности имущества, на которое наложен арест. Суды не принимают частные определения о привлечении виновных лиц к ответственности за несохранение описанного имущества.

В целях устранения выявленных недостатков Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов республики на имеющиеся еще серьезные недостатки в рассмотрении гражданских дел об освобождении имущества от ареста и на необходимость неукоснительного соблюдения всех требований ст. 436 ГПК Латвийской ССР и постановлений Пленума Верховного Суда СССР от 31 марта 1978 года «О применении законодательства при рассмотрении судами дел об освобождении имущества от ареста (исключении из описи)» и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 24 июня 1974 года «О судебной практике по делам об освобождении имущества от ареста (исключении из описи)».

2. Разъяснить народным судам, что приостановление реализации имущества является мерой обеспечения иска (п. 4 ст. 138 ГПК Латвийской ССР и должно применяться независимо от заявления истца. Исполнительное производство приостанавливается до вступления в законную силу решения суда об отказе в удовлетворении иска, поэтому в соответствии с ч. 2 ст. 371 ГПК Латвийской ССР исполнительное производство должно быть возобновлено по заявлению взыскателя или по инициативе судьи после устранения обстоятельств, вызвавших его приостановление.

3. Судам следует иметь в виду, что разъяснение о том, что сам должник (осужденный) не вправе обращаться с иском об освобождении имущества от ареста, неприменимо к случаям, когда он выступает в суде на основании ст. 49 ГПК Латвийской ССР

как законный представитель своих несовершеннолетних детей и предъявляет иск от их имени об освобождении от ареста принадлежащего им имущества.

4. До назначения дела к судебному разбирательству судья обязан выяснить, кто является надлежащими ответчиками по делу, и привлечь их к участию в процессе. При этом следует учитывать, что по установленной законом очередности исполнения конфискации имущества производится после удовлетворения других предъявленных к осужденному требований имущественного характера, поэтому наряду с финансовым отделом должны быть привлечены в качестве ответчиков организация или гражданин, которым причинен ущерб.

5. Установив нарушения закона при наложении ареста на имущество, суд должен обсудить вопрос о вынесении частного определения для устранения и предупреждения выявленных нарушений.

6. Рекомендовать председателям народных судов проводить специализацию по делам этой категории дел и регулярно изучать практику рассмотрения исков об освобождении имущества от ареста.

7. Членам Верховного Суда Латвийской ССР при участии в проверках и оказании практической помощи в народных судах обращать особое внимание на правильное рассмотрение судами дел об освобождении имущества от ареста.

8. Принять к сведению, что результаты обобщения судебной практики обсуждены с народными судьями республики на зональных семинарских занятиях, подготовлен и разослан в народные суды республики обзор судебной практики.

12. О НЕКОТОРЫХ ВОПРОСАХ ПРИМЕНЕНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ЛАТВИЙСКОЙ ССР ПО ДЕЛАМ О ПРАВЕ ЛИЧНОЙ СОБСТВЕННОСТИ НА СТРОЕНИЯ

(Постановление Пленума от 26 ноября 1974 года № 2 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 27 сентября 1982 года № 7, от 28 марта 1983 года № 3 и от 28 марта 1988 года № 3)

Изучение судебной практики по делам о праве личной собственности на строения показало, что суды Латвийской ССР в основном правильно разрешают дела этой категории.

Наряду с этим при рассмотрении отдельных дел указанной категории допускаются ошибки. Не всегда соблюдаются требования постановления Пленума Верховного Суда СССР по делам о личной собственности на строения.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1988 года № 3.)

В судебной практике возникает также ряд вопросов о правильном применении законодательства Латвийской ССР.

При рассмотрении дел о безвозмездном изъятии самовольно возведенных строений суды не всегда правильно применяют нормы

гражданского кодекса республики. При разрешении иных споров, выявив факты самовольного строительства, суды республики не всегда об этом сообщают исполнительным комитетам местных Советов для принятия соответствующих мер.

При определении долей в общей совместной собственности и установлении порядка пользования помещениями в отдельных случаях не учитываются законные интересы участников общей совместной собственности.

При подготовке к судебному разбирательству дел о праве личной собственности на строения народными судами не всегда своевременно истребуются необходимые документы и другие доказательства.

В целях устранения отмеченных недостатков и правильного применения норм материального и процессуального права при рассмотрении дел указанной категории Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет дать судам следующие разъяснения:

1. При рассмотрении гражданских дел о праве личной собственности на строения суды должны строго руководствоваться гражданским, семейным и земельным законодательством Союза ССР и Латвийской ССР по этому вопросу и разъяснениями постановления Пленума Верховного Суда СССР от 31 июля 1981 года № 4 «О судебной практике по разрешению споров, связанных с правом личной собственности на жилой дом».

(В редакции постановления Пленума от 27 сентября 1982 года № 7.)

(Пункт 2 признан утратившим силу постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 3.)

3. При разрешении спора о праве собственности между участниками строительства жилого дома, когда строительство дома не завершено, суд вправе требования других участников строительства к застройщику об определении долей в недостроенном жилом доме отклонить, если продолжение совместного строительства жилого дома невозможно вследствие возникших взаимоотношений участников строительства, учитывая при этом степень возведения жилого дома. В таком случае в пользу указанных участников строительства взыскивается денежная компенсация.

В случае смерти индивидуального застройщика недостроенный жилой дом переходит в собственность наследников. При отсутствии соглашения между наследниками о совместном строительстве или о разделе наследства суд вправе признать право собственности на недостроенный жилой дом за одним или несколькими наследниками и взыскать соответствующую компенсацию другим наследникам за долю последних в наследстве.

4. Суд может признать право собственности на недостроенный жилой дом за супругом индивидуального застройщика, если того требуют заслуживающие внимания интересы этого супруга и совместное продолжение строительства стало невозможным вследствие взаимоотношений супругов, учитывая при этом степень возведения жилого дома.

5. При разрешении дел по искам исполнительных комитетов Совета народных депутатов о безвозмездном изъятии самовольно возведенного строения (ч. 2 ст. 109 ГК Латвийской ССР) суды должны рассмотреть обоснованность заявленного требования, но не вправе разрешить вопрос о целесообразности сноса исполкомом строения вместо зачисления его в фонд местного Совета народных депутатов.

Суды должны иметь в виду, что объектом самовольного строительства может быть не только жилой дом, но и любое строение.

При наличии факта самовольного строительства части строения (пристройка, надстройка) изъятию и зачислению в фонд местного Совета народных депутатов подлежит лишь эта часть строения.

6. Нарушение индивидуальным застройщиком требований ст. 247 ГК Латвийской ССР, предусматривающей обязательное истребование согласия исполнительного комитета местного Совета народных депутатов на отчуждение недостроенного жилого дома, влечет за собой недействительность сделки.

В случае, если жилой дом на основании такой сделки построен лицом, не являющимся индивидуальным застройщиком, дом может быть изъят по иску исполнительного комитета местного Совета народных депутатов на основании ст. 109 ГК Латвийской ССР.

7. Лицо, не состоящее с индивидуальным застройщиком в браке, но имеющее с последним фактически брачные отношения и участвующее в строительстве жилого дома, вправе требовать признания права собственности на долю в доме, которая устанавливается соответственно его личному вкладу в строительство (ст. 116 ГК Латвийской ССР), с соблюдением требований, указанных в пп. 5 и 6 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 31 июля 1981 года № 4 «О судебной практике по разрешению споров, связанных с правом личной собственности на жилой дом».

(В редакции постановления Пленума от 27 сентября 1982 года № 7.)

8. В случае спора о размере компенсации участнику общей собственности судам следует исходить из действительной стоимости жилого дома на момент его разрешения. Действительная стоимость дома должна определяться соответствующими специалистами с учетом розничных цен на строительные материалы, тарифов на их перевозку, затрат по оплате рабочей силы применительно к расценкам, существующим в данной местности, степени износа дома, а также других обстоятельств, имеющих значение для правильной оценки дома (его месторасположение, благоустройство и т. д.).

(В редакции постановления Пленума от 27 сентября 1982 года № 7.)

9. При разделе жилого дома между супругами судам следует учитывать, что содействие третьих лиц одному из супругов в

строительстве жилого дома само по себе не влечет за собой увеличение доли этого супруга в праве собственности.

Обязательства в отношении третьих лиц, оказавших помощь одному из супругов в строительстве жилого дома, также не влекут за собой увеличение доли этого супруга в праве собственности на жилой дом. В силу ч. 2 ст. 24 КоБС Латвийской ССР, предусматривающей ответственность супругов по обязательствам одного из них, если полученное по обязательству использовано в интересах всей семьи, обязанности перед третьими лицами по такому обязательству при разделе жилого дома могут быть соответственно распределены между супругами, если в законе или в договоре не предусмотрено иное.

Доля одного из супругов может быть увеличена, если этим супругом в строительство вложены средства, составляющие его отдельную личную собственность (средства, полученные по наследству, по договору дарения, добрачное имущество).

10. В случае изменения долей в общей долевой собственности на дом по основаниям, предусмотренным ст. 126 ГК Латвийской ССР, суды при определении новых долей должны учесть полезную площадь жилого дома до и после совершения перестройки или надстройки.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1988 года № 3.)

Любой из участников общей долевой собственности вправе требовать изменения доли на дом по основаниям, указанным в ст. 126 ГК Латвийской ССР.

Отказ одного участника общей собственности дать согласие другому участнику произвести перестройку, пристройку или надстройку может быть оспорен в суде. В случае, если суд по требованию одного участника общей собственности разрешил произвести пристройку, перестройку или надстройку, участник общей долевой собственности вправе требовать изменения долей в общей долевой собственности по основаниям, предусмотренным ст. 126 ГК Латвийской ССР.

Возведение подсобных (хозяйственных) построек одним из участников общей собственности не является основанием для увеличения доли этому участнику общей собственности, а может лишь создать преимущество в пользовании этой постройкой.

11. Жилой дом, являющийся личной собственностью одного из супругов, может быть признан общей совместной собственностью супругов, если будет установлено, что в течение брака были произведены вложения, значительно увеличившие стоимость дома (капитальный ремонт, достройка, переоборудование и т. п.).

12. Суды должны иметь в виду, что при реальном разделе жилого дома (ст. 122 ГК Латвийской ССР) право общей долевой собственности прекращается; выделенные реальные части дома образуют самостоятельные объекты права собственности; каждый из бывших участников общей долевой собственности является самостоятельным собственником выделенной ему доли, и в отношении этой части дома ему полностью принадлежит право владе-

ния, пользования; право преимущественной покупки бывших участников общей долевой собственности не сохраняется.

Исходя из этого, суды вправе произвести реальный раздел жилого дома, состоящего из двух или более жилых строений, если каждое из них может быть выделено в самостоятельный объект права собственности с закреплением за этим строением самостоятельного земельного участка. В отдельных случаях суды вправе произвести реальный раздел обособленных частей одного строения, если полностью обеспечено раздельное использование этих частей для проживания (отсутствуют помещения, находящиеся в общем пользовании) и за этими частями дома возможно закрепить самостоятельный земельный участок.

В случае несоответствия стоимости новых самостоятельных объектов прежним долям участников общей собственности между ними производится компенсирование разницы, исходя из действительной стоимости строения. При реальном разделе соблюдение требований ст. 106 ГК Латвийской ССР, предусматривающей, что в личной собственности гражданина может находиться один жилой дом или часть одного дома и предельный размер жилого дома или его части не должен превышать ста тридцати квадратных метров полезной площади, является обязательным.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1933 года № 3.)

13. Разъяснить судам, что при определении порядка пользования домом, принадлежащим нескольким гражданам, право общей долевой собственности не прекращается, а за ее участниками закрепляются определенные помещения дома (жилые и подсобные) для пользования; эти помещения дома не являются самостоятельными объектами права собственности, таким объектом является дом в целом; владение, пользование и распоряжение общей долевой собственностью производится по согласию всех ее участников; право преимущественной покупки остальных участников общей собственности сохраняется.

При определении порядка пользования помещениями между участниками общей долевой собственности учитывается жилая площадь, которую следует распределить соразмерно долям собственников. Замена жилой площади вспомогательными помещениями без согласия собственников не допускается.

14. Порядок пользования жилым домом, установленный решением суда, может быть предметом нового спора в суде, если новый иск предъявляется по другим основаниям, в частности, когда истцом представляется проект перепланировки помещений, целью которого является установление порядка пользования в соответствии с размерами идеальных долей собственников дома или изоляции помещений.

Пристройка, перестройка, надстройка и перепланировка жилого дома допускается при наличии проекта и разрешения исполнительного комитета местного Совета народных депутатов.

Распределение расходов по перепланировке жилого дома в случае спора об этом между собственниками производится судом.

15. При разрешении споров между участниками общей долевой собственности о порядке пользования земельным участком суды должны учитывать, что согласно ст. 89 Земельного кодекса Латвийской ССР каждый участник общей долевой собственности вправе пользоваться земельным участком пропорционально его доле собственности на дом.

16. Обратить внимание судов на необходимость проведения особо тщательной подготовки этих дел к судебному разбирательству, чтобы обеспечить своевременное и правильное разрешение споров. При установлении фактов самовольного строительства или других нарушений законности сообщать об этом соответствующим организациям или должностным лицам для принятия мер.

ЖИЛИЩНОЕ ПРАВО

13. О ПРАКТИКЕ ПРИМЕНЕНИЯ СУДАМИ ЖИЛИЩНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ЛАТВИЙСКОЙ ССР

(Постановление Пленума от 8 апреля 1985 года № 4 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 29 декабря 1986 года № 5 и от 28 марта 1988 года № 3)

В соответствии со ст. 44 Конституции СССР и ст. 42 Конституции Латвийской ССР граждане имеют право на жилище. Это право обеспечивается развитием и охраной государственного и общественного жилищного фонда, содействием кооперативному и индивидуальному жилищному строительству.

Большое значение для реализации этого конституционного права граждан имеет правильное толкование и применение норм жилищного законодательства.

Обобщение судебной практики показало, что народные суды в основном правильно разрешают жилищные споры, хотя при применении отдельных правовых норм не имеется единства, что приводит к ошибкам при рассмотрении дел.

В целях устранения выявленных недостатков и обеспечения правильного и единообразного применения законодательства, регулирующего жилищные правоотношения, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Разрешая жилищные споры, суды должны руководствоваться Основами жилищного законодательства Союза ССР и союзных республик, Жилищным кодексом Латвийской ССР, Гражданским кодексом Латвийской ССР, Положением о порядке учета граждан, нуждающихся в улучшении жилищных условий, и предоставления жилых помещений в Латвийской ССР, утвержденным постановлением № 722 Совета Министров Латвийской ССР и Латвийского республиканского совета профессиональных союзов от 23 декабря 1983 года, постановлением Совета Министров Латвийской ССР № 665 от 5 ноября 1984 года «О списке предприятий, учреждений и организаций важнейших отраслей народного хозяйства, из домов которых допускается выселение в судебном порядке с предоставле-

нием другого жилого помещения рабочих и служащих, прекративших трудовые отношения в связи с увольнением по собственному желанию без уважительных причин или за нарушение трудовой дисциплины, или за совершение преступления» и другими нормативными актами, а также разъяснениями, данными в постановлении Пленума Верховного Суда СССР от 9 декабря 1982 года № 8 «О практике применения судами Основ жилищного законодательства Союза ССР и союзных республик»¹.

2. В силу ст. 26 Гражданского процессуального кодекса Латвийской ССР судам подведомственны дела по спорам, возникающим из жилищных правоотношений, в том числе:

2.1. о предоставлении нанимателю освободившегося жилого помещения, расположенного в квартире, где он проживает, если компетентным органом в этом отказано, в случаях, предусмотренных ч. 3 ст. 49 и ст. 55 Жилищного кодекса Латвийской ССР или п. 50 Положения о порядке учета граждан, нуждающихся в улучшении жилищных условий, и предоставления жилых помещений в Латвийской ССР;

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1988 года № 3.)

2.2. о предоставлении жилых помещений в домах, построенных с трудовым участием рабочих и служащих, если между гражданином и предприятием заключен договор, по которому работник обязуется своим трудом участвовать в возведении дома, а предприятие — по окончании строительства предоставить ему жилое помещение;

2.3. о выдаче ордера на жилое помещение, предоставленное по совместному решению администрации предприятия, учреждения, организации или органа кооперативной, профсоюзной и иной общественной организации и профсоюзного комитета, в случаях, предусмотренных ст. 52, 53 Жилищного кодекса Латвийской ССР, когда принятое решение не требует утверждения исполнительным комитетом местного Совета народных депутатов (в домах, построенных за счет средств фонда социального развития предприятия, объединения, организации, переведенных на полный хозяйственный расчет и самофинансирование, либо относящихся к общественному жилому фонду), но исполком отказывает в выдаче ордера;

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1988 года № 3.)

2.4. о выселении из общежития лиц, которым оно было предоставлено в связи с работой или учебой (ст. 125 Жилищного кодекса Латвийской ССР), а также о переселении в другие жилые помещения того же или другого общежития (п. 12 Примерного положения об общежитиях).

3. Согласно п. 1 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 9 декабря 1982 года «О практике применения судами Основ жилищного законодательства Союза ССР и союзных рес-

---

¹ Ныне постановление Пленума Верховного Суда СССР от 3 апреля 1987 года № 2 «О практике применения судами жилищного законодательства».

публик»¹ суды не вправе рассматривать требования, разрешение которых отнесено к компетенции иных органов, как, например:

3.1. о предоставлении нанимателю в постоянное пользование другого благоустроенного жилого помещения в связи с капитальным ремонтом дома, когда занимаемое жилое помещение сохраняется или по размеру существенно не изменяется, ибо данный вопрос может решаться только по соглашению сторон (ч. 2 ст. 95 Жилищного кодекса Латвийской ССР);

3.2. по требованиям к исполнительному комитету местного Совета народных депутатов о разрешении нанимателю произвести переоборудование или перепланировку занимаемых им жилых и подсобных помещений (ст. 101 Жилищного кодекса Латвийской ССР);

3.3. о выселении лиц по основанию самоуправного занятия жилого помещения в домах государственного и общественного жилищного фонда, несмотря на то, что прокурором отказано в выдаче санкции на выселение в административном порядке (ч. 2 ст. 104 Жилищного кодекса Латвийской ССР). В этих случаях суд вправе рассматривать иск о выселении по другим основаниям, отнесенным законом к его компетенции.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1988 года № 3.)

4. При решении вопроса о том, подлежит ли удовлетворению требование о предоставлении жилого помещения в порядке ч. 2 ст. 55 Жилищного кодекса Латвийской ССР, следует иметь в виду, что освободившееся изолированное помещение может быть передано в пользование проживающего в квартире нанимателя, имеющего жилую площадь менее установленной ст. 47 настоящего кодекса нормы на одного человека (с учетом также права на дополнительную жилую площадь), при отсутствии в квартире лиц, менее обеспеченных жилой площадью по размеру и нуждающихся в улучшении жилищных условий.

Лица, указанные в ч. 2 ст. 55 Жилищного кодекса Латвийской ССР, имеют право на получение освободившегося в квартире жилого помещения и в случаях, предусмотренных ст. 54 того же Кодекса.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1988 года № 3.)

5. За лицом, не состоящим с нанимателем или членом его семьи в браке и не указанным в ч. 1 и 2 ст. 63 Жилищного кодекса Латвийской ССР, самостоятельное право на занимаемое жилое помещение может быть признано судом лишь в том случае, если будет установлено, что оно вселилось и проживает не на правах поднанимателя или временного жильца, а с целью создания семейно-брачных отношений с нанимателем или членом его семьи и не имеет права на другое жилое помещение. При этом

¹ Ныне п. 1 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 3 апреля 1987 года № 2 «О практике применения судами жилищного законодательства».

суду надлежит учитывать другие конкретные обстоятельства дела (наличие детей, длительность проживания и т. п.).

6. В соответствии со ст. 64 Жилищного кодекса Латвийской ССР наниматель и члены его семьи вправе в установленном порядке вселить в занимаемое ими жилое помещение других членов семьи. Под установленным порядком вселения следует понимать также соблюдение существующих в данной местности правил прописки граждан. При рассмотрении спора о праве на жилое помещение суду необходимо выяснять причины отсутствия прописки. Если установленный порядок вселения не был соблюден вследствие необоснованных действий административных органов или по другим причинам, то это обстоятельство не может служить основанием для отказа в иске о признании права на жилое помещение.

Лицо, вселенное в жилое помещение с соблюдением требований ст. 86 и 91 Жилищного кодекса Латвийской ССР без самостоятельного права на жилое помещение, но впоследствии ставшее членом семьи нанимателя, вправе предъявить в суде иск о признании за ним права на жилое помещение.

Согласие совершеннолетних членов семьи нанимателя на вселение в жилое помещение членов семьи и других граждан может быть выражено в любой форме — устной, письменной и посредством поведения.

7. При применении ст. 69, 70 и 71 Жилищного кодекса Латвийской ССР суду следует иметь в виду:

7.1. вынужденное непроживание лица в жилом помещении вследствие препятствования ему в этом со стороны наймодателя, нанимателя или членов его семьи дает основание для продления шестимесячного срока сохранения права на жилое помещение;

7.2. при установлении, что наниматель или члены его семьи не проживают в жилом помещении без уважительных причин более шести месяцев, сам по себе факт внесения квартирной платы, нахождения в помещении имущества, а также наличие прописки не исключают утраты права пользования жилым помещением;

7.3. согласно ст. 69 Жилищного кодекса Латвийской ССР при временном отсутствии нанимателя или членов его семьи за ними сохраняется жилое помещение в течение шести месяцев. Возвращение нанимателя (или членов его семьи), отсутствовавшего свыше шести месяцев без уважительных причин до предъявления к нему иска об утрате права пользования жилым помещением, не является бесспорным основанием к отказу в иске и должно учитываться и оцениваться в совокупности со всеми другими собранными по делу доказательствами;

7.4. положения, предусматривающие сохранение права пользования жилым помещением за временно отсутствующими гражданами, подлежат применению также к нанимателю и членам семьи, проживающим в домах, принадлежащих жилищно-строительным кооперативам или гражданам на праве личной собственности.

8. В предусмотренных ст. 74 Жилищного кодекса Латвийской ССР случаях за нанимателем и членом его семьи сохраняется право на жилое помещение на основании охранного свидетельства, которое должно оформляться не позднее шести месяцев со дня выезда.

Если гражданин, имеющий право на бронирование жилого помещения, не сделал этого по уважительным причинам, суд может признать за ним право на прежнее жилое помещение.

9. Обмен жилыми помещениями допускается как путем взаимной передачи каждой из сторон по договору отдельного жилого помещения, так и путем передачи отдельного жилого помещения взамен части жилого помещения без заключения самостоятельного договора найма жилого помещения, если вселяющееся в порядке обмена лицо в силу ст. 63 Жилищного кодекса Латвийской ССР может быть признано членом семьи проживающего в этом жилом помещении нанимателя. Лица, указанные в ст. 63 Жилищного кодекса Латвийской ССР, в случае объединения в одну семью вправе произвести обмен своих жилых помещений на одно общее помещение с заключением с одним из них единого договора найма жилого помещения.

Суды должны тщательно выяснять мотивы, по которым стороны желают произвести обмен жилыми помещениями, не допуская разрешения обмена, носящего спекулятивный или фиктивный характер (п. 2 ст. 81 Жилищного кодекса Латвийской ССР), а также в иных случаях, когда законодательством Союза ССР и Латвийской ССР обмен жилого помещения не допускается.

Жилое помещение, предлагаемое ответчику в порядке принудительного обмена в соответствии с ч. 2 ст. 112 Жилищного кодекса Латвийской ССР, должно соответствовать требованиям ч. 1 ст. 111 названного Кодекса и не обязательно быть равноценным занимаемому.

10. При разрешении споров о выселении из занимаемого жилого помещения на время капитального ремонта дома (ст. 95 Жилищного кодекса Латвийской ССР) необходимо выяснять, пригодно ли предоставляемое жилое помещение для проживания выселяемых граждан с учетом их возраста, состояния здоровья и других заслуживающих внимания обстоятельств, а также продолжительности капитального ремонта.

Если выселение нанимателя производится из дома, принадлежащего гражданину на праве личной собственности, суду следует проверять необходимость капитального ремонта, реальную возможность собственника дома приступить к нему (например, наличие средств, материалов), а также определить время, в течение которого возможно выполнение ремонтных работ. В решении о выселении нанимателя и членов семьи, при наличии требования нанимателя, суду необходимо указать срок, на который выселяются ответчики.

11. При рассмотрении иска совершеннолетнего члена семьи нанимателя о заключении с ним отдельного договора найма жилого помещения в соответствии со ст. 98 Жилищного кодекса

Латвийской ССР суд должен тщательно выяснять мотивы требования. При установлении, что такое требование предъявлено с целью искусственного создания условий для последующего принятия на учет по обеспечению другим жилым помещением, суд вправе в иске отказать.

Не допускается раздел жилых помещений в квартирах, построенных по типовым проектам для односемейного заселения, поэтому выдел причитающейся доли жилой площади возможен путем обмена всей квартиры на два жилых помещения в разных местах.

(Пункт 12 признан утратившим силу постановлением Пленума от 29 декабря 1986 года № 5.)

13. Изменение договоров найма жилого помещения по требованию нанимателей, проживающих в одной квартире и объединяющихся в одну семью, возможно при наличии условий, предусмотренных ст. 100 Жилищного кодекса Латвийской ССР. Такое решение вправе принять в случае спора суд, если один из договоров найма жилого помещения не прекратил своего действия, например в связи со смертью нанимателя. Одни лишь фактические действия нанимателей (ведение общего хозяйства и др.) не могут повлечь изменения договоров найма жилого помещения.

14. При рассмотрении дел о выселении из жилого помещения в связи со сносом дома либо переоборудованием дома (жилого помещения) в нежилой (пп. 1 и 3 ст. 105 Жилищного кодекса Латвийской ССР) надлежит проверять, имеется ли решение компетентного органа об изъятии земельного участка для государственных или общественных нужд (ст. 39 Земельного кодекса Латвийской ССР) либо о переводе жилого дома (жилого помещения) в нежилой (ст. 8 Жилищного кодекса Латвийской ССР).

15. По делам о выселении в другое благоустроенное жилое помещение по основаниям, предусмотренным ст. 96, 105 и 108 Жилищного кодекса Латвийской ССР, суду следует учитывать состояние здоровья выселяемых граждан, в частности необходимость проживания на нижних этажах или в доме с лифтом, подтвержденное заключением медицинской комиссии, а также другие заслуживающие внимания обстоятельства, затрудняющие пользование предоставляемым жилым помещением.

16. При рассмотрении дел о выселении на основании ч. 1 ст. 110 и ч. 2 ст. 125 Жилищного кодекса Латвийской ССР следует считать уважительными те причины увольнения по собственному желанию, которые приведены в пп. 1 и 2 разъяснения Госкомтруда СССР и Секретариата ВЦСПС от 9 июля 1980 года № 5/12—21.

(В редакции постановления от 28 апреля 1984 года № 127/8-50.)

С учетом конкретных обстоятельств дела суд может признать уважительными и другие причины увольнения по собственному желанию.

17. По делам о выселении по предусмотренным законом основаниям с предоставлением другого жилого помещения (ст. 110,

114, 124 и ч. 2 ст. 125 Жилищного кодекса Латвийской ССР) суду следует иметь в виду, что жилое помещение должно отвечать условиям, установленным ч. 1 ст. 111 Жилищного кодекса Латвийской ССР, а также требованиям, исключающим признание гражданина нуждающимся в улучшении жилищных условий. В связи с этим предоставляемое жилое помещение, в частности, не должно быть:

а) служебным или общежитием;

б) по размеру меньше нормы, установленной для приема на учет нуждающихся в улучшении жилищных условий;

в) одной комнатой или однокомнатной квартирой, если в семье имеются лица разного пола старше десяти лет, кроме супругов (п. 11.5 Положения о порядке учета граждан, нуждающихся в улучшении жилищных условий, и предоставления жилых помещений в Латвийской ССР, утвержденного постановлением Совета Министров Латвийской ССР и Латвийского республиканского совета профессиональных союзов от 23 декабря 1983 года № 722) либо больной, страдающий болезнью, указанной в списке заболеваний, утвержденном приказом министра здравоохранения СССР от 28 марта 1983 года № 330.

В случае возникновения спора о соответствии предоставляемого жилого помещения санитарным и техническим требованиям суд вправе потребовать заключение соответствующих органов, в частности санитарно-эпидемиологической службы.

(В редакции постановления Пленума от 29 декабря 1986 года № 5.)

18. В случае, когда для улучшения жилищных условий предоставлено другое благоустроенное жилое помещение, все члены семьи нанимателя обязаны освободить прежнее жилое помещение, если при этом не было иного соглашения с компетентным органом.

При установлении, что для выселения оставшихся в прежнем жилом помещении членов семьи нет оснований, но новое жилое помещение получено вследствие заблуждения, имеющего существенное значение, или обмана (ст. 58 и 59 Гражданского кодекса Латвийской ССР), суд вправе в случае предъявления соответствующего иска, на основании ст. 57 Жилищного кодекса Латвийской ССР признать ордер на новое жилое помещение недействительным и вселившихся лиц выселить, признав за ними право на занятие прежнего жилого помещения.

(Пункт 19 признан утратившим силу постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 3.)

20. По делам о выселении из общежитий судам необходимо проверять, предоставлено ли помещение после регистрации общежития в исполнительном комитете местного Совета народных депутатов, состоял ли ответчик в трудовых отношениях с предприятием, учреждением, организацией, в ведении которого оно находится.

На помещение распространяется правовой режим общежития со дня регистрации в соответствующем исполнительном комитете

Совета народных депутатов. Вселение лица по совместному решению администрации и профсоюзного комитета в помещение до этого момента не может в последующем повлечь применения ст. 125 Жилищного кодекса Латвийской ССР. В таком случае суду следует обсудить вопрос о правомерности вселения в помещение без выдачи ордера и признании договора найма жилого помещения недействительным. Если общежитие было предоставлено гражданину, не состоящему в трудовых отношениях с предприятием, учреждением, организацией, в ведении которого оно находится, и к нему предъявлен иск о выселении по этому основанию, необходимо, применительно к ст. 48 Гражданского кодекса Латвийской ССР, признать предоставление места в общежитии незаконным.

В указанных случаях выселение производится без предоставления другого жилого помещения.

При выбытии лица из общежития, которому оно предоставлялось в установленном порядке, в связи с прекращением семейных отношений выселение бывших членов его семьи недопустимо, если работник продолжает состоять в трудовых отношениях с предприятием, учреждением, организацией, в ведении которого находится общежитие.

21. При рассмотрении исков о выселении нанимателей из домов, принадлежащих гражданам на праве личной собственности, по мотиву нуждаемости самого собственника и членов его семьи в спорном жилом помещении суд должен выяснить возможность передачи собственнику не всего, а части помещения. Если будет установлено, что потребность собственника и членов его семьи в жилье может быть удовлетворена путем освобождения нанимателем части занимаемого жилого помещения в виде изолированной комнаты (комнат), суд вправе иск удовлетворить частично.

22. Рассматривая гражданские жилищные дела, суды должны вскрывать причины и условия, порождающие как нарушение прав граждан на жилище, так и прав государственных органов, предприятий, учреждений и организаций, и, при наличии оснований, выносить частные определения.

Рекомендовать судам регулярно обобщать практику рассмотрения жилищных дел, используя результаты обобщений для устранения выявленных недостатков.

14. О НЕКОТОРЫХ ВОПРОСАХ ПРИМЕНЕНИЯ СУДАМИ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА, РЕГУЛИРУЮЩЕГО ПРАВООТНОШЕНИЯ МЕЖДУ ГРАЖДАНАМИ И ЖИЛИЩНО-СТРОИТЕЛЬНЫМИ КООПЕРАТИВАМИ

(Постановление Пленума от 29 декабря 1986 года № 4)

Развитие жилищного фонда жилищно-строительных кооперативов, наряду с государственным и общественным жилищными фондами, имеет целью выполнение задач по удовлетворению жилищных потребностей граждан, поставленных в решениях XXVII съезда КПСС.

Рассматривая судебные дела по спорам между гражданами и жилищно-строительными кооперативами, народные суды обязаны содействовать обеспечению права граждан на жилище, эффективному использованию и охране кооперативного жилищного фонда.

Изучение судебной практики показало, что некоторые народные суды допускают ошибки вследствие неправильного толкования отдельных положений Жилищного кодекса Латвийской ССР, Примерного устава жилищно-строительного кооператива Латвийской ССР и постановления Пленума Верховного Суда СССР по этой категории дел. Судебная коллегия по гражданским делам Верховного Суда Латвийской ССР не всегда исправляет допущенные народными судами ошибки.

Учитывая, что Примерный устав жилищно-строительного кооператива Латвийской ССР в редакции постановления Совета Министров Латвийской ССР от 20 августа 1984 года № 521 ряд вопросов разрешает по-новому, и в целях установления единства судебной практики по делам этой категории Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет дать судам следующие разъяснения:

1. Разрешая судебные споры между гражданами и жилищно-строительными кооперативами, а также между членами кооператива и членами его семьи, судам следует руководствоваться нормами Жилищного кодекса Латвийской ССР, регулирующими вопросы обеспечения граждан жилыми помещениями в домах жилищно-строительных кооперативов и пользования ими, и Примерным уставом жилищно-строительного кооператива Латвийской ССР в редакции постановления Совета Министров Латвийской ССР от 20 августа 1984 года № 521.

2. В соответствии со ст. 26 ГПК Латвийской ССР судам подведомственны споры между гражданами и жилищно-строительными кооперативами, вытекающие из гражданско-правовых отношений, в том числе о приеме в члены кооператива лиц, которые согласно Примерному уставу ЖСК имеют преимущественное право на вступление в кооператив и дальнейшее пользование жилым помещением в доме кооператива, если в этом им отказано общим собранием членов кооператива (собранием уполномоченных).

К таким лицам согласно действующему законодательству относятся:

2.1. члены семьи члена кооператива, которому в порядке улучшения жилищных условий предоставлена другая квартира в доме того же или другого кооператива (п. 24 Примерного устава ЖСК);

2.2. члены семьи члена кооператива, добровольно выбывшего из кооператива (абзац 3 п. 28.4 Примерного устава ЖСК);

2.3. члены семьи члена кооператива, постоянно проживающие с ним, которым он передает свой пай (п. 28.5 Примерного устава ЖСК);

2.4. члены семьи члена кооператива, исключенного из кооператива в связи с переездом на постоянное жительство в другую местность или постоянным проживанием в другом месте (абзац 2 п. 31 и п. 30.7 Примерного устава ЖСК);

2.5. члены семьи члена кооператива, исключенного из кооператива за систематическое нарушение правил социалистического общежития (абзац 2 п. 31 Примерного устава ЖСК);

2.6. наследники умершего члена кооператива, проживавшие вместе с наследодателем в кооперативном жилом помещении (абзац 2 п. 33 Примерного устава ЖСК);

2.7. члены семьи умершего члена кооператива, не являющиеся наследниками, если наследников не окажется или если они не проживали вместе с наследодателем в кооперативном жилом помещении, или если наследники, проживавшие вместе с наследодателем, откажутся от вступления в кооператив (абзац 7 п. 33 Примерного устава ЖСК).

Установив, что решение общего собрания членов кооператива (собрания уполномоченных) об отказе в приеме истца членом кооператива не соответствует Примерному уставу ЖСК, суд выносит решение о признании преимущественного права истца на вступление в члены кооператива и права пользования жилым помещением.

3. При решении вопроса, кого следует считать членом семьи члена кооператива, судам следует руководствоваться ст. 63 ЖК Латвийской ССР.

Первоначальный состав семьи определяется при вступлении в кооператив. В дальнейшем состав семьи может изменяться вследствие выбытия отдельных членов семьи из квартиры, а также вселения в квартиру новых лиц применительно к требованиям ст. 64 ЖК Латвийской ССР.

4. Члены семьи члена кооператива вправе предъявить иск об определении порядка пользования жилыми помещениями в кооперативной квартире, а также применительно к ст. 74 ЖК Латвийской ССР имеют право требовать бронирования жилого помещения.

На членов семьи, за которыми не признано право на часть паенакопления, распространяются правила ст. 69 и 70 ЖК Латвийской ССР. Эти члены семьи могут быть признаны судом утратившими право на жилое помещение по иску члена кооператива или членов его семьи, или бывшего супруга, имеющих право на часть паенакопления, но не других членов его семьи, не имеющих такого права, или кооператива.

5. Право на пай возникает у супруга члена кооператива как в силу участия в период брака общими средствами в уплате первоначального паевого взноса, так и последующих паевых взносов.

Суд вправе признать общей совместной собственностью пай, внесенный в кооператив в период совместной жизни лицами, брак которых был признан недействительным по мотиву сокрытия факта состояния в другом браке. В этом случае по иску лица, введенного в заблуждение, пай может быть разделен по правилам,

установленным ст. 20—21 и 50 Кодекса о браке и семье Латвийской ССР.

Другие лица, в том числе и члены семьи члена кооператива, не вправе требовать раздела пая или признания за ними права на часть паенакопления, но могут требовать от члена кооператива возмещения переданных ему средств, зачисленных в счет пая (например, по договору займа) либо затрат труда по участию в строительстве дома.

6. Суд вправе вынести решение о разделе пая после принятия общим собранием членов кооператива решения о распределении квартир независимо от того, вселились ли стороны в выделенную квартиру.

Расторжение брака с членом кооператива само по себе не является основанием для лишения бывшего супруга права на вселение в выделенную квартиру, если пай является их общим имуществом.

7. Согласно п. 32 Примерного устава ЖСК пай может быть разделен при расторжении брака между супругами в случае, если каждому из разведенных супругов может быть выделена изолированная комната (или комнаты) в кооперативной квартире.

Иск о разделе пая может быть рассмотрен одновременно с требованием о переоборудовании и перепланировке неизолированных комнат в изолированные с соблюдением ст. 101 ЖК Латвийской ССР, если на это имеется разрешение соответствующего исполнительного комитета местного Совета народных депутатов.

Исковые требования о разделе пая, заявленные одновременно с иском о расторжении брака, выделяются в отдельное производство и рассматриваются после регистрации расторжения брака с привлечением в качестве третьего лица кооператива (ч. 2 ст. 38 ГПК Латвийской ССР).

8. Член кооператива и его супруг вправе предъявить иск о признании за ними права на часть паенакопления, являющегося совместным имуществом супругов, как в период брака, так и после его расторжения. При этом жилое помещение не делится и все обязательства перед кооперативом продолжает нести член кооператива.

Иск о признании права на часть паенакопления в бракоразводном деле рассматривается одновременно с иском о расторжении брака и в отдельное производство не выделяется, так как привлечение кооператива в качестве третьего лица необязательно.

9. Если пай полностью или частично является общей совместной собственностью супругов, он может быть передан членом кооператива другому постоянно проживающему с ним члену семьи только с согласия супруга (бывшего супруга), имеющего право на часть паенакопления, может быть обжалована в судебном порядке. При рассмотрении такого спора суд в качестве третьего лица привлекает к участию в деле кооператив.

10. Согласно абзацу 2 п. 25 Примерного устава ЖСК решение общего собрания членов кооператива (собрания уполномоченных) об исключении из членов ЖСК вступает в силу со дня

утверждения этого решения исполнительным комитетом районного, городского, районного в городе Совета народных депутатов, поэтому иск о восстановлении членом кооператива и о праве дальнейшего пользования жилым помещением или о выселении его из кооперативной квартиры в связи с исключением из кооператива может быть принят судом к рассмотрению только после утверждения этого решения исполкомом.

Если дело было принято к рассмотрению до утверждения решения общего собрания исполнительным комитетом, суд обязан приостановить производство по делу в силу п. 4 ст. 216 ГПК Латвийской ССР. В случае отмены исполкомом решения общего собрания и отказа истца от иска производство по делу подлежит прекращению.

11. В случае смерти члена кооператива на его пай открывается наследство, раздел которого производится в соответствии со ст. 582 ГК Латвийской ССР.

Наследники, пользовавшиеся при жизни наследодателя кооперативным жилым помещением, сохраняют право дальнейшего пользования этим помещением при условии вступления хотя бы одного из них в члены кооператива (п. 33 Примерного устава ЖСК).

Наследники, не пользовавшиеся кооперативной квартирой при жизни наследодателя, право пользования этой квартирой не приобретают, но вправе от кооператива получить стоимость наследуемого пая или его части.

Если в квартире остаются проживать несколько наследников, но членом кооператива становится один из них, каждый из наследников вправе требовать признания за ним права на часть паенакопления.

В случае раздела пая между наследниками, когда стоимость находящегося в пользовании одного из наследников помещения меньше размера его доли в пае, он имеет право на денежную компенсацию от другого наследника. Суд не вправе увеличить долю одних наследников на том основании, что при жизни наследодателя они оказывали ему помощь своими средствами при внесении паевых взносов или других платежей в кооператив.

12. Установленные Примерным уставом ЖСК правила о разделе и наследовании пая не применяются к паю, внесенному колхозным двором.

Пай, являющийся общим совместным имуществом колхозного двора, может быть разделен лишь при разделе двора в соответствии с правилами ст. 132, 134 и 135 ГК Латвийской ССР и при условии, что каждому из вновь образованных дворов могут быть выделены изолированные комнаты в занимаемой квартире.

По вопросу наследования пая колхозного двора следует руководствоваться ст. 583 ГК Латвийской ССР.

13. Член кооператива, имеющий в своем пользовании часть квартиры, является нуждающимся в улучшении жилищных условий и согласно п. 25 и п. 28.8 Примерного устава ЖСК вправе

требовать предоставления ему освободившейся в кооперативе квартиры (абзац первый п. 20 Примерного устава ЖСК).

14. Если после раздела пая и жилой площади один из членов кооператива освобождает жилое помещение, то остающийся проживать в этой квартире член кооператива вправе требовать закрепления за ним освободившихся помещений (п. 25 Примерного устава ЖСК).

15. Разрешая спор об обмене квартиры в доме кооператива, судам надлежит строго соблюдать требования ст. 133 ЖК Латвийской ССР и иметь в виду, что в результате обмена члену кооператива без его согласия может быть предоставлено жилое помещение вне фонда того кооператива, членом которого он является, за исключением квартиры в доме, принадлежащем другому кооперативу.

Право требовать принудительного обмена в таких случаях имеет член семьи члена кооператива, имеющий право на часть паенакопления. Члены семьи члена кооператива, не имеющие права на часть паенакопления, не вправе требовать принудительного обмена.

Судам надлежит иметь в виду, что по смыслу абзаца 5 п. 28.7 Примерного устава ЖСК обмен кооперативной квартиры может быть произведен только целиком как в случаях раздела ее между разведенными супругами, так и между наследниками.

16. Если при разрешении дел этой категории будут установлены грубые нарушения Примерного устава ЖСК, неправильное использование и эксплуатация кооперативного жилого фонда, использование членом кооператива своих прав в противоречии с Примерным уставом ЖСК, извлечение нетрудовых доходов путем противоправного использования кооперативной жилой площади, судам необходимо принимать частные определения, в которых ставить вопрос об устранении этих нарушений и об ответственности виновных лиц.

17. В связи с принятием настоящего постановления признать утратившим силу постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 12 апреля 1971 года № 2 «О судебной практике по рассмотрению дел по спорам между гражданами и жилищно-строительными кооперативами» с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 11 февраля 1980 года № 3.

НАСЛЕДСТВЕННОЕ ПРАВО

15. О ПРАКТИКЕ СУДОВ ЛАТВИЙСКОЙ ССР ПО ДЕЛАМ О НАСЛЕДОВАНИИ

(Постановление Пленума от 27 июня 1988 года № 6)

Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что суды республики при рассмотрении споров о наследстве в основном правильно применяют закон и руководствуются разъяснениями, данными в постановлении Пленума Верховного Суда СССР от 1 июля

1966 года № 6 «О судебной практике по делам о наследовании» и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 10 апреля 1972 года № 2 «О выполнении судами Латвийской ССР постановления Пленума Верховного Суда СССР от 1 июля 1966 года «О судебной практике по делам о наследовании».

Вместе с тем в деятельности народных судов по рассмотрению дел этой категории все еще имеются недостатки и допускаются ошибки, влекущие нарушение имущественных прав и охраняемых законом интересов граждан и государства. При разрешении таких споров не всегда правильно применяются нормы процессуального и материального права.

Иногда судьями допускаются ошибки при принятии заявлений по делам о наследовании, нарушается подсудность дел этой категории. Подготовка дел к судебному разбирательству проводится поверхностно; недостатки, допущенные в этой стадии процесса, не всегда восполняются в судебном заседании; дела неоднократно откладываются слушанием; нарушаются сроки их рассмотрения.

При рассмотрении дел о наследовании суды нередко ущемляют права несовершеннолетних наследников.

В ряде случаев по разному решаются вопросы принятия наследства и продления срока для его принятия. Допускаются ошибки при установлении состава наследственного имущества и его разделе. Не всегда учитывается особый правовой режим денежных вкладов.

Допускаются судами и другие нарушения и ошибки при рассмотрении дел этой категории.

В целях устранения недостатков в работе судов по делам о наследовании и обеспечения единой судебной практики Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость точного и неуклонного соблюдения законодательства о наследовании и руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР, на недопустимость ущемления прав личной собственности граждан и имущественных интересов государства или отдельных государственных, кооперативных и общественных организаций, к которым в предусмотренных законом случаях имущество умершего переходит по праву наследования.

2. Судья при принятии искового заявления по спорам о наследовании должен проверить, соответствует ли его содержание требованиям ст. 130 ГПК, и соблюдать требования ст. 131 и 133 ГПК Латвийской ССР, имея в виду, что отказ в принятии искового заявления по не предусмотренным законом основаниям недопустим.

Если иск о разделе наследственного имущества предъявлен до истечения шестимесячного срока для принятия наследства, суду следует обсудить вопрос о приостановлении производства по делу до истечения этого срока.

3. В силу ст. 145 ГПК Латвийской ССР судья обязан произвести надлежащую подготовку дела к судебному разбиратель-

ству, что является одним из основных условий своевременного и правильного его разрешения. При этом подготовка дела к судебному разбирательству должна проводиться с учетом особенностей дел о наследовании.

Так, в частности, по искам о праве на наследственное имущество и о его разделе необходимо истребовать: свидетельство о праве на наследство, если оно было выдано, свидетельство или копию свидетельства о смерти наследодателя; доказательства о том, что стороны являются наследниками (копия свидетельства о браке, рождении, об усыновлении, установлении отцовства, справки ЖЭР, исполкома сельского Совета народных депутатов о нахождении на иждивении умершего, справку ВТЭК об инвалидности при наличии спора об обязательной доле в наследственном имуществе и т. п.); акт описи наследственного имущества; документы о принадлежности наследственного имущества умершему (справки бюро технической инвентаризации о праве собственности на строения, договор купли-продажи, обмена и др.; сберегательные книжки и выписки из лицевых счетов сберегательных банков и др.

По делам, по которым заявлены требования о признании завещания недействительным ввиду недееспособности завещателя, кроме перечисленных выше документов, истребуются копии решения суда о признании завещателя недееспособным.

По искам о признании завещания недействительным, когда наследодатель распорядился всем своим имуществом с нарушением требований закона об обязательной доле в наследстве, запрашиваются также документы, подтверждающие родственные отношения несовершеннолетних или нетрудоспособных детей, супруга, родителей с завещателем, а также нетрудоспособность супруга, родителей.

В случае возникновения спора о продлении срока для принятия наследства и признании за истцом права на причитающуюся ему часть имущества, помимо других доказательств, истребуются документы, подтверждающие, что причины пропуска шестимесячного срока для принятия наследства явились уважительными (ст. 569, 570 ГК Латвийской ССР).

4. Внуки могут быть наследниками только в том случае, если право наследования имел его умерший родитель. Если завещатель лишает своих детей права наследования, то их дети (внуки завещателя) эти права не приобретают.

5. Фактическое вступление во владение или управление хотя бы частью наследственного имущества является действием, свидетельствующим о принятии всего наследства, в чем бы оно не заключалось и где бы оно не находилось.

6. Принятие наследства может быть подтверждено любым действием наследника, связанным с осуществлением владения, пользования и распоряжения в отношении наследственного имущества. В указанном смысле под сущностью владения с точки зрения ст. 569 ГК Латвийской ССР понимается отношение к вещи как к своей.

Если наследство состоит из жилого дома или его части, то принятием наследства следует считать действия, свидетельствующие о владении или управлении домом или его частью (поддержание в надлежащем состоянии, уплата налогов и других платежей, обращение к жильцам дома с просьбой внести квартирную плату и т. п.).

7. Факт принятия наследства может быть установлен судом в порядке, предусмотренном п. 8 ст. 249 ГПК Латвийской ССР.

В таком же порядке судом может быть установлен факт места открытия наследства при невозможности получения заявителем в ином порядке надлежащих документов, удостоверяющих последнее постоянное местожительство наследователя либо местонахождение его имущества.

Если в ходе рассмотрения дела в порядке особого производства кто-либо из заинтересованных лиц заявит, что оспаривает право заявителя на наследство, заявление, поданное в порядке особого производства, должно быть оставлено судом без рассмотрения с разъяснением заинтересованным лицам их права предъявить иск на общих основаниях (ст. 248 ГПК Латвийской ССР).

8. Шестимесячный срок для принятия наследства, установленный ст. 569 ГК Латвийской ССР, может быть продлен судом.

Продление срока для принятия наследства в суде рассматривается в порядке искового судопроизводства.

В случае продления пропущенного по уважительным причинам срока наследство считается принятым истцом, поэтому суд в решении не должен устанавливать дополнительный срок для принятия наследства.

Иски о продлении срока для принятия наследства должны предъявляться в суде по месту жительства ответчика, а если наследственным имуществом является строение и спор связан с признанием права на него, то согласно ст. 123 ГПК Латвийской ССР — по месту нахождения имущества.

9. При разделе наследственного имущества между наследниками, открывшегося после смерти одного из супругов, или истребовании пережившим супругом своей доли из общего совместного имущества, входящего в наследство, суды должны установить состав всего общего совместного имущества супругов, в том числе имущество, числящееся на имя пережившего супруга.

10. Судам следует иметь в виду, что в состав наследственного имущества не входят имущественные права и обязанности, которые носят личный характер (алиментные права и обязанности; право на членство в кооперативной организации; право на пользование жилым помещением; право на возмещение вреда, причиненного здоровью наследодателя), однако присужденные наследодателю в возмещение вреда суммы, которые он не получил ко дню смерти, переходят по наследству в общем порядке.

В соответствии с постановлением Совета Министров СССР от 19 ноября 1984 года № 1153 «О порядке выдачи заработной платы, не полученной ко дню смерти рабочего или служащего» заработная плата, не полученная ко дню смерти рабочего или служащего,

выдается проживающим совместно с ним членам семьи, а также лицам, находившимся вследствие нетрудоспособности на иждивении умершего. Поэтому в случае отсутствия указанных лиц неполученная заработная плата умершего рабочего или служащего включается в состав наследственного имущества и наследуется в установленном законодательством порядке.

11. В соответствии с Типовым уставом садоводческого товарищества в случае смерти члена садоводческого товарищества преимущественное право на вступление в товарищество предоставляется одному из наследников умершего.

Гражданско-правовые споры наследников о защите нарушенного или оспариваемого преимущественного права на вступление в товарищество разрешаются судом.

Садовый домик, находящийся в личной собственности члена садового товарищества, в случае смерти владельца переходит к наследнику, принятому в члены товарищества, а другим наследникам компенсируется стоимость домика, а также плодово-ягодных насаждений и других затрат по освоению земельного участка.

12. В случаях, когда наследство состоит из предмета, совместное пользование которым несколькими наследниками практически невозможно, суд при разделе наследственного имущества в порядке ст. 582 ГК Латвийской ССР может прекратить общую собственность, оставляя этот предмет в собственности одному наследнику с выплатой остальным наследникам денежной компенсации за их доли.

13. В соответствии со ст. 584 ГК Латвийской ССР вклад, находящийся в сберегательном банке, не входит в состав наследственного имущества и на него не распространяются правила о порядке наследования, если вкладчик сделал распоряжение сберегательному банку о выдаче вклада в случае своей смерти любому лицу или государству. Вклад, принадлежавший наследодателю, не входит в состав наследства и в том случае, если распоряжение о выдаче вклада на случай смерти оформлено в нотариальном порядке как в виде отдельного завещания, так и в общем завещании путем специальной оговорки, что оно распространяется на вклады в сберегательных банках. О составлении такого завещания вкладчик должен письменно уведомить сберегательный банк. В противном случае сберегательный банк не несет ответственности за выплату вклада на основании ранее имевшегося у него распоряжения вкладчика.

Если вкладчик не сделал специального распоряжения о выдаче вклада в какой-либо из указанных выше форм и составил завещание, в котором определил передачу наследникам всего своего имущества, вклад переходит к наследникам по завещанию. Если завещана только часть имущества, вклад со всем другим незавещанным имуществом переходит к наследникам по закону.

Нотариально удостоверенное или приравненное к нему завещание, составленное позднее, отменяет распоряжение о вкладе, если в нем содержится специальное указание о том, что оно

распространяется на вклад, в отношении которого ранее было сделано распоряжение в сберегательном банке.

Если вклады в сберегательных банках, внесены супругами в период совместной жизни на имя каждого из них и представляют собой их общее совместное имущество, наследством является только та часть вклада, которая принадлежит самому наследодателю. Соответственно завещательное распоряжение одного из них, сделанное в отношении вклада на его имя, распространяется только на его долю в данном вкладе. Это завещательное распоряжение не распространяется на принадлежащую наследодателю часть вклада, находящаяся на лицевом счету второго супруга, наследуется по закону (при отсутствии завещания).

При наследовании вкладов у наследников, указанных в ст. 558 ГК Латвийской ССР, возникает право на обязательную долю только в случае, если нет завещательного распоряжения в сберегательном банке и в нотариальном завещании отсутствует специальная оговорка о вкладе.

14. Если наследник, имеющий право на обязательную долю в наследстве, не примет наследственное имущество в установленный срок либо откажется от наследства, имущество переходит к наследникам по завещанию, а в случае отсутствия завещания — наследникам по закону. Отказ от обязательной доли в пользу кого-либо из других наследников недопустим.

15. Согласно ст. 571 ГК Латвийской ССР, если наследник, призванный к наследованию по закону или по завещанию, умер после открытия наследства, не успев принять его, право на принятие причитающейся ему доли наследства переходит к его наследникам (наследственная трансмиссия).

Вместе с тем, учитывая цель установления обязательной доли для особой категории наследников, следует иметь в виду, что если умер наследник, имеющий право на обязательную долю, не успев принять причитающееся ему наследство, право требовать выделения обязательной доли не может перейти к его наследникам в порядке трансмиссии.

Если наследник умер после того, как фактически владел наследственным имуществом первоначального наследодателя и уже при жизни стал собственником наследственного имущества, то само это имущество, а не право на принятие наследства входит в состав его наследственного имущества. В отношении его наследников не применяются правила о наследственной трансмиссии, и они принимают в порядке ст. 569 ГК Латвийской ССР его наследство, в состав которого уже вошло и наследство первоначального наследователя.

16. Установленный ст. 577 ГК Латвийской ССР шестимесячный срок, в течение которого кредиторы наследодателя вправе предъявить свои претензии, является пресекательным, а не давностным сроком, поэтому в случае его пропуска неприменимы положения главы 6 ГК Латвийской ССР и суд не может восстановить этот срок.

17. Обратить внимание судов на необходимость точного и неуклонного соблюдения законодательства о недееспособных и ограниченно дееспособных наследников. Суды должны иметь в виду, что права и охраняемые законом интересы несовершеннолетних наследников в возрасте от пятнадцати до восемнадцати лет, а также наследников, признанных ограниченно дееспособными, защищаются в суде их родителями (усыновителями) или попечителями, однако суд обязан привлекать к участию в таких делах самих несовершеннолетних или граждан, признанных ограниченно дееспособными (ч. 2 ст. 33 ГПК Латвийской ССР). Законные представители совершают от имени представляемых все процессуальные действия, право совершения которых принадлежит представляемым, с применением ограничений, предусмотренных законодательством Латвийской ССР о браке и семье и соответствующими статьями Гражданско-процессуального кодекса Латвийской ССР (ч. 5 ст. 49 ГПК Латвийской ССР). Для отказа от принадлежащих подопечному прав, совершения раздела имущества, отчуждения имущества подопечных требуется предварительное разрешение органов опеки и попечительства (ч. 1 ст. 148 КоБС Латвийской ССР).

18. В случае смерти наследодателя расходы на погребение возмещаются лицу, понесшему эти расходы, наследниками, принявшими наследство.

Расходы на погребение наследодателя возмещаются наследниками пропорционально полученной каждым из них наследственной доли.

Общий срок исковой давности, установленный ст. 79 ГК Латвийской ССР, распространяется на требования о возмещении расходов на погребение наследодателя, поскольку эти расходы не могут рассматриваться как долги наследодателя.

19. В случае удовлетворения иска внесенная истцом государственная пошлина и прочие судебные расходы ему возмещаются за счет ответчика (ст. 90 ГПК Латвийской ССР). Однако судам, удовлетворяя иск о праве на наследство, следует учитывать, что истец и при оформлении наследственных прав в нотариальной конторе должен был бы внести государственную пошлину при получении свидетельства о праве на наследство, поэтому за счет ответчика подлежит возмещению государственная пошлина в части, превышающей сумму государственной пошлины, которую истец за наследуемое имущество должен был бы внести в нотариальной конторе.

20. Обратить внимание народных судов на необходимость вынесения частных определений в случаях установления нарушений законности либо существенных недостатков в деятельности должностных лиц и государственных учреждений.

21. С принятием настоящего постановления признать утратившим силу постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 10 апреля 1972 года № 2 «О выполнении судами Латвийской ССР постановления по делам о наследовании» с дополнением, внесенным постановлением Пленума от 12 декабря 1983 года № 10.

БРАЧНО-СЕМЕЙНОЕ ПРАВО

16. О СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ ПО ДЕЛАМ О ВЗЫСКАНИИ АЛИМЕНТОВ НА ДЕТЕЙ

(Постановление Пленума от 5 апреля 1976 года № 2)

Забота о детях и их воспитании является одной из важнейших задач Коммунистической партии и Советского государства.

Вместе с тем личное воспитание и содержание своих детей является важной обязанностью родителей.

В выполнении задач по охране прав матери и ребенка важное место в работе судебных органов занимает правильное и быстрое рассмотрение судебных дел по искам о взыскании алиментов на детей и своевременное исполнение судебных решений по этим делам.

Судебная практика показывает, что суды в основном правильно рассматривают дела о взыскании алиментов на детей. Вместе с тем Пленум Верховного Суда Латвийской ССР считает, что в судах республики нередко отсутствует единообразие в разрешении отдельных вопросов, связанных с применением правовых норм; не уделяется должное внимание подготовке дел к судебному разбирательству; при принятии исковых заявлений судьи не требуют представления необходимых для рассмотрения дел документов; в ходе судебного рассмотрения не всегда выясняются действительные обстоятельства дела и допускается упрощенчество при рассмотрении дел; в решениях не всегда отражаются необходимые специфические для алиментных правоотношений данные.

В целях устранения отмеченных недостатков и установления единства судебной практики Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Судья при принятии искового заявления о взыскании алиментов должен строго выполнять требования ст. 131 и 133 ГПК Латвийской ССР, в частности требовать представления свидетельства о рождении ребенка и справки о нахождении ребенка на содержании истца.

Для исчисления суммы государственной пошлины, подлежащей взысканию с ответчика при вынесении решения, судья должен затребовать с места работы ответчика справку о его среднем заработке и для установления возможных третьих лиц сведения о том, какие удержания и на основании каких исполнительных документов производятся из заработной платы ответчика.

При этом следует учитывать, что в соответствии с письмом Министерства юстиции СССР и Министерства финансов СССР от 25 апреля 1973 года «О порядке исчисления государственной пошлины по делам об алиментах на детей» среднемесячный заработок ответчика определяется из всех видов заработка, с которых должны удерживаться алименты, за последний год по последнему месту работы, за вычетом удержанного подоходного налога, или за фактически проработанные месяцы, если ответчик работал неполный год.

По искам об освобождении от уплаты алиментов или об уменьшении размера алиментов на детей судья должен требовать представления копий решений, которыми истец обязан к уплате алиментов, документов об инвалидности истца и других доказательств, подтверждающих обстоятельства, при которых истец может быть согласно ст. 76 КоБС Латвийской ССР освобожден от уплаты алиментов или размер алиментов может быть уменьшен.

Если представление документов для истца окажется затруднительным, их должен истребовать судья.

2. При рассмотрении исков о взыскании алиментов на детей суды должны выяснять действительные причины предъявления иска.

При этом следует иметь в виду, что иск не может быть удовлетворен даже при наличии расторгнутого брака, если будет установлено, что предъявление иска имеет цель в обход закона уменьшить размер алиментов, выплачиваемых ответчиком другому взыскателю, или размер удержаний из заработной платы по другим взысканиям.

В связи с этим суды должны обсудить вопрос о привлечении в качестве третьего лица взыскателя, в пользу которого производится удержание из заработной платы ответчика по другим взысканиям.

3. Следует иметь в виду, что суд по делам, в которых разрешается вопрос о взыскании алиментов на детей, в соответствии со ст. 163 ГПК Латвийской ССР может, учитывая конкретные обстоятельства, признать явку в судебное заседание ответчика обязательной, а в случае его неявки в судебное заседание по причинам, признанным неуважительными, принять определение о его принудительном приводе и подвергнуть штрафу в размере до десяти рублей.

При неизвестности местопребывания ответчика суд не вправе рассматривать дело о взыскании алиментов, а в соответствии со ст. 113 ГПК Латвийской ССР обязан объявить розыск ответчика через органы милиции и обсудить вопрос о приостановлении производства согласно п. 4 ст. 217 ГПК Латвийской ССР.

4. Обратит внимание судов на то, что в силу ст. 83 КоБС Латвийской ССР по делам о взыскании алиментов на детей от родителей в случае необходимости суд вправе вынести определение о временном, до разрешения спора, взыскании алиментов, которые могут быть определены как в долевом отношении к заработку (доходу) ответчика, так и в твердой денежной сумме.

Такое определение может быть вынесено только в отношении лица, записанного родителем в книге регистрации актов гражданского состояния.

5. Разъяснить судам, что при вынесении решения о взыскании алиментов суд исходит из факта, что ответчик является родителем ребенка. Если при рассмотрении дела о взыскании алиментов на детей ответчик возражает против иска, указывая, что он не является родителем ребенка, суд обязан разъяснить ответчику его право оспорить запись о родителе в порядке ст. 56 КоБС Латвийской

ССР путем предъявления встречного иска. Суд не вправе рассматривать исковое заявление о признании записи о родителе недействительной, если имеется вступившее в законную силу решение суда о взыскании с истца алиментов.

6. Суды должны учитывать, что по смыслу ст. 209 ГПК Латвийской ССР изменение размера взыскиваемых алиментов и продолжительности взыскания, а также освобождение от уплаты алиментов возможно не иначе, как путем предъявления заинтересованным лицом или организацией нового иска.

В случаях, когда ответчик, по решениям суда обязанный платить алименты на детей, родившихся от разных матерей, возобновил совместную жизнь с одной из матерей и стал совместно с ней воспитывать детей, другой взыскатель, при отсутствии оснований к отмене состоявшегося решения в порядке надзора, может заявить иск в суде по месту своего жительства об увеличении размера алиментов до предела, установленного законом.

Однако если взыскатель, которому выплачивались алименты на ребенка по решению суда, умер, заявление воспитателя о взыскании алиментов в его пользу на содержание ребенка подлежит рассмотрению в порядке ст. 208 ГПК Латвийской ССР.

7. Уменьшение размера алиментов на несовершеннолетних детей по основаниям, предусмотренным ч. 2 и 3 ст. 76 КоБС Латвийской ССР, может производиться как в процессе рассмотрения иска о взыскании алиментов, так и путем предъявления иска о снижении размера алиментов.

8. На родителей, дети которых помещены в специальные школы и специальные профтехучилища, возлагается обязанность частично возмещать расходы по содержанию их детей.

В связи с этим помещение детей в специальные школы и специальные профтехучилища, как правило, не освобождает родителя от обязанности платить алименты второму родителю по ранее состоявшемуся решению. Однако родитель, который получает алименты, но не участвует в воспитании детей и в связи с этим не несет расходов, не имеет права на получение алиментов, а поэтому другой родитель может быть освобожден по решению суда от дальнейшей уплаты алиментов.

9. В случае нахождения несовершеннолетнего в воспитательно-трудовой колонии суд может освободить родителя от дальнейшей уплаты взыскиваемых алиментов второму родителю, опекуну или попечителю, если они не несут расходов на несовершеннолетнего.

10. Обратить внимание судов на то, что согласно ст. 69 Закона Латвийской ССР о здравоохранении дети с дефектами физического и психического развития содержатся в домах ребенка, детских домах и других специализированных детских учреждениях за государственный счет, поэтому в силу ч. 3 ст. 76 КоБС Латвийской ССР суд вправе освободить родителя от дальнейшей уплаты алиментов второму родителю на весь период нахождения ребенка в этих учреждениях.

Суд вправе также в этом случае ограничиться снижением размера алиментов, выплачиваемых по ранее вынесенному решению, приняв во внимание характер расходов родителя на ребенка.

11. В силу ст. 80 КоБС Латвийской ССР расходы на содержание детей, помещенных в детские учреждения, могут быть взысканы в пользу этих учреждений с родителей детей, если родители не освобождены по закону от внесения платы за содержание детей. Обратить внимание судов на то, что к родителям, освобожденным по закону от внесения платы за содержание детей, относятся матери, не состоящие в браке, если отец ребенка не установлен в предусмотренном законом порядке.

12. При удовлетворении иска о лишении родительских прав или отобрании ребенка без лишения родительских прав суд, независимо от того, заявлен ли иск о взыскании алиментов, должен обсудить вопрос о взыскании алиментов на содержание детей.

Если дети на момент рассмотрения дела уже находятся в детском учреждении или на попечении соответствующих лиц, суд должен обсудить вопрос о взыскании алиментов в пользу детского учреждения или фактического воспитателя.

Если дети на момент рассмотрения дела находятся у родителей-ответчиков, в решении должно быть указано, что расходы на содержание детей взыскиваются с момента помещения их в соответствующие детские учреждения. В этом случае после помещения детей в детские учреждения конкретный взыскатель и начало срока взыскания определяются в порядке ст. 208 ГК Латвийской ССР, а исполнительный лист о взыскании расходов на содержание ребенка выписывается после вынесения такого определения.

13. Обратить внимание судов на необходимость соблюдения требований ст. 199 ГПК Латвийской ССР и указаний, изложенных в пп. 7 и 8 постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР «О судебном решении» от 30 декабря 1974 года, о том, что в резолютивной части решения о присуждении алиментов кроме других реквизитов необходимо указывать сведения о дате и месте рождения лица, с которого взыскиваются алименты, и что решение подлежит немедленному исполнению.

14. Если при вынесении решения о взыскании алиментов на детей из-за отсутствия данных о среднем заработке ответчика не представляется возможным определить размер взыскиваемой госпошлины, суд, не рассматривая этот вопрос, может в порядке ст. 206 ГПК Латвийской ССР вынести дополнительное решение о взыскании госпошлины.

15. Возвращение исполнительного листа о взыскании алиментов взыскателю по его заявлению не преграждает предъявления этого исполнительного листа к исполнению в пределах установленного судом срока и не является основанием для прекращения исполнительного производства по основаниям ст. 372 ГПК Латвийской ССР.

Исполнительное производство прекращается на основании определения народного судьи в порядке ст. 373 ГПК Латвийской

ССР при наличии оснований, предусмотренных ст. 372 ГПК Латвийской ССР.

16. Судебной коллегии по гражданским делам Верховного Суда Латвийской ССР усилить контроль за рассмотрением дел о взыскании алиментов на детей.

17. О СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ ПО ДЕЛАМ О ЛИШЕНИИ РОДИТЕЛЬСКИХ ПРАВ И ОБ ОТОБРАНИИ ДЕТЕЙ У РОДИТЕЛЕЙ БЕЗ ЛИШЕНИЯ РОДИТЕЛЬСКИХ ПРАВ

(Постановление Пленума от 20 марта 1978 года № 2 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 11 февраля 1980 года № 2)

Забота о воспитании детей, подготовка их к общественно полезному труду и воспитание достойными членами социалистического общества является обязанностью граждан согласно ст. 66 Конституции СССР.

Однако все еще имеются родители, которые не выполняют эту обязанность.

В этой связи важное место в деятельности судов занимает правильное и быстрое рассмотрение судебных дел о лишении родительских прав и об отобрании детей у родителей без лишения родительских прав.

Судебная практика показывает, что суды в основном правильно рассматривают дела указанных категорий и охраняют права и интересы несовершеннолетних детей.

Вместе с тем при рассмотрении этих дел допускаются ошибки: при принятии исковых заявлений судьи не требуют представления всех необходимых для рассмотрения дел документов, иногда не уделяется должное внимание подготовке дел к судебному разбирательству, нередко отсутствует единообразие в разрешении отдельных вопросов, связанных с применением правовых норм, в ходе судебного рассмотрения допускается упрощенчество и не всегда выясняются действительные обстоятельства дела.

Некоторые народные суды при лишении родительских прав или отобрании детей без лишения родительских прав не обсуждают вопрос о взыскании алиментов на содержание детей, в результате чего родители на длительное время освобождаются от обязанности содержать своих детей.

Не во всех случаях в полной мере учитываются разъяснения Пленумов Верховного Суда СССР и Верховного Суда Латвийской ССР, касающиеся применения законодательства о браке и семье при рассмотрении дел о лишении родительских прав и отобрании детей без лишения родительских прав.

Народные суды не всегда используют профилактические меры для устранения недостатков в воспитании детей.

По фактам неисполнения родительских обязанностей, аморального, антиобщественного поведения родителей и неправильного

воспитания детей суды не во всех необходимых случаях выносят частные определения.

В целях устранения недостатков в работе судов и установления единообразной судебной практики Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Законодательство о браке и семье Латвийской ССР направлено на коммунистическое воспитание подрастающего поколения, развитие его физических и духовных сил, поэтому суды обязаны в предусмотренных законом случаях оградить детей от родителей, не выполняющих свои обязанности по их воспитанию.

2. Обратить внимание судов на то, что в соответствии со ст. 67 КоБС Латвийской ССР родители могут быть лишены родительских прав, если они уклоняются от выполнения своих обязанностей по воспитанию детей или злоупотребляют своими родительскими правами, жестоко обращаются с детьми, оказывают вредное влияние на них своим аморальным, антиобщественным поведением, а также если родители являются хроническими алкоголиками или наркоманами.

Разъяснить судам, что уклонение родителей от своих обязанностей по воспитанию детей имеет место, когда они без уважительных причин не заботятся о духовном и физическом развитии своих детей, их обучении и подготовке к общественно полезному труду.

(В редакции постановления Пленума от 11 февраля 1980 года № 2).

Основанием для признания лица хроническим наркоманом является заключение медицинской комиссии, однако обоснованность такого заключения суд проверяет и оценивает в совокупности с другими доказательствами по правилам, установленным в ст. 55 ГПК Латвийской ССР.

3. Лишение родительских прав как крайняя мера может применяться только в случае виновного поведения родителей, если иные меры воздействия на них не дали положительных результатов.

Под лишением родительских прав следует понимать лишение тех прав, которые вытекают из отношений родства с ребенком и принадлежат родителям до совершеннолетия детей (право решать вопросы воспитания, обучения и усыновления ребенка, быть его представителем, требовать возвращения детей от других лиц и т. д.), а также лишение некоторых личных и имущественных прав, предусмотренных законом (получать содержание от детей, быть наследником после их смерти и т. д.).

Лишение родительских прав влечет за собой также прекращение выплаты этому родителю назначенных на содержание детей пособий, пенсий или взысканных в его пользу алиментов.

В связи с этим суды, рассматривая дела о лишении родительских прав, должны выяснять, выплачиваются ли ответчику пособия, пенсия или алименты на содержание детей, и при удовлетворении иска принимать меры к прекращению этих выплат.

Лица, лишённые родительских прав, не могут быть также усыновителями, опекунами и попечителями (ст. 105 и 138 КоБС Латвийской ССР).

4. Судам следует иметь в виду, что лишение родительских прав не освобождает родителей от обязанности содержать своих детей. Алименты не взыскиваются только в том случае, если родитель ребенка, помещенного в государственное детское учреждение, освобожден от внесения платы за содержание детей.

При удовлетворении иска о лишении родительских прав или отобрании детей без лишения родительских прав суд, независимо от того, заявлен ли иск о взыскании алиментов, должен обсудить вопрос о взыскании алиментов на содержание детей, руководствуясь при этом п. 12 постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 5 апреля 1976 года № 2 «О судебной практике по делам о взыскании алиментов на детей».

5. Нельзя лишать родительских прав таких родителей, которые не исполняли родительских обязанностей из-за болезни, слабоумия и по другим объективным причинам. В этих случаях в соответствии со ст. 72 КоБС Латвийской ССР суд, установив, что оставление ребенка у родителей опасно для него, в целях обеспечения нормальных условий его воспитания вправе вынести решение об отобрании ребенка у родителей и передаче его на попечение органам опеки и попечительства.

6. Разъяснить судам, что иски о лишении родительских прав и об отобрании детей могут предъявляться только лицами и организациями, которым такое право предоставлено законом (ст. 68 КоБС Латвийской ССР и ст. 19 Положения о комиссиях по делам несовершеннолетних, утвержденного Указом Президиума Верховного Совета Латвийской ССР от 28 марта 1967 года в редакции Указа Президиума Верховного Совета Латвийской ССР от 29 апреля 1977 года).

Другие заинтересованные лица могут обратиться с соответствующим заявлением к этим органам, но не непосредственно в суд.

7. Судья при принятии искового заявления о лишении родительских прав или отобрании детей без лишения родительских прав должен требовать представления свидетельства о рождении ребенка, а в необходимых случаях — справки из отдела записи актов гражданского состояния о том, что сведения об отце записаны в порядке, предусмотренном ст. 58 КоБС Латвийской ССР.

Если истец не может представить необходимый документ, такой документ запрашивается судом.

8. Для своевременного и правильного разрешения дел о лишении родительских прав и об отобрании детей у родителей без лишения родительских прав особое внимание следует обращать на подготовку этих дел к судебному разбирательству.

Если суду представлен недостаточно полный материал, суд обязан по своей инициативе затребовать дополнительные доказательства, необходимые для всестороннего и объективного выяснения фактических обстоятельств.

Согласно ст. 74 КоБС Латвийской ССР судам необходимо привлекать к делу орган опеки и попечительства для обследования условий жизни и воспитания ребенка.

Суды должны иметь в виду, что, если иск о лишении родительских прав предъявлен к одному из родителей, суд обязан выяснить местонахождение другого родителя и обсудить вопрос о привлечении его к участию в деле.

(В редакции постановления Пленума от 11 февраля 1980 года № 2.)

9. Обратить внимание судов на то, что в судебном заседании по делам о лишении родительских прав и отобрании детей без лишения родительских прав должен участвовать представитель органы опеки и попечительства.

Представитель органа опеки и попечительства для участия в судебном заседании должен быть уполномочен этим органом, а не каким-либо другим учреждением.

10. Судам следует учесть, что дела о лишении родительских прав или отобрании ребенка без лишения родительских прав, как правило, должны рассматриваться с участием ответчиков.

Учитывая, что при рассмотрении этих дел разрешается вопрос об алиментах на содержание детей, суд вправе признать явку ответчика обязательной, а в случае неявки без уважительных причин подвергнуть его штрафу и приводу в соответствии со ст. 163 ГПК Латвийской ССР.

11. Указать судам на необходимость усиления связи с ответственностью и привлечения к участию в деле по ходатайству соответствующих общественных организаций и трудовых коллективов их представителей. Судам необходимо также по своей инициативе привлекать представителей общественности к производству обследования и проверок условий воспитания детей.

12. При изъятии ребенка у обоих родителей его следует передать на попечение органов опеки и попечительства.

Суд не вправе решать вопросы дальнейшего устройства жизни детей, поскольку разрешение этих вопросов (помещение детей в детское учреждение) относится к ведению органов опеки и попечительства.

(В редакции постановления Пленума от 11 февраля 1980 года № 2.)

13. Разъяснить судам, что в соответствии с п. 9 ст. 88 ГПК Латвийской ССР от оплаты судебных расходов в доход государства освобождены учреждения, организации и граждане, начавшие дело в защиту прав и интересов других лиц.

К таким делам относятся и дела о лишении родительских прав и об отобрании детей у родителей без лишения родительских прав.

В случае удовлетворения иска, в том числе о взыскании алиментов, с ответчиков должны взыскиваться судебные расходы в установленных законом размерах.

14. Если в ходе разбирательства дела устанавливаются существенные недостатки в работе органов опеки и попечительства, комиссий и инспекций по делам несовершеннолетних, учебных

заведений, детских учреждений или других учреждений и организаций, на которые возложена охрана прав и интересов детей, судам необходимо выносить частные определения об этих недостатках.

При рассмотрении дел о лишении родительских прав и об отобрании детей у родителей без лишения родительских прав судам следует глубже вскрывать причины, порождающие их возникновение, и реагировать путем вынесения частных определений на выявленные факты аморального поведения родителей и ненадлежащего выполнения ими своих обязанностей по воспитанию детей.

15. Решение о лишении родительских прав должно быть направлено в отдел записи актов гражданского состояния по месту регистрации рождения детей для внесения записи в соответствующую графу о родителях (п. 31 Инструкции о порядке регистрации актов гражданского состояния, утвержденной постановлением Совета Министров Латвийской ССР от 12 декабря 1969 года).

16. Признать утратившим силу постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 4 июня 1973 года № 1 «О судебной практике по делам о лишении родительских прав граждан, не обеспечивающих воспитание детей в силу злоупотребления алкогольными напитками».

18. О ВЫПОЛНЕНИИ СУДАМИ РЕСПУБЛИКИ ПОСТАНОВЛЕНИЯ ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА ЛАТВИЙСКОЙ ССР ОТ 20 МАРТА 1987 ГОДА № 2 «О СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ ПО ДЕЛАМ О ЛИШЕНИИ РОДИТЕЛЬСКИХ ПРАВ И ОБ ОТОБРАНИИ ДЕТЕЙ У РОДИТЕЛЕЙ БЕЗ ЛИШЕНИЯ РОДИТЕЛЬСКИХ ПРАВ»

(Постановление Пленума от 11 февраля 1980 года № 2)

Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что суды республики во исполнение постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 20 марта 1978 года «О судебной практике по делам о лишении родительских прав и об отобрании детей у родителей без лишения родительских прав» повысили качество рассмотрения этих дел: улучшилась их подготовка к судебному разбирательству, более тщательно стали исследоваться фактические обстоятельства, в том числе причины, порождающие ненадлежащее выполнение родителями своих обязанностей по воспитанию детей, возросло воспитательное значение судебных процессов.

Вместе с тем в деятельности народных судов по рассмотрению дел этой категории все еще имеются недостатки.

Суды не всегда учитывают, что дела указанных категорий должны быть разрешены прежде всего в соответствии с интересами детей.

В нарушение требований закона о подготовке дел к судебному разбирательству народные судьи иногда назначают дела к слушанию, не выяснив всех лиц и организаций, заинтересованных в исходе дела, и не требуют представления отделом народного

образования акта обследования условий жизни ребенка и основанного на нем заключения.

Имеются случаи, когда народные суды, если иск о лишении родительских прав предъявлен к одному из родителей, не выясняют местонахождение другого родителя и не привлекают его к участию в деле, не обсуждают вопрос о взыскании с них алиментов и не принимают мер к своевременному обращению к исполнению решений.

Народные суды недостаточно пользуются предоставленным ст. 212 ГПК Латвийской ССР правом обращения решения к немедленному исполнению, если вследствие особых обстоятельств замедление в исполнении решений может привести к ухудшению положения детей или само исполнение может оказаться невозможным.

Не всегда народные суды в достаточной мере контролируют исполнение судебных решений по вопросам устройства детей и о взыскании расходов на их содержание.

В целях устранения отмеченных недостатков Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость устранения имеющихся недостатков, повышения качества и дальнейшего совершенствования их деятельности по разрешению дел о лишении родительских прав и отобрании детей у родителей без лишения родительских прав и обращению к исполнению вынесенных решений.

2. При рассмотрении гражданских дел этих категорий суды должны точно и неуклонно соблюдать требования Кодекса о браке и семье Латвийской ССР, Гражданско-процессуального кодекса Латвийской ССР, а также разъяснения, содержащиеся в постановлении Пленума Верховного Суда СССР от 7 декабря 1979 года «О практике применения судами законодательства при разрешении споров, связанных с воспитанием детей», Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 5 апреля 1976 года «О судебной практике по делам о взыскании алиментов на детей» и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 20 марта 1978 года «О судебной практике по делам о лишении родительских прав и об отобрании детей у родителей без лишения родительских прав».

3. Суды должны иметь в виду, что при подготовке к судебному разбирательству дел о лишении родительских прав и отобрании детей у родителей без лишения родительских прав необходимо требовать представления отделами народного образования, осуществляющими функции опеки и попечительства в отношении несовершеннолетних детей, акта обследования условий жизни ребенка и основанного на этом обследовании заключения.

Если при подготовке дела к судебному разбирательству или в процессе рассмотрения дела выяснится, что ребенок находится у лиц, не являющихся его родителями, суд должен обсудить вопрос о привлечении этих лиц к участию в деле.

4. По делам, по которым родители уклоняются от выполнения своих обязанностей по воспитанию детей или злоупотребляют своими родительскими правами, жестоко обращаются с

детьми, своим антиобщественным и аморальным поведением оказывают вредное влияние на них и создают условия, опасные для детей, суды должны принять все меры к быстрому рассмотрению этих дел, обеспечив точное соблюдение сроков рассмотрения гражданских дел, предусмотренных ст. 99 ГПК Латвийской ССР.

В случае неявки без уважительных причин ответчиков судам следует руководствоваться разъяснением п. 10 постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 20 марта 1978 года № 2 «О судебной практике по делам о лишении родительских прав и об отобрании детей у родителей без лишения родительских прав» о праве суда подвергнуть ответчиков приводу в соответствии со ст. 163 ГПК Латвийской ССР.

5. Внести в постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 20 марта 1978 года № 2 «О судебной практике по делам о лишении родительских прав и об отобрании детей у родителей без лишения родительских прав» следующие изменения и дополнения.

5.1. Абзац второй п. 2 постановления изложить в следующей редакции:

«Разъяснить судам, что уклонение родителей от своих обязанностей по воспитанию детей имеет место, когда они без уважительных причин не заботятся о духовном и физическом развитии своих детей, их обучении и подготовке к общественно полезному труду».

5.2. Абзац четвертый п. 8 постановления изложить в следующей редакции:

«Суды должны иметь в виду, что, если иск о лишении родительских прав предъявлен к одному из родителей, суд обязан выяснить местонахождение другого родителя и обсудить вопрос о привлечении его к участию в деле».

5.3. Исключить из абзаца второго п. 12 слова «... устройство их у опекуна или попечителя, усыновителя».

19. О СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ ПО ДЕЛАМ О РАСТОРЖЕНИИ БРАКА

(Постановление Пленума от 28 июня 1982 года № 4 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 24 декабря 1984 года № 7 и от 23 марта 1987 года № 2)

Рассмотрев материалы обобщения судебной практики по делам о расторжении брака, проведенного Верховным Судом Латвийской ССР и Министерством юстиции Латвийской ССР, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что в суды республики поступает значительное количество дел о расторжении брака.

Правильное их рассмотрение должно способствовать решению задач дальнейшего укрепления семейных отношений, защиты прав и охраняемых законом интересов супругов и детей, воспи-

танию у граждан чувства ответственности перед семьей и обществом.

Материалы обобщения судебной практики показывают, что суды в основном правильно применяют законодательство, регулирующие вопросы, подлежащие рассмотрению по делам о расторжении брака. Отменяется лишь незначительная часть решений, вынесенных народными судами.

Однако при осуществлении правосудия по делам о расторжении брака все еще имеется немало упущений и недостатков.

В отдельных случаях судьи принимают к судебному рассмотрению немотивированные исковые заявления, в которых изложена только просьба расторгнуть брак.

Судьи не всегда вызывают на беседу второго супруга для ознакомления его с поступившим заявлением о разводе, для предварительного выяснения причин предъявления иска и возможности примирения супругов.

Суды не всегда учитывают, что одним из условий выяснения действительных взаимоотношений супругов и причин развода является личное участие обоих разводящихся супругов в судебном заседании, что также способствует, когда для этого имеются основания, их примирению.

По делам, по которым одновременно с расторжением брака подлежит разделу имущество, являющееся общей совместной собственностью супругов, суды иногда не выясняют состав и стоимость этого имущества, его наличие на день рассмотрения дела.

При рассмотрении этих дел судами допускаются и другие ошибки.

Принимая во внимание изложенное и в целях устранения недостатков в работе судов республики по делам о расторжении брака, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость при рассмотрении дел о расторжении брака точного и неуклонного соблюдения законодательства о браке и семье и разъяснений, содержащихся в постановлении Пленума Верховного Суда СССР от 28 ноября 1980 года № 9 «О практике применения судами законодательства при рассмотрении дел о расторжении брака». При этом судам надлежит исходить из задач укрепления семьи и брака, охраны интересов детей, для чего необходимо всесторонне выяснять взаимоотношения супругов, мотивы, по которым ставится вопрос о расторжении брака, подлинные причины разлада между супругами, принимать меры к их примирению и защите прав и интересов детей разводящихся супругов.

2. Судья при принятии заявления о расторжении брака должен проверить, подведомственно ли рассмотрение заявления суду. Если заявление не подведомственно суду, судья выносит об этом мотивированное определение, в котором должно быть указано, в какой орган следует обратиться заявителю.

Обратить внимание судей, что в силу ст. 40 КоБС Латвийской ССР расторжение брака производится через суд по заявлению

одного из супругов, если другой супруг признан в установленном законом порядке безвестно отсутствующим или недееспособным вследствие душевной болезни или слабоумия или осужден за совершение преступления к лишению свободы сроком не менее трех лет лишь в случаях, если существует спор о детях, о разделе имущества, являющегося общей совместной собственностью супругов, или спор о выплате средств на содержание нуждающемуся нетрудоспособному супругу.

Наличие спора по указанным требованиям должно быть подтверждено конкретными доказательствами, например материалами отдела записи актов гражданского состояния об отказе расторгнуть брак в связи с заявленным осужденным спором о разделе имущества, являющегося общей совместной собственностью супругов.

Супруг, осужденный к лишению свободы на срок не менее трех лет и находящийся в заключении, не вправе возбудить расторжение брака по правилам ст. 40 КоБС Латвийской ССР, но вправе обратиться в суд в общем порядке.

При принятии искового заявления судья должен проверить соблюдение требований ст. 130 ГПК Латвийской ССР, в частности требовать представления свидетельства о заключении брака, копии свидетельства о рождении детей, не достигших совершеннолетия, документов о заработке и иных источниках доходов, других необходимых документов.

Если представление некоторых документов для истца является невозможным, их должен истребовать судья в порядке ст. 145 ГПК Латвийской ССР.

(В редакции постановления Пленума от 23 марта 1987 года № 2.)

3. Судам следует иметь в виду, что если в исковом заявлении не указаны конкретные обстоятельства, на которых истец основывает требование о разводе, и доказательства, их подтверждающие, судья в порядке ст. 134 ГПК Латвийской ССР выносит определение об оставлении искового заявления без движения, о чем извещает истца, предоставив ему срок для устранения недостатков.

(Пункт 4 признан утратившим силу постановлением Пленума от 24 декабря 1984 года № 7.)

5. Суды должны иметь в виду, что одним из условий всестороннего выяснения взаимоотношений супругов и правильного рассмотрения дел о расторжении брака является надлежащая подготовка их к судебному разбирательству. Для этого судья должен, как правило, вызвать стороны или одного из супругов на беседу до назначения дела к рассмотрению в судебном заседании с целью выяснения причин расторжения брака и возможности примирения супругов.

Если заявлено требование о разделе общей совместной собственности супругов, судья, в частности, должен разъяснить порядок выдачи государственной нотариальной конторой супругам свиде-

тельства о праве собственности на долю в общем имуществе, нажитом в течение брака, в порядке, предусмотренном ст. 47 Закона Латвийской ССР от 28 июня 1974 года «О государственном нотариате».

6. Обратит внимание судов на то, что судья в порядке подготовки дела к судебному разбирательству и суд при рассмотрении дел о расторжении брака супругов, имеющих несовершеннолетних детей, обязаны выяснить, достигнуто ли супругами соглашение об определении места жительства и содержании детей.

Если между супругами имеется спор, при ком из них и кто из детей остается, судья должен привлечь к делу отдел народного образования в качестве органа опеки и попечительства. Отдел народного образования обязан обследовать условия жизни ребенка у родителя, воспитывающего его, а также условия жизни второго родителя, не проживающего вместе с ребенком. По материалам обследования отдел народного образования как орган государственного управления обязан представить заключение, в котором должен содержаться конкретный вывод об определении места жительства ребенка.

Только после получения заключения отдела народного образования судья вправе назначить дело к рассмотрению в судебном заседании, участие в котором представителя отдела народного образования является обязательным.

7. Обратит внимание судов на то, что согласно ст. 34 КоБС Латвийской ССР они обязаны принимать меры к примирению супругов. Для этой цели дела о расторжении брака, как правило, должны рассматриваться с участием обоих супругов.

Если обстоятельства дела свидетельствуют о возможности дальнейшего сохранения семейной жизни супругов (наличие детей, продолжительность брака, непродолжительность прекращения семейной жизни и раздельного проживания, причины его и т. д.), суд в соответствии со ст. 165 ГПК Латвийской ССР может отложить разбирательство дела. При отложении рассмотрения дела суд предоставляет супругам срок для примирения, не превышающий шести месяцев. Такое определение, как правило, принимается после заслушивания объяснений сторон и показаний свидетелей.

Определение о предоставлении супругам срока для примирения не подлежит обжалованию.

После отложения разбирательства дела для примирения супругов суду с учетом конкретных обстоятельств дела следует принимать меры, способствующие достижению примирения, для чего использовать беседы с супругами, помощь общественности, женских советов, трудовых коллективов, в которых работают супруги, и т. п.

Учитывая конкретные обстоятельства, в том числе новые факты, полученные после отложения судебного разбирательства для этой цели, суд вправе вынести мотивированное определение

о сокращении срока, предоставленного им для примирения, и тогда рассмотреть дело по существу.

(В редакции постановления Пленума от 23 марта 1987 года № 2.)

8. Иск о расторжении брака подлежит удовлетворению лишь в том случае, если суд установит, что дальнейшая совместная жизнь супругов и сохранение семьи стали невозможными.

Недостижение примирения супругов в определенный судом срок, равно как и признание ответчиком иска, само по себе не является основанием для удовлетворения иска о расторжении брака, так как при рассмотрении иска о расторжении брака суд должен всесторонне выяснить действительные обстоятельства дела.

9. В случае расторжения брака суд согласно ст. 132 ГПК Латвийской ССР и ст. 35, 36 и 37 КоБС Латвийской ССР может одновременно рассмотреть требования о взыскании средств на содержание супруга, алиментов на детей, вопрос о том, при ком из родителей будут проживать дети после расторжения брака, о разделе общей совместной собственности супругов.

Суд, расторгая брак, обязан принять меры к защите прав и интересов детей. Исходя из этого, суд вправе, в зависимости от конкретных обстоятельств дела, взыскать алименты на содержание детей и по своей инициативе, независимо от того, заявлено ли об этом такое требование.

Суд в соответствии со ст. 36 КоБС Латвийской ССР обязан рассмотреть одновременно с расторжением брака требование супруга о взыскании средств на его содержание. При определении размера содержания суд должен учитывать наличие совершеннолетних детей данного супруга и их материальные возможности оказывать такую помощь заявителю.

(В редакции постановления Пленума от 23 марта 1987 года № 2.)

10. Суд не вправе рассматривать одновременно с иском о расторжении брака такие требования, которые затрагивают права и интересы третьих лиц.

В частности, в случаях, если между супругами имеется спор о том, при ком из них будет проживать ребенок, находящийся у третьих лиц или в детском учреждении, а также если заявлено требование о взыскании алиментов с супруга, из заработка (доходов) которого уже производятся удержания по другим взысканиям, и т. п., эти требования должны быть выделены в отдельное производство и рассмотрены с привлечением всех лиц и организаций, интересы которых затрагиваются.

Требование о разделе имущества, указанного супругами в качестве их общей совместной собственности, не может быть рассмотрено в бракоразводном процессе, если в другом деле третьим лицом предъявлен иск о признании права собственности на это имущество или на часть его либо если супругом предъявлено тре-

бование в отношении раздела предметов, зарегистрированных на имя третьих лиц.

11. Суды должны иметь в виду, что согласно разъяснению постановления Пленума Верховного Суда СССР от 16 июня 1978 года «О применении судами законодательства при рассмотрении дел по спорам между гражданами и жилищно-строительными кооперативами»¹ в бракоразводном процессе суд может признать за супругами право на определенную часть паенакопления, являющегося общим совместным имуществом супругов, без раздела пая. В то же время, если в бракоразводном процессе заявлено требование о разделе пая, рассмотрение иска в этой части должно быть выделено в отдельное производство, поскольку его разрешением затрагиваются интересы жилищно-строительного кооператива (п. 16).

12. Согласно ст. 20 КоБС Латвийской ССР имущество, нажитое супругами во время брака, является их общей совместной собственностью. Разрешая требования о его разделе, суд обязан установить, какие предметы составляют общее имущество, подлежащее разделу, требуя в необходимых случаях представления правоустанавливающих документов на конкретные предметы (на автомашину, гараж и др.), определить стоимость этого имущества; выяснить, имеется ли оно в наличии и у кого из супругов находится, а также установить право требования и общие долги супругов по обязательствам, возникшим в интересах семьи.

Состав и стоимость общей совместной собственности супругов определяется на момент фактического прекращения супругами семейных отношений. В случае уменьшения стоимости этого имущества после прекращения семейных отношений в результате односторонних действий одного из супругов суд при разделе имущества может уменьшить долю супруга в общем имуществе в таком размере, в каком уменьшилась общая стоимость имущества.

Согласно ст. 21 КоБС Латвийской ССР при разделе этого имущества суд определяет, какие предметы подлежат передаче каждому из них, а в тех случаях, когда одному из супругов передаются вещи, превышающие по своей стоимости причитающуюся ему долю, другому супругу может быть присуждена соответствующая денежная компенсация.

Судам следует иметь в виду, что в силу п. 26 Примерного устава кооператива по строительству и эксплуатации открытых стоянок или гаражей для хранения транспортных средств, принадлежащих гражданам, утвержденного постановлением Совета Министров Латвийской ССР от 22 февраля 1976 года № 73, при расторжении брака пай делится между супругами, а право пользования местом на открытой стоянке или в гараже сохраняется за

¹ Ныне постановление Пленума Верховного Суда СССР от 3 февраля 1988 года № 1 «О применении судами законодательства при рассмотрении дел по спорам между гражданами и жилищно-строительными кооперативами».

тем из разведенных супругов, к которому переходит право собственности на автомобиль (мотоцикл, мотоколяску), и при условии вступления его в кооператив, если он не является членом кооператива.

Соответствующая часть стоимости пая гаража другому супругу компенсируется разведенным супругом, за которым сохраняется место на открытой стоянке в кооперативе.

Если стоимость имущества, являющегося личной собственностью одного из супругов, во время брака существенно увеличилась вследствие трудовых или денежных затрат другого супруга или обоих супругов, то это имущество может быть признано судом общей совместной собственностью супругов.

Если имеются доказательства, с достоверностью подтверждающие фактическое прекращение семейных отношений, раздельное проживание супругов и отсутствие общего хозяйства при наличии нерасторгнутого брака, суд имеет право признать имущество собственностью одного супруга, если оно приобретено в этот период за его личные средства.

(В редакции постановления Пленума от 23 марта 1987 года № 2.)

13. Разъяснить судам, что вклады в сберегательных кассах или в банках могут быть разделены только между супругами, в том числе между супругами, являющимися членами колхозного двора, по правилам ст. 21 КоБС Латвийской ССР. Если при рассмотрении дела о расторжении брака суд установит, что один супруг в период брака снял со своего счета вклад и вопреки воле другого супруга израсходовал его не в интересах семьи, суд взыскивает в пользу второго супруга причитающуюся ему долю или компенсирует эту долю другим имуществом.

14. Решение суда о расторжении брака либо об отказе в разводе должно быть законным и основанным на доказательствах, всесторонне проверенных в судебном заседании.

В описательной части решения должны быть указаны время регистрации брака, наличие детей, родившихся в браке, и время их рождения, а также то, решался ли вопрос о взыскании алиментов на содержание несовершеннолетних детей, какие требования помимо расторжения брака заявлены супругами. Если супруги достигли соглашения о воспитании и содержании детей и о разделе общего совместного имущества, это также должно быть указано в решении.

В мотивировочной части решения должны быть указаны обстоятельства дела, установленные причины разлада между супругами, время прекращения семейных отношений, доказательства, на которых основаны выводы суда о возможности сохранения семьи либо об окончательном ее распаде, доводы, на основании которых суд отвергает те или иные доказательства, а также закон, которым руководствуется суд.

Резолютивная часть решения должна содержать выводы суда по всем требованиям сторон, в том числе и соединенным для совместного рассмотрения. В этой части решения суда должны быть указаны сведения, необходимые для регистрации развода в книге регистрации актов гражданского состояния (время регистрации брака, номер актовой записи, наименование органа, зарегистрировавшего брак).

При разрешении требований о взыскании алиментов на детей в резолютивной части решения суда кроме других реквизитов должны быть указаны дата и место рождения лица, с которого взыскиваются алименты, а также то, что решение в этой части подлежит немедленному исполнению.

Если одновременно с расторжением брака удовлетворяется требование о разделе общего совместного имущества супругов, суд обязан установить порядок раздела имущества в натуре или в долевом отношении между разводящимися супругами. При присуждении имущества в натуре суд согласно ст. 202 ГПК Латвийской ССР в резолютивной части решения обязан указать и стоимость отдельных предметов.

Резолютивная часть решения должна содержать полные и точные сведения о том, с кого из супругов и в каком размере подлежит взысканию государственная пошлина.

Если с истца или ответчика взыскание государственной пошлины не производится, об этом должно быть указано в резолютивной части решения.

При определении размера государственной пошлины, подлежащей уплате каждой из сторон при выдаче свидетельства о расторжении брака органами ЗАГС, суды должны учитывать причины развода, вину в распаде семьи, материальное положение сторон и другие конкретные обстоятельства.

15. В силу ст. 83 КоБС Латвийской ССР и ст. 213 ГПК Латвийской ССР суд в случае необходимости (при отложении рассмотрения дела о расторжении брака для примирения супругов, при нахождении ответчика в длительной командировке и т. п.) вправе вынести определение о временном, до разрешения спора, взыскании алиментов на содержание детей или супруга.

Если суд отказывает в иске о расторжении брака, прекращает производство по делу или оставляет иск без рассмотрения, другие заявленные в этом деле требования не рассматриваются.

(В редакции постановления Пленума от 23 марта 1987 года № 2.)

16. Судебной коллегии по гражданским делам усилить надзор за рассмотрением дел о расторжении брака в народных судах республики.

17. Признать утратившим силу постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР № 1 «О судебной практике по делам о расторжении брака» от 27 марта 1968 года.

20. О РАССМОТРЕНИИ СУДАМИ СПОРОВ О ПРАВЕ ПОЛЬЗОВАНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫМИ УЧАСТКАМИ В САДОВОДЧЕСКОМ ТОВАРИЩЕСТВЕ МЕЖДУ РАЗВЕДЕННЫМИ СУПРУГАМИ ИЛИ НАСЛЕДНИКАМИ

(Постановление Пленума от 16 сентября 1985 года № 6 с изменениями,
внесенными постановлением Пленума от 27 июня 1988 года № 7)

В связи с возникшим в судебной практике вопросом о подведомственности дел по спорам о сохранении за одним из супругов в случае расторжения брака либо наследником умершего члена садоводческого товарищества права пользования земельным участком в коллективном саду Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Учитывая, что споры одного из разведенных супругов о сохранении права пользования земельным участком либо споры наследников, принявших наследство в установленном порядке, о защите нарушенного или оспариваемого преимущественного права на вступление в садоводческое товарищество являются спорами о праве гражданском, разъяснить судам, что эти споры подведомственны суду, если указанные лица считают, что спор не получил надлежащего разрешения в порядке, установленном пп. 13 и 15 Типового устава садоводческого товарищества, утвержденного постановлением Совета Министров Латвийской ССР и Латвийского республиканского совета профессиональных союзов от 10 сентября 1986 года № 342.

(В редакции постановления Пленума от 27 июля 1988 года № 7.)

2. Обратить внимание судов на то, что, решая вопрос о том, за кем из разведенных супругов должно быть сохранено право пользования земельным участком, а также, кто из наследников имеет преимущественное право на вступление в садоводческое товарищество, необходимо в каждом конкретном случае учитывать все заслуживающие внимания обстоятельства, в частности, могут ли указанные лица в силу п. 14 Типового устава быть членами садоводческого товарищества, участвовали ли в освоении или пользовании земельным участком, например в закладке сада или уходе за насаждениями, в благоустройстве территории, возведении садового домика, хозяйственных построек, поддержании этих строений в надлежащем состоянии, а также имеют ли они возможность постоянно пользоваться участком.

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 7.)

3. Не подлежат рассмотрению судами споры о признании права пользования земельным участком либо о преимущественном праве на вступление в садоводческое товарищество в случае самовольного возведения садового домика, хозяйственной постройки или иного сооружения.

4. Вступившее в законную силу решение суда, которым признано право одного из разведенных супругов на пользование

земельным участком либо преимущественное право наследника перед другими наследниками, является обязательным для садоводческого товарищества при разрешении вопроса о членстве в товариществе.

ТРУДОВОЕ ПРАВО

21. О ПРИМЕНЕНИИ СУДАМИ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА, РЕГУЛИРУЮЩЕГО МАТЕРИАЛЬНУЮ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ РАБОЧИХ И СЛУЖАЩИХ ЗА УЩЕРБ, ПРИЧИНЕННЫЙ ПРЕДПРИЯТИЮ, УЧРЕЖДЕНИЮ, ОРГАНИЗАЦИИ

(Постановление Пленума от 24 декабря 1984 года № 5 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 3)

Согласно статье 59 Конституции Латвийской ССР каждый гражданин обязан беречь и укреплять социалистическую собственность. Исходя из этого правильное рассмотрение дел по искам о материальной ответственности работников за ущерб, причиненный предприятию, учреждению, организации, способствует дальнейшему росту экономической мощи страны, претворению в жизнь Продовольственной программы, охране социалистической собственности, воспитанию у граждан чувства бережного отношения к народному добру, укреплению трудовой дисциплины.

Обсудив результаты обобщения судебной практики по гражданским делам о материальной ответственности рабочих и служащих за ущерб, причиненный предприятию, учреждению, организации, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что суды в основном правильно применяют действующее законодательство при рассмотрении дел данной категории.

Вместе с тем в судебной практике при разрешении таких споров имеется еще немало упущений и недостатков.

Некоторые суды не придают должного значения подготовке дел к судебному разбирательству, в судебном заседании не всегда всесторонне и полно исследуют фактические обстоятельства дел, наличие условий, необходимых для возложения материальной ответственности на конкретного работника, что нередко приводит к неправильному разрешению дел.

Иногда допускаются ошибки в применении норм материального права, определяющие пределы материальной ответственности рабочих и служащих за причиненный ими ущерб, без достаточных оснований уменьшается размер взыскиваемого ущерба либо допускается полное освобождение ответчиков от обязанности возместить ущерб в нарушение ст. 131 КЗоТ Латвийской ССР.

Судами часто допускаются нарушения предусмотренных законом сроков рассмотрения дел данной категории. Недостаточно используются меры предупредительного характера в борьбе с хищениями, бесхозяйственностью и расточительством государственного и общественного имущества.

В целях устранения выявленных недостатков и правильного применения законодательства, регулирующего материальную ответственность рабочих и служащих за ущерб, причиненный предприятию, учреждению, организации, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет дать судам следующие разъяснения:

1. При рассмотрении дел о возмещении рабочим и служащим материального ущерба, причиненного предприятиям, учреждениям, организациям, суды должны строго руководствоваться нормами трудового законодательства, регулирующими данные отношения, специальными нормативными актами, устанавливающими материальную ответственность определенной категории работников, а также разъяснениями постановления Пленума Верховного Суда СССР от 23 сентября 1977 года № 15 «О применении судами законодательства, регулирующего материальную ответственность рабочих и служащих за ущерб, причиненный предприятию, учреждению, организации» с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 17 марта 1983 года № 2, от 1 декабря 1983 года № 12, от 26 апреля 1984 года № 6 и от 23 сентября 1987 года № 8, и постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 26 октября 1981 года № 6 «О практике судов Латвийской ССР по применению законодательства, регулирующего материальную и уголовную ответственность за причинение ущерба колхозам, совхозам и другим предприятиям сельского хозяйства гибелью и недостачей скота»¹.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1988 года № 3.)

2. Суды должны неуклонно соблюдать требования ст. 145 ГПК Латвийской ССР о подготовке дел к судебному разбирательству, использовать предоставленный ст. 99 ГПК срок для исполнения всех предусмотренных названной статьей действий, в особенности для истребования всех необходимых средств доказывания, подтверждающих основание привлечения ответчика к материальной ответственности и размер причиненного ущерба.

3. Обратить внимание судов, что материальная ответственность работников наступает только при условиях, когда:

а) причинен прямой действительный ущерб;

б) ущерб причинен противоправными действиями работника, т. е. неисполнением или ненадлежащим исполнением им своих трудовых обязанностей;

в) существует причинная связь между действиями (бездействием) работника и нанесенным ущербом;

г) имеется вина работника в причинении ущерба, т. е. действовал умышленно или неосторожно.

При отсутствии хотя бы одного из указанных условий материальная ответственность работника не наступает.

¹ Постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 26 октября 1981 года № 6 изменено постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 3.

Наличие указанных выше условий должна доказать администрация предприятия, учреждения, организации. Отсутствие вины доказывается ответчиком в случаях привлечения к материальной ответственности на основании пп. 1, 2 и 6 ст. 129 КЗоТ Латвийской ССР.

4. Согласно ст. 126 КЗоТ Латвийской ССР рабочие и служащие, виновные в причинении ущерба предприятию, учреждению, организации, с которыми они состоят в трудовых отношениях, несут материальную ответственность только при наличии прямого действительного ущерба.

Не допускается взыскание с работника неполученной прибыли и других неполученных доходов, которые предприятие могло бы получить, но не получило в связи с неправильными действиями работника.

Обратить внимание судов, что в соответствии с п. 17¹ названного выше постановления Пленума Верховного Суда СССР при определении размера материального ущерба, причиненного рабочими и служащими в результате самовольного использования в личных целях технических средств (автомобилей, тракторов и т. д.), принадлежащих предприятиям, учреждениям, организациям, с которыми они состоят в трудовых отношениях, применяются нормы гражданского законодательства (ст. 88 Основ), поскольку отношения, связанные с причинением ущерба, выходят за пределы исполнения трудовых обязанностей. Ущерб в таких случаях возмещается в полном объеме, включая и неполученные предприятием, учреждением, организацией доходы от использования указанных технических средств.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1988 года № 3.)

5. Применяя законодательство, регулирующее материальную ответственность рабочих и служащих, необходимо четко разграничивать основания наступления материальной ответственности по п. 1 ст. 128 и п. 5 ст. 129 КЗоТ Латвийской ССР.

Пункт 1 ст. 128 КЗоТ Латвийской ССР предусматривает ответственность не свыше среднего месячного заработка за порчу или уничтожение по небрежности материалов, полуфабрикатов, изделий (продукции), в том числе при их изготовлении, а также инструментов, измерительных приборов, специальной одежды и других предметов, выданных работнику в пользование.

В случаях, когда ущерб причинен умышленным уничтожением или умышленной порчей материалов, полуфабрикатов, изделий (продукции), а также инструментов, измерительных приборов, специальной одежды и других предметов, выданных работнику в пользование, ответственность наступает по п. 5 ст. 129 КЗоТ Латвийской ССР в полном размере причиненного ущерба.

Следовательно, для правильного определения вида и пределов материальной ответственности по указанным статьям суды должны тщательно выяснять не только причину возникновения такого ущерба, но и форму вины (умышленно, по неосторожности) работника.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1988 года № 3.)

6. Применяя п. 2 ст. 128 КЗоТ Латвийской ССР, суды должны учесть, что при возложении материальной ответственности на руководителей предприятий, учреждений, организаций, их заместителей, а также руководителей структурных подразделений и их заместителей не допускается расширение круга должностных лиц, на которых возлагается материальная ответственность в размере месячного заработка, и что по данной статье указанные лица несут ответственность лишь в том случае, если ущерб причинен излишними денежными выплатами, неправильной постановкой учета и хранения материальных и денежных ценностей, принятием необходимых мер к предотвращению простоев, выпуска недоброкачественной продукции, хищений, уничтожения и порчи материальных и денежных ценностей.

В остальных случаях указанные лица несут материальную ответственность в ином ограниченном или полном размере причиненного по их вине ущерба.

7. При взыскании ущерба на основании п. 1 ст. 129 КЗоТ суды должны проверить, относится ли ответчик к категории работников, с которыми может быть заключен договор о полной материальной ответственности согласно Перечню должностей и работ, замещаемых или выполняемых работниками, с которыми предприятиями, учреждениями, организациями могут заключаться письменные договоры о полной материальной ответственности за необеспечение сохранности ценностей, переданных им для хранения, обработки, продажи (отпуска), перевозки или применения в процессе производства, или Перечню работ, при выполнении которых может вводиться коллективная (бригадная) материальная ответственность, утвержденными постановлениями Госкомтруда СССР и Секретариата ВЦСПС от 28 декабря 1977 года и от 14 сентября 1981 года.

8. Разрешая дела о материальной ответственности работника в полном размере ущерба, причиненного его действиями, содержащими признаки деяний, преследуемых в уголовном порядке, суды должны руководствоваться разъяснениями п. 11 постановления № 15 Пленума Верховного Суда СССР от 23 сентября 1977 года «О применении судами законодательства, регулирующего материальную ответственность рабочих и служащих за ущерб, причиненный предприятию, учреждению, организации».

При этом суды должны учесть, что согласно ч. 2 ст. 7 УК Латвийской ССР не является преступлением действие или бездействие, хотя формально содержащее признаки какого-либо деяния, предусмотренного уголовным законом, но в силу малозначительности не представляющее общественной опасности. Поэтому в случае прекращения уголовного дела по малозначительности деяния работник не должен привлекаться к полной материальной ответственности по основаниям, предусмотренным п. 3 ст. 129 КЗоТ Латвийской ССР.

9. Обратить внимание судов, что полная материальная ответственность по основаниям п. 6 ст. 129 КЗоТ Латвийской ССР возлагается на работника, если имеется специальный закон или другие нормативные акты — постановления Совета Министров СССР и Латвийской ССР, положения, которыми установлена такая ответственность в отношении определенной категории работников. Таковыми актами, в частности, являются: постановление Совета Министров СССР от 17 февраля 1954 года № 290 «О материальной ответственности лиц, виновных в гибели или хищении скота, принадлежащего колхозам и совхозам» (постановление Совета Министров Латвийской ССР от 26 февраля 1954 года № 177), постановление Совета Министров СССР от 26 апреля 1982 года № 344 «О размерах материальной ответственности лиц, виновных в хищении, недостаче и сверхнормативных потерях валютных и некоторых других ценностей» (постановление Совета Министров Латвийской ССР от 20 мая 1982 года № 278).

10. При разрешении споров о материальной ответственности за ущерб, причиненный хищением, недостачей или утратой мяса, мясопродуктов, молока и молочных продуктов, суды должны определять размер ущерба в соответствии с постановлением Государственного комитета СССР по ценам от 12 апреля 1983 года № 303 «О порядке определения стоимости похищенных, недостающих или утраченных мяса, молока, мясных и молочных продуктов», исходя из государственных розничных цен на эти продукты с применением коэффициентов: по мясу и мясным продуктам — 3, по молоку и молочным продуктам — 2,5.

Следует учесть, что определение размера ущерба с применением указанных выше коэффициентов основано на ч. 4 ст. 131 КЗоТ Латвийской ССР. В этой статье закона указано, что законодательством Союза ССР может быть установлен особый порядок определения размера ущерба, в том числе в кратном исчислении, причиненного предприятию, учреждению, организации хищением, недостачей или утратой отдельных видов имущества и других ценностей, в тех случаях, когда фактический размер ущерба превышает его номинальный размер. Закон исключает возможность применения этих коэффициентов в случаях порчи материальных ценностей.

11. Обратить внимание судов, что согласно ст. 130 КЗоТ Латвийской ССР работник, причинивший ущерб, может с согласия администрации предприятия, учреждения, организации передать для возмещения ущерба равноценное имущество или исправить поврежденное.

При рассмотрении исков о возмещении ущерба, причиненного хищением, гибелью и недостачей скота, а равно хищением, недостачей и порчей зерна, кормов и иной сельскохозяйственной продукции, судам необходимо разъяснить сторонам возможность возмещения ущерба в натуре путем сдачи равноценного скота либо сельскохозяйственной продукции того же рода и качества.

При присуждении имущества в натуре суд обязан указать в решении также сумму, которая должна быть взыскана с

ответчика, если при исполнении решения присужденного имущества в наличии не окажется.

При возложении на ответчика обязанности исправить повреждение суд в решении должен указать также срок, в течение которого решение должно быть исполнено, и сумму ущерба, подлежащую взысканию в случае неисpravления ответчиком повреждения.

12. Обратить внимание судов, что согласно ст. 131 КЗоТ Латвийской ССР суд может с учетом степени вины, конкретных обстоятельств и материального положения работника уменьшить размер ущерба, подлежащего возмещению, но не может полностью освободить его от ответственности за ущерб.

Уменьшение подлежащего возмещению ущерба допускается только при наличии в надлежащем порядке исследованных доказательств о материальном положении ответчика и об обстановке, при которой причинен ущерб.

При установлении, что ущерб возник не только по вине ответчика, но и по вине должностных лиц, суды должны в соответствии с разъяснениями, содержащимися в п. 8 указанного постановления Пленума Верховного Суда СССР от 23 сентября 1977 года шире практиковать привлечение к участию в деле должностных лиц, виновных в причинении ущерба, для возложения на них материальной ответственности.

13. При разрешении споров по регрессным требованиям администрации предприятий, учреждений, организаций о взыскании ущерба с работников, виновных в причинении ущерба, суды должны учесть, что в этих случаях ответственность наступает по нормам трудового законодательства, поэтому необходимо проверять, соблюден ли администрацией установленный ст. 217 КЗоТ Латвийской ССР годичный срок для обращения с иском в суд.

14. Согласно ст. 130 КЗоТ Латвийской ССР (в редакции Указа Президиума Верховного Совета Латвийской ССР от 24 ноября 1983 года)¹ возмещение ущерба в размере, не превышающем среднего месячного заработка, производится по распоряжению администрации предприятия, учреждения, организации путем удержания из заработной платы работника.

Распоряжение об удержании должно быть издано не позднее двух недель со дня обнаружения причиненного работником ущерба.

При пропуске двухнедельного срока для издания распоряжения об удержании администрация вправе обратиться в суд с иском о взыскании с работника материального ущерба в течение одного года со времени обнаружения причиненного работником материального ущерба (ч. 2 ст. 217 КЗоТ Латвийской ССР).

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1988 года № 3.)

---

¹ Ныне в редакции Указа Президиума Верховного Совета Латвийской ССР от 25 июня 1986 года.

15. В целях быстрого возмещения причиненного ущерба суды должны строго соблюдать установленные ст. 99 ГПК сокращенные сроки рассмотрения дел этой категории.

16. При рассмотрении дел о возмещении материального ущерба, причиненного рабочими и служащими, суды должны глубже вскрывать причины и условия возникновения ущерба и реагировать путем вынесения частных определений на недостатки в деятельности предприятий, учреждений, организаций. В порядке контроля за исполнением частных определений следует выяснять, какие меры приняты по устранению указанных нарушений.

17. Признать утратившим силу постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 22 июня 1981 года «О практике судов Латвийской ССР по рассмотрению гражданских дел о возмещении материального ущерба, причиненного рабочими и служащими при исполнении трудовых обязанностей».

22. О СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ ПО ТРУДОВЫМ ДЕЛАМ О ВОССТАНОВЛЕНИИ НА РАБОТЕ

(Постановление Пленума от 26 декабря 1988 года № 8)

Изучение судебной практики показало, что, разрешая трудовые споры, возникающие в связи с увольнением и переводом на другую работу, суды в основном правильно применяют нормы КЗоТ Латвийской ССР.

Однако при осуществлении правосудия по трудовым делам все еще имеется немало упущений и недостатков: недооценивают значимость подготовки дел к судебному разбирательству, неполностью выясняют обстоятельства дела, не учитывают разъяснения Пленума Верховного Суда СССР, в результате принимают незаконные и необоснованные решения.

Многие дела рассматриваются с нарушением установленного законом срока.

В целях обеспечения правильного и единообразного применения судами законодательства по делам этой категории Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость точного и неуклонного соблюдения законодательства о труде при рассмотрении трудовых споров, связанных с переводом на другую работу и прекращением трудового договора с рабочими и служащими, а также разъяснений постановления Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 3 «О применении судами законодательства, регулирующего заключение, изменение и прекращение трудового договора» с дополнениями, внесенными постановлениями Пленума от 5 сентября 1986 года № 12 «О применении судами законодательства о трудовом договоре и повышении их роли в укреплении трудовой дисциплины» и от 6 апреля 1988 года № 3 «О внесении изменений и дополнений в

постановление Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года «О применении судами законодательства, регулирующего заключение, изменение и прекращение трудового договора».

2. Суды должны учесть, что надлежащая подготовка дела к судебному разбирательству является одним из основных условий своевременного и правильного его разрешения, поэтому судьям до решения вопроса о назначении трудового дела о восстановлении на работе к судебному разбирательству в соответствии со ст. 145 ГПК Латвийской ССР следует проводить полную досудебную подготовку с тем, чтобы дело можно было правильно рассмотреть уже в первом судебном заседании с соблюдением сроков, установленных ст. 99 ГПК Латвийской ССР.

Подготовка дела должна проводиться с учетом характера предъявленного иска, условий и оснований прекращения или изменения трудового договора.

При необходимости следует вызвать представителя ответчика для выяснения имеющихся у него возражений против иска и представления доказательств, которыми эти возражения подтверждены; определить круг свидетелей, подлежащих вызову в суд; привлечь к участию в деле в качестве третьего лица на стороне ответчика руководителя предприятия, учреждения, организации, по распоряжению которого был уволен или переведен работник; истребовать письменные доказательства.

По делам о восстановлении на работе должны быть представлены, в частности, следующие документы: копии приказов о приеме истца на работу, переводе на другую работу, об увольнении с работы; копия решения (протокола) профсоюзного комитета о согласии на увольнение работника по инициативе администрации в случае, когда увольнение может быть произведено только с согласия профсоюзного комитета; справка о размере заработной платы истца за последние два календарных месяца работы, а для лиц, проработавших на данном предприятии (организации) менее двух месяцев, — за фактически проработанное время, а также и другие необходимые доказательства.

3. Независимо от того, кто обратился в суд за разрешением возникшего спора — работник, не согласившийся с постановлением профсоюзного комитета, или администрация, считавшая, что постановление по трудовому спору, вынесенное профсоюзным комитетом, противоречит действующему законодательству, дело рассматривается судом по правилам искового производства, в котором истцом является работник, а ответчик — предприятие, учреждение или организация.

4. Следует иметь в виду, что пропуск установленного ст. 217 КЗоТ Латвийской ССР месячного срока для обращения в суд по делам о восстановлении на работе не освобождает суд от обязанности всесторонне исследовать материалы дела.

Если будет установлено, что при увольнении права работника явно нарушены или срок пропущен по уважительным причинам, суд вправе срок восстановить.

5. В соответствии со ст. 22 КЗоТ Латвийской ССР при заключении трудового договора по соглашению сторон может быть обусловлено испытание с целью проверки соответствия рабочего или служащего поручаемой ему работе.

Сроки испытания, установленные ст. 23 КЗоТ Латвийской ССР, не могут быть продлены по усмотрению администрации или по соглашению сторон.

При рассмотрении дел по искам работников, уволенных по ст. 24 КЗоТ Латвийской ССР, суды обязаны выяснить, имелось ли соглашение сторон об установлении испытательного срока, можно ли было применить испытательный срок в отношении конкретного работника, был ли указан срок испытания в приказе о приеме на работу и был ли этот приказ объявлен под расписку. При несоблюдении этих условий трудовой договор считается заключенным без установления испытания.

6. При рассмотрении споров о переводе на другую работу (ст. 26 КЗоТ Латвийской ССР) суды должны проверять, дал ли работник согласие на перевод. При этом следует иметь в виду, что законом не установлена определенная форма дачи работником такого согласия, поэтому согласие может быть выражено как в письменной, так и в устной форме.

В случае спора наличие согласия на перевод подтверждается любыми средствами доказывания, перечисленными в ст. 50 ГПК Латвийской ССР.

7. Подача рабочим или служащим заявления об увольнении по ст. 31 КЗоТ Латвийской ССР не освобождает его от выполнения трудовых обязанностей до дня расторжения договора и не лишает права администрацию по ее инициативе в этот же срок расторгнуть с ним трудовой договор по другим основаниям или применить к работнику дисциплинарное взыскание за нарушение трудовой дисциплины, поскольку трудовые споры в данном случае прекращаются лишь по истечении срока предупреждения об увольнении.

8. Время перевода на нижеоплачиваемую работу или смещения на низшую должность за нарушение трудовой дисциплины на срок до трех месяцев (п. 4 ст. 141 КЗоТ Латвийской ССР) работника, подавшего до или после издания приказа о переводе заявление об увольнении по собственному желанию, в силу ч. 2 ст. 31 КЗоТ Латвийской ССР в срок предупреждения не засчитывается. Поэтому невыход на работу без уважительных причин до истечения срока перевода, смещения или после этого срока, но в оставшийся срок предупреждения об увольнении является прогулом.

Рабочий или служащий, переведенный по приказу администрации за нарушение трудовой дисциплины на нижеоплачиваемую работу или смещенный на низшую должность и впоследствии уволенный до истечения срока выполнения этих работ, в случае восстановления его на работе обязан выполнить распоряжение администрации о переводе, если он признан судом обоснованным и срок перевода согласно приказу до вынесения решения еще не истек.

9. Согласно ст. 36 КЗоТ Латвийской ССР расторжение трудового договора по инициативе администрации не допускается без согласия профсоюзного комитета, за исключением случаев, предусмотренных законодательством Союза ССР.

Не требуется согласия профсоюзного комитета в случаях прекращения трудового договора по инициативе администрации.

Судам следует иметь в виду, что без согласия профсоюзного комитета предприятия, учреждения, организации или профсоюзного комитета могут быть уволены, в частности, следующие категории работников:

1) работающие на предприятиях, в организациях, учреждениях, где нет профсоюзного комитета или профсоюзного комитета;

2) занимающие должности, предусмотренные в перечне № 1 приложения № 1 к Положению о порядке рассмотрения трудовых споров, а также в перечне № 2 к этому Положению, если увольнение перечисленных в нем работников связано с признанием их в установленном порядке не соответствующими занимаемой должности или с неизбранием на новый срок;

3) увольняемые по уставам о дисциплине, если уставом не предусмотрено согласование увольнения с профсоюзным комитетом предприятия, учреждения, организации;

4) работающие по совместительству — с совмещаемой должности или работы;

5) отказавшиеся от перевода на работу в другую местность вместе с предприятием, учреждением, организацией, а также отказавшиеся от продолжения работы в связи с изменением существенных условий труда (п. 6 ст. 30 КЗоТ Латвийской ССР);

6) работающие по срочному трудовому договору, временные и сезонные работники — в связи с истечением срока договора или окончания работы;

7) при неудовлетворительном результате испытания;

8) направленные по постановлению суда в лечебно-трудовой профилакторий;

9) осужденные к лишению свободы, к исправительным работам не по месту работы или иному наказанию, отбывание которого исключает возможность продолжения данной работы.

10. При рассмотрении дел о восстановлении на работе беременных женщин и женщин, имеющих детей в возрасте до полутора лет, суды должны исходить из факта беременности или недостижения ребенком возраста полутора лет на день увольнения. Прекращение беременности или достижение ребенком возраста полутора лет после увольнения не может служить основанием к отказу в применении положений ст. 178 КЗоТ Латвийской ССР. Необоснованность увольнения указанных категорий работников признается и тогда, когда администрации ко дню увольнения не были известны факты беременности либо наличия детей в возрасте до полутора лет.

Если же трудовой договор прекращается не по инициативе администрации, а по другим основаниям, например в связи с окончанием срока трудового договора или определенной работы, вре-

менной или сезонной работы (ст. 16 КЗоТ Латвийской ССР), ч. 2 ст. 178 КЗоТ Латвийской ССР не применяется. Однако администрация обязана трудоустроить беременных женщин и женщин, имеющих детей до полутора лет, и в случае их увольнения в связи с истечением срока трудового договора.

Судам следует учитывать, что в соответствии с законом женщина, ушедшая в отпуск без сохранения заработной платы до достижения ребенком возраста полутора лет, вправе в любое время прервать отпуск и приступить к работе. Если вместо женщины, находящейся в таком отпуске, был принят работник по срочному трудовому договору (с указанием конкретного срока), то при возвращении женщины из отпуска ранее этого срока такой трудовой договор с работником может быть расторгнут досрочно по основаниям п. 1 ст. 33 КЗоТ Латвийской ССР.

Если работник был принят на работу на период отсутствия женщины, находящейся в отпуске без сохранения заработной платы, без указания в трудовом договоре конкретного срока, то такой трудовой договор с ним может быть расторгнут по п. 2 ст. 30 КЗоТ Латвийской ССР.

11. Разрешая иски о восстановлении на работе лиц, трудовой договор с которыми расторгнут в связи с несоответствием рабочего или служащего занимаемой должности или выполняемой работе вследствие недостаточной квалификации либо состояния здоровья (п. 2 ст. 33 КЗоТ Латвийской ССР), суды должны учитывать, что, когда работник занят на работе, выполнение которой требует прохождения обязательного периодического медицинского освидетельствования (работники пищевых предприятий и т. д.), заключение медицинского учреждения о невозможности выполнения работы является основанием для увольнения, независимо от того, справляется работник со своими обязанностями или нет.

Рассматривая дело о восстановлении на работе лица, уволенного по результатам аттестации, суд должен выяснить, включена ли занимаемая истцом должность в перечень должностей, по которым проводится аттестация. При разрешении трудового спора об увольнении работника, признанного аттестационной комиссией не соответствующим занимаемой должности, суд проверяет обоснованность увольнения по существу, а заключение аттестационной комиссии оценивает как одно из доказательств несоответствия работника занимаемой должности.

12. При рассмотрении споров о восстановлении на работе лиц, уволенных по п. 3 ст. 33 КЗоТ Латвийской ССР, суды должны учесть, что меры общественного взыскания за нарушение трудовой дисциплины действительны в течение того же срока, что и дисциплинарные взыскания, т. е. в течение одного года со дня его наложения.

При этом учитываются лишь те взыскания, которые были наложены на работника на том предприятии, в учреждении, организации, с которого его увольняют. Взыскания, наложенные по месту его предшествующей работы на другом предприятии, в

учреждении, организации, при увольнении по п. 3 ст. 33 КЗоТ Латвийской ССР не учитываются.

13. В соответствии с ч. 1 ст. 142 КЗоТ Латвийской ССР до наложения взыскания от работника должно быть затребовано объяснение.

Однако отсутствие объяснений от нарушителя трудовой дисциплины не является достаточным основанием для признания наложенного дисциплинарного взыскания незаконным, если факт нарушения трудовой дисциплины и вина работника установлены. В то же время оно может повлечь вынесение частного определения в адрес администрации предприятия, учреждения, организации.

Суды должны иметь в виду, что нарушением трудовой дисциплины признается отказ работника без уважительных причин от прохождения в рабочее время обучения и сдачи экзаменов по технике безопасности и правилам эксплуатации, отказ или уклонение без уважительных причин от медицинского освидетельствования, если такое обучение и сдача экзаменов, а также медицинское освидетельствование являются в соответствии с действующими правилами обязательным условием допуска к работе.

Наложение в соответствии со ст. 155—157 Кодекса Латвийской ССР об административных правонарушениях административного взыскания в виде штрафа на работника торгового предприятия или предприятия общественного питания за нарушение правил торговли само по себе не исключает возможность применения к нему за этот же проступок и мер дисциплинарного взыскания, поскольку указанное правонарушение связано с ненадлежащим исполнением работником трудовых функций. Если же работником, обслуживающим денежные и товарные ценности, совершены виновные действия, которые дают администрации основание для утраты доверия (продажа товаров непосредственно со склада, из подсобных помещений, нарушение правил продажи спиртных напитков и т. п.), они могут быть уволены по п. 2 ст. 254 КЗоТ Латвийской ССР.

14. Увольнение работника на основании п. 4 ст. 33 КЗоТ Латвийской ССР возможно в тех случаях, когда работник без уважительных причин отсутствовал на работе в течение всего рабочего дня (смены) или более трех часов непрерывно или суммарно в течение рабочего дня (смены).

Причины невыхода на работу или отсутствия на работе рабочих и служащих должны быть тщательно и всесторонне проверены. Следует, в частности, иметь в виду, что не может служить основанием для увольнения за прогул отсутствие у работника больничного листка, если установлено, что невыход на работу был вызван болезнью; не является прогулом без уважительных причин невыход на работу, на которую лицо переведено с нарушением закона, а также невыход работника на работу после издания администрацией приказа о восстановлении до разрешения иска в суде; арест работника за мелкое хулиганство; уклонение от деятельности, которая непосредственно не связана

с трудовыми обязанностями работника (например, неявка на общественные мероприятия).

Необходимо учитывать, что под отсутствием на работе более трех часов в течение рабочего дня, дающим администрации право расторгнуть трудовой договор по этому основанию, надлежит понимать нахождение работника без уважительных причин вне территории предприятия, учреждения, организации, с которым он состоит в трудовых отношениях, либо вне территории объекта, где он в соответствии с трудовыми обязанностями должен выполнять порученную работу.

Нахождение работника без уважительных причин не на своем рабочем месте, а в помещении другого или того же цеха, отдела и т. д. или на территории предприятия, учреждения, организации либо объекта, где он должен выполнять трудовые функции, в том числе и более трех часов в течение рабочего дня, является нарушением трудовой дисциплины, за которое он может быть привлечен к дисциплинарной ответственности вплоть до увольнения, но не по п. 4, а по п. 3 ст. 33 КЗоТ Латвийской ССР при условии соблюдения установленного порядка увольнения по этому основанию.

15. Увольнение работника по п. 8 ст. 33 КЗоТ Латвийской ССР может последовать не только в случае, когда хищение по месту работы (в том числе мелкое) совершено в рабочее время, но и когда такое хищение им совершено в нерабочее время.

Если за совершение такого хищения вступившим в законную силу приговором суда работнику назначено наказание в виде исправительных работ по месту работы, то это не является препятствием для его увольнения.

16. Разъяснить судам, что при бригадной материальной ответственности факт обнаружения недостачи материальных ценностей может служить основанием к увольнению такого члена бригады по мотиву утраты доверия (п. 2 ст. 254 КЗоТ Латвийской ССР) лишь при установлении конкретной его вины в недостаче.

17. В соответствии с п. 15 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1986 года № 3 «О применении судами законодательства, регулирующего заключение, изменение и прекращение трудового договора» работники могут быть уволены за появление на работе в нетрезвом состоянии, в состоянии наркотического или токсического опьянения, если они находились в таком виде в рабочее время в месте выполнения трудовых обязанностей.

Увольнение по этим основаниям может последовать и в том случае, когда рабочий или служащий в рабочее время был в таком состоянии не на своем рабочем месте, но на территории предприятия, учреждения, организации либо другого объекта, где он по поручению администрации должен выполнять трудовые функции.

18. Обратить внимание судов, что согласно п. 5 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 18 апреля 1986 года

«О применении судами законодательства об ответственности должностных лиц за нарушение порядка рассмотрения предложений, заявлений, жалоб граждан и преследование за критику», рассматривая дела о восстановлении на работе, снятии дисциплинарного взыскания, выплате премии и других трудовых спорах, суды должны тщательно проверять доводы истцов о том, что нарушение прав явилось следствием их обращения с предложениями, заявлениями, жалобами или критических выступлений.

Поэтому судам необходимо уделить особое внимание установлению подлинной причины увольнения.

19. В соответствии со ст. 219 КЗоТ Латвийской ССР незаконно переведенный или уволенный работник подлежит восстановлению на прежней работе, в должности.

Если работник подлежит восстановлению на прежней работе, но сам отказывается от этого, то суду следует ограничиться признанием увольнения незаконным и трудовой договор считать расторгнутым по инициативе работника (ст. 31 КЗоТ Латвийской ССР). В этих случаях суд взыскивает в пользу работника заработную плату за время вынужденного прогула, но не более чем за три месяца (ст. 220 КЗоТ Латвийской ССР).

20. В случае невозможности предоставления прежней должности выборному работнику в связи с окончанием срока полномочий, в том числе и когда занимаемая им должность занята другим работником, ему должна быть предоставлена другая равноценная работа (должность) на том же или, с его согласия, на другом предприятии, в учреждении, организации.

В случае отказа в предоставлении прежней работы (должности) или другой равноценной работы (должности) работник может обжаловать такой отказ в установленном законом порядке.

21. Взыскивая средний заработок за время вынужденного прогула или разницу в заработке за время выполнения нижеоплачиваемой работы (ст. 220 КЗоТ Латвийской ССР), в резолютивной части решения суда следует точно указать сумму, которая подлежит выплате работнику.

Средний заработок исчисляется из заработка двух последних календарных месяцев, предшествовавших переводу или увольнению.

Для работников, проработавших на данном предприятии, учреждении или организации менее двух месяцев, начисление производится из расчета среднего заработка за фактически проработанное время (п. 56 Приложения к письму Госкомитета Совета Министров СССР по вопросам труда и заработной платы, Министерства финансов СССР и Центрального статистического управления при Совете Министров СССР от 27 апреля 1973 года «Об основных положениях по учету труда и заработной платы в промышленности и строительстве»).

22. Обратит внимание судов на необходимость строгого соблюдения требований ст. 224 КЗоТ Латвийской ССР и ст. 39 ГПК Латвийской ССР, которые предусматривают порядок и основания привлечения к материальной ответственности долж-

ностных лиц, виновных в увольнении или переводе на другую работу с явным нарушением закона.

В этих случаях к материальной ответственности может быть привлечено должностное лицо, подписавшее приказ (распоряжение) о незаконном увольнении или переводе работника на другую работу.

23. При рассмотрении трудовых дел судам следует обратить внимание на выявление причин нарушений трудового законодательства на предприятиях, в организациях и учреждениях.

О нарушении трудового законодательства должностными лицами необходимо выносить частные определения.

24. С принятием настоящего постановления признать утратившим силу постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 27 сентября 1976 года № 6 «О судебной практике по трудовым делам о восстановлении на работе» с последующими изменениями и дополнениями.

КОЛХОЗНОЕ ПРАВО

23. О НЕКОТОРЫХ ВОПРОСАХ ПРИМЕНЕНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ПО ГРАЖДАНСКИМ ДЕЛАМ, ПО КОТОРЫМ ОДНОЙ ИЗ СТОРОН ЯВЛЯЕТСЯ КОЛХОЗ

(Постановление Пленума от 11 июня 1979 года № 3)

Обеспечение защиты имущественных прав и интересов колхозов и членов колхоза, решительная борьба с фактами бесхозяйственности, нарушениями Примерного устава колхоза и других нормативных актов является одной из важнейших задач судов республики.

Изучение судебной практики по делам, по которым одной из сторон является колхоз, показало, что народные суды в основном правильно разрешают дела этой категории.

Вместе с тем Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что некоторые суды допускают существенные ошибки при рассмотрении этих дел.

Не всегда судами уделяется должное внимание подготовке дел к судебному разбирательству; при принятии исковых заявлений судьи не требуют представления необходимых для рассмотрения дел доказательств.

Иногда не учитывается, что согласно п. 5 ст. 80 ГПК Латвийской ССР государственная пошлина уплачивается в размере 1% от суммы иска, и суды не возвращают истцу излишне внесенную госпошлину в порядке ст. 83 ГПК Латвийской ССР и необоснованно взыскивают ее полностью с колхозов.

При принятии исковых заявлений на основании п. 13 Примерного устава колхоза о взыскании ущерба, причиненного в связи с выполнением членом колхоза трудовых обязанностей, суды не всегда учитывают, что к исковому заявлению должна быть

приложена выписка из решения правления о привлечении этого члена колхоза к материальной ответственности.

Отдельные суды не учитывают, что ограниченная материальная ответственность, предусмотренная п. 13 Примерного устава колхоза, наступает, если ущерб причинен небрежностью в работе.

Разрешая иски об имущественной ответственности за выполнение обязательств по договорам контрактации, суды нередко неправильно применяют нормативные акты, регулирующие отношения договора поставки.

В некоторых случаях суды не учитывают, что сроки исковой давности для взыскания неустойки за невыполнение обязательств по договору контрактации должны применяться отдельно за каждый период, в котором согласно договору продукция подлежала сдаче (месяц, квартал), и удовлетворяют иски по истечении указанных сроков, не восстанавливая их.

Отдельные народные суды не различают основания для уменьшения неустойки согласно ст. 226 ГК Латвийской ССР и освобождения от уплаты неустойки в связи с отсутствием вины согласно ст. 229 ГК Латвийской ССР (стихийное бедствие и т. п.).

В целях устранения отмеченных недостатков и улучшения работы судов по рассмотрению гражданских дел, по которым одной из сторон является колхоз, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратит внимание судов на то, что правильное разрешение споров, затрагивающих имущественные права и интересы колхозов, имеет важное значение в деле успешного выполнения хозяйственно-экономических задач, а также способствует укреплению законности и дисциплины во взаимоотношениях колхозов с государственными организациями и выполнению колхозами своих обязательств перед государством.

2. В целях своевременного и правильного разрешения этих споров судьи должны строго выполнять требования ст. 145 ГПК Латвийской ССР о проведении подготовки дел к судебному разбирательству.

3. Судам следует учесть, что, если колхоз предъявляет к члену колхоза иск о взыскании причиненного ущерба, к исковому заявлению должна быть приложена выписка из решения правления о привлечении этого члена колхоза к материальной ответственности и о размере действительного ущерба. Согласно п. 13 Примерного устава колхоза размер действительного ущерба определяется правлением колхоза.

Если выписка из решения правления колхоза не будет представлена, судья должен оставить исковое заявление без движения в соответствии со ст. 134 ГПК Латвийской ССР.

4. В силу п. 41 Примерного устава колхоза члены колхоза, направленные колхозами на учебу в высшие и средние специальные учебные заведения, профессионально-технические училища и школы, на курсы повышения квалификации, после окончания учебного заведения обязаны возвратиться на работу в этот колхоз.

При приеме исковых заявлений колхозов об обратном взыскании выплаченной за время обучения стипендии с лиц, прекративших без уважительных причин учебу, отказавшихся возвратиться на работу в колхоз либо прекративших работу в колхозе до истечения срока, установленного соглашением, суды должны требовать представления доказательств, что ответчик является членом колхоза.

Согласно п. 41 Примерного устава колхоза обязанность возвратиться на работу распространяется только на членов колхоза.

5. Обратит внимание судов на необходимость точного выполнения требований п. 5 ст. 80 ГПК Латвийской ССР, предусматривающего размер государственной пошлины, взыскиваемой по спорам колхозов и межколхозных организаций с государственными, кооперативными и общественными предприятиями, учреждениями и организациями.

В случаях внесения пошлины в большем размере, чем требуется по закону, суды должны возвращать излишне внесенную пошлину в порядке, предусмотренном ст. 83 ГПК Латвийской ССР.

По спорам между колхозами и гражданами размер государственной пошлины, определяется на общих основаниях, и п. 5 ст. 80 ГПК Латвийской ССР к этим искам неприменим.

6. Суды должны иметь в виду, что государственные закупки сельскохозяйственной продукции у колхозов осуществляются по договорам контрактации, которыми оформляются и конкретизируются заказы государства на производство и сдачу определенного количества сельскохозяйственной продукции и которые заключаются заготовительными организациями с колхозами в соответствии с доведенным до них планом государственных закупок, а также на продукцию, закупаемую сверх плана.

Правовые нормы, регулирующие отношения, возникающие из других договоров (поставки, купли-продажи и др.), к договорам контрактации не применяются.

7. К искам о взыскании неустойки за невыполнение сторонами обязательств по договорам контрактации применяется шестимесячный срок исковой давности, установленный п. 1 ст. 80 ГК Латвийской ССР. Течение давностного срока для взысканий с колхоза неустойки следует исчислять со дня, следующего за последним днем периода, предусмотренного договором (месяц, квартал), в котором продукция подлежала сдаче.

8. Разъяснить судам, что имущественная ответственность колхозов за недостачу или сдачу с просрочкой продукции по договорам контрактации согласно ст. 229 ГК Латвийской ССР наступает лишь при наличии вины колхоза.

При отсутствии вины (стихийное бедствие, вина заготовителя), что доказывается колхозом, не выполнившим обязательство, ответчик освобождается от ответственности за невыполнение обязательств по договору.

В исключительных случаях и при наличии вины колхоза суд вправе уменьшить размер взыскиваемой неустойки по основаниям, предусмотренным ст. 226 ГК Латвийской ССР.

9. Разъяснить судам, что согласно п. 13 Примерного устава колхоза взыскание с члена колхоза ущерба производится в размере действительного ущерба, но не свыше трети основного месячного заработка члена колхоза, если ущерб причинен небрежностью в работе¹.

Следует иметь в виду, что по искам о возмещении вреда члену колхоза, причиненного увечьем либо иным повреждением здоровья, размер возмещения вреда члену колхоза определяется исходя из его среднего заработка, а не основного.

10. Обратит внимание судов на то, что при рассмотрении регрессных исков органов социального обеспечения и социального страхования к колхозам о взыскании выплаченных пенсий и пособий такие иски могут быть удовлетворены только при установлении вины колхоза в причинении увечья или иного повреждения здоровья потерпевшему.

При рассмотрении последующих регрессных исков органов социального обеспечения и социального страхования вступившее в законную силу решение, которым установлена вина колхоза в несчастном случае, является обязательным.

11. Указать судам, что при выявлении фактов нарушения имущественных прав колхозов и членов колхоза, фактов бесхозяйственности, нерадивого отношения отдельных лиц к колхозной собственности, а также в случаях, когда в уставах отдельных колхозов и других документах, принятых колхозами, содержатся правила, противоречащие нормам Примерного устава колхоза, суды в соответствии со ст. 227 ГПК Латвийской ССР должны выносить об этом частные определения.

12. Судебной коллегии по гражданским делам Верховного Суда Латвийской ССР усилить надзор за рассмотрением в народных судах дел этой категории и принимать меры к устранению недостатков в работе судов по рассмотрению этих дел.

24. О ПРАКТИКЕ РАЗРЕШЕНИЯ СУДАМИ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ СПОРОВ, В КОТОРЫХ ОДНОЙ ИЗ СТОРОН ЯВЛЯЕТСЯ КОЛХОЗ, МЕЖКОЛХОЗНОЕ, ГОСУДАРСТВЕННО-КОЛХОЗНОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ, ОРГАНИЗАЦИЯ ИЛИ ИХ ОБЪЕДИНЕНИЕ

(Постановление Пленума от 27 сентября 1982 года № 6 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 3)

В соответствии с решениями XXVI съезда КПСС разработана Продовольственная программа СССР, одобренная майским (1982 года) Пленумом ЦК КПСС.

Цель программы, содержащихся в ней мер состоит в том, чтобы по возможности в наиболее короткие сроки надежно

---

¹ 4-й Всесоюзный съезд колхозников изменил п. 13 Примерного устава колхоза — предусмотрено, что взыскание с члена колхоза ущерба производится в размере действительного ущерба, но не свыше среднего месячного заработка члена колхоза, если ущерб причинен небрежностью в работе.

обеспечить население страны продуктами питания. Это не только первостепенная экономическая, но и актуальная социально-политическая задача. Объединение усилий как самого агропромышленного комплекса, так и обслуживающих его отраслей промышленности, транспорта, торговли, подчинение всей их деятельности общей конечной цели — производству высококачественных продуктов питания и доведению их до потребителя — важнейшая особенность Продовольственной программы СССР, требующая четкого применения советского законодательства.

В связи с этим вопрос о практике разрешения судами хозяйственных споров, в которых одной из сторон является колхоз, межколхозное, государственно-колхозное предприятие, организация или их объединение, приобретает актуальное значение. Правильное и своевременное разрешение судами этих споров способствует выполнению хозяйственных договоров и соблюдению государственной и договорной дисциплины.

Рассмотрев материалы обобщения судебной практики, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что хозяйственные споры, в которых одной из сторон является колхоз, межколхозное, государственно-колхозное предприятие, организация или их объединение, разрешаются судами в основном правильно. Вместе с тем суды не всегда тщательно проверяют содержание заключенных договоров, их соответствие правовым нормам, без законных на то оснований и тщательной проверки всех обстоятельств дела освобождают контрагентов от имущественной ответственности за невыполнение договорных обстоятельств.

Суды не разъясняют сторонам, что уплата неустойки (штрафа, пени) не освобождает должника от выполнения обязательств в натуре. По спорам между колхозами и организациями «Госкомсельхозтехники» суды не проверяют взаимные расчеты за поставку и ремонт техники, что свидетельствует о слабой досудебной подготовке дел. Материалы обобщения судебной практики свидетельствуют о том, что часть судебных решений была отменена в связи с невыполнением требований закона о всестороннем, полном и объективном исследовании действительных обстоятельств дела, выяснении прав и обязанностей сторон.

В связи с возникшими в судебной практике вопросами и в целях устранения отмеченных недостатков Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость в своей практической деятельности строго и неуклонно руководствоваться нормами ГК Латвийской ССР, другими нормативными актами и соответствующими разъяснениями постановления Пленума Верховного Суда СССР.

Суды должны иметь в виду, что Примерный устав колхоза является обязательным не только для колхозов, межколхозных, государственно-колхозных предприятий, организаций или их объединений, но и для всех других организаций, предприятий и учреждений, вступающих с ними в правоотношения.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1988 года № 3.)

2. Если по хозяйственным спорам между колхозами, межколхозными, государственно-колхозными предприятиями, организациями или их объединениями и их контрагентами до обращения в суд истцом не была предъявлена претензия и закон не предусматривает обязательное предъявление претензии (например, ст. 448 ГК Латвийской ССР), судьи не вправе отказать в приеме искового заявления, оставить заявление без рассмотрения или прекратить производство по делу по мотиву непредъявления претензии к ответчику.

Суды не должны применять санкции, предусмотренные Положением о порядке предъявления и рассмотрения претензий предприятиями, организациями и учреждениями и урегулирования разногласий по хозяйственным договорам, утвержденным постановлением Совета Министров СССР от 17 октября 1973 года № 758, так как этот нормативный акт на колхозы, межколхозные, государственно-колхозные предприятия, организации или их объединения не распространяется.

Наряду с этим при подготовке дела к судебному разбирательству суды в необходимых случаях должны рекомендовать сторонам принять меры к внесудебному урегулированию спора, возникшего из хозяйственного договора.

3. Суды должны иметь в виду, что согласно требованиям ст. 169 ГК Латвийской ССР разногласия, возникающие при заключении договора, если одной из сторон является колхоз, межколхозное, государственно-колхозное предприятие, организация или их объединение, разрешаются в суде только тогда, если договор основан на плановом задании, обязательном для сторон, а в других случаях лишь тогда, когда это специально предусмотрено законом или соглашением сторон.

Разрешая преддоговорные споры, суды должны проверить соответствие условий договора действующему законодательству, Примерному уставу колхоза, типовому договору и плановому заданию.

4. При разрешении споров, возникших в связи с заключением и исполнением договоров контрактации сельскохозяйственной продукции, суды должны руководствоваться требованиями ст. 271—272 ГК Латвийской ССР и другими нормативными актами. Положение о поставках продукции производственно-технического назначения и Положение о поставках товаров народного потребления, утвержденные постановлением Совета Министров СССР от 10 февраля 1981 года № 161, и другие нормативные акты, относящиеся к поставкам, эти отношения не регулируют.

5. При разрешении споров, связанных с невыполнением или ненадлежащим выполнением обязательств по договорам контрактации сельскохозяйственной продукции, суды должны применять Положение о порядке заключения и исполнения договоров контрактации сельскохозяйственной продукции, утвержденное приказом

первого заместителя председателя Госагропрома СССР № 300 от 15 апреля 1987 года.

По этим делам суды должны руководствоваться разъяснениями п. 7 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 16 января 1986 года № 1 «О применении судами законодательства, регулирующего государственные закупки сельскохозяйственной продукции у колхозов, межколхозных и государственно-колхозных предприятий, организаций, объединений», предусматривающего, что споры, возникшие между заготовительными организациями и хозяйствами при оценке качества и определении количества (массы, веса) закупаемой продукции, разрешаются в инспекциях по закупкам и качеству сельскохозяйственных продуктов РАПО, в том числе в случае, когда продукция по указанию заготовительной организации отгружается хозяйством в другие административные районы. Споры же по расчетам за принятую продукцию разрешаются судом.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1988 года № 3.)

6. Суды должны иметь в виду, что сторона по договору контрактации либо другому хозяйственному договору, не выполнившая обязательства или выполнившая их ненадлежащим образом, согласно ст. 229 ГК Латвийской ССР несет имущественную ответственность при наличии вины.

Отсутствие вины доказывается стороной, нарушившей обязательства. Если сторона не выполнила обязательство вследствие явлений стихийного характера, она освобождается от ответственности.

Под явлением стихийного характера следует понимать необычные для данной местности и времени года метеорологические или иные природные явления (засуха, недостаток тепла, излишнее увлажнение, вымокание, заморозки, вымерзание, град, ливень, бури, наводнения, а также болезни, вредители растений, пожар и т. п.).

Однако суды должны проверить, не могла ли сторона, не выполнившая обязательства, предотвратить или частично предотвратить бедствие (принимались ли меры по борьбе с вредителями, болезнями и т. п.), и решить вопрос об имущественной ответственности контрагента. Наличие стихийного бедствия должно быть подтверждено соответствующими доказательствами (актами, составленными комиссией с участием представителя Госстраха, заключением госинспекции по закупкам и качеству сельскохозяйственных продуктов и т. п.).

7. При разрешении споров, вызванных ненадлежащим выполнением или невыполнением договора о реализации продукции подсобных предприятий и промыслов колхозов, следует учесть, что нормы, регулирующие отношения по закупке сельскохозяйственной продукции, и Положения о поставках к этим отношениям не применимы, если другое не предусмотрено договором. В то же время стороны вправе включить в договоры условия, аналогичные правилам, изложенным в Положениях.

8. Суды должны иметь в виду, что при внеплановой отгрузке рыболовецкими колхозами рыбы и рыбной продукции отгруженная рыба или рыбная продукция не засчитывается в выполнение обязательств по договору, кроме случаев, когда рыба или рыбная продукция не отгружена покупателю по его вине.

9. Разрешая споры между колхозами, межколхозными, государственно-колхозными предприятиями, организациями или их объединениями и организациями «Госкомсельхозтехники», суды должны руководствоваться Положением о поставках сельскохозяйственной техники и иных материально-технических средств колхозам, совхозам и другим сельскохозяйственным предприятиям и организациям, утвержденным постановлением Совета Министров СССР от 29 июня 1983 года № 581, и другими ведомственными актами.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1988 года № 3.)

Суды должны иметь в виду, что эти нормативные акты применимы к спорам, возникшим в связи с ненадлежащим выполнением или невыполнением заказов на материально-технические средства и по устранению недостатков машин и оборудования для колхозов, межколхозных, государственно-колхозных предприятий, организаций или их объединений.

10. Обратит внимание судов на то, что в случаях задержки устранения неисправностей в приобретенных или отремонтированных тракторах и сельскохозяйственных машинах, производимого предприятиями Министерства тракторного и сельскохозяйственного машиностроения СССР, районные объединения «Госкомсельхозтехники» уплачивают владельцу техники неустойку в размере плановой стоимости машино-дня за каждый день простоя машины сверх указанных сроков, но не свыше ее отпускной стоимости или стоимости ремонта.

Неустойка с организации «Госкомсельхозтехники» не взыскивается, если неисправность тракторов и сельскохозяйственных машин в период гарантийного срока произошла по вине хозяйства, эксплуатирующего технику. Иски о взыскании санкций и дополнительных расходов за неисправность техники должны быть подтверждены рекламационными актами, составленными с участием представителей сторон и Инспекции государственного надзора за техническим состоянием машин и оборудования в сельском хозяйстве. Однако в случае, если районная организация «Госкомсельхозтехники» в надлежащем порядке уведомлена (вызвана) и ее представитель не участвует в дефектации машины, трактора или агрегата, акт дефектации должен быть принят во внимание, если он составлен с участием представителя Госсельхознадзора.

11. Колхозы, межколхозные, государственно-колхозные предприятия или их объединения, как правило, не вправе предъявлять иски в связи с ненадлежащим выполнением или невыполнением заказов к заводам-изготовителям.

Положением об имущественной ответственности объединений «Госкомсельхозтехники», а также колхозов, совхозов и других

сельскохозяйственных предприятий и организаций за нарушение обязательств по заказам на сельскохозяйственную технику и иные материально-технические средства предусмотрено, что колхозы должны предъявлять иски к районным или межрайонным организациям «Госкомсельхозтехники», а не к заводам-изготовителям сельскохозяйственных машин и техники.

(Пункт 12 признан утратившим силу постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 3.)

13. Обратить внимание судов на то, что при заключении договора на поставку лома черных и цветных металлов следует предусмотреть права и обязанности обеих сторон.

В случаях, если стороны в договорах предусмотрели правила, изложенные в Положении о поставках продукции производственно-технического назначения, утвержденного постановлением Совета Министров СССР от 10 февраля 1981 года № 161, то условия этого Положения суды должны применять.

14. Указать судам на необходимость вынесения частных определений по поводу выявленных при рассмотрении дел нарушений хозяйственного законодательства, имущественных прав колхозов, межколхозных, государственно-колхозных предприятий, организаций, агропромышленных объединений и других организаций, небрежного отношения должностных лиц к вопросам уборки, хранения сельскохозяйственной продукции, ремонта сельскохозяйственных машин и техники и т. п.

Суды должны шире привлекать внимание общественности к рассмотрению дел, связанных с осуществлением Продовольственной программы СССР, рассматривая эти дела в выездных заседаниях и учитывая, что невыполнение обязательств по договорам контрактации является нарушением государственной дисциплины и влечет за собой ответственность виновных должностных лиц в установленном порядке.

ГРАЖДАНСКО-ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО

25. О ПРАКТИКЕ ПРИМЕНЕНИЯ СУДАМИ ГРАЖДАНСКОГО ПРОЦЕССУАЛЬНОГО КОДЕКСА ЛАТВИЙСКОЙ ССР

(Постановление Пленума от 30 декабря 1965 года № 5 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 3)

Изучение практики применения судами Латвийской ССР нового Гражданского процессуального кодекса Латвийской ССР показывает, что суды республики в основном правильно применяют новый кодекс.

Однако некоторыми судами допускаются ошибки в применении норм ГПК Латвийской ССР, нет единого, правильного понимания и применения отдельных законоположений.

В целях устранения недостатков и установления единства судебной практики по применению судами Гражданского

процессуального кодекса Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость точного и неуклонного соблюдения норм ГПК Латвийской ССР в соответствии с разъяснениями постановлений Пленума Верховного Суда СССР по вопросам применения процессуального законодательства при рассмотрении гражданских дел в суде первой инстанции.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1988 года № 2.)

2. Быстрое и правильное рассмотрение гражданских дел является важнейшей задачей гражданского судопроизводства, поэтому суды обязаны строго соблюдать сроки рассмотрения гражданских дел, установленные в ГПК Латвийской ССР, обращая особое внимание на сокращенные сроки рассмотрения дел. При этом суды должны учитывать, что кроме ст. 99 ГПК Латвийской ССР сроки рассмотрения гражданских дел регулируются также ст. 232, 237, 242, 258 и 283 ГПК Латвийской ССР.

Пропущенный участвующими в деле лицами процессуальный срок может быть восстановлен только судом в коллегиальном составе и только в форме определения (ст. 105 ГПК Латвийской ССР), которое выносится в совещательной комнате.

3. Дело, принятое судом к производству с соблюдением правил о подсудности, должно быть разрешено им по существу. Только в исключительных случаях, предусмотренных ст. 126 ГПК Латвийской ССР, допускается передача дела на рассмотрение другого суда. В этих случаях дела без направления в Верховный Суд Латвийской ССР после вступления определения в силу направляются непосредственно в суд согласно определению.

4. Суды должны учитывать, что отложение рассмотрения дела допускается только в случаях, предусмотренных законом (ст. 165 ГПК Латвийской ССР и др.).

В то же время суды должны иметь в виду, что в случаях, когда участвующие в деле лица надлежащим образом не извещены о времени и месте судебного заседания или отсутствуют сведения о таком извещении этих лиц, суд должен отложить разбирательство дела (ч. 1 ст. 161 ГПК Латвийской ССР). Если истец или ответчик по делу находится в заключении, то суд должен потребовать от администрации места заключения вручения ему извещения о дне рассмотрения дела, а ответчику — копию искового заявления. Суд должен также разъяснить ему право представить свои письменные объяснения и доверить другому лицу ведение его дела.

При отложении рассмотрения дела суд может допросить явившихся свидетелей лишь при условии, что в судебном заседании присутствуют все лица, участвующие в деле (ст. 166 ГПК Латвийской ССР).

5. В случае необходимости сбора доказательств в другом городе или районе суд в коллегиальном составе или судья единолично может поручить соответствующему суду произвести

определенные процессуальные действия (ст. 59 и п. 12 ст. 145 ГПК Латвийской ССР).

В определении о судебном поручении излагается существо дела, указываются обстоятельства, подлежащие выяснению доказательства, которые должен собрать суд, а в случае допроса свидетелей указываются их фамилия, имя, отчество и адрес.

Суд, выполняющий судебное поручение, не заводит отдельное производство для такого поручения.

6. Суды должны учитывать, что по всем делам, рассматриваемым в порядке, предусмотренном ГПК Латвийской ССР, при разрешении дела по существу выносятся решение.

Указать судам, что во всех случаях (как на основании ст. 211, так и согласно ст. 212 ГПК Латвийской ССР), когда суд обращает решение к немедленному исполнению согласно ст. 200 ГПК, это должно быть отражено в резолютивной части решения.

Статья 212 ГПК Латвийской ССР предоставляет суду право по заявлению истца в случаях, указанных в этой статье, обратиться к немедленному исполнению. При отсутствии такого заявления истца суд не имеет оснований обратиться к немедленному исполнению. Такое заявление истец может подать при рассмотрении дела, и тогда оно разрешается одновременно с разрешением дела по существу или же после вынесения решения по делу, когда оно рассматривается в порядке, изложенном в ст. 212 ГПК Латвийской ССР.

Разъяснить судам, что в соответствии со ст. 208 ГПК Латвийской ССР может быть обжаловано или опротестовано лишь определение суда, постановляющее об отсрочке или рассрочке исполнения решения, а также об изменении способа и порядка его исполнения. Определение же суда об отказе в отсрочке и рассрочке исполнения решения, в изменении способа и порядка его исполнения обжалованию не подлежит.

Для заявлений, поданных в порядке ст. 208 ГПК Латвийской ССР (см. также ст. 363), новые дела не заводят, а приобщают их к тому же производству, в котором вынесено решение.

7. Розыск ответчика и должника регулируется ст. 113 и 360 ГПК Латвийской ССР. Суды (судьи) должны учитывать, что предусмотренный этими статьями розыск объявляется как в случае взыскания алиментов с родителей, так и в других случаях взыскания средств на содержание.

Розыск, предусмотренный ст. 113 и ч. 2 ст. 360 ГПК Латвийской ССР, производится на основании определения суда, вынесенного только в коллегиальном составе, а в порядке ч. 1 ст. 360 ГПК может быть произведен и на основании определения, вынесенного судьей единолично. В определении должны быть указаны полностью фамилия, имя, отчество должника, год и место его рождения, последнее местожительство и другие существенные сведения о нем. Определение должно также содержать соответствующие данные о взыскателе.

Одновременно суд или судья в случаях, предусмотренных законом, может решить вопрос о приостановлении производства по

делу или исполнительного производства (п. 4 ст. 217 и п. 6 ст. 370 ГПК Латвийской ССР).

8. Суды должны иметь в виду следующее:

а) документом, удостоверяющим право представителя общест-венности согласно ст. 149 ГПК, является выписка из постанов-ления общего собрания или выборного органа общественной орга-низации либо коллектива, принятого в связи с рассматриваемым делом.

Представитель общест-венности допускается к участию в су-дебном разбирательстве по определению суда, которое должно быть отражено в протоколе судебного заседания.

Ст. 22 ГПК Латвийской ССР предусматривает, что предста-витель общест-венности может быть отведен, а поэтому после его допуска к участию в судебном разбирательстве лицам, участвую-щим в деле, должно быть разъяснено их право заявить отвод представителю общест-венности;

б) последствия прекращения производства по делу (ст. 222 ГПК Латвийской ССР) значительно отличаются от последствий оставления иска без рассмотрения (ст. 224), так как в случае пре-кращения дела производством вторичное обращение в суд по спору между теми же сторонами, о том же предмете и по тем же основаниям не допускается. Суды должны также учитывать, что кроме оставления иска без рассмотрения ГПК предусматри-вает и оставление заявления без рассмотрения (ст. 248);

в) в соответствии со ст. 322, 287 и 288 ГПК Латвийской ССР частные жалобы и частные протесты на определения суда, под-лежащие обжалованию, в течение десяти дней могут быть поданы в суд, вынесший определение.

9. Предложить Судебной коллегии по гражданским делам Верховного Суда Латвийской ССР усилить надзор за соблюде-нием судами республики норм ГПК Латвийской ССР.

26. О ПОДГОТОВКЕ ГРАЖДАНСКИХ ДЕЛ К СУДЕБНОМУ РАЗБИРАТЕЛЬСТВУ

(Постановление Пленума от 28 декабря 1970 года № 7 с изменениями,
внесенными постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 3)

Своевременная и полная подготовка гражданских дел к судебному разбирательству способствует правильному разрешению спора и соблюдению сроков рассмотрения дел.

Изучение гражданских дел показало, что во многих народных судах, как правило, соблюдаются требования ст. 145 ГПК Лат-вийской ССР, регулирующей действия судьи по подготовке дела к судебному разбирательству.

Вместе с тем имеются случаи, когда народные судьи назна-чают дела к рассмотрению без подготовки, не уточнив оснований и предмета иска, требований и возражений сторон и не собрав необходимых доказательств, вследствие чего дела неоднократно

откладываются слушанием, нарушаются сроки их рассмотрения и охраняемые законом права и интересы граждан и организаций.

Председатели ряда народных судов мало уделяют внимания правильной организации работы суда по обеспечению своевременной и полной подготовки гражданских дел к разбирательству, не анализируют причины частых откладываний дел слушанием, нарушений сроков рассмотрения дел, вследствие чего имеющиеся недостатки своевременно не устраняются.

В целях устранения указанных недостатков в работе судов Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на то, что подготовка гражданских дел к судебному разбирательству является исключительно важным процессуальным действием судьи, имеющим целью обеспечить своевременное и правильное разрешение споров, и необходима по всем гражданским делам.

2. Разъяснить, что задачами подготовки дел к судебному разбирательству являются:

а) уточнение фактов, обосновывающих требования и возражения сторон, а также иных фактов, имеющих значение для правильного разрешения дела;

б) определение правоотношений сторон и закона, которыми следует руководствоваться;

в) разрешение вопроса о возможном составе лиц, участвующих в деле;

г) определение круга доказательств, необходимых для разрешения дела, и обеспечение их своевременного представления.

3. В соответствии с ч. 3 ст. 145 ГПК Латвийской ССР судья после принятия искового заявления обязан вынести определение о подготовке дела к судебному разбирательству с указанием конкретных действий, которые следует произвести.

При истребовании письменных доказательств от предприятий, учреждений, организаций во время подготовки дела необходимо указывать срок их представления (ст. 65, 66 ГПК Латвийской ССР).

4. В случаях вызова сторон, а также других лиц, участвующих в деле, на опрос и ознакомление с исковыми материалами судья должен разъяснить им их права и обязанности, предусмотренные ст. 31 ГПК Латвийской ССР, поскольку они пользуются этими правами, и несут обязанности во всех стадиях процесса.

Необходимость предварительного вызова и опроса ответчика должна определяться не только сложностью дела, но и тем, достаточно ли выяснены при опросе истца возражения ответчика на иск, а также отношение истца к примирению с ответчиком.

При одновременном вызове истца и ответчика для выяснения взаимных претензий судья должен выяснить, не имеют ли они намерение заключить мировое соглашение с тем, чтобы в положительном случае разрешить этот вопрос в судебном заседании в соответствии со ст. 168 ГПК Латвийской ССР.

5. В тех случаях, когда спор может быть рассмотрен товарищеским судом в соответствии с Положением о товарищеских

судах, судья обязан разъяснять сторонам их право обращения в товарищеский суд и последствия такого процессуального действия (п. 4 ст. 145 ГПК Латвийской ССР).

Направление исковых материалов в товарищеский суд без согласия сторон недопустимо.

6. По делам о возмещении ущерба, причиненного предприятиям, учреждениям, организациям их работниками, судье во время подготовки дела, в зависимости от выяснения обстоятельства дела при опросе ответчика, следует решить вопрос о привлечении по делу в качестве второго ответчика должностного лица, не обеспечившего сохранность материальных ценностей.

7. При решении вопроса о привлечении третьих лиц по делу особое внимание должно быть обращено на привлечение третьих лиц по делам о восстановлении на работе (ст. 39 ГПК Латвийской ССР).

8. Если к участию в судебном разбирательстве представители общественных организаций и трудовых коллективов приглашаются по инициативе судьи (п. 6 ст. 145 ГПК Латвийской ССР), то судья, извещая эти организации и коллективы о возникшем споре, должен разъяснить также цель такого извещения и порядок оформления полномочий, если представитель будет выделен для участия в деле.

9. Имея в виду, что показания свидетелей, а также письменные и вещественные доказательства, представляемые сторонами и истребованные судьей от организаций (пп. 8, 9 ст. 145 ГПК Латвийской ССР), должны иметь значение для дела, судья обязан во всех случаях предлагать сторонам указывать, какие именно обстоятельства могут быть подтверждены этими доказательствами.

Принятие доказательств, не имеющих значения для дела (ст. 52 ГПК Латвийской ССР), а также использование тех данных, которые не могут быть средствами доказывания по возникшему спору (ст. 53 ГПК Латвийской ССР), является недопустимым.

10. Судья вправе единолично с учетом мнения участвующих в деле лиц назначить экспертизу при подготовке дела к судебному разбирательству в тех случаях, когда необходимость экспертного заключения вытекает из обстоятельств дела и представленных доказательств.

При назначении экспертизы должны учитываться требования ст. 75 ГПК Латвийской ССР. Лицам, участвующим в деле, следует разъяснить их право поставить перед экспертом вопросы, по которым должно быть дано заключение, а также право заявлять отвод эксперту. Заявленный отвод эксперту разрешается судом в порядке ст. 24 ГПК Латвийской ССР.

Во всех случаях, когда обстоятельства дела должны быть подтверждены определенным экспертным заключением (определение степени утраты трудоспособности в процентах, нуждаемость потерпевшего в дополнительном питании, протезировании, санаторно-курортном лечении, определение психического состояния гражданина и др.), судья обязан назначить экспертизу.

При недостаточной ясности или неполноте заключения эксперта суда, судья обязан разъяснить сторонам их право обращения в поручив ее проведение тому же или другому эксперту.

11. Назначение дела к судебному разбирательству может иметь место лишь после того, как будут произведены все действия, необходимые для подготовки дела, собраны доказательства, уточнены все требования и возражения лиц, участвующих в деле.

Одновременно судья должен разрешить вопрос о целесообразности разбирательства дела в выездном заседании.

12. (Признан утратившим силу постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 3).

13. Обратит внимание председателей народных судов на необходимость правильной организации работы по принятию исковых заявлений, полной и своевременной подготовке гражданских дел к судебному разбирательству.

Рекомендовать председателям народных судов организовать эту работу так, чтобы принятие исковых заявлений осуществлял, как правило, тот судья, который будет проводить подготовку дела к судебному разбирательству и участвовать в рассмотрении дела.

В каждом народном суде необходимо регулярно изучать причины отложения дел слушанием, нарушения сроков рассмотрения дел и принимать меры к устранению этих причин.

14. Судебной коллегии по гражданским делам Верховного Суда Латвийской ССР при рассмотрении дел в кассационном порядке и в порядке судебного надзора обращать внимание на подготовку их к судебному разбирательству, реагируя на случаи несоблюдения судьями требований ст. 145 ГПК Латвийской ССР.

27. О СУДЕБНОМ РЕШЕНИИ

(Постановление Пленума от 30 декабря 1974 года № 4)

Изучение Верховным Судом Латвийской ССР гражданских дел, рассмотренных народными судами республики, показало, что за последние годы качество выносимых по ним решений улучшилось. Решения судов, как правило, соответствуют требованиям ст. 199 ГПК Латвийской ССР, содержат четкое изложение существа спора, являются мотивированными, что содействует дальнейшему укреплению законности и повышению воспитательной роли суда.

Однако отдельными судами в решениях не всегда указываются обстоятельства дела, установленные судом, и доводы, по которым суд отвергает те или иные доказательства.

В ряде случаев в решениях не указывается конкретный закон, которым руководствовался суд при разрешении спора, и выводы суда не всегда соответствуют обстоятельствам дела, указанным в решении.

Судами иногда допускается нечеткое изложение резолютивной части решения, что вызывает затруднения при исполнении решения.

В целях устранения отмеченных недостатков Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на то, что судебное решение по гражданским делам имеет большое воспитательное значение, должно быть законным и обоснованным, способствовать укреплению социалистической законности, предупреждению правонарушений, воспитанию граждан в духе неуклонного исполнения советских законов и уважения правил социалистического общежития. Оформление судебного решения должно соответствовать требованиям юридической культуры.

2. Согласно ст. 148 ГПК Латвийской ССР одним из основных принципов судебного разбирательства является его непосредственность, поэтому решение суда может быть основано лишь на тех доказательствах, которые были исследованы в судебном заседании.

В случае собирания доказательств не тем составом суда, который рассматривал дело (ст. 59, 56, ч. 6 ст. 63, ст. 67, 73, п. 11 ст. 145, ст. 166 ГПК Латвийской ССР), суд может обосновать решение этими доказательствами лишь тогда, если они были оглашены в судебном заседании и предъявлены лицам, участвующим в деле, а в необходимых случаях экспертам и свидетелям и исследованы в совокупности с другими доказательствами (ст. 176, 177, 180 ГПК Латвийской ССР).

3. При вынесении решения суды должны неуклонно и полностью соблюдать требования ст. 199 ГПК Латвийской ССР о содержании решения суда, которое должно состоять из вводной, описательной, мотивировочной и резолютивной частей.

4. В соответствии с ч. 2 ст. 199 ГПК Латвийской ССР вводная часть решения суда должна содержать в себе указания на постановление именем Латвийской Советской Социалистической Республики, сведения о времени и месте вынесения решения, наименование суда, вынесшего решение, о составе суда, секретаре судебного заседания, прокуроре, если он участвовал в процессе, о сторонах, других лицах, участвующих в деле, а также о предмете спора.

В этой части решения датой вынесения решения суда следует указывать день подписания решения составом суда.

В связи с этим недопустимо указание датой вынесения решения всего периода рассмотрения дела в судебном заседании.

5. Согласно ч. 3 ст. 199 ГПК Латвийской ССР описательная часть решения должна содержать в себе указание на требования истца, возражения ответчика и объяснения других лиц, участвующих в деле.

При этом судам следует иметь в виду, что содержание исковых требований должно быть отражено в описательной части решения в соответствии с исковым заявлением. Здесь же должно быть сказано об изменении иска, об отказе от исковых требований полностью или частично и о признании иска полностью или частично.

6. Частью 4 ст. 199 ГПК Латвийской ССР установлено, что в мотивировочной части решения должны быть указаны обстоятельства дела, установленные судом, доказательства, на которых осно-

ваны выводы суда, доводы, по которым суд отвергает те или иные доказательства, законы, которыми суд руководствовался.

В случае отказа истца от исковых требований полностью или частично либо признания иска ответчиком суд обязан изложить мотивы согласия или несогласия суда с этим в мотивировочной части решения.

В мотивировочной части решения необходимо указывать нормы материального права, примененные судом при разрешении спора, и нормы процессуального права, которыми суд руководствовался. При этом необходимо иметь в виду, что в решении суда следует ссылаться как на норму права, непосредственно регулиющую спорное правоотношение, так и в случае отсутствия нормы, регулирующей спорное отношение, на норму, регулиющую сходные отношения, а при отсутствии таковой следует указывать в решении, что суд исходит из общих начал и смысла советского законодательства. В необходимых случаях следует ссылаться на постановления Пленума Верховного Суда СССР и постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР, содержащие разъяснения по применению той или иной нормы права.

7. Согласно ч. 5 ст. 199 ГПК Латвийской ССР резолютивная часть решения должна содержать выводы суда об удовлетворении иска или об отказе в иске полностью или частично, распределение судебных расходов, указание на срок и порядок обжалования решения.

В этой части решения необходимо четко и понятно сформулировать, что именно постановил суд по заявленному иску, а также по встречному искомому требованию, если оно было заявлено, кто, какие конкретно действия и в чью пользу должен произвести, за какой из сторон признано оспариваемое право. При отказе в заявленных требованиях полностью или частично следует точно указать, кому, в отношении кого и в чем отказано.

Когда решение подлежит немедленному исполнению или суд придет к выводу о необходимости обратиться к немедленному исполнению, в резолютивной части решения следует сделать соответствующее указание.

На немедленное исполнение следует указывать в решениях по делам о взыскании алиментов на содержание детей, а также в решениях по всем другим делам в части присуждения алиментов как на содержание детей, так и на содержание родителей или супруга (дела о расторжении брака, установлении отцовства и др.).

8. Судам следует иметь в виду, что в резолютивной части решения о присуждении алиментов кроме других реквизитов необходимо указывать сведения о дате и месте рождения лица, с которого взыскиваются алименты, а по делам о расторжении брака и признании брака недействительным — сведения о дате и органе записи актов гражданского состояния, где был зарегистрирован брак.

По делам об установлении отцовства и факта признания отцовства в резолютивной части решения должны быть указаны

следующие сведения об отце, необходимые для регистрации акта об установлении отцовства в органах записи актов гражданского состояния: фамилия, имя, отчество, время рождения (число, месяц, год), национальность, место постоянного жительства и работы (если не работает, то указать источник средств существования).

9. Разъяснить судам, что в тех исключительных случаях по особо сложным делам, когда в силу ч. 3 ст. 193 ГПК Латвийской ССР составление мотивированного решения отложено на срок не более трех дней, суд должен изложить решение в письменной форме в виде отдельного документа, состоящего из вводной и резолютивной частей. Этот документ, подписанный составом суда, приобщается к делу и остается в нем и после составления мотивированного решения.

После оглашения резолютивной части суд объявляет, когда лица, участвующие в деле, могут ознакомиться с мотивированным решением. Эта дата записывается в протоколе судебного заседания.

Вводная и резолютивная части мотивированного решения, вынесенного в порядке, предусмотренном ч. 3 ст. 193 ГПК Латвийской ССР, должны дословно соответствовать вводной и резолютивной частям, объявленным в судебном заседании.

10. Обратить внимание судов на неуклонное выполнение требований ст. 215 ГПК Латвийской ССР о высылке сторонам и третьим лицам, не явившимся в судебное заседание, копий решений не позднее трех дней со дня вынесения решения.

11. Решение, подлежащее обжалованию, вступает в законную силу по истечении срока на кассационное обжалование и опротестование, если оно не было обжаловано или опротестовано.

В тех исключительных случаях по особо сложным делам, когда составление мотивированного решения может быть отложено на срок не более трех дней в порядке ч. 3 ст. 193 ГПК Латвийской ССР, течение срока подачи кассационной жалобы или протеста начинается со следующего дня после составления мотивированного решения.

12. Судебной коллегии по гражданским делам Верховного Суда Латвийской ССР при рассмотрении дел в кассационном порядке или в порядке надзора обращать внимание на соблюдение народными судами требований закона в отношении формы и содержания решения.

28. О ПРАКТИКЕ ВЫНЕСЕНИЯ СУДАМИ ПЕРВОЙ ИНСТАНЦИИ ОПРЕДЕЛЕНИЙ ПО ГРАЖДАНСКИМ ДЕЛАМ

(Постановление Пленума от 8 декабря 1980 года № 7 с изменениями,
внесенными постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 3)

Рассмотрев вопрос о практике вынесения судами первой инстанции определений по гражданским делам, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что одним из необходимых условий правильного осуществления правосудия по гражданским делам, защиты прав и охраняемых законом интересов граждан, госу-

дарственных учреждений, предприятий, колхозов и иных кооперативных и общественных организаций, укрепления социалистической законности является строгое и точное соблюдение норм процессуального законодательства при вынесении судами первой инстанции определений.

Изучение судебной практики показало, что определения судов первой инстанции по гражданским делам в основном соответствуют нормам процессуального законодательства.

Вместе с тем при вынесении определений допускаются нарушения норм ГПК Латвийской ССР, руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда Союза ССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР.

Нередки еще случаи, когда нарушения допускаются при вынесении определений о передаче дела для рассмотрения в другой суд, о приостановлении производства по делу, о прекращении производства по делу, об оставлении иска без рассмотрения.

Необоснованные определения о передаче дела в другой суд вызывают споры о подсудности, что недопустимо в соответствии с процессуальным законом, и в связи с этим необоснованно затягивается рассмотрение таких дел.

Имеются случаи вынесения народными судами определений о прекращении производства по делу, об оставлении заявления без рассмотрения и о приостановлении производства по делу по основаниям, не предусмотренным законом. Нередко отсутствует единообразие в применении процессуального законодательства при вынесении отдельных видов определений.

В целях устранения недостатков, допускаемых судами первой инстанции при вынесении определений, и обеспечения единой судебной практики Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов республики на то, что при вынесении определений суды первой инстанции должны точно и неуклонно соблюдать нормы ГПК Латвийской ССР, разъяснения постановления Пленума Верховного Суда СССР по вопросам применения процессуального законодательства при рассмотрении гражданских дел в суде первой инстанции и также постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР по вопросу применения судами ГПК Латвийской ССР.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1988 года № 3.)

2. В соответствии с ГПК Латвийской ССР определения по гражданским делам могут быть вынесены судом в коллегиальном составе или судьей единолично. Суды должны иметь в виду, что в случаях, когда закон предоставляет право вынесения определения только суду в коллегиальном составе, судья не вправе выносить определение единолично. Если же законом предусмотрено вынесение определения судьей единолично, такое определение может быть вынесено и судом в коллегиальном составе.

3. В соответствии со ст. 225 ГПК Латвийской ССР определения выносятся судом в совещательной комнате, а при разрешении

несложных вопросов суд может вынести определение после совещания на месте. Такое определение заносится в протокол судебного заседания.

Определение должно быть вынесено в совещательной комнате в виде отдельного процессуального документа в случаях, когда это предусмотрено соответствующей нормой процессуального закона; когда состоялось судебное заседание специально для разрешения конкретного вопроса; когда определение по конкретному разрешаемому вопросу может быть обжаловано или опротестовано; когда при совещании на месте выявились разногласия состава суда по разрешаемому вопросу.

4. Обратить внимание судов на то, что все вопросы, возникающие в производстве суда первой инстанции, должны быть разрешены определением суда или судьи. Действующее процессуальное законодательство не предусматривает замену определений резолюциями или письмами.

Судебное определение как процессуальный документ должно соответствовать требованиям ст. 226 ГПК Латвийской ССР, содержать определенные законом реквизиты.

Каждое определение должно также соответствовать требованиям судебной культуры, литературного языка и стиля судебных документов.

5. В соответствии со ст. 321 ГПК Латвийской ССР определения суда первой инстанции, кроме определений Верховного Суда Латвийской ССР, могут быть обжалованы отдельно от решения сторонами и другими лицами, участвующими в деле, и опротестованы прокурором в кассационную инстанцию в случаях, предусмотренных ГПК Латвийской ССР, а также в тех случаях, когда определение суда исключает возможность дальнейшего движения дела. Срок и порядок обжалования должны быть указаны в самом определении.

6. Определение о принятии заявления должно быть вынесено в день его поступления в суд.

Поскольку ст. 133 ГПК Латвийской ССР не ставит разрешение вопроса о принятии заявления в зависимости от представления доказательств, обосновывающих требование, необходимо иметь в виду, что судья не вправе откладывать разрешение вопроса о вынесении определения о принятии заявления до представления доказательств.

7. Судья должен вынести определение об отказе в принятии заявления в случаях, когда по прямому указанию ст. 133 ГПК Латвийской ССР конкретное заявление не может быть рассмотрено судом или же когда имеются другие обстоятельства, препятствующие возбуждению дела.

В случае, когда при принятии заявления правовое положение истца или правовые отношения сторон точно определить нельзя (например, нельзя определить, входит ли истец в категории работников, трудовые споры которых по вопросам увольнения, перевода на другую работу и наложения дисциплинарных взысканий разрешаются вышестоящими в порядке подчиненности органами),

заявление должно быть принято для рассмотрения. При установлении в судебном заседании условий, предусмотренных ст. 221, 223 ГПК Латвийской ССР, суд должен делом производством прекратить или заявление оставить без рассмотрения.

8. Определения об отказе в принятии заявления, о прекращении производства по делу и об оставлении заявления без рассмотрения могут быть вынесены только по основаниям, предусмотренным ст. 133, 221, 223 ГПК Латвийской ССР. Перечень этих оснований является исчерпывающим и расширительному толкованию не подлежит.

Вынесение судьей определения об отказе в принятии заявления или судом определений о прекращении производства по делу или об оставлении заявления без рассмотрения по мотивам материального права, например по причинам пропуска срока исковой давности или преждевременности требования, является незаконным отказом в судебной защите.

Судья при вынесении определения об отказе в принятии заявления и суд при вынесении определений о прекращении производства по делу или оставлении заявления без рассмотрения в соответствии с ч. 6 ст. 133, ч. 3 ст. 222 и ч. 1 ст. 224 ГПК Латвийской ССР должны указать, в какой орган следует обратиться заявителю, если дело не подведомственно судебным органам, или как устранить обстоятельства, препятствующие возбуждению дела, либо как устранить перечисленные в ст. 223 ГПК Латвийской ССР условия.

9. В соответствии со ст. 145 ГПК Латвийской ССР судья обязан вынести определение о подготовке дела к судебному разбирательству с указанием тех конкретных действий, которые следует произвести. Такое определение должно быть вынесено и в том случае, когда возникает необходимость в дополнительных действиях по подготовке дела к судебному разбирательству после отмены ранее состоявшегося решения либо определения об отказе в принятии заявления о приостановлении или прекращении дела производством.

Суды должны учесть, что формальное вынесение определений о подготовке дела к судебному разбирательству без проведения тщательной подготовки дела к рассмотрению создает положение, когда возникший правовой спор не получает своего разрешения в первом судебном заседании и рассмотрение дела приходится откладывать без уважительных причин.

10. При ненадлежащем оформлении искового заявления судья в соответствии со ст. 134 ГПК Латвийской ССР должен вынести определение об оставлении искового заявления без движения и установить срок для устранения недостатков, учитывая при этом характер упущений (ст. 130, 131 ГПК), сложность их исправления, размер неуплаченной государственной пошлины, а также другие обстоятельства, которые могут иметь значение для устранения недостатков.

Возращение искового заявления по тем мотивам, что оно не соответствует требованиям закона, допустимо только в случае,

когда истец по требованию судьи не устранил недостатки в установленном определением срок.

11. Обратит внимание судов на то, что в соответствии со ст. 132, 136 ГПК Латвийской ССР в случаях соединения или разъединения нескольких исковых требований, а также принятия встречного иска судья должен вынести определение. Если данные вопросы разрешаются в судебном заседании, определение выносит суд в коллегиальном составе.

Определение о соединении исковых требований в одно производство выносится в тех случаях, когда по характеру требований, их взаимосвязи, наличию общих доказательств будет выявлена возможность более быстрого и правильного разрешения спора.

Определение о разъединении исковых требований выносится тогда, когда их раздельное рассмотрение упростит процесс и поэтому явится более целесообразным или если это вытекает из норм материального права.

Определение о принятии встречного иска может быть вынесено только при наличии условий, предусмотренных ст. 136 ГПК Латвийской ССР.

Определение об отказе в принятии встречного иска по мотиву отсутствия условий, предусмотренных ст. 136 ГПК Латвийской ССР, не подлежит обжалованию, поскольку не препятствует предъявлению самостоятельного иска.

12. Суды должны иметь в виду, что вопрос об отводе судьи или народного заседателя должен быть разрешен в порядке, установленном ст. 24 ГПК Латвийской ССР. Суд данный вопрос разрешает только в совещательной комнате с вынесением определения. Данный порядок вынесения определения должен быть соблюден и при разрешении самоотвода, заявленного в судебном заседании (ч. 5 ст. 24 ГПК Латвийской ССР).

Если судья обнаружил основания для самоотвода до начала рассмотрения дела по существу, то он должен единолично вынести определение о самоотводе.

13. Обратит внимание судей на недопустимость вынесения определений о направлении дела для рассмотрения в другой суд по мотивам самоотвода, заявленного без объективного, законного основания. Не подлежит удовлетворению голословное, без надлежащего обоснования заявление лица, участвующего в деле, о заинтересованности судей в исходе дела.

В соответствии со ст. 18—22 ГПК Латвийской ССР отвод может быть заявлен конкретному судье, народному заседателю, прокурору, секретарю судебного заседания, эксперту, переводчику, представителю общественной организации или трудового коллектива, участвующему в деле, а не в отношении всего народного суда, прокуратуры, экспертного учреждения и т.п. Поэтому конкретный состав суда не вправе выносить определение об отводе других судей данного народного суда или других перечисленных выше лиц, не участвующих в данном процессе.

14. Определение о передаче дела на рассмотрение другого суда может быть вынесено только судом в коллегиальном составе.

Вопрос о передаче дела рассматривается в судебном заседании с извещением лиц, участвующих в деле, о дне разбирательства.

На определение о передаче дела на рассмотрение другого суда может быть подана частная жалоба или принесен протест. Поэтому дело до вступления определения в законную силу не может быть направлено в другой суд.

После вступления определения о передаче дела на рассмотрение другого суда в законную силу дело должно быть принято к рассмотрению этим судом. В соответствии со ст. 129 ГПК Латвийской ССР споры о подсудности между судами Латвийской ССР не допускаются.

15. В определении об отложении рассмотрения дела суд обязан указать мотивы: какие действия и кем должны быть совершены, какие доказательства и кем должны быть представлены, какие обстоятельства должны быть выяснены, а также определить дату нового судебного заседания.

16. Суды должны учесть, что в соответствии со ст. 34 КоБС Латвийской ССР суд может вынести определение об отложении рассмотрения дела, назначив супругам срок для примирения. Приостановление производства по делу по этим основаниям законом не предусмотрено. В определении об отложении рассмотрения дела с назначением супругам срока для примирения необходимо указать конкретный срок примирения.

Определение суда об отложении разбирательства дела для примирения супругов выносится в совещательной комнате (ст. 225 ГПК Латвийской ССР). Данное определение не подлежит обжалованию или опротестованию в кассационном порядке.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1988 года № 3.)

17. Определение о приостановлении производства по делу может быть вынесено только при наличии оснований, предусмотренных ст. 216, 217 ГПК Латвийской ССР. Перечень этих оснований является исчерпывающим, и в связи с этим производство не может быть приостановлено по каким-либо другим мотивам.

Поскольку ст. 218 ГПК Латвийской ССР устанавливает сроки приостановления производства, то в определении о приостановлении производства по делу должно быть указано обстоятельство, по наступлении которого производство судом возобновляется.

Определение о приостановлении производства по делу должно быть вынесено судом в совещательной комнате в виде отдельного процессуального документа, которое в соответствии со ст. 219 ГПК Латвийской ССР может быть обжаловано и на которое может быть принесен частный протест.

Согласно ст. 220 ГПК Латвийской ССР производство по делу должно быть возобновлено после устранения обстоятельств, вызвавших его приостановление. При возобновлении производства лица, участвующие в деле, вызываются на общих основаниях, и вопрос о возобновлении производства по делу разрешается в судебном заседании с вынесением определения после совещания на месте, а при необходимости — в совещательной комнате. После

вынесения определения о возобновлении производства суд начинает рассмотрение дела по существу.

18. Обратить внимание судов на то, что до вынесения определения о прекращении производства по делу в связи с отказом истца от иска (п. 4 ст. 221 ГПК Латвийской ССР) такой отказ должен быть занесен в протокол судебного заседания и подписан истцом. Если отказ истца от иска выражен в письменном заявлении, это заявление приобщается к делу, о чем указывается в протоколе судебного заседания.

Истцу должны быть разъяснены последствия прекращения производства по делу. Кроме того, суд должен проверить, не противоречат ли эти действия закону, не нарушают ли они чьих-либо прав и охраняемых законом интересов.

Определение о прекращении производства по делу в связи с отказом представителя истца от иска может быть вынесено только при условии, если в доверенности представителя специально оговорено полномочие на отказ от иска.

В соответствии с ч. 4 ст. 41 и ч. 4 ст. 42 ГПК Латвийской ССР отказ прокурора, органов государственного управления, профсоюзов, государственных предприятий, учреждений, организаций, колхозов, иных кооперативных организаций, их объединений, других общественных организаций или отдельных граждан от предъявленного ими иска не лишает лицо, в защиту интересов которого иск предъявлен, права требовать от суда рассмотрения дела по существу. Определение о прекращении производства по делу не может быть вынесено, если лицо, в защиту интересов которого предъявлен иск, данный иск поддерживает.

19. При вынесении определения об оставлении заявления без рассмотрения по основаниям, предусмотренным п. 4 ст. 223 ГПК Латвийской ССР, суд должен выяснить, извещались ли надлежащим образом стороны о времени и месте судебного заседания, действительно ли причины неявки сторон неуважительны. Оставление заявления без рассмотрения недопустимо, если стороны не были извещены или неявка хотя бы одной из сторон была уважительной.

20. Обратить внимание судов на то, что в случае пропуска срока подачи кассационной жалобы или протеста, частной жалобы или частного протеста, предусмотренного ст. 288, 322 ГПК Латвийской ССР, этот срок может быть восстановлен только определением суда, вынесенным в порядке ст. 105 ГПК Латвийской ССР.

Если пропущенный процессуальный срок определением суда не восстановлен или не поступила частная жалоба или частный протест на вынесенное судом определение об отказе в восстановлении пропущенного процессуального срока, дело не подлежит направлению в кассационную инстанцию.

21. Судам следует учесть, что вопрос об освобождении от уплаты в доход государства судебных расходов в соответствии с ч. 4 ст. 88 ГПК Латвийской ССР может разрешаться только определением суда или судьи, которое может быть обжаловано или опротестовано в кассационном порядке. Определение может быть

вынесено как при принятии заявления, так и в других стадиях процесса.

22. Определение об утверждении мирового соглашения и прекращении производства по делу может быть вынесено только судом в коллегиальном составе в совещательной комнате в виде отдельного процессуального документа, которое может быть обжаловано и опротестовано в кассационном порядке.

При вынесении определения об утверждении мирового соглашения условия мирового соглашения должны быть занесены в протокол судебного заседания и подписаны сторонами. Если мировое соглашение сторон выражено в адресованном суду письменном заявлении, это заявление должно быть приобщено к делу, о чем указывается в протоколе судебного заседания.

Судам необходимо строго выполнять требования ст. 35, 168 ГПК Латвийской ССР о проверке условий мирового соглашения с тем, чтобы они соответствовали закону и не нарушали чьих-либо прав и охраняемых законом интересов.

При вынесении определения об утверждении мировых соглашений суды должны следить за тем, чтобы их условия были ясны и определены и не вызывали споров при исполнении. Условия мирового соглашения обязательно должны быть изложены в резолютивной части определения об утверждении мирового соглашения.

Не может быть вынесено определение об утверждении любых соглашений, в том числе мировых, по вопросам, которые прямо регулируются нормами материального права и не могут изменяться соглашением сторон. В частности, стороны не вправе изменять мировым соглашением условия труда при рассмотрении трудовых споров, размер возмещения за вред, причиненный здоровью гражданина, размер материальной ответственности работников за ущерб, причиненный предприятию, учреждению, организации, размер взыскиваемых алиментов, если их размер установлен законом.

23. Судебной коллегии по гражданским делам Верховного Суда Латвийской ССР при рассмотрении дел в кассационном порядке и в порядке судебного надзора необходимо выявлять нарушения норм процессуального права, допущенные при вынесении определений по гражданским делам, и реагировать на эти нарушения.

ОСОБОЕ ПРОИЗВОДСТВО

29. О СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ ПО ДЕЛАМ О ПРИЗНАНИИ ГРАЖДАН НЕДЕЕСПОСОБНЫМИ

(Постановление Пленума от 30 декабря 1968 года № 5 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 14 февраля 1977 года № 3 и от 11 февраля 1980 года № 3)

Признание гражданина недееспособным существенно ограничивает его в правах. Поэтому законом установлено, что граждане могут быть признаны недееспособными только судом в случаях, предусмотренных законом.

Изучение судебной практики показало, что дела о признании граждан недееспособными народными судами в основном рассматриваются правильно. Однако отдельные суды допускают ошибки: не проверяют, имеют ли право граждане, подающие заявление, просить о признании других лиц недееспособными, не соблюдают правила о подсудности дел, не взыскивают госпошлину, рассматривают дела без заключения судебно-психиатрической экспертизы, неправильно ставят вопросы на разрешение экспертизы и др.

В целях устранения недостатков в деятельности судов и обеспечения единообразного и правильного применения закона по делам о признании гражданина недееспособным Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на то, что согласно ст. 15 ГК Латвийской ССР гражданин может быть признан недееспособным лишь при установлении наличия двух условий: душевной болезни или слабоумия лица и неспособности его понимать значение своих действий или руководить ими. При отсутствии хотя бы одного из этих условий заявление о признании гражданина недееспособным не подлежит удовлетворению.

(В редакции постановления Пленума от 11 февраля 1980 года № 3.)

2. Указать судам, что ст. 262 ГПК Латвийской ССР регламентирует содержание заявления о признании гражданина недееспособным. В этом заявлении должны быть изложены обстоятельства, свидетельствующие об умственном расстройстве гражданина, вследствие чего это лицо не может понимать значение своих действий или руководить ими. К заявлению должны быть приложены документы, подтверждающие эти обстоятельства. При невыполнении этого требования заявление подлежит оставлению без движения согласно ст. 134 ГПК Латвийской ССР. Если заявитель не может представить нужные документы из-за отказа психиатрического лечебного учреждения их выдать, эти документы подлежат истребованию судом.

3. Народные суды должны иметь в виду, что с заявлением о признании гражданина недееспособным имеют право обратиться в суд только лица, перечисленные в ст. 261 ГПК Латвийской ССР. При установлении, что заявление подано лицом, не имеющим такого права, судья должен отказать в принятии заявления, а если дело принято к рассмотрению, производство по делу судом прекращается. Если же дело принято к рассмотрению, но в нем имеются данные о том, что гражданин не может понимать значение своих действий или руководить ими вследствие душевной болезни или слабоумия (заключение экспертизы), суду необходимо обсудить вопрос о замене ненадлежащего заявителя надлежащим (орган опеки и попечительства, прокурор, психиатрическое лечебное учреждение и др.) в порядке ст. 37 ГПК Латвийской ССР.

4. При установлении судом, что гражданин до вступления в силу Основ гражданского судопроизводства Союза ССР и союзных республик признан в административном порядке недееспособным и ему был назначен опекун, новое рассмотрение дела о признании

того же гражданина недееспособным не допускается. В этом случае судья должен отказать в принятии заявления, а если заявление принято, суд должен производство по делу прекратить.

5. Обратить внимание судей на то, что ст. 261 ГПК Латвийской ССР для дел о признании граждан недееспособными установлена исключительная подсудность, в соответствии с которой заявления рассматриваются в народном суде по месту жительства данного гражданина, а если это лицо помещено в психиатрическое лечебное учреждение, то по местонахождению лечебного учреждения. Если местонахождение гражданина во время рассмотрения дела изменится, суд должен руководствоваться правилами ст. 126 ГПК Латвийской ССР.

6. Суды должны иметь в виду, что согласно ст. 264 ГПК Латвийской ССР, если заявитель действует добросовестно, судебные издержки по производству дела относятся за счет государства. Поскольку ст. 79 ГПК Латвийской ССР к судебным издержкам не относит государственную пошлину, то при подаче заявления заявитель должен уплатить государственную пошлину, но от несения остальных судебных расходов, в том числе уплаты сумм, подлежащих выплате свидетелям и экспертам, он освобождается.

7. Исходя из содержания ст. 263 ГПК Латвийской ССР судебно-психиатрическая экспертиза по делам этой категории может быть назначена лишь при наличии достаточных данных о душевной болезни или слабоумия гражданина. Однако в основу решения суда о признании гражданина недееспособным должно быть положено только заключение экспертизы. Замена этого средства доказывания другим противоречит ст. 53 ГПК Латвийской ССР, т. е. признание гражданина недееспособным на основании актов и справок лечебных учреждений противоречит правилам о допустимости доказательств.

(В редакции постановления Пленума от 11 февраля 1980 года № 3.)

Акт экспертизы по уголовному делу, по которому гражданин признан невменяемым, также не может служить основанием для признания его недееспособным, так как понятия невменяемости и недееспособности существенно различаются между собой.

В то же время следует иметь в виду, что заключение экспертизы как одно из средств доказывания не связывает суд и не предрешает исход дела. Суд должен обосновать свое решение всеми добытыми по делу доказательствами.

На разрешение экспертизы судья должен поставить два вопроса: страдает ли данное лицо душевным заболеванием или слабоумием и влечет ли это заболевание утрату возможности понимать значение своих действий или руководить ими.

(В редакции постановления Пленума от 14 февраля 1977 года № 3.)

8. В исключительных случаях при явном уклонении от экспертизы лица, в отношении которого возбуждено дело о признании его недееспособным, суд в порядке, предусмотренном ст. 263 ГПК

Латвийской ССР, выносит определение о принудительном направлении этого лица на судебно-психиатрическую экспертизу. Исполнение такого определения осуществляется милицией.

9. Судья в порядке подготовки дела к судебному разбирательству обязан проверить, может ли гражданин, о недееспособности которого поступило заявление, по состоянию своего здоровья участвовать в судебном заседании (ст. 264 ГПК Латвийской ССР). Для выяснения этого обстоятельства рекомендовать судьям в определении поставить соответствующий вопрос перед судебно-психиатрической экспертизой о назначении экспертизы.

10. Согласно ст. 264 ГПК Латвийской ССР дело о признании гражданина недееспособным рассматривается с обязательным участием представителя органа опеки и попечительства.

В порядке подготовки дела к судебному разбирательству копию заявления, которая должна быть истребована от заявителя, судья направляет органу опеки и попечительства для того, чтобы этот орган имел возможность своевременно обследовать материально-бытовые условия гражданина, подготовиться к даче заключения по делу в судебном заседании в порядке ч. 2 ст. 42 и ст. 184 ГПК Латвийской ССР. Представитель органа опеки и попечительства для участия в судебном заседании должен быть уполномочен этим органом, а не каким-либо другим учреждением (например, больницей, пансионатом).

Рассмотрение дела в отсутствие представителя органа опеки и попечительства является грубым нарушением процессуального права.

11. Если гражданин, о признании которого недееспособным возбуждено дело, может по состоянию здоровья участвовать в судебном заседании, он должен быть извещен о времени рассмотрения данного дела. В этом случае он пользуется всеми правами лица, участвующего в деле, предусмотренными ст. 31 ГПК Латвийской ССР.

Если же гражданин по состоянию своего здоровья не может участвовать в судебном заседании, суд выносит определение о рассмотрении дела в его отсутствие, которое заносится в протокол судебного заседания. Однако и в этом случае гражданин вправе обжаловать решение народного суда в кассационном порядке.

12. Указать судам, что в защите прав и охраняемых законом интересов лиц, не способных понимать значение своих действий или руководить ими вследствие душевной болезни или слабоумия, заинтересованы государство и общество. Поэтому в случае, когда заявитель отказывается от своего заявления о признании гражданина недееспособным, суд должен в соответствии с ч. 2 ст. 35 ГПК Латвийской ССР проверить, не противоречит ли отказ от заявления закону или не нарушает ли чьи-то права и охраняемые законом интересы.

Если по делу собраны достаточные данные, свидетельствующие о том, что гражданин не может понимать значение своих действий

или руководить ими вследствие душевной болезни или слабоумия, суд не должен принимать такой отказ.

13. Суды должны иметь в виду, что дела о признании граждан недееспособными отнесены к делам особого производства. Недееспособным гражданин признается со дня вступления судебного решения в силу, поэтому такое решение не дает оснований для признания, что гражданин был недееспособным в момент совершения сделки или причинения вреда, имевших место до признания его недееспособным (ст. 53 и 474 ГК Латвийской ССР).

В порядке особого производства также не может быть признано, что гражданин в момент совершения сделки (ст. 55 ГК Латвийской ССР) или причинения вреда (ст. 475 ГК Латвийской ССР) не мог понимать значение своих действий или руководить ими. Такие обстоятельства могут быть установлены в исковом производстве при рассмотрении конкретного спора.

(В редакции постановления Пленума от 14 февраля 1977 года № 3.)

Следует, однако, учитывать, что дела этой категории отличаются от других дел особого производства. Если при рассмотрении дела о признании гражданина недееспособным возникает спор о праве гражданском, суду не следует оставлять заявление без рассмотрения, так как в противном случае может возникнуть положение, при котором в исковом производстве стороной по делу будет гражданин, не способный понимать значение своих действий или руководить ими.

Если же при рассмотрении спора в исковом производстве возникает вопрос о признании стороны недееспособной, то он может быть разрешен только в порядке ст. 261—265 ГПК Латвийской ССР, а исковое производство должно быть приостановлено до разрешения дела в порядке особого производства (п. 4 ст. 216 ГПК Латвийской ССР).

14. При рассмотрении этих дел суды должны обращать особое внимание на качественное составление протокола судебного заседания и решения суда. Поскольку дело рассматривается в порядке особого производства, недопустимо употребление в процессуальных документах таких терминов, как «иск», «истец», «ответчик».

В решении суд должен указать, страдает ли лицо, о признании которого недееспособным принято заявление, психическим заболеванием или слабоумием, понимает ли оно вследствие этого значение своих действий и может ли руководить ими.

Копия решения суда о признании гражданина недееспособным во всех случаях должна быть направлена органу опеки и попечительства, так как только решение суда является основанием для учреждения опеки над гражданином.

15. Согласно ст. 15 ГК Латвийской ССР в случае выздоровления или значительного улучшения здоровья лица, признанного недееспособным, суд признает его дееспособным.

Разъяснить судам, что в соответствии со ст. 261 ГПК Латвийской ССР дело о признании гражданина дееспособным рассматривается по месту его жительства.

Копия решения суда, которым гражданин признан дееспособным, направляется в суд, решением которого этот гражданин был признан недееспособным, для приобщения к делу.

Судебный порядок признания гражданина дееспособным должен иметь место и в тех случаях, когда он был признан недееспособным в несудебном порядке до вступления в силу Основ гражданского судопроизводства Союза ССР и союзных республик.

16. Предложить Судебной коллегии по гражданским делам Верховного Суда Латвийской ССР осуществлять надзор за соблюдением судами республики требований закона и данного постановления по делам о признании гражданина дееспособным или недееспособным.

30. О СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ ПО ДЕЛАМ О ПРИЗНАНИИ ГРАЖДАНИНА БЕЗВЕСТНО ОТСУТСТВУЮЩИМ И ОБ ОБЪЯВЛЕНИИ ГРАЖДАНИНА УМЕРШИМ

(Постановление Пленума от 29 сентября 1969 года № 5 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 29 октября 1973 года № 5)

Признание гражданина безвестно отсутствующим и объявление его умершим вызывает важные правовые последствия, устраняет правовую неопределенность и способствует охране прав граждан и интересов государства, поэтому большое значение имеет правильное разрешение дел данной категории.

Изучение судебной практики показало, что дела о признании гражданина безвестно отсутствующим и об объявлении его умершим народными судами в основном разрешаются правильно.

В то же время отдельные суды еще допускают ошибки. Иногда принимаются заявления, в которых не указана цель признания гражданина безвестно отсутствующим или объявления его умершим; не всегда суды требуют указания в заявлении обстоятельств, подтверждающих безвестное отсутствие гражданина; не проводят тщательной досудебной подготовки и не выясняют лиц, которые могут дать сведения об отсутствующем, а также не запрашивают соответствующие организации по последнему известному местожительству и месту работы отсутствующего об имеющихся о нем сведениях; смешивают понятия объявления гражданина умершим и установления факта смерти; рассматривают дела без участия прокурора и не извещают его о дне судебного разбирательства; в решении суда не указывают сведений о начале безвестного отсутствия гражданина или дате его смерти и др.

В целях устранения недостатков в практической деятельности судов и правильного применения закона по делам о признании гражданина безвестно отсутствующим и объявлении его умершим Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на то, что признание гражданина безвестно отсутствующим и объявление гражданина умершим имеет важное значение в деле охраны прав и законных интересов

граждан и социалистических организаций, поэтому необходимо обеспечить рассмотрение дел этой категории в строгом соответствии с требованиями закона.

2. Суды должны иметь в виду, что с заявлением о признании гражданина безвестно отсутствующим и объявлении его умершим в силу ст. 18 и 21 ГК и ст. 4 и 5 ГПК Латвийской ССР могут обращаться в суд заинтересованные лица или организации, прокурор, органы государственного управления и отдельные граждане, когда по закону они могут обращаться в суд за защитой прав и интересов других лиц.

3. При принятии заявления суды согласно ст. 255 ГПК Латвийской ССР должны требовать от заявителя представления сведений о последнем известном местожительстве отсутствующего, времени получения последних сведений о нем и указания цели, для которой необходимо признать гражданина безвестно отсутствующим или объявить его умершим.

4. Судья в порядке подготовки дела к судебному разбирательству в соответствии со ст. 256 ГПК Латвийской ССР обязан выяснить, какие лица (родственники, соседи, знакомые, сослуживцы и др.) могут дать сведения об отсутствующем, а также запросить соответствующие организации (органы милиции, военкоматы, домоуправления, адресные бюро предполагаемых мест жительства, исполнительные комитеты поселковых и сельских Советов и др.) по последнему известному местожительству и месту работы отсутствующего об имеющихся о нем сведениях.

Кроме того, судья обязан выяснить, какие лица и организации могут быть заинтересованы в исходе дела и подлежат вызову в судебное заседание.

Заинтересованными в исходе дел данной категории лицами могут быть граждане и государственные учреждения, предприятия, колхозы и иные кооперативные и общественные организации, для которых признание гражданина безвестно отсутствующим или объявление его умершим влечет за собой возникновение, прекращение или изменение личных и имущественных прав.

5. Суды должны иметь в виду, что срок отсутствия гражданина следует исчислять не со дня его выбытия из постоянного местожительства, а с момента получения о нем последних сведений.

6. В силу ст. 21 ГК Латвийской ССР для объявления гражданина умершим не требуется предварительного признания его безвестно отсутствующим.

7. Обратит внимание судов на различие понятий объявления гражданина умершим и установления факта смерти.

В порядке установления факта смерти (п. 7 ст. 249 ГПК Латвийской ССР) суд рассматривает только такие дела, в которых имеются доказательства смерти лица в определенное время и при определенных обстоятельствах, но органы записи актов гражданского состояния отказали в регистрации событий смерти (например, из-за отсутствия архивных данных, несвоевременного

обращения в органы записи актов гражданского состояния для регистрации смерти или по другим причинам).

При объявлении гражданина умершим по ст. 21 ГК Латвийской ССР суд должен исходить из доказательств, подтверждающих не факт его гибели, а отсутствие в месте его постоянного жительства сведений о месте его пребывания в течение трех лет, но при установлении обстоятельств, угрожавших ему смертью или дающих основания предполагать его гибель от определенного несчастного случая (наводнение, землетрясение, снежные обвалы и заносы, пожар, кораблекрушение, железнодорожная или автомобильная катастрофа и др.), — в течение шести месяцев.

(В редакции постановления Пленума от 29 октября 1973 года № 5.)

8. Обратить внимание судов на безусловное выполнение требования закона об обязательном рассмотрении дел данной категории с участием прокурора (ст. 257 ГПК Латвийской ССР).

9. Потребовать от судов улучшения качества выносимых решений по делам о признании гражданина безвестно отсутствующим или объявлении его умершим, которые должны излагаться мотивированно и в описательной части содержать данные о начале безвестного отсутствия.

В резолютивной части решения кроме фамилии, имени и отчества лица, признанного безвестно отсутствующим или объявленного умершим, необходимо указывать год и место рождения, а также сведения о начале безвестного отсутствия или о дате смерти (ст. 18 и 21 ГК Латвийской ССР).

10. Судам следует иметь в виду, что в случае явки или обнаружения местопребывания гражданина, признанного безвестно отсутствующим или объявленного умершим, при возобновлении производства по делу согласно заявлению заинтересованного лица для отмены ранее вынесенного решения не надо заводить нового дела. Такое заявление рассматривается в том производстве, которым гражданин был признан безвестно отсутствующим или объявлен умершим.

11. В соответствии со ст. 80 ГПК Латвийской ССР заявления о признании гражданина безвестно отсутствующим и объявлении его умершим подлежат оплате государственной пошлиной в размере 30 коп. как заявления по делам особого производства.

При явке или обнаружении местопребывания гражданина, признанного судом безвестно отсутствующим или объявленного умершим, заявление об отмене такого решения государственной пошлиной не оплачивается.

Принимая заявление о признании гражданина безвестно отсутствующим или объявлении умершим, судья обязан требовать оплаты судебных издержек, связанных с рассмотрением дела, как это предусмотрено ст. 84 ГПК Латвийской ССР.

(В редакции постановления Пленума от 29 октября 1973 года № 5.)

12. Обратить внимание народных судов на необходимость обеспечения безусловного выполнения требований ст. 259 ГПК

Латвийской ССР о направлении решения суда об объявлении гражданина умершим после вступления в законную силу органу записи актов гражданского состояния по местонахождению суда, что является основанием для внесения записи о смерти в книгу записей актов гражданского состояния.

**31. О ПРАКТИКЕ РАССМОТРЕНИЯ СУДАМИ ЛАТВИЙСКОЙ ССР
ЖАЛОБ НА ДЕЙСТВИЯ НОТАРИУСОВ И ОРГАНОВ,
ВЫПОЛНЯЮЩИХ НОТАРИАЛЬНЫЕ ДЕЙСТВИЯ**

(Постановление Пленума от 12 декабря 1983 года № 7)

Заслушав доклад члена Верховного Суда Латвийской ССР М. Я. Дуделиса и обсудив результаты обобщения судебной практики по рассмотрению жалоб на действия нотариусов и органов, выполняющих нотариальные действия, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что суды Латвийской ССР в основном правильно разрешают дела этой категории.

Вместе с тем изучение дел показало, что отдельные народные суды допускают ошибки при разрешении этих дел, так как нет единого понимания в правильном применении отдельных законоположений.

Суды не всегда правильно проводят разграничение между особым и исковым производством при рассмотрении дел, вытекающих из действий нотариусов и органов, выполняющих нотариальные действия.

Нет у судов единого понимания термина «заинтересованное лицо» применительно к ст. 275 ГПК Латвийской ССР и процессуального положения государственного нотариуса (другого должностного лица), чьи действия обжалуются.

Судами не всегда проверяется соблюдение 10-дневного срока, установленного законом для обращения в суд с жалобой, а также правил подсудности, устанавливающих, что жалоба подается в народный суд по месту нахождения государственной нотариальной конторы или другого органа, выполняющего нотариальное действие.

Нередко не выполняются требования ст. 145 ГПК Латвийской ССР о подготовке дел к судебному разбирательству, судьи не проявляют инициативы к истребованию доказательств в обоснование доводов заявителя, не извещают нотариусов о месте и времени судебного заседания.

В решениях судов не указываются мотивы признания неправильным выполненного нотариального действия или отказа в его совершении, иногда допускаются ошибки при оценке доказательств.

При возложении на нотариуса обязанности удостоверить договоры дарения автомашин, являющихся общей совместной собственностью супругов, судами вопреки требованиям ст. 20

КоБС Латвийской ССР не выясняется согласие другого супруга на совершение такой сделки.

Не всеми судами копии решений об отмене совершенного нотариального действия или о возложении на нотариуса обязанностей выполнить определенное действие направляются в соответствующую нотариальную контору или орган, выполнивший нотариальное действие.

В целях устранения недостатков в работе судов республики и установления правильной, единообразной судебной практики Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет дать судам следующие разъяснения:

1. При рассмотрении дел по жалобам на действия нотариусов и органов, выполняющих нотариальные действия, суды должны строго руководствоваться нормами Закона Латвийской ССР «О Государственном нотариате» и инструкциями о порядке совершения нотариальных действий органами и должностными лицами, выполняющими нотариальные действия.

2. В силу ст. 275 ГПК Латвийской ССР с жалобой на действия нотариусов и органов, выполняющих нотариальные действия, вправе обратиться в суд лишь заинтересованное лицо.

К заинтересованным лицам применительно к этой норме права могут быть отнесены граждане и организации, в отношении которых совершено нотариальное действие либо получившие отказ в его совершении.

В соответствии со ст. 5 ГПК Латвийской ССР такое дело может быть возбуждено и по заявлению прокурора.

Другие лица, не являющиеся непосредственными участниками нотариальных действий, но считающие свои права и интересы нарушенными этими действиями, вправе защищать свое нарушенное право путем обращения в суд с соответствующим иском.

3. Жалоба на совершенное нотариальное действие либо отказ в его совершении в соответствии со ст. 275 ГПК Латвийской ССР подается в суд в десятидневный срок, исчисляемый со дня, когда заявителю стало известно о совершении такого действия или об отказе в его совершении.

Суду следует выяснить дату, когда заявителю стало известно о нотариальном действии, которое он оспаривает, либо об отказе в его совершении и по каким причинам заявителем пропущен 10-дневный срок, если это имело место.

Пропуск заявителем срока не является основанием к отказу в принятии жалобы.

При установлении, что срок на обжалование нотариального действия (отказа в его совершении) заявителем пропущен по уважительной причине, суд может восстановить этот срок и рассмотреть жалобу по существу.

4. В силу ст. 246 ГПК Латвийской ССР дело по жалобам на нотариальные действия или отказ в их совершении рассматриваются народным судом по правилам ГПК с теми изъятиями и дополнениями, которые установлены главой 32 названного кодекса.

В связи с этим при подготовке к судебному разбирательству дел этой категории, как и других гражданских дел, необходимо тщательно выполнять требования ст. 145 ГПК Латвийской ССР.

Судья обязан уточнить характер возникших правоотношений и закон, которым надлежит руководствоваться, известить заявителя, государственного нотариуса либо другое должностное лицо, действия которого обжалуются, а также остальных лиц, участвующих в деле, о месте и времени судебного заседания, в случае необходимости истребовать имеющие значение для дела документы и иные доказательства.

5. В особом производстве жалобы на действия государственных нотариусов и органов, выполняющих нотариальные действия, могут быть рассмотрены при условии, если у заинтересованных лиц отсутствует спор о праве, подведомственный суду.

Если из жалобы и приобщенных к ней документов усматривается, что имеется спор о праве или такой возникает при рассмотрении дела, судья (суд), исходя из требований ст. 248 ГПК Латвийской ССР, оставляет жалобу без рассмотрения и разъясняет заинтересованным лицам их право предъявить иск на общих основаниях.

В случаях, когда нотариальной конторой выдано наследнику свидетельское о праве на наследство, а другие лица считают, что их права этим ущемлены, они не вправе обжаловать это действие в порядке особого производства, а могут обратиться в суд с иском о защите их нарушенного права.

Требование, основанное на исполнительной надписи, может быть оспорено должником лишь в порядке искового производства.

6. При рассмотрении жалобы суд обязан в полном объеме проверить законность и обоснованность обжалуемого нотариального действия, а также правомерность отказа в его совершении.

В случае удовлетворения жалобы следует в решении изложить мотивы, по которым суд считает совершенное нотариальное действие или отказ в совершении такого неправильным.

В мотивировочной части решения суд должен указать, какой закон или другой нормативный акт нарушен нотариусом или другим должностным лицом.

7. Часть 3 ст. 20 КоБС Латвийской ССР предусматривает, что на совершение сделок об отчуждении имущества (в том числе имущества, зарегистрированного на имя одного из супругов, но являющегося общей совместной собственностью супругов), требующих обязательного нотариального удостоверения, должно быть выражено в письменной форме согласие другого супруга.

Ввиду этого при рассмотрении жалоб на отказ нотариуса удостоверить договор отчуждения имущества суд не может возложить на нотариуса обязанность удостоверить этот договор при отсутствии согласия супруга на совершение сделки.

8. В силу ст. 277 ГПК Латвийской ССР при удовлетворении жалобы суд своим решением отменяет совершенное нотариальное

действие или возлагает на нотариуса или орган, выполняющий нотариальное действие, обязанность выполнить его.

Резолютивная часть решения должна быть изложена в точном соответствии с законом, и в случае отмены нотариального действия следует указать, какое конкретно действие, когда и кем совершенное отменяется, при удовлетворении жалобы на отказ в выполнении нотариального действия — какое именно действие и кем должно быть совершено.

9. При удовлетворении жалобы суды обязаны направлять копию решения в государственную нотариальную контору, где было совершено нотариальное действие (отказано в нем), либо органу, должностным лицом которого совершено нотариальное действие (отказано в нем), и чьи действия обжалованы.

10. Государственный нотариус (другое должностное лицо), совершивший нотариальное действие или отказавший в его совершении, является заинтересованным лицом применительно к статье 247 ГПК Латвийской ССР и как лицо, участвующее в деле, обладает всеми процессуальными правами, установленными в законе, в том числе правом обжаловать в кассационном порядке принятое по жалобе решение суда.

11. При установлении нарушений предусмотренного законом порядка и условий совершения нотариальных действий судам следует выносить частные определения о недостатках в деятельности нотариальных органов, порождающих обоснованные жалобы.

III. РУКОВОДЯЩИЕ РАЗЪЯСНЕНИЯ ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА ЛАТВИЙСКОЙ ССР ПО УГОЛОВНЫМ ДЕЛАМ

ОБЩИЕ ВОПРОСЫ УГОЛОВНОГО ПРАВА

32. О СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ ПО ПРИМЕНЕНИЮ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ОБ УСЛОВНОМ ОСВОБОЖДЕНИИ ОСУЖДЕННЫХ ИЗ МЕСТ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ С ОБЯЗАТЕЛЬНЫМ ПРИВЛЕЧЕНИЕМ К ТРУДУ И ПО НАПРАВЛЕНИЮ УСЛОВНО ОСУЖДЕННЫХ И УСЛОВНО ОСВОБОЖДЕННЫХ В МЕСТА ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ

(Постановление Пленума от 12 марта 1979 года № 1 с изменениями,
внесенными постановлением Пленума от 27 июня 1988 года № 5)

Обсудив доклад члена Верховного Суда Латвийской ССР Л. И. Лотко по применению судами Латвийской ССР законодательства об условном освобождении осужденных из мест лишения свободы с обязательным привлечением к труду и о направлении условно осужденных и условно освобожденных в места лишения свободы для отбывания лишения свободы, назначенного приговором суда, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что суды республики проделали значительную работу по применению указанного законодательства. В то же время в работе судов имеются и существенные недостатки.

Во многих случаях суды рассматривают такие материалы, когда нет полных и достоверных данных для законного и обоснованного решения поставленного вопроса, и не предъявляют должных требований к качеству представленных по этому вопросу материалов.

При решении вопроса о применении ст. 50² УК Латвийской ССР в представленных материалах зачастую нет достаточно полных, достоверных данных о поведении осужденного, его отношении к труду, учебе, участию в политико-воспитательных мероприятиях, соблюдении режима содержания за все время нахождения лица в местах лишения свободы. Редко встречаются необходимые данные, характеризующие личность осужденного в прошлом, в частности данные о прежних судимостях, в том числе об основаниях освобождения от отбытия наказания. В результате в судебном производстве отсутствуют данные для вынесения обоснованного и законного решения о том, что осужденный встал на путь исправления и его дальнейшее исправление и воспитание возможно без изоляции от общества в условиях осуществления за ним надзора.

В ряде случаев в материалах судебного производства по данному вопросу отсутствуют документы, от которых зависит применение ст. 50² УК Латвийской ССР, в частности медицинское заключение о трудоспособности осужденного, сведения о том, что лицо, болевшее венерической болезнью, прошло полный курс лечения и снято с учета по истечении периода контрольного наблюдения, копия определения суда о прекращении принудительного лечения от алкоголизма или наркомании, если оно было назначено осужденному. По изученным материалам лишь в единичных случаях приобщены выписки из протокола заседания наблюдательной комиссии при исполнительном комитете местного Совета народных депутатов.

В материалах о направлении в места лишения свободы условно осужденных и условно освобожденных для отбытия лишения свободы, назначенного приговором суда, в большинстве случаев нет достаточных данных об обстоятельствах, связанных с нарушением правил поведения, данных, полностью характеризующих личность нарушителя и подтверждающих необходимость применения крайней меры воздействия на него — направления в места лишения свободы. Существенным недостатком является отсутствие в подавляющем большинстве материалов копий или выписок из приговоров, а также данных о прошлых судимостях, что лишает суды возможности во всех без исключения случаях определить вид колонии в полном соответствии с законом.

В материалах, представленных суду на условно осужденных и условно освобожденных, когда вопрос о направлении их в места лишения свободы решается по месту их задержания, а не по месту расположения спецкомендатуры, зачастую нет самых необходимых данных о характере нарушений, принятых мерах воздействия, личности нарушителя.

При осмотре документов, находящихся в представленных суду личных делах, не соблюдаются соответствующие положения уголовно-процессуального законодательства (ст. 290 и 87 УПК Латвийской ССР), так как осмотр таких документов в протоколе судебного заседания не отражается и результаты осмотра в определении суда не анализируются.

Судопроизводство носит иногда формальный характер и ограничивается предельно краткими, однотипными, стандартными записями как в протоколе судебного заседания, так и в определении суда, в котором, как правило, нет анализа конкретных данных, рассмотренных и оцененных судом, и мотивированных выводов суда по существу разрешаемого вопроса.

Как правило, в определении дословно перечисляются все основания направления условно осужденного или условно освобожденного в места лишения свободы, предусмотренные законом (ст. 24¹ и ст. 50² УК Латвийской ССР), отсутствуют выводы суда о том, какой конкретный вид нарушения, предусмотренный законом, осужденный допустил. Между тем существенное значение имеет именно вид нарушения, послуживший основанием направления условно осужденного или условно освобожденного в места

лишения свободы, так как время уклонения от работы не засчитывается в отбывание назначенного приговором наказания, а по другим видам нарушений такой зачет полностью или частично возможен.

При решении вопроса о возвращении в места лишения свободы условно осужденных и условно освобожденных некоторые народные суды не исследуют вопроса о зачете в отбывание наказания времени, в течение которого это лицо работало. Ряд судов не соблюдают положение закона об этом и направляют нарушителя в исправительно-трудовую колонию на весь срок лишения свободы, назначенный по приговору, оставляя без всякого обсуждения имеющиеся данные о том, что такое лицо определенное время работало на стройке (предприятии).

Другие суды, признав возможным частично зачесть в отбывание наказания время, в течение которого нарушитель работал, такое решение не мотивируют и при этом не указывают, какая часть такого времени засчитывается.

Нет единой практики в решении вопроса о зачете в отбывание наказания времени, в течение которого нарушитель был задержан на основании и в порядке ст. 85² Исправительно-трудового кодекса Латвийской ССР. Некоторые суды не учитывают данные о том, что нарушитель задерживался неоднократно и всякий раз содержался под стражей на основании названной статьи закона, принимают во внимание задержание, имевшее место лишь непосредственно перед решением судом вопроса о направлении его в места лишения свободы, а предшествовавшие на этом же основании случаи задержания оставляются без реагирования. Имеют место и такие случаи, когда задержание нарушителя для конвоирования его на место работы надлежащим образом не оформляется.

Некоторые народные суды не ограничивают задержание, произведенное в соответствии со ст. 85² Исправительно-трудового кодекса Латвийской ССР, от заключения под стражу в качестве меры пресечения, предусмотренной ст. 76 УПК Латвийской ССР. В определении ошибочно указывается, что мера пресечения в качестве ареста остается без изменений; другие суды вообще не касаются этого вопроса, тогда как по смыслу закона во всех случаях в определениях должно содержаться решение суда о заключении под стражу лица, направляемого в исправительно-трудовую колонию.

При решении вопроса об условном освобождении осужденного на основании ст. 50² УК Латвийской ССР в протоколе судебного заседания не делается запись о том, что освобожденному разъяснены сущность применяемого условного освобождения и последствия нарушений установленных законом правил поведения. Между тем такое разъяснение имеет большое воспитательное и предупредительное значение.

Немало случаев, когда народные суды оставляют без должного внимания имеющиеся в представленных материалах данные о том, что направляемые в исправительно-трудовую колонию условно осужденные и условно освобожденные кроме нарушений

правил поведения, дающих основание для направления лица в места лишения свободы, совершили действия, содержащие признаки состава преступления.

Народные суды, за исключением некоторых, не реагируют на установленные в судебном заседании факты о причинах и обстоятельствах, способствовавших нарушениям правил поведения лицами, условно освобожденными и условно осужденными с обязательным привлечением к труду.

В редких случаях суды правильно ссылаются на ст. 365¹, 373 и 374 УПК Латвийской ССР при рассмотрении материалов об условном освобождении осужденных из мест лишения свободы и на п. 4 ст. 368 УПК Латвийской ССР — при рассмотрении материалов о направлении в места лишения свободы условно осужденных и условно освобожденных.

В целях устранения отмеченных недостатков и повышения качества судопроизводства по рассмотрению данных материалов, обеспечивающего неуклонное правильное применение действующего законодательства, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратит внимание судов республики на необходимость безусловного и точного выполнения требований действующего законодательства, регламентирующего условное освобождение осужденных из мест лишения свободы с обязательным привлечением осужденного к труду (ст. 50² УК Латвийской ССР) и направление условно осужденных и условно освобожденных в места лишения свободы (ст. 24¹ и 50² УК Латвийской ССР), а также последовательного соблюдения разъяснений, содержащихся в постановлении Пленума Верховного Суда СССР от 24 ноября 1978 года «О судебной практике по применению условного освобождения из мест лишения свободы с обязательным привлечением осужденного к труду»¹.

2. Суды обязаны добиться коренного улучшения качества рассмотрения материалов, представленных органами, ведающими исполнением наказания, как об условном освобождении, так и о направлении в места лишения свободы условно освобожденных и условно осужденных.

3. Судам следует учесть, что неперенным условием качественного рассмотрения указанных материалов являются полные данные, обеспечивающие принятие законного и обоснованного решения по материалам, представленным органами, ведающими исполнением наказания.

Для решения вопроса о применении ст. 50² УК Латвийской ССР необходимо всесторонне учитывать как данные о поведении осужденного, отношении его к труду, обучению, участию в политико-воспитательных мероприятиях, о соблюдении режима содержания за все время нахождения в местах лишения свободы, так и иные сведения о личности осужденного.

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 24 ноября 1978 года № 9 изменено постановлениями Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 7 и от 16 января 1986 года № 5.

При решении вопроса о применении ст. 50² УК Латвийской ССР к осужденным, ранее неоднократно осуждавшимся к лишению свободы или судимым за тяжкие преступления, не занимавшимся до осуждения общественно полезным трудом, а также ранее освобожденным условно с обязательным привлечением к труду либо осуждавшимся с применением ст. 24¹ УК Латвийской ССР, но затем по определению суда направлявшимся для отбывания лишения свободы, суды должны последовательно руководствоваться п. 7 названного постановления Пленума Верховного Суда СССР, рекомендующего с особой осторожностью подходить к решению вопроса в отношении таких лиц.

При удовлетворении представления о применении ст. 50² УК Латвийской ССР выводы суда о том, что осужденный встал на путь исправления и дальнейшее его исправление и перевоспитание возможно без изоляции от общества в условиях осуществления за ним надзора, должны быть основаны на конкретных данных представленного материала, которые надлежащим образом исследованы и оценены судом.

4. Если в поступившем материале нет достаточных данных, необходимых для правильного решения вопроса об удовлетворении представления или об отказе в нем как в отношении условного освобождения осужденного, так и о направлении в места лишения свободы условно осужденного или условно освобожденного, и восполнить допущенные пробелы в судебном заседании невозможно, судам в соответствии с п. 9 ч. 2 и 3 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 24 ноября 1978 года следует возвратить такой материал для дооформления. При этом необходимо иметь в виду, что и судья вправе возвратить такие материалы, не назначая их к рассмотрению, если в них нет данных, характеризующих отношение осужденного к труду, обучению, соблюдению режима содержания за время отбывания наказания, сведений об отбытии установленной законом части срока наказания по последнему приговору, данных о судимости, выписок из протокола наблюдательной комиссии, медицинского заключения о трудоспособности осужденного, сведений в отношении лица, болевшего венерической болезнью, о том, что оно не только получило соответствующее лечение, но и снято с учета по истечении срока контрольного наблюдения, а также копии определения суда о прекращении принудительного лечения от алкоголизма или наркомании, назначенного по приговору суда в соответствии со ст. 57 УК Латвийской ССР.

5. Подлежащие рассмотрению материалы суды обязаны всесторонне, полно и объективно проверить, а в принятом по каждому материалу определении изложить свои выводы и привести убедительные мотивы, подтверждающие вывод суда об отказе в нем.

Определение суда об условном освобождении осужденного на основании ст. 50² УК Латвийской ССР должно содержать основанный на конкретных данных вывод о том, что данное лицо

встало на путь исправления и дальнейшее его исправление и перевоспитание возможно без изоляции от общества в условиях осуществления за ним надзора.

В определении суда о направлении в места лишения свободы условно осужденного или условно освобожденного в соответствии со ст. 24¹ и 50² УК Латвийской ССР должны быть таким же образом мотивированы выводы суда о том, что меры административного, дисциплинарного и воспитательного характера, применявшиеся к данному осужденному, не дали нужных результатов и поэтому необходимо применить крайнюю меру воздействия — направление в места лишения свободы для отбывания наказания, назначенного приговором.

6. Если суду были представлены материалы, в том числе личное дело осужденного, для ознакомления, необходимо выполнить требования ст. 87 и 290 УПК Латвийской ССР, согласно которым ход и результаты осмотра должны быть отражены в протоколе судебного заседания, а в определении суда — доводы по таким материалам.

В протоколе судебного заседания должны быть отражены все действия, совершаемые судом, при этом особое внимание должно быть обращено на полноту записей пояснений осужденного, подлежащего освобождению или направлению в исправительно-трудовую колонию, а также других участников процесса.

7. Удовлетворяя представление органов внутренних дел о направлении условно осужденного или условно освобожденного в места лишения свободы, судам следует тщательно выяснить, какой предусмотренный законом вид нарушения правил поведения послужил решающим условием в постановке вопроса о направлении нарушителя в места лишения свободы: уклонение от работы, систематическое или злостное нарушение трудовой дисциплины, нарушение общественного порядка или правил проживания. Решение суда именно по этому вопросу должно быть конкретным и в полном соответствии с рассмотренным материалом.

8. При направлении условно осужденных и условно освобожденных, привлеченных к обязательному труду, в места лишения свободы суды обязаны определить вид колонии. При этом следует учесть, что лицу, условно осужденному на основании ст. 24¹ УК Латвийской ССР, вид колонии в данной стадии судопроизводства должен быть определен самостоятельно, в полном соответствии с правилами, изложенными в ст. 23 УК Латвийской ССР, так как при вынесении приговора этот вопрос не решается; условно освобожденным на основании ст. 50² УК Латвийской ССР необходимо определить тот вид колонии, какой был ему назначен приговором.

9. Суды должны учесть, что представления об условном освобождении рассматриваются в соответствии со ст. 365¹, 373 и 374 УПК Латвийской ССР, а о направлении условно осужденных и условно освобожденных в места лишения свободы — в соответствии с ч. 4 ст. 368 УПК Латвийской ССР (в редакции Указа Президиума Верховного Совета Латвийской ССР от 24 ноября

1983 года), и на эти статьи суды обязаны ссылаться в принимаемых определениях.

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

10. С учетом разъяснений Пленума Верховного Суда СССР, содержащихся в п. 14 постановления от 24 ноября 1978 года № 9, суды обязаны выяснять и решать вопрос о полном или частичном зачете в отбывание наказания времени, в течение которого осужденный, подлежащий направлению в места лишения свободы, фактически работал на предприятии (стройке). При этом следует исходить из того, насколько добросовестно в течение обязательного срока осужденный трудился.

Решение этого вопроса судом должно быть надлежащим образом мотивировано с точным указанием в определении суда времени, подлежащего зачету, и срока начала отбывания наказания.

11. В связи с тем, что ст. 85² Исправительно-трудового кодекса Латвийской ССР в отличие от избрания меры пресечения, предусмотренной уголовно-процессуальным кодексом, устанавливает особый вид задержания осужденных, уклоняющихся от обязательного труда, судам при решении вопроса об их направлении в места лишения свободы необходимо решать также вопрос о заключении такого лица под стражу и обязательно указывать это в резолютивной части определения.

12. В целях усиления борьбы с пьянством и алкоголизмом судам необходимо во всех случаях, когда условно осужденный или условно освобожденный, подлежащий направлению в места лишения свободы, нарушение правил поведения совершил на почве злоупотребления спиртными напитками, в соответствии с п. 16 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 24 ноября 1978 года № 9 требовать от соответствующих органов внутренних дел, чтобы такое лицо было подвергнуто медицинскому обследованию и суду было представлено медицинское заключение для решения вопроса о назначении принудительного лечения от хронического алкоголизма или наркомании в соответствии со ст. 57 УК Латвийской ССР.

13. Если при рассмотрении представленных суду материалов будут установлены данные о совершении лицом, подлежащим направлению в исправительно-трудовую колонию, также действий, содержащих признаки преступления, суд должен вернуть материалы для дополнительной проверки таких данных и решения вопроса о возбуждении уголовного дела, о чем сообщить прокурору, а при наличии в представленных суду материалах достаточных данных о совершении указанным лицом преступления — возбудить в соответствии со ст. 3 и 113 УПК Латвийской ССР уголовное дело и направить его для производства дознания или предварительного следствия.

14. Во исполнение п. 19 названного постановления Пленума Верховного Суда СССР судам при рассмотрении представлений о направлении в места лишения свободы как условно осужденных,

так и условно освобожденных в каждом конкретном случае обращать внимание на выяснение причин и обстоятельств, способствовавших уклонению от работы, систематическому или злостному нарушению трудовой дисциплины, общественного порядка и правил проживания, в особенности на такие антиобщественные явления, как пьянство, беспорядки в общежитиях, а также на отсутствие должной организации на производстве, на факты нарушения сроков задержания, пренебрежительного отношения к розыску лиц, уклоняющихся от работы, и др.

В случаях установления таких обстоятельств необходимо о них письменно доводить до сведения компетентных органов или должностных лиц для принятия необходимых мер по устранению таких обстоятельств и требовать информацию о принятых мерах.

15. Судебной коллегии по уголовным делам Верховного Суда Латвийской ССР необходимо усилить надзор за точным исполнением судами закона при рассмотрении материалов данных категорий, регулярно изучать и обобщать практику судов по рассмотрению таких материалов с тем, чтобы принимать своевременные меры по исправлению допускаемых ошибок.

33. О ПРАКТИКЕ СУДОВ ЛАТВИЙСКОЙ ССР ПО ПРИМЕНЕНИЮ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА И РУКОВОДЯЩИХ РАЗЪЯСНЕНИЙ ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА СССР И ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА ЛАТВИЙСКОЙ ССР ПО БОРЬБЕ С РЕЦИДИВНОЙ ПРЕСТУПНОСТЬЮ

(Постановление Пленума от 26 октября 1987 года № 4)

Обсудив вопрос о практике судов республики по рассмотрению уголовных дел в отношении лиц, ранее совершивших преступления, Пленум отмечает, что суды в целом правильно применяют законодательство, направленное на борьбу с преступлениями, совершенными рецидивистами, а также руководящие разъяснения Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР по данному вопросу.

Вместе с тем в деятельности судов республики по рассмотрению дел о преступлениях рецидивистов все еще не устранены ошибки и недостатки, снижающие эффективность борьбы с этими преступлениями.

Суды не всегда достаточно полно и объективно исследуют обстоятельства, имеющие существенное значение для правильного разрешения дел и предупреждения совершения повторных преступлений.

Отдельные суды, недооценивая повышенную общественную опасность личности рецидивистов, совершающих тяжкие преступления, упорно не желающих встать на путь исправления, назначают им необоснованно мягкие меры наказания. Допускаются

также нарушения законодательства о признании лица особо опасным рецидивистом.

Суды все еще мало уделяют внимания полному выяснению и устранению причин и условий, способствовавших рецидиву преступлений, и не предъявляют соответствующие требования к органам дознания и предварительного следствия по выяснению этих обстоятельств. Не всегда реагируют на такие распространенные обстоятельства, способствующие проявлению рецидива, как пьянство и наркомания, уклонение от общественно полезного труда и другие подобные явления, а также на факты неудовлетворительного осуществления административного надзора и упущения в организации воспитательной работы с лицами, отбывшими наказание.

Часто суды не выясняют, какие меры приняты во исполнение представлений, внесенных органом дознания, следователем или прокурором, об устранении обстоятельств, способствовавших совершению преступлений.

Дела о рецидивной преступности редко рассматриваются в выездных заседаниях, и редко к участию в судебном разбирательстве по таким делам привлекаются представители общественности.

При рассмотрении дел об условно-досрочном освобождении от наказания и условном освобождении осужденного из мест лишения свободы с обязательным привлечением к труду суды иногда надлежащим образом не выясняют, действительно ли такие лица доказали свое исправление. Зачастую оставляются без внимания также факты о недостаточной активности органов, призванных способствовать трудовому и бытовому устройству освобожденных из мест лишения свободы лиц, в том числе наблюдательных комиссий при исполнительных комитетах местных Советов народных депутатов.

Суды недостаточно изучают и обобщают судебную практику по рассмотрению дел о рецидивной преступности, поэтому своевременно не выявляют и не устраняют ошибки, допущенные при рассмотрении дел данной категории.

В целях устранения отмеченных недостатков и повышения качества деятельности судов в борьбе с рецидивной преступностью Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на то, что повышение эффективности их деятельности в борьбе против рецидивной преступности является непременным условием решения задач по искоренению преступности.

2. Для решения этих задач судам необходимо неуклонно руководствоваться законом, постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 18 апреля 1986 года № 7 «О совершенствовании деятельности судов по осуществлению правосудия и укреплению законности в свете решений XXVII съезда КПСС» и постановлением Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 12 мая 1986 года № 1 «О задачах судов республики в свете решений XXVII съезда КПСС и XXIV съезда КП Латвии», а также руководящими разъяснениями, содержащимися в постановлениях Пленума Верховного Суда СССР от 25 июня 1976 года № 4 «О практике применения

судами законодательства о борьбе с рецидивной преступностью»¹ (в редакции постановления Пленума от 21 сентября 1977 года № 14), с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 9 декабря 1982 года № 10 «О внесении изменений и дополнений в постановление Пленума Верховного Суда СССР от 25 июня 1976 года № 4 «О практике применения судами законодательства о борьбе с рецидивной преступностью» и от 9 декабря 1982 года № 9 «О дальнейшем совершенствовании деятельности судов по применению законодательства и выполнению руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР, направленных на борьбу с рецидивной преступностью».

3. Судам необходимо усилить борьбу с рецидивной преступностью и улучшить качество рассмотрения дел данной категории, строго соблюдать требования ст. 19 УПК Латвийской ССР о всестороннем, полном и объективном исследовании обстоятельств дела, о необходимости выявлять как уличающие, так и оправдывающие подсудимого, а также смягчающие и отягчающие его ответственность обстоятельства.

Особое внимание следует обратить на изучение личности подсудимого, в частности исследовать его отношение к труду, обучению, общественному долгу, его поведение на производстве, в быту, отношение к семье. Суд должен располагать достоверными, полными данными о прежней судимости подсудимого, всеми копиями предыдущих приговоров, по которым судимость не снята или не погашена в установленном законом порядке, справками о судимости, отражающими все сведения о фактическом сроке отбытого наказания за ранее совершенное преступление, о датах и основаниях освобождения виновного из мест лишения свободы.

При этом необходимо руководствоваться п. 2 упомянутого постановления Пленума Верховного Суда СССР от 25 июня 1976 года, разъясняющего, что при отсутствии в деле данных о прошлой судимости лица, фактическом сроке отбытого им наказания за предыдущие преступления и об основаниях освобождения его от отбывания наказания и при невозможности их выполнить судом в процессе подготовки к рассмотрению дела или в судебном заседании дело надлежит возратить для производства дополнительного расследования по мотивам неполноты проведенного предварительного следствия или дознания.

Суд должен проверить, применялись ли к подсудимому меры воздействия административного, дисциплинарного или общественного характера. Необходимо также выяснять причины незанятости подсудимого общественно полезным трудом и принятие надлежащими органами мер по его трудоустройству средствами государственного принуждения и общественного воздействия. Следует также обращать внимание на факты недостаточной активности

---

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 25 июня 1976 года № 4 «О практике применения судами законодательства о борьбе с рецидивной преступностью» изменено постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 16 января 1986 года № 5.

соответствующих органов по бытовому устройству подсудимого, в частности обеспечения жильем.

Все сведения о личности подсудимого, имеющие значение по делу, необходимо отражать в протоколе судебного заседания и в приговоре.

4. Суды обязаны неуклонно выполнять положения ст. 24 УК Латвийской ССР, определяющей условия и основания признания лица особо опасным рецидивистом. При этом необходимо строго соблюдать пп. 6 и 7 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 25 июня 1976 года, обращая особое внимание на разъяснение в той части, что во всех случаях, когда установлено наличие законного основания для признания лица особо опасным рецидивистом, судам надлежит обсуждать вопрос о признании лица особо опасным рецидивистом, учитывая личность подсудимого, степень общественной опасности совершенных преступлений, их мотивы, степень осуществления преступных намерений, степень и характер участия в совершении преступлений и другие обстоятельства дела. При этом следует исходить из того, что по смыслу закона особо опасными рецидивистами признаются лишь злостные преступники, представляющие повышенную опасность для общества и упорно не желающие встать на путь исправления. Согласно ч. 3 ст. 24 УК Латвийской ССР в данном случае не учитывается судимость за преступление, совершенное ранее судимым лицом в возрасте до восемнадцати лет, а также судимость, которая снята или погашена в установленном законом порядке. Мотивы принятия судом решения о признании лица особо опасным рецидивистом обязательно должны быть приведены в мотивировочной части приговора, а в резолютивной части должна быть ссылка на основание принятого решения и изложено само решение о признании подсудимого таковым.

Если суд при наличии признаков, предусмотренных ст. 24 УК Латвийской ССР, найдет возможным не признать лицо особо опасным рецидивистом, о таком решении также должны быть приведены соответствующие доводы суда в мотивировочной части приговора.

5. Суды должны учесть, что в соответствии с разъяснением Пленума Верховного Суда СССР, содержащимся в п. 12 постановления от 30 июня 1969 года № 4 «О судебном приговоре»¹, при исследовании оснований для признания подсудимого особо опасным рецидивистом ему должна быть предоставлена возможность во время судебного следствия осуществить и в этой части права на защиту, предусмотренные ст. 247 УПК Латвийской ССР, в частности дать показания, заявлять ходатайства об истребовании соответствующих документов и о других дополнениях судебного следствия.

---

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 30 июня 1969 года № 4 «О судебном приговоре» изменено постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 7.

Лишение или стеснение этого права согласно ст. 342 УПК Латвийской ССР является существенным нарушением уголовно-процессуального закона.

6. Решая вопрос о назначении наказания лицам, привлекавшимся к уголовной ответственности и вновь совершившим преступление, суды должны руководствоваться принципом индивидуализации наказания, учитывая характер и степень общественной опасности совершенного преступления, личность виновного и обстоятельства дела, смягчающие и отягчающие ответственность; при этом следует иметь в виду, что необоснованное применение мягких мер наказания не способствует борьбе с рецидивной преступностью и целям перевоспитания рецидивистов.

Суды должны при этом иметь в виду, что согласно п. 1 ст. 37 УК Латвийской ССР совершение преступления лицом, ранее совершившим преступление, является обстоятельством, отягчающим ответственность. Если суд не признает его таковым, он должен привести мотивы такого решения.

В тех случаях, когда то или иное обстоятельство, предусмотренное в законе в качестве смягчающего или отягчающего ответственность, указано в диспозиции статьи Особенной части уголовного кодекса в качестве одного из признаков преступления, оно дополнительно не должно учитываться как смягчающее или отягчающее ответственность при назначении наказания за это преступление.

Совершение преступления лицом, ранее совершившим какое-либо преступление, может в соответствии с законом рассматриваться в качестве квалифицирующего обстоятельства или обстоятельства, отягчающего ответственность, лишь при условии, когда виновность в ранее совершенном преступлении установлена приговором и судимость за него не снята и не погашена либо когда судом установлено, что ранее совершенное преступление обоснованно вменено лицу в вину по данному делу.

7. В соответствии с п. 4 ст. 312 УПК Латвийской ССР судам по делам о лицах, ранее судимых и вновь совершивших преступление, в вводной части приговора необходимо указывать полные сведения о всех неснятых и непогашенных судимостях, в частности дату постановления приговора, статью уголовного закона, по которой лицо осуждено, меру наказания, основание освобождения, вид и размер неотбытой части наказания по предыдущему приговору, которая на основании ст. 39 УК Латвийской ССР подлежит полному или частичному присоединению к наказанию, назначенному по новому приговору, а также данные, если такие имеются, о признании особо опасным рецидивистом.

8. Обратит внимание судов на необходимость обеспечения правильного применения закона при решении вопроса об определении вида исправительно-трудовой колонии лицам, осужденным к лишению свободы, имея в виду, что допущение ошибок при решении этого вопроса серьезно затрудняет работу по исправлению и перевоспитанию осужденных, а также по предупреждению рецидивной преступности.

9. Решая вопрос о полном или частичном присоединении неотбытого наказания за ранее совершенное преступление к наказанию, назначенному за новое преступление, судам необходимо учитывать тяжесть ранее и вновь совершенного деяния, данные о личности виновного и всю совокупность обстоятельств, смягчающих и отягчающих ответственность.

При этом следует иметь в виду, что окончательная мера наказания по совокупности приговоров, назначенная на основании ст. 39 УК Латвийской ССР, во всяком случае должна быть больше той меры, которая была назначена условно либо с применением отсрочки исполнения приговора, или больше неотбытой части наказания при условно-досрочном освобождении, условном осуждении к лишению свободы с обязательным привлечением к труду, условном освобождении из мест лишения свободы с обязательным привлечением к труду.

При этом, так же как и при назначении наказания по совокупности преступлений, суд на основании ст. 38 УК Латвийской ССР к основному наказанию вправе присоединить несколько дополнительных наказаний, если они являются неоднородными и не поддаются сложению.

10. Судам необходимо учесть, что действенным средством борьбы с рецидивной преступностью является выяснение и устранение причин и условий, способствовавших совершению преступлений, поэтому необходимо последовательно выполнять требования ст. 48 УПК Латвийской ССР, обязывающие органы дознания, следствия, прокуратуры и суд выяснять такие обстоятельства по каждому делу и принять меры к их устранению.

Так, при наличии к тому оснований следует выносить частные определения, направленные на устранение фактов нарушения законодательства об усилении борьбы против наркомании, пьянства, алкоголизма, по поводу запоздалого реагирования на бродяжничество и ведение паразитического образа жизни; на упущения и недостатки в установлении или осуществлении административного надзора; на случаи ненадлежащего реагирования на злостное нарушение трудовой дисциплины, общественного порядка и правил социалистического общежития лицами, совершившими повторные преступления, в том числе лицами, условно освобожденными с обязательным привлечением к труду; на факты необеспечения контроля за поведением лиц, в том числе несовершеннолетних, осужденных к условным мерам наказания, во время испытательного срока и после этого, или лиц, к которым исполнение приговора отсрочено — в период отсрочки исполнения приговора, а также непринятия мер по трудоустройству рецидивистов.

В тех случаях, когда в деле имеется представление органа дознания, следователя или прокурора об устранении причин и условий, способствовавших правонарушению, то в стадии представления суду и в ходе судебного разбирательства надлежит выяснять, какие меры были приняты по устранению отмеченных в представлениях недостатков.

В случаях, когда эти представления не были рассмотрены с принятием необходимых мер, судам следует обсуждать вопрос о целесообразности вынесения частного определения по тем же основаниям, но уже в адрес ведомств или органов, вышестоящих по отношению к лицам, виновным в неисполнении представления.

11. В судебной деятельности по предупреждению рецидивной преступности среди несовершеннолетних большое значение имеет повышение качества рассмотрения дел о преступлениях, совершенных ими.

В этой связи судам необходимо по каждому такому делу устанавливать конкретные обстоятельства, способствовавшие совершению преступления ранее судимым несовершеннолетним, и принимать меры к устранению данных обстоятельств, строго соблюдать положения закона, регламентирующие судопроизводство по делам о несовершеннолетних.

12. В целях предотвращения рецидивной преступности суды при рассмотрении дел об условно-досрочном освобождении от наказания или об условном освобождении осужденных с обязательным привлечением осужденного к труду должны всесторонне и полно исследовать обстоятельства, имеющие значение для правильного решения вопроса об исправлении осужденного и возможности применения к нему соответствующего вида досрочного освобождения из мест лишения свободы, а выводы, к которым пришел суд, должны быть подробно обоснованы в определении. Основанием для такого освобождения являются достоверные данные, которые убедительно подтверждают, что осужденный встал на путь исправления и дальнейшее его исправление и перевоспитание возможно без изоляции от общества.

Судам необходимо повысить требовательность к представлениям о применении условно-досрочного освобождения от наказания или условного освобождения с обязательным привлечением к труду с тем, чтобы они содержали данные, всесторонне характеризующие личность осужденного, а также сведения о возможности передачи условно-досрочно освобожденных под дальнейшее наблюдение коллективов или отдельных лиц. При наличии ходатайств о передаче освобожденных под наблюдение суды должны обсуждать вопрос о возможности удовлетворения этих ходатайств.

Особо тщательно рассматривать дела об условно-досрочном или условном освобождении из мест лишения свободы лиц, ранее судимых, имея в виду, что эти лица представляют повышенную общественную опасность.

13. Обязать суды во всех случаях применения условно-досрочного освобождения или условного освобождения с обязательным привлечением к труду, а также в случаях условного осуждения или применения мер наказания, не связанных с лишением свободы, копии приговоров или определений незамедлительно направлять в наблюдательную комиссию при исполнительном комитете Совета народных депутатов по месту жительства или работы осужденных либо условно-досрочно освобожденных лиц.

14. Обязать суды при осуждении лиц, совершивших новое преступление в период неотбытой части наказания по предыдущему приговору, от которой они были освобождены условно-досрочно или условно освобождены из мест лишения свободы с обязательным привлечением к труду, сообщать об этом суду, вынесшему определение об их освобождении.

В случаях осуждения лиц, ранее судимых условно и совершивших новое преступление в течение испытательного срока, а также совершивших преступление в период отсрочки исполнения приговора, сообщать об этом суду, вынесшему приговор об их условном осуждении или отсрочке исполнения приговора.

15. Рекомендовать судам рассматривать дела в отношении рецидивистов в выездных заседаниях, обеспечивая организацию судебного процесса на таком уровне, чтобы максимально проявилось предупредительное и воспитательное воздействие процесса.

16. В целях предотвращения судебных ошибок при рассмотрении дел о преступлениях рецидивистов и устранения обстоятельств, способствовавших рецидиву преступлений, рекомендовать судам республики регулярно изучать и обобщать судебную практику по делам об этих преступлениях.

17. Судебной коллегии по уголовным делам усилить надзор за рассмотрением судами дел о преступлениях, совершенных рецидивистами.

18. Признать утратившим силу постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 5 июля 1976 года № 4 «О практике судов Латвийской ССР по применению законодательства об усилении борьбы с рецидивной преступностью», постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 26 мая 1980 года № 4 «О выполнении судами Латвийской ССР руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР о практике применения судами законодательства о борьбе с рецидивной преступностью» и постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 24 декабря 1984 года № 4 «О выполнении судами Латвийской ССР руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда Латвийской ССР о практике применения судами законодательства, направленного на борьбу с рецидивной преступностью».

34. О ПРАКТИКЕ СУДОВ ЛАТВИЙСКОЙ ССР ПО ДЕЛАМ О ПРЕСТУПЛЕНИЯХ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

(Постановление Пленума от 27 июня 1988 года № 4)

Заслушав и обсудив сообщения председателей народного суда Московского района города Риги А. Я. Гулянца, народного суда города Резекне К. Я. Валдемиерса и доклад члена Верховного Суда Латвийской ССР З. А. Раупы о судебной практике по делам о преступлениях несовершеннолетних, Пленум Верховного

Суда Латвийской ССР отмечает, что суды улучшили качество судебной деятельности и в основном обеспечивают правильное рассмотрение дел о преступлениях несовершеннолетних.

Вместе с тем в работе судов имеются еще недостатки и ошибки.

Все еще имеются случаи предания суду единоличным постановлением судьи лиц, совершивших преступления в несовершеннолетнем возрасте.

Не всегда тщательно проверяется обоснованность привлечения несовершеннолетнего к уголовной ответственности, правильность избрания меры пресечения, в особенности в виде содержания под стражей. Имеют место случаи, когда в стадии предания суду не реагируют на нарушения норм уголовного процесса, гарантирующие несовершеннолетнему обвиняемому право на защиту во время предварительного следствия.

Рассмотрение дел в стадии предания суду нередко проводится формально.

Не всегда решаются вопросы о вызове в судебное заседание законного представителя несовершеннолетнего подсудимого, представителей учебно-воспитательных учреждений, трудовых коллективов, комиссий и инспекций по делам несовершеннолетних, а при необходимости и иных организаций, что затрудняет всестороннее исследование данных о личности подсудимого и его поведении.

Судами редко обеспечивается право законного представителя несовершеннолетнего знакомиться с материалами дела, которым и он наделен лишь после предания обвиняемого суду.

Некоторые суды не уделяют должного внимания соблюдению требований норм закона о языке, на котором ведется судопроизводство и предварительное следствие.

Не по каждому делу с достаточной полнотой устанавливаются причины и условия, способствовавшие совершению несовершеннолетним преступления.

Имеются факты необоснованного осуждения к лишению свободы несовершеннолетних, впервые совершивших преступление, не представляющее большой общественной опасности, в то время как перевоспитание и исправление виновных может быть достигнуто без изоляции их от общества.

Суды не во всех необходимых случаях решают вопрос о назначении общественных воспитателей несовершеннолетним, осужденным к мерам наказаний, не связанным с лишением свободы.

В редких случаях в протоколе судебного заседания делается запись о разъяснении осужденному и его законному представителю существа отсрочки исполнения приговора и последствий совершения нового преступления, невыполнения осужденным возложенных на него обязанностей или нарушения общественного порядка.

Часто судами допускаются ошибки при разрешении гражданского иска в уголовном деле. В ряде случаев без достаточных оснований причиненный несовершеннолетними ущерб взыска-

вается с их родителей, не привлеченных в качестве гражданских ответчиков в предусмотренном законом порядке.

В целях дальнейшего улучшения работы судов, устранения отмеченных недостатков Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов республики на необходимость строгого соблюдения требований закона и разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР, касающихся судопроизводства по делам несовершеннолетних, в целях успешного решения задачи предупреждения и снижения преступности среди несовершеннолетних.

2. Суды обязаны постоянно повышать качество рассмотрения этих дел, культуру и воспитательное воздействие судебных процессов, добиваться эффективности профилактической работы, неуклонно руководствуясь разъяснениями постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 23 декабря 1985 года № 7 «О практике судов Латвийской ССР по выполнению законодательства и руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР о соблюдении требований законов, повышении воспитательного воздействия и культуры судебной деятельности».

3. Суды должны строго соблюдать руководящие разъяснения Пленума Верховного Суда СССР, содержащиеся в пункте 2 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 3 декабря 1976 года № 16 «О практике применения судами законодательства по делам о преступлениях несовершеннолетних и о вовлечении их в преступную и иную антиобщественную деятельность», о том, что вопрос о предании обвиняемого суду разрешается в распорядительном заседании независимо от того, достиг ли обвиняемый совершеннолетия ко времени предания его суду. Такой порядок обязателен также в случаях, когда лицо обвиняется в преступлениях, одно из которых совершено им в возрасте до 18 лет, а другое — после достижения совершеннолетия.

Несоблюдение этого требования является существенным нарушением уголовно-процессуального закона.

4. Обратить внимание судов на недопустимость формального отношения к проведению распорядительных заседаний по делам данной категории.

При выявлении в распорядительном заседании случая несоблюдения органами предварительного следствия требований ст. 76 УПК Латвийской ССР об исключительном характере меры пресечения — заключения под стражу в отношении несовершеннолетнего, избираемой лишь ввиду тяжести преступления или повторности его совершения, и необоснованном избрании такой меры пресечения суд обязан эту меру пресечения отменить или изменить.

Исходя из конкретных обстоятельств дела и данных об условиях жизни и быта несовершеннолетнего, суд может применить в качестве меры пресечения отдачу его под присмотр родителей,

опекунов, попечителей. При избрании указанной меры пресечения судам следует соблюдать требования ст. 81 УПК Латвийской ССР.

5. Согласно ст. 236 УПК Латвийской ССР, при наличии оснований, предусмотренных ст. 5¹ и 8 УПК Латвийской ССР, дело подлежит прекращению в распорядительном заседании.

6. В целях повышения воспитательного воздействия судебного разбирательства дел несовершеннолетних, наиболее полного выяснения данных, характеризующих подсудимого, условий его воспитания, обучения, работы суды должны, как правило, на основании ст. 250 УПК Латвийской ССР привлекать к участию в судебных заседаниях представителей предприятий, учреждений и организаций, в которых работал или учился несовершеннолетний, комиссий и инспекций по делам несовершеннолетних, а при необходимости и представителей иных организаций.

7. Суды должны устранить из судебной практики случаи невнимательного подхода в распорядительных заседаниях к решению вопроса о вызове законного представителя несовершеннолетнего подсудимого, учитывая, что по достижении 18-летнего возраста подсудимым законное представительство прекращается.

По смыслу ст. 105 и ст. 251 УПК Латвийской ССР законными представителями несовершеннолетних подсудимых, не имевших родителей или других лиц, оформленных надлежащим образом в качестве опекунов и попечителей, в суд вызываются представители органа опеки и попечительства. Представители органа опеки и попечительства привлекаются в качестве законных представителей и в случаях, когда несовершеннолетний проживает у родителей, лишенных родительских прав.

8. По смыслу ст. 238 УПК Латвийской ССР после предания несовершеннолетнего суду судам надлежит извещать законного представителя несовершеннолетнего о его праве знакомиться со всеми материалами дела и обеспечивать возможность осуществления этого права.

Обратить внимание судов на то, что обеспечение осуществления этого права имеет существенное значение для реализации законным представителем своих законом предусмотренных прав в связи с тем, что после окончания предварительного следствия законный представитель правом ознакомления со всеми материалами дела не пользуется.

9. Судам надлежит строго соблюдать нормы уголовного процесса, гарантирующие несовершеннолетнему обвиняемому право на защиту, имея в виду, что согласно пункту 3 указанного постановления Пленума Верховного Суда СССР от 3 декабря 1976 года № 16 участие защитника по делу о преступлении несовершеннолетнего обязательно с момента предъявления обвинения и в судебном разбирательстве независимо от того, достиг ли обвиняемый, совершивший преступление в возрасте до 18 лет, к этому времени совершеннолетия. Это правило относится и к случаям, когда лицо обвиняется в преступлениях, одно из которых совер-

шено им в возрасте до 18 лет, а другое — после достижения совершеннолетия.

Несоблюдение требований закона о допуске защитника по делам несовершеннолетних с момента предъявления обвинения, а также об обязательности его участия при судебном разбирательстве должно рассматриваться как существенное нарушение уголовно-процессуального законодательства.

10. В целях повышения уровня судебного разбирательства дел данной категории суды обязаны повысить требовательность к качеству предварительного следствия, обращая при этом особое внимание на полное и всестороннее исследование обстоятельств, мотивов, причин совершения преступления и данных о личности несовершеннолетнего.

11. Суды должны обращать внимание на соблюдение органами предварительного следствия и сами соблюдать требования ст. 16 УПК Латвийской ССР, согласно которой участвующим в деле лицам, не владеющим языком, на котором ведется судопроизводство, обеспечивается право делать заявления, давать показания, заявлять ходатайства, знакомиться со всеми материалами дела, выступать на суде на родном языке и пользоваться услугами переводчика.

Следственные и судебные документы вручаются обвиняемому в переводе на его родной язык или на другой язык, которым он владеет.

Не владеющими языком судопроизводства признаются лица, не понимающие или плохо понимающие обычную разговорную речь на языке судопроизводства, не умеющие свободно излагать свои мысли на данном языке, испытывающие затруднение в связи со слабым знанием языка в понимании тех или иных терминов или обстоятельств, связанных с производством по делу.

12. Учитывая, что назначенное несовершеннолетнему наказание должно в максимальной степени содействовать целям исправления, перевоспитания его и предотвращению совершения новых преступлений, суды обязаны, с учетом требований закона, соблюдать строго индивидуальный подход к назначению вида и размера наказания. Не должны применяться меры уголовного наказания к несовершеннолетнему за преступление, не представляющее большой общественной опасности, исправление и перевоспитание которого может быть достигнуто путем принудительных мер воспитательного характера, предусмотренных ст. 10 и 58 УК Латвийской ССР.

С учетом степени умственной отсталости несовершеннолетнего и характера общественной опасности совершенного подростком преступления суд может ограничиться в отношении его применением принудительных мер воспитательного характера.

Суду следует разъяснить осужденному, в отношении которого исполнение приговора отсрочено или применено условное осуждение, и его законному представителю существо приговора

и условия неприведения его в исполнение, о чем должна делаться запись в протоколе судебного заседания.

13. Судам республики надлежит шире использовать предоставленное им право решать вопрос о необходимости назначения общественного воспитателя несовершеннолетнему осужденному при применении к нему принудительных мер воспитательного характера, условного осуждения, отсрочки исполнения приговора или назначения наказания, не связанного с лишением свободы.

Обстоятельства и мотивы, положенные в основу такого решения, должны быть изложены в мотивировочной, а принятое решение — в резолютивной части приговора, определения, постановления, копии которых подлежат направлению для исполнения в комиссии по делам несовершеннолетних по месту жительства подростка.

Решение о необходимости назначить несовершеннолетнему общественного воспитателя может быть принято и вышестоящим судом при рассмотрении дела в кассационном или надзорном порядке.

14. Суды должны обеспечить полное и всестороннее выяснение причин и условий, способствовавших совершению преступлений, острее реагировать на недостатки и упущения в их воспитании в семье, учебном заведении, на производстве. Повысить качество выносимых частных определений.

На выявленные недостатки, нарушения норм процессуального закона, неправильное избрание меры пресечения необходимо реагировать в установленном законом порядке. В случае обнаружения существенного нарушения процессуального закона суд не вправе ограничиваться вынесением частного определения и должен возвратить дело на дополнительное расследование.

15. Обратить внимание судов на необходимость полного и всестороннего выяснения обстоятельств вовлечения несовершеннолетних в пьянство, употребление наркотиков и других одурманивающих средств, преступную и иную антиобщественную деятельность взрослыми лицами и недопустимость оставления таких лиц безнаказанными.

16. При рассмотрении гражданского иска в уголовном деле о преступлении несовершеннолетнего суды должны руководствоваться ст. 472 и ст. 473 ГК Латвийской ССР и разъяснениями пункта 17¹ указанного постановления Пленума Верховного Суда СССР от 3 декабря 1976 года № 16.

Суды также должны руководствоваться ст. 103 УПК Латвийской ССР и разъяснениями пункта 3 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 23 марта 1979 года № 1 «О практике применения судами законодательства о возмещении материального ущерба, причиненного преступлением», по смыслу которого лица, несущие материальную ответственность наравне с подсудимым, должны быть привлечены в качестве гражданских ответчиков в предусмотренном законом порядке, с соблюдением предусмотренных законом прав гражданских ответчиков.

17. При применении в отношении осужденного ст. 43¹ УК Латвийской ССР, при отмене отсрочки исполнения приговора и направлении осужденного для отбывания меры наказания в виде лишения свободы, а также при освобождении осужденного от отбывания наказания, суды должны неукоснительно руководствоваться разъяснениями постановления Пленума Верховного Суда СССР от 21 июня 1985 года № 8 «О судебной практике по применению отсрочки исполнения приговора».

18. При рассмотрении материалов об условно-досрочном освобождении суды должны не только тщательно проверить основания представления к такому освобождению, но и выяснить, где и с кем несовершеннолетний будет проживать, каковы возможности его трудоустройства и передачи осужденных под наблюдение трудовых коллективов или отдельных лиц.

19. Признать утратившим силу постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 27 декабря 1976 года № 9 «О практике судов Латвийской ССР по делам о преступлениях несовершеннолетних и о вовлечении их в преступную и иную антиобщественную деятельность» и протокольное постановление от 25 декабря 1978 года «О выполнении судами города Риги постановлений Пленума Верховного Суда СССР от 3 декабря 1976 года № 16 и от 31 марта 1978 года № 3 и постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 27 декабря 1976 года № 9 по делам о преступлениях несовершеннолетних и о вовлечении их в преступную и иную антиобщественную деятельность».

ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПРОТИВ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ СОБСТВЕННОСТИ

35. О ПРАКТИКЕ СУДОВ ЛАТВИЙСКОЙ ССР ПО ДЕЛАМ О ХИЩЕНИЯХ ГОСУДАРСТВЕННОГО И ОБЩЕСТВЕННОГО ИМУЩЕСТВА

(Постановление Пленума от 26 декабря 1977 года № 8 с изменениями,
внесенными постановлениями Пленума от 28 марта 1983 года № 3
и от 27 июня 1988 года № 5)

Обсудив результаты обобщения судебной практики по делам о хищениях государственного и общественного имущества, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что суды республики в основном правильно разрешают дела этой категории и в целом обеспечивают соблюдение требований закона и руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР о судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества.

Вместе с тем в деятельности судов по рассмотрению дел о хищениях имеются недостатки, что снижает эффективность борьбы с этими преступлениями.

Некоторые суды при рассмотрении дел о хищениях не всегда обеспечивают всестороннее, полное и объективное исследование обстоятельств, имеющих значение для правильного разрешения дела, отдельные суды принимают к производству дела, следствие по которым не соответствует требованиям всесторонности, полноты и объективности.

Судами не всегда принимаются необходимые меры к выяснению и устранению причин и условий, способствовавших совершению хищений, к установлению всех лиц, виновных как в хищении, так и в попустительстве ему.

В практике судов все еще имеются нарушения требований закона об индивидуальном подходе к назначению мер наказания. В результате по некоторым делам злостным расхитителям назначаются неоправданно мягкие меры наказания, а лицам, впервые совершившим преступления, не представляющие большой общественной опасности, — меры наказания, связанные с лишением свободы, когда по обстоятельствам дела были основания назначить наказание без лишения свободы или применить ст. 24¹ УК Латвийской ССР. Не всегда обсуждаются вопросы применения к лицам, совершившим хищения, предусмотренных законом дополнительных мер наказания, в частности таких, как конфискация имущества и лишение права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1983 года № 3.)

Имеются недостатки при разрешении вопросов о взыскании материального ущерба, причиненного хищениями государственного и общественного имущества. В ряде случаев суды не принимают нужных мер, обеспечивающих возмещение этого ущерба, а при невозможности принятия судом таких мер не возвращают дело на дополнительное расследование для восполнения допущенных органами следствия пробелов.

Судами не всегда используется возможность обеспечения возмещения ущерба, причиненного хищением, путем обращения взыскания на имущество, являющееся совместной собственностью супругов, и на имущество колхозного двора или хозяйства граждан, занимающихся индивидуальной трудовой деятельностью в сельском хозяйстве, если такое имущество было приобретено на средства, добытые преступным путем.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1983 года № 3.)

Не всегда в приговорах приводятся мотивы, обосновывающие выводы суда о квалификации содеянного виновным.

В судебной практике не всегда соблюдаются разъяснения Пленума Верховного Суда СССР по вопросам квалификации хищений и определению стоимости похищенного. Отдельные суды допускают ошибки в разграничении хищения, совершенного путем кражи, и хищения, совершенного путем грабежа. Действия лица, совершившего покушение на хищение, иногда ошибочно квалифи-

цируется как оконченное преступление. Нет единства в квалификации действий лица, совершившего несколько хищений не только в качестве исполнителя, но и соучастника, а также лица, совершившего наряду с окончанным хищением и неоконченное хищение.

В целях устранения недостатков в работе судов, обеспечения правильного применения ими законодательства по делам о хищениях государственного и общественного имущества и систематизации руководящих разъяснений по делам этой категории Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов республики на то, что хищение государственного и общественного имущества представляет собой одно из наиболее опасных преступлений. Суды должны обеспечивать неуклонное выполнение требований Конституции СССР, направленных на всемерную охрану социалистической собственности, а также проведение решительной борьбы с хищениями государственного и общественного имущества, воспитание граждан в духе бережного отношения к народному добру.

2. Суды Латвийской ССР должны строго соблюдать требования уголовного и уголовно-процессуального законодательства и неуклонно руководствоваться разъяснениями, которые даны в постановлениях Пленума Верховного Суда СССР от 11 июля 1972 года № 4¹ и от 8 октября 1973 года № 13² по вопросам судебной практики по делам о хищениях государственного и общественного имущества.

3. При рассмотрении дел о хищениях государственного и общественного имущества судам необходимо обеспечить полное и всестороннее выяснение обстоятельств, имеющих значение для правильного разрешения дел. При наличии неполноты и односторонности предварительного следствия, которые не могут быть исполнены в судебном заседании, либо существенного нарушения уголовно-процессуального закона дело должно быть передано на дополнительное расследование.

4. Имея в виду, что наряду с правильным рассмотрением дел о хищениях государственного и общественного имущества одной из основных задач является предупреждение этих преступлений, суды должны обратить особое внимание на установление причин и условий, способствовавших совершению хищений. При наличии к тому оснований суды обязаны выносить частные определения об устранении таких причин и условий.

Деятельность судов должна способствовать созданию обстановки неотвратимости наказания за преступление, всеобщей нетер-

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 11 июля 1972 года № 4 «О судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества» изменено постановлениями Пленума Верховного Суда СССР от 21 сентября 1977 года № 13, от 27 ноября 1981 года № 6 и от 26 апреля 1984 года № 7.

² Ныне постановление Пленума Верховного Суда СССР от 8 октября 1973 года № 13 «О ходе выполнения постановления Пленума Верховного Суда СССР от 11 июля 1972 года «О судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества» заменено постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 27 ноября 1981 года № 5.

пимости не только к расхитителям, но и к тем лицам, которые своим бездействием или безразличным отношением к сохранению социалистической собственности создают условия, способствующие совершению этих преступлений, попустительствуют преступникам.

5. Судам следует строго соблюдать закон об индивидуализации наказания с тем, чтобы не допускать назначения мягких мер наказания злостным расхитителям народного добра. Вместе с тем, при наличии к тому оснований, необходимо обсуждать вопрос о нецелесообразности осуждения к лишению свободы лиц, совершивших преступления, не представляющие большой общественной опасности, когда по обстоятельствам дела имеются основания назначить наказание без лишения свободы либо применить ст. 24¹ УК Латвийской ССР.

(Пункт 6 признан утратившим силу постановлением Пленума от 28 марта 1983 года № 3.)

7. При осуждении к мере уголовного наказания по ч. 1 ст. 90 УК Латвийской ССР лиц, впервые совершивших мелкое хищение и ранее не подвергавшихся мерам общественного или административного воздействия за такое же правонарушение, суду надлежит указать в приговоре обстоятельства, исключающие возможность применения мер общественного или административного воздействия.

8. Обратит внимание судов республики на необходимость обсуждения вопроса о применении дополнительных мер наказания во всех случаях, когда за хищение государственного или общественного имущества законом предусмотрена возможность назначения этих мер наказания (ч. 2 и 3 ст. 85, ч. 2 и 3 ст. 86, ч. 1 ст. 87, ч. 1 и 2 ст. 88, ч. 2 ст. 89 УК Латвийской ССР).

Суды во всех случаях обязаны обсуждать вопрос о лишении виновных права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью, когда хищение государственного или общественного имущества совершено с использованием ими своего служебного положения или в связи с занятием определенной деятельностью.

При назначении наказания виновным по ч. 4 ст. 85, ч. 4 ст. 86, ч. 2 ст. 87, ч. 3 ст. 88, ч. 3 ст. 89 и ст. 89¹ УК Латвийской ССР, предусматривающих обязательное применение дополнительных мер наказания, суд может не применять таковые лишь при наличии условий, предусмотренных ст. 41 УК Латвийской ССР, с обязательным указанием мотивов принятого решения.

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

9. Разъяснить судам, что при назначении наказания по совокупности преступлений дополнительное наказание может быть применено лишь в случаях, если оно назначено хотя бы по одной из статей уголовного кодекса, по которым подсудимый признан виновным.

При применении дополнительного наказания в виде лишения права занимать определенную должность или заниматься опре-

деленной деятельностью суды должны конкретно указать, какой должности или какого вида деятельности виновный лишается.

10. Судам надлежит уделять особое внимание вопросам обеспечения правильного и своевременного разрешения гражданских исков по делам о хищениях государственного и общественного имущества. Суды должны, как правило, рассматривать вопросы возмещения ущерба, причиненного хищением, одновременно с разрешением уголовного дела. Поэтому судам надлежит по материалам каждого дела еще в стадии предания суду выяснять, приняты ли меры, обеспечивающие возмещение материального ущерба, в необходимых случаях самим принимать такие меры или же возвращать дело органам предварительного следствия для восполнения допущенных пробелов.

Имея в виду, что возмещение ущерба может быть обращено на имущество, являющееся совместной собственностью супругов, и на имущество колхозного двора или хозяйства граждан, занимающихся индивидуальной трудовой деятельностью в сельском хозяйстве, если оно приобретено преступным путем, судам надлежит выяснять, не приобретено ли такое имущество на средства, добытые преступным путем. При установлении таких фактов на это необходимо указать в приговоре и обратиться с иском на такое имущество.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1983 года № 3.)

11. При разрешении уголовных дел о хищениях судам следует во всех случаях мотивировать в приговоре свои выводы относительно квалификации преступления по той или иной статье закона и его части, предусматривающей уголовную ответственность за хищение.

12. При решении вопросов определения стоимости похищенного имущества судам следует строго соблюдать указания закона и неуклонно руководствоваться разъяснениями, которые даны в постановлении Пленума Верховного Суда СССР от 21 сентября 1977 года № 13 «О внесении изменений в постановление Пленума Верховного Суда СССР от 11 июля 1972 года № 4 «О судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества».

13. Разъяснить судам, что ответственность за хищение в случае совершения лицом в разное время двух или более преступлений, предусмотренных ст. 85, 86, 88, 89 УК Латвийской ССР, должна наступать по той части этих статей, которая предусматривает ответственность за повторное хищение, независимо от того, были ли отдельные из этих преступлений оконченными и являлся ли виновный в каждом из этих преступлений исполнителем или иным участником. При этом не требуется отдельной квалификации совершенных лицом неоконченных преступлений от оконченных либо отдельной квалификации преступлений, совершенных лицом в качестве исполнителя, от преступлений, совершенных тем же

лицом в качестве соучастника, если эти преступления относятся к одной и той же форме хищения.

14. Разъяснить судам, что действия лица, совершающего хищение с охраняемой территории путем выноса или вывоза похищенного имущества с этой территории, но не осуществившего такое намерение по не зависящим от него обстоятельствам, надлежит квалифицировать как покушение на хищение, а не как оконченное преступление.

15. Хищение государственного или общественного имущества, совершенное путем грабежа, отличается от кражи такого имущества тем, что совершается оно в присутствии лиц, в ведении или под охраной которых находится имущество, либо в присутствии посторонних для виновного лица, когда виновный сознает, что эти лица понимают характер его преступных действий, но он игнорирует это обстоятельство.

16. Суды должны иметь в виду, что перечень способов мелкого хищения, содержащихся в ст. 90 УК Латвийской ССР, является исчерпывающим, поэтому хищение государственного или общественного имущества путем грабежа или разбоя, независимо от размера и стоимости похищенного, не может рассматриваться как мелкое хищение и должно квалифицироваться по соответствующим статьям УК Латвийской ССР.

17. Судебной коллегии по уголовным делам Верховного Суда республики усилить надзор за правильностью разрешения народными судами дел о хищении государственного и общественного имущества. Периодически обобщать судебную практику по делам о хищении, используя эти обобщения для улучшения судебной деятельности по борьбе с хищениями и обеспечения точного и неуклонного исполнения законов об охране социалистической собственности всеми учреждениями, организациями, должностными лицами и гражданами.

18. Признать утратившими силу постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 30 марта 1966 года № 1 «О судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества в системе торговли», от 28 июня 1968 года № 2 «О работе судов Латвийской ССР по рассмотрению уголовных дел о хищениях государственного имущества», от 21 июня 1971 года № 4 «О выполнении судами Латвийской ССР постановлений Пленума Верховного Суда СССР от 31 марта 1962 года № 5 «О судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества» и от 24 июня 1968 года № 6 «Об улучшении деятельности судов по борьбе с хищениями государственного и общественного имущества», от 24 декабря 1973 года № 6 «О ходе выполнения судами республики постановления Пленума Верховного Суда СССР от 11 июля 1972 года «О судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества» и от 30 декабря 1974 года № 3 «О судебной практике по делам о мелком хищении государственного и общественного имущества».

**36. О ПРАКТИКЕ СУДОВ РЕСПУБЛИКИ ПО ПРИМЕНЕНИЮ
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ОБ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ХИЩЕНИЕ
ГОСУДАРСТВЕННОГО И ОБЩЕСТВЕННОГО ИМУЩЕСТВА
И ИНЫЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ В СФЕРЕ
СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА**

(Постановление Пленума от 24 декабря 1979 года № 5 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 28 марта 1983 года № 1 и 3, от 12 декабря 1983 года № 8 и от 27 июня 1988 года № 5)

Июльский (1978 г.) Пленум ЦК КПСС в постановлении «О дальнейшем развитии сельского хозяйства СССР» выдвинул в качестве главной задачи всестороннее динамичное развитие и значительное повышение эффективности всех отраслей сельского хозяйства. В целях создания прочной основы для решения поставленных задач Пленум признал необходимым всемерно укреплять и развивать материально-техническую базу сельского хозяйства, развернуть во всех хозяйствах настойчивую борьбу за экономию и бережливость, всемерно повышать производительность труда, покончить с фактами бесхозяйственности и расточительства.

О необходимости и впредь уделять неослабное внимание решению этих задач говорится также в постановлении ноябрьского (1979 г.) Пленума ЦК КПСС.

В связи с этим суды призваны неуклонно повышать качество своей работы по применению законодательства об ответственности за хищение государственного и общественного имущества и иные преступления в сфере сельскохозяйственного производства.

Пленум Верховного Суда Латвийской ССР, заслушав сообщения председателя народного суда Краславского района В. В. Иганова и члена Верховного Суда Латвийской ССР У. Я. Крастиньша о практике судов республики по этим вопросам, признал, что суды республики в основном обеспечивают правильное применение действующего законодательства в этой области.

Вместе с тем в практике судов по рассмотрению дел данной категории имеются ошибки и недостатки, снижающие эффективность судебной деятельности. Не по всем делам выявляются и привлекаются к ответственности все лица, причастные к хищению, уничтожению, порче или разбазариванию имущества в сфере сельскохозяйственного производства. Имеются отдельные факты, когда суды при решении вопроса о предании обвиняемого суду нарушают соответствующие нормы уголовно-процессуального законодательства; нет единства в судебной практике по отграничению хищений в форме кражи от присвоения, растраты и совершения хищения путем злоупотребления должностного лица своим служебным положением; в ряде случаев суды надлежащим образом не мотивируют, по каким именно критериям хищения квалифицируются как совершенные в значительном размере, когда стоимость похищенного не превышает пределы, установленные законом для мелкого хищения; не всегда размер похищенного определяется правильно согласно требованиям закона и руководящим

разъяснениям Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР.

Некоторые суды при рассмотрении дел данной категории, по которым установлено, что хищение государственного или общественного имущества связано с умышленным уничтожением или порчей другого имущества, не решают вопрос о квалификации содеянного по совокупности совершенных преступлений; иногда назначаются меры наказания без должного учета положений закона об индивидуализации наказаний и фактических данных, установленных по делу; судами недостаточно практикуется применение дополнительных мер наказания на основании ст. 27 УК Латвийской ССР.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1983 года № 3.)

Зачастую без надлежащего обоснования снижается взыскиваемая сумма с лиц, виновных в причинении ущерба предприятиям сельского хозяйства в результате совершения ими преступных деяний.

Иногда лицо, виновное в хищении, систематически злоупотребляет спиртными напитками, однако оно не подвергалось медицинскому обследованию для выяснения, нуждается ли такое лицо в принудительном лечении от алкоголизма, а суды на такое упущение не реагировали. Наряду с этим имеют место случаи, когда в материалах дела имеется медицинское заключение о том, что обвиняемый является хроническим алкоголиком и нуждается в принудительном лечении, а суд этот вопрос не решает. Суды зачастую не решают вопрос о том, признают ли они отягчающим обстоятельством совершение лицом преступления в состоянии опьянения, и приговоре не указывают это.

В ряде случаев суды по делам данной категории, по которым выявлены обстоятельства, способствовавшие совершению преступлений, не принимают частных определений по устранению таких обстоятельств. Суды, как правило, не выясняют, какие меры приняты по представлениям, внесенным по конкретным делам следователем. Допускаются случаи, когда народные суды принимают обоснованное частное определение, которое отменяется в связи с отменой приговора, однако при повторном рассмотрении того же дела с вынесением обвинительного приговора частное определение по поводу установленных по делу обстоятельств, способствовавших совершению преступления, больше не принимается и обстоятельства такого характера остаются без реагирования.

В ряде случаев, когда при судебном разбирательстве дел целесообразно максимально использовать воспитательное и предупредительное воздействие судебного процесса, не организуют выездные судебные заседания.

В целях устранения отмеченных недостатков Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на то, что максимальное обеспечение охраны социалистической собственности от преступных посягательств в области сельского хозяйства является существ-

венным условием в комплексе мероприятий по выполнению постановления июльского (1978 г.) Пленума ЦК КПСС «О дальнейшем развитии сельского хозяйства СССР». Повышение качества рассмотрения дел данной категории является одной из важнейших задач судов республики.

2. Судам надлежит при решении вопроса о предании обвиняемого суду безусловно выполнять все требования, предусмотренные ст. 223, 225, 227, 228 УПК Латвийской ССР.

3. Суды обязаны при судебном разбирательстве дел о хищениях сельскохозяйственной продукции и другого имущества предприятий сельского хозяйства уделять должное внимание выявлению всех лиц, причастных к преступлению, в том числе лиц, совершивших действия, предусмотренные ст. 93 УК Латвийской ССР, и решать вопрос об их ответственности. При этом судам следует учитывать, что для применения этой статьи не требуется, чтобы лицо, которое приобретало или сбывало государственное или общественное имущество, заведомо преступным путем, было осведомлено о том, какое конкретно преступление было совершено и при каких обстоятельствах. Для привлечения лица к уголовной ответственности по данной статье достаточно установить факт признания виновным лицом того, что приобретаемое или сбываемое им имущество заведомо добыто преступным путем.

4. Суды должны строго соблюдать закон и руководящие разъяснения, содержащиеся в п. 22 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 11 июля 1972 года № 4 «О судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества»¹, в п. 13 постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 26 декабря 1977 года № 8 «О практике судов Латвийской ССР по делам о хищениях государственного и общественного имущества»² и в п. 9 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 23 марта 1979 года № 1 «О практике применения судами законодательства о возмещении материального ущерба, причиненного преступлением»³, о том, что стоимость похищенного государственного и общественного имущества должна быть определена по розничным ценам в соответствии с официальными прейскурантами.

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 11 июля 1972 года № 4 «О судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества» изменено постановлениями Пленума Верховного Суда СССР от 21 сентября 1977 года № 13, от 27 ноября 1981 года № 6 и от 26 апреля 1984 года № 7.

² Постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 26 декабря 1977 года № 8 «О практике судов Латвийской ССР по делам о хищениях государственного и общественного имущества» изменено постановлениями Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 28 марта 1983 года № 3 и от 27 июня 1988 года № 5.

³ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 23 марта 1979 года № 1 «О практике применения судами законодательства о возмещении материального ущерба, причиненного преступлением» изменено постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 7.

4.1. При квалификации содеянного по делам о гибели или хищении скота его стоимость, согласно постановлению Совета Министров Латвийской ССР от 26 февраля 1954 года № 177 «О материальной ответственности лиц, виновных в гибели или хищении скота, принадлежащего колхозам и совхозам», определяется в размере однократной стоимости по закупочным ценам, а в отношении племенного или местного улучшения скота — по ценам на племенной и местный улучшенный скот.

Однако при определении размера гражданского иска сумма убытка по делам о хищениях должна устанавливаться в размере полуторной стоимости животных.

4.2. По делам о хищениях, недостатке или утрате мяса, молока, мясных и молочных продуктов в государственных, кооперативных и иных общественных предприятиях, учреждениях и организациях стоимость похищенной, недостающей или утраченной продукции, подлежащая взысканию с виновных лиц, должна определяться в соответствии с постановлением Государственного комитета СССР по ценам от 12 апреля 1983 года № 303 «О порядке определения стоимости похищенных, недостающих или утраченных мяса, молока, мясных и молочных продуктов» по государственным розничным ценам на указанные товары с применением следующих коэффициентов: мясо и мясные продукты — 3, молоко и молочные продукты — 2,5.

При квалификации действий лиц, виновных в хищении, недостатке или утрате мяса, молока, мясных и молочных продуктов, необходимо исходить из однократной стоимости похищенного (недостающего или утраченного) имущества.

(В редакции постановления Пленума от 12 декабря 1983 года № 8.)

4.3. Суды должны иметь в виду, что стоимость государственного и общественного имущества, на которое не установлены розничные цены, определяется в соответствии с указаниями «О порядке исчисления цен для определения ущерба при хищении, недостатке, умышленном уничтожении или умышленной порче материальных ценностей при отсутствии на них розничных цен», утвержденными постановлением Государственного комитета СССР по ценам от 29 декабря 1981 года № 1372.

При этом согласно разъяснению Пленума Верховного Суда СССР, содержащемуся в п. 22 постановления от 11 июля 1972 года № 4 «О судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества» (с изменениями и дополнениями, внесенными постановлениями Пленума Верховного Суда СССР от 21 сентября 1977 года № 13, от 27 ноября 1981 года № 6 и от 26 апреля 1984 года № 7), суды при квалификации преступления должны исходить из стоимости похищенного имущества, исчисленной по государственным розничным ценам или определенной в соответствии с названными указаниями Госкомцен СССР.

(В редакции постановлений Пленума от 18 марта 1983 года № 1 и от 26 июня 1988 года № 5.)

5. Судам необходимо учесть, что в соответствии с руководящими разъяснениями, содержащимися в п. 2 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 11 июля 1972 года «О судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества», как присвоение либо растрата вверенного или находящегося в ведении государственного или общественного имущества должно квалифицироваться по ст. 88 УК Латвийской ССР хищение имущества, находящегося в правомерном владении виновного, который в силу должностных обязанностей, договорных отношений или отдельного поручения осуществлял в отношении этого имущества правомочия по распоряжению, доставке или хранению (кладовщик, агент по снабжению, продавец, шофер-экспедитор и др., а также шофер, тракторист, возчик и другие лица, которым вверено по разовому документу под отчет для транспортировки государственное или общественное имущество).

Хищение государственного или общественного имущества, совершенное лицом, не обладающим указанными выше правомочиями, но имеющим к нему доступ в связи с порученной работой, подлежит квалификации по ст. 85 УК Латвийской ССР (комбайнеры, машинисты молотилок, грузчики, скотники и др.).

6. Судам необходимо строго соблюдать руководящие разъяснения Пленума Верховного Суда СССР, содержащиеся в п. 19 постановления от 11 июля 1972 года «О судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества», о том, что хищение государственного и общественного имущества, сопряженное с умышленным уничтожением или повреждением другого государственного или общественного имущества, если последнее содержит признаки уголовно наказуемого деяния, должно квалифицироваться по совокупности преступлений как хищение государственного или общественного имущества и умышленное уничтожение или повреждение этого имущества.

7. Судам необходимо иметь в виду, что в условиях, когда хищение, не превышающее по стоимости пределов, установленных для мелкого хищения, в силу установленных законом (ст. 50 Кодекса Латвийской ССР об административных правонарушениях) критериев — количества похищенных предметов в натуре (вес, объем) и значимости их для народного хозяйства — судом признается хищением в значительном размере, такая квалификация содеянного должна быть мотивирована.

Суды не должны допускать в своей практике применения для разграничения мелкого хищения и хищения государственного и общественного имущества в значительном размере других, не предусмотренных законом критериев.

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

8. Обратить внимание судов на то, что ч. 3 ст. 90 УК Латвийской ССР предусмотрены два квалифицирующих признака: прежняя судимость за мелкое хищение государственного и общественного имущества;

совершение виновным ранее преступлений, перечисленных в ч. 3 ст. 90 УК Латвийской ССР, независимо от того, был ли виновный судим за совершенное преступление или нет, если только не истекли установленные законом сроки давности привлечения к уголовной ответственности или исполнения обвинительного приговора.

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

9. По всем делам о хищениях государственного и общественного имущества и других преступлениях, причиняющих вред экономике сельского хозяйства, судам необходимо обеспечить практику применения справедливых мер наказания в полном соответствии с законодательством об индивидуализации наказания и разъяснениями постановления Пленума Верховного Суда СССР от 29 июня 1979 года № 3 «О практике применения судами общих начал назначения наказания»¹.

9.1. Судам надлежит обеспечить неуклонное применение предусмотренных законом строгих мер наказания к лицам, совершившим тяжкие преступления, причинившие существенный вред экономике сельского хозяйства, к лицам, ранее судимым, упорно не желающим приобщиться к честной трудовой жизни.

Наряду с этим следует использовать предоставленные законом возможности для назначения наказаний, не связанных с лишением свободы, в отношении лиц, виновных в совершении менее опасных преступлений и способных исправиться без изоляции от общества.

9.2. В случаях установления, что виновное лицо совершило преступление, находясь в состоянии опьянения, судам необходимо решать, признается ли это обстоятельство отягчающим его ответственность. Если это обстоятельство будет признано отягчающим ответственность, оно обязательно должно быть учтено при назначении меры наказания.

9.3. Обратить внимание судов на то, что ст. 41 УК Латвийской ССР, предусматривающая назначение более мягкого наказания, чем предусмотрено законом, может быть применена только при наличии исключительных обстоятельств и с учетом личности виновного. При этом смягчение наказания может быть допущено с обязательным указанием в приговоре его мотивов.

(Пункт 9.4 признан утратившим силу постановлением Пленума от 28 марта 1983 года № 3.)

10. Если дополнительное наказание в виде лишения права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью не предусмотрено санкцией соответствующей статьи Особенной части Уголовного кодекса Латвийской ССР, суд может применить к виновному это дополнительное наказание

---

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 29 июня 1979 года № 3 «О практике применения судами общих начал назначения наказания» изменено постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 7.

на основании ст. 27 УК Латвийской ССР, если установлены условия, предусмотренные этой статьей.

11. Суды не должны допускать необоснованное уменьшение размера возмещения вреда, причиненного предприятиям сельскохозяйственного производства. При этом необходимо иметь в виду следующее: ч. 6 ст. 131 КЗоТ Латвийской ССР устанавливает, что суд может уменьшить размер ущерба, подлежащего взысканию, с учетом степени ответственности, конкретных обстоятельств совершения правонарушения и материального положения виновного, если он находился в трудовых отношениях с предприятием, где совершено преступление.

Ст. 485 ГК Латвийской ССР предусматривает, что суд может уменьшить размер возмещения вреда, причиненного гражданином, не состоящим в трудовых отношениях с соответствующим предприятием, учреждением или организацией, в зависимости от его имущественного положения.

Во всех случаях решение суда об уменьшении размера возмещения вреда в приговоре должно быть мотивировано.

При этом необходимо иметь в виду, что уменьшение размера возмещения вреда недопустимо, если ущерб причинен корыстным преступлением.

12. Судам необходимо строго соблюдать п. 26 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 11 июня 1972 года «О судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества», разъясняющий, что автомобили, мотоциклы и иные транспортные средства, принадлежащие лицам, привлеченным к уголовной ответственности за хищение, подлежат конфискации на основании ст. 66 УПК Латвийской ССР, если они использовались в процессе совершения хищения и признаны орудием совершения преступления.

13. Судам необходимо более последовательно выполнять требования ст. 48 УПК Латвийской ССР о выяснении обстоятельств, способствовавших совершению преступления, в частности недостатков в учете, хранении и сохранности имущества в области сельскохозяйственного производства, фактов бесхозяйственности, преступно-небрежного отношения к использованию или хранению сельскохозяйственной техники, безответственного подбора и расстановки кадров на материально ответственные должности, пьянства, паразитического существования, стяжательства и др.

Во использование закона о принятии мер по устранению таких обстоятельств судам следует более решительно использовать такое действенное средство, как принятие частных определений, при этом неуклонно повышать их качество, строго выполняя руководящие разъяснения Пленума Верховного Суда Латвийской ССР, содержащиеся в постановлении от 16 сентября 1985 года № 5 «О выполнении судами Латвийской ССР законодательства и руководящих разъяснений Пленумов Верховного Суда СССР и Верховного Суда Латвийской ССР по вынесению частных определений».

14. С учетом того, что наиболее распространенным обстоятельством, способствующим совершению данных видов преступлений, является пьянство, суды обязаны неуклонно выполнять все требования действующего законодательства и руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР, в частности решительно реагировать на факты отсутствия мер по борьбе с пьянством в трудовых коллективах, обеспечивать неуклонное применение ст. 57 УК Латвийской ССР во всех случаях, когда лицо, виновное в совершении преступления на почве алкоголизма, нуждается в принудительном лечении от алкоголизма, учитывая при этом, что согласно ст. 57 УК Латвийской ССР принудительное лечение от алкоголизма может быть назначено также лицу, осужденному к мере наказания, не связанной с лишением свободы, на условиях, предусмотренных этой статьей.

15. Судам следует чаще рассматривать уголовные дела о преступлениях в сфере сельскохозяйственного производства, имеющие общественное значение, с выездом на предприятия сельского хозяйства, в колхозы и совхозы, проводя надлежащую организационную подготовку и привлекая к участию в судебных процессах представителей общественности и трудовых коллективов.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1983 года № 3.)

16. Судебной коллегии по уголовным делам Верховного Суда Латвийской ССР при рассмотрении дел указанных категорий обеспечить такой уровень кассационного рассмотрения дел, чтобы в пределах закона все ошибки и недостатки, допущенные народными судами, были устранены.

37. О ПРАКТИКЕ СУДОВ РЕСПУБЛИКИ ПО РАССМОТРЕНИЮ ДЕЛ О ХИЩЕНИЯХ И ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИЯХ В СФЕРЕ ПРОИЗВОДСТВА, ПЕРЕРАБОТКИ, ХРАНЕНИЯ И ПЕРЕВОЗКИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ, А ТАКЖЕ В ТОРГОВЛЕ ПРОДУКТАМИ ПИТАНИЯ

(Постановление Пленума от 28 марта 1983 года № 1 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 12 декабря 1983 года № 8 и от 27 июня 1988 года № 5)

Заслушав сообщения председателей народных судов города Вентспилса М. К. Зелмене и Резекненского района А. Н. Москвина и доклад члена Верховного Суда Латвийской ССР У. Я. Крастиньша по вопросам о хищениях и злоупотреблениях в сфере производства, переработки, хранения и перевозки сельскохозяйственной продукции, а также в торговле продуктами питания, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что суды республики такие дела рассматривают в основном своевременно и правильно. Вместе с тем в судебной практике по рассмотрению дел указанных категорий имеют место недостатки и ошибки. По некоторым делам недостаточно полно и всесторонне

исследуются обстоятельства, имеющие существенное значение для правильного решения вопросов о виновности лица, привлеченного к ответственности, квалификации содеянного, избрании меры наказания, возмещения причиненного ущерба и др.

Иногда суды не реагируют на факты невыяснения органами предварительного следствия всех лиц, причастных к хищениям и злоупотреблениям, особенно тех из них, которые приобретали или сбывали государственное или общественное имущество, заведомо добытое преступным путем. При этом не всегда учитывается, что такие действия при определенных обстоятельствах могут образовать соучастие в совершении преступления.

По ряду дел вопросы о размере похищенного имущества и размере причиненного ущерба решаются без учета требований законодательства о возмещении материального ущерба.

Суды часто по гражданским делам, а также по уголовным делам о преступлениях, совершенных при отсутствии корыстных побуждений, без достаточного основания снижают подлежащую взысканию сумму ущерба.

Не всегда правильно разграничиваются: способы хищений, предусмотренные ст. 85 и 86 и ст. 85 и 88 УК Латвийской ССР; хищения в мелком размере и хищения в значительном размере; оконченный состав преступления и покушение; продолжаемое преступление и повторное. Не всегда хищение, совершенное группой лиц, получает надлежащую юридическую квалификацию.

Встречаются случаи назначения явно несправедливого наказания вследствие мягкости, а также вследствие суровости, как не соответствующее тяжести преступления и личности осужденного. Недостаточно применяются дополнительные наказания, в частности конфискация имущества и лишение права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью.

В деятельности судов есть также недостатки в исполнении требований норм уголовно-процессуального законодательства при рассмотрении конкретных дел. Суды зачастую не проявляют должной инициативы в проведении профилактических мероприятий — вынесении частных определений, проведении выездных судебных заседаний и др.

В целях устранения отмеченных недостатков и ошибок и последовательного повышения качества судебного рассмотрения дел указанных категорий Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Суды в своей деятельности должны всемерно способствовать успешному осуществлению Продовольственной программы СССР и Продовольственной программы Латвийской ССР, разработанных партией и правительством мер, определивших методы и средства их реализации.

2. Судам республики необходимо учесть, что одним из важных средств, обеспечивающих претворение в жизнь комплексных мер, намеченных Продовольственной программой СССР и Продовольственной программой Латвийской ССР, является строгое соблюдение

ние правовых норм в сфере производства, хранения, заготовки, транспортировки и переработки сельскохозяйственной продукции. Это вызывает необходимость дальнейшего совершенствования судебной деятельности по охране социалистической собственности, усиления борьбы с хищениями, злоупотреблениями, бесхозяйственностью и приписками в сельском хозяйстве и связанных с ним отраслях промышленности, искоренения фактов нарушения правил торговли продовольственными товарами.

В этих целях следует неуклонно руководствоваться разъяснениями, изложенными в постановлении Пленума Верховного Суда СССР от 9 июля 1982 года № 4 «О задачах судов в связи с решениями майского (1982 г.) Пленума ЦК КПСС «О Продовольственной программе СССР».

3. По каждому делу о хищениях и злоупотреблениях в рассматриваемой области суды должны обращать особое внимание на полноту материалов предварительного следствия, чтобы все лица, причастные к преступлению, были привлечены к законной ответственности, в частности те лица, которые приобретают или сбывают государственное и общественное имущество, заведомо добытое преступным путем, с учетом того, что такие действия являются наиболее распространенным обстоятельством, способствующим совершению преступлений.

Следует иметь в виду, что по смыслу ст. 93 УК Латвийской ССР для состава данного преступления не требуется установления полной осведомленности приобретателя имущества, заведомо добытого преступным путем, каким именно способом оно добыто. Субъективную сторону состава преступления, предусмотренного ст. 93 УК Латвийской ССР, образует сознание виновного в том, что имущество добыто преступным путем.

Кроме того, судам необходимо руководствоваться разъяснением Пленума Верховного Суда СССР, содержащимся в п. 2 постановления от 31 июля 1962 года № 11 «О судебной практике по делам о заранее необещанном укрывательстве преступлений, приобретении, сбыте заведомо похищенного имущества», где подчеркивается, что укрывательство преступления, а также приобретение или сбыт имущества, заведомо добытого преступным путем, могут быть признаны соучастием, если эти действия были обещаны исполнителю до или во время совершения преступления либо по другим причинам (например, в силу систематического их совершения) давали основание исполнителю преступления рассчитывать на подобное содействие.

4. Суды должны обеспечить точное и неуклонное применение законодательства о возмещении материального ущерба, причиненного преступлениями.

При этом необходимо последовательно руководствоваться постановлением Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 24 декабря 1979 года № 5 «О практике судов республики по применению законодательства об ответственности за хищение государственного и общественного имущества и иные преступления в сфере сельскохозяйственного производства».

Суды должны учесть разъяснение Пленума Верховного Суда СССР, изложенное в п. 4 постановления от 23 марта 1979 года «О практике применения судами законодательства о возмещении материального ущерба, причиненного преступлением»¹, о том, что при предании обвиняемого суду необходимо выяснить, предъявлен ли гражданский иск и приняты ли меры по обеспечению возмещения материального ущерба; если органами следствия или дознания это не сделано, суд или судья должны принять меры по собственной инициативе или возложить такую обязанность на соответствующие органы.

В случае, если гражданский иск не был предъявлен, суд вправе по собственной инициативе принять решение о возложении на осужденного обязанности возместить ущерб, причиненный преступлением.

6. Обратить внимание судов на недопустимость необоснованного уменьшения размера подлежащих возмещению сумм ущерба.

Обстоятельства, дающие основание для применения ст. 485 ГК Латвийской ССР и ст. 131 КЗоТ Латвийской ССР, должны быть судом тщательно выяснены, и основания снижения сумм, подлежащих взысканию, мотивированы.

При этом суды должны учесть, что снижение размера ущерба, подлежащего возмещению, недопустимо, если ущерб причинен преступлением, совершенным с корыстной целью.

7. Если похищенное имущество у виновного изъято, но оно стало непригодным для использования по назначению или существенно снизилось его качество, судам необходимо выяснить фактический размер ущерба в связи с этим и взыскать ущерб с виновного с применением поправочного коэффициента.

В таком же порядке должен определяться размер возмещаемого ущерба, когда лицо, виновное в хищении государственного и общественного имущества, добровольно, до вынесения приговора, возместило причиненный ущерб, но без учета поправочного коэффициента, предусмотренного действующим законодательством.

8. Суды должны четко отграничивать кражу как тайное похищение государственного или общественного имущества от грабежа как открытого похищения такого имущества. При этом необходимо иметь в виду, что открытым похищением государственного или общественного имущества признается такой способ хищения, когда противоправное завладение имуществом совершается в присутствии другого лица, которое понимает преступный характер действий расхитителя. В то же время виновный сознает, что действует открыто, на виду у очевидцев, но заведомо игнорирует это обстоятельство. Вместе с тем следует учесть, что хищение социалистической собственности признается тайным, хотя оно и совершено в присутствии других лиц, причастных к совершению

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 23 марта 1979 года № 1 «О практике применения судами законодательства о возмещении материального ущерба, причиненного преступлением» изменено постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 7.

преступления или в отношении которых виновный убежден, что они на почве личных взаимоотношений не будут препятствовать совершению преступления, а также в случаях, если расхититель убежден, что он действует незаметно для присутствующих, полагая, что совершает завладение государственным или общественным имуществом тайным способом.

9. Суды должны учесть, что п. 6 упомянутого постановления Пленума Верховного Суда СССР от 9 июля 1982 года № 4 обязывает суды усилить борьбу с мелкими хищениями в колхозах, совхозах, на предприятиях, перерабатывающих сельскохозяйственную продукцию, и в торговле, шире привлекать внимание общественности к этим антиобщественным явлениям.

При этом Пленум разъясняет, что, решая вопрос, является ли хищение сельскохозяйственной продукции, кормов мелким или значительным, следует учитывать не только стоимость, но и размер похищенного в натуральном виде (вес, объем и т. д.) и его значимость для народного хозяйства.

10. Судам необходимо последовательно соблюдать п. 5 постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 24 декабря 1979 года № 5 «О практике судов республики по применению законодательства об ответственности за хищение государственного и общественного имущества и иные преступления в сфере сельскохозяйственного производства», разъясняющий, что хищения государственного и общественного имущества, совершенные шоферами, трактористами, водителями и другими лицами, которым имущество вверено по разовому документу под отчет для перевозки, необходимо квалифицировать по ст. 88 УК Латвийской ССР как хищения, совершенные способом присвоения или растраты государственного или общественного имущества, находящегося в ведении виновного лица или доступного в силу служебного положения должностного лица.

Вместе с тем хищение государственного и общественного имущества, совершенное лицом, не обладающим указанными выше полномочиями, но имеющим доступ к имуществу исключительно в связи с порученной работой (комбайнеры, машинисты молотилок, скотники, грузчики и др.), должно квалифицироваться по ст. 85 УК Латвийской ССР.

11. При решении вопроса о наличии в действиях подсудимого признаков продолжаемого преступления судам необходимо иметь в виду, что в соответствии с ч. 3 п. 11 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 11 июля 1972 года «О судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества»¹ продолжаемым преступлением признается неоднократное незаконное, безвозмездное изъятие государственного или общественного имущества, складывающееся из ряда тождествен-

---

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 11 июля 1972 года № 4 «О судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества» изменено постановлениями Пленума Верховного Суда СССР от 21 сентября 1977 года № 13, от 27 ноября 1981 года № 6 и от 26 апреля 1984 года № 7.

ных преступных действий, имеющих общую цель незаконного завладения государственным или общественным имуществом, которые охватываются единым умыслом виновного и составляют в своей совокупности одно преступление.

12. Хищение государственного и общественного имущества следует считать оконченным, когда совершено противоправное завладение имуществом и виновный имеет реальную возможность им распоряжаться по своему усмотрению или пользоваться им.

При этом необходимо руководствоваться разъяснением Пленума Верховного Суда Латвийской ССР, изложенным в п. 14 постановления от 26 декабря 1977 года № 8 «О практике судов Латвийской ССР по делам о хищениях государственного и общественного имущества»¹, о том, что действия лица, совершающего хищение с охраняемой территории путем выноса или вывоза похищаемого имущества с этой территории, но не осуществившего такое намерение по не зависящим от него обстоятельствам, надлежит квалифицировать как покушение на хищение, а не как оконченное преступление.

13. Суды должны строго соблюдать разъяснение Пленума Верховного Суда СССР, содержащееся в п. 12 постановления от 11 июля 1972 года № 4 «О судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества», о том, что под хищением, совершенным по предварительному сговору группой лиц, следует понимать такое хищение, в котором участвовали двое или более лиц, заранее договорившихся о совместном его совершении.

При этом необходимо учесть, что хищение признается совершенным группой лиц как в случаях, когда между соучастниками состоялся предварительный сговор и в последующем все они принимали непосредственное участие в качестве соисполнителей в завладении государственным или общественным имуществом, так и в случаях, когда данное преступление совершено организованной группой, между членами которой в ходе предварительного сговора было произведено распределение ролей, и непосредственное завладение имуществом осуществлялось не всеми участниками организованной группы, в частности осуществление преступного сговора между расхитителями социалистической собственности и работниками охраны предприятия о беспрепятственном выносе похищенного за вознаграждение в виде части похищенного имущества. В таких случаях действия всех членов группы следует квалифицировать непосредственно по той же части статьи, в которой предусмотрен данный квалифицирующий признак.

Если работник охраны умышленно содействовал лицу, совершившему хищение, в выносе или вывозе имущества, похищаемого с охраняемой территории, или иным способом устранял препятствия

¹ Постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 26 декабря 1977 года № 8 «О практике судов Латвийской ССР по делам о хищениях государственного и общественного имущества» изменено постановлениями Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 28 марта 1983 года № 3 и от 27 июня 1988 года № 5.

для хищения, но не установлено, что он состоит в организованной группе с лицом, совершающим хищение, работник охраны согласно ч. 2 п. 10 упомянутого выше постановления Пленума Верховного Суда СССР несет ответственность за соучастие в хищении государственного или общественного имущества в качестве пособника.

14. Суды должны применять строгие меры наказания в отношении организаторов и активных участников преступных групп, рецидивистов — расхитителей зерна, кормов, семян, сельскохозяйственных культур, скота, мяса, молочных и других сельскохозяйственных продуктов, а также лиц, активно способствовавших совершению этих преступлений. Вместе с тем следует шире использовать предоставленные законом возможности для назначения наказаний, не связанных с лишением свободы, в отношении лиц, признанных виновными в совершении менее опасных преступлений и способных исправиться без отрыва от трудового коллектива.

15. Обратить внимание судов на необходимость более широко использовать предупредительное и воспитательное значение дополнительных мер наказания в виде конфискации имущества, а также лишения права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью, предусмотренных ст. 27 УК Латвийской ССР.

В этих целях судам следует во всех случаях, когда по характеру совершенного преступления есть основания признать невозможным сохранение за лицом, совершившим преступление, права занимать определенную должность или заниматься определенной деятельностью, обсуждать вопрос о применении дополнительного наказания.

Вместе с тем необходимо строго соблюдать п. 6 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 29 августа 1980 года № 6 «О практике назначения судами дополнительных наказаний»¹, разъясняющий, что при назначении дополнительного наказания в виде лишения права занимать определенную должность или заниматься определенной деятельностью в резолютивной части приговора должны быть конкретно указаны должность и вид деятельности.

16. Суды должны неуклонно выполнять требования ст. 48 УПК Латвийской ССР, настойчиво добиваться по каждому делу данной категории, рассматриваемому судом, полного выяснения причин и условий, способствовавших совершению преступления, и последовательно реагировать на такие обстоятельства на основании и в порядке, предусмотренном ст. 317 УПК Латвийской ССР.

При этом необходимо безусловно выполнять требования п. 2 постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 16 сентября 1985 года № 5 «О выполнении судами Латвийской ССР законодательства и руководящих разъяснений Пленумов Верхов-

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 29 августа 1980 года № 6 «О практике назначения судами дополнительных наказаний» изменено постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 7.

ного Суда СССР и Верховного Суда Латвийской ССР по вынесению частных определений», разъясняющего, что в случаях, когда в процессе расследования дела следователем или прокурором были вынесены представления о причинах и условиях, способствовавших правонарушениям, в стадии предания суду и в ходе судебного разбирательства необходимо выяснить, какие меры были приняты по устранению отмеченных в представлениях недостатков.

В случаях, когда представления следователя или прокурора не были выполнены без уважительных причин, судам следует обсуждать вопрос о целесообразности вынесения частного определения по тем же основаниям, но уже в адрес ведомств или органов, вышестоящих по отношению к лицам, виновным в неисполнении представления.

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

17. В целях усиления борьбы с пьянством и алкоголизмом как обстоятельством, способствующим совершению преступлений, последовательно применять законодательство о принудительном лечении лиц, совершивших преступление на почве хронического алкоголизма, на основании и в порядке, предусмотренном ст. 57 УК Латвийской ССР.

Не допускать случаев оставления без обсуждения и решения медицинских заключений о признании обвиняемого хроническим алкоголиком, нуждающимся в принудительном лечении от алкоголизма, или отклонения таких заключений без убедительных доводов.

18. Максимально использовать предупредительное и воспитательное влияние судебных процессов, шире практиковать рассмотрение актуальных дел отмеченных категорий в трудовых коллективах с участием представителей общественности, активнее использовать печать, радио и телевидение для освещения судебных процессов.

19. Внести в постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 24 декабря 1979 года № 5 «О практике судов республики по применению законодательства об ответственности за хищение государственного и общественного имущества и иные преступления в сфере сельскохозяйственного производства» следующие изменения и дополнения:

Пункт 4.3 постановления изложить в следующей редакции:

«Суды должны иметь в виду, что стоимость государственного и общественного имущества, на которое не установлены розничные цены, определяется в соответствии с указаниями «О порядке исчисления цен для определения ущерба при хищении, недостатке, умышленном уничтожении или умышленной порче материальных ценностей при отсутствии на них розничных цен», утвержденными постановлением Государственного комитета СССР по ценам от 29 декабря 1981 года № 1372.

При этом согласно разъяснению Пленума Верховного Суда СССР, содержащемуся в п. 22 постановления от 11 июля 1972 года

№ 4 «О судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества» (с изменениями и дополнениями Пленума Верховного Суда СССР от 21 сентября 1977 года № 13, от 27 ноября 1981 года № 6 и от 26 апреля 1984 года № 7), суды при квалификации преступления должны исходить из стоимости похищенного имущества, исчисленной по государственным розничным ценам или определенной в соответствии с названными указаниями Госкомцен СССР».

(В редакции постановления Пленума от 12 декабря 1983 года № 8 и постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПРОТИВ ЛИЧНОСТИ

38. О СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ ПО ДЕЛАМ ОБ УМЫШЛЕННОМ УБИЙСТВЕ И О ПРИЧИНЕНИИ УМЫШЛЕННОГО ТЯЖКОГО ТЕЛЕСНОГО ПОВРЕЖДЕНИЯ

(Постановление Пленума от 27 декабря 1976 года № 7)

Обсудив вопрос о практике судов республики по рассмотрению дел об умышленном убийстве и причинении умышленного тяжкого телесного повреждения, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что суды республики должным образом оценили опасность этих преступлений и в основном правильно осуществляют борьбу с ними.

Наряду с этим в работе некоторых судов имеются недостатки, снижающие эффективность борьбы с такими преступлениями. В отдельных случаях не соблюдаются разъяснения постановления Пленума Верховного Суда СССР от 27 июня 1975 года № 4 «О судебной практике по делам об умышленном убийстве».

Некоторые суды не предъявляют должной требовательности к органам следствия в тех случаях, когда предварительное расследование проводится без тщательного выяснения обстоятельств, имеющих существенное значение для правильного разрешения дела, приговоры по отдельным делам выносят на основе недостаточно исследованных материалов, в ряде случаев недостаточно исследуют содержание и направленность умысла, цель и мотив совершения преступления, личности подсудимых и потерпевших и их взаимоотношения, в результате чего допускаются ошибки в разграничении отдельных составов преступления и назначении наказания.

Существенным недостатком в разрешении дел данной категории является и то, что некоторые суды не выполняют требования ст. 48 УПК Латвийской ССР о выявлении причин и условий, способствовавших совершению этих преступлений, и принятии мер к их устранению. Частные определения по этим вопросам выносятся редко. Лишь незначительное количество дел рассматривается в выездных заседаниях.

Судебная коллегия по уголовным делам Верховного Суда Латвийской ССР при рассмотрении этих дел в кассационном порядке не всегда обращает внимание на нарушения, допущенные судами.

В целях устранения отмеченных недостатков, усиления борьбы с умышленными убийствами и причинением умышленных тяжких телесных повреждений и систематизации руководящих разъяснений по делам этой категории Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов республики на наличие недостатков в рассмотрении дел об умышленном убийстве и причинении умышленного тяжкого телесного повреждения и на необходимость принятия мер к их устранению.

При рассмотрении дел данной категории суды должны неуклонно руководствоваться требованиями закона и разъяснениями постановления Пленума Верховного Суда СССР от 27 июня 1975 года № 4 «О судебной практике по делам об умышленном убийстве».

2. Разрешая вопрос о содержании и направленности умысла виновного по делам об умышленном убийстве и причинении умышленного тяжкого телесного повреждения, суды должны строго разграничивать умышленное убийство, предполагающее наличие умысла (прямого или косвенного) на причинение смерти потерпевшему, от умышленного причинения тяжкого телесного повреждения, повлекшего за собой смерть потерпевшего, когда отношение виновного к причинению тяжкого телесного повреждения выступает в форме умысла (прямого или косвенного), а к наступлению смерти — в форме неосторожности.

При покушении на убийство умысел может быть только прямым. Если же виновный безразлично относится к наступлению смерти потерпевшего, он должен нести ответственность не за покушение на убийство, а за те последствия, которые фактически наступили, если они содержат состав преступления.

3. Суды должны строго ограничивать убийство или причинение тяжкого телесного повреждения из хулиганских побуждений от совершения их из мести, ревности или в силу других побуждений, возникших на почве личных взаимоотношений.

При квалификации убийства или причинения тяжкого телесного повреждения как совершенных из хулиганских побуждений необходимо установить, что эти преступления совершены на почве явного неуважения к обществу, пренебрежения к правилам общежития и нормам социалистической морали, без повода либо из желания использовать незначительный повод как предлог для убийства или причинения тяжкого телесного повреждения и т. п.

Умышленное убийство или причинение умышленного тяжкого телесного повреждения из ревности, мести и других побуждений, возникших на почве личных отношений, независимо от места их совершения, не должны квалифицироваться как совершенные из хулиганских побуждений.

4. По п. 4 ст. 99 УК Латвийской ССР должно квалифицироваться умышленное убийство двух или более лиц, которое характеризуется единством умысла виновного и, как правило, совершается одновременно.

Разновременное умышленное убийство двух или более лиц, не охватываемое единством умысла, должно квалифицироваться по п. 8 ст. 99 УК Латвийской ССР при условии, что ни одно из этих преступлений не подпадает под признаки ст. 101 и 102 УК Латвийской ССР.

Если смерть двух или более лиц наступила в результате того, что виновный совершил убийство способом, опасным для жизни многих лиц, при наличии прямого или косвенного умысла, ответственность должна наступить по совокупности признаков — по пп. 4 и 6 ст. 99 УК Латвийской ССР.

5. При направленности умысла виновного на лишение жизни двух или более лиц убийство одного лица и покушение на жизнь другого не может рассматриваться как оконченное преступление, предусмотренное п. 4 ст. 99 УК Латвийской ССР. В этих случаях содеянное следует квалифицировать по ст. 98 или 99 УК и ч. 2 ст. 15 и п. 4 ст. 99 УК Латвийской ССР.

6. При совершении убийства или покушении на убийство в отношении лица, в адрес которого предшествовала угроза убийством, действия виновного следует квалифицировать лишь по статье уголовного кодекса, предусматривающей ответственность за умышленное убийство или покушение на убийство, и не требуется дополнительная квалификация по ст. 205 УК Латвийской ССР.

7. При решении вопроса о том, причинены ли тяжкие телесные повреждения способом, носящим характер мучения или истязания, судам необходимо иметь в виду следующее:

а) под мучениями следует понимать действия, причиняющие другому лицу особенно сильную боль, физические либо моральные страдания (например, путем длительного лишения пищи, питья, тепла, а также помещения или оставления в других вредных для здоровья условиях и т. п.);

б) к истязаниям следует относить такие действия, которые имеют характер многократного или длительного причинения потерпевшему особенной боли либо значительного страдания (например, сечение розгами, шипание, причинение многочисленных, хотя и небольших повреждений остро колющими предметами, воздействие термических факторов и т. п.).

8. Обратить внимание судов на недопустимость назначения по ст. 98, 99 и 105 УК Латвийской ССР лицам, признанным виновными в совершении умышленного убийства или умышленного тяжкого телесного повреждения, неоправданно мягких мер наказания, не обеспечивающих должной борьбы с этими преступлениями.

Вместе с тем суды должны строго соблюдать установленный законом принцип индивидуализации ответственности.

9. В соответствии с требованиями закона и постановления Пленума Верховного Суда СССР от 30 июня 1969 года № 4 «О

судебном приговоре»¹ суды должны при вынесении приговоров указывать в них конкретные действия, в совершении которых признается виновным подсудимый, обосновывать квалификацию содеянного со ссылкой на закон, указывать доказательства, на основании которых суд приходит к выводу о виновности или невиновности преданного суду лица, и назначение меры наказания. При этом необходимо иметь в виду, что при обсуждении вопроса о назначении меры наказания суд не может ограничиться в приговоре просто ссылкой на тяжесть преступления и личность виновного, а обязан указать, какие конкретно обстоятельства, свидетельствующие о характере и степени общественной опасности преступления, личности виновного, обстоятельства дела, смягчающие и отягчающие ответственность, учтены судом при избрании меры наказания.

10. Учитывая общественно опасный характер этих преступлений, суды должны глубоко исследовать причины и условия, способствующие совершению умышленных убийств и причинению умышленных тяжких телесных повреждений, и частными определениями доводить их до сведения соответствующих учреждений, должностных лиц и общественных организаций для устранения таких обстоятельств. Шире привлекать к участию в судебных процессах представителей общественности.

11. Суды должны обеспечить взыскание с виновных лиц в доход государства средств, затраченных на стационарное лечение граждан в случаях причинения вреда их здоровью в результате умышленных действий, в соответствии с Указом Президиума Верховного Совета СССР от 25 июня 1973 года «О возмещении средств, затраченных на лечение граждан, потерпевших от преступных действий» и постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 13 декабря 1974 года № 9 о практике применения судами этого указа.

12. Судебной коллегии по уголовным делам Верховного Суда Латвийской ССР усилить надзор за законностью и обоснованностью приговоров народных судов по делам об умышленных убийствах и причинении умышленных тяжких телесных повреждений, реагировать на факты нарушения судами материального и процессуального законодательства.

13. Считать утратившими силу: постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 6 июля 1966 года № 3 «О выполнении судами Латвийской ССР постановлений Пленума Верховного Суда СССР от 4 июня 1960 года № 4 «О судебной практике по делам об умышленном убийстве» и от 3 июля 1963 года № 9 «О некоторых вопросах, возникших в судебной практике по делам об умышленном убийстве»; постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 10 апреля 1972 года № 3 «О практике по делам об умышленном убийстве и о причинении умышленного тяжкого телесного повреждения».

---

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 30 июня 1969 года № 4 «О судебном приговоре» изменено постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 7.

39. О СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ ПО ДЕЛАМ О ПОСЯГАТЕЛЬСТВАХ НА ЧЕСТЬ И ДОСТОИНСТВО ЛИЧНОСТИ ГРАЖДАН

(Постановление Пленума от 18 сентября 1972 года № 9 с изменениями,
внесенными постановлением Пленума от 28 марта 1983 года № 3)

Изучение судебной практики по делам о посягательствах на честь и достоинство личности граждан (клевета и оскорбление) показало, что судами республики такие дела в основном решаются правильно.

Вместе с тем Пленум отмечает, что в деятельности судов по разрешению дел этой категории имеются существенные недостатки.

Отдельными судами при разрешении уголовных дел и рассмотрении поступивших жалоб о клевете и оскорблении допускаются серьезные нарушения норм уголовно-процессуального кодекса. Обвиняемые иногда предаются суду без возбуждения против них уголовного дела, а в других случаях материалы направляются в товарищеские суды без вынесения постановления об отказе в возбуждении уголовного дела и передаче материалов на рассмотрение товарищеских судов.

Зачастую судьями неоправданно задерживается рассмотрение поступивших жалоб о посягательствах на честь и достоинство личности граждан. В результате имеют место случаи, когда либо выносятся постановления о возбуждении уголовного дела и предании обвиняемого суду после истечения срока давности привлечения к уголовной ответственности, либо жалобы остаются без всяких последствий из-за пропуска указанного срока.

В ряде случаев нарушаются предусмотренные законом сроки рассмотрения дел в суде. В судебном заседании не всегда полно и всесторонне исследуются существенные по делу обстоятельства. Недостаточно выясняются данные, характеризующие личность виновных. Имеют место факты нарушения норм УПК Латвийской ССР, гарантирующие процессуальные права потерпевшего, так как не всегда ему обеспечивается возможность выступления в судебных прениях. Приговоры судов не всегда составлены в соответствии с требованиями закона и разъяснениями постановления Пленума Верховного Суда СССР от 30 июня 1969 года № 4 «О судебном приговоре»¹.

Итоги обобщения судебной практики показывают, что ни одно уголовное дело о клевете или оскорблении не рассматривалось в выездной сессии. Суды не принимают должных мер к выявлению причин и обстоятельств, способствующих совершению

---

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 30 июня 1969 года № 4 «О судебном приговоре» изменено постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 7.

таких преступлений. Этим объясняется факт, что по изученным делам указанной категории судами не было вынесено ни одного частного определения.

В результате того, что некоторые народные суды недооценивают воспитательное значение общественного воздействия на лиц, впервые совершающих посягательство на честь и достоинство личности граждан, недостаточно используется предоставленное им право передавать материалы на этих лиц на рассмотрение товарищеских судов по месту их работы или жительства.

Недостатки, допускаемые судами республики при рассмотрении материалов и судебных дел данной категории, значительно снижают воспитательное и предупредительное значение деятельности судов по борьбе с указанными преступлениями.

Пленум отмечает, что в практике судов нет единства в применении отдельных норм уголовного и уголовно-процессуального кодексов.

В целях устранения отмеченных недостатков Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость значительно повысить качество судебного рассмотрения дел о посягательствах на честь и достоинство личности граждан с тем, чтобы способствовать воспитанию граждан в духе соблюдения законов и правил социалистического общежития и предупредить совершение более опасных преступлений.

2. Судам надлежит обеспечить своевременное и правильное разрешение уголовных дел и рассмотрение поступивших в суд жалоб о посягательствах на честь и достоинство личности граждан в соответствии с требованиями закона.

По всем поступившим в суд такого рода жалобам судьи обязаны вынести постановление о возбуждении уголовного дела и предании обвиняемого суду или об отказе в этом, если по жалобе принято другое решение.

Судам необходимо учесть, что при рассмотрении материалов и дел этой категории недопустимо какое-либо отступление от требований норм уголовно-процессуального кодекса, тем более ущемление процессуальных прав участников судебного разбирательства.

Судебные приговоры должны быть основаны на объективном, полном и всестороннем исследовании всех существенных обстоятельств дела и содержать подробные мотивы о виновности или невиновности преданных суду лиц с учетом соответствующих требований УПК Латвийской ССР и разъяснений постановления Пленума Верховного Суда СССР от 30 июня 1969 года № 4 «О судебном приговоре».

3. Рекомендовать судам шире использовать предоставленное им право передавать материалы о посягательствах на честь и достоинство личности граждан на рассмотрение товарищеских судов в отношении лиц, впервые совершивших такие преступления, если исходя из конкретных обстоятельств содеянного и личности

виновных их исправление возможно мерами общественного воздействия.

Решая вопрос о передаче поступивших материалов на рассмотрение товарищеских судов, необходимо руководствоваться ст. 7 УПК Латвийской ССР и разъяснениями постановления Пленума Верховного Суда СССР от 9 апреля 1965 года № 1 «О практике передачи судами дел и материалов на рассмотрение товарищеских судов»¹.

4. В целях предупреждения совершения посягательств на честь и достоинство личности граждан судам наряду с правильным разрешением дел этой категории надлежит принимать меры по выявлению и устранению причин и обстоятельств, способствующих совершению таких преступлений.

При установлении, что совершению преступления способствовала недостаточная воспитательная работа в трудовых коллективах по месту работы или жительства виновного, необходимо об этом частным определением доводить до сведения соответствующих должностных лиц или общественных организаций для принятия необходимых мер.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1983 года № 3.)

5. Дать судам следующие разъяснения:

а) учитывая, что клевета и оскорбление, влекущие за собой уголовную ответственность соответственно по ст. 127 и 128 УК Латвийской ССР, могут быть совершены только умышленно, судам необходимо во время судебного разбирательства исследовать данные, свидетельствующие о действительном содержании и направленности умысла подсудимого при совершении им действий, по которым он предан суду.

При этом суды должны в каждом конкретном случае исходить из совокупности всех обстоятельств, учитывать, в частности, характер деяния, предшествующее поведение подсудимого, его взаимоотношения с потерпевшим и т. д.;

б) посягательства на честь и достоинство личности граждан, совершенные на почве личных взаимоотношений, могут быть квалифицированы как хулиганство только в случаях, когда при совершении инкриминируемых действий заведомо для подсудимого был грубо нарушен общественный порядок и выражено явное неуважение к обществу;

в) клевета в отличие от оскорбления предполагает распространение заведомо ложных, позорящих потерпевшего измышлений, т. е. сообщение таких позорящих его сведений другому лицу. Сообщение указанных измышлений только потерпевшему влечет за собой ответственность за оскорбление.

---

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 9 апреля 1965 года № 1 «О практике передачи судами дел и материалов на рассмотрение товарищеских судов» изменено постановлениями Пленума Верховного Суда СССР от 21 сентября 1977 года № 9 и от 26 апреля 1984 года № 7.

40. О СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ ПО ДЕЛАМ О ЗЛОСТНОМ УКЛОНЕНИИ РОДИТЕЛЕЙ ОТ ПЛАТЕЖА УСТАНОВЛЕННЫХ СУДОМ СРЕДСТВ НА СОДЕРЖАНИЕ ДЕТЕЙ (АЛИМЕНТОВ)

(Постановление Пленума от 12 декабря 1983 года № 6 с изменениями,
внесенными постановлением Пленума от 27 июня 1988 года № 5)

Заслушав сообщение председателя народного суда Октябрьского района города Риги Я. Я. Лаукрозе и доклад члена Верховного Суда Латвийской ССР А. Ж. Дудара об итогах изучения практики судов республики по рассмотрению дел о злостном уклонении родителей от уплаты алиментов, Пленум признал, что суды в основном правильно и своевременно рассматривают дела данной категории. Вместе с тем изучение судебной практики выявило ряд недостатков и ошибок, снижающих эффективность борьбы с указанным видом преступления.

Немало случаев волокиты при решении вопроса о возбуждении уголовных дел по фактам злостного уклонения от уплаты алиментов, когда имеются достаточные основания, указывающие на совершение преступления, предусмотренного ст. 118 УК Латвийской ССР.

Суды зачастую не предъявляют надлежащих требований к качеству предварительного следствия, проводимого по делам о преступлениях, предусмотренных ст. 118 УК Латвийской ССР. В ряде случаев недостаточно всесторонне и полно исследуются обстоятельства, определяющие решение вопросов о наличии в действиях обвиняемого признаков злостного уклонения от уплаты алиментов, часто к делу не приобщаются материалы, имеющие существенное значение для правильного рассмотрения дела (копии решения суда о взыскании средств на содержание детей и др.). Наряду с этим суды редко принимают необходимые меры по восполнению пробелов, допущенных органами предварительного следствия.

По некоторым делам суды оставляют без обсуждения заключения медицинских комиссий о признании обвиняемого хроническим алкоголиком, нуждающимся в принудительном лечении от алкоголизма.

Суды не всегда реагируют на имеющиеся случаи нарушения органами внутренних дел требований закона о производстве в паспортах лиц, осужденных за злостное уклонение от уплаты алиментов или разысканных органами милиции в связи с уклонением от уплаты алиментов, отметок о том, что эти лица обязаны к уплате алиментов.

Некоторые суды, недооценивая общественную опасность указанного преступления, назначают виновным меры наказания, явно несправедливые вследствие мягкости.

Имеют место отдельные случаи необоснованного осуждения лиц, привлеченных к уголовной ответственности за такое преступление. Отдельные суды допускают нарушение норм УПК Латвийской ССР, незаконно взыскивая задолженность по алиментам при рассмотрении уголовного дела.

Суды не всегда требуют от органов предварительного следствия, а сами не проявляют надлежащей инициативы в выполнении требований ст. 48 УПК Латвийской ССР о необходимости выявления причин и условий, способствовавших совершению преступления. Этим и объясняется незначительное число частных определений, вынесенных судами по устранению таких причин и условий по делам данной категории.

Явно недостаточно суды по этим делам используют предупредительное и воспитательное влияние судебного процесса. Выездные судебные заседания, где больше всего может проявляться такое влияние, по рассмотрению дел данной категории проводятся очень редко.

В целях устранения отмеченных недостатков в практике судов республики по рассмотрению дел данной категории и установления единой судебной практики в этой области Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на то, что обеспечение своевременного и полного выполнения решения суда о взыскании с родителей алиментов на содержание детей является важной задачей правосудия по охране интересов детей.

Для выполнения этой задачи суды должны строжайшим образом соблюдать требования закона о всестороннем, полном и объективном исследовании обстоятельств дела.

2. Судам необходимо учесть, что уголовная ответственность родителей за злостное уклонение от уплаты алиментов на содержание детей наступает лишь в случаях, если такие действия совершены после вступления в законную силу решения суда или постановления народного судьи по гражданскому делу, согласно которому отец и мать обязываются к уплате алиментов на содержание несовершеннолетних или нетрудоспособных совершеннолетних детей. Поэтому основанием привлечения к уголовной ответственности по ст. 118 УК Латвийской ССР не может служить определение, вынесенное судом в соответствии со ст. 83 КоБС Латвийской ССР о временном взыскании с ответчика расходов по содержанию ребенка.

К материалам дела должна быть приобщена копия решения суда или постановления народного судьи о взыскании алиментов.

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

3. Суды должны иметь в виду, что лишение родительских прав не освобождает от обязанности родителей по содержанию детей и их ответственность за злостное уклонение от выполнения этих обязанностей решается на общих основаниях.

4. Под уклонением родителей от уплаты алиментов, установленных решением суда на содержание детей, следует понимать не только прямой отказ от уплаты установленных судом сумм при наличии объективной возможности ответчика выполнить такие обязанности, но и сокрытие виновным своего действительного заработка, смена работы или места жительства с целью избежать

удержаний по исполнительному листу, уклонение с той же целью от общественно полезного труда и другие действия, свидетельствующие о нежелании выполнить возложенную на родителей обязанность.

Вопрос о том, является ли уклонение от уплаты по решению суда алиментов на содержание детей злостным, суды должны решать в каждом конкретном случае, учитывая продолжительность неуплаты виновным алиментов, сокрытие им своего места жительства и места работы, розыск виновного, упорное уклонение от уплаты алиментов, несмотря на соответствующие предупреждения, и др.

При этом суды не должны ограничиваться в приговоре общей ссылкой на то, что уклонение от уплаты алиментов по решению суда носило злостный характер, а обязаны указывать, в чем конкретно эта злостность выражалась.

5. Несмотря на то, что ст. 118 УК Латвийской ССР не требует предварительного предупреждения об уголовной ответственности родителя, уклоняющегося от уплаты алиментов, признать, что такое предупреждение является важным средством для пресечения уклонения недобросовестных родителей от уплаты алиментов, а также выявления злостности в этом.

6. Обратив внимание судов, что основанием для квалификации злостного уклонения от уплаты алиментов, предусмотренного ч. 2 ст. 118 УК Латвийской ССР, является прежняя судимость за такое же деяние, если она не снята или не погашена в законом установленном порядке.

7. Судам необходимо соответствующим образом реагировать на факты, когда органы внутренних дел не выполняют ч. 4 ст. 4 Положения о паспортной системе СССР, утвержденного постановлением Совета Министров СССР от 28 августа 1974 года, о том, что они обязаны производить в паспортах граждан, уклоняющихся от уплаты алиментов, отметки об обязанности платить алименты.

8. При наличии данных, указывающих на то, что лицо, обязанное по вступившему в законную силу судебному решению о взыскании алиментов на содержание детей, злостно уклоняется от выполнения таких обязанностей, судьи обязаны на основании ст. 107 и 109 УПК Латвийской ССР возбуждать уголовное дело и направлять материал в органы внутренних дел или прокуратуры для производства предварительного следствия.

Наряду с этим суды не должны допускать случаев необоснованного возбуждения уголовного дела по признакам ст. 118 УК Латвийской ССР, когда отсутствуют данные о злостном уклонении лица от уплаты алиментов.

При отсутствии достаточных данных для решения судьями такого вопроса следует направлять имеющийся материал в органы прокуратуры или внутренних дел для дополнительной проверки и решения вопроса о возбуждении уголовного дела по указанному поводу.

9. Решая вопрос о применении к подсудимому меры наказания, судам в каждом конкретном случае следует избрать такую меру наказания, которая не только была бы соразмерна содеянному и наиболее эффективно воздействовала на осужденного, но и способствовала быстрейшему погашению им образовавшейся задолженности по алиментам и дальнейшему выполнению обязанностей по содержанию детей.

10. Если в материалах уголовного дела имеется заключение медицинской комиссии о том, что лицо является хроническим алкоголиком, нуждающимся в принудительном лечении от алкоголизма, суд обязан рассмотреть такое доказательство и решить вопрос о применении или неприменении принудительных мер медицинского характера, предусмотренных ст. 57 УК Латвийской ССР, мотивируя свое решение в приговоре суда.

11. Суды должны учесть, что взыскание задолженности по алиментам производится в порядке исполнения ранее вынесенного судебного решения по гражданскому делу, поэтому при рассмотрении судом уголовного дела по ст. 118 УК Латвийской ССР вопрос о взыскании с виновного образовавшейся задолженности решаться не должен. Исходя из этого, потерпевшие в уголовном деле не могут быть признаны гражданскими истцами.

12. Суды должны более настойчиво выполнять требования ст. 48 УПК Латвийской ССР о выявлении причин и условий, способствовавших совершению преступления, в частности несвоевременное оформление, пересылка или вручение исполнительного листа и иная задержка исполнения судебных решений о взыскании алиментов, недостатки в деятельности судебных исполнителей и других работников, обязанных оформлять исполнительные документы или производить по ним удержания в счет уплаты алиментов, неудовлетворительное производство органами внутренних дел розыска ответчиков по делам о взыскании алиментов, невыполнения требований закона о производстве в паспортах лиц, осужденных за злостное уклонение от уплаты алиментов или разысканных за уклонение уплаты алиментов, отметки о том, что в соответствии с решением суда эти лица обязаны к уплате алиментов, и другие.

На все выявленные факты такого и подобного характера суды обязаны последовательно реагировать путем вынесения частных определений на основании и в порядке, предусмотренном ст. 317 УПК Латвийской ССР.

13. Необходимо максимально использовать предупредительное и воспитательное влияние судебного процесса по рассмотрению уголовных дел данной категории, рассматривая такие дела в соответствующем трудовом коллективе или по месту жительства.

14. Обратит внимание судов на необходимость расширить работу по правовому воспитанию населения в части семейного права, используя при этом не только устную лекционную пропаганду, но и печать и другие средства массовой информации.

ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПРОТИВ ЛИЧНОЙ СОБСТВЕННОСТИ ГРАЖДАН

41. О ПРАКТИКЕ СУДОВ ЛАТВИЙСКОЙ ССР ПО ДЕЛАМ О ПОСЯГАТЕЛЬСТВАХ НА ЛИЧНУЮ СОБСТВЕННОСТЬ ГРАЖДАН, СОВЕРШЕННЫХ ПУТЕМ КРАЖИ, ГРАБЕЖА, РАЗБОЯ И МОШЕННИЧЕСТВА

(Постановление Пленума от 29 сентября 1980 года № 6 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 28 марта 1983 года № 3, от 2 июня 1986 года № 2 и от 27 июня 1988 года № 5)

Заслушав и обсудив сообщения председателей народного суда города Юрмалы Х. А. Микса, народного суда Лимбажского района А. Э. Тевиньша и доклад члена Верховного Суда Латвийской ССР Л. И. Лотко о судебной практике по делам о посягательствах на личную собственность граждан, Пленум отмечает, что суды в основном правильно применяют действующее законодательство, регламентирующее судебную охрану личной собственности граждан. Вместе с тем в судебной практике по делам этой категории имеется немало существенных недостатков и ошибок, снижающих эффективность борьбы с преступлениями, связанными с посягательством на личную собственность граждан. Нередко допускаются ошибки в квалификации содеянного, в частности при отграничении кражи от грабежа, насильственного грабежа от разбоя при отсутствии телесных повреждений, вызвавших расстройство здоровья потерпевшего, при оценке характера насилия, которое виновный применял в качестве способа удержания имущества сразу после противоправного завладения им или средства уклонения от задержания после совершенной кражи или разбоя.

В судебной практике нет полного единства в решении вопроса о наличии в действиях виновного, совершившего кражу или грабеж личного имущества граждан, признака причинения потерпевшему значительного материального ущерба.

Не всегда судами правильно определяется состав группы участников преступления как квалифицирующее обстоятельство, предусмотренное ч. 2 ст. 139, ч. 2 ст. 140, ч. 2 ст. 141 и ч. 2 ст. 142 УК Латвийской ССР.

Суды не всегда надлежащим образом мотивируют квалификацию содеянного, в частности при наличии по делу нескольких квалифицирующих обстоятельств, предусмотренных частью второй указанных статей. В приговоре суды, как правило, ссылаются только на какое-либо одно из этих обстоятельств, при этом нередко без надлежащего обоснования.

Имеют место случаи, когда суды при наличии законного основания для признания подсудимого особо опасным рецидивистом в соответствии со ст. 24 УК Латвийской ССР этот вопрос не обсуждают и не решают.

Зачастую судами допускаются существенные отступления от действующего законодательства и руководящих разъяснений о

последовательной индивидуализации применения уголовного наказания. Немало случаев, когда без достаточного основания лицам, совершившим тяжкие преступления, ранее судимым, упорно не желающим приобщиться к честной трудовой жизни, назначаются необоснованно мягкие наказания.

Встречаются недостатки в применении предусмотренных ст. 37 УК Латвийской ССР обстоятельств, отягчающих ответственность виновного; не всегда надлежащим образом обосновывается и мотивируется применение ст. 41 УК Латвийской ССР при назначении меры наказания ниже низшего предела, предусмотренного законом. Недостаточно мотивируется применение ст. 24¹, 42 и 43¹ УК Латвийской ССР. Как правило, не обсуждается вопрос о применении конфискации имущества, когда такое дополнительное наказание предусмотрено соответствующей статьей УК Латвийской ССР. Иногда допускаются ошибки при назначении наказания по основаниям, предусмотренным ст. 39 УК Латвийской ССР, когда вместо обязательного присоединения полностью или частично неотбытой части наказания по предыдущему приговору к наказанию, назначенному по новому приговору, применяется принцип поглощения наказаний. Имеют место случаи назначения окончательной меры наказания лицам, совершившим новое преступление во время испытательного срока, при условном осуждении или условно-досрочном освобождении, ниже наказания, назначенного по первому приговору, или ниже неотбытого наказания в связи с условно-досрочным освобождением.

Суды не проявляют надлежащей активности в выполнении требований ст. 48 УПК Латвийской ССР. Имеют место случаи, когда суды не реагируют на причины и условия, способствовавшие совершению преступлений, в частности такие, как бродяжничество, паразитический образ жизни, пьянство и алкоголизм, безнадзорность несовершеннолетних, отсутствие нормальных условий их жизни и воспитания в семье, школе, трудовом коллективе и др. По поводу таких обстоятельств судами мало выносятся частных определений, недостаточно используется предупредительное и воспитательное воздействие выездных судебных заседаний.

В целях устранения в судебной практике отмеченных недостатков и ошибок и всемерного повышения качества и эффективности деятельности судов по борьбе с посягательствами на личную собственность граждан Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость безусловного обеспечения правильного применения действующего законодательства и соблюдения руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР по применению материального и процессуального законодательства, имея в виду, что охрана законом личной собственности граждан в нашей стране провозглашена Конституцией СССР и Конституцией Латвийской ССР. Поэтому борьба с посягательствами на личную собственность граждан является одной из важнейших задач судов.

2. Суды должны иметь в виду, что неперенным условием законного и обоснованного приговора является правильная юридическая квалификация содеянного. В связи с этим необходимо разъяснить судам следующее:

2.1. Тайным похищением личного имущества граждан следует считать противоправное завладение чужим имуществом с целью присвоения, совершенное:

2.1.1. в отсутствие владельца или иных очевидцев;

2.1.2. в присутствии лиц, которые заведомо для виновного не способны правильно воспринимать и оценивать значение происходящего в силу малолетства, психического или иного болезненного состояния, нахождения в состоянии сна или сильного алкогольного опьянения и т. д.;

2.1.3. в присутствии лиц, причастных к завладению имуществом или в отношении которых виновный был убежден, что они на почве личных взаимоотношений не будут препятствовать совершению преступления. При этом следует иметь в виду, что, если такое поведение присутствовавшего при совершении кражи заранее было обещано, такое лицо должно нести ответственность как соучастник в совершении преступления;

2.1.4. в присутствии других лиц, если виновный убежден, что он действует незаметно для окружающих, полагая, что совершает завладение чужим имуществом тайным способом.

2.2. Открытым похищением личного имущества граждан следует признать такое похищение, при котором присутствует сам владелец имущества или другое лицо, которое понимает преступный характер действий виновного, а виновный сознает, что действует открыто на виду у очевидцев, но заведомо игнорирует это обстоятельство.

2.3. При уяснении содержания терминов «проникновение», «жилище» применительно к ст. 139, 140 и 141 УК Латвийской ССР суды должны руководствоваться разъяснениями, содержащимися в п. 14 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 2¹, имея в виду, что:

«Проникновение» — это тайное или открытое вторжение в жилище с целью совершения кражи, грабежа или разбоя. Оно может совершаться как с преодолением препятствий или сопротивления людей, так и без этого. «Проникновение» может быть осуществлено с помощью приспособлений, когда виновный извлекает похищаемые предметы без входа в жилище.

«Жилище» — это предназначенное для постоянного или временного проживания людей помещение, в котором находится имеющееся у них имущество или часть его. Сюда относятся также составные части единого помещения, в которых люди временно могут не находиться или непосредственно не проживать. В понятие «жилище» не могут включаться не используемые для

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 2 изменено постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 21 июня 1985 года № 8.

проживания людей надворные постройки, погреба, амбары, гаражи и другие помещения, обособленные от жилых построек.

2.3.1. Решая вопрос о проникновении в жилище, суды должны иметь в виду, что проникновение может иметь место как в закрытое, так и незакрытое помещение, оно может быть осуществлено и без входа внутрь жилища с помощью различных приспособлений (крюков, магнитов и т. п.).

Поскольку «проникновение» обязательно предполагает цель совершения кражи, грабежа или разбоя, суды обязаны установить, с какой целью виновный оказался в квартире (жилище) и когда у него возник умысел на завладение имуществом, имея в виду, что в случаях, когда лицо оказалось в жилище с иными намерениями и лишь затем под влиянием каких-либо факторов решило завладеть чужим имуществом, его действия не могут рассматриваться как сопряженные с проникновением.

Жилищем могут быть признаны кроме квартир и индивидуальных жилых домов также дачные и садовые домики, комнаты в общежитиях и гостиницах и т. п., а также тесно примыкающие к жилому помещению его части (лоджии, балконы, в индивидуальных домах — подпол, чердак, кухня, кладовая, летняя часть дома и т. п.). При этом похищение личного имущества граждан из помещения, которое является жилищем, должно охватываться умыслом виновного.

(В редакции постановления Пленума от 2 июня 1986 года № 2.)

3. Вопрос о наличии в действиях виновного, совершившего кражу или грабеж личного имущества граждан, такого квалифицирующего признака, как причинение значительного ущерба потерпевшему, должен решаться в зависимости от конкретных обстоятельств дела, с учетом стоимости и количества похищенного имущества, материального положения потерпевшего и других данных. Решение этого вопроса должно быть мотивировано, а в случаях, когда его размер в денежном выражении не превышает 200 рублей, в приговоре, кроме того, должно быть указано, в чем конкретно выразилась значительность ущерба для потерпевшего.

(В редакции постановления Пленума от 2 июня 1986 года № 2.)

4. Под насилием, не опасным для жизни и здоровья, по смыслу ч. 2 ст. 140 УК Латвийской ССР следует понимать побои, насилие, повлекшие за собой легкие телесные повреждения без расстройства здоровья, а также иные насильственные действия, вызывающие физическую боль у потерпевшего, ограничивающие его свободу, или действия, не причинившие физической боли, но применявшиеся в целях преодоления сопротивления потерпевшего.

5. Обратить внимание судов на то, что насилие, опасное для жизни и здоровья, являющееся обязательным признаком состава разбоя, предусмотренного ст. 141 УК Латвийской ССР, имеет место не только в случаях причинения потерпевшему умышленного телесного повреждения, вызвавшего расстройство здоровья, но и

в случаях, когда умышленные насильственные действия причинили потерпевшему либо легкие телесные повреждения без расстройства здоровья, либо вообще не причинили вреда здоровью, однако в момент нападения по своему способу и интенсивности создавали реальную опасность для жизни и здоровья потерпевшего, например нанесение ударов ногами в жизненно важные области тела (в голову, солнечное сплетение), зажимание горла или рта, прервавшее дыхание, применение предметов, которыми могли быть причинены потерпевшему телесные повреждения, опасные для его жизни и здоровья. При этом для квалификации таких действий виновного по ст. 141 УК Латвийской ССР не имеет значения, были ли указанные предметы приготовлены заранее или взяты на месте совершения преступления. Юридическая оценка такого характера насилия должна быть основана на объективных данных, установленных в судебном разбирательстве, а решение суда по этому вопросу — надлежащим образом мотивировано.

6. При решении вопроса о наличии в действиях виновного реальной угрозы применения насилия в целях преступного завладения чужим личным имуществом судам необходимо учитывать характер угрозы, в частности свойства оружия или предмета, которым виновный угрожал, чтобы парализовать волю потерпевшего оказывать сопротивление. При этом следует иметь в виду, что в этих целях могут быть использованы также предметы, имитирующие оружие: макет пистолета, игрушечное оружие, ракетница, спортивные и строительные пистолеты и тому подобные предметы, — если потерпевший воспринимал такие действия виновного как реальную угрозу посягательства на его личность в целях преступного завладения его имуществом.

7. Поскольку лишение жизни потерпевшего не охватывается составом разбоя, умышленное убийство, совершенное при разбойном нападении, надлежит квалифицировать по совокупности преступлений по п. 1 ст. 99 УК Латвийской ССР, а в случае, если оно совершено с целью скрыть преступление или облегчить его совершение, — также и по п. 7 ст. 99 и по ч. 3 ст. 141 УК Латвийской ССР.

8. По ч. 3 ст. 141 УК Латвийской ССР должно квалифицироваться нападение с целью завладения имуществом, соединенное с насилием, которое фактически повлекло за собой причинение потерпевшему тяжкого телесного повреждения.

9. Судам необходимо четко отграничивать угрозу применения насилия при совершении разбоя и грабежа, соединенного с насилием, от угрозы, применяемой при вымогательстве, предусмотренном ст. 143 УК Латвийской ССР. При этом необходимо учитывать, что угроза, связанная с требованием передачи личного имущества граждан или прав на имущество или совершения каких-либо действий имущественного характера, отличается от угрозы, связанной с преступным завладением личным имуществом путем грабежа или разбоя, тем, что охватывает не только причинение вреда здоровью потерпевшего, но и уничтожение его имущества, а также оглашение сведений, которые потерпевший желает держать в

тайне. По характеру такая угроза связана с условием, что она будет осуществлена по истечении назначенного виновным времени, если при этом потерпевший не выполнит предъявленные ему требования.

10. Наличие состава разбоя и грабежа, соединенного с насилем, следует признавать в случаях, когда насилие явилось средством преступного завладения чужим личным имуществом либо средством его удержания.

В тех случаях, когда изъятие имущества совершено при хулиганстве, изнасиловании или при других преступных действиях, необходимо установить, с какой целью виновный изъяс это имущество. Если виновный при этом преследовал корыстную цель, его действия в зависимости от способа завладения имуществом должны квалифицироваться по совокупности преступлений как кража (грабеж или разбой) и хулиганство, изнасилование или иное преступление.

11. Судам необходимо учитывать, что насилие или угроза применения насилия лицом, виновным в похищении чужого личного имущества, последовавшие сразу после противоправного завладения им этим имуществом в отношении владельца имущества или других лиц, пытавшихся пресечь преступление, являются составной частью разбоя или грабежа, соединенного с насилем, и имеют такое же значение, как и насилие или угроза применения насилия, направленные на завладение чужим имуществом. Действие виновного, первоначально направленное на похищение личного имущества граждан путем кражи, в случае продолжения такого действия открытым способом или применения в дальнейшем насилия или угрозы применения насилия в целях завладения имуществом или его удержания непосредственно после изъятия следует квалифицировать как грабеж без насилия или, в зависимости от характера насилия или угрозы применения насилия, как разбой или грабеж, соединенный с насилем.

Вместе с тем насильственное сопротивление лица, совершившего кражу, грабеж или разбой, оказанное им в целях уклонения от задержания представителю власти, работнику милиции, члену добровольной народной дружины, иному должностному лицу, представителю общественности или любому гражданину, действовавшему с намерением задержать виновного в связи с совершением преступления, следует квалифицировать по совокупности совершенных преступлений по ст. 139, 140, 141 УК Латвийской ССР и насильственное посягательство против личности потерпевшего в зависимости от его правового положения — по ст. 184, ч. 2 ст. 184¹ и ст. 186 УК Латвийской ССР.

12. Кража или грабеж признается оконченным преступлением с момента завладения виновным имуществом потерпевшего, когда виновный, совершив все намеченные им действия по хищению, получил реальную возможность распоряжаться похищенным. Разбой считается оконченным с момента нападения с целью завладения имуществом, соединенного с насилем (угрозой), опасным для жизни или здоровья потерпевшего.

13. Суды должны выяснять состав, характер и степень сплоченности преступных групп при совершении посягательств на личную собственность граждан, особенно если в состав группы вовлечены несовершеннолетние, устанавливать, организована ли группа для длительных преступных действий, связывает ли участников группы предварительная договоренность, состоявшаяся непосредственно перед совершением конкретного преступления, или группа сложилась внезапно в силу случайного стечения обстоятельств. При этом необходимо учитывать, что участниками организованной группы при насильственных корыстных преступлениях, связанных с посягательством на личную собственность граждан, признаются не только лица, непосредственно участвующие в осуществлении насилия или в выражении угроз применения насилия, но и другие участники, которые в силу предварительной договоренности выполняли иную роль: стояли на страже около места совершения преступления, в целях угрожающе воздействовать на потерпевшего на виду у него принимали соответствующую позу, участвовали в завладении имуществом потерпевшего. Следует признать, что в подобных случаях всех участников группы объединяет предварительная договоренность совместно совершить насильственное нападение с целью именно таким способом завладеть чужим имуществом. Единая целенаправленность всех участников группы и единство намерения и выполнения каждым своей роли объективно выражается в согласованных действиях всех участников группы в процессе осуществления преступного намерения.

14. Предусмотренные ст. 139, 140, 141 и 142 УК Латвийской ССР преступления следует признавать совершенными в составе группы также и в тех случаях, когда передается суду только один участник группы, а остальные к уголовной ответственности не привлекаются по предусмотренным в законе основаниям.

15. Похищение личного имущества граждан, предусмотренное ст. 139, 140 и ч. 2 ст. 142 УК Латвийской ССР, следует считать повторным во всех случаях, когда виновное лицо ранее совершило какое-либо преступление, перечисленное в примечании к ст. 139 УК Латвийской ССР, независимо от того, было ли оно за это преступление осуждено или нет, если только судимость за ранее совершенное преступление с виновного не снята в порядке амнистии или помилования либо погашена или снята в соответствии со ст. 54 УК Латвийской ССР, а также если не истекли сроки давности уголовного преследования за ранее совершенное преступление.

16. В случаях повторного совершения посягательств на личную собственность граждан, предусмотренных ст. 139, 140 и 142 УК Латвийской ССР, содеянное необходимо квалифицировать по той части названных статей, которая предусматривает ответственность за повторное совершение кражи, грабежа или мошенничества независимо от того, было ли каждое из этих преступлений оконченным или неоконченным, являлся ли виновный в каком-либо из них исполнителем или соучастником. Поэтому не требуется квалифицировать отдельно совершенные тем же лицом неоконченные

и оконченные преступления, совершенные им в качестве исполнителя и в качестве соучастника, если все преступления относятся к одному из указанных видов похищения личной собственности граждан.

16.1. Если похищение личного имущества граждан совершено с проникновением в жилище по предварительному сговору группой лиц либо повторно, либо причинило значительный ущерб потерпевшему, действия виновного надлежит квалифицировать лишь по ч. 3 ст. 139 или ч. 3 ст. 140 УК Латвийской ССР. При этом в приговоре должны быть указаны все квалифицирующие признаки.

Если похищение совершено в крупных размерах, действия виновного, независимо от того, совершено такое похищение за один раз или же крупный размер образовался вследствие совершения нескольких похищений, надлежит квалифицировать только по ч. 4 ст. 139 или ч. 4 ст. 140 УК Латвийской ССР, с указанием в приговоре всех установленных квалифицирующих признаков.

Действия лица, совершившего несколько похищений личного имущества, часть из которых совершена с проникновением в жилище, надлежит квалифицировать по ч. 3 ст. 139 или ч. 3 ст. 140 УК Латвийской ССР лишь в части похищений, совершенных с проникновением в жилище.

(В редакции постановления Пленума от 2 июня 1986 года № 2.)

17. Похищение личного имущества, находящегося в ведении государственного или общественного предприятия или учреждения, которое несет материальную ответственность за сохранность этого имущества, при условии, если виновный сознает это, представляет собой посягательство на социалистическую собственность и подлежит квалификации по ст. 85—87 УК Латвийской ССР.

18. Обратить внимание судов, что действия лица, имевшего умысел на похищение личного имущества, но фактически похитившего государственное или общественное имущество, надлежит квалифицировать как оконченное преступление против социалистической собственности, если в процессе изъятия имущества виновный сознавал, что обращает в свою собственность имущество государственной или общественной организации. Если же он не сознавал, что похищает социалистическое имущество, то в соответствии с направленностью его умысла содеянное надлежит квалифицировать по статьям УК Латвийской ССР, предусматривающих ответственность за посягательство на личное имущество граждан.

Действия лица, допускаявшего, что похищаемое имущество может принадлежать как гражданину, так и государственной или общественной организации, должны квалифицироваться как преступление против личной либо государственной или общественной собственности в зависимости от фактической принадлежности похищенного имущества.

(В редакции постановления Пленума от 27 июля 1988 года № 5.)

19. Мошенничество, предусмотренное ст. 142 УК Латвийской ССР, следует четко отграничивать от кражи, совершенной с применением обмана или злоупотребления доверием. При этом следует иметь в виду, что при мошенничестве потерпевший под влиянием обмана, не будучи осведомленным об истинных намерениях виновного, добровольно передает свое имущество, ошибочно полагая, что виновный имеет право и основание на него, тогда как при краже у потерпевшего нет такого представления, и он под влиянием обмана или злоупотребления доверием создает лишь виновному возможность временного доступа к его имуществу.

20. Суды должны последовательно соблюдать руководящие разъяснения, содержащиеся в ч. 1 п. 6 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 30 июня 1969 года «О судебном приговоре»¹, о том, что выводы относительно квалификации преступления по той или иной статье уголовного закона, ее части либо пункту должны быть мотивированы в приговоре. В частности, по делам о посягательствах на личную собственность граждан, совершенных при наличии нескольких квалифицирующих признаков, предусмотренных диспозицией соответствующей статьи уголовного кодекса (группа по предварительному сговору, повторность, причинение значительного ущерба потерпевшему, грабеж, совершенный с применением насилия, не опасного для жизни или здоровья потерпевшего, либо угроза применения такого насилия), судам надлежит исследовать и мотивировать каждое из этих обстоятельств, вменяемых лицу, совершившему такое преступление.

21. Применяя положения ст. 24 УК Латвийской ССР, определяющие условия и основания признания лица особо опасным рецидивистом, суды должны неуклонно руководствоваться разъяснением, содержащимся в п. 4 постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 26 октября 1987 года № 4 «О практике судов Латвийской ССР по применению законодательства и руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР по борьбе с рецидивной преступностью».

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

22. Суды должны учесть, что назначение законного, обоснованного и справедливого наказания является важным средством борьбы с преступностью и укрепления правопорядка, всемерно способствует исправлению и перевоспитанию осужденных и предупреждению совершения новых преступлений как осужденными, так и иными лицами.

23. Применяя действующее законодательство об индивидуализации наказания и руководящие разъяснения Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР

---

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 30 июня 1969 года № 4 «О судебном приговоре» изменено постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 7.

о правильном применении названного законодательства, суды должны в равной мере тщательно исследовать и оценивать не только характер и степень общественной опасности совершенного преступления, но и личность виновного и обстоятельства дела, смягчающие и отягчающие ответственность. При этом в мотивировочной части приговора необходимо ссылаться на конкретные данные, обосновывающие правильность назначаемой меры наказания.

Суды обязаны применять предусмотренные законом более строгие меры наказания к лицам, совершившим тяжкие преступления, ранее судимым, упорно не желающим приобщиться к честной трудовой жизни.

24. Судам необходимо учитывать, что перечень отягчающих ответственность обстоятельств, приведенных в ст. 37 УК Латвийской ССР, является исчерпывающим. Вместе с тем данные, характеризующие личность виновного, его отношение к труду, обучению, общественному долгу, поведение на производстве и в быту, трудоспособность, состояние здоровья, семейное положение, отношение к семье, сведения о судимости и другие, не могут быть ограничены, поэтому в приговоре суда должны быть четко разграничены данные, относящиеся к обстоятельствам, отягчающим ответственность, и данные, характеризующие личность виновного.

25. Суды должны строго руководствоваться разъяснениями, изложенными в ч. 2 п. 4 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 29 июня 1979 года «О практике применения судами общих начал назначения наказания»¹, о том, что обстоятельство, содержащееся в диспозиции применяемой статьи Особенной части уголовного кодекса в качестве признака преступления, дополнительно не может учитываться как смягчающее или отягчающее ответственность обстоятельство при назначении наказания в порядке применения ст. 36 и 37 УК Латвийской ССР.

26. С учетом того, что согласно пп. 1 и 2 ст. 37 УК Латвийской ССР суд вправе в зависимости от характера преступления не признать обстоятельством, отягчающим ответственность, совершение ранее какого-либо преступления, а также совершение преступления лицом, находящимся в состоянии опьянения, суды должны при наличии таких обстоятельств в приговоре мотивировать принятое решение как в случае признания, так и непризнания таких обстоятельств отягчающими ответственность.

Вместе с тем суды должны неуклонно руководствоваться п. 6 указанного постановления Пленума Верховного Суда СССР, разъясняющим, что совершение преступления лицом, ранее совершившим какое-либо преступление, не может рассматриваться в качестве обстоятельства, отягчающего ответственность, если в отношении первого преступления истек срок давности привлечения к

---

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 29 июня 1979 года № 3 «О практике применения судами общих начал назначения наказания» изменено постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 7.

уголовной ответственности, снята или погашена судимость либо законом устранена наказуемость деяния, которое лицо совершило в прошлом, а также в случаях, когда за совершенное преступление лицо было освобождено от уголовного наказания в порядке ст. 43 Основ уголовного законодательства.

27. Суды обязаны неуклонно соблюдать требования ст. 39 УК Латвийской ССР об обязательном присоединении полностью или частично неотбытой части наказания по предыдущему приговору к наказанию, назначенному по новому приговору, если осужденный после вынесения приговора до полного отбытия наказания совершил новое преступление.

При этом необходимо учитывать, что в п. 5 ч. 2 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 25 июня 1976 года «О практике применения судами законодательства о борьбе с рецидивной преступностью»¹ (с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 21 сентября 1977 года № 14 и от 9 декабря 1982 года № 10) разъяснено, что окончательная мера наказания во всяком случае должна быть больше той меры, которая была назначена условно либо с применением отсрочки исполнения приговора, или больше неотбытой части наказания при условно-досрочном освобождении, условном осуждении к лишению свободы с обязательным привлечением к труду, условном освобождении из мест лишения свободы с обязательным привлечением к труду.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1983 года № 3.)

28. Суды должны неуклонно соблюдать руководящее разъяснение Пленума Верховного Суда СССР, содержащееся в п. 8 ч. 1 постановления от 29 июня 1979 года «О практике применения судами общих начал назначения наказания», о том, что назначенные более мягкого наказания, чем предусмотрено законом, возможно лишь при наличии исключительных обстоятельств дела в совокупности с данными о личности виновного. При этом исключительными могут признаваться обстоятельства (в том числе и предусмотренные законом в качестве смягчающих ответственность), которые существенно уменьшают степень общественной опасности совершенного преступления и личности виновного.

29. В случаях применения ст. 24¹ УК Латвийской ССР в мотивировочной части приговора должна содержаться не только ссылка на возможность исправления и перевоспитания виновного без изоляции от общества в условиях осуществления за ним надзора, но и должны быть приведены объективные данные, подтверждающие такой вывод суда.

30. При рассмотрении дел о совершении кражи, грабежа, разбоя и мошенничества приотягчающих обстоятельствах суды должны обсуждать вопрос о применении дополнительной меры

---

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 25 июня 1976 года № 4 «О практике применения судами законодательства о борьбе с рецидивной преступностью» изменено постановлением Пленума Верховного Суда от 16 января 1986 года № 5.

наказания — конфискации имущества и решение по этому вопросу обязательно отражать в приговоре.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1983 года № 3.)

31. Суды должны всемерно активизировать свою деятельность по выяснению и устранению причин и условий, способствовавших совершению посягательства на личную собственность граждан, острее реагировать на случаи, когда установлено, что совершению преступлений способствовали тунеядство, алкоголизм, ведение иного антиобщественного образа жизни, отсутствие своевременных мер по предупреждению и пресечению указанных фактов, а также безнадзорность несовершеннолетних, ненормальные условия их воспитания в семье, в школе, в трудовом коллективе.

31.1. В случаях, когда посягательства на личную собственность граждан совершаются на почве пьянства и с целью изыскания средств на приобретение спиртных напитков, судам необходимо принимать меры не только к выяснению обстоятельств злоупотребления виновным спиртными напитками и нуждемости в лечении от алкоголизма, но и к выяснению обстоятельств сбыта похищенного и в зависимости от этого ставить вопрос о привлечении лиц, приобретающих такое имущество, к уголовной или другим видам ответственности.

(В редакции постановления Пленума от 2 июня 1986 года № 2.)

32. Судебной коллегии по уголовным делам Верховного Суда Латвийской ССР при рассмотрении дел указанных категорий необходимо реагировать на все недостатки и ошибки, допускаемые народными судами, и в пределах закона устранять их.

33. Признать утратившим силу постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 12 июня 1972 года № 7 «О судебной практике по делам о посягательствах на личную собственность граждан, совершенных путем кражи, грабежа и разбоя».

42. О ВЫПОЛНЕНИИ СУДАМИ РЕСПУБЛИКИ ПОСТАНОВЛЕНИЯ ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА ЛАТВИЙСКОЙ ССР ОТ 29 СЕНТЯБРЯ 1980 ГОДА № 6 «О ПРАКТИКЕ СУДОВ ЛАТВИЙСКОЙ ССР ПО ДЕЛАМ О ПОСЯГАТЕЛЬСТВАХ НА ЛИЧНУЮ СОБСТВЕННОСТЬ ГРАЖДАН, СОВЕРШЕННЫХ ПУТЕМ КРАЖИ, ГРАБЕЖА, РАЗБОЯ И МОШЕННИЧЕСТВА»

(Постановление Пленума от 2 июня 1986 года № 2)

Заслушав сообщения председателей народных судов Тукумского и Резекненского районов Б. Студентса, Ж. Ципруса и доклад члена Верховного Суда Латвийской ССР Л. Лотко о судебной

практике по делам о посягательствах на личную собственность граждан, совершенных путем кражи, грабежа, разбоя и мошенничества, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что суды республики в основном правильно применяют законодательство об ответственности за эти преступления, руководствуются разъяснениями указанного выше постановления Пленума.

Вместе с тем в деятельности судов имеются ошибки и недостатки.

Допускаются ошибки при квалификации преступлений. Такие ошибки связаны как с неправильной оценкой фактических обстоятельств дела, так и неправильным применением закона при решении вопроса о наличии квалифицирующих признаков, особенно таких признаков, как причинение значительного ущерба потерпевшему и проникновение в жилище.

Выводы суда о признании причиненного ущерба значительным не всегда мотивируются, и в приговоре не указывается, в чем конкретно выразилась значительность ущерба для потерпевшего.

По-разному квалифицируются действия виновных совершивших наряду с похищениями, с проникновением в жилище похищения, содержащие другие квалифицирующие признаки.

Одни суды при вышеуказанных обстоятельствах такие похищения квалифицируют только по ч. 3 ст. 139 или 140 УК Латвийской ССР, другие — дополнительно еще по ч. 2 этих статей.

Недостаточно полно выясняются причины и условия, способствующие совершению похищений личного имущества, особенно обстоятельства совершения преступлений в состоянии опьянения и с целью изыскания средств на приобретение спиртных напитков, обстоятельства сбыта похищенного, а также обстоятельства совершения преступлений несовершеннолетними.

Имеются недостатки и в практике назначения наказания за эти преступления, выражающиеся в нарушении законодательства об индивидуализации наказания.

Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость точного и неуклонного соблюдения законодательства и разъяснений Пленума Верховного Суда Латвийской ССР, содержащихся в постановлении от 29 сентября 1980 года «О практике судов Латвийской ССР по делам о посягательствах на личную собственность граждан, совершенных путем кражи, грабежа, разбоя и мошенничества», имея в виду, что распространенность этих преступлений и вред, причиняемый правам и интересам граждан и обществу, настоятельно требуют активной и последовательной борьбы с ними.

2. При рассмотрении этой категории дел суды, руководствуясь ст. 19 и 48 УПК Латвийской ССР, должны принимать все предусмотренные законом меры для всестороннего, полного и объективного исследования всех обстоятельств дела, выявлять всех участников преступления, обстоятельства сбыта похищенного, причины и условия совершения преступлений. Особое внимание следует обращать на эти обстоятельства по делам о совершении

преступлений лицами, злоупотребляющими спиртными напитками и совершающими преступления для приобретения спиртных напитков, ранее судимыми, на обстоятельства совершения преступлений несовершеннолетними.

3. В связи с изменениями законодательства и во исполнение п. 14 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 2, разъясняющего понятия «проникновение» и «жилище» применительно к статьям 139, 140 и 141 УК Латвийской ССР, внести следующие изменения и дополнения в постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 29 сентября 1980 года № 6 «О практике судов Латвийской ССР по делам о посягательствах на личную собственность граждан, совершенных путем кражи, грабежа, разбоя и мошенничества».

3.1. Дополнить п. 2 подпунктами 2.3 и 2.3.1 следующего содержания:

2.3. При уяснении содержания терминов «проникновение», «жилище» применительно к ст. 139, 140, 141 УК Латвийской ССР суды должны руководствоваться разъяснениями, содержащимися в п. 14 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 2; имея в виду, что:

«Проникновение» — это тайное или открытое вторжение в жилище с целью совершения кражи, грабежа или разбоя. Оно может совершаться как с преодолением препятствий или сопротивления людей, так и без этого. «Проникновение» может быть осуществлено с помощью приспособлений, когда виновный извлекает похищаемые предметы без входа в жилище.

«Жилище» — это предназначенное для постоянного или временного проживания людей помещение, в котором находится имеющееся у них имущество или часть его. Сюда относятся также составные части единого помещения, в которых люди временно могут не находиться или непосредственно не проживать. В понятие «жилище» не могут включаться не используемые для проживания людей надворные постройки, погреба, амбары, гаражи и другие помещения, обособленные от жилых построек.

2.3.1. Решая вопрос о проникновении в жилище, суды должны иметь в виду, что проникновение может иметь место как в закрытое, так и в незакрытое помещение, оно может быть осуществлено и без входа внутрь жилища с помощью различных приспособлений (крюков, магнитов и т. п.).

Поскольку «проникновение» обязательно предполагает цель совершения кражи, грабежа или разбоя, суды обязаны установить с какой целью виновный оказался в квартире (жилище) и когда у него возник умысел на завладение имуществом, имея в виду, что в случаях, когда лицо оказалось в жилище с иными намерениями и лишь затем под влиянием каких-либо факторов решило завладеть чужим имуществом, его действия не могут рассматриваться как сопряженные с проникновением.

Жилищем могут быть признаны кроме квартир и индивидуальных жилых домов также дачные и садовые домики, комнаты

в общежитиях и гостиницах и т. п., а также тесно примыкающие к жилому помещению его части (лоджии, балконы, в индивидуальных домах — подпол, чердак, кухня, кладовая, летняя часть дома и т. п.). При этом похищение личного имущества граждан из помещения, которое является жилищем, должно охватываться умыслом виновного».

3.2. Внести изменения в п. 3 и изложить его в следующей редакции:

«Вопрос о наличии в действиях виновного, совершившего кражу или грабеж личного имущества граждан, такого квалифицирующего признака, как причинение значительного ущерба потерпевшему, должен решаться в зависимости от конкретных обстоятельств дела, с учетом стоимости и количества похищенного имущества, материального положения потерпевшего и других данных. Решение этого вопроса должно быть мотивировано, а в случаях, когда его размер в денежном выражении не превышает 200 рублей, в приговоре, кроме того, должно быть указано, в чем конкретно выразилась значительность ущерба для потерпевшего».

3.3. П. 16 постановления дополнить подпунктом 16.1 следующего содержания:

«1.6.1. Если похищение личного имущества граждан совершено с проникновением в жилище по предварительному сговору группой лиц либо повторно, либо причинило значительный ущерб потерпевшему, действия виновного надлежит квалифицировать лишь по ч. 3 ст. 139 или 140 УК Латвийской ССР. При этом в приговоре должны быть указаны все квалифицирующие признаки.

Если похищение совершено в крупных размерах, действия виновного, независимо от того, совершено такое похищение за один раз или же крупный размер образовался вследствие совершения нескольких похищений, надлежит квалифицировать только по ч. 4 ст. 139 или ч. 4 ст. 140 УК Латвийской ССР, с указанием в приговоре всех установленных квалифицирующих признаков.

Действия лица, совершившего несколько похищений личного имущества, часть из которых совершена с проникновением в жилище, надлежит квалифицировать по ч. 3 ст. 139 или ч. 3 ст. 140 УК Латвийской ССР лишь в части похищений, совершенных с проникновением в жилище».

3.4. П. 31 постановления дополнить подпунктом 31.1 следующего содержания:

«31.1. В случаях, когда посягательства на личную собственность граждан совершаются на почве пьянства и с целью изыскания средств на приобретение спиртных напитков, судам необходимо принимать меры не только к выяснению обстоятельств злоупотребления виновным спиртными напитками и нуждаемости в лечении от алкоголизма, но и к выяснению обстоятельств сбыта похищенного и в зависимости от этого ставить вопрос о привлечении лиц, приобретающих такое имущество, к уголовной или другим видам ответственности».

ХОЗЯЙСТВЕННЫЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ

43. О ПРАКТИКЕ СУДОВ ЛАТВИЙСКОЙ ССР ПО ПРИМЕНЕНИЮ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ОБ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА СПЕКУЛЯЦИЮ

(Постановление Пленума от 27 сентября 1982 года № 5 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 24 декабря 1984 года № 6 и от 27 июня 1988 года № 5)

Заслушав сообщения председателей народных судов города Юрмалы Х. А. Микса и Московского района города Риги Р. А. Рупенейта и доклад члена Верховного Суда Латвийской ССР Г. Н. Кузнецова о практике судов республики по применению законодательства об ответственности за спекуляцию, Пленум отмечает, что дела этой категории судами в основном рассматриваются правильно.

Вместе с тем при рассмотрении этих дел суды иногда допускают ошибки и недостатки, снижающие эффективность борьбы с такого рода преступлениями.

Имеют место случаи, когда суды оставляют без должного внимания факты, свидетельствующие о том, что не все лица, причастные к спекуляции, привлекаются к ответственности; виновные в спекуляции лица не всегда, когда к тому есть основания, привлекаются к ответственности за совершение иных преступлений, связанных со спекуляцией; в судебной практике нет полного единства в оценке обстоятельств, отграничивающих мелкую спекуляцию от уголовно наказуемой спекуляции, а также обстоятельств, определяющих совершение спекуляции в крупных размерах; немало случаев, когда содеянное в спекуляции содержит несколько квалифицирующих признаков, предусмотренных ч. 2 ст. 149 УК Латвийской ССР, однако не все они вменяются в вину лицу, привлеченному к ответственности по указанной статье; в отдельных случаях не конфискуются предметы спекуляции и не обращаются в доход государства деньги и иные ценности, добытые преступным путем.

(В редакции постановления Пленума от 24 декабря 1984 года № 6.)

Не всегда судами с необходимой последовательностью выполняются требования законодательства об индивидуализации наказания, допускаются случаи назначения неоправданно мягких мер наказания; недооценивается воспитательное и предупредительное воздействие дополнительного наказания, предусмотренного ч. 2 ст. 149 УК Латвийской ССР.

Суды не всегда предъявляют должные требования к качеству проведения предварительного следствия и дознания по делам данной категории вообще и по выяснению обстоятельств, способствовавших совершению преступления, в частности иногда не принимают надлежащих мер к восполнению пробелов, допущенных органами следствия и дознания; имеют место случаи, когда указанные обстоятельства по делу установлены, однако суды не принимают предусмотренные законом меры по их устранению.

При рассмотрении дел данной категории суды слабо используют предупредительное и воспитательное воздействие судебных процессов, особенно выездных судебных заседаний.

В целях усиления борьбы со спекуляцией, улучшения качества рассмотрения судами дел данной категории и устранения отмеченных недостатков в судебной практике Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость точного и неуклонного соблюдения законодательства, направленного на борьбу со спекуляцией, и разъяснений Пленума Верховного Суда СССР, содержащихся в постановлении от 13 декабря 1974 года «О судебной практике по делам о спекуляции»¹ и в постановлении от 27 ноября 1981 года «О практике применения судами законодательства об ответственности за спекуляцию и ходе выполнения постановления Пленума Верховного Суда СССР от 13 декабря 1974 года № 11 «О судебной практике по делам о спекуляции», имея в виду, что этими преступлениями причиняется вред как интересам государства, так и интересам граждан.

2. При рассмотрении дел этой категории суды, руководствуясь ст. 19 УПК Латвийской ССР, должны принимать все предусмотренные законом меры для всестороннего, полного и объективного исследования обстоятельств дела, обращая особое внимание на выявление всех участников преступления и источников приобретения предметов спекуляции, острее реагировать на недостатки и ошибки, допускаемые органами предварительного следствия и дознания.

3. Суды обязаны неуклонно руководствоваться п. 10 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 13 декабря 1974 года «О судебной практике по делам о спекуляции», разъясняющим, что решение вопроса о наличии в действиях виновного признаков спекуляции в крупных размерах зависит от конкретных обстоятельств дела с учетом размера фактически полученной или предполагаемой наживы, количества скупленных и перепродаваемых товаров, а также их стоимости.

Признать правильной практику судов республики, выражающуюся в том, что спекуляция в крупных размерах признается в случаях, когда размер полученной или предполагаемой наживы превышает, как правило, 200 рублей, а спекуляция в мелких размерах — когда размер извлеченной или предполагаемой наживы не превышает, как правило, 30 рублей.

При этом недопустимо исключение из суммы наживы расходов виновного (оплата проезда, жилья и т. п.), связанных с приобретением и сбытом предметов спекуляции.

(Пункт 4 признан утратившим силу постановлением Пленума от 24 декабря 1984 года № 6.)

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 13 декабря 1974 года № 11 «О судебной практике по делам о спекуляции» изменено постановлениями Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 7 и от 21 июня 1985 года № 12.

5. Если в действиях виновного содержится несколько квалифицирующих признаков, предусмотренных ч. 2 ст. 149 УК Латвийской ССР, все они должны быть вменены в вину подсудимому и об этом указано в приговоре суда.

6. При наличии в действиях виновного иных преступлений, связанных со спекуляцией, суды, при наличии к тому оснований, обязаны принимать меры к привлечению к ответственности таких лиц за все совершенные преступления.

При этом следует иметь в виду, что в соответствии с разъяснением, содержащимся в п. 10 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 14 марта 1975 года «О судебной практике по делам об обмане покупателей и заказчиков», скупка и перепродажа с целью наживы спиртных напитков или иных продуктов по ценам, превышающим установленные прејскурантом предприятий общественного питания, влечет за собой ответственность не за обман покупателей, а за спекуляцию.

7. Суды должны иметь в виду, что в случаях, когда спекуляция алкогольными напитками связана с содержанием притона употребления алкогольных напитков, действия виновного следует квалифицировать по совокупности совершенных преступлений — по ст. 149 и ч. 2 ст. 208 УК Латвийской ССР.

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

8. Судам необходимо иметь в виду, что умышленное содействие другому лицу в скупке или перепродаже товаров или иных предметов в целях наживы, в частности обеспечение транспортом или иное содействие, надлежит квалифицировать как соучастие в спекуляции по ст. 17 и 149 УК Латвийской ССР.

9. Суды должны неукоснительно применять предусмотренные законом строгие меры наказания к организаторам и другим активным участникам преступления, а также к лицам, совершившим спекуляцию при отягчающих обстоятельствах и ведущим паразитический образ жизни.

В то же время следует использовать предоставленные законом возможности для назначения наказания, не связанного с лишением свободы, в отношении виновных, личность которых и обстоятельства, смягчающие ответственность, дают основание полагать, что исправление может быть достигнуто без изоляции от общества.

10. Судам следует шире использовать воспитательное и предупредительное воздействие дополнительного наказания.

При назначении наказания по ч. 1 ст. 149 УК Латвийской ССР, предусматривающей возможность применения конфискации имущества, суды в соответствии с п. 11 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 13 декабря 1974 года «О судебной практике по делам о спекуляции» должны обсуждать вопрос о применении или неприменении к виновным этой дополнительной меры наказания и в соответствии с п. 4 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 29 августа 1980 года «О практике

применения судами дополнительных наказаний»¹ указывать в приговоре мотивы принятого решения.

При этом необходимо соблюдать разъяснение, содержащееся в п. 3 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 29 августа 1980 года «О практике применения судами дополнительных наказаний», о том, что назначение основного наказания ниже низшего предела, предусмотренного законом за данное преступление, либо переход к другому более мягкому виду основного наказания не исключает возможности назначения виновному дополнительного наказания.

(В редакции постановления Пленума от 24 декабря 1984 года № 6.)

11. Суды должны по каждому делу строго соблюдать разъяснения Пленума Верховного Суда СССР, содержащиеся в п. 12 постановления от 13 декабря 1974 года «О судебной практике по делам о спекуляции», о том, что на основании ст. 66 УПК Латвийской ССР принадлежащие виновным предметы спекуляции подлежат конфискации, а деньги или иные ценности, добытые преступным путем, — обращению в доход государства.

Если деньги или иные ценности, нажитые в результате спекуляции, не обнаружены, неосновательное обогащение взыскивается в доход государства.

12. Судам следует добиваться по делам данной категории полного и всестороннего выяснения причин и условий, способствующих совершению преступлений, и принимать меры к их устранению на основании и в порядке, предусмотренном ст. 317 УПК Латвийской ССР.

С целью повышения предупредительного и воспитательного воздействия судебных процессов по делам о спекуляции шире практиковать проведение выездных судебных заседаний с участием представителей общественности.

13. Судебной коллегии по уголовным делам Верховного Суда Латвийской ССР усилить надзор за правильным и единообразным применением закона и руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР при рассмотрении судами дел о спекуляции.

44. О ПРАКТИКЕ СУДОВ ЛАТВИЙСКОЙ ССР ПО ПРИМЕНЕНИЮ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ОБ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ОБМАН ПОКУПАТЕЛЕЙ И ЗАКАЗЧИКОВ

(Постановление Пленума от 28 июня 1982 года № 3)

Заслушав сообщение председателя народного суда Ленинградского района города Риги В. А. Вамжи и доклад члена Верховного Суда Латвийской ССР Г. Н. Кузнецова о практике судов

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 29 августа 1980 года № 6 «О практике применения судами дополнительных наказаний» изменено постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 7.

республики по применению законодательства об ответственности за обман покупателей и заказчиков, Пленум отмечает, что дела этой категории судами в основном рассматриваются правильно.

Вместе с тем при рассмотрении таких дел суды иногда допускают ошибки, снижающие эффективность борьбы с указанными злоупотреблениями на предприятиях торговли, общественного питания, бытового обслуживания населения и коммунального хозяйства.

Суды нередко оставляют без должного внимания факты, свидетельствующие о том, что не все лица, причастные к обману покупателей или заказчиков, привлечены к ответственности; обвиняемому в обмане покупателей или заказчиков не всегда вменяется в вину совершение иных преступлений, связанных с обманом; в ряде случаев в должной мере не выясняются обстоятельства, имеющие существенное значение для ограничения оконченного состава обмана покупателей или заказчиков от покушения на такое преступление в крупном размере; в судебной практике нет полного единства в оценке обстоятельств, определяющих совершение обмана покупателей или заказчиков в крупном размере; немало случаев, когда содеянное в обмане покупателей или заказчиков содержит несколько квалифицирующих признаков, предусмотренных ч. 2 ст. 150 УК Латвийской ССР, но не все такие обстоятельства вменяются в вину лицу, привлеченному к ответственности по указанной статье.

Не всегда судами с необходимой последовательностью выполняются требования законодательства об индивидуализации наказания; допускаются случаи назначения неоправданно мягких мер наказания; недооценивается воспитательное и предупредительное воздействие дополнительных наказаний.

Судами не всегда решается вопрос о взыскании в пользу потерпевших, а когда потерпевшие не установлены — в пользу государства неосновательно приобретенного в результате обмана покупателей или заказчиков; суды не всегда предъявляют должные требования к качеству проведения следствия по делам данной категории вообще и по выяснению обстоятельств, способствовавших совершению преступления, в частности и зачастую не принимают надлежащих мер к выполнению пробелов, допущенных органами следствия; наряду с этим имеются случаи, когда указанные обстоятельства по делу установлены, однако суд не принимает предусмотренные законом меры по их устранению. Суды слабо используют предупредительное и воспитательное воздействие судебных процессов, особенно выездных судебных заседаний.

В целях усиления борьбы с обманом покупателей и заказчиков, улучшения качества рассмотрения судами дел данной категории и устранения отмеченных недостатков в судебной практике Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость точного и неуклонного соблюдения законодательства, направленного на борьбу с обманом покупателей и заказчиков, и указаний Пленума Верховного Суда СССР, содержащихся в постановлении от 14 марта

1975 года «О судебной практике по делам об обмане покупателей и заказчиков», имея в виду, что этими преступлениями нарушаются интересы советской торговли, предприятий общественного питания, бытового обслуживания и коммунального хозяйства и интересы граждан.

2. При рассмотрении дел этой категории суды, строго руководствуясь ст. 19 УПК Латвийской ССР, должны принимать все предусмотренные законом меры для всестороннего, полного и объективного исследования обстоятельств дела, обращая особое внимание на выявление всех участников преступления, имея в виду, что соучастниками обмана покупателей и заказчиков могут быть как работники предприятий торговли, общественного питания, бытового обслуживания и коммунального хозяйства, не выполняющие непосредственные функции по обслуживанию покупателей и заказчиков, так и частные лица.

3. Решая вопрос о квалификации действий должностных лиц, совершивших обман покупателей и заказчиков с целью сокрытия недостачи материальных ценностей или денежных средств, образовавшейся в результате хищения, злоупотребления либо халатности, суды должны учесть, что в соответствии с руководящим разъяснением Пленума Верховного Суда СССР, содержащимся в п. 9 названного постановления, такие действия следует квалифицировать по ст. 150 УК Латвийской ССР, а также в зависимости от обстоятельств дела по ст. 88, 162, 163 УК Латвийской ССР.

При наличии в действиях таких лиц служебного подлога с целью обмана покупателей и заказчиков их действия, кроме того, следует квалифицировать и по ст. 166 УК Латвийской ССР.

4. Суды обязаны неуклонно руководствоваться п. 8 упомянутого постановления Пленума Верховного Суда СССР, разъясняющим, что решение вопроса о наличии в действиях виновного признаков обмана покупателей или заказчиков в крупном размере зависит от конкретных обстоятельств дела с учетом общей суммы, на которую обман совершен.

При этом необходимо иметь в виду, что в случаях установления в действиях виновного умысла на обман в крупном размере, но если такой умысел не осуществлен в полном объеме по независящим от него причинам, преступление должно квалифицироваться по ч. 2 ст. 15 и ч. 2 ст. 150 УК Латвийской ССР как покушение на совершение обмана в крупном размере.

Если в действиях виновного содержится несколько квалифицирующих признаков, предусмотренных ч. 2 ст. 150 УК Латвийской ССР, все они должны быть вменены в вину подсудимому и это должно быть указано в приговоре суда.

5. Суды должны неукоснительно применять предусмотренные законом строгие меры наказания к организаторам и другим активным участникам преступления, а также к лицам, совершившим обман при отягчающих обстоятельствах.

В то же время следует использовать предоставленные законом возможности для назначения наказания, не связанного с лишением свободы в отношении виновных, личность которых и

обстоятельства, смягчающие ответственность, дают основание полагать, что исправление их может быть достигнуто без изоляции от общества.

6. Судам следует шире использовать воспитательное и предупредительное воздействие дополнительных наказаний, в частности лишение права занимать определенную должность или заниматься определенной деятельностью.

При этом следует иметь в виду, что при осуждении виновного по ч. 2 ст. 150 УК Латвийской ССР назначение дополнительного наказания в виде лишения права занимать определенные должности является обязательным и неназначение его может иметь место лишь при наличии оснований, предусмотренных ст. 41 УК Латвийской ССР, с обязательным указанием в приговоре мотивов такого смягчения наказания и со ссылкой на указанную статью УК.

Суды в связи с этим должны строго соблюдать разъяснение Пленума Верховного Суда СССР, содержащееся в ч. 2 п. 3 постановления от 29 августа 1980 года «О практике назначения судами дополнительных наказаний»¹, о том, что назначение основного наказания ниже низшего предела, предусмотренного законом за данное преступление, либо переход к другому более мягкому виду основного наказания не исключает возможности назначения виновному дополнительного наказания.

В случаях, когда суд признает невозможным сохранение права занимать определенную должность или заниматься определенной деятельностью за лицом, признанным виновным в совершении преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 150 УК Латвийской ССР, есть законное основание назначить такому лицу в соответствии со ст. 27 УК Латвийской ССР дополнительное наказание в виде лишения права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью. При этом необходимо в приговоре сослаться на ст. 27 УК Латвийской ССР.

При назначении дополнительного наказания в виде конфискации имущества по ч. 2 ст. 150 УК Латвийской ССР, предусматривающей возможность применения или неприменения конфискации имущества, суды в соответствии с п. 4 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 29 августа 1980 года «О практике применения судами дополнительных наказаний» обязаны обсуждать вопрос о назначении указанного дополнительного наказания и указывать в приговоре мотивы принятого решения.

7. Суды обязаны по каждому делу решать вопрос о взыскании с виновных денежных сумм, неосновательно приобретенных в результате обмана покупателей или заказчиков, в пользу потерпевших, а в случаях, когда потерпевшие не установлены, — в доход государства.

8. Настойчиво добиваться по рассматриваемым судами делам данной категории полного, всестороннего выяснения обстоятельств, способствовавших совершению преступлений, и к их устранению

---

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 29 августа 1980 года № 6 «О практике назначения судами дополнительных наказаний» изменено постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 7.

принимать меры на основании и в порядке, предусмотренном ст. 317 УПК Латвийской ССР.

С целью повышения предупредительного и воспитательного воздействия судебных процессов по делам об обмане покупателей и заказчиков чаще проводить выездные судебные заседания с участием представителей общественности.

Шире практиковать направление копий приговоров по месту работы осужденных для обсуждения их в трудовых коллективах, полнее использовать печать, радио и телевидение для освещения судебных процессов.

9. Судебной коллегии по уголовным делам Верховного Суда Латвийской ССР усилить надзор за правильным и единообразным применением закона при рассмотрении судами дел об обмане покупателей и заказчиков.

10. Признать утратившим силу постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 18 сентября 1968 года № 4 «О судебной практике по делам об обмеривании, обвешивании, превышении установленных розничных цен, обчете или ином обмане покупателей в торговых предприятиях и предприятиях общественного питания Латвийской ССР».

45. О СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ ПО ПРИМЕНЕНИЮ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ОБ ОХРАНЕ ПРИРОДЫ ПО УГОЛОВНЫМ ДЕЛАМ

(Постановление Пленума от 5 апреля 1976 года № 3 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 28 марта 1983 года № 3 и от 27 июня 1988 года № 5)

Обсудив результаты обобщения судебной практики по делам о незаконном занятии рыбным промыслом, незаконной охоте, незаконной порубке леса и о загрязнении водоемов, Пленум отмечает, что уголовные дела данной категории судами республики разрешаются в основном правильно.

Вместе с тем в работе судов по применению законодательства об охране природы имеются недостатки.

Суды не всегда полностью выясняют существенные по делу обстоятельства, иногда не указывают в приговоре, какие конкретно правила охраны природы нарушены.

Имеются отдельные ошибки при квалификации содеянного и определении размера ущерба, причиненного незаконной охотой и незаконной порубкой леса.

В ряде случаев суды в должной мере не оценивают степень общественной опасности содеянного, характер и размер причиненного ущерба, в связи с чем и назначают неоправданно мягкие меры наказания.

Не всегда суды конфискуют плавучие средства, использованные как орудия преступления при незаконной рыбной ловле или незаконной охоте.

Недостаточно используется воспитательное и предупредительное значение судебных процессов. Рассмотрение дел в выездных заседаниях практикуется крайне редко. Судами мало выносятся частные определения по предупреждению и устранению условий, способствовавших совершению преступлений в области охраны природы.

В целях единообразного и правильного применения судами законодательства об охране природы Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Указать судам на необходимость усиления борьбы с нарушениями законодательства об охране природы.

Суды должны полно и всесторонне исследовать все обстоятельства дела и правильно применять нормы законодательства, регулирующие охрану природы.

Не допускать применения неоправданно мягких мер наказания к лицам, грубо нарушающим правила охраны природы, если в результате этого причинен значительный ущерб охотничьему, рыбному или лесному хозяйству.

2. Обратить внимание судов на то, что по смыслу пункта 9 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 7 июля 1983 года № 4 «О практике применения судами законодательства об охране природы» по ч. 1 ст. 159 УК Латвийской ССР следует квалифицировать действия лиц, которые для производства рыбного, звериного и других водных добывающих промыслов используют промысловые орудия лова (сети, неводы, электроловные установки и др.) без надлежащего на то разрешения или незаконные промысловые орудия, способы и приемы (взрывчатые, отравляющие вещества, электроток и др.). Состав преступления имеется и в действиях лиц, которые хотя и имели разрешение на промысловую добычу рыбы, водных животных или на занятие другими водными добывающими промыслами, но производили их в запрещенное время либо в запрещенных местах.

Преступление, предусмотренное ч. 1 ст. 159 УК Латвийской ССР, следует считать оконченным с момента начала незаконного промысла, независимо от того, были ли фактически добыты рыба или водные животные.

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

3. Действия лиц, виновных в повторном уголовно наказуемом занятии рыбным промыслом, должны быть квалифицированы по ч. 2 ст. 159 УК Латвийской ССР, независимо от того, были ли они осуждены за ранее совершенное уголовно наказуемое деяние.

При этом следует учесть, что уголовно наказуемое занятие рыбным промыслом не может квалифицироваться как повторное, если с виновного судимость за ранее совершенное преступление снята или погашена в установленном законом порядке, а также если к моменту совершения нового преступления истекли сроки давности привлечения к уголовной ответственности за ранее совершенное преступление.

4. Решая вопрос о том, причинен ли значительный или крупный ущерб незаконным рыбным промыслом, следует учитывать стоимость и количество выловленной, уничтоженной или поврежденной рыбы, а также другой вред, причиненный рыбным запасам (гибель мальков, уничтожение мест нереста и др.).

Вопрос о том, является ли значительным ущерб, причиненный незаконной охотой, суды должны решать не только исходя из стоимости и количества добытых диких животных и птиц, но и учитывая значимость данной породы животного для охотничьего хозяйства.

Вопрос о том, причинен ли в результате незаконной порубки леса ущерб в крупных размерах, судам необходимо решать с учетом стоимости и количества срубленных деревьев, а также ценности их породы.

5. Определяя размер ущерба, причиненного незаконным рыбным промыслом, судам следует руководствоваться таксами, установленными постановлением Совета Министров Латвийской ССР от 3 сентября 1979 года № 460 (в редакции постановления Совета Министров Латвийской ССР от 27 октября 1987 года № 342).

В тех случаях, когда незаконно выловленная или уничтоженная рыба не относится к ценным породам, ущерб определяется по розничным ценам согласно соответствующим прейскурантам.

Размер ущерба, причиненного незаконной охотой, исчисляется согласно п. 88 Положения об охоте и ведении охотничьего хозяйства на территории Латвийской ССР, утвержденного постановлением Совета Министров Латвийской ССР от 29 декабря 1984 года № 757.

Размер ущерба, причиненного незаконной порубкой леса, определяется по таксам, установленным постановлением Совета Министров Латвийской ССР от 15 июня 1982 года № 336.

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

6. Разъяснить судам, что уголовная ответственность по ч. 1 ст. 160 и ч. 3 ст. 159 УК Латвийской ССР (за исключением причинения значительного ущерба) наступает при условии, если до повторного правонарушения не истек годичный срок после окончания исполнения административного взыскания за первое правонарушение.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1983 года № 3.)

Материалы о первом правонарушении должны быть приобщены к уголовному делу и судом исследованы.

В случае, когда в судебном заседании не представляется возможным выяснить возникшее по делу сомнение в отношении первого правонарушения, суд выносит определение о направлении дела на дополнительное дознание или предварительное следствие.

7. Преступления, предусмотренные ч. 1 ст. 160 и ч. 3 ст. 159 УК Латвийской ССР (за исключением причинения значительного ущерба), следует считать оконченным с того момента, когда

нарушитель приступил к незаконной рыбной ловле или охоте, независимо от того, была ли добыта рыба, птица или дикое животное.

8. Если незаконным рыбным промыслом, незаконной охотой или порубкой леса занимается должностное лицо, обязанное по роду своей деятельности осуществлять борьбу с незаконным занятием этими промыслами, то при наличии признаков должностного злоупотребления оно подлежит ответственности по совокупности преступлений, предусмотренных в ст. 162 и 159, 160 или 161 УК Латвийской ССР.

Если должностное злоупотребление не связано с непосредственным участием должностного лица в незаконной рыбной ловле, охоте или порубке леса, то такие его действия следует квалифицировать только по ст. 162 УК Латвийской ССР.

Если должностным лицом не нарушены обязанности по службе при совершении незаконной рыбной ловли, охоты или порубки леса, то содеянное надлежит квалифицировать только по ст. 159, 160 или 161 УК Латвийской ССР.

9. Разъяснить судам, что по смыслу ст. 225 УК Латвийской ССР ответственность наступает также при загрязнении водоемов нефтепродуктами, минеральными удобрениями, химикатами и др., если наступили или могли наступить указанные в этой статье последствия.

10. Обратит внимание судов на то, что в случаях использования или реализации продукции, добытой незаконной рыбной ловлей, охотой или порубкой леса, помимо возложения на виновных обязанности возместить причиненный ущерб следует согласно ст. 496 ГК Латвийской ССР взыскать с них и стоимость этой продукции как неосновательно приобретенной.

В случаях, когда ущерб природным богатствам причинен совместными незаконными действиями (бездействием) нескольких лиц, виновные согласно ст. 476 ГК Латвийской ССР несут солидарную ответственность за возмещение причиненного ущерба.

11. Исходя из требований п. 1 ст. 66 УПК Латвийской ССР, суды обязаны конфисковать у осужденных в качестве орудий преступления плавучие и другие транспортные средства, принадлежащие им по праву личной собственности и непосредственно использованные ими в незаконной рыбной ловле или охоте.

12. В целях усиления воспитательной роли судебных процессов и привлечения внимания широкой общественности к борьбе с нарушениями законодательства об охране природы суды должны чаще практиковать рассмотрение дел данной категории в выездных заседаниях по месту работы или жительства подсудимого.

13. При рассмотрении уголовных дел о нарушении законодательства об охране природы суды должны на основе тщательного исследования обстоятельств дела выяснять причины и условия, способствовавшие совершению преступлений, и путем вынесения частных определений ставить перед соответствующими органами вопрос об устранении выявленных недостатков.

14. В связи с принятием настоящего постановления признать утратившим силу постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 6 мая 1967 года № 1 «О судебной практике по делам о незаконной охоте, незаконном занятии рыбным промыслом и незаконной порубке леса».

ДОЛЖНОСТНЫЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ

46. О СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ ПО ДЕЛАМ О ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИИ ВЛАСТЬЮ ИЛИ СЛУЖЕБНЫМ ПОЛОЖЕНИЕМ И ХАЛАТНОСТИ

(Постановление Пленума от 5 июля 1976 года № 5)

Обсудив материалы обобщения судебной практики по делам о злоупотреблении властью или служебным положением и халатности, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что суды республики в основном правильно разрешают эти дела и назначают виновным меры наказания с учетом требований ст. 35 УК Латвийской ССР.

Однако в деятельности судов имеются и недостатки.

Допускаются ошибки при разграничении состава злоупотребления служебным положением и хищения государственного или общественного имущества, совершенного путем злоупотребления.

Отдельные ошибки связаны с неправильным пониманием указания закона на необходимость установления общественно опасных последствий — существенного вреда государственным или общественным интересам либо охраняемым законом правам и интересам граждан (ч. 1 ст. 162, ст. 163 УК Латвийской ССР) и наступления тяжких последствий (ч. 2 ст. 162 УК Латвийской ССР). Понятие существенного вреда или тяжких последствий нередко связывается лишь с наличием материального ущерба и его размером, хотя этот вред может быть и нематериальным. Суды не мотивируют в приговорах, почему вред признается существенным или последствия тяжкими. В отдельных случаях суды без достаточных оснований усматривают наличие состава должностного преступления, где имеется лишь служебный проступок.

Недостаточно полно выясняются обстоятельства, подтверждающие наличие корыстной или иной личной заинтересованности виновного, совершившего злоупотребление служебным положением, хотя эти признаки субъективной стороны являются обязательными для состава преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 162 УК Латвийской ССР.

В судебной практике встречаются случаи, когда должностное лицо, злоупотребляя служебным положением, скрывает недостачу, образовавшуюся в результате халатности или по другим причинам. Некоторые суды ошибочно полагают, что в таких случаях размер образовавшейся недостачи не может служить квалифицирующим

признаком злоупотребления виновного, выразившегося в сокрытии недостачи, тогда как в действительности факты ее сокрытия непосредственно способствовали увеличению недостачи и воспрепятствовали своевременному ее раскрытию.

По делам о халатности суды основное внимание уделяют установлению размера причиненного материального ущерба, вопрос же о том, почему размер этого ущерба признается существенным вредом, с достаточной полнотой не исследуется, как не исследованными остаются и конкретные факты халатности — невыполнение обязанностей, небрежное, недобросовестное или бюрократическое их выполнение, а также причинная связь между фактами халатности и вредными последствиями.

В отдельных случаях суды расширительно толкуют понятие должностного лица, недостаточно полно исследуют характер выполняемых работником функций и обязанностей, а в приговорах не приводят мотивы признания лица субъектом должностного преступления. Субъектами должностных преступлений признаются иногда лица, выполняющие профессиональные функции, не связанные с организационно-распорядительными или административно-хозяйственными обязанностями.

Допускаются ошибки при разрешении гражданских исков; в отдельных случаях гражданские иски остаются без рассмотрения.

Недостаточно внимания уделяется выяснению условий, способствующих совершению преступлений, не выносятся частные определения по делам, где для этого имеются основания.

В целях устранения отмеченных недостатков Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратит внимание судов на то, что важнейшей их задачей по делам этой категории является своевременное рассмотрение, полное, всестороннее и объективное исследование всех обстоятельств дела, правильное применение норм материального и процессуального законодательства, назначение виновным мер уголовного наказания в соответствии с требованиями ст. 35 УК Латвийской ССР.

2. Разъяснить судам, что при разграничении злоупотребления служебным положением и хищения, совершенного путем злоупотребления, суды должны руководствоваться указанием Пленума Верховного Суда СССР по этому вопросу, содержащимся в п. 3 постановления от 11 июля 1972 года № 4 «О судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества»¹, имея в виду, что в отличие от хищения злоупотребление служебным положением, хотя оно и совершено по корыстным мотивам и причинило материальный ущерб, не связано с безвозмездным обращением социалистического имущества в свою соб-

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 11 июля 1972 года № 4 «О судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества» изменено постановлениями Пленума Верховного Суда СССР от 21 сентября 1977 года № 13, от 27 ноября 1984 года № 6 и от 26 апреля 1984 года № 7.

ственность или собственность других лиц. Таким злоупотреблением может быть, например, сокрытие путем запутывания учета недостачи, временное пользование имуществом без намерения обратить его в личную собственность или в собственность других лиц и т. д.

3. Вопрос о том, причинен ли преступлением существенный вред или наступили тяжкие последствия, суды должны решать, исходя из конкретных обстоятельств дела, важности нарушенных государственных или общественных интересов либо охраняемых законом прав и интересов граждан, размера причиненного материального ущерба и т. п. При этом суды должны иметь в виду, что существенный вред или тяжкие последствия могут выражаться в причинении имущественного ущерба или же представлять собой вред нематериального характера.

При решении этого вопроса суды должны исходить из того, что существенный вред может выражаться в значительном материальном ущербе, в том числе в ущербе, причиненном личной собственности граждан, в нарушении нормальной работы учреждения, предприятия или организации в случае, когда вследствие злоупотребления служебным положением совершается другое преступление, в значительном ущемлении прав граждан и т. п. Тяжкие последствия при злоупотреблении служебным положением могут выражаться в большом размере материального ущерба, в серьезном нарушении работы учреждения, предприятия, организации, работы транспорта, в несчастных случаях с людьми, крушении, аварии и т. п.

4. По делам о должностных преступлениях должны быть исследованы и в приговоре приведены доказательства, подтверждающие, что вред, причиненный злоупотреблением служебным положением или халатностью, является существенным или последствия, вызванные злоупотреблением служебным положением, — тяжкими.

5. При квалификации действий виновного по ч. 1 ст. 162 УК Латвийской ССР суды должны установить, было ли совершено злоупотребление властью или служебным положением из корысти или иной личной заинтересованности, и в приговоре указать обстоятельства, подтверждающие этот мотив.

6. Злоупотребление должностным лицом служебным положением, вызвавшееся в сокрытии недостачи, образовавшейся из-за халатности или по другим причинам, может быть признано совершенным при отягчающих вину обстоятельствах и квалифицировано по ч. 2 ст. 162 УК Латвийской ССР в том случае, если будет установлено, что тяжкие последствия наступили именно в результате сокрытия недостачи.

7. По делам о халатности суды обязаны установить, в результате каких конкретных фактов халатности (невыполнение обязанностей, небрежное, недобросовестное или бюрократическое их выполнение) был причинен вред, и исследовать, находятся ли эти факты халатности в причинной связи с наступившими вредными последствиями.

8. Признавая лицо субъектом должностного преступления по признаку выполнения им организационно-распорядительных или административно-хозяйственных обязанностей, суды должны не ограничиваться ссылкой на эти обязанности, а исследовать и в приговоре указать, в чем конкретно эти обязанности заключались.

При решении этого вопроса суды должны иметь в виду, что организационно-распорядительные обязанности могут заключаться в общем руководстве, подборе и расстановке кадров, планировании работы, руководстве выполнением производственных заданий, осуществлении контроля и т. п. в учреждениях, организациях или на предприятиях, в их структурных подразделениях или на отдельных участках, а административно-хозяйственные обязанности могут заключаться в непосредственном распоряжении и управлении социалистической собственностью, руководстве трудом подчиненных работников и использованием средств производства, ответственном хранении материальных ценностей, реализации товаров и т. п. на предприятиях, в организациях и учреждениях или их структурных подразделениях.

9. Суды должны предъявлять более строгие требования к качеству предварительного следствия. Дела, по которым недостаточно полно расследованы обстоятельства, имеющие существенное значение для правильного решения дела о должностных преступлениях, в частности обстоятельства, относящиеся к субъекту преступления, мотивам, преступным последствиям и причинной связи, если эти пробелы предварительного следствия не могут быть восполнены в суде, необходимо возвращать на дополнительное расследование.

10. При осуждении лиц, виновных в злоупотреблении служебным положением и халатности, суды должны в соответствии со ст. 27 УК Латвийской ССР обсуждать вопрос о применении дополнительного наказания в виде лишения права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью.

11. Обязать суды принимать все предусмотренные законом меры к полному возмещению причиненного преступлением материального ущерба.

При назначении наказания лицу, в результате преступления которого причинен материальный ущерб, суды должны иметь в виду, что добровольное возмещение нанесенного ущерба является смягчающим ответственность обстоятельством, предусмотренным п. 1 ст. 36 УК Латвийской ССР.

12. При рассмотрении дел суды обязаны тщательно выяснять причины и условия, способствовавшие совершению должностных преступлений, о выявленных недостатках частным определением доводить до сведения соответствующих органов.

13. В связи с принятием настоящего постановления признать утратившим силу постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 21 июня 1971 года № 3 «О судебной практике по делам о злоупотреблении властью или служебным положением, превышении власти или служебных полномочий и халатности».

ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПРОТИВ ПОРЯДКА УПРАВЛЕНИЯ

47. О ПРАКТИКЕ СУДОВ ЛАТВИЙСКОЙ ССР ПО ДЕЛАМ О ЗЛОСТНОМ НАРУШЕНИИ ПРАВИЛ АДМИНИСТРАТИВНОГО НАДЗОРА

(Постановление Пленума от 22 февраля 1982 года № 2)

Заслушав сообщения председателей народных судов города Даугавпилса Г. А. Горьковой и города Юрмалы Х. А. Микс, а также доклад члена Верховного Суда Латвийской ССР А. М. Круминьша о практике судов по рассмотрению уголовных дел о преступлениях, предусмотренных ст. 193¹ УК Латвийской ССР, Пленум отмечает, что суды в целом рассматривают дела данной категории с учетом требований соответствующего законодательства, соблюдают руководящие разъяснения постановления Пленума Верховного Суда СССР от 5 июля 1974 года № 6 «О практике применения судами законодательства об ответственности за нарушение правил административного надзора»¹.

Вместе с тем в деятельности судов республики по рассмотрению дел о злостном нарушении правил административного надзора имеются недостатки и ошибки.

Исследуя обстоятельства нарушения правил административного надзора, суды не всегда проверяют законность и обоснованность его установления и продления.

Не предъявляя должных требований к органам внутренних дел, осуществляющим административный надзор и проводящим дознание, суды иногда принимают к рассмотрению и рассматривают по существу дела, по которым при установлении административного надзора или продлении его срока допущены нарушения закона. В некоторых уголовных делах в отношении лиц, за которыми установлен административный надзор в соответствии с п. «в» ст. 2 Положения об административном надзоре органов внутренних дел за лицами, освобожденными из мест лишения свободы, отсутствует письменное предупреждение органов внутренних дел о возможности установления административного надзора в случае продолжения ведения антиобщественного образа жизни; имеются отдельные факты, когда административный надзор в отношении лиц, указанных в пп. «б» и «в» ст. 2 Положения, устанавливается без санкции прокурора или санкционируется по истечении значительного времени после утверждения постановления начальником отдела внутренних дел; иногда постановление о продлении срока административного надзора выносится по истечении срока, на который надзор установлен; нередко постановление об установлении административного надзора оформляется небрежно.

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 5 июля 1974 года № 6 «О практике применения судами законодательства об ответственности за нарушение правил административного надзора» изменено постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 15 ноября 1984 года № 26.

Только в виде исключения в материалах дел данной категории имеются сведения о том, что наложенный штраф уплачен, а если нет, то по каким причинам отсутствуют также данные, подтверждающие, что производство по привлечению поднадзорного к административной ответственности проведено в полном соответствии с требованиями закона.

Суды не всегда требуют от органов дознания или следствия представления всех данных, необходимых для правильного разрешения дела, в частности достоверных сведений о прежних судимостях, а также полных данных, характеризующих личность поднадзорного.

Имеют место случаи, когда медицинское обследование по поводу хронического алкоголизма лица, привлеченного к уголовной ответственности, не проводится, хотя исходя из обстоятельств совершения преступления и личности виновного такое обследование было необходимо. Суды на такое упущение не всегда должным образом реагируют, вследствие чего вопрос о применении принудительных мер медицинского характера к такому лицу остается без разрешения.

Выявлены случаи привлечения лиц к уголовной ответственности по ст. 193¹ УК Латвийской ССР за такие действия, которые не предусмотрены ст. 3 и 15 Положения, а также нарушения правил и ограничений, которые хотя и предусмотрены этим Положением, но не указаны в постановлении об установлении административного надзора.

Общим недостатком, допускаемым как органами дознания, так и судами при расследовании и рассмотрении дел о злостном нарушении правил административного надзора, является недостаточно полное и всестороннее исследование обстоятельств дела. Как правило, фиксируются только формальные признаки нарушения правил административного надзора. В то же время недостаточно проверяются объяснения поднадзорного о причинах совершения нарушений, уклонения от общественно полезного труда, отсутствуют данные о мерах, принятых по трудоустройству поднадзорного, по пресечению злоупотребления им спиртными напитками. Вследствие этого иногда остается без надлежащего выяснения содержание состава преступления — совершение таких нарушений с целью уклонения от надзора. Зачастую поверхностно исследуется последнее нарушение правил надзора, образующее основание для привлечения лица к ответственности по ст. 193¹ УК Латвийской ССР.

Суды при рассмотрении дел данной категории не всегда с необходимой последовательностью выполняют требования закона об индивидуализации наказания.

В ряде случаев назначаются явно несправедливые по мягкости меры наказания лицам, проявляющим особую злостность при нарушении правил надзора, упорно не желающим встать на путь исправления.

Нередко неоправданно применяются кратковременные меры лишения свободы к лицам, которые заслужили более суровое

наказание, или наоборот — когда характеристика личности и обстоятельства, смягчающие ответственность, дают основание полагать, что исправление такого лица может быть достигнуто без изоляции его от общества.

При рассмотрении дел о преступлениях, предусмотренных ст. 193¹ УК Латвийской ССР, суды слабо реагируют на выявленные причины и условия, способствовавшие совершению преступления, а также на нарушения, допущенные при установлении надзора и производстве дознания или следствия. Частные определения по этим основаниям приняты всего лишь по нескольким делам. Явно недостаточно используется предупредительное и воспитательное воздействие судебных процессов.

В целях устранения отмеченных недостатков и повышения качества судебного разбирательства по делам данной категории, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Судам надлежит иметь в виду, что административный надзор является действенным средством предупреждения преступлений со стороны лиц, освобожденных из мест лишения свободы, оказания на них воспитательного воздействия.

При этом необходимо учитывать, что такой результат может быть достигнут лишь при условии, что административный надзор установлен или срок его продлен в полном соответствии с Положением об административном надзоре органов внутренних дел за лицами, освобожденными из мест лишения свободы, а в случаях привлечения поднадзорного к уголовной ответственности — при условии что дознание или следствие и судебное разбирательство были проведены всесторонне, полно и объективно с вынесением законного, обоснованного и справедливого приговора.

2. Судам необходимо устранять нарушения требований Положения об административном надзоре органов внутренних дел за лицами, освобожденными из мест лишения свободы, и соблюдать руководящие разъяснения, содержащиеся в постановлении Пленума Верховного Суда СССР от 5 июля 1974 года № 6 «О практике применения судами законодательства об ответственности за нарушение правил административного надзора».

Особое внимание следует обращать на выполнение требований ст. 2 Положения, определяющей основание и порядок установления административного надзора, и соблюдение п. 2 названного постановления Пленума Верховного Суда СССР, разъясняющего, что суды обязаны при рассмотрении уголовных дел и материалов о нарушении правил административного надзора проверять законность и обоснованность его установления и продления.

3. Проверять обоснованность установления административного надзора на основании заключения администрации исправительно-трудового учреждения и наблюдательной комиссии, суды в соответствии с п. 4 постановления Пленума Верховного Суда СССР должны выяснять данные, свидетельствующие об упорном нежелании лица встать на путь исправления и приобщения к честной трудовой жизни в период отбывания наказания в местах лишения свободы.

4. Судам надлежит неукоснительно соблюдать п. 5 упомянутого постановления Пленума Верховного Суда СССР о том, что применение административного надзора на основании материалов органа внутренних дел в случае систематического нарушения общественного порядка и правил социалистического общежития может быть признано обоснованным лишь при наличии письменного предупреждения о возможности установления в отношении лица административного надзора, если оно после предупреждения продолжало вести антиобщественный образ жизни. При этом письменное предупреждение должно находиться в материалах дела.

5. Обратить внимание судов на то, что срок административного надзора может быть продлен лишь до истечения срока надзора каждый раз еще на 6 месяцев, но не свыше сроков, предусмотренных законом для погашения или снятия судимости за данное преступление. При этом необходимо учитывать, что ответственность за нарушение правил административного надзора, установленного в соответствии с пп. «б» и «в» ст. 2 Положения, наступает только за такие нарушения, которые допущены после санкционирования прокурором постановления об установлении административного надзора и объявления его поднадзорному.

6. Судам следует иметь в виду, что нарушениями правил административного надзора могут быть признаны только такие действия поднадзорного, которые предусмотрены ст. 3 и 15 Положения и которые указаны в постановлении об установлении административного надзора.

7. Суды должны исследовать все материалы о предыдущих нарушениях административного надзора, в том числе законность и обоснованность привлечения поднадзорного к административной ответственности. При этом необходимо по каждому делу проверять, соблюдены ли требования Основ законодательства Союза ССР и союзных республик об административных правонарушениях, в частности ст. 23 — о сроках наложения административного взыскания, ст. 24 — о сроке, по истечении которого лицо считается не подвергавшимся административному взысканию, ст. 35 — о правах лица, привлекаемого к административной ответственности, ст. 38 — о рассмотрении дела об административных правонарушениях и др.

При рассмотрении дел о преступлениях, предусмотренных ст. 193¹ УК Латвийской ССР, судам необходимо иметь данные об уплате поднадзорным штрафа, наложенного в административном порядке за нарушение правил административного надзора, а если штраф не уплачен — выяснить, по каким причинам.

8. Суды должны постоянно повышать эффективность рассмотрения уголовных дел о злостном нарушении правил административного надзора, не ограничиваясь только установлением факта нарушения правил надзора, обеспечивать всестороннее, полное и объективное исследование всех обстоятельств дела, как уличающих, так и оправдывающих подсудимого, обстоятельств, смягчающих и отягчающих ответственность, причин нарушений правил

надзора, мер, принятых по трудоустройству поднадзорного, пресечению пьянства, алкоголизма и др.

9. Судам необходимо иметь в виду, что одной из существенных особенностей рассмотрения дел о преступлениях, предусмотренных ст. 193¹ УК Латвийской ССР, является необходимость тщательного выяснения характера и сроков давности прежних судимостей. Поэтому в материалах судебных дел этой категории должны содержаться достоверные данные о судимостях обвиняемого (справки Информационного центра МВД, копии предыдущих приговоров). При этом необходимо соблюдать требования Положения о том, что при установлении административного надзора или продлении срока надзора учитываются только неснятые и непогашенные судимости. С учетом этого в каждом случае необходимо в точном соответствии со ст. 54 УК Латвийской ССР тщательно проверять, сохранилась ли судимость по всем предыдущим приговорам, положенным в основу установления или продления надзора.

Необходимо иметь в виду, что не учитывается судимость за деяния, считавшиеся ранее преступлением, если ко времени установления административного надзора или привлечения к ответственности за нарушение правил административного надзора уголовная ответственность за эти деяния законом отменена (ч. 1 ст. 204 в части повторного мелкого хулиганства и ст. 211¹ УК Латвийской ССР).

10. При назначении мер наказания суды должны неуклонно руководствоваться требованиями закона о последовательной индивидуализации уголовного наказания и разъяснениями, содержащимися в постановлении Пленума Верховного Суда СССР от 29 июня 1979 года № 3 «О практике применения судами общих начал назначения наказания»¹. Определяя степень общественной опасности совершенного преступления, следует исходить из совокупности всех обстоятельств, связанных с нарушением правил надзора; обращать особое внимание на всестороннее, полное и объективное исследование данных о личности, в частности судам надлежит обеспечить неуклонное применение предусмотренных законом строгих мер наказания к лицам, ранее судимым за злостное нарушение правил административного надзора, упорно не желающим встать на путь исправления, ведущим паразитический образ жизни, злоупотребляющим спиртными напитками.

Наряду с этим следует использовать предоставленные законом возможности для назначения наказания, не связанного с лишением свободы, в отношении подсудимых, личность которых и обстоятельства, смягчающие ответственность, дают основание полагать, что исправление их может быть достигнуто без изоляции от общества. При этом необходимо соблюдать п. 9 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 29 июня 1979 года № 3,

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 29 июня 1979 года № 3 «О практике применения судами общих начал назначения наказания» изменено постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 7.

разъясняющего, что в случаях, когда санкция закона, по которому лицо признается виновным, наряду с лишением свободы предусматривает более мягкие виды наказания, назначение лишения свободы должно быть мотивировано в приговоре.

11. В целях усиления борьбы с пьянством и алкоголизмом во всех случаях, когда установлено, что подсудимый нарушил правила административного надзора в связи с злоупотреблением спиртными напитками или наркотиками, решать вопрос о назначении принудительного лечения от алкоголизма или наркомании в соответствии со ст. 57 УК Латвийской ССР. При этом необходимо учитывать, что сроки лечения, назначенного на таком основании, судом не могут быть установлены.

12. Судам необходимо реагировать на причины и обстоятельства, способствовавшие совершению преступления, и на нарушения, допущенные при производстве дознания, путем вынесения частных определений.

С целью повышения предупредительного и воспитательного воздействия судебных процессов по делам данной категории шире практиковать проведение выездных судебных заседаний с участием представителей общественности.

ПРЕСТУПЛЕНИЕ ПРОТИВ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ, ОБЩЕСТВЕННОГО ПОРЯДКА И ЗДОРОВЬЯ НАСЕЛЕНИЯ

48. О ВЫПОЛНЕНИИ СУДАМИ ЛАТВИЙСКОЙ ССР ПОСТАНОВЛЕНИЯ ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА СССР ОТ 16 ОКТЯБРЯ 1972 ГОДА № 9 «О СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ ПО ДЕЛАМ О ХУЛИГАНСТВЕ»¹

(Постановление Пленума от 26 сентября 1977 года № 7 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 28 марта 1983 года № 3 и от 27 июня 1988 года № 5)

Обсудив итоги обобщения практики судов республики по делам о хулиганстве, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что суды республики улучшили качество рассмотрения дел о хулиганстве, меньше стали допускать ошибок в квалификации преступлений, глубже исследуют причины и условия, способствующие совершению хулиганских проявлений, активнее добиваются их устранения.

Вместе с тем в практике применения судами законодательства об ответственности за хулиганство все еще имеются недостатки, снижающие эффективность борьбы с этим преступлением.

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 16 октября 1972 года № 9 «О судебной практике по делам о хулиганстве» изменено постановлениями Пленума Верховного Суда СССР от 21 сентября 1977 года № 10, от 7 июля 1982 года № 3 и от 26 апреля 1984 года № 7.

Встречаются факты неправильного осуждения за хулиганство лиц, совершивших другие преступления. Иногда неправильно квалифицируются как хулиганство такие действия, как нанесение оскорблений, побоев, причинение телесных повреждений, вызванные личными отношениями и не сопряженные с очевидным для виновного грубым нарушением общественного порядка, а также проявлением явного неуважения к обществу.

Причиной такой неправильной квалификации действий нередко является необеспечение судом всестороннего и полного исследования содержания и направленности умысла виновного, мотивов, целей и фактических обстоятельств совершенных им проступков.

Имеются факты невыполнения судами разъяснений Пленума Верховного Суда СССР о необходимости отражать в приговоре, по какому именно квалифицирующему признаку деяние виновного признается злостным хулиганством. В некоторых случаях квалифицирующий признак, предусмотренный ч. 2 ст. 204 УК Латвийской ССР, суды указывают ошибочно, не всегда отмечают, какие конкретно действия виновного относятся к исключительно циничным или особо дерзким. При квалификации действий виновного как особо злостного хулиганства допускаются случаи расширительного толкования понятия предмета, специально приспособленного для нанесения телесных повреждений.

Несмотря на то, что хулиганство в большинстве случаев совершается в нетрезвом состоянии и лицами, злоупотребляющими спиртными напитками, суды, при наличии к тому оснований, не всегда выясняют, является ли подсудимый хроническим алкоголиком и не нуждается ли он в принудительном лечении, а также недостаточно полно выясняют причины пьянства и не реагируют на случаи примиренческого отношения к пьяницам со стороны должностных лиц и общественных организаций.

Встречаются случаи, когда злостным хулиганам и рецидивистам назначается чрезмерно мягкое наказание без учета характера совершенного преступления и личности виновного. В то же время имеются случаи назначения судами чрезмерно сурового наказания лицам, впервые совершившим хулиганство, не представляющее большой общественной опасности.

Осуждая к лишению свободы по ч. 1 ст. 204 УК Латвийской ССР, предусматривающей альтернативное наказание, суды не всегда указывают в приговоре мотивы, объясняющие назначение наиболее сурового вида наказания.

Осуждая виновных к условному наказанию и к лишению свободы условно с обязательным привлечением к труду, а также при отсрочке исполнения приговора суды не всегда разъясняют осужденным предусмотренные в ст. 42, 24¹ и 43¹ УК Латвийской ССР сущность такого наказания, порядок и условия его отбывания.

В отдельных случаях суды не выясняют, причинен ли хулиганскими действиями ущерб государственным, общественным организациям или гражданам, каковы его размеры, выплачены ли потерпевшему средства в связи с временной утратой трудоспособности.

По делам о хулиганстве ряд судов недостаточно уделяют внимания профилактической работе. По выявленным условиям, способствующим хулиганским проявлениям и фактам примиренческого отношения к пьяницам со стороны должностных лиц и общественных организаций, редко выносятся частные определения и недостаточно контролируется их выполнение.

В целях устранения недостатков и повышения эффективности осуществления правосудия по делам о хулиганстве Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость осуществления неослабной борьбы с хулиганством, имея в виду, что оно все еще является одним из наиболее распространенных правонарушений, на почве которого совершаются другие, более опасные преступления. При рассмотрении дел этой категории судам необходимо строго соблюдать требования закона и выполнять руководящие разъяснения Пленума Верховного Суда СССР и Верховного Суда Латвийской ССР по делам о хулиганстве.

2. В связи с тем, что правильное применение наказания имеет особое значение в перевоспитании осужденных и предупреждении хулиганства, суды обязаны обеспечить строго индивидуальный подход к назначению вида и меры наказания, учитывая характер совершенных преступных действий, личность виновного и конкретные обстоятельства дела, сочетая применение предусмотренных законом суровых мер наказания по отношению к опасным преступникам с мерами наказания, не связанными с лишением свободы, в отношении лиц, впервые совершивших хулиганство, не представляющее большой общественной опасности, и способных исправиться без изоляции от общества, особенно в отношении несовершеннолетних.

3. При назначении наказания в виде лишения свободы по ч. 1 ст. 204 УК Латвийской ССР, которая наряду с лишением свободы предусматривает и другие менее строгие виды наказания, суды должны в приговоре указывать мотивы выбора именно этого вида наказания. При этом в соответствии со ст. 47¹ УК Латвийской ССР суды должны обсуждать вопрос о возможности исправления и перевоспитания виновного без применения уголовного наказания с привлечением к административной ответственности.

Осуждая виновного за хулиганство к лишению свободы, суды при наличии предусмотренных законом условий в соответствии со ст. 24¹ УК Латвийской ССР должны обсуждать вопрос о возможности применения к такому лицу условного осуждения с обязательным привлечением осужденного к труду.

4. К лицам, страдающим хроническим алкоголизмом, в соответствии со ст. 57 УК Латвийской ССР суды должны применять принудительное лечение. В этой связи при наличии к тому оснований судам надлежит выяснять, является ли лицо хроническим алкоголиком, нуждается ли оно в принудительном лечении и не имеется ли противопоказаний к такому лечению. Для этого суды должны требовать, чтобы органами следствия к делу было при-

общено соответствующее заключение медицинской комиссии, а при необходимости, если это возможно без направления дела на исследование, назначать освидетельствование подсудимого в суде.

Поскольку в соответствии с п. 11 ст. 37 УК Латвийской ССР совершение хулиганства в состоянии опьянения является отягчающим ответственность обстоятельством, непризнание судом этого факта отягчающим ответственность, в приговоре должно быть мотивировано.

5. При осуждении виновного к условному наказанию и к лишению свободы условно с обязательным привлечением к труду, а также в случае применения отсрочки исполнения приговора осужденному после провозглашения приговора должна быть разъяснена сущность такого осуждения или отсрочки исполнения приговора, о чем должна быть сделана соответствующая запись в протоколе судебного заседания.

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

6. При решении вопроса о квалификации действий лица, виновного в хулиганстве, суды, руководствуясь законом и постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 16 октября 1972 года № 9, должны всесторонне и полно выяснять обстоятельства, мотивы и цели совершенных преступных действий, не допуская случаев осуждения за хулиганство лиц, в действиях которых содержится состав иного преступления.

7. При осуждении виновного по ч. 2 ст. 204 УК Латвийской ССР в приговоре должно быть четко указано, по какому квалифицирующему признаку действия виновного признаются злостными. В случае квалификации злостного хулиганства по признаку особой дерзости или исключительного цинизма в приговоре должно быть указано, какие конкретно действия признаются особо дерзкими либо исключительно циничными. В этой связи судам надлежит иметь в виду, что согласно п. 23 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 16 октября 1972 года № 9 суд не вправе без направления дела на дополнительное расследование указывать в приговоре квалифицирующие признаки хулиганства, которые не были вменены лицу органами расследования.

8. При квалификации действий виновного по ч. 3 ст. 204 УК Латвийской ССР по признаку применения предметов, специально приспособленных для нанесения телесных повреждений суды должны руководствоваться разъяснениями Пленума Верховного Суда СССР от 16 октября 1972 года (п. 21 постановления № 9), имея в виду, что применение или попытка применения предметов, подобранных на месте преступления, которые не были специально приспособлены для нанесения телесных повреждений, в том числе предметов хозяйственно-бытового назначения, не может рассматриваться как основание для квалификации действий по ч. 3 ст. 204 УК Латвийской ССР.

9. По делам о хулиганстве суды должны выяснять, причинен ли преступлением материальный ущерб государственным, общественным организациям или гражданам, в том числе в связи с временной утратой трудоспособности потерпевшим, устанавливать размеры ущерба и принимать меры к взысканию его с виновных.

В необходимых случаях суды должны разъяснять учреждениям социального страхования и профсоюзным организациям их право на предъявление к лицам, осужденным за хулиганство, иска о возмещении денежных средств, израсходованных на выплату потерпевшему пособия по временной нетрудоспособности.

10. Судам надлежит выяснять, находился ли потерпевший от хулиганских действий на излечении в больнице, и на основании Указа Президиума Верховного Совета СССР от 25 июня 1973 года «О возмещении средств, затраченных на лечение граждан, потерпевших от преступных действий» средства, затраченные на лечение, взыскивать с виновного в доход государства.

11. Рассматривая дела об административной ответственности за мелкое хулиганство, судьи, как это указано в постановлении Пленума Верховного Суда СССР от 19 апреля 1974 года № 4 «О применении судами постановления Пленума Верховного Суда СССР от 16 октября 1972 года «О судебной практике по делам о хулиганстве»¹, должны учитывать возможность перевоспитания правонарушителей путем применения мер, не связанных с арестом, особенно когда это касается лиц, занимающихся общественно полезным трудом и имеющих постоянное местожительство. В таких случаях необходимо обсуждать вопрос о целесообразности применения иных предусмотренных законом мер воздействия, не связанных с изоляцией виновного от общества.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1983 года № 3.)

12. При рассмотрении дел о хулиганстве судам необходимо всесторонне и полно выяснять причины и условия, способствующие этим преступлениям; частными определениями реагировать на выявленные в деятельности должностных лиц и общественных организаций недостатки, способствующие совершению хулиганских проявлений, на случаи попустительства пьяницам; требовать принятия своевременных мер по частным определениям, усилить контроль за их исполнением. Суды должны добиваться привлечения более широкого внимания общественности и трудовых коллективов к участию в пресечении правонарушений и предупреждении хулиганских проявлений.

В целях предупреждения преступлений дела о хулиганстве, представляющие повышенный общественный интерес, необходимо рассматривать в выездных заседаниях по месту работы, жительства виновного или по месту совершения преступления.

---

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 19 апреля 1974 года № 4 изменено постановлениями Пленума Верховного Суда СССР от 21 сентября 1977 года № 10 и от 7 июля 1982 года № 3.

**49. О ПРАКТИКЕ СУДОВ РЕСПУБЛИКИ ПО РАССМОТРЕНИЮ
УГОЛОВНЫХ ДЕЛ О ЗАНЯТИИ БРОДЯЖНИЧЕСТВОМ
ИЛИ ПОПРОШАЙНИЧЕСТВОМ ЛИБО ВЕДЕНИИ ИНОГО
ПАРАЗИТИЧЕСКОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ, КВАЛИФИЦИРУЕМЫХ
ПО СТ. 211 УК ЛАТВИЙСКОЙ ССР**

(Постановление Пленума от 12 марта 1984 года № 2 с изменениями,
внесенными постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 2)

Заслушав сообщения председателя народного суда Валкского района Б. А. Багуцкого, председателя народного суда города Лиепай Я. А. Бриедиса и доклад члена Верховного Суда Латвийской ССР У. Я. Крастиньша об итогах изучения практики судов республики по рассмотрению уголовных дел о занятии бродяжничеством или попрошайничеством либо ведении иного паразитического образа жизни, квалифицируемых по ст. 211 УК Латвийской ССР, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что в целом дела данной категории судами рассматриваются в соответствии с требованиями действующего законодательства и руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР.

Вместе с тем в практике судов республики в этой области все еще встречаются недостатки и ошибки.

Суды не предъявляют должных требований к качеству дознания и следствия, проводимых по делам данной категории. В ряде случаев неполно и односторонне исследованы обстоятельства дела, определяющие составы преступлений, квалификацию содеянного, данные, характеризующие личность обвиняемого.

В отдельных случаях суды не разграничивают такие содержащиеся в статье 211 УК Латвийской ССР самостоятельные составы преступления, как занятие бродяжничеством и ведение иного паразитического образа жизни, а это приводит к ошибкам при постановлении приговора.

Суды иногда не обращают внимание на то, что лица, привлеченные к уголовной ответственности по ст. 211 УК за бродяжничество, не были официально предостережены о необходимости прекращения такого паразитического образа жизни.

Допускаются ошибки при исчислении сроков, погашающих судимость по предыдущему приговору, вынесенному по ч. 1 ст. 211 УК, а это влечет за собой неприменение или неправильное применение ч. 2 ст. 211 УК. В отдельных случаях допускаются нарушения норм уголовно-процессуального законодательства, в частности предание суду и осуждение лица по ч. 1 ст. 211 УК, в отношении которого органом дознания дело производством было прекращено; вынесение оправдательного приговора, когда органом дознания или следствия обстоятельства дела исследованы недостаточно полно и всесторонне. Имеют место случаи, когда лица, привлекаемые к уголовной ответственности по ст. 211 УК за бродяжничество или ведение иного паразитического образа жизни, явно злоупотребляли спиртными напитками, но они не подвергались медицинскому освидетельствованию, вследствие чего вопрос

о назначении хроническому алкоголику принудительного лечения от алкоголизма остался нерешенным. Иногда при наличии акта медицинского освидетельствования лица, признанного хроническим алкоголиком, судом не решается вопрос о назначении такому лицу принудительного лечения от алкоголизма.

Суды слабо реагируют на факты, указывающие на то, что органы, обязанные осуществлять борьбу с бродяжничеством и ведением иного паразитического образа жизни, допускают волокиту как в деле выявления и постановки на профилактический учет лиц, занимающихся бродяжничеством или ведением иного паразитического образа жизни, так и при официальном предостережении таких лиц и привлечении их к уголовной ответственности. Без должного внимания остаются многочисленные факты, свидетельствующие о том, что в отношении лиц, поставленных на профилактический учет как занимающихся бродяжничеством или ведущих иной паразитический образ жизни, недостаточно применяются меры воздействия административного или общественного характера, направленные на пресечение ведения паразитического образа жизни.

Судами недостаточно ведется профилактическая деятельность по предупреждению бродяжничества и ведения иного паразитического образа жизни, мало выносятся частные определения, недооценивается предупредительное и воспитательное воздействие судебных процессов вообще и выездных судебных заседаний в частности.

В целях повышения эффективности борьбы с бродяжничеством, попрошайничеством и ведением иного паразитического образа жизни, устранения отмеченных недостатков и ошибок и повышения качества судебного рассмотрения дел данной категории Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость безусловного обеспечения всестороннего, полного и объективного исследования обстоятельств дела, в частности тщательного исследования и отражения в формулировке обвинения образа жизни подсудимого, мотивов длительного нетрудоустройства, источников и продолжительности паразитического образа жизни, времени применения официального предостережения.

2. Суды должны учесть, что ст. 211 УК Латвийской ССР содержит три основных состава преступления, причем:

— под занятием бродяжничеством следует понимать — скитание лица, не имеющего постоянного места жительства, из одного населенного пункта в другой либо в одном городе (районе) из одного места в другое, проживающего на нетрудовые доходы с уклонением от общественно полезного труда более четырех месяцев подряд или в течение года в общей сложности более четырех месяцев;

— под занятием попрошайничеством — проживание лица на нетрудовые доходы, добываемые путем выпрашивания у посторонних граждан денег, продуктов питания, одежды и иных материальных ценностей;

— под ведением иного паразитического образа жизни — длительное, более четырех месяцев подряд или в течение года в общей сложности более четырех месяцев, проживание совершеннолетнего трудоспособного лица на нетрудовые доходы с уклонением от общественно полезного труда.

При квалификации содеянного лицом, привлекаемым к ответственности по ст. 211 УК Латвийской ССР, необходимо точно сформулировать соответствующий состав преступления.

3. К ответственности за ведение иного паразитического образа жизни не могут быть привлечены инвалиды I, II и III групп, женщины старше 55 лет и мужчины старше 60 лет, пенсионеры, беременные женщины, женщины, имеющие детей в возрасте до 12 лет и не лишённые родительских прав, а также лица, занимающиеся домашним хозяйством.

4. Суды должны строго соблюдать положение действующего законодательства о том, что непременным условием привлечения к уголовной ответственности по ст. 211 УК Латвийской ССР за бродяжничество или за ведение иного паразитического образа жизни является официальное предостережение органов внутренних дел о недопустимости такого паразитического образа жизни, сделанное лицу, которое занималось бродяжничеством или вело иной паразитический образ жизни более трех месяцев подряд или в течение года в общей сложности более трех месяцев или занималось попрошайничеством. Отсутствие или преждевременное предостережение такого характера влечет за собой прекращение дела производством за отсутствием состава преступления.

5. Судам следует учесть, что к уголовной ответственности по ст. 211 УК Латвийской ССР могут быть привлечены лица, уклоняющиеся от общественно полезного труда и продолжающие заниматься бродяжничеством или вести иной паразитический образ жизни по истечении месячного срока после сделанного им официального предостережения.

Уголовной ответственности на этом же основании подлежат также лица, которые временно прекратили паразитическое существование данного характера, но в течение года с момента сделанного им официального предостережения вновь стали заниматься бродяжничеством или вести иной паразитический образ жизни. При этом повторного официального предостережения не требуется.

Указанный выше месячный срок не прерывается, если лицо после сделанного официального предостережения устроилось на работу только для видимости, например, проработав непродолжительное время, самовольно оставило работу без уважительных причин, за время работы систематически совершало прогулы или другие грубые нарушения трудовой дисциплины, было уволено с работы за такие нарушения.

6. Обратить внимание судов на то, что проживание на нетрудовые доходы лица, привлеченного к уголовной ответственности за бродяжничество, попрошайничество или ведение иного пара-

зитического образа жизни, является обязательным элементом объективной стороны составов преступлений, предусмотренным ст. 211 УК, которая включает не только уклонение от общественно полезного труда, но и проживание на нетрудовые доходы.

К нетрудовым доходам относятся средства, добываемые азартными играми, гаданием, выпрашиванием, мелкой спекуляцией и другими противоправными способами.

Проживающим на нетрудовые доходы является лицо, для которого такие доходы составляют основное либо одно из главных средств к существованию.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1988 года № 2.)

7. Судам необходимо учесть, что ответственность по ч. 2 ст. 211 УК Латвийской ССР наступает в случае, когда лицо ранее было судимо за одно из преступлений, предусмотренных ч. 1 этой статьи, если прежняя судимость не снята и не погашена в установленном законом порядке.

При исчислении сроков, погашающих судимость по предыдущему приговору, судам необходимо руководствоваться ст. 54 УК Латвийской ССР, а также п. 4 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 4 марта 1929 года «Об условиях применения давности и амнистии к делящимся и продолжаемым преступлениям», с учетом которого течение срока погашения судимости по предыдущему приговору, вынесенному по ст. 211 УК Латвийской ССР за бродяжничество, попрошайничество или ведение иного паразитического образа жизни, прерывается с момента истечения установленного законом месячного срока после официального предостережения о необходимости прекращения паразитического образа жизни.

8. Суды должны неуклонно соблюдать требования пп. 9 и 10 ст. 5 УПК Латвийской ССР о том, что уголовное дело не может быть возбуждено, а возбужденное дело подлежит прекращению в отношении лица, о котором имеется вступивший в законную силу приговор по тому же обвинению либо определению или постановление суда о прекращении дела по тому же основанию, а также в отношении лица, о котором имеется неотмененное постановление органа дознания, следователя, прокурора о прекращении дела по тому же обвинению, кроме случаев, когда необходимость возбуждения дела признана судом, в производстве которого находится уголовное дело.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1988 года № 2.)

9. Обратить внимание судов, что при рассмотрении дел данной категории в соответствии с ч. 3 ст. 304 УПК Латвийской ССР оправдательный приговор не может быть вынесен, когда при проведении дознания или следствия допущены пробелы по исследованию существенных обстоятельств дела. Когда суду не представляется возможным восполнить такие пробелы, дело подлежит

возвращению для производства дополнительного дознания или следствия.

10. Судам надлежит неуклонно соблюдать разъяснение Пленума Верховного Суда СССР от 28 июня 1973 года № 10 «О судебной практике по делам о нарушении паспортных правил, систематическом занятии бродяжничеством или попрошайничеством, а также ведении в течение длительного времени иного паразитического образа жизни», данное в п. 12 постановления, о том, что время содержания в приемнике-распределителе лица, задержанного за бродяжничество или попрошайничество, непосредственно предшествующее возбуждению уголовного дела, подлежит зачету в срок, назначенного этому лицу наказания по приговору суда.

11. По каждому делу данной категории, где в отношении обвиняемых имеются данные, что они злоупотребляли спиртными напитками, суды должны проверить, подвергались ли обвиняемые медицинскому освидетельствованию для выявления хронических алкоголиков, нуждающихся в принудительном лечении от алкоголизма.

В случаях, когда такое освидетельствование не проводилось, принимать меры для устранения названных упущений путем направления дела на дополнительное расследование, если в судебном заседании невозможно устранить указанного недостатка.

Суды не должны допускать случаев оставления без обсуждения актов медицинского освидетельствования о признании лица, привлеченного к уголовной ответственности по ст. 211 УК Латвийской ССР, хроническим алкоголиком, нуждающимся в принудительном лечении от алкоголизма.

12. Судам необходимо всемерно активизировать свою деятельность по выявлению и устранению причин и условий, способствовавших бродяжничеству, попрошайничеству или ведению иного паразитического образа жизни. С этой целью следует последовательно реагировать путем вынесения частных определений: на факты, свидетельствующие о том, что в отношении лиц, поставленных на профилактический учет по поводу занятия бродяжничеством, попрошайничеством или ведением иного паразитического образа жизни, недостаточно применяются меры административного и общественного характера, направленные на пресечение паразитического образа жизни; на факты непринятия необходимых мер для направления названных лиц, страдающих хроническим алкоголизмом, в лечебно-трудовые профилактории; на факты волокиты, допускаемые соответствующими органами внутренних дел при выявлении и постановке на профилактический учет лиц, занимающихся бродяжничеством, попрошайничеством или ведением иного паразитического образа жизни, а также при официальном предостережении таких лиц и привлечении их к уголовной ответственности и другие.

13. Более широко использовать предупредительное и воспитательное воздействие судебных процессов и выездных судебных заседаний с привлечением представителей общественности.

14. Признать утратившим силу протокольное постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 28 августа 1978 года «О применении судами законодательства об ответственности за систематическое бродяжничество и ведение в течение длительного времени иного паразитического образа жизни».

50. О СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ ПО ДЕЛАМ О НАРУШЕНИЯХ ПРАВИЛ БЕЗОПАСНОСТИ ДВИЖЕНИЯ И ЭКСПЛУАТАЦИИ ТРАНСПОРТА (СТ. 213, 213¹, 213² УК ЛАТВИЙСКОЙ ССР)

(Постановление Пленума от 8 июня 1970 года № 2 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 22 марта 1971 года № 1, от 28 марта 1983 года № 3 и от 27 июня 1988 года № 5)

Преступления, связанные с нарушением правил безопасности движения и эксплуатации транспортных средств, представляют большую общественную опасность. Поэтому решительная борьба с этими преступлениями является важной задачей судебных органов республики.

Результаты обобщения судебной практики по делам о транспортных преступлениях свидетельствуют о том, что суды в основном правильно разрешают эти дела.

Вместе с тем Пленум отмечает, что в работе судов республики по рассмотрению дел этой категории имеются существенные недостатки. Суды не всегда всесторонне, полно и объективно исследуют обстоятельства дела, имеющие существенное значение для правильного его разрешения, недостаточно продуманно оценивают все доказательства соответственно требованиям закона и руководящим указаниям Пленума Верховного Суда СССР и Верховного Суда Латвийской ССР. Это особенно относится к заключению автотехнической экспертизы, которое суды, как правило, принимают как абсолютно достоверное доказательство, не нуждающееся в судебной проверке и оценке. Такие нарушения приводят к отмене приговоров и передаче дел для повторного рассмотрения.

Имеют место случаи, когда отдельные народные суды не указывают в приговорах, вследствие каких именно конкретных нарушений правил движения произошло дорожно-транспортное происшествие.

В отдельных случаях судами неправильно по ст. 213 УК Латвийской ССР квалифицируются деяния, которые, хотя и повлекли за собой последствия, перечисленные в этой статье, но должны квалифицироваться по соответствующим статьям уголовного кодекса, предусматривающим ответственность за преступления против личности либо за нарушения правил охраны труда при производстве специальных работ.

Нет еще полного единства в судебно-следственной практике при квалификации действий водителей, передавших, в нарушение действующих правил, управление транспортным средством

другим лицам, когда это повлекло за собой последствия, указанные в ст. 213 УК Латвийской ССР.

Некоторые суды недостаточно полно исследуют обстоятельства, связанные с разрешением гражданского иска, в результате чего иски необоснованно оставляются без рассмотрения.

Без рассмотрения иногда оставляются иски даже при осуждении лиц по ч. 1 ст. 213 УК Латвийской ССР исключительно по признаку нарушения правил движения, повлекшего за собой только материальный ущерб.

Зачастую без учета условий, изложенных в ч. 1 и 3 ст. 469 ГК Латвийской ССР, возмещение ущерба, причиненного в результате нарушения правил движения, возлагается не на владельца источника повышенной опасности, а непосредственно на лиц, допустивших причинение такого ущерба.

Одним из серьезных недостатков является и то, что суды при рассмотрении конкретных дел не выполняют требования ст. 48 УПК Латвийской ССР, слабо вскрывают обстоятельства, способствовавшие совершению преступления на транспорте, и в связи с этим мало выносят частные определения, направленные на устранение этих обстоятельств.

При рассмотрении дел о дорожно-транспортных происшествиях явно недостаточно используется воспитательное и предупредительное воздействие судебных процессов. Такие дела редко рассматриваются в выездных заседаниях непосредственно в автохозяйствах, на предприятиях, в колхозах и совхозах.

При избрании меры наказания суды не всегда в полной мере учитывают характер допущенных нарушений правил движения, тяжесть последствий совершенного преступления, личность виновного, а также обстоятельства, смягчающие и отягчающие ответственность. В связи с этим нередко назначают неоправданно мягкие меры наказания лицам, злостно нарушившим правила движения и совершившим дорожно-транспортное преступление с тяжкими последствиями. В таких случаях суды при избрании меры наказания, вопреки требованиям закона, руководствуются в основном лишь данными о личности виновных:

В то же время по отдельным делам назначаются необоснованно суровые меры наказания без учета конкретных обстоятельств, смягчающих ответственность подсудимого.

Несмотря на то, что во многих случаях водителями транспортных средств совершаются дорожно-транспортные происшествия в нетрезвом состоянии, суды при постановлении приговоров редко обсуждают вопрос о признании состояния алкогольного опьянения виновного обстоятельством, отягчающим его ответственность. Недооценка отягчающих ответственность виновного обстоятельств приводит к тому, что при осуждении лиц, которые управляли транспортным средством в нетрезвом состоянии, не применяется дополнительное наказание в виде лишения водительских прав.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1983 года № 3.)

Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость вести решительную борьбу с преступлениями, связанными с нарушениями правил безопасности движения и эксплуатации транспортных средств, учитывая большую общественную опасность этих преступлений.

2. При определении виновным наказания суды обязаны строго руководствоваться требованием закона об индивидуализации наказания, учитывать при этом характер и степень общественной опасности совершенного преступления, личность виновного и обстоятельства, смягчающие и отягчающие ответственность. К злым нарушителям правил безопасности движения и эксплуатации транспортных средств и к лицам, совершившим дорожно-транспортные преступления при наличии других отягчающих ответственность обстоятельств, необходимо применять предусмотренные законом строгие меры наказания.

3. При осуждении лиц, совершивших дорожно-транспортные преступления в нетрезвом состоянии, суды во всех случаях обязаны обсуждать вопрос о признании такого обстоятельства отягчающим ответственность, а также о применении к виновному дополнительной меры наказания в виде лишения водительских прав.

4. Обратить внимание судов республики на необходимость при рассмотрении дел о дорожно-транспортных преступлениях принимать все меры для всестороннего, полного и объективного исследования обстоятельств дела, тщательно и глубоко исследовать не только само преступное событие, но и степень вины лица, совершившего преступление, мотивы и характер нарушения правил безопасности движения, характер нарушения правил безопасности движения потерпевшим и другими лицами, данные о личности виновного, а также иные смягчающие и отягчающие ответственность обстоятельства, имеющие значение для правильного разрешения дела и применения к виновному справедливого наказания.

5. Суды обязаны тщательно рассматривать и оценивать все доказательства, в том числе и заключение автотехнической экспертизы как одно из видов доказательств. При этом следует учитывать, что заключение эксперта, как и всякое иное доказательство, не имеет заранее установленной силы, оно подлежит проверке и оценке по внутреннему убеждению судей, основанному на рассмотрении всех обстоятельств дела в их совокупности.

6. Потребовать от судов коренным образом улучшить работу по предупреждению дорожно-транспортных преступлений, в частности:

а) при рассмотрении дел этой категории обязательно выявлять условия, способствовавшие совершению дорожно-транспортных преступлений, и путем вынесения частных определений добиваться устранения этих обстоятельств;

б) периодически обобщать и анализировать судебную практику по делам этой категории. Выявлять при этом недостатки и

ошибки в работе судов при рассмотрении этих дел и принимать меры к их устранению. Вытекающие из обобщения судебной практики выводы о причинах и условиях, способствовавших совершению преступлений, доводить до сведения соответствующих партийных, советских, хозяйственных и других органов для принятия мер по устранению таких обстоятельств;

в) в целях усиления воспитательного и предупредительного воздействия судебного процесса и привлечения к борьбе с транспортными преступлениями широкой общественности чаще рассматривать дела о дорожно-транспортных преступлениях на выездных сессиях.

7. Разъяснить судам следующее:

а) под механическими транспортными средствами, указанными в ст. 213 УК Латвийской ССР, следует понимать автотранспортные средства, подлежащие регистрации в Государственной автомобильной инспекции, а также тракторы, комбайны и иные самоходные машины и агрегаты при использовании их в качестве транспорта при переездах с одного места в другое, перевозках грузов и т. п.;

б) в тех случаях, когда указанные в ст. 213 УК Латвийской ССР последствия наступили не в результате нарушений правил движения и эксплуатации транспортных средств, а при производстве строительных, мелiorативных, сельскохозяйственных или других нетранспортных работ, действия водителей надлежит квалифицировать не по ст. 213 УК Латвийской ССР, а в зависимости от наступивших последствий и иных обстоятельств соответственно по другим статьям уголовного кодекса, предусматривающим ответственность за преступления против личности или нарушение правил охраны труда;

в) водитель либо владелец транспортного средства, в нарушение действующих правил передавший управление транспортным средством лицу, лишенному водительских прав или вообще их не имеющему, либо не имеющему прав, требуемых для управления данным видом транспорта, если в результате этих действий наступили указанные в законе последствия, несет ответственность по ст. 213² УК Латвийской ССР, а лицо, фактически управляющее в этом случае транспортным средством, — по ст. 213 УК Латвийской ССР;

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

г) рассматривая дела о дорожно-транспортных преступлениях, квалифицируемых по ч. 1 ст. 213 УК Латвийской ССР по признаку причинения существенного материального ущерба, суды должны всегда указывать в приговоре точный размер ущерба и мотивы, по которым ущерб признан существенным.

Вопрос о том, является ли причиненный ущерб существенным, разрешается судом в каждом отдельном случае исходя из конкретных обстоятельств дела;

д) в связи с тем что ответственность по ст. 213 УК Латвийской ССР наступает лишь за нарушение правил безопасности движения и эксплуатации транспортных средств, суды обязательно

должны указать в приговоре, какие именно нарушения правил безопасности движения или эксплуатации транспортных средств были подсудимым допущены и нарушения которых из них повлекли за собой последствия, перечисленные в указанной статье;

е) под иными грубыми нарушениями правил эксплуатации транспортных средств, указанными в ст. 213² УК Латвийской ССР, следует понимать допуск к управлению транспортным средством лиц, не имеющих водительских прав, лишенных таких прав или находящихся в состоянии сильного переутомления, а также неосуществление контроля за техническим состоянием транспорта и тому подобные обстоятельства;

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

ж) рассматривая дела о дорожно-транспортных преступлениях, судам надлежит принимать меры к разрешению заявленного иска, вытекающего из уголовного дела, и соблюдать требования, изложенные в разъяснениях постановления Пленума Верховного Суда СССР от 23 марта 1979 года № 1 «О практике применения судами законодательства о возмещении материального ущерба, причиненного преступлением».

Следует иметь в виду, что гражданская ответственность по делам этой категории определяется по ст. 466, 469 и 473 ГК Латвийской ССР и с учетом п. 11 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 5 сентября 1986 года № 13 «О судебной практике по делам о возмещении вреда, причиненного повреждением здоровья».

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

8. В связи с принятием настоящего постановления признать утратившим силу постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 28 сентября 1960 года № 3 «О судебной практике по уголовным делам об авариях на автотранспорте по Латвийской ССР».

**51. О ВЫПОЛНЕНИИ СУДАМИ ЛАТВИЙСКОЙ ССР
РУКОВОДЯЩИХ РАЗЪЯСНЕНИЙ ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА
СССР И ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА ЛАТВИЙСКОЙ ССР
О ПРАКТИКЕ СУДОВ ПО РАССМОТРЕНИЮ ДЕЛ ОБ
АВТОТРАНСПОРТНЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЯХ**

(Постановление Пленума от 13 апреля 1981 года № 2 с изменениями,
внесенными постановлениями Пленума от 28 марта 1983 года № 3
и от 27 июня 1988 года № 5)

Заслушав и обсудив доклад члена Верховного Суда Латвийской ССР А. Ж. Дудара о выполнении судами республики руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР о практике судов по рассмотрению дел об автотранспортных преступлениях, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что в процессе вы-

полнения принятых ранее постановлений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР по данному вопросу суды в известной мере улучшили качество рассмотрения дел об автотранспортных преступлениях.

Вместе с тем в практике судов в этой области все еще имеются ошибки и недостатки.

Так, по ряду дел суды при решении вопроса о предании обвиняемого суду не выясняют всех обстоятельств, предусмотренных ст. 225 УПК Латвийской ССР, в результате чего назначаются к судебному разбирательству дела, по которым органами предварительного следствия не были выяснены в полной мере все обстоятельства дорожно-транспортного происшествия, в том числе размер причиненного материального ущерба, находился ли обвиняемый в момент дорожно-транспортного происшествия в состоянии опьянения и некоторые другие; невыясненными также в достаточной степени остались данные о личности обвиняемого, его отношении к нарушению правил дорожного движения, характер этих нарушений, степень подготовленности обвиняемого к вождению транспортных средств (стаж работы, классность), то есть к судебному разбирательству назначаются дела, по которым во время предварительного следствия остались невыясненными существенные обстоятельства, которые в судебном заседании выяснить невозможно.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1983 года № 3.)

Допущенные органами предварительного следствия пробелы судами зачастую не устраняются и тогда, когда их возможно устранить в судебном разбирательстве, что отрицательно сказывается на качестве рассмотрения дел.

(В редакции постановления Пленума от 28 марта 1983 года № 3.)

По некоторым делам данной категории не применялась ст. 115 УК Латвийской ССР, предусматривающая ответственность за оставление без помощи потерпевшего, когда для этого было законное основание.

Не всегда обсуждается вопрос о привлечении к ответственности лиц, совершивших действия, образующие состав преступления, предусмотренный ст. 213² УК Латвийской ССР.

Иногда к лицам, совершившим преступление, предусмотренное ст. 213 УК Латвийской ССР, без законного основания дополнительно применяется ст. 213¹ УК Латвийской ССР.

В отдельных случаях с лиц, признанных виновными в совершении автотранспортного преступления, связанного с причинением потерпевшим телесных повреждений, незаконно взыскиваются средства, затраченные на стационарное лечение потерпевшего.

Весьма распространенный недостаток в практике судов и органов следствия по применению ч. 1 ст. 213 УК Латвийской ССР выражается в том, что при наличии в действиях виновного двух признаков состава преступления: причинения потерпевшему телесных повреждений и одновременно материального ущерба, —

обвиняемому вменяются в вину только последствия автоаварии, связанные с причинением телесных повреждений. Как правило, вопрос о том, является ли такой ущерб существенным и подлежит ли вменению это в вину обвиняемому как признак состава преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 213 УК Латвийской ССР, остается без обсуждения.

Общим недостатком является отсутствие мотивированного вывода суда о признании причиненного в результате совершения автотранспортного преступления материального ущерба существенным.

Встречаются и такие отдельные факты, когда суды немотивированно исключают из обвинения нарушения некоторых пунктов правил дорожного движения, которые органами предварительного следствия обвиняемому были вменены в вину.

Отдельные народные суды при рассмотрении дел данной категории допускают нарушение уголовно-процессуального закона, регулирующего рассмотрение уголовных дел в стадии предания обвиняемого суду, проведения судебного разбирательства и постановления приговора. Зачастую рассмотрение дела в стадии предания обвиняемого суду имеет формальный характер, без необходимого изучения материалов дела, а это приводит к волоките при рассмотрении дела в судебном заседании. Как правило, поверхностно выполняются требования ст. 227 УПК Латвийской ССР о совершаемых действиях по подготовке дела к рассмотрению в судебном заседании.

Иногда при рассмотрении дел в судебном заседании допускаются нарушения ст. 286 УПК Латвийской ССР, регулирующей производство экспертизы в суде. В судебной практике все еще не устранены недостатки в оценке заключения судебной автотехнической экспертизы как доказательства, на что было указано в постановлении Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 8 июня 1970 года № 2.

В ряде случаев установлено, что назначенные судами меры наказания не соответствовали основным положениям законодательства об индивидуализации уголовного наказания, в основном из-за неоправданной мягкости.

В случаях применения ст. 213¹ УК Латвийской ССР, предусматривающей обязательное дополнительное наказание, суды вопреки требованиям закона зачастую либо вообще не обсуждают такой вопрос, либо дополнительное наказание не применяют с ссылкой на то, что подсудимый лишен водительских прав в порядке административного взыскания.

В случае применения ст. 213 УК Латвийской ССР, которая предоставляет судам возможность применять или не применять указанное дополнительное наказание, суды, как правило, не мотивируют в приговоре назначение дополнительного наказания.

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

Встречаются и такие случаи, когда при лишении права управлять транспортным средством суд ошибочно ссылается на ст. 27

УК Латвийской ССР, тогда как санкции ст. 213 УК Латвийской ССР предусматривают такое дополнительное наказание.

В ряде случаев суды в нарушение требований ст. 307 УПК Латвийской ССР гражданские иски в уголовных делах об автотранспортных преступлениях без законного основания оставляют без рассмотрения.

Суды слабо реагируют на недостатки, допущенные органами следствия по выяснению обстоятельств, способствующих совершению таких преступлений, в частности на злоупотребление спиртными напитками водителями средств автотранспорта, отсутствие мер по пресечению пьянства и алкоголизма среди водителей и др. Суды сами не принимают надлежащих мер по восполнению таких пробелов.

Судами мало выносятся частных определений, направленных на устранение обстоятельств, способствующих совершению автотранспортных преступлений.

Недостаточно используется воспитательное и предупредительное воздействие судебного процесса при рассмотрении дел данной категории, так как весьма ограничено практикуется проведение выездных судебных заседаний по месту работы, учебы или месту жительства лица, виновного в совершении автотранспортного преступления.

В целях устранения отмеченных недостатков и повышения качества судебного рассмотрения уголовных дел данной категории Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость усиления борьбы с автотранспортными преступлениями, которые представляют большую общественную опасность, во многих случаях влекут за собой гибель людей или причиняют вред их здоровью, а также существенный материальный ущерб государственным и общественным организациям и гражданам.

С учетом этого суды обязаны неуклонно выполнять требования законов, регулирующих решение вопросов об ответственности за нарушения правил дорожного движения и эксплуатации средств автотранспорта; неукоснительно соблюдать руководящие разъяснения, содержащиеся в постановлениях Пленума Верховного Суда СССР от 6 октября 1970 года «О судебной практике по делам об автотранспортных преступлениях»¹ и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 8 июня 1970 года «О судебной практике по делам о нарушениях правил безопасности движения и эксплуатации транспорта (ст. 213, 213¹, 213² УК)»².

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 6 октября 1970 года № 11 «О судебной практике по делам об автотранспортных преступлениях» изменено постановлениями Пленума Верховного Суда СССР от 3 сентября 1976 года № 2, от 25 февраля 1977 года № 3 и от 16 января 1986 года № 5.

² Постановление Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 8 июня 1970 года № 2 «О судебной практике по делам о нарушениях правил безопасности движения и эксплуатации транспорта (ст. 213, 213¹, 213² УК)» изменено постановлениями Пленума от 22 марта 1971 года № 1, от 28 марта 1983 года № 3 и от 27 июня 1988 года № 5.

2. Судам необходимо обеспечить всестороннее, полное и объективное исследование всех обстоятельств, связанных с конкретным дорожно-транспортным происшествием, в том числе размера причиненного ущерба; личности виновного в совершении автотранспортного преступления, его подготовленности к вождению соответствующего транспортного средства, отношения к нарушению правил дорожного движения, повлекшему за собой дорожно-транспортное происшествие, характера нарушения, поведения нарушителя на производстве и в быту и других обстоятельств, всесторонне характеризующих его личность; обстоятельств, смягчающих и отягчающих ответственность виновного; обстоятельств, способствовавших совершению преступления.

3. Суды должны учитывать, что в соответствии с п. 10 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 6 октября 1970 года № 11 действия виновного, совершившего автотранспортное преступление, повлекшее за собой причинение потерпевшему телесных повреждений, и заведомо оставившего без помощи потерпевшего в опасном для жизни состоянии, надлежит квалифицировать по совокупности преступлений, предусмотренных соответствующей частью ст. 213 и ч. 2 ст. 115 УК Латвийской ССР.

При наличии условий, предусмотренных ч. 2 ст. 115 УК Латвийской ССР, уголовная ответственность наступает и в случаях, если водитель не был виновен в преступном нарушении правил дорожного движения, но жизнь или здоровье потерпевшего были поставлены под угрозу в результате происшествия с управляемым им автотранспортным средством.

4. Во всех случаях, когда установлены факты, что водитель или владелец транспортного средства передал управление лицу, заведомо для него не имевшему водительских прав, если в результате этого было совершено автотранспортное преступление, судам необходимо обсудить вопрос о привлечении владельца или водителя транспортного средства к уголовной ответственности по ст. 213² УК Латвийской ССР.

При совершении преступления, предусмотренного ст. 213 УК Латвийской ССР, в состоянии опьянения лицом, ранее лишенным права управлять транспортными средствами или подвергнутым другой мере административного взыскания за управление транспортным средством в состоянии опьянения, действия его дополнительной квалификации по ст. 213¹ УК Латвийской ССР не требуют.

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

5. Обратить внимание судов на то, что Указ Президиума Верховного Совета Союза ССР от 25 июня 1973 года «О возмещении средств, затраченных на лечение граждан, потерпевших от преступных действий» применяется только в случаях причинения вреда здоровью граждан в результате умышленных преступных действий. Преступления, предусмотренные ст. 213, 213² УК Латвийской ССР, признаются совершенными по неосторожности, и поэтому для взыскания средств, затраченных на лечение граждан,

потерпевших в результате автотранспортных преступлений, нет оснований.

6. Судам необходимо учесть, что в случаях привлечения водителя к уголовной ответственности по ч. 1 ст. 213 УК Латвийской ССР за автотранспортное преступление, повлекшее за собой причинение как телесных повреждений, так и существенного материального ущерба, необходимо надлежащим образом исследовать оба указанных признака состава преступления, вменяемые в вину нарушителю правил дорожного движения, с тем чтобы правильно определить степень общественной опасности осужденного и учесть это при назначении ему меры наказания.

7. При решении вопроса о том, является ли материальный ущерб, причиненный потерпевшему при дорожно-транспортном происшествии, существенным в смысле ч. 1 ст. 213 УК Латвийской ССР, суды не должны ограничиваться общей ссылкой в приговоре на то, что виновным причинен существенный материальный ущерб, а обязаны указывать конкретный размер ущерба и излагать в приговоре убедительные мотивы, по которым ущерб признан существенным.

8. Судам необходимо учесть, что диспозиция всех частей ст. 213 УК Латвийской ССР является бланкетной, отсылающей к правилам безопасности движения и эксплуатации транспорта. Следовательно, все нарушения пунктов действующих правил дорожного движения, приведшие к последствиям, предусмотренным названной статьей, являются конкретным содержанием объективной стороны совершенного преступления и поэтому должны вменяться в вину в точном соответствии с действиями нарушителя правил, указанными в обвинении, предъявленном обвиняемому, и в приговоре суда.

Изменение обвинения в части нарушений пунктов правил дорожного движения допустимо в соответствии со ст. 255 УПК Латвийской ССР, когда это не ухудшает положение подсудимого и не нарушает его права на защиту. Такое решение суда должно быть мотивировано в приговоре.

9. Суды должны неуклонно соблюдать требования уголовно-процессуального законодательства, регламентирующего предание обвиняемого суду, судебное разбирательство, постановление и составление приговора. При этом необходимо иметь в виду, что точное и неуклонное соблюдение норм законодательства является необходимым условием назначения к рассмотрению в судебном заседании лишь тех дел, по которым имеются достаточные основания для предания обвиняемого суду. Поэтому постановления судьи должны полностью отвечать требованиям ст. 225 и 227 УПК Латвийской ССР, содержать выводы о достаточности данных для судебного разбирательства дела и полный перечень совершаемых в соответствии со ст. 227 УПК Латвийской ССР действий по подготовке к рассмотрению дела в судебном заседании.

10. Обратит внимание судов на то, что при оценке заключения проведенной по делу судебной экспертизы недопустимо какое-либо отклонение от требований ст. 51 УПК

Латвийской ССР, устанавливающей, что никакие доказательства не имеют заранее установленной силы. Это означает, что заключение судебной экспертизы по делам об автотранспортных преступлениях также не обладает преимуществом перед другими доказательствами и, как все иные доказательства, должно быть оценено по внутреннему убеждению судей, основанному на всестороннем, полном и объективном исследовании всех обстоятельств дела в их совокупности в соответствии с требованиями ст. 286 УПК Латвийской ССР.

11. При избрании меры наказания виновному в совершении автотранспортного преступления суды, оценивая характер и степень общественной опасности совершенного преступления, личность подсудимого, обстоятельства, смягчающие и отягчающие ответственность виновного, особо должны учесть отношение виновного к нарушению правил дорожного движения, характер и мотивы нарушений, в частности управление транспортным средством в состоянии опьянения и другие грубые нарушения правил дорожного движения, а также противоправное поведение потерпевшего и других лиц, способствовавшее совершению автотранспортного преступления.

В каждом случае совершения виновным лицом автотранспортного преступления в состоянии опьянения судам надлежит обсудить вопрос о признании такого обстоятельства отягчающим ответственность в соответствии с п. 11 ст. 37 УК Латвийской ССР.

Вместе с тем при осуждении лица по ч. 2 и 3 ст. 213 УК Латвийской ССР, предусматривающей совершение автотранспортного преступления при отягчающих обстоятельствах — тяжких последствиях, нет законного основания учитывать эти последствия как отягчающие ответственность обстоятельства, предусмотренные ст. 37 УК Латвийской ССР.

12. Обратить внимание судов на необходимость безусловно учитывать, что в соответствии с постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 29 августа 1980 года «О практике назначения судами дополнительных наказаний»¹:

12.1. Неприменение лишения права управлять транспортными средствами в отношении лица, осужденного по ст. 213¹ УК Латвийской ССР, предусматривающей обязательное назначение дополнительного наказания, допустимо лишь при наличии условий, содержащихся в ст. 41 УК Латвийской ССР, с обязательным указанием в приговоре мотивов решения суда.

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

12.2. В случаях осуждения виновного по ст. 213 УК Латвийской ССР, предусматривающей возможность применения или неприменения дополнительного наказания в виде лишения права управлять транспортными средствами, суды обязаны обсудить

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 29 августа 1980 года № 6 «О практике назначения судами дополнительных наказаний» изменено постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 7.

вопрос о его применении и указать в приговоре мотивы принятого решения.

12.3. Лишение права управлять транспортными средствами при осуждении виновного по ст. 213 и 213¹ УК Латвийской ССР может быть назначено судом в качестве дополнительного наказания, независимо от того, что лицо уже лишено этого права в порядке административного взыскания.

(В редакции постановления Пленума от 27 июня 1988 года № 5.)

13. Суды обязаны по каждому делу об автотранспортном преступлении, причинившем материальный ущерб, при постановлении приговора разрешить гражданский иск. При этом необходимо строго выполнять требования ч. 2 ст. 307 УПК Латвийской ССР о том, что только в исключительных случаях, при невозможности произвести подробный расчет по гражданскому иску без отложения разбирательства уголовного дела или без получения дополнительных материалов, суд при постановлении обвинительного приговора может признать за потерпевшим право на удовлетворение иска и передать вопрос о его размерах на рассмотрение в порядке гражданского судопроизводства.

Суды должны иметь все данные о размере ущерба, причиненного в результате автотранспортного преступления. Если эти данные органами следствия не представлены и суды не имеют возможность восполнить этот пробел, дело подлежит направлению на дополнительное расследование.

13.1. Для правильного определения размера ущерба, связанного с повреждением транспортных средств, необходимо учесть, что в размер такого ущерба входит возмещение расходов по ремонту (восстановлению) поврежденного транспортного средства, а именно — стоимость новых деталей взамен поврежденных, за вычетом износа на день дорожно-транспортного происшествия, и стоимость металлолома, образовавшегося из поврежденных деталей; оплата рабочей силы по устранению повреждений, оплата ремонтной организации за осмотр поврежденных транспортных средств и составление требуемой документации.

Возмещению подлежат также расходы по транспортировке поврежденных транспортных средств до ближайшего пункта ремонта и расходы в связи с утратой товарного вида поврежденного транспортного средства.

13.2. Судам согласно ст. 26 ГПК Латвийской ССР надлежит рассматривать гражданский иск, если хотя бы одной из сторон в споре по возмещению ущерба является гражданин, колхоз или межколхозная организация, государственно-колхозное предприятие, организация или их объединение.

Вместе с тем такие споры между государственными, кооперативными и иными общественными организациями рассматриваются органами арбитража, а в уголовном деле должен быть установлен размер причиненного ущерба.

13.3. Судам надлежит иметь в виду, что в соответствии с руководящим разъяснением Пленума Верховного Суда СССР,

содержащимся в ч. 2 п. 2 постановления от 23 марта 1979 года «О практике применения судами законодательства о возмещении материального ущерба, причиненного преступлением»¹, в случаях повреждения транспортных средств, находившихся на законном основании у владельца, гражданский иск вправе предъявить как собственник, так и владелец транспортного средства, в частности лицо, пользующееся транспортным средством на основании доверенности.

14. Суды должны обеспечивать неукоснительное выполнение руководящих разъяснений, содержащихся в п. 6 упомянутого постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 8 июня 1970 года, о том, что суды республики должны улучшить свою работу по предупреждению автотранспортных преступлений, в частности:

14.1. Настойчиво добиваться по каждому делу данной категории, рассматриваемому судом, полного выяснения обстоятельств, способствовавших совершению преступления, и последовательно реагировать на такие обстоятельства на основании и в порядке, предусмотренном ст. 317 УПК Латвийской ССР.

14.2. Шире практиковать рассмотрение дел этой категории в выездных судебных заседаниях с привлечением представителей общественности.

14.3. Периодически изучать и обобщать судебную практику по рассмотрению дел об автотранспортных преступлениях с целью своевременного выявления и устранения упущений, недостатков и ошибок, допущенных судами по делам данной категории.

УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО

52. О СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ ПО ПРИМЕНЕНИЮ СУДАМИ ЛАТВИЙСКОЙ ССР УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА, РЕГУЛИРУЮЩЕГО ВОЗВРАЩЕНИЕ ДЕЛ ДЛЯ ПРОИЗВОДСТВА ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ПРЕДВАРИТЕЛЬНОГО СЛЕДСТВИЯ ИЛИ ДОЗНАНИЯ

(Постановление Пленума от 22 июня 1987 года № 3)

Осуществление курса на ускорение социально-экономического развития страны, демократизации всех сторон общественной жизни требует дальнейшего укрепления социалистической законности и правопорядка.

Работа правоохранительных органов должна быть максимально эффективной, чтобы каждое преступление должным образом расследовалось, виновные были подвергнуты справедливому

---

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 23 марта 1979 года № 1 «О практике применения судами законодательства о возмещении материального ущерба, причиненного преступлением» изменено постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 26 апреля 1984 года № 7.

наказанию и ни один невиновный не был привлечен к уголовной ответственности и осужден.

Суды должны обеспечивать надежную охрану прав и законных интересов советских граждан, строгое соблюдение принципа социальной справедливости.

Важное значение в выполнении этих задач имеет строгое соблюдение законности органами дознания, предварительного следствия и судами при расследовании и рассмотрении дел, повышении требовательности судов к качеству материалов дознания и предварительного следствия, своевременное выявление нарушений закона и реагирование на них.

В случае некачественно проведенного следствия или дознания судам следует своевременно решать вопрос о необходимости направления дел на дополнительное расследование.

Заслушав и обсудив сообщение члена Верховного Суда Латвийской ССР Ю. Какситиса, председателя народного суда Октябрьского района города Риги Я. Лаукрозе и Салдусского района В. Салминьша, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что суды республики, устанавливая такую неполноту или неправильность предварительного следствия или дознания, которая не может быть восполнена на судебном следствии, в большинстве случаев обоснованно возвращают дела для дополнительного предварительного следствия или дознания.

Вместе с тем некоторые судьи (суды) не всегда своевременно при предании обвиняемого суду выявляют нарушения норм уголовно-процессуального закона и принимают к рассмотрению уголовные дела, расследованные неполно либо с другими существенными нарушениями уголовно-процессуального закона. Не всегда еще возвращаются дела для дополнительного следствия или дознания при невозможности восполнить их пробелы в ходе судебного разбирательства, в связи с чем немало отменяется приговоров в кассационном или надзорном порядке с направлением дел для производства дополнительного расследования. Имеют место и другие нарушения.

В то же время установлены случаи возвращения дел для производства дополнительного расследования без всестороннего исследования всех собранных по делу доказательств и их оценки. Иногда суды возвращают органам следствия дела для выяснения обстоятельств, которые уже проверялись на предварительном следствии и нуждаются лишь в оценке суда либо могли быть выяснены во время судебного следствия.

В отдельных случаях качество составляемых определений о направлении дел на доследование также не отвечает требованиям закона. В них зачастую не указывается, какие именно обстоятельства должны быть дополнительно выяснены, какие следственные действия должны быть проведены. Имеют место случаи, когда вопрос о возвращении дела для производства дополнительного предварительного следствия или дознания, возникший в подготовительной части судебного заседания или во время судебного следствия, не выносится на обсуждение участников судебного

разбирательства. При этом зачастую не разрешается вопрос о дальнейшей мере пресечения в отношении обвиняемого (подсудимого).

Указанные недостатки отрицательно сказываются на своевременном рассмотрении дел, качестве судебного разбирательства, законности и обоснованности приговоров, подрывают авторитет суда.

Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов, что дознание или предварительное следствие, проведенное в строгом соответствии с требованиями уголовно-процессуального закона, является одним из необходимых условий обеспечения всестороннего, полного и объективного исследования обстоятельств дела в судебном заседании, без чего невозможно вынесение законного и обоснованного приговора.

В соответствии с законом судьям (судам) надлежит тщательно выяснять наличие достаточных оснований для рассмотрения дела в судебном заседании, в том числе соблюдение органами дознания и предварительного следствия законов, обеспечивающих обвиняемому права на защиту, иные требования уголовно-процессуального законодательства. Суды должны повысить требовательность к качеству материалов дознания и предварительного следствия.

В случае неполноты произведенного предварительного следствия или дознания, которая не может быть восполнена в судебном заседании, существенного нарушения уголовного-процессуального закона либо других оснований, предусмотренных ст. 235 УПК Латвийской ССР, надлежит возвращать дела для дополнительного заседания.

Решая вопрос о предании суду или о возвращении дела для производства дополнительного предварительного следствия или дознания, суды (судьи) должны строго соблюдать требования ст. 223, 225—235 УПК Латвийской ССР и руководствоваться разъяснениями, содержащимися в постановлении Пленума Верховного Суда СССР от 28 ноября 1980 года № 8 «О практике применения судами законодательства при предании обвиняемого суду»¹.

2. При выявлении неполноты дознания или предварительного следствия суду надлежит принимать зависящие от него меры к ее восполнению (вызвать дополнительных свидетелей, истребовать дополнительные документы и т. п.).

Если неполнота произведенного дознания или предварительного следствия не может быть восполнена в судебном заседании, дело направляется для производства дополнительного расследования.

---

¹ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 28 ноября 1980 года № 8 «О практике применения судами законодательства при предании обвиняемого суду» изменено постановлением Пленума Верховного Суда СССР от 18 апреля 1986 года № 10.

3. Невосполнимой в суде может быть признана, в частности, такая неполнота собранных органами дознания или предварительного следствия доказательств, для восполнения которой требуется проведение следственных и оперативно-розыскных действий, направленных на отыскание новых доказательств или производство следственных действий в другой местности или в значительном объеме, а также те случаи, когда объем необходимых следственных действий является значительным и выполнение такого объема следственных действий не возможно во время судебного разбирательства и др.

4. Поскольку суд обязан принимать все необходимые меры к выяснению имеющихся в деле противоречий и давать им надлежащую оценку, дело подлежит возвращению для дополнительного расследования в связи с наличием противоречивых доказательств, касающихся существенных обстоятельств дела лишь в тех случаях, когда в материалах дела отсутствуют другие объективные данные, позволяющие суду дать оценку имеющимся доказательствам, и когда такие данные не могут быть выяснены судом.

В то же время необходимо полностью изжить сложившуюся в некоторых судах практику направления дел на дополнительное расследование, когда отсутствуют доказательства, подтверждающие предъявленное обвинение и исчерпаны все возможности для собирания дополнительных доказательств. При таких обстоятельствах суд обязан постановить оправдательный приговор или вынести обвинительный приговор лишь по тому обвинению, доказанность которого не вызывает сомнения.

5. Возвращая дело для дополнительного расследования в связи с допущенными органами дознания или предварительного следствия существенными нарушениями требований уголовно-процессуального закона, суд должен указать, какие именно нарушения допущены, каким образом они привели к лишению или стеснению гарантированных законом прав участников процесса или иным путем повлияли или могли повлиять на всесторонность, полноту и объективность исследования по делу, либо постановление законного и обоснованного приговора.

6. Если существенные нарушения уголовно-процессуального закона не были своевременно выявлены в стадии предания суду, дело подлежит возвращению для дополнительного расследования по этим основаниям из судебного заседания либо при рассмотрении его в кассационном или надзорном порядке.

Дело во всех случаях подлежит возвращению для производства дополнительного расследования или дознания из распорядительного заседания, когда:

6.1. в нарушение ст. 127 УПК Латвийской ССР вместо предварительного следствия проведено дознание. Если вместо дознания в нарушение ст. 406 УПК Латвийской ССР проведена досудебная подготовка материалов протокольной формы, эти материалы подлежат возвращению для производства дознания;

6.2. без возбуждения уголовного дела проведено предварительное следствие по материалам, выделенным из другого

уголовного дела в отдельное производство в отношении иного лица по новому обвинению;

6.3. при предъявлении обвинения допущены нарушения требований ст. 146, ст. 153 УПК Латвийской ССР, в частности не указаны статьи уголовного кодекса, часть или пункт статьи, не указано, в чем конкретно лицо обвиняется, не дана правовая оценка применительно к каждому обвинению, если лицо обвиняется в совершении нескольких преступлений, обвиняемый не допрошен по существу предъявленного обвинения;

6.4. формулировка обвинения, данная в обвинительном заключении, существенно отличается от предъявленного обвинения либо ухудшает положение обвиняемого по сравнению с предъявленным обвинением;

6.5. нарушены требования ст. 96 УПК Латвийской ССР об обязательном участии защитника при проведении предварительного следствия, в том числе когда не допущен защитник к участию в деле с момента предъявления обвинения, если обвиняемые, хотя и признаны вменяемыми, но страдают постоянным или временным расстройством душевной деятельности, т. е. являются лицами, которые в силу своих физических или психических недостатков не могут сами осуществлять свое право на защиту, или когда они страдают существенным дефектом речи, зрения, слуха либо другим тяжелым недугом;

6.6. в нарушение требований ст. 16 УПК Латвийской ССР не обеспечено участие переводчика обвиняемому, не владеющему языком, на котором ведется производство по делу.

Судам следует иметь в виду, что вопрос о необходимости предоставления переводчика следует решить не только при наличии такого ходатайства, но с учетом уровня образования обвиняемого, его развития и других обстоятельств, свидетельствующих о том, что этому лицу затруднительно без переводчика в полной мере осуществлять право на защиту.

Не владеющими языком судопроизводства признаются лица, не понимающие или плохо понимающие обычную разговорную речь на языке судопроизводства, не умеющие свободно изъясняться на данном языке, испытывающие затруднение в связи со слабым знанием языка в понимании тех или иных терминов или обстоятельств, связанных с производством по делу;

6.7. в нарушение ст. 46 УПК Латвийской ССР расследование или дознание произведено лицами, подлежащими отводу;

6.8. не обеспечено право обвиняемого на реальное ознакомление со всеми материалами дела с учетом сложности и объема дела либо в случаях приобщения к материалам дела документов после выполнения действий, предусмотренных ст. 203 УПК Латвийской ССР;

6.9. необоснованно отклонены ходатайства обвиняемых или других участников процесса об установлении обстоятельств, имеющих существенное значение для дела, если эти обстоятельства не могут быть установлены судом;

6.10. преступление совершено на почве хронического алкоголизма, однако в материалах дела отсутствуют данные, необходимые для решения вопроса о применении ст. 57 УК Латвийской ССР, и невозможно их восполнить в судебном заседании;

6.11. в деле отсутствуют данные о прошлой судимости лица, о фактическом сроке отбытого им наказания за предшествующие преступления и об основаниях освобождения его от отбывания наказания. При невозможности их восполнить судом дело надлежит возвратить для производства дополнительного расследования по мотивам неполноты проведенного предварительного следствия. К таким данным могут быть отнесены справки о судимости, копии приговоров, характеристики и др.

7. Если для устранения неполноты дознания или предварительного следствия требуется производство экспертизы, в том числе комплексной, суд направляет дело для дополнительного расследования только в тех случаях, когда проведение экспертизы связано с необходимостью отыскания и изъятия таких исходных данных, как дополнительных документов, вещественных доказательств, образцов, а также, когда это связано с проведением следственного эксперимента, проверки показаний на месте и др.

Дело может быть направлено на дополнительное расследование или дознание в связи с нарушением предусмотренных ст. 188 УПК Латвийской ССР прав обвиняемого при назначении и производстве экспертизы, если это нарушение вызывает сомнение во всесторонности, полноте и в объективности экспертного исследования.

8. Принимая во внимание, что производство экспертизы в стадии предания суду не допускается в случаях, когда в этой стадии возникает сомнение относительно вменяемости обвиняемого, дело подлежит направлению на дополнительное расследование из распорядительного заседания для назначения и проведения психиатрической экспертизы, поскольку такие сомнения препятствуют преданию лица суду.

9. В случае совершения осужденным нового преступления после истечения срока отсрочки исполнения приговора дело о новом преступлении может быть рассмотрено лишь при наличии данных об освобождении осужденного от наказания либо о направлении его для отбывания наказания в виде лишения свободы, назначенного по первому приговору.

При отсутствии таких данных и невозможности получения их в судебном заседании дело о новом преступлении подлежит направлению на дополнительное расследование.

10. Согласно требованиям ст. 255 УПК Латвийской ССР дело подлежит возвращению для дополнительного расследования, если суд придет к выводу о необходимости применить в отношении обвиняемого закон о более тяжком преступлении, предъявить обвинение, существенно отличающееся по фактическим обстоятельствам от ранее предъявленного, предъявить новое обвинение, связанное с уже предъявленным обвинением, а также привлечь к уголовной ответственности новых лиц по данному делу, материалы о которых не могут быть выделены в отдельное производство.

Разъяснить, что изменением обвинения на более тяжкое следует считать случаи, когда:

10.1. применяется другая норма уголовного закона (статья, часть статьи или пункт), санкция которой предусматривает более строгое наказание;

10.2. в обвинение включаются дополнительные, не вмененные обвиняемому факты (эпизоды), влекущие изменение квалификации преступления на закон, предусматривающий более строгое наказание, либо увеличивающие фактический объем обвинения, хотя и не меняющие юридической оценки содеянного.

11. Особое внимание должно уделяться проверке заявлений о недозволенных методах следствия и иных нарушениях законности, которые могли повлечь самооговор либо дачу иных ложных показаний.

В случае достаточных сведений, подтверждающих такие факты, дело подлежит направлению вышестоящему прокурору на дополнительное расследование как со стадии судебного разбирательства, так и при рассмотрении дела в суде кассационной и надзорной инстанции, когда без проверки заявления о применении незаконных методов следствия невозможно прийти к выводу о виновности или невиновности подсудимого.

12. В тех случаях, когда в судебном заседании будут установлены обстоятельства, указывающие на совершение подсудимым преступления, по которому обвинение ему ранее предъявлено не было, судам надлежит в соответствии с требованиями ст. 256 УПК Латвийской ССР проверять, связано ли новое обвинение с первоначальным, а также имеется ли возможность для раздельного рассмотрения этих дел, и в зависимости от этого решать вопрос о возвращении дела для дополнительного расследования или о возбуждении дела по новому обвинению и направлении материалов по возбужденному делу для производства предварительного расследования в общем порядке.

13. Если в ходе судебного разбирательства будут установлены обстоятельства, указывающие на совершение преступления лицом, не привлеченным к уголовной ответственности, суд в соответствии со ст. 257 УПК Латвийской ССР возбуждает уголовное дело в отношении этого лица. В случаях, когда вновь возбужденное дело находится в связи с рассматриваемым делом и раздельно их рассмотрение не представляется возможным, суд направляет все дело для производства дополнительного расследования.

Суд в этом случае не связан с постановлением органа дознания, следователя и прокурора о прекращении дела (ст. 5 п. 10 УПК Латвийской ССР).

14. Разъяснить судам, что в одном следственном производстве могут быть соединены лишь дела по обвинению нескольких лиц в соучастии в совершении одного или нескольких преступлений или же дела по обвинению одного лица в совершении нескольких преступлений, а равно в заранее обещанном укрывательстве этих же преступлений и недонесении о них.

Согласно ст. 131 УПК Латвийской ССР соединение в одно производство, а также разъединение уголовных дел допускается для обеспечения всестороннего, полного и объективного исследования всех обстоятельств преступного деяния и более правильной оценки доказательств.

При оценке обоснованности разъединения дел о преступлениях, совершенных несовершеннолетними вместе со взрослыми, дело о нем должно быть по возможности выделено в отдельное производство в стадии предварительного следствия.

Судам следует иметь в виду, что неправильное соединение дел ведет к возникновению многоэпизодных дел в отношении большого количества обвиняемых, рассмотрение которых иногда затягивается, неоправданно отодвигает момент вынесения приговора от момента совершения преступления, а также затрудняет установление истины.

В то же время не допускается разъединение дел в отношении одного из причастных к преступлению лиц, деяние которого тесно связано с действиями других лиц, если имеется возможность расследовать и рассмотреть эти дела вместе, так как это может отрицательно повлиять на установление истины.

15. Согласно ст. 131 УПК Латвийской ССР соединение уголовных дел предусмотрено лишь в стадии предварительного следствия или дознания, поэтому в случаях, когда судьей (судом) будет установлено, что одним лицом совершено несколько преступлений или преступление совершено несколькими лицами, предварительное следствие или дознание по которым проводилось раздельно, то такие дела направляются на дополнительное расследование для соединения, если их раздельное рассмотрение может повредить правильному разрешению дела.

16. Необходимо иметь в виду, что вопрос о возвращении дел для дополнительного предварительного следствия или дознания, возникший в стадии подготовительной части судебного заседания или во время судебного следствия, должен быть обсужден с участниками судебного разбирательства, перечисленных в статье 243 УПК Латвийской ССР.

17. Определение суда о возвращении дела для производства дополнительного предварительного следствия или дознания должно соответствовать требованиям ст. 234 и 263 УПК Латвийской ССР, а в зависимости от обстоятельств, послуживших основанием для возвращения дела на дополнительное расследование, помимо краткого изложения сущности предъявленного обвинения, должно быть указано:

17.1. в чем конкретно выразилась неполнота произведенного дознания или предварительного следствия и почему суд лишен возможности восполнить ее в судебном заседании, какие обстоятельства должны быть дополнительно выяснены;

17.2. какие существенные нарушения уголовно-процессуального закона допущены и какие должны быть устранены;

17.3. какие данные свидетельствуют о наличии оснований для предъявления обвиняемому нового обвинения, связанного с ранее

предъявленным, либо для изменения обвинения на более тяжкое или существенно отличающееся по фактическим обстоятельствам от обвинения, содержащегося в обвинительном заключении, а также о необходимости привлечения к уголовной ответственности других лиц и почему материалы о них не могут быть выделены в отдельное производство;

17.4. какими мотивами обосновывается мнение суда о неправильном соединении и разъединении дел.

С учетом конкретных обстоятельств дела суд в определении может предложить провести те или иные процессуальные действия, когда этого требует характер допущенных при расследовании нарушений (например, предъявление нового обвинения, проведение экспертизы, очных ставок, устранение существенных нарушений норм УПК, принятие мер к обеспечению гражданского иска или возможной конфискации имущества).

При возвращении дела на дополнительное расследование суд может оценивать доказательства только с точки зрения их достаточности. Предрешать вопрос доказанности обвинения недопустимо.

Резолютивная часть определения должна содержать наименование дела, указание о направлении его для дополнительного расследования прокурору, о мере пресечения в отношении обвиняемого (подсудимого) и о порядке опротестования определения.

18. Рассматривая дело по частному протесту прокурора на определение суда о возвращении дела для дополнительного расследования, суд кассационной инстанции вправе отменить и изменить те или иные указания суда первой инстанции либо дать новые указания в пределах фактических обстоятельств совершенного преступления. Такие же изменения могут быть внесены в судебные определения и постановления судами надзорной инстанции.

19. Судам следует учитывать, что необоснованное возвращение дел на дополнительное расследование негативно сказывается на своевременности рассмотрения уголовных дел, на эффективности борьбы с преступностью, затрудняет установление истины, влечет необходимость повторного вызова в суд и отвлечения от выполнения трудовых обязанностей свидетелей, потерпевших и других участников процесса. Поэтому Судебной коллегии по уголовным делам Верховного Суда Латвийской ССР следует периодически обобщать судебную практику о направлении дел на доследование и проводить мероприятия, направленные на устранение нарушений, порождающих необоснованное направление уголовных дел на дополнительное предварительное следствие или дознание.

**53. О ВЫПОЛНЕНИИ СУДАМИ ЛАТВИЙСКОЙ ССР
ПОСТАНОВЛЕНИЯ ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА СССР
ОТ 30 ИЮНЯ 1969 ГОДА № 4 «О СУДЕБНОМ ПРИГОВОРЕ»**

(Постановление Пленума от 27 марта 1989 года № 2)

Обсудив практику о соблюдении судами Латвийской ССР при постановлении приговоров материального и процессуального законодательства и выполнении постановления Пленума Верховного

Суда СССР от 30 июня 1969 года № 4 «О судебном приговоре», Пленум отмечает, что суды республики повысили качество рассмотрения уголовных дел и по подавляющему их большинству приговоры постановляются в строгом соответствии с законом.

Однако по отдельным делам требования закона и руководящих разъяснений указанного выше постановления Пленума не выполняются.

Наиболее часто нарушаются требования ст. 19 УПК Латвийской ССР о всестороннем, полном и объективном исследовании обстоятельств дела, выявлении как уличающих, так и оправдывающих, а также смягчающих и отягчающих ответственность подсудимого обстоятельств.

Встречаются ошибки и недостатки в анализе и оценке доказательств, мотивировке выводов суда о доказанности или недоказанности обвинения. В приговоре нередко приводятся доказательства, не исследованные в судебном заседании, и в то же время не дается оценка фактам, установленным в судебном заседании, а также показаниям подсудимого, свидетелей и заключениям экспертов, когда они противоречивы.

Допускается неоправданное увеличение объема приговора за счет включения в текст описания обстоятельств, не имеющих существенного значения для дела, излишней детализации. В отдельных случаях допускаются нарушения требований ст. 255 УПК Латвийской ССР о недопустимости превышения пределов предъявленного обвинения, чем нарушается право подсудимого на защиту.

В приговорах по делам о преступлениях, совершенных группой лиц, и по делам, по которым подсудимый обвиняется в совершении нескольких преступлений, не во всех случаях дается анализ доказательств в отношении каждого подсудимого и по каждому обвинению, а при оправдании одного из подсудимых в нарушение ст. 313 УПК Латвийской ССР не всегда излагается формулировка обвинения, по которому подсудимый оправдан.

Допускаются ошибки при решении вопроса о прекращении дела в судебном заседании.

При назначении наказания, его вида и размера суды не во всех случаях учитывают характер и степень общественной опасности совершенного преступления, личность виновного, не указывают в приговорах, какие конкретно обстоятельства принимаются судом во внимание в качестве смягчающих или отягчающих его ответственность, и не всегда обсуждают вопрос о возможности назначения наказания, не связанного с лишением свободы.

Встречаются и другие ошибки и недостатки.

Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость при постановлении приговора строгого соблюдения всех норм материального и процессуального законодательства и разъяснений, содержащихся в постановлении Пленума Верховного Суда СССР от 30 июня 1969 года № 4 «О судебном приговоре».

2. Суды должны иметь в виду, что приговор — итоговый документ судебного процесса. Он должен быть законным, обоснованным,

справедливым, отвечать всем требованиям закона по форме и по содержанию, быть убедительным и понятным как лицу, в отношении которого он вынесен, так и всем присутствующим в зале судебного заседания.

В приговоре не должно быть неточных формулировок, принятых сокращений и слов, не приемлемых в официальных документах, а также описаний событий и фактов, не относящихся к предъявленному обвинению, а сам приговор должен быть составлен в ясных и понятных выражениях, при этом каждое исправление или дополнение в приговоре должно быть оговорено.

3. Суды обязаны иметь в виду, что обстоятельства дела должны быть исследованы всесторонне, полно и объективно, а приговор основан на доказательствах, рассмотренных в судебном заседании; доказательства должны быть оценены, приведены мотивы, объясняющие, почему одни доказательства признаны достоверными, а другие отвергнуты; в мотивировочной части обвинительного приговора должна быть изложена формулировка обвинения, признанного доказанным, а в оправдательном — формулировка обвинения, по которому подсудимый оправдан; недопустимо такое изменение обвинения в суде, которое ухудшает положение подсудимого или нарушает его право на защиту.

Когда признаки преступления описаны и раскрыты в других нормах права (бланкетные диспозиции), в описании преступного деяния должны быть приведены и раскрыты эти нормы права.

4. Судам следует иметь в виду, что ссылка в приговоре на показания потерпевших и свидетелей, не допрошенных в судебном заседании в соответствии с требованиями ст. 285 и 299 УПК Латвийской ССР, возможна лишь в случаях, когда эти лица отсутствовали при судебном разбирательстве по причинам, исключающим возможность их явки в суд, или по другим указанным в законе основаниям, а ранее данные ими показания были оглашены и исследованы в судебном заседании.

5. В соответствии с ч. 4 ст. 273 УПК Латвийской ССР при рассмотрении дела после его отложения в том же составе суда, вторичный вызов свидетелей или других указанных в законе лиц, уже допрошенных в первом судебном заседании, производится лишь в необходимых случаях. Показания лиц, ранее допрошенных судом, могут быть согласно ч. 3 ст. 285 УПК Латвийской ССР оглашены в судебном заседании. Если суд признал повторный вызов этих лиц необходимым, они должны быть допрошены в судебном заседании, а ранее данные ими показания могут быть оглашены лишь в случаях признания невозможности их повторной явки в суд по уважительным причинам.

6. Обратит внимание судов на необходимость оценки в приговоре заключений проведенных по делу экспертиз. Когда в деле имеется несколько заключений, содержащих различные выводы по одним и тем же вопросам, в том числе повторных и комиссионных экспертиз, суду необходимо дать в приговоре оценку каждому из них в совокупности с другими доказательствами по делу и привести

мотивы, по которым он согласился с одним из заключений и отверг другие.

7. Признавая подсудимого виновным в совершении преступления по признакам, относящимся к оценочным категориям (тяжкие или особо тяжкие последствия, крупный размер, существенный вред, ответственное положение должностного лица, беспомощное состояние потерпевшего и др.), суд обязан привести в приговоре обстоятельства, послужившие основанием для вывода о наличии в содеянном того или иного признака.

8. Поскольку разбирательство дела в суде производится только в отношении подсудимых, суд не должен допускать в приговоре формулировок, свидетельствующих о виновности в совершении преступления других конкретных лиц, не преданных суду.

Если дело в отношении некоторых обвиняемых выделено в отдельное производство или прекращено производством, в приговоре указывается о совершении подсудимым преступления совместно с этими лицами без упоминания их фамилий.

9. При наличии обстоятельств, указанных в ст. 5 УПК Латвийской ССР, уголовное дело не может быть возбуждено, а возбужденное дело подлежит прекращению.

Если обстоятельства, указанные в пп. 1, 2, 3, 4 ст. 5 УПК Латвийской ССР, т. е. отсутствие события или состава преступления, истечение срока давности, наличие акта амнистии или помилования, обнаруживаются при судебном разбирательстве, суд доводит разбирательство дела до конца и постановляет оправдательный (при наличии обстоятельств, указанных в пп. 1 и 2 ст. 5 УПК Латвийской ССР) или обвинительный приговор с освобождением осужденного от наказания на основании ч. 2 ст. 5 УПК Латвийской ССР. В резолютивной части обвинительного приговора с освобождением виновного от наказания в силу пп. 3 и 4 ст. 5 УПК Латвийской ССР (за истечением срока давности или вследствие акта амнистии) должно содержаться указание о назначенной мере наказания.

Не допускается прекращение дела по основаниям, указанным в пп. 3 и 4 ст. 5 УПК Латвийской ССР, также в случаях, когда обвиняемый или его близкие родственники в случае его смерти против этого возражают.

При наличии оснований для освобождения лица, совершившего преступление, от уголовной ответственности в случаях, предусмотренных ст. 5¹, 5², 6, 7, 8 УПК Латвийской ССР, дело прекращается в судебном заседании в соответствии со ст. 260 УПК Латвийской ССР. Однако следует иметь в виду, что согласно ч. 5 ст. 265 УПК Латвийской ССР прекращение дела, предусмотренного п. 2 ст. 111 УПК Латвийской ССР (дела так называемого частного обвинения), по мотивам малозначительности деяния не допускается. Не допускается прекращение дела также при наличии обстоятельств, указанных в ч. 3 ст. 5¹ УПК Латвийской ССР, то есть когда лицо, совершившее деяние, содержащее признаки преступления, против этого возражает.

10. Если судом будет признано, что лицо, совершившее преступление, в силу его последующего безупречного поведения и честного отношения к труду ко времени рассмотрения дела в суде не может быть сочтено общественно опасным и по этому основанию подлежит освобождению от наказания, постановляется обвинительный приговор без назначения наказания. В этом случае суд, признавая подсудимого виновным, в резолютивной части приговора должен указать на освобождение его от наказания в соответствии с ч. 2 ст. 47 УК Латвийской ССР.

11. При назначении дополнительного наказания лицу, признанному виновным в совершении нескольких преступлений, предусмотренных различными статьями уголовного закона, суды должны руководствоваться разъяснениями, содержащимися в п. 8 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 29 августа 1980 года № 6 «О практике назначения судами дополнительных наказаний», где, в частности, разъяснено, что дополнительное наказание, так же как и основное, сначала должно быть назначено за одно или отдельно за несколько преступлений, а затем и по совокупности преступлений или приговоров.

Назначение дополнительного наказания не за каждое преступление в отдельности, а только по совокупности преступлений является существенным нарушением закона и может служить основанием для изменения приговора — исключения дополнительного наказания или отмены приговора.

12. Разрешая вопрос о гражданском иске, суд в соответствии с требованиями ст. 307 и 313 УПК Латвийской ССР в мотивировочной части приговора должен привести мотивы, обосновывающие полное или частичное удовлетворение иска либо отказ в нем, указать размеры, в которых удовлетворены требования истца, и закон, на основании которого разрешен гражданский иск. При удовлетворении гражданского иска, предъявленного к нескольким подсудимым, суд в резолютивной части приговора должен указать, какие конкретно суммы подлежат взысканию с них солидарно и какие в долевом порядке.

В случае невозможности произвести подробный расчет по гражданскому иску без отложения разбирательства дела суд должен привести мотивы, по которым он признает за гражданским истцом право на удовлетворение иска и передает вопрос о его размерах на рассмотрение в порядке гражданского судопроизводства.

При невозможности в суде определить размер причиненного преступлением ущерба, который может влиять на квалификацию преступления, а также на разрешение других вопросов, указанных в ст. 300 УПК Латвийской ССР, дело подлежит направлению на дополнительное расследование.

13. В соответствии со ст. 310 УПК Латвийской ССР при постановлении приговора необходимо решить вопрос о вещественных доказательствах и судебных издержках.

Решая эти вопросы, суды должны иметь в виду, что принадлежащие осужденному предметы, признанные вещественными дока-

зательствами, могут быть конфискованы на основании п. 1 ст. 66 УПК Латвийской ССР лишь в случаях умышленного использования их самим осужденным либо его соучастником в качестве орудий преступления для достижения преступного результата; судебные издержки взыскиваются в порядке, предусмотренном ст. 94 УПК Латвийской ССР.

В том случае, когда адвокат участвовал в деле по назначению, суд одновременно с постановлением приговора выносит отдельное определение в размере вознаграждения, подлежащего выплате юридической консультации подсудимым.

14. При постановлении оправдательного приговора должна быть отменена мера пресечения, если она была избрана и оправданному в соответствии со ст. 106¹ УПК Латвийской ССР разъяснено право на возмещение причиненного ему материального ущерба в соответствии с утвержденным Указом Президиума Верховного Совета СССР от 18 мая 1981 года Положения «О порядке возмещения ущерба, причиненного гражданину незаконными действиями органов дознания, предварительного следствия, прокуратуры и суда» и разъяснениями, содержащимися в постановлении Пленума Верховного Суда СССР от 23 декабря 1988 года № 15 «О некоторых вопросах применения в судебной практике Указа Президиума Верховного Совета СССР от 18 мая 1981 года «О порядке возмещения ущерба, причиненного гражданину незаконными действиями государственных или общественных организаций, а также должностных лиц при исполнении ими служебных обязанностей».

15. Судебной коллегии по уголовным делам усилить требовательность к качеству рассмотрения судами уголовных дел и составлению приговоров, регулярно анализировать причины отмены и изменения приговоров и принимать меры к их устранению.

54. О ПРАКТИКЕ ПРИМЕНЕНИЯ СУДАМИ ЛАТВИЙСКОЙ ССР ОБЩИХ НАЧАЛ НАЗНАЧЕНИЯ УГОЛОВНОГО НАКАЗАНИЯ

(Постановление Пленума от 26 июня 1989 года № 3)

Заслушав и обсудив доклад члена Верховного Суда Латвийской ССР Б. А. Кабанова и сообщение председателя народного суда Лудзенского района Ю. Андерсона о выполнении судами республики законов и руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР от 29 июня 1979 года № 3 «О практике применения судами общих начал назначения наказания», Пленум Верховного Суда Латвийской ССР отмечает, что назначение законного, обоснованного и справедливого наказания, имеющего своей целью исправление и перевоспитание осужденных, а также предупреждение совершения новых преступлений как осужденными, так и иными лицами, является важным средством укрепления правопорядка и неотъемлемой чертой правового государства.

Применение мер наказания к лицам, совершившим преступления, согласно ст. 160 Конституции Латвийской ССР является исключительной прерогативой суда.

Статья 35 УК Латвийской ССР требует, чтобы суд, назначая наказание в пределах, установленных статьей закона, предусматривающей ответственность за совершенное преступление, руководствуясь социалистическим правосознанием, учитывал характер и степень общественной опасности совершенного преступления, личность виновного и обстоятельства дела, смягчающие и отягчающие ответственность.

В основном правильно назначая меру наказания, суды республики не всегда соблюдают требования закона об индивидуальном подходе к избранию вида и размера наказания. Имеют место ошибки судов, вытекающие из несоблюдения закона и руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР по вопросам назначения наказания.

Изучение судебной практики свидетельствует о том, что одной из основных причин судебных ошибок является недостаточно полное исследование и учет личности подсудимых и обстоятельств, влияющих на назначение наказания. Зачастую это обусловлено неполнотой предварительного следствия, не уделяющего достаточного внимания расследованию этих обстоятельств.

Имеют место и другие ошибки, в частности связанные с неправильным применением дополнительных наказаний, назначением наказаний при совершении нескольких преступлений и по нескольким приговорам, определением видов исправительно-трудовых учреждений.

В целях устранения отмеченных недостатков, повышения качества деятельности судов по назначению наказания лицам, совершившим преступления, Пленум Верховного Суда Латвийской ССР постановляет:

1. Обратить внимание судов на необходимость неукоснительного соблюдения требований статьи 35 УК Латвийской ССР об общих началах назначения наказания, исходя из того, что наказание имеет целью исправление и перевоспитание осужденных в духе честного отношения к труду, точного исполнения законов, уважения к правилам социалистического общежития, а также предупреждение совершения новых преступлений как осужденными, так и иными лицами.

2. При назначении наказания суды должны руководствоваться разъяснениями, содержащимися в постановлении Пленума Верховного Суда СССР от 29 июня 1979 года № 3 «О практике применения судами общих начал назначения наказания», а также в постановлениях Пленума Верховного Суда ССР:

от 4 марта 1961 года № 1 «О судебной практике по применению условного осуждения»;

от 23 декабря 1970 года № 14 «О судебной практике по применению условного осуждения к лишению свободы с обязательным привлечением осужденного к труду»;

от 19 октября 1971 года № 8 «О практике назначения судами видов исправительно-трудовых учреждений лицам, осужденным к лишению свободы»;

от 11 июля 1972 года № 5 «О практике применения судами исправительных работ без лишения свободы»;

от 29 августа 1980 года № 6 «О практике назначения судами дополнительных наказаний»;

от 31 июля 1981 года № 3 «О практике назначения наказания при совершении нескольких преступлений и по нескольким приговорам»;

от 21 июня 1985 года № 8 «О судебной практике по применению отсрочки исполнения приговора».

3. Обратить внимание судов на то, что требование закона об индивидуализации наказаний означает обязанность учета характера и степени общественной опасности совершенного преступления, личности виновного и обстоятельств дела, смягчающих и отягчающих ответственность. Все они должны быть исследованы и оценены судом, причем в приговоре недопустимо простое их перечисление, а должен быть дан их анализ.

Если какой-либо из этих факторов недостаточно полно исследован на предварительном следствии, то суд должен восполнить такие пробелы, а если в условиях судебного разбирательства сделать это не представляется возможным, то направить дело для производства дополнительного расследования.

4. Определяя характер и степень общественной опасности преступления, суды должны исходить из значимости охраняемого уголовным законом объекта преступного посягательства и учитывать совокупность всех особенностей и обстоятельств дела (форма вины, мотивы, способ совершения преступления, при приготовлении к преступлению и покушении на преступление — степень осуществления преступного намерения и причины, в силу которых преступление не было доведено до конца, при совершении преступления в соучастии — степень и характер участия каждого из соучастников).

5. Судам надлежит всесторонне и полно исследовать данные о личности подсудимого, которые наряду с тяжестью содеянного имеют существенное значение при определении наказания.

Если из данных о личности подсудимого усматривается, что его перевоспитание и исправление возможно без изоляции от общества, то суду надлежит использовать предоставленные законом возможности для назначения наказания, не связанного с лишением свободы.

Вместе с тем суды должны обеспечить неуклонное применение предусмотренных законом строгих мер наказания к лицам, совершившим тяжкие преступления, особенно участникам организованных преступных групп, и в случаях, повлекших тяжкие последствия, а также к рецидивистам, упорно не желающим встать на путь исправления и прекратить свою преступную деятельность.

6. Обратить внимание судов на то, что перечень указанных в статье 37 УК Латвийской ССР обстоятельств, отягчающих

ответственность, является исчерпывающим, а указанных в статье 36 УК Латвийской ССР смягчающих ответственность обстоятельств может быть расширен по усмотрению суда.

Недопустимо дополнительно учитывать при назначении наказания смягчающие или отягчающие ответственность обстоятельства, если они указаны в диспозиции статьи особенной части УК Латвийской ССР в качестве одного из признаков преступления.

7. Указать судам, что в тех случаях, когда санкция закона, по которому лицо признается виновным, наряду с лишением свободы предусматривает более мягкие виды наказания, то при назначении наказания в виде лишения свободы оно обязательно должно быть мотивировано в приговоре.

В случаях освобождения подсудимого от наказания, применения условного осуждения, отсрочки исполнения приговора, условного осуждения к лишению свободы с обязательным привлечением к труду, назначения более мягкого наказания, чем предусмотрено законом за данное преступление, в приговоре также должны быть изложены мотивы такого решения.

8. Судам надлежит особенно осторожно подходить к назначению наказания в виде лишения свободы несовершеннолетним подсудимым, имея в виду, что само по себе несовершеннолетие является согласно п. 6 ст. 36 УК Латвийской ССР смягчающим ответственность обстоятельством. Наказание в виде реального лишения свободы должно применяться к несовершеннолетним лишь в случаях, когда по обстоятельствам дела и из данных о личности видно, что их исправление и перевоспитание невозможно без изоляции от общества. Применение наказания в виде лишения свободы к несовершеннолетним должно быть обязательно мотивировано в приговоре.

9. При определении наказания в виде лишения свободы суды должны строго соблюдать требования статьи 23 УК Латвийской ССР, а в случаях назначения вида колонии с более строгим или менее строгим, чем предусмотрено законом, режимом обязательно мотивировать решение в приговоре.

Не мотивированное назначение судом вида колонии с более строгим или менее строгим режимом, чем тот, который может быть назначен исходя из общих правил, установленных законом, является существенным нарушением ч. 8 ст. 23 УК Латвийской ССР и влечет отмену или изменение приговора.

10. Обратить внимание судов на точное выполнение требований статей 38 и 39 УК Латвийской ССР и руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР от 31 июля 1981 года № 3 «О практике назначения наказания при совершении нескольких преступлений и по нескольким приговорам».

Решая вопрос о полном или частичном присоединении наказания за ранее совершенное преступление к наказанию, назначенному за новое преступление, суды должны руководствоваться п. 5 постановления Пленума Верховного Суда СССР от 25 июня 1976 года № 4 «О практике применения судами законодательства о борьбе с рецидивной преступностью», в котором сказано, что

окончательная мера наказания во всяком случае должна быть больше той меры, которая была назначена условно либо с применением отсрочки исполнения приговора, или больше неотбытой части наказания при условно-досрочном освобождении, условном осуждении к лишению свободы с обязательным привлечением к труду, условном освобождении из мест лишения свободы с обязательным привлечением к труду.

11. При решении вопроса о конфискации транспортных средств суды должны различать конфискацию в виде дополнительного наказания от конфискации орудий совершения преступления.

Применять конфискацию транспортных средств в качестве дополнительного наказания можно лишь в тех случаях, когда такое дополнительное наказание предусмотрено санкцией статьи УК Латвийской ССР, по которой подсудимый признан виновным.

Применять конфискацию транспортных средств как орудия совершения преступления можно лишь в случаях умышленного использования его в качестве такового при выполнении объективной стороны состава преступления. При этом транспортное средство должно быть в соответствии со ст. 64 УПК Латвийской ССР признано вещественным доказательством постановлением лица, производящего дознание, следователя, прокурора или определением суда. Суд может своим определением приобщить к делу транспортное средство в качестве вещественного доказательства лишь в том случае, когда обвиняемому инкриминировано совершение преступления с использованием транспортного средства как орудия совершения преступления, если же такое обстоятельство обвиняемому не вменено в вину, то суду следует направить дело для производства дополнительного следствия или дознания.

12. Судебной коллегии по уголовным делам Верховного Суда Латвийской ССР и Отделу обобщения судебной практики Верховного Суда Латвийской ССР регулярно изучать и обобщать практику судов республики по вопросу назначения наказания.

ПЕРЕЧЕНЬ ПОСТАНОВЛЕНИЙ ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА ЛАТВИЙСКОЙ ССР, ПРИЗНАННЫХ УТРАТИВШИМИ СИЛУ

I. По общим вопросам

1. Постановление Пленума от 24 марта 1969 года № 2 «О выполнении народными судами Латвийской ССР постановлений Пленума Верховного Суда СССР от 25 марта 1964 года № 1 и от 1 июля 1966 года № 5 «О практике исполнения судебных приговоров и решений в части возмещения ущерба, причиненного преступлениями государственным, кооперативным и общественным организациям» признано утратившим силу постановлением Пленума от 27 июня 1988 года № 5.

2. Постановление Пленума от 3 ноября 1975 года № 3 «О задачах судов Латвийской ССР по применению законодательства, направленного на усиление борьбы с пьянством и алкоголизмом» признано утратившим силу постановлением Пленума от 27 октября 1986 года № 3.

3. Постановление Пленума от 14 февраля 1977 года № 1 «О практике вынесения судами Латвийской ССР частных определений» признано утратившим силу постановлением Пленума от 16 сентября 1985 года № 5.

4. Постановление Пленума от 4 ноября 1978 года № 4 «Об исполнении судами республики постановлений Пленумов Верховного Суда СССР и Верховного Суда Латвийской ССР, направленных на усиление борьбы с пьянством и алкоголизмом» признано утратившим силу постановлением Пленума от 27 октября 1986 года № 3.

5. Постановление Пленума от 17 сентября 1979 года № 4 «О выполнении судами Латвийской ССР руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР о практике вынесения частных определений» признано утратившим силу постановлением Пленума от 16 сентября 1985 года № 5.

6. Постановление Пленума от 23 декабря 1985 года № 8 «О внесении изменений в некоторые постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР по вопросам усиления борьбы с пьянством и алкоголизмом» признано утратившим силу постановлением Пленума от 27 октября 1986 года № 3.

II. По гражданским делам

1. Постановление Пленума от 23 августа 1961 года № 3 «О работе народных судов по взысканию средств на содержание детей» признано утратившим силу постановлением Пленума от 29 октября 1973 года № 5.

2. Постановление Пленума от 18 мая 1963 года № 7 «О некоторых вопросах судебной практики по гражданским колхозным делам» признано утратившим силу постановлением Пленума от 6 мая 1972 года № 6.

3. Постановление Пленума от 31 августа 1963 года № 9 «О судебной практике по гражданским делам о восстановлении на работе рабочих и служащих» признано утратившим силу постановлением Пленума от 6 мая 1972 года № 6.

4. Постановление Пленума от 26 декабря 1964 года № 6 «О выполнении народными судами Латвийской ССР постановления Пленума Верховного Суда СССР от 19 марта 1948 года «О судебной практике по делам об исключении из описи имущества (освобождении имущества от ареста)» признано утратившим силу постановлением Пленума от 24 июня 1974 года № 1.

5. Постановление Пленума от 24 марта 1965 года № 1 «О некоторых вопросах судебной практики по гражданским делам о возмещении материального ущерба, причиненного рабочими и служащими предприятию, учреждению и организации» признано утратившим силу постановлением Пленума от 6 мая 1972 года № 6.

6. Постановление Пленума от 29 сентября 1966 года № 4 «О применении судами Латвийской ССР законодательства об обязательствах, возникающих вследствие причинения вреда, и исполнении постановления Пленума Верховного Суда СССР от 23 октября 1963 года «О судебной практике по искам о возмещении вреда» признано утратившим силу постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 3.

7. Постановление Пленума от 27 марта 1968 года № 1 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 27 декабря 1971 года № 9 «О судебной практике по делам о расторжении брака», признано утратившим силу постановлением Пленума от 28 июня 1982 года № 4.

8. Постановление Пленума от 9 июня 1969 года № 4 «О некоторых вопросах применения судами жилищного законодательства Латвийской ССР» признано утратившим силу постановлением Пленума от 24 декабря 1984 года № 7.

9. Постановление Пленума от 12 апреля 1971 года № 2 «О судебной практике по рассмотрению дел по спорам между гражданами и жилищно-строительными кооперативами» признано утратившим силу постановлением Пленума от 29 декабря 1986 года № 4.

10. Постановление Пленума от 10 апреля 1972 года № 2 «О выполнении судами Латвийской ССР постановления Пленума Верховного Суда СССР от 1 июля 1966 года «О судебной практике по делам о наследовании» признано утратившим силу постановлением Пленума от 27 июня 1988 года № 6.

11. Постановление Пленума от 4 июня 1973 года № 1 «О судебной практике по делам о лишении родительских прав граждан, не обеспечивающих воспитание детей в силу злоупотребления алкогольными напитками» признано утратившим силу постановлением Пленума от 20 марта 1978 года № 2.

12. Постановление Пленума от 27 сентября 1976 года № 6 «О судебной практике по трудовым делам о восстановлении на работе» признано утратившим силу постановлением Пленума от 26 декабря 1988 года № 8.

13. Постановление Пленума от 12 марта 1979 года № 2 «О выполнении судами республики постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 27 сентября 1976 года «О судебной практике по трудовым делам о восстановлении на работе» признано утратившим силу постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 3.

14. Постановление Пленума от 22 июня 1981 года № 4 «О практике судов Латвийской ССР по рассмотрению гражданских дел о возмещении материального ущерба, причиненного рабочими и служащими при исполнении трудовых обязанностей» признано утратившим силу постановлением Пленума от 24 декабря 1984 года № 5.

III. По уголовным делам

1. Постановление Пленума от 20 февраля 1960 года № 1 с изменением, внесенным постановлением Пленума от 14 февраля 1977 года № 2 «О деятельности судебных органов Латвийской ССР в связи с повышением роли общественности в борьбе с преступлениями», признано утратившим силу постановлением Пленума от 28 марта 1983 года № 4.

2. Постановление Пленума от 28 сентября 1960 года № 3 «О судебной практике по уголовным делам об авариях на автотранспорте по Латвийской ССР» признано утратившим силу постановлением Пленума от 8 июня 1970 года № 2.

3. Постановление Пленума от 22 марта 1961 года № 2 «О судебной практике по условно-досрочному освобождению осужденных от наказания» признано утратившим силу постановлением Пленума от 6 мая 1972 года № 5.

4. Постановление Пленума от 23 августа 1961 года № 4 «О существенных недостатках в работе народных судов при рассмотрении материалов о мелком хулиганстве» признано утратившим силу постановлением Пленума от 6 мая 1972 года № 5.

5. Постановление Пленума от 21 марта 1962 года № 4 «О недостатках в практике судов республики при определении вида исправительно-трудовой колонии лицам, осужденным к лишению свободы» признано утратившим силу постановлением Пленума от 6 мая 1972 года № 5.

6. Постановление Пленума от 26 апреля 1963 года № 6 «О судебной практике по делам о преступлениях, совершенных несовершеннолетними» признано утратившим силу постановлением Пленума от 27 декабря 1976 года № 9.

7. Постановление Пленума от 31 августа 1963 года № 10 «О практике судов Латвийской ССР по вынесению частных определений» признано утратившим силу постановлением Пленума от 14 февраля 1977 года № 1.

8. Постановление Пленума от 28 декабря 1963 года № 13 «О практике рассмотрения судами Латвийской ССР уголовных дел о хищении, порче и разбазаривании зерна, муки и хлебопродуктов» признано утратившим силу постановлением Пленума от 28 марта 1983 года № 4.

9. Постановление Пленума от 22 апреля 1964 года № 2 «О практике судов Латвийской ССР по делам о хулиганстве» признано утратившим силу постановлением Пленума от 26 декабря 1977 года № 9.

10. Постановление Пленума от 26 декабря 1964 года № 5 «О выполнении судами Латвийской ССР постановлений Пленума Верховного Суда СССР от 4 марта 1961 года № 2 «О судебной практике по условно-досрочному освобождению осужденных от наказания» и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 22 марта 1961 года № 2 «О судебной практике по условно-досрочному освобождению осужденных от наказания» признано утратившим силу постановлением Пленума от 6 мая 1972 года № 5.

11. Постановление Пленума от 30 декабря 1965 года № 7 «О недостатках в деятельности судов Латвийской ССР по борьбе с рецидивной преступностью» признано утратившим силу постановлением Пленума от 5 июня 1976 года № 4.

12. Постановление Пленума от 30 декабря 1965 года № 6 «О выполнении судами Латвийской ССР постановления Пленума Верховного Суда СССР от 25 марта 1964 года № 2 «О судебной практике по делам об изнасиловании» признано утратившим силу постановлением Пленума от 28 марта 1983 года № 4.

13. Постановление Пленума от 30 марта 1966 года № 1 «О судебной практике по делам о хищении государственного и общественного имущества в системе торговли» признано утратившим силу постановлением Пленума от 26 декабря 1977 года № 8.

14. Постановление Пленума от 6 июля 1966 года № 3 «О выполнении судами Латвийской ССР постановлений Пленума Верховного Суда СССР от 4 июня 1960 года № 4 «О судебной практике по делам об умышленном убийстве» и от 3 июля 1963 года № 9 «О некоторых вопросах, возникших в судебной практике по делам об умышленном убийстве» признано утратившим силу постановлением Пленума от 27 декабря 1976 года № 7.

15. Постановление Пленума от 6 мая 1967 года № 1 «О судебной практике по делам о незаконной охоте, незаконном занятии рыбным промыслом и незаконной порубке леса» признано утратившим силу постановлением Пленума от 5 апреля 1976 года № 3.

16. Постановление Пленума от 27 декабря 1967 года № 4 «О выполнении судами постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 26 апреля 1963 года № 6 «О судебной практике по делам о преступлениях, совершенных несовершеннолетними» признано утратившим силу постановлением Пленума от 27 декабря 1976 года № 9.

17. Постановление Пленума от 28 июня 1968 года № 2 «О работе судов Латвийской ССР по рассмотрению уголовных дел о хищении государственного и общественного имущества» признано

утратившим силу постановлением Пленума от 26 декабря 1977 года № 8.

18. Постановление Пленума от 18 сентября 1968 года № 4 «О судебной практике по делам об обмеривании, обвешивании, превышении установленных розничных цен, обсчете или ином обмане покупателей в торговых предприятиях и предприятиях общественного питания Латвийской ССР» признано утратившим силу постановлением Пленума от 28 июня 1982 года № 3.

19. Постановление Пленума от 24 марта 1969 года № 1 «О судебной практике судов Латвийской ССР по делам о вовлечении несовершеннолетних в преступную деятельность» признано утратившим силу постановлением Пленума от 14 февраля 1977 года № 2.

20. Постановление Пленума от 24 марта 1969 года № 3 «О судебной практике по уголовным делам о незаконном угоне средств механического транспорта» признано утратившим силу постановлением Пленума от 28 марта 1983 года № 4.

21. Постановление Пленума от 22 декабря 1969 года № 6 «О судебной практике Латвийской ССР по назначению общественных воспитателей несовершеннолетним» признано утратившим силу постановлением Пленума от 27 декабря 1976 года № 9.

22. Постановление Пленума от 20 декабря 1969 года № 7 «О выполнении судами Латвийской ССР постановлений Пленума Верховного Суда СССР от 29 декабря 1965 года № 11 и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 30 декабря 1965 года № 7 по вопросам деятельности судов по борьбе с рецидивной преступностью» признано утратившим силу постановлением Пленума от 5 июля 1976 года № 4.

23. Постановление Пленума от 28 декабря 1970 года № 5 «О судебной практике по применению законодательства об усилении борьбы с лицами, уклоняющимися от общественно полезного труда и ведущими антиобщественный, паразитический образ жизни» признано утратившим силу постановлением Пленума от 14 февраля 1977 года № 2.

24. Постановление Пленума от 28 декабря 1970 года № 6 «О судебной практике по рассмотрению в административном порядке материалов о мелком хулиганстве» признано утратившим силу постановлением Пленума от 28 марта 1983 года № 4.

25. Постановление Пленума от 21 июня 1971 года № 3 «О судебной практике по делам о злоупотреблении властью и служебным положением, превышении власти или служебных полномочий и халатности» признано утратившим силу постановлением Пленума от 5 июня 1976 года № 5.

26. Постановление Пленума от 21 июня 1971 года № 4 «О выполнении судами Латвийской ССР постановлений Пленума Верховного Суда СССР от 31 марта 1962 года № 5 «О судебной практике по делам о хищении государственного и общественного имущества» и от 24 июня 1968 года № 6 «Об улучшении деятельности судов по борьбе с хищениями государственного и общественного имущества» признано утратившим силу постановлением Пленума от 26 декабря 1977 года № 8.

27. Постановление Пленума от 27 сентября 1971 года № 6 «О выполнении судами Латвийской ССР постановления Пленума Верховного Суда СССР от 23 декабря 1970 года № 14 «О судебной практике по применению Указа Президиума Верховного Совета СССР от 12 июня 1970 года «Об условном осуждении к лишению свободы с обязательным привлечением осужденного к труду» признано утратившим силу постановлением Пленума от 26 декабря 1977 года № 9.

28. Постановление Пленума от 27 декабря 1971 года № 10 «О выполнении судами республики постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 28 декабря 1970 года № 5 «О судебной практике по применению законодательства об усилении борьбы с лицами, уклоняющимися от общественно полезного труда и ведущими антиобщественный, паразитический образ жизни» признано утратившим силу постановлением Пленума от 14 февраля 1977 года № 2.

29. Постановление Пленума от 10 апреля 1972 года № 3 «О практике по делам об умышленном убийстве и о причинении умышленного тяжкого телесного повреждения» признано утратившим силу постановлением Пленума от 27 декабря 1976 года № 7.

30. Постановление Пленума от 19 апреля 1972 года № 4 «О практике судов республики по применению норм уголовного и уголовно-процессуального законодательства, предусматривающего меры по борьбе с пьянством» признано утратившим силу постановлением Пленума от 3 ноября 1975 года № 3.

31. Постановление Пленума от 12 июня 1972 года № 7 «О судебной практике по делам о посягательствах на личную собственность граждан, совершенных путем кражи, грабежа и разбоя» признано утратившим силу постановлением Пленума от 29 сентября 1980 года № 6.

32. Постановление Пленума от 25 декабря 1972 года № 10 «О практике судов Латвийской ССР по уголовным делам о вовлечении несовершеннолетних в пьянство» признано утратившим силу постановлением Пленума от 27 декабря 1976 года № 9.

33. Постановление Пленума от 17 сентября 1973 года № 3 «О выполнении судами Латвийской ССР постановлений Пленума Верховного Суда СССР от 18 марта 1970 года № 2 и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 22 декабря 1969 года № 7 «О деятельности судов по борьбе с рецидивной преступностью» признано утратившим силу постановлением Пленума от 5 июля 1976 года № 4.

34. Постановление Пленума от 24 декабря 1973 года № 6 «О ходе выполнения судами республики постановления Пленума Верховного Суда СССР от 11 июля 1972 года «О судебной практике по делам о хищениях государственного и общественного имущества» признано утратившим силу постановлением Пленума от 26 декабря 1977 года № 8.

35. Постановление Пленума от 24 декабря 1973 года № 7 «О применении судами законодательства об усилении борьбы с лицами, уклоняющимися от общественно полезного труда

и ведущими антиобщественный, паразитический образ жизни» признано утратившим силу постановлением Пленума от 14 февраля 1977 года № 2.

36. Постановление Пленума от 24 декабря 1973 года № 8 «О практике судов республики по применению предусмотренных ст. 57 и ст. 317 УПК Латвийской ССР мер борьбы с пьянством» признано утратившим силу Постановлением Пленума от 3 ноября 1975 года № 3.

37. Постановление Пленума от 30 декабря 1974 года № 3 «О судебной практике по делам о мелком хищении государственного и общественного имущества» признано утратившим силу постановлением Пленума от 26 декабря 1977 года № 8.

38. Постановление Пленума от 7 июля 1975 года № 2 «О судебной практике по предупреждению рецидивной преступности несовершеннолетних» признано утратившим силу постановлением Пленума от 28 марта 1983 года № 4.

39. Постановление Пленума от 5 июля 1976 года № 4 «О практике судов Латвийской ССР об усилении борьбы с рецидивной преступностью» признано утратившим силу постановлением Пленума от 26 октября 1987 года № 4.

40. Постановление Пленума от 27 декабря 1976 года № 9 «О практике судов Латвийской ССР по делам о преступлениях несовершеннолетних и о вовлечении их в преступную и иную антиобщественную деятельность» признано утратившим силу постановлением Пленума от 27 июня 1988 года № 4.

41. Протокольное постановление Пленума от 28 августа 1978 года «О применении судами законодательства об ответственности за систематическое бродяжничество и ведение в течение длительного времени иного паразитического образа жизни» признано утратившим силу постановлением Пленума от 12 марта 1984 года № 2.

42. Постановление Пленума от 26 мая 1980 года № 4 «О выполнении судами Латвийской ССР руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР о практике применения судами законодательства о борьбе с рецидивной преступностью» признано утратившим силу постановлением Пленума от 26 октября 1987 года № 4.

43. Постановление Пленума от 24 декабря 1984 года № 4 «О выполнении судами Латвийской ССР руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР о практике применения судами законодательства, направленного на борьбу с рецидивной преступностью» признано утратившим силу постановлением Пленума от 26 октября 1987 года № 4.

ХРОНОЛОГИЧЕСКИЙ ПЕРЕЧЕНЬ ДЕЙСТВУЮЩИХ ПОСТАНОВЛЕНИЙ ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА ЛАТВИЙСКОЙ ССР

Дата принятия постановления	Номер поста- новле- ния	Наименование постановления и номер его по сборнику	Стр.
1	2	3	4
		1965 год	
30 декабря	5	25. О практике применения судами Гражданского процессуального кодекса Латвийской ССР	
		1968 год	
30 декабря	5	29. О судебной практике по делам о признании граждан недееспособными	
		1969 год	
29 сентября	5	30. О судебной практике по делам о признании гражданина безвестно отсутствующим и об объявлении гражданина умершим	
		1970 год	
8 июня	2	50. О судебной практике по делам о нарушениях правил безопасности движения и эксплуатации транспорта (ст. 213, 213 ¹ , 213 ²)	498
28 декабря	7	26. О подготовке гражданских дел к судебному разбирательству	
		1972 год	
18 сентября	9	39. О судебной практике по делам о посягательствах на честь и достоинство личности граждан	446
		1974 год	
24 июня	1	10. О судебной практике по делам об освобождении имущества от ареста (исключения из описи)	
26 ноября	2	12. О некоторых вопросах применения законодательства Латвийской ССР по делам о праве личной собственности на строения	
30 декабря	4	27. О судебном решении	
		1976 год	
5 апреля	2	16. О судебной практике по делам о взыскании алиментов на детей	
5 апреля	3	45. О судебной практике по применению законодательства об охране природы по уголовным делам	475
5 июля	5	46. О судебной практике по делам о злоупотреблении властью или служебным положением и халатности	479
27 декабря	7	38. О судебной практике по делам об умышленном убийстве и о причинении умышленного тяжкого телесного повреждения	442
		1977 год	
26 сентября	7	48. О выполнении судами Латвийской ССР постановления Пленума Верховного Суда СССР от 16 октября 1972 года № 9 «О судебной практике по делам о хулиганстве»	488

1	2	3	4
26 декабря	8	35. О практике судов Латвийской ССР по делам о хищениях государственного и общественного имущества	421
		1978 год	
20 марта	1	1. Об итогах работы Верховного Суда Латвийской ССР за 1977 год и задачах, вытекающих из Конституции СССР	256
20 марта	2	17. О судебной практике по делам о лишении родительских прав и об отобрании детей у родителей без лишения родительских прав	
		1979 год	
12 марта	1	32. О судебной практике по применению законодательства об условном освобождении осужденных из мест лишения свободы с обязательным привлечением к труду и по направлению условно осужденных и условно освобожденных в места лишения свободы	401
11 июня	3	23. О некоторых вопросах применения законодательства по гражданским делам, по которым одной из сторон является колхоз	
24 декабря	5	36. О практике судов республики по применению законодательства об ответственности за хищение государственного и общественного имущества и иные преступления в сфере сельскохозяйственного производства	427
		1980 год	
11 февраля	2	18. О выполнении судами республики постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 20 марта 1978 года № 2 «О судебной практике по делам о лишении родительских прав и об отобрании детей у родителей без лишения родительских прав»	
29 сентября	6	41. О практике судов Латвийской ССР по делам о посягательствах на личную собственность граждан, совершенных путем кражи, грабежа, разбоя и мошенничества	453
8 декабря	7	28. О практике вынесения судами первой инстанции определений по гражданским делам	
		1981 год	
13 апреля	2	51. О выполнении судами Латвийской ССР руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР о практике судов по рассмотрению дел об автотранспортных преступлениях	502
26 октября	6	2. О практике судов Латвийской ССР по применению законодательства, регулирующего материальную и уголовную ответственность за причинение ущерба колхозам, совхозам и другим предприятиям сельского хозяйства гибелью или недостаточей скота	260
		1982 год	
22 февраля	2	47. О практике судов Латвийской ССР по делам о злостном нарушении правил административного надзора	483

1	2	3	4
28 июня	3	44. О практике судов Латвийской ССР по применению законодательства об ответственности за обман покупателей и заказчиков	471
28 июня	4	19. О судебной практике по делам о расторжении брака	
27 сентября	5	43. О практике судов Латвийской ССР по применению законодательства об ответственности за спекуляцию	468
27 сентября	6	24. О практике разрешения судами хозяйственных споров, в которых одной из сторон является колхоз, межколхозное, государственно-колхозное предприятие, организация или их объединение	
1983 год			
28 марта	1	37. О практике судов республики по рассмотрению дел о хищениях и злоупотреблениях в сфере производства, переработки, хранения и перевозки сельскохозяйственной продукции, а также в торговле продуктами питания	434
12 декабря	6	40. О судебной практике по делам о злостном уклонении родителей от платежа установленных судом средств на содержание детей (алиментов)	449
12 декабря	7	31. О практике рассмотрения судами Латвийской ССР жалоб на действия нотариусов и органов, выполняющих нотариальные действия	
1984 год			
12 марта	2	49. О практике судов республики по рассмотрению уголовных дел о занятии бродяжничеством или попрошайничеством либо ведении иного паразитического образа жизни, квалифицируемых по ст. 211 УК Латвийской ССР	493
24 сентября	3	11. О выполнении судами республики постановлений Пленума Верховного Суда СССР от 31 марта 1978 года и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 24 июня 1974 года по делам об освобождении имущества от ареста	
24 декабря	5	21. О применении судами законодательства, регулирующего материальную ответственность рабочих и служащих за ущерб, причиненный предприятию, учреждению, организации	
1985 год			
8 апреля	4	13. О практике применения судами жилищного законодательства Латвийской ССР	
16 сентября	5	3. О выполнении судами Латвийской ССР законодательства и руководящих разъяснений Пленумов Верховного Суда СССР и Верховного Суда Латвийской ССР по вынесению частных определений	264
16 сентября	6	20. О рассмотрении судами споров о праве пользования земельными участками в садоводческом товариществе между разведенными супругами или наследниками	
23 декабря	7	4. О практике судов Латвийской ССР по выполнению законодательства и руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР о соблюдении требований законов, повышении воспитательного воздействия и культуры судебной деятельности	271

1	2	3	4
1986 год			
12 мая	1	5. О задачах судов республики в свете решений XXVII съезда КПСС и XXIV съезда КП Латвии	275
2 июня	2	42. О выполнении судами республики постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 29 сентября 1980 года № 6 «О практике судов Латвийской ССР по делам о посягательствах на личную собственность граждан, совершенных путем кражи, грабежа, разбоя и мошенничества»	464
27 октября	3	6. О практике применения судами республики законодательства, направленного на усиление борьбы с пьянством и алкоголизмом	280
29 декабря	4	14. О некоторых вопросах применения судами законодательства, регулирующего правоотношения между гражданами и жилищно-строительными кооперативами	
1987 год			
23 марта	1	7. О ходе выполнения судами республики постановления Пленума Верховного Суда СССР от 18 апреля 1986 года № 7 «О совершенствовании деятельности судов по осуществлению правосудия и укреплению законности в свете решений XXVII съезда КПСС» и постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 12 мая 1986 года № 1 «О задачах судов республики в свете решений XXVII съезда КПСС и XXIV съезда КП Латвии»	289
22 июня	3	52. О судебной практике по применению судами Латвийской ССР уголовно-процессуального законодательства, регулирующего возвращение дел для производства дополнительного предварительного следствия или дознания	510
26 октября	4	33. О практике судов Латвийской ССР по применению законодательства и руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР по борьбе с рецидивной преступностью	408
1988 год			
28 марта	1	8. О деятельности судов республики по отправлению правосудия и перестройке работы в 1987 году	294
27 июня	4	34. О практике судов Латвийской ССР по делам о преступлениях несовершеннолетних	415
27 июня	6	15. О практике судов Латвийской ССР по делам о наследовании	
26 декабря	8	22. О судебной практике по трудовым делам о восстановлении на работе	
1989 год			
27 марта	1	9. Об итогах работы Верховного Суда и народных судов Латвийской ССР за 1988 года и задачах на 1989 год	298
27 марта	2	53. О выполнении судами Латвийской ССР постановления Пленума Верховного Суда СССР от 30 июня 1969 года № 4 «О судебном приговоре»	518
26 июня	3	54. О практике применения судами Латвийской ССР общих начал назначения уголовного наказания	523

СОДЕРЖАНИЕ

Предисловие . . . . . : : 255

I. Руководящие разъяснения Пленума Верховного Суда Латвийской ССР по общим вопросам судебной деятельности

1. Об итогах работы Верховного Суда Латвийской ССР за 1977 год и задачах, вытекающих из Конституции СССР (постановление Пленума от 20 марта 1978 года № 1) 256
  2. О практике судов Латвийской ССР по применению законодательства, регулирующего материальную и уголовную ответственность за причинение ущерба колхозам, совхозам и другим предприятиям сельского хозяйства гибелью или недостатками скота (постановление Пленума от 26 октября 1981 года № 6 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 3) 260
  3. О выполнении судами Латвийской ССР законодательства и руководящих разъяснений Пленумов Верховного Суда СССР и Верховного Суда Латвийской ССР по вынесению частных определений (постановление Пленума от 16 сентября 1985 года № 5) 264
  4. О практике судов Латвийской ССР по выполнению законодательства и руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР о соблюдении требований законов, повышении воспитательного воздействия и культуры судебной деятельности (постановление Пленума от 23 декабря 1985 года № 7) 271
  5. О задачах судов республики в свете решений XXVII съезда КПСС и XXIV съезда КП Латвии (постановление Пленума от 12 мая 1986 года № 1) 275
  6. О практике применения судами республики законодательства, направленного на усиление борьбы с пьянством и алкоголизмом (постановление Пленума от 27 октября 1986 года № 3 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 27 июня 1988 года № 5) 280
  7. О ходе выполнения судами республики постановления Пленума Верховного Суда СССР от 18 апреля 1986 года № 7 «О совершенствовании деятельности судов по осуществлению правосудия и укреплению законности в свете решений XXVII съезда КПСС» и постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 12 мая 1986 года № 1 «О задачах судов республики в свете решения XXVII съезда КПСС и XXIV съезда КП Латвии» (постановление Пленума от 23 марта 1987 года № 1) 289
  8. О деятельности судов республики по отправлению правосудия и перестройке работы в 1987 году (постановление Пленума от 28 марта 1988 года № 1) 294
  9. Об итогах работы Верховного Суда и народных судов Латвийской ССР за 1988 год и задачах на 1989 год (постановление Пленума от 27 марта 1989 года № 1) 298
- 539

II. Руководящие разъяснения Пленума Верховного Суда Латвийской ССР по гражданским делам

ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО

Право собственности

10. О судебной практике по делам об освобождении имущества от ареста (исключении из описи) (постановление Пленума от 24 июня 1974 года № 1 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 14 февраля 1977 года № 3 и от 11 февраля 1980 года № 3) 302
11. О выполнении судами республики постановлений Пленума Верховного Суда СССР от 31 марта 1978 года и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 24 июня 1974 года по делам об освобождении имущества от ареста (постановление Пленума от 24 сентября 1984 года № 3) 306
12. О некоторых вопросах применения законодательства Латвийской ССР по делам о праве личной собственности на строения (постановление Пленума от 26 ноября 1974 года № 2 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 27 сентября 1982 года № 7, от 28 марта 1983 года № 3 и от 28 марта 1988 года № 3) 308

Жилищное право

13. О практике применения судами жилищного законодательства Латвийской ССР (постановление Пленума от 8 апреля 1985 года № 4 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 29 декабря 1986 года № 5 и от 28 марта 1988 года № 3) 313
14. О некоторых вопросах применения судами законодательства, регулирующего правоотношения между гражданами и жилищно-строительными кооперативами (постановление Пленума от 29 декабря 1986 года № 4) 320

Наследственное право

15. О практике судов Латвийской ССР по делам о наследовании (постановление Пленума от 27 июня 1988 года № 6) 325

Брачно-семейное право

16. О судебной практике по делам о взыскании алиментов на детей (постановление Пленума от 5 апреля 1976 года № 2) 332
17. О судебной практике по делам о лишении родительских прав и об отобрании детей у родителей без лишения родительских прав (постановление Пленума от 20 марта 1978 года № 2 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 11 февраля 1980 года № 2) 336
18. О выполнении судами республики постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 20 марта 1978 года № 2 «О судебной практике по делам о лишении родительских прав и об отобрании детей у родителей без лишения родительских прав» (постановление Пленума от 11 февраля 1980 года № 2) 340
19. О судебной практике по делам о расторжении брака (постановление Пленума от 28 июня 1982 года № 4 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 24 декабря 1984 года № 7 и от 23 марта 1987 года № 2) 342
20. О рассмотрении судами споров о праве пользования земельными участками в садоводческом товариществе между разведенными супругами или наследниками (постановление Пленума от 16 сентября 1985 года № 6 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 27 июня 1988 года № 7) 350

Трудовое право

21. О применении судами законодательства, регулирующего материальную ответственность рабочих и служащих за ущерб, причиненный предприятию, учреждению, организации (постановление Пленума от 24 декабря 1984 года № 5 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 23) 351
22. О судебной практике по трудовым делам о восстановлении на работе (постановление Пленума от 26 декабря 1988 года № 8) 357

Колхозное право

23. О некоторых вопросах применения законодательства по гражданским делам, по которым одной из сторон является колхоз (постановление Пленума от 11 июня 1979 года № 3) 365
24. О практике разрешения судами хозяйственных споров, в которых одной из сторон является колхоз, межколхозное, государственно-колхозное предприятие, организации или их объединение (постановление Пленума от 27 сентября 1982 года № 6 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 3) 368

Гражданско-процессуальное право

25. О практике применения судами Гражданского процессуального кодекса Латвийской ССР (постановление Пленума от 30 декабря 1965 года № 5 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 3) 373
26. О подготовке гражданских дел к судебному разбирательству (постановление Пленума от 28 декабря 1970 года № 7 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 3) 376
27. О судебном решении (постановление Пленума от 30 декабря 1974 года № 4) 379
28. О практике вынесения судами первой инстанции определений по гражданским делам (постановление Пленума от 8 декабря 1980 года № 7 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 3) 382

Особое производство

29. О судебной практике по делам о признании граждан недееспособными (постановление Пленума от 30 декабря 1968 года № 5 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 14 февраля 1977 года № 3 и от 11 февраля 1980 года № 3) 389
30. О судебной практике по делам о признании гражданина безвестно отсутствующим и об объявлении гражданина умершим (постановление Пленума от 29 сентября 1969 года № 5 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 29 октября 1973 года № 5) 394
31. О практике рассмотрения судами Латвийской ССР жалоб на действия нотариусов и органов, выполняющих нотариальные действия (постановление Пленума от 12 декабря 1983 года № 7) 397

III. Руководящие разъяснения Пленума Верховного Суда Латвийской ССР по уголовным делам

Общие вопросы уголовного права

32. О судебной практике по применению законодательства об условном освобождении осужденных из мест лишения свободы с обязательным привлечением к труду и по направлению условно осужденных и условно освобожденных в места лишения свободы (постановление Пленума от 12 марта 1979 года № 1 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 27 июня 1988 года № 5) 401

33. О практике судов Латвийской ССР по применению законодательства и руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР по борьбе с рецидивной преступностью (постановление Пленума от 26 октября 1987 года № 4) 408
34. О практике судов Латвийской ССР по делам о преступлениях несовершеннолетних (постановление Пленума от 27 июня 1988 года № 4) 415

Преступления против социалистической собственности

35. О практике судов Латвийской ССР по делам о хищениях государственного и общественного имущества (постановление Пленума от 26 декабря 1977 года № 8 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 28 марта 1983 года № 3 и от 2 июня 1988 года № 5) 421
36. О практике судов республики по применению законодательства от ответственности за хищение государственного и общественного имущества и иные преступления в сфере сельскохозяйственного производства (постановление Пленума от 24 декабря 1979 года № 5 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 28 марта 1983 года № 1 и 3, от 12 декабря 1983 года № 8 и от 27 июня 1988 года № 5) 427
37. О практике судов республики по рассмотрению дел о хищениях и злоупотреблениях в сфере производства, переработки, хранения и перевозки сельскохозяйственной продукции, а также в торговле продуктами питания (постановление Пленума от 28 марта 1983 года № 1 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 12 декабря 1983 года № 8 и от 27 июня 1988 года № 5) 434

Преступления против личности

38. О судебной практике по делам об умышленном убийстве и о причинении умышленного тяжкого телесного повреждения (постановление Пленума от 27 декабря 1976 года № 7) 442
39. О судебной практике по делам о посягательствах на честь и достоинство личности граждан (постановление Пленума от 18 сентября 1972 года № 9 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 28 марта 1983 года № 3) 446
40. О судебной практике по делам о злостном уклонении родителей от платежа установленных судом средств на содержание детей (алиментов) (постановление Пленума от 12 декабря 1983 года № 6 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 27 июня 1988 года № 5) 449

Преступления против личной собственности граждан

41. О практике судов Латвийской ССР по делам о посягательствах на личную собственность граждан, совершенных путем кражи, грабежа, разбоя и мошенничества (постановление Пленума от 29 сентября 1980 года № 6 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 28 марта 1983 года № 3, от 2 июня 1986 года № 2 и от 27 июня 1988 года № 5) 453
42. О выполнении судами республики постановления Пленума Верховного Суда Латвийской ССР от 29 сентября 1980 года № 6 «О практике судов Латвийской ССР по делам о посягательствах на личную собственность граждан, совершенных путем кражи, грабежа, разбоя и мошенничества» (постановление Пленума от 2 июня 1986 года № 2) 464

Хозяйственные преступления

43. О практике судов Латвийской ССР по применению законодательства об ответственности за спекуляцию (постановление Пленума от 27 сентября 1982 года № 5 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 24 декабря 1984 года № 6 и от 27 июня 1988 года № 5) 468
44. О практике судов Латвийской ССР по применению законодательства об ответственности за обман покупателей и заказчиков (постановление Пленума от 28 июня 1982 года № 3) 471

45. О судебной практике по применению законодательства об охране природы по уголовным делам (постановление Пленума от 5 апреля 1976 года № 3 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 28 марта 1983 года № 3 и от 27 июня 1988 года № 5)	475
--	-----

Должностные преступления

46. О судебной практике по делам о злоупотреблении властью или служебным положением и халатности (постановление Пленума от 5 июля 1976 года № 5).	479
---	-----

Преступления против порядка управления

47. О практике судов Латвийской ССР по делам о злом нарушении правил административного надзора (постановление Пленума от 22 февраля 1982 года № 2)	483
--	-----

Преступления против общественной безопасности, общественного порядка и здоровья населения

48. О выполнении судами Латвийской ССР постановления Пленума Верховного Суда СССР от 16 октября 1972 года № 9 «О судебной практике по делам о хулиганстве» (постановление Пленума от 26 сентября 1977 года № 7 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 28 марта 1983 года № 3 и от 27 июня 1988 года № 5)	488
--	-----

49. О практике судов республики по рассмотрению уголовных дел о занятии бродяжничеством или попрошайничеством либо ведении иного паразитического образа жизни, квалифицируемых по ст. 211 УК Латвийской ССР (постановление Пленума от 12 марта 1984 года № 2 с изменениями, внесенными постановлением Пленума от 28 марта 1988 года № 2)	493
--	-----

50. О судебной практике по делам о нарушениях правил безопасности движения и эксплуатации транспорта (ст. 213, 213 ¹ , 213 ² УК Латвийской ССР) (постановление Пленума от 8 июня 1970 года № 2 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 22 марта 1971 года № 1, от 28 марта 1983 года № 3 и от 27 июня 1988 года № 5)	498
---	-----

51. О выполнении судами Латвийской ССР руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда СССР и Пленума Верховного Суда Латвийской ССР о практике судов по рассмотрению дел об автотранспортных преступлениях (постановление Пленума от 13 апреля 1981 года № 2 с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 28 марта 1983 года № 3 и от 23 июня 1988 года № 5)	502
---	-----

Уголовно-процессуальное право

52. О судебной практике по применению судами Латвийской ССР уголовно-процессуального законодательства, регулирующего возвращение дел для производства дополнительного предварительного следствия или дознания (постановление Пленума от 22 июня 1987 года № 3)	510
--	-----

53. О выполнении судами Латвийской ССР постановлениями Пленума Верховного Суда СССР от 30 июня 1969 года № 4 «О судебном приговоре» (постановление Пленума от 27 марта 1989 года № 2)	518
---	-----

54. О практике применения судами Латвийской ССР общих начал назначения уголовного наказания (постановление Пленума от 26 июня 1989 года № 3)	523
--	-----

Перечень постановлений Пленума Верховного Суда Латвийской ССР, признанных утратившими силу	528
--	-----

Хронологический перечень действующих постановлений Пленума Верховного Суда Латвийской ССР	535
---	-----

СБОРНИК ПОСТАНОВЛЕНИЙ
ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА
ЛАТВИЙСКОЙ ССР
1965—1989

Рига «Авотс» 1991

На латышском и русском языках

ИБ № 2554

LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS TIESAS
PLENUMA LĒMUMU KRĀJUMS
1965—1989

Redaktori T. Gerasimova, J. Ruskulis,
F. Stepanovs

Mākslinieciskais redaktors V. Parkovs

Tehniskā redaktore K. Kozačenko

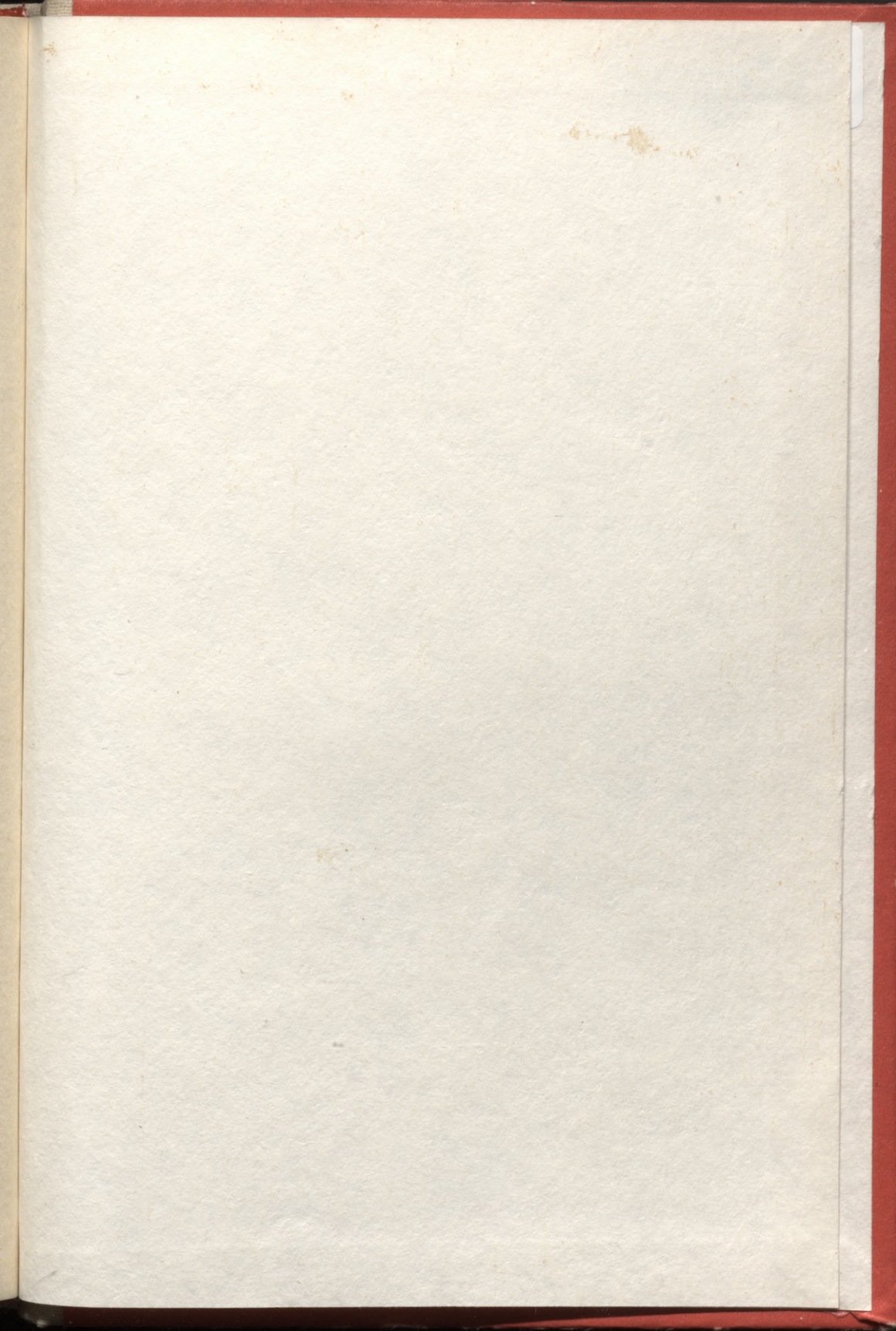
Korektore Ž. Golubeva

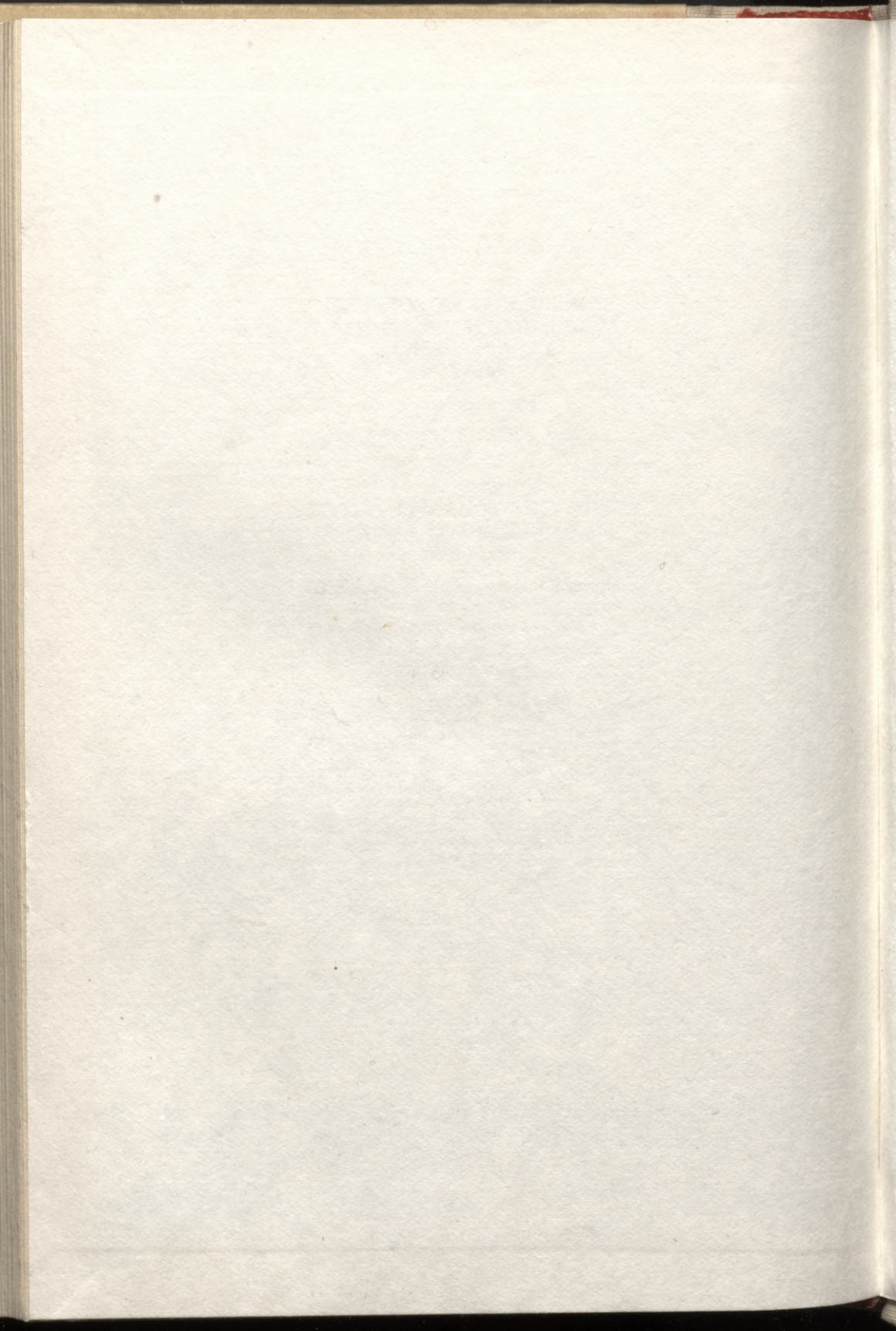
Nodota salikšanai 13.12.89. Parakstīta iespiešanai 03.09.90. Licence № 000024 20.04.90. Formāts 60××90/16. Tipogrāfijas papīrs № 1. Literatūras garnitūra. Augstspiedums. 34,0 uzsk. iespiedl.; 34,31 uzsk. kr. nov.; 42,54 izdevn. 1. Metiens 2000 eks. Pasūt. № 102399. Cena 2 rbļ. 40 kap. Izdevniecība «Avots», 226047 Rīgā, Aspazijas bulv. 24. Izdevn. № 274-Ft-153. Iespiesta Latvijas republikānisko izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības ražošanas apvienības «Litta», Rīgas Paraugtipogrāfijā, 226004 Rīgā, Vienības gatvē 11.

La 810 Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnuma lēmumu krājums.
1965. — 1989. — R.: Avots, 1991. — 543. lpp. — Teksts
paral. latv., kr.

L 1203021300—274
M 803(11)—91 91

67.99(2)90

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306082984

2 rbj. 40 kap.

Kontrolekompiars